ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBRI SEX.

ITEM,

RESPONSIONVM

LIBER VNVS.

FRANCISCO VALLERIOLA

MEDICO AVTORE.

Cum indice rerum notatu dignarum locupletissimo.

[redacted]

[redacted]

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEBASTIANVM GRYPHIVM,

M. D. LIIII.

[redacted]

NOBILISSIMIS ATQVE PRVDENTISSIMIS INCLYTAE VRBIS ARELATAE CONSVLIBVS, SENATVIQ; Vniuerso Amplißimo Franciscus Valleriola Medicus S. P. D.

MNIS, CONSVLES ac SENATORES, quæ ad bene beateq; uiuendum pertinet animi institutio, ducta primum mihi quidem ab actione, & rerum magnarum meditatione uidetur esse. Nam quod Aristotelis sententia proditum est, cùm ad intelligendum & agendum natum esse hominem constans assertio sit, eum qui se hominis uocabulo dignum haberi uelit, hisce duobus omnino intentũ esse debere (actioni dico & contemplationi) oportet: ut in quibus (rectè ambo si excolantur) boni uiri, & ad omnem uirtutem facti, omnis sita esse ratio maximè uideatur. Consideratio enim contemplatioq; abstrusarũ in natura rerum, cùm sit animorũ nostrorum quoddam quasi pabulũ, mirè nos detinet, & arctißima cum Deo nos societate coniungit. Erigimur, latiores tum fieri profectò uidemur, cogitantes abstrusa, & in naturæ intimis recessibus recondita atq; conclusa: quod cùm meditatò facimus, reliqua omnia ut exigua, caduca, fluxa, ut nihili ducenda cõtemnimus. Indagatio enim ipsa rerum tum maximarũ, tum etiam occultißimarum, habet oblectationem: & eam quidem, qua nulla maior alia, nulla uberior, nulla plenior, ulla ex re percipi usquam ab homine poßit. Siquidẽ cùm aliquid meditando occurrit, quod rei quæsitæ ueritatem nobis explicet & aperiat, amœnißima tum certè complectur animus uoluptate. Nec uoluptatẽ solùm meditando animus capit: sed qui fructus ex maximarũ rerum intelligentia speratur, inde certè uberrimus prouenit. Magnum id profectò & arduũ, hominem unum altißimo in secessu positum, ab externis omnibus quasi in mentis domicilium seuocatũ, rerum naturæ arcana rimari, effectorum causas inuestigare, difficilia explicare, inuoluta dissoluere, ueritatẽ in rebus inuenire, ignorata incompertaq; illustrare & prodere: in summa, rebus omnibus lucem dare. Hác certè una re quasi prærogatiua quadam singulari à cæteris nos animantibus natura seiunxit, dum quæ cognitionẽ nostram fugere, & ab omni perpẽsione alienißima esse uiderentur, ea mentis intentione cognobilia nobis ac perspectißima fiunt. At hoc, si quis id rectè consideret, eiusmodi est, ut eo omnia quæ in hominum cognitionem cadere

possunt, comprehendantur. Id uerò quàm homini congruens sit, quàm etiam insitũ & proprium, uel ex eo facillimè intelligi potest, quòd omnes natura ad ueri cognitionem impellimur, quod scientiæ cupiditate trahamur. Siquidem (quod rectè ab Aristotele dictũ est) omnes homines natura scire desiderant. Ac proinde, cùm nemo unquàm fuerit, qui non hanc sibi sciendi & intelligendi gloriam summopere appetendam duxerit, permultos acerrimo ingenio homines, nihil aliud summo studio tota uita egisse compertũ sit. Quod quanquam laudabile quadam ex parte haberi posit, non ita tamen omnino probandũ. Rerum enim hæc in natura abditarum contemplatio, & in meditationẽ secesio, & si maxima est, ut certè est, necesse est tamen id quod ab honesta & necessaria ducitur actione officium, id esse maximũ: cùm uirtutis laus omnis in actione (ut rectè Cicero tradit) posita sit. Etenim tacita illa altisimarũ rerum meditatio atq; cognitio, manca quodammodo & inutilis sit, si nulla actio rerum, si commoditas nulla, si fructus aliquis non accedat ac consequatur. In id enim attentè rerum ueluti fontes perspicimus ac contemplando inuestigamus, ut rerum omni natura ueritateq; perspecta, in usum hominum utilitatemq; traducamus. ac proinde in hominum cõmodis tuendis positam esse actionem eam quæ honesta sit, in ijsq; maximè cerni, ab omnibus certè est Philosophis cõprobatum. Quòd scilicet ad generis humani societatem incolumitatemq; tuendã pertineat. Actionum porrò humanarum omnium, duas ego tantũ pręstantisimas, maximeq; salutares esse iudico: Reipublicæ curã, & Vitæ ualetudinisq; seruandæ studium. Priore illa efficitur, rectis ut consilijs, legum obseruantia, morũ rectitudine (quod magistratus proprium munus esse Philosophi omnes censent) publicæ hominũ saluti tranquillitatiq; consulatur. Postrema (quę ad hominum uitam ualetudinemq; tuendam propriè pertinet) ut quod in uita iucundisimum atq; utilisimum homines arbitrantur: ut uitam inquam sine ulla corporis molestia, sine ullo dolore feliciter iucundeq; traducamus, id planè cõsequi præclara hac medendi actione posimus. Quam ego profectò omnium maximam maximeq; necessariam esse habendã iudico, ut qua neglecta nulla sit reliquarum rerũ omnium (ut rectè uetustisimus Hippocrates dixit) aut uoluptas aut fructus. At uerò, hæc quæ à medẽdi arte instructis, ad hominum salute proficiscitur actio, non medendo solùm, hoc est morbo profligando, sed multò magis cõmentando, docendo, atq; scriptis rem medicã illustrando cõmuni, omnium saluti ac uitę prodest. Qui enim medetur, id tantum pręstat, ut medica methodo morbũ pellat, hominemq; sanitati restituat: magnum mehercule opus. Verùm qui docet, qui monumẽtis atq; scriptis suis artem ornat atq; amplificat, id amplius efficere mihi uidetur, quòd uiam qua id præstare cõmodè medicus queat, præstruit. Quæ non satis explanata sunt, quę abstrusa, quæ difficilia, illustrat & cognobilia facit: quæ impolita sunt & rudia, uixq; inchoata, perpolit ipse ac complet. Hæc profectò ea sunt, quibus augeri artes ipsæ & lucem accipere, ornariq; maximè solent. His præclaris actionibus niti optimus quisq; debet. In ijs seriò & intentè uersari, ut non solùm negotij, sed & ocij (quod ab optimo

quoq;

quocꝫ ac præstantissimo Marcus Cato originum suarum libro exigit) reddere rationẽ queat. Atqꝫ ita ego temperandam studiosi hominis uitam censeo, ut ab actuosa uita, in quietã se & literarum studijs contemplationiqꝫ deditam, ceu in tutissimum quendã portum conferat: ab hac rursus in illam, ceu in amœnam quandam & fructuosam peregrinationẽ deflectat: ut alternatione hac, omnes perfectæ uitæ numeros implere pro ueri Philosophi more possit. Etenim ab actione sæpe fieri intermissionem, dariqꝫ magnos ad studia reditus est omnino necesse: ut ea agitatione mentis, quã in studijs adhibemus, illustrari ueritate animus, & ueri cognitione satiari uberrimè queat: cuius tamẽ studio nimio à rebus agendis abduci, & profutura deserere, contra officium est. Tantam ego profectò agendarum rerum honestæqꝫ actionis atqꝫ officij uim, in bene constitutis hominũ mentibus esse planè arbitror, ut ad ea etiã quæ non nisi summo labore atqꝫ difficultate confici ipsa possint, ultrò animũ impellat. ut etiam detracta omni utilitate, sine ullis præmijs fructibus'ue, in id quod agi oporteat, & in quo officij ratio posita sit, sponte sua homines ferantur. Quod & ipsum quale sit, non tam ex ipsius honesti ratione atqꝫ natura, quàm communi hominum iudicio, & optimi cuiusqꝫ studijs atqꝫ factis intelligi potest: qui permulta ob eam unam tantum causam faciunt, quia decet, quia rectum, quia honestum est, & reipublicæ profuturũ: & si nullum consequuturum emolumentum uident. Vnde id? Quòd rationẽ mentemqꝫ habeamus nobis à summo Deo datam, & insertã naturæ nostræ, acrem, uigentem, pulcherrima spectantem, celerrimeqꝫ multa simul eademqꝫ optima agitantem, in quæ suapte sponte feratur, quæ appetat, & appetita, omni studio, contentione, labore, adipisci contendat. Hæc in nobis profectò efficit, ut honesti facie ualde moueamur: ut uirtutem ipsam, ceu honesti finem quendam amplectamur: ut ueritatem, cognitionem, intelligentiam colamus: & quæ uera sunt, id est, fidelia, simplicia, constantia, omnia diligamus: contrà uana, falsa, fallẽtia, deprauata, ut errorem ignorationemqꝫ, & horreamus, & despicatui odioqꝫ habeamus. Eadem insuper in nobis bene instituta mens facit, ut rerum magnarum, ut proferendæ uirtutis, ut præstandi officij, appetentes & cupidi simus: ut nos ipsos exeramus, & ad communem hominum utilitatem conatus nostros omnes, studia, facta, consilia dirigamus: & patria quadam charitate latius nostra fundentes, magnis nos & reipublicæ salutaribus actionibus atqꝫ curis implicemus: qua possumus hominum commodis & saluti consulentes, ut quod ad Archytam Tarentinũ scripsit Plato, non nobis solùm, sed patriæ, sed amicis nati simus. Ab hoc fonte CONSVLES, quicquid usquam in quoquam præclarum, eximium, excelsum: quicquid præstans & laudabile inuentum fuit, quo iuuare se posse cõmunem hominum societatem quisquam est arbitratus, profluxit. Hinc à Socrate, Platone, Aristotele, Theophrasto, cæterisqꝫ summis Philosophis, tot ad iuuandos mortales exhausti labores, tot perpessæ difficultates, tam ingentes rerum magnarũ inquisitiones & explicationes, ut qua erant ipsi animi uirtute atqꝫ excellentia præditi, & ad bona sua alijs cõmunicandum parati, ea re mortalibus ne deessent: officioqꝫ suo

 probè

probè functi, magnam apud Deum gratiam, apud homines gloriam merentur: ac proinde frugi homines, hominibus secundum Deum maximè utiles esse, omnium est assertionibus cõprobatum. Ego uerò CONSVLES, illud tacitus apud me cùm cogitarem, omnem uitæ nostræ cursum, magnis negotiorũ ueluti tempestatibus agi, ac uarios in se casus, dubios euẽtus, incertamq; quandam pulcherrimarum actionum nostrarum omnium opinionem habere: multa etiam quæ uel illustrare uniuersum uitæ cursum recta existimatione, uel eundẽ turpitudine dedecorare possent, ponendam nobis cum his quibus cum uiuimus rationem sum arbitratus: qua nos non modò in negocio, sine culpa: sed etiã in ocio cum dignitate uixisse testari plena fide possemus: ne, quam laudem honestarum actionũ perfunctione adepti sumus, eam omnem ocij iniquioris ac malè positi labe perderemus. Ac proinde ut omnis uitæ meæ ratio apud uos quasi in tabula expressa constaret, posteaquã in uestram hanc inclytam urbem ascitus, medẽdi munus suscepi, quid egerim, quid præstiterim, ut meum pensum absoluerim, breuibus explicandũ duxi: ut non tam laboris mei fructum, quàm etiam ocij percipere oratione hac mea possetis. Itaq; cùm me ad publicũ hoc medendi munus, non paucorum suffragijs, sed una uoce senatus huius uestri amplissimi atq; honestissimi sublectũ intelligerem: hoc uestrum tam insigne de me iudicium, cùm ad animi mei fructum atq; lætitiam duxi esse permagnum: tum uerò ad curam solicitudinemq; multò maius. Versantur enim in animo meo, CONSVLES, multæ ac graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neq; nocturnæ neque diurnæ quietis impartiunt. Primum tuendi loci atque officij mei, quæ cùm omnibus est difficilis & magna proposita ratio: tum uerò mihi in primis, cui non uni aut alteri, sed uniuersim omnibus magna cum cautione ac dignitate est inseruiendum. Non enim uos mihi, CIVES, arua uestra & agros, non fortunas & opes, non deniq; fines uestros aggeresq; à fluminis impetu tutandos tradidistis. Maius est profectò quod meæ fidei, industriæ, arti concredidistis: uos metipsos inquam, uitam ualetudinemq; uestram: rem quidem omnium maximam, omnium charissimam, & in primis habendam. Quæ cùm eiusmodi sit, ut eius unius causa cuncta sint obeunda ea quæ integram hanc ac ueluti sartam tectã seruare possint, mihi omnia potius perpetienda esse duco, quàm non ita gerendum hoc munus, ut in omnibus meis factis atq; consilijs, uestrũ de me factum consiliumq; probetur. Illud itaq; apud me reputans, nihil esse quicquam in rebus humanis fide sanctius, nihil ad animos hominum nobis beneuolentia copulandos aptius, nihil ad actiones omnes probè sanctéq; obeundas congruentius, hanc mihi in primis seruandam, uobisq; cumulatè præstãdam, perpetua quadã lege in animum meum induxi. At quæ fides hæc mea in hoc meo munere obeundo, quæ ratio? Hæc inquam, CONSVLES, ut concreditã mihi à uobis uestram omnium uitam, uestramq; salutem, ex dignitate, summa fide, magna diligentia, solerti mea cura, uehementi studio atq; amore tractarem. id ego præstiterim nec'ne, uestro omniũ iudicio atq; testimonio multò stare malo quàm meo: qui me pro uobis strenuè

nuè laborantem dum misera morborũ popularium clade afflicti omnes essetis,& digno uirtutibus uestris testimonio cohonestastis:& sæpe illud tum admirati estis,ut tantulus ego tantos possem inuicto animo perferre labores,tot adire ægros,noctu dieq́ circumcursare,non æstu terreri,non laboribus frangi, non morborũ rabie ac impetu uinci, non deniq; meorum periculis ab officio reuocari. Hæc uestra (quod me ualde recreat) de me testimonia,hæc iudicia sanè fuere. Neq; uerò id tantum curandum duxi: ut qui populariter urgebat morbus uestramq́ omniũ uitam ac ualetudinem in discrimen agebat, (quantũ quidem arte mea atq; opera effici potuit) curaretur: sed id etiam prouidi & caui, quomodo Regio hæc uestra tota (quæ palustrium aquarum pigro lapsu repentium uitio insalubris effecta est & morbosa) salubris & commoda maximè redderetur. Meministis enim (opinor) CIVES, temporis illius, quo huc primum ad uos ueni, in cuius quidem primis aditibus nihil mihi quicquam antiquius habendum existimaui, quàm ut rationes eas, consiliaq́ de scripto proferrem,ex quibus salubritas urbi uestræ maxima magno uestro commodo parari posset.Eas uos rationes à me uestra causa gallica lingua conscriptas, & uestris cõmodis aptas, & reipublicæ salutares uestro iudicio censuistis. Quæ quidem omnia quæ tum uobiscum ea de re longa oratione tractaui, eò pertinebant, ne quid ipse officij in uestra hac curanda florentissima ciuitate prætermisisse uiderer: ut cui nimirum in optatis esset, urbem hanc inclytam uestram, non morbo fœdatam, aut ærumna afflictam,morte'ue ciuium atratam,sed incolumem atq; florẽtem meo labore uidere. Atq; utinam,CIVES,quàm magno ego studio ad hanc rem conficiendam uos sæpè sum cohortatus, tam intento animo ei uni rei nauare operam uoluissetis. Salubrius certè quàm nunc habeamus, constitutam nostram hanc ciuitatem haberemus, neque de futura morborum popularium clade magnopere nobis esset metuendum. Verùm cùm partium uestrarum hæc sint, ad quos potissimùm Reipublicæ uestræ salus pertinet, minimè dubito quin summa animi alacritate consentientibus uotis, id sistis quandoq; curaturi, ne quam Respublica noxam accipiat. Habetis negocij mei & actionum rationem. nunc ocij accipite. Ego profectò CONSVLES,cùm nihil quicquam præstantius,nihil homine dignius esse censerem, quàm quod tribuitur homini liberum tempus & uacuum, id omne in studijs cognoscendi semper aliquid atq; discendi studio conterere:ac ueluti sacris musarum operantẽ, abducere se ab omni cura, seq́ totum Philosophiæ ac literis inuoluere, In eam me curam & cogitationem dare omni mentis affectu proposui. Qui enim secundum uirtutem uiuere in animum induxerunt,summa ope niti decet,ut quantum illis uacat à publico munere,tantum ijs studijs relinquant,quæ diligentius culta fructum uberrimum mortalibus ferre possint. Atq; ex hoc quidem literato ocio, in cõmunem hominum utilitatem, ceu è intimis Philosophiæ recessibus ea prompsi,quæ maximè profutura hominibus speraui. Commentarios inquam in eam Galeni partem,quæ de MORBIS & SYMPTOMATIS est. Quos ego ab hinc annos duodecim omnium pri-

mus in lu cem dare, atq; aggredi eo cõsilio sum ausus, ut quid fructus hominibus ex mutis magistris, & tacita rerũ contemplatione accedere posset (rectè si quod datur uacui temporis impendatur) planum facerem, atq; perspectum. Quod ego uitæ institutum perpetuò secutus, magnaq; semper alacritate in studia medicinæ intentus, nunc denuò quasi ocij literarij mei testes, ENARRATIONVM MEDICINALIVM libros sex, magnis certè laboribus atq; uigilijs confeci ac exaraui. In quibus pleraq; à nemine, quod sciam, in hunc usq; diem tractata, reposita sunt: multa etiam quæ ab alijs perperã tractata mihi sunt uisa, ea rectiora effecta, & concinniora à me reddita, operi inseruimus: additis etiam nonnullis, quæ ad factitandam medicinam ægrisq; consulendum non minimum faciant. Id autem quicquid est operis, CONSVLES atq; CIVES, ut nomini uestro dicarem multæ sanè eæq; iustissimæ causæ fuere. Primùm, ut fidei erga uos meæ & obseruantiæ, clarum uobis hac ingenij mei fœtura testimonium darem: testatumq; facerem, non solùm me in negotio, hoc est, dum propulsandis morbis operam nauo: sed & in ocio de uobis perpetuò cogitare. Tum etiam, ut cùm ego aliquantam uos de me opinionem habere concepissem, & ea à me sperare cœpisse uos, quæ de frugi homine sperari expectariq; rectè possint: indignum me sum arbitratus, si non illustri aliquo testimonio, & huic uestræ de me spei atq; expectationi, & opinioni uestræ de me, quoad possem respondere. Nam cùm à uobis non solùm medicus essem sublectus uester, sed etiam (quod est ipsum per sese amplissimum) nullo ambitu, nulla petitione, efflagitatione nulla (quod scitis) in summã senatorij ordinis dignitatem essem nullo meo merito, sed uestra tantum autoritate ac gratia cooptatus, cõmittendum mihi non putaui, ut hisce honoris insignibus non aliquid ex me proueniret, quod illis ornamento saltẽ aliquo esse posset. Neq; enim ullo modo facere possum, ut cùm me intelligam in hos honorũ gradus præiudicata quadam de me opinione euectum esse, non & in hoc meo munere obeundo, & in omni uita reliqua mei obseruans ualde essem & popularis. Hoc est, is qui omnibus omnium commodis, omnium uitæ atq; saluti prospicere, non curando solùm, sed etiam rem medicã scriptis illustrando, amore deniq;, beneuolentia, fide, integritate, officijs omnes ex æquo prosequi maximè deberem. Itaq; quantũ maxime conniti uiribus & animo, quantum ingenio, quantum eruditione (quæ in me sanè minus etiam quàm mediocria sunt) quantũ deniq; usu & exercitatione potero, tantum quidem certè priuato meo studio, bonis ac medicinæ studiosis omnibus: tum uerò præcipuè uobis, arte mea atq; professione tribuam. Et quoniã pro tot tantisq; à uobis acceptis beneficijs in referenda gratia nihil uobis præstare possum quod copiarũ & opum sit, quibus uos pro uestra & maiorum uestrorum amplitudine ac dignitate abundatis, id quod in me est, quoq; solent uiri magni & præcellentes ab amicis tenuioribus contenti esse, polliceor uobis & recipio, si mea digna fuerint studia quorum testimonio uirtuti honos habeatur, gratiam me uobis aliquã in illis, & hominis obseruantissimi fidem operamq; nauaturum. Paruum hoc quidem, & cuius

penè

penè me pudeat. Sed quoniam in reponenda gratia maiora præstare non possum, hoc me uobis quod officij mei est, in uicemq́ relatæ gratiæ haberi debet, repositurum polliceor, in meq́ recipio, mihi neq in consilijs de uestra omniũ salute capiundis diligentiam, neq in periculis morborum à Republica propulsandis animum, neq in dandis remedijs fidem, neq in perferendo labore alacritatem, neq in uestris cõmodis augendis gratam animi beneuolentiam pari uoluntate coniunctam defuturam. Vos itaq, CONSVLES atq CIVES, qua animi propensione meam de uobis spem uestris officijs superastis, eadem, summam in me uoluntatem referendæ gratiæ, pro relata gratia: & laborem hunc meum nomini uestro consecratum, serena exporrectaq́ fronte accipietis. & me (quem quidem sæpenumero uestra laude supra merita cohonestastis, & in uestra obsequia retinuistis) in omni fide ac beneuolentia uestra uirtute ut conserue tis peto. Deus Rempublicam uestram incolumem atque florentem custodiat, uestraq́ rectissima consilia eidem Reipublicæ uestræ salutaria esse uelit.

IN LIBROS ENARRATIONVM MEDICINALIVM AD MEDICINAE STVDIOSOS PRAEFATIO, EODEM Francisco Valleriola Autore.

ECTE illud Solon Græcorum sapientissimus, optime lector, dixisse uidetur, γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Id est, Senesco semper plura addiscens. Quam sententiã Plato enarrans, dum illud doctè & accuratè more suo inquirit, Philosophandũ ne sit: id uerè Philosophari esse, Discere asiduè multa, eumq́ hominem qui sapientiæ sit amator, siue iuuenis sit, siue senex, in omni uita quamplurima discere oportere astruxit. Egregia uerò uox & sapientissimo homine digna. Quid enim homine dignius, aut homini expetendum magis, quàm quo uita ornatior, & mens quasi suo pabulo fota uegetior fieri & alacrior cernitur, (id autẽ est abditarum rerum cognitio & intelligentia) id inquam, & hominem ualde appetere, & ut id per omnẽ uitam assequatur omni animi impetu niti? Nam cùm omnes ad cognitionis & scientiæ cupiditatem natura trahamur, perficiq́ nos plurimũ unius cuiuspiam rei aut plurium scientia agnoscamus (ut in qua excellere, omniũ optimum atq pulcherrimum semper habitũ sit) efficitur profectò, ut quodam quasi naturæ ductu ad sciendum intelligendumq́ impellamur. Quibus rebus cùm destitui nos sentimus, in errorem mox & ignorationẽ labi nos & incidere perspicimus: quod sanè, ma-

lum & turpe ducendum est: à quo cùm animus ualde abhorreat, ne à sui ipsius natura degenerans rerum ignoratione sordescat: perpetuò scire, intelligere, indagare, & ueritatem meditando inquirere auet. Eò fit, ut ueri inquisitione nunquam animus fatigetur: & quò plura cogitando mentis acie est indeptus, eò plura adipisci & consequi studeat. Pascitur enim opere animus, ocio & ignauia torpet, prorsusq; frangitur. Quamobrem ego Anagnosten esse debere eum (quod de Aristotele Peripateticorum principe dictum est) qui se penitius in Philosophiæ sacraria insinuarit oportere censeo: & philosophandum illi quidem, non paucis, ut apud Ennium Neoptolemus ille, sed sanè multis, hoc est per omnẽ uitam. Quòd quum immensa sit earum rerum quę nos fugiunt series, artiũ uerò penè omnium perceptio ut longißima, sic sanè difficilima: (quod rectè ab Hippocrate dictum est: qui uitam breuẽ, artem uerò longam ut uerißimè, sic sanè doctißimè affirmauit) difficilè profectò est, in omni Philosophia multa esse nota ei, cui non intenta & perpetua rerum meditatio & contemplatio penitus fuerit in animo infixa: & qui hanc cognoscendi curã & intelligendi, non paulò plurimum cæteris omnibus anteponat. Atq; hoc indagandæ ueritatis studio nullũ optabilius, mea quidem sententia, nullum præstantius, neq; datũ est mortalium generi Dei concessu atq; munere: neq; uberius quicquam, florentius, aut præstabilius desiderari usquam ab homine potest. Etenim quid est quod æquo minus queat animo ferre quisquam institutus liberaliter, quàm principẽ nostri partem animum, cernere ocio & ignauia torpentẽ, nihil se dignum, nihil altum atq; fructuosum contemplari? Quæ me ratio cogitantem impulit, ac uehementer est cohortata, ut me totum ei uitæ generi addicerem, unde aliquid emolumẽti ad posteros emanaturum confiderem. Ac proinde in has sum rerum medicarum enarrationes ingressus: ut quoniam sat multa esse in medicina scirem nondum in lucem prolata, aut potius etiam ignorata, multa etiã non satis acutè ac uerè perpensa: pleraq; perperã & malè intellecta, horum ego bonam partem enarrandam aggrederer (quis enim unus omnia poßit?) Atq; huius meæ inductionis animi, non minimam mihi occasionẽ controuersorum apud Galenum locorũ copia præbuit: quos ego cùm conciliare maximopere studerem, diu multumq; sum in eo uersatus. Cuius sanè implendi desiderij mei merito, uniuersa eiusdem autoris, quæ quidem extare putantur monumenta, iterum legenda, attentéq; examinanda (id cùm iam ante annos circiter octo sed oscitanter fecissem) firmo animi proposito (& si operosum id ualde mihi ac perdifficile uidebatur, in factitanda medicina, & publicæ Arelatensiũ saluti intento) suscepi: tantumq; in stadio currendo profeci, ut annis plus minus duobus, uniuersa Galeni monumẽta diurna uersarim manu, uersarimq; nocturna: singula uel obscurè dicta notans & interpretans, uel prolixius enarrata rescindens, uel controuersa componens. Quæ ego dum facio, rerũ per me ex Galeno annotatarum & descriptarum, inq; locos cõmunes quosdam atq; sententias digestarum duo uolumina excreuere, quibus ego COMPENDII GALENI titulum indidi; quos ego libros iam à me absolutos, & manu mea scriptos (ubi

politiores

politiores facti fuerint) mox in lucem adiuuante Deo (hoc edito ENARRATIONVM MEDICINALIVM opere) dabimus. Nunc uerò hos ENARRATIONVM MEDICINALIVM libros tibi (lector optimè) serena exporrectaque fronte damus, quibus eam de industria inscriptionem fecimus, quòd his totis sex libris priscorũ scita explicentur exponanturque uberius. Id enim ENARRARE dici uolunt, cùm quippiam dicendo exponitur, declaratur, interpretaturque plenius & purius, ut quæ prius abstrusa, inuoluta, incognitaque erant, peruia, dilucida, probeque cognita fiant. ob id certè operi nostro ENARRATIONVM titulũ indidimus. Enarrãtur porrò eo toto in opere multa quæ hactenus intacta priscis fuerãt, quale est quod de libro Hippocratis, qui de FLATIBVS inscribitur, iudicium fecimus. Nemo enim quisquam (quod sciam) in id opus animaduersionẽ fecit. Qualia sunt item, quæ de Erysipelatos natura & curatione multa tractauimus; quæ de Gestationis in utero constituto à natura tẽpore; de Vulnerum lethaliũ ratione: de Voluptatis & doloris natura secus, quàm à neotericis traditũ sit. Quàm multos uerò tũ Hippocratis & Galeni, tum etiã Auicennæ locos, uel scitius explicauerimus, controuersos cõciliauerimus, ipsi Enarrationibus præfixi tituli indicabunt. Paradoxa etiã aliqua subiecimus, ueluti cùm Austrũ uentũ suapte natura frigidũ esse diximus: & Lactucã inter olera succi bonitate cæteris nõ præstare: & Cucurbitulas interdũ ante totius corporis uacuationẽ rectè administrari: & Melancholicorũ duo inueniri apud Galenum genera, & pleraque eiusmodi. Nõnulla etiam ad medicinã factitandam non minimum conducentia, ut omni ex parte beneuolo lectori uel argumenti nouitate, uel rei obscurioris dilucida magis tractatione, à nobis (quãtum quidem per ingenij mediocritatẽ nostri licuit) consultũ esset. Vniuersum autem opus in sex libros, singulis uerò libris decem ascripsimus medicas Enarrationes, quasi decadas quasdã conficientes. Hæc autem omnia puro, simplicique stylo, non accurata nimis dictione, non ad Ciceronis numeros aut limã polita, non religiosa & astricta oratione, sed fusa magis & æquabili, summis certè uigilijs atque laboribus cõcinnauimus. Quantum enim mihi in his apparandis ac perpoliendis, siue rerum materiẽ & dignitatem, siue tractationis filum spectes, sudatum sit, malo ex opere ipso, quàm ex meo sermone cognoscas. Vnum tantũ dicam, in his meis Enarrationibus medicis, nihil quicquam me præter ueri scientiam, ac ueram uoluptatem quæ ex eiusmodi rerum inuestigatione percipitur, tum fructũ eum quem (si doctos modò & recti amãtes nactus fuero foeturæ huius meæ iudices) ad medicinæ studiosos prouenturũ spero, præter hæc inquam, sic Deum mihi propitium habeam, nihil aliud quæsisse me, non secundioris auræ rumusculos, non uulgi plausum, non inanes gloriolas, iuratus tibi testis esse ipse possum: qui eò rationes omnes meas dirigã, non ut magnis honorum & titulorũ insignibus (etsi ea mihi Dei benignitate atque clemẽtia minimè omnino desunt) clarus euadam, & media è turba emineam: sed ut ad Deum proximè sancto hoc in literis secessu adiungere me, & magna studiorum uoluptate perfrui possim. Indignitatis & abiectionis animi esse

reputans,

reputans, in affectando & ambiendo bonam multamq́ uitæ partem, non in ſtudijs & magnarū rerum contemplatione ponere ac collocare. Quod quidem mihi uel natura, uel longo uſu ita eſt inſitum, ut diuelli ab ea uitæ ratione ac inſtituto nullatenus uelim: & qui aliam in partem ſua ſtudia contulerunt, optimū hi ſibi hominis ſtatum inuidiſſe uidētur. Cuius ſanè adipiſcendi ſtatus, Philoſophia ſola magiſtra eſt, in quam qui ſedatè & compoſitè uiuere cupit, ſe totum inuoluat oportet: nec ea tamen deſerens, quæ ad fructuoſam utilemq́ actionem ſpectare erunt uiſa. Atq́ nos ad hoc uitæ genus perpetuò alacres, & ad artium honeſtiſsimarum ſtudia inflammati perpetuò erimus, in quo ſanè mea fuerit culpa, ſi non & tuæ, optime lector, & cæterorū de me opinioni reſpondero: liceat modò per uitam & ualetudinem. Efficiam enim profectò, ut omnes fateantur, meam in iuuanda re medica uel egregiam operam, uel præclarā certè uoluntatem extitiſſe. Quo in genere, quid ſim præſtaturus, ipſe ſtudiorum meorum prolatus fructus abūdè (opinor) declarabit. Mihi enim certè in omni uita propoſitū eſt, quoad mihi datum diuinitus fuerit, Deo ipſi primum ac Reipublicæ literariæ noſtræ, hoc eſt, ſacræ medicinæ deſeruire, ueteremq́ & diuturnam ſitim optimarum artium atq́ ſtudiorum explere. In quibus ſemper ad aliquid promendū, quod mortalibus uſui ſit, & Reipublicæ ſalutare, aſsidui erimus: ut ambroſia Deorū ac nectare (ut eſt apud Homerū atq́ Platonem) ſatiati, ueris animi bonis frui abundè poſsimus. Vale lector, & noſtra candido animo (quo certè damus) complectere.

ENARRATIONVM MEDICINALIVM HIS SEX LIBRIS CONTENTARVM INDEX.

LIBRO PRIMO.

Labor

II. Fran

LIBRO SEXTO.

Errata quæ operarum incuria admissa sunt, Lector candide, sic corrigito.

Pagina 3. linea 20. in margine. Lege 3. Methodi.
Pagina 12. Linea 9. Lege, tanta morb.
pag. 15. lin. 10. eumq;.
pag. 19. lin. 21. per sensiles. Et rursus lin. 37. illic. Et lin. 41. eos horrere.
pag. 20. lin. 38. qui rigorem pa.
pag. 27. lin. ultima. tumor aliquis.
pag. 31. lin. 30. effracta uasa.
pag. 43. lin. 14. hae mea. Et lin. 19. quos ἀτροφάδες.
pag. 45. lin. 34. aerem biliosamq;.
pag. 48. lin. 38. ob id quantum. Dele, ad.
pag. 49. lin. 36. consistunt.
pag. 51. lin. 5. qua sanè.
pag. 53. lin. 13. acutorum scriptus est.
pag. 58. lin. 14. uerum id esse. Et lin. 24. ni id fat.
pag. 59. li. 5. necare omnibus. Et li. 29. color niger.
pag. 60. lin. 10. nó cicuta. Et lin. 19. Lege, id quod amarum sit. Et lin. 40. aeria sint.
pag. 63. lin. 28. qua quidem transmiss.
pag 67. lin. 25. concoquitur panis cum far.
pag. 68. lin. 3. quarundam partium.
pag. 70. lin. 17. terrearum partium. Et lin. 43. acida apparet.
pag 74. lin. 15. non enim prof.
pag. 77. lin. 35. Sic Hippocrates.
pag. 78. lin. 40. possim.
pag. 79. lin. 21. quin interni.
pag. 83. lin. 34. non conueniat.
pag. 85. lin. 26. meditatò. Et lin. 40. earum specië.
pag. 93. lin. 6. Hippocrates. Et lin. 37. indicare uidetur.
pag. 94. lin. 29. ardente.
pag. 98. lin. 5. quamuis. Et lin. 24. saluum. Et lin. 26. causo unius tam.
pag. 99. lin. 9. uerius dictum.
pag. 101. lin. 43. imprimis. Et lin. 45. lethalia diei.
pag. 104. lin. 15. qui si nat.
pag. 113. lin. ultima. calceare.
pag. 117. lin. 8. Habes itaque.
pag. 119. lin. 34. Nunc uerò.
pag. 122. lin. 31. quid portendant.
pag. 124. lin. 10. transpiratu.
pag. 125. lin. 19. refrigerationem recipiens. Et lin. 3[illegible]
pag. 127. lin. 22. usus est loq.
pag. 130. lin. 22. frigidioribus.
pag. 131. lin. 2. intempestiuè.
pag. 133. lin. 34. ut dicitur.
pag. 142. lin. 18. pane puro.
pag. 147. lin. ultima, pestilentes.
pag. 149. lin. 16. quum & soli.
pag. 153. lin. 13. atque eæ.
pag. 154. lin. 14. ictericis sympt.
pag. 157. lin. 32. antidotum excogitauit.
pag. 158. lin. 35. cinnamomum, rapam.
pag. 159. lin. 11. chamepitis, cuiusque.
pag. 167. lin. 27. uigilantes nimium.
pag. 170. lin. 13. uoluptati.
pag. 176. lin. 35. pro mitiorem, lege miliarem.
pag. 181. lin. 7. candicans. Et lin. 34. &c.
pag. 187. lin. 37. totam medic.
pag. 193. lin. 15. possunt.
pag. 199. lin. 24. molestias eas, quæ percipi.
pag. 200. lin. 3. problematis.
pag. 205. lin. 37. indicationem.
pag. 214. lin. 17. Auicenna.
pag. 215. lin. 6. in margine, 5. Metaphys. Et lin. 28. internos.
pag. 216. lin. 1. afferunt. Et lin. 29. tremor quidam.
pag. 226. lin. 25. nullius alterius.
pag. 230. lin. 35. apud nos.
pag. 233. lin. 20. horum nempe omnium.
pag. 237. lin. 43. non pessimus hic autor.
pag. 244. lin. 5. uetustissimus autor.
pag. 253. lin. 41. myrtiq; aquam.
pag. 255. lin. 21. intemperatis naturis.
pag. 260. lin. 23. eruca.
pag. 261. lin. 39. cæteræ.
pag. 267. lin. 6. cum nihil non in medicina graue.
pag. 274. lin. 44. uentriculus.
pag. 276. lin. 11. enematis.
pag. 277. lin. 9. publicè.
pag. 282. lin. 17. faciant.
pag. 285. lin. 3. secum ipsa pugn.
pag. 296. lin. 16. apparatuq;.
pag. 302. lin. 41. cærulea glacie.
pag. 320. lin. 13. solutiuum sequatur.
pag. 321. lin. 8. sumae. Et lin. 9. ligati.
pag. 322. lin. ulti. nostri.
pag. 324. lin. 31. pisciculi saxatiles.
pap. 327. lin. 12. cochiarum.
pag. 330. lin. 19. modo tensiui. Et lin. 26. fundus ipsius est.
pag. 334. lin. 25. chamemeli.
pag. 339. lin. 15. complectar quæ de affectione. Et lin. 30. ipsa.
pag. 341. lin. 12. pinguium. Et lin. 31. eglecmata.
pag. 365. lin. 28. auferri.
pag. 367. lin. 39. maximè.
pag. 370. lin. 20. hos syderum curs.
pag. 376. lin. 43. eadem ferè fu.
pag. 387. lin. 33. Archigene. Et lin. 39. Crateuam.
pag. 389. lin. 12. huic uerò.
pag. 390. lin. 23. exercenda.
pag. 397. lin. 6. à colore.
pag. 403. lin. 11. tum fuerit.
pag. 417. lin. 22. abundantia.
pag. 419. lin. 31. curemus.
pag. 437. lin. 43. Meth. II.
pag. 441. lin. 20. quod v 11. & x. Et lin. 27. & 1. de Gener. & corr. Et lin. ulti. 11. ad.
pag. 442. lin. 2. Galen. 11. Therap.
pag. 444. lin. 9. utrisque.
pag. 446. lin. 37. Mundinus.
pag. 457. lin. 33. effluat.

ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER PRIMVS, FRANCISCO VALLERIOLA MEDICO AVTORE.

Animaduersio in librum de Flatibus qui Hippocrati adscribitur.

ENARRATIO PRIMA.

IBER QVI Περὶ φυσῶν graecè inscribitur, hoc est de Flatibus, magni illius Hippocratis esse sine controuersia ab omnibus est hactenus existimatum: quòd & dictione, & sententiarum pondere, & argumenti plena bonae frugis tractatione, genuinam illam medicinae parentis Hippocratis sapientiã referre uideretur. Nam cùm sententiae quaedam illustres hoc ipso libro cõtineantur, qualis una illa est, Esse artium quasdam quae peritis earum multum laboris ac molestiae, iis uerò qui earum usu indigent, utilitatem pari iucunditate mistam adferant: esseq; ex earum numero medicinam, ut cuius ope ac beneficio à maximis malis aegroti liberentur, quos quidẽ ipsos magno suo labore, propriasq; ex alienis malis sibi demerente calamitates curat ingenuè Medicus. Et item illa, De occultissimis ac difficillimis morbis opinione potius, quàm scientia iudicari. Et rursus: Causa perspecta morborum, facile esse quae conducant admouere. Et, Medicinam adiectionem quandam esse, & detractionem. Et contrariorum contraria esse auxilia. Et ipsa argumenti ratio atq; tractatio tota (est enim in id praecipuè ab autore, quisquis eadem ille fuerit, conscriptus liber, ut quae nam morborum omnium causa, ac ueluti fons sit inueniatur) summi autoris cuiuspiam maiestatem referre meritò uideantur, ut ad Hippocratem autorẽ id quicquid est commentarij referretur, plerisq; omnibus est uisum. Verùm mirari subit, cur in tanta doctissimorũ hominum excellentiumq; Medicorum turba, qui ab Hippocratis illius uetustissimi aetate in huius aeui memoriam floruerunt, nemo quisquam, qui modò Hippocratis monumenta uersarit, inuentus adhuc sit, qui librum hunc diligenter uel examinarit, uel dubios qui in eo sunt locos sub censuram ullam reuocarit: sed sola inscriptione contenti, nihil maius aut solidius spectantes, tanquam germanum Hippocratis affirmarunt, inter legitima eius autoris monumenta reponentes.

tes. Ego uerò etsi is minimè sum, qui præiudicatam hanc à tot iam seculis opinionem, uel conuellere magnis rationibus possim, uel coniecturis in diuersum mutare, (ne plus quàm alij sapere uidear) tamen cùm pleraque eo in opere sint; quæ non solùm ab Hippocratis doctrina, uerùm & à ueritate quoque ipsa sint alienissima, (quæ mox singulatim attingam) operæpretium factum me putaui, si eos locos à me designatos & annotatos, in ordinem reponerem, falsósque, & ab omni medica institutione abhorrentes ostenderem: ut uel animaduersione hac mea, præstantissimos quosque, & emunctæ naris homines, ad ferendam sententiam excitem, meque ipse confirmem: uel saltem meo in ea re officio functus mihi uidear, qui præterita ac neglecta uulgi medicorum de me opinione, (neque enim defuturos ignoro, qui quasi confirmatam iam in omnium mentibus opinionem euellere, prorsusque disijcere paradoxo hoc uelim, factum meum ceu arrogans insectentur) liberè quantum quidem ingenij uiribus potero, sententiam ipse meam aperiam, magnis illam quidem nec uanis fulcitam rationibus, unde illis fides apud non improbos iudices constare possit. Adferemus itaque quos ex hoc opere toto collegimus locos, qui seueriorem legentium animaduersionem curamque desiderent. Quos quidem ipsos ut falsos sumus ostensuri, sic sanè minimè dignos habendos qui ad autorem Hippocratem referantur. Horum primus hic est mox ad libri initium scriptus:

ταύτης δὲ τῆς τέχνης τὰ μὲν φλαῦρα χαλεπὸν γνῶναι· τὰ δὲ σπουδαῖα, ῥᾴδιον· καὶ τὰ μὲν φλαῦρα, τοῖσι ἰητροῖσι, καὶ οὐ τοῖσιν ἰδιώτῃσιν· οὐ γὰρ σώματος, ἀλλὰ γνώμης ἔργα ἐστίν.

Quod est, Huius autem artis uilia, cognitu difficilia: seria & quæ alicuius sunt momenti facilia sunt, atque uilia quidem Medicis, non autem imperitis sunt cognita, non enim corporis sed mentis opera existunt.

VALLERIOLA.

Difficilis profectò & quæ non facilè aut animo concipi, aut uerbis explicari possit sententia hæc semper mihi est uisa. Non enim uideo qua ratione quæ in arte uilia sunt, hoc est minoris momenti, cognosci quidem difficulter: seria uerò & grauia facilè possint. Equidem si quod minoris est momenti uix deprehendi potest, uti hic censet Hippocrates, quomodo quis facilè ea deprehendat quæ in arte præcipua habentur? [illegible] uerò uilia ea in arte quapiam dici iure existimo, quæ artem minimè constituant: & in ijs quæ eius artis sunt infimum dignitatis locum teneant: qualia illa sunt, quæ à Galeno tum 3. tum 4. Methodi, primæ morborum indicationes dicuntur: uti uulnus cauum esse implendum, sordidum detergendum, simplex agglutinandum, & morbum omnem esse auferendũ (quod præter naturam sit) indicare. Hæc enim omnia (ut bellè illis in locis nos docet Galenus) neque artem constituunt, & plebeis æquè ac Medicis sunt perspecta. Quamobrem meritò uilia atque infima æstimari debent. At hæc quis nescit facilè cognosci? ut quæ etiam fullonibus, lanijs, cerdonibus, nullo monstrante, abundè sint cognita? Si quis enim ulcus cauum unicuipiam ex ijs ostendat, implendum esse sanè dicet: si sordidum, detergendum: si simplex, agglutinandum. Quid est ergo

ergo quod hæc difficulter cognosci dixerit Hippocrates, si ab imperitis nullo negotio deprehenduntur? Pars uerò ea quæ mox sequitur (σπουδαῖα φαῦλα) hoc est præcipua facilè noscũtur, à ueritate alienissima mihi planè uidetur, neq; digna quæ Hippocrati adscribatur. Equidem si totius naturæ gnarum: omnibusq; ijs disciplinis atq; artibus (quæ quidem ut sunt, sic sanè optimè nuncupantur) ornatum medicum esse oportet, ut millies in mille locis testatur Galenus, non uideo quo nam pacto quæ in arte Medica præcipua sunt deprehẽdi facilè possint. Cuius enim artis inuentio difficilis est: eius quoq; theoremata difficilia esse necessariũ quidem est. Artis porrò difficultatẽ indicant cùm materiæ circa quã uersatur inconstantia atq; mobilitas (perpetuò nãq; fluit) tum instrumentorũ quibus ipsa utitur, incertitudo. Vtitur enim experimento & ratione, quorum alterum, nempe experimentum, periculosum est: alterum uerò ex ratione iudicium, haud quaquam facile existit. imo, sicuti aliquod aliud, ut uult Galenus, maximam habet difficultatem. Quamobrem rectissimè ob id longam esse artem idem censuit, quoniam ferè omnium operationum occasionem habeat momentaneam. Et ob id difficulter comprehensibilem, ut nemo eam possit agnoscere, nisi qui diu in hoc fuerit exercitatus. Vnde meritò illud dixisse idẽ autor uidetur, quòd corporum propria cuiusq; naturã (quam ἰδιοσυγκρασίαν Græci uocãt) incomprehensibilis sit, uerã medendi artem Aesculapio Apollinique dijs tantum concessam, ut quæ à nobis uix consequi possit. Cuius sanè rei maximum nobis Hippocrates testimoniũ suis monumentis reliquit. Scribens enim ad Democritum, eam nemini cuiquam mortalium: ne ipsi quidem eius inuentori Aesculapio perspectam satis esse testatur.

Lib. de Constit. artis medicinalis: & 2. de Facult. natur. & 1. Meth.

1. Aphoris. comment. 1.

3. Metaph. cap. 7.

Ἐγὼ μὲν γὰρ ἰητρικῆς ἐς τέλος οὐκ ἀφῖγμαι καίπερ ἤδη γηραλέος ἐληλυθώς· οὐδὲ γὰρ ὁ τῆσδε εὑρετὴς ἀσκληπιὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν πολλοῖς διεφώνησε. καθάπερ ἡμῖν αἱ τῶν ξυγγραφέων βίβλοι παραδεδώκασιν.

Epistola ad Democritũ.

Id est: Ego quidem ad Medicæ artis finem minimè perueni, etsi senex iam sum. Quin nec eius inuentor Aesculapius, nam & ipse in pluribus recantauit, ut scriptorum eius libri manifestum nobis fecerunt.

Quòd si & ipsemet Hippocrates, illiusq; interpres Galenus difficillimam esse atq; nondum satis perspectam artem Medicam confitentur: quæ coniecturis plurimùm nitatur; & in ea, ut Damascenus affirmat, immensa sit profunditas: qui quæso fieri potest, ut quæ in ea seria sunt & grauia facilè noscantur? Quod intuens Galenus, appositissimè dixisse est uisus, Vlcus curare non cuiusuis esse hominis: sed eius, cui omnis naturæ sit perspecta ratio. Sed reliqua discutiamus: nempe partem illam.

In πρ. ἀφορ.

Καὶ τὰ μὲν φλαῦρα τοῖσι ἰητροῖσι, καὶ οὐ τοῖσιν ἰδιώτῃσιν.

3. Meth.

Quod est, Vilia ipsis quidem Medicis: non autẽ idiotis sunt cognita.

Quid hoc à ueritate alienius dici potest? Longè certè aliter Galenus, qui primas morborum indicationes omnibus hominibus præsto esse plebeis etiam probè notas, cùm tertio, tum sexto Methodi medendi asserit, ipsasq; minimam esse curationis partem. Quod si uerum est (ut uerissimum esse res ipsa declarat) quonam pacto infima & uilia in arte so-

lis Medicis, non etiamnum imperitis erunt perspecta? Non enim, scire quid fieri oportet, (ut. 6. Methodi nos bellè docet Galenus) id magna res est, ut quod omnibus hominibus natura insit, sed quibus rationibus illud efficias: id uerò scire artificum est: quod appositissimis exemplis nititur eo loci declarare Galenus. Itaq; uilia & quæ minimi sunt momenti, cuiuscunq; artis tandem ea sint, nec magnum quiddam haberi debent, (ut quæ artis sint tantum initium, non propria aliqua pars) & omnibus sunt perspecta: non tam artificibus ipsis, quàm etiam imperitis. Quin nec quæ sequitur præcedentis partis probatio, digna Hippocrate est habenda:

οὐ γὰρ σώματος, ἀλλὰ γνώμης ἔργα ἐστίν.

Hoc est, Non enim corporis sed mentis opera existunt.

Ob id enim uult, uilia in arte captu difficilia esse, quòd non corporis, sed mentis opera sint. At quæ σπουδαῖα sunt (ut ille uocat) æquè mentis atq; illa sunt opera. Quamobrem si ea ratione ad comprehendendum difficilia quæ in arte uilia habentur uoluit esse, quod mentis opera sint: multò certè magis quæ seria erunt: quòd maiore mentis intentione, maiore disquisitione egeãt. At iam paulò longius progrediamur.

HIPPOCRATES.

τῶν δὲ δὴ νούσων ἁπασέων, ὁ μὲν τρόπος ὁ αὐτὸς· ὁ δὲ τόπος διαφέρει. δοκεῖ μὲν οὖν τὰ νοσήματα οὐδὲν ἀλλήλοισιν ἐοικέναι, διὰ τὴν ἀλλοιότητα καὶ ἀνομοιότητα τῶν τόπων. ἔστι δὲ μία τῶν νούσων ἁπασέων καὶ ἰδέη, καὶ αἰτίη ἡ αὐτή.

Morborum, inquit, omnium unus & idem modus est, locus uerò ipse differentiam facit. Quare uidentur quidem morbi nihil simile habere, ob locorum scilicet diuersitatem atq; dissimilitudinem, cùm sit tamen morborum omnium una & species, & causa eadem.

VALLERIOLA.

VNum eundemq; morborum omniũ esse modum, non aliter constare potest, quàm si intelligas unam quampiam atq; cõmunem morbis omnibus inesse naturam, cuius communione ex æquo morbi omnes, ut morbi sint, sortiuntur: esse enim præter naturam, atq; molestia afficere homines, functionibusq; incommodare, omnibus sanè orbis conuenit: qua quidem ratione dici iure optimo potest, morborum omnium unum esse modum, rationemq; unam. Si autem per modum, nocendi formam intellexit: falsum id esse euidentissimè constat. Non enim similem inter se noxæ rationem morbi omnes obtinent, sed aliam alij: ut nonnulli qualitatum excessu, alij deprauatione uel figuræ, uel numeri, uel magnitudinis, non pauci soluta unitate lædant, multi horum coagmentatione. Alij item rursus citra dolorem, plærìq; maximo cum dolore negotiũ homini faciant: ut ferè tot esse dicas læsionum modos, quot & morborum. Locum uerò (quod proximè subdit) diuersitatem in morbis facere, id perspectum cuiq; esse debet. Siue enim loci nomine affectam sedem, siue regionem & tractum quem incolimus intelligi uult, constat undique sensus. Nam & corporis sedes affectæ (qui loci nuncupantur) & regionis in qua degimus natura magnam in morbis

pariunt

pariunt uarietatem: uti ex Hippocratis ſcriptis lib. de Aëre, aquis, & regionibus: & ex Galeno libris de Locis affectis, colligi conceptis etiam uerbis poteſt. Verùm quod mox ſequitur, uti à ueritate omni alieniſsimum, ſic ſanè indignum quod à tanto autore ſit pronuntiatum: nempe, Morborum omnium unam eſſe tum ſpeciem, tum cauſam. Quod ſi ita eſt, cur de morborum differentijs, deq; ipſorum cauſis tam multa fuſiſsimè ſcripſit Galenus? Si enim una tantum eſt morborum omnium ſpecies, quorſum tot diſcrimina? tot differentiæ? Vnam item omnium curationem morborum eſſe oporteret, ſi una tantum morborum eſſet ſpecies: at cùm plures ſint, eæq; diuerſiſsimæ: conſequitur, non unam, ſed plures, uti reuera ſunt, morborum ſpecies eſſe. At quis non uidet in intemperie multifidas eſſe affectuum ſpecies, nempe tot, quot in temperatura exceſſus conſtare poſſunt. In ſtructura, in ſolutæ unitatis genere quàm multæ? Quæ ne longiſsima narratione explicare cogar, rem totam cumulatiſsimè liber de Morborum differentijs explicabit. Atque quod de ſpecie dictum eſt, de cauſa item dici rectiſsimè poteſt: innumeræ enim ſunt morborum cauſæ: non externæ modò, & ut uocant præincipientes, uerùm corporeæ & internæ. Quomodo igitur morborum omnium una erit uel ſpecies uel cauſa? cùm & ipſemet Hippocrates, & eius interpres Galenus benè multas ſtatuant, ex quibus methodos conficiant ſuas.

HIPPOCRATES.

Ἅπαν γὰρ τὸ μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέον ἐστί. οὗτος καὶ χειμῶνος καὶ θέρεος αἴτιον.

Quod, inquit, inter Cœlum & terram eſt, id omne ſpiritu plenum eſt. Hic & hyemis & æſtatis cauſa eſt.

VALLERIOLA.

QVod inter cœlum terramq; interiacet, ſpiritu id omne compleri, etſi quadãtenus admitti id poſsit, cùm ſit ferè rebus omnibus intermiſtus aër: tamen ambiguitatem ſanè ea res uel maximam habet. Si enim ſpiritus nomine mundi illam à Platone inductam animam audiamus, eiusq; placita ſectemur, fatendum quidem indubiè erit, ſpiritu omnia plena eſſe, qui ui & potentia ſua omnia regat, omnia moderetur, ſeſeq; per omnes mundi artus omnium ſator inſerat, atq; infundat, unus rebus omnibus uigor atque origo conſtet. Quod intuens poëtarum ſummus pulchrè illud ceciniſſe uidetur: *Vergilius 6. Aeneid.*

Principio cœlum ac terras, camposq; liquenteis,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit: totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum, pecudumq; genus, uitæq; uolantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Igneus eſt ollis uigor, & cœleſtis origo
Seminibus.

Si ad hunc quidem modum ſpiritus nomine huius libri autor uſus eſſet, quæ inter cœlum terramq; interiacent, ſpiritu

omnia compleri, uerisimum esset habendum. Sed quando ea uoce πνεῦμα aërem intellexisse eum indubitatum est, (quod & ipsa tota argumenti huius in hoc libro tractatio, & ipsa quoque operis inscriptio quæ περὶ φυσῶν, hoc est, de flatibus, seu spiritibus est, abundè docent) talem sensum, qualem modò proposuimus, ea pars habere non potest. Itaque id eum uoluisse constat, Omnia quæ inter coelum & terram sunt aëre compleri, ac spiritu plena esse: quod sanè stare minimè potest. Nam etsi plerisque rerum intermistũ, confusumque aërem esse certissimum est: non tamen ob id aëris plena omnia. Antris, & specubus terræ ac maris, plurimũ aëris subesse certissima fide constat: id enim terræ è mineris metallarijs manantes auræ, cauernarumque mugitus abundè docent. Non tamen eò fit, ut quicquid inter coelum terrasque interest, id aëre omne complecatur. Quod si accidit, ubi ignis? ubi aqua? Si enim ubique est aërem inuenire, inerit & aquæ & terræ aër: unaque confusus atque intermistus cæteris se elementis insinuabit. Atqui fieri id naturæ lege minimè potest. Habet enim elementum quodque sua à natura constituta loca, quæ alienam omnem à se substantiã excludant: nec duo in unum corpora mutuo complexu implicari possunt. Non enim ubi aqua, terra, aut ignis, ibi aër erit: nisi fateri uelimus, & corpora sese inuicem eodem in loco complecti posse: & nullum dari elementum in quo non plurimum aëris subsit: quo quid absurdius? Nam etsi terram aquamque non rarò à spiritu agitari uidemus: agitatio quidem ea, non à congenito & insito, sed extrario & aduentitio spiritu, uique atque impetu magno eò delato fit. Quoties enim se is in terræ meatus & maris insinuarit, turbari & agitari magnis fluctibus æquora, concuti terram & conuelli cernimus, propriam scilicet sedem petente spiritu, qui in alieno loco, ceu carcere quodam conclusus, uiam sibi magno impetu in natiuam sibi sedem facit. Vnde & terræ motus, & maris æstus & undarum reciprocationes euenire doctissimi philosophorum Democritus & Aristoteles arbitrantur. Ipsum uerò hyemis & æstatis causam esse, quis credere possit? Hyemem certè atque æstatem, cæterasque temporum uicissitudines, non spiritus ipse, sed syderum motus, in primis uerò Solis facit. Hic enim accessu suo ad nos, uel discessu, æstatem & hyemem conficit, ut astronomorum omnium concors est sententia. Quæ ne gratis dixisse uideri possim, præstantissimorum autorum ea de re scita adferam: ut non tantorum uirorum testimonio solùm, sed & adductis ab ipsis rationibus pugnem. Plato mundi mirabilem genesim in Timæo enarrans, ad hunc modum disserit. Hac ratione (inquit) consilioque Dei tempus creare uolentis, Sol & Luna, & aliæ quinque stellæ, quæ uocantur Errantes, factæ sunt: quò temporis numerus distinguatur, atque obseruetur. Et paulò pòst, de Sole loquẽs, A Sole inquit, noctis diei que uarietas orta est: propter hæc etiam unius sapientissimique circuitus reuolutio. Mensis uerò prouentus quando Luna lustrato circulo suo Solem consecuta est. Anni, ubi Sol suum peragrauit orbem. Chalcidius uerò in suis ad Timæum Platonis commentarijs, præcitatum locum explicans, nostram tota hac de re sententiam plenius confir

2. Meteor. cap. 7. & 8.

confirmare uidetur, inquiens: Eſt igitur totius mundi talis conſtitutio, ex corporibus materijsq; integris, prouidentiæ gubernaculis ad motum æternitati conuenientem directa, motuiq; proprio ſimilẽ formam præferens globoſam. Verùm ad dinumerationem conuerſionesq; temporum, immutationesq; & diuerſitatem terrenorum, ſtellarum errantium uarius motus neceſſarius omnibus qui nunc accidunt euentibus, autoritatem dedit. Et paucis interiectis, Cauſa, inquit, mutationum ex uario motu planetarum eſt. Nam ſi una eademq; eſſet perinde ut fixarum ſtellarum circumuectio, unum ſemper eundemq; motum obſeruantibus omnibus ſtellis, ne iſta quidem ulla proueniret diuerſitas. At nunc conuerſiones & æquinoctia, proceſſusq;, & regradationes, per latitudinem, perq; altum, maximè quidem Solis & Lunæ, tum cæterorũ quoq; ſyderum, uices temporum mutant: & omnem iſtam important commutationem. Et rurſus alio loco: Igniuit (inquit) lucem clariſsimam Deus rerum conditor, è regione ſecundi à terra globi, quam lucem Solem uocamus, tum propter cæteras ineffabiles utilitates, quas uniuerſo mundo Sol inuehit: tum etiam propter ignis huiuſmodi dicit extitiſſe genituram, ut tanta rerum deſignatio nulla tegeretur obſcuritate, ut cùm idem rebus colorem daret, tum etiam numeri quo temporis ſpatia notantur, commoditas proueniret, atq; ut dierum & noctium uiciſsitudo ſuccederet. Menſis uerò deſignauit eſſe genituram, cùm Luna peragrato circulo ſuo Solem conuenit. Anni quoque, cùm Sol ad idem ſignum ex quo progreſſus erat reuertitur, numero dierum trecentorum ſexaginta quinq;, & parte quarta. Hæc Plato eiusq; interpres Chalcidius. Ex quibus apertiſsimè conſtat, temporum omnium uiciſsitudines, nempe ueris, æſtatis, autumni, & hyemis, in Solis præcipuè motum eſſe omnino reijciendas: ut qui (quemadmodũ Aſtronomi perhibent omnes, & Plato atq; Chalcidius teſtantur) acceſſu ad nos ſuo æſtatem, receſſu hyemem faciat: per ſeptentrionalia enim ſigna gradiens uer & æſtatem, per meridionalia autumnum & hyemem conficit. Quin & Galenus ipſe ducem ſuum Platonem ſequutus, horum temporum uiciſsitudines, ſyderum quorundam ortu & occaſu fieri, non ſpiritu (ut huius operis autor uelle uidetur) magna certè ratione affirmat: ſiquidem commentar. primo in primum Epidemiorum Hippocratis, & III. Aphoriſmorum commento decimoquarto, ueris, æſtatis, autumni, & hyemis conſtitutiones ex aſtris ſumit. Veris (inquit) initium eſt in Helleſponti parallelo æquinoctium, finis Vergiliarum ortus: atq; æſtatis hoc eſt initium, quemadmodum æſtatis terminus eſt, principiumq; autumni Arcturi ortus, qui dies circiter duodecim æquinoctium autumnale antecedit. Iam Vergiliarum occaſus & hyemis principium & finis eſt autumni. Tertiò uerò de Diebus decretorijs Solem æſtatis, hyemis, ueris, atq; autumni autorẽ conſtituit, cap. II. eius tractationis. Quin & rei ruſticæ præſtantiſsimi quiq; autores temporum cauſas in aſtrorum motum meritò referunt. uti ex Varrone, Columella, Conſtantino Cæſare colligi apertiſsimè poteſt. Itaque non aër ipſe ſeu ſpiritus, æſtatis & hye-

mis cauſa erit ſtatuenda: ſed Solis aſtrorumq́ quorundam alius atque alius motus: ut mox à nobis ex omnium & Philoſophorum & Medicorum placitis eſt probatum.

HIPPOCRATES.

ἀλλὰ μὴν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων ὁδὸς, διὰ τοῦ πνεύματός ἐστι. Et paulò pòſt, ὥστε καὶ τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον ἀέναον ἐόντα ὁ ἀὴρ ἀέναος καὶ λεπτὸς ἐὼν, τὸ εἶναι παρέχεται.

Id eſt: Quin & Solis & Lunæ & aſtrorum uia per ſpiritum exiſtunt: adeò ut Solis etiam curſui æterno exiſtenti, aër æternus atq; tenuis exiſtens eſſe præſtet.

VALLERIOLA.

NEmini cuiquam uel Philoſophorum, uel Aſtronomorũ probari hanc ſententiam uideo. Quomodo enim ſyderũ uia (Solis præſertim) per ſpiritum procedat? Cùm illud in confeſſo ſit, extra elementarem regionem, cœleſtia hæc corpora eſſe, longéq; ab elementorum ſedibus poſita, ſuis in orbibus circulari motu rotari: idq; ut uult Ariſtoteles, ab ſeparata illa ſubſtantia, quæ cuiq; orbi in id ut ipſum intorqueat præeſt? Fertur enim Sol in ſuo orbe perpetua conuerſione zodiaci ſigna percurrens, quod dierum trecentorum ſexaginta quinque & quarta diei parte continuato curſu conficit. Luna uerò menſtruo fermè ſpatio id ipſum abſoluit. Non itaq; aut Sol, aut Luna, aut reliqua ſydera per aërem ceu propriam uiam diſcurrunt: cùm ab hoc longiſsimis interuallis diſcluſa, ſuis in orbibus moueantur ut Ptolemæi, Alphragani, Purbachij, Alphonſi, omnium ut in ſumma dicam, Aſtronomorum concors eſt ſententia. Neque rurſus ab ſpiritu tanquam motus eorum effectrice cauſa moueantur: cùm Ariſtoteli perſuaſum ſit, ab intelligentijs quibuſdam orbi præfixis aſtra orbesq; ipſos moueri. Si enim (quod à ueritate alieniſsimum eſt) ab ſpiritu moueri aſtra contingeret, cùm hic plerunq; inordinato quodam uiolentoq; motu feratur, ut cùm uentis magno impetu iactatus huc & illuc ueluti nutabundus fluctuat: conſequens quidem eſſet, & aſtra quoq; ipſa inordinatè & incompoſitè ferri: quo quid abſurdius? cùm ſtati ſint, neq; ſuum unquam ordinem deſerentes ſyderum motus: nempe ab eo motore recti, qui neq; turbationi, nec mutationi, aut ordinis peruerſioni ſit ipſe obnoxius. Pudendum igitur exiſtimari debet, Solis & aſtrorum uiam per ſpiritum eſſe, cùm neq; ut effectrix cauſa, neque ut adminiſtra ſpiritus ipſe aſtrorum motui ſeruire poſsit, unde & quod ſequitur ex eodem autore (nempe aërem ipſum motum Solis æternum conſeruare, illiq; eſſentiam præbere) explodi tanquam ab omni ueritate alieniſsimum debet. Quomodo enim corruptibile incorruptibili, mutationi & alterationi obnoxium, ei quod neutrius horum eſt capax, conſiſtentiam præſtet? uel illius motum conſeruet? Eſſentiam dare, potentiæ & perfectionis eſt: quod enim eſt impotens, imbecillum, atq; imperfectum, alteri nullo pacto eſſentiam dare poteſt. Cumq; aër aſtris ipſis, multoq; magis Sole & infirmior ſit, & imperfectior, potius aërem à Sole eſſentiam accipere, ab eoq; ipſius motum ſeruari, quàm è contra decet: quod reuera fieri planè uidemus: illuſtratur enim à Sole aër: tenuior, puriorq;

12. Meth. ca. 8. textu numeri 43. ex Argyropilo. et 74. ex Beſſarione. Et rurſus eodem cap. nu. 48. ex Argyropilo. & 81. Beſſarionis. Et itē Auerrois in eius partis cōmentario.

Vbi ſuprà immediate 12. Meth. cap. 8.

puriorq́ redditur, ab eoq́ unà in gyrum ducitur. Vnde est illud Aristotelis, Necesse esse mundum hunc inferiorem contiguum esse superioribus lationibus ut omnis eius inde uirtus regatur. Non itaq; Sol & astra ab spiritu, sed contrà spiritus ab astris uim atque potentiam accipiet & conseruabit suam: quod præter rationes adductas, ipsa sensuum ratio plenè confirmare uidetur. 1 Meteor. cap. 2.

HIPPOCRATES.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτο τὸ πέλαγος ὅτι μέθεξιν ἔχει τοῦ πνεύματος πᾶσι δῆλον. οὐ γὰρ ἄν ποτε τὰ πλωτὰ ζῶα ζώειν ἠδύνατο, μὴ μετέχοντα πνεύματος. μετέχοιεν δὲ πῶς ἂν ἄλλως, ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος ἕλκοντα τὸν ἀέρα; Καὶ τῇ μήνῃ, ὅδε τούτου βάθρον ἐστι γε ἡ γῆς ὄχημα· κενεόν τε οὐδὲν ἐστι τούτου.

Quod est: Verùm quòd mare ipsum spiritus particeps sit, manifestum omnibus esse puto. Non enim uiuere natantia animalia possent, si non spiritu participarent. Quomodo autem participarent, si non per aquam, & ex aqua spiritum attraherent. Et Lunæ hic fundamentum est, & terræ uehiculum, neq; quicquam usquam spiritu uacuum est.

VALLERIOLA.

MAre spiritus particeps esse haud quaquam omnibus euidens existimari debet. Nam etsi confundi atq; misceri non rarò spiritum aquis uidemus, non tamen ob id continuò affirmandum id erit, esse mare aëris, seu spiritus particeps. Equidem cùm solidum quoddam corpus, alienamq́ intra se substantiam non admittens mare sit, qui fieri potest, ut unà secum confusum aërem habeat atq; intermistum? Quin uel ex eo probari haud difficulter contrarium potest, quòd cùm aërem fortè fortuna intra se admiserit (qui quidem se è terræ specubus atq; antris non rarò in æquoris cauernas fundit) tum uel maximè æstuet mare, magnisq́ fluctibus elatum eousq; turgescat, donec conceptum aëra foras uniuersum eiecerit. Vnde fit, ut & murmure magno, & elisis undiq; concursantibus undis sese aër in proprium locum uindicet: in quem cùm se receperit, tum quietum & tranquillum, minimeq́ undosum reddi mare cernamus: eo uidelicet argumento, quòd omnis quæ intrò subsederat aliena eiecta sit substantia, quæ quidem ipsa naturæ suæ ui atq; potentia sese exerit, & foras profert: quòd ui detenta natiuam sibi secùm propriæ naturæ ductu appetat. Quæ uerò ad id probandum, quod initio assumptum est, adducitur ratio, minimè concludit. Probat enim ea ratione, in mari spiritum inueniri, quòd si non spiritu participarent, quæ in eo animalia degunt, uiuere minimè possent. Quasi uerò natatilia ut uiuant spiritu & aëris attractatione egeant? Atqui contrà uisum Aristoteli est, qui natatilium pleraq; nec respirare, nec pulmonem habere, atq; ex consequenti nec spiritum trahere, magnis certè persuasionibus affirmauit. mollis enim generis piscium, crustaceorum, testaceorumq́ nullum, aut respirat, aut spiritus attractu uiuit. Solùm enim quæ sanguine prædita sunt & pulmones habent, ut delphini, & cetacæi generis, pleraq; respirare creduntur & aëris inspiratu uiuere: de ijs enim loquens Aristoteles sic ait:

4. de partib. anim.cap.5. Ἔτι δ' οὐθ' ἐνταῦθ' ἔχουσι τὰ σπλάγχνα τὰ φύσει τῶν ζῴων, οὐδ' ὑπάρχει τοῖς τοιούτοις· οὔτε γὰρ φλέβας ἔχουσιν, οὔτε κύστιν, οὔτ' ἀναπνέουσιν.

Nihil (inquit Aristoteles) etiam ex iis quorum gratia uiscera habent animalia sanguine prædita: datum eiusmodi animalibus est. Non enim uenas hæc habent, non uesicam, non spirandi usum. Et rursus.

3. de partib. anim.cap.6. τὰ δὲ μὴ ἔναιμα, καὶ ὑπὸ συμφύτου πνεύματος δύναται καταψύχειν. ἀνάγκη δὲ καταψύχειν ἔξωθεν, ἢ ὕδατι, ἢ ἀέρι. διόπερ τῶν μὲν ἰχθύων οὐδεὶς ἔχει πνεύμονα ἀλλ' ἀντὶ τούτου βράγχια, καθάπερ καὶ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ἀναπνοῆς. ὕδατι γὰρ ποιοῦνται τὴν κατάψυξιν, τὰ δὲ ἀναπνέοντα, ὑπὸ ἀέρι. διόπερ πάντα τὰ ἀναπνέοντα ἔχει πνεύμονα. ἀναπνεῖ δὲ τὰ μὲν πεζὰ πάντα. ἔνια δὲ καὶ τῶν ἐνύδρων οἷον φάλαινα καὶ δελφίς.

Quæ sanguine carent (ait) uel suo natiuo spiritu satis refrigerari possunt: extrinsecus autem uel aëre, uel aqua refrigerari necesse est. Quamobrem piscium nullus habet pulmonem, sed pro eo branchias obtinent, ut cùm de spiratione ageremus retulimus: aqua enim refrigerantur, ut aëre quæ spirant. Quamobrem omnia quæ spirant, habent pulmonem. Spirant autem pedestria omnia, & aquatilium nonnulla, ut Balena & Delphinus.

Loci Aristotelis explicatio. Ex hoc autem Aristotelis loco euidentissimum fit, quæ in aquis degunt animantia & sanguine carent, uel natiuo suo spiritu quem congenitum intus habent, uel aqua satis ut uiuant refrigerari, nec aëris attractu egere, quòd & sanguine careant, & pulmone: quo in genere mollia omnia, crustacea, & testa intecta supra reposuit, quarto scilicet de Partibus animalium cap. V. Itaque cùm piscium nullus pulmonem (exceptis admodum paucis) habeat, nec respiratione quidem ipsos uti consequens erit. Nec quæ in piscibus constitutæ à natura branchiæ sunt ad aëris at-
cap.13. tractum, sed aquæ potius ualent, testis est idem Aristoteles II. de Natura animalium ad hunc modum loquens:

οἱ δὲ ἰχθύες, ὥσπερ εἴρηται, οὔτε μαστοὺς ἔχουσιν, οὔτε αἰδοίων πόρον ἐκτὸς οὐθένα φανερόν, ἴδιον δὲ ἔχουσι τὸ τῶν βραγχίων, ᾗ τὸ ὕδωρ ἀφιᾶσι, δεξάμενοι διὰ τὸ στόμα καὶ τὰ πτερύγια.

Quod est: Pisces igitur (ut modò dixi) nec mammas habent, neque meatum genitalem ullum intus conspicuum: branchias autem rem habent peculiarem, quibus humorem quem ore acceperunt reddunt.

Non igitur ut uiuant in pelago pisces respiratione & aëris attractu egent. Quamobrem neque ex aqua, neque per aquam (ut hic uult Hippocrates, aut potius huius libri autor) aërem excipient. Quanquam scio
Plinius. Plinium aduersus Aristotelem niti rationibus quibusdam, illud scilicet arbitratus, Pisces arcano quodam, ac sibi peculiari respirationis modo, aërem attrahere. sic enim IX. de Naturali historia cap. VII. scribit: Nec me protinus (de Aristotele loquens) huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum uice aliis possunt alia spirabilia inesse uiscera, ita uolente natura, sicut & pro sanguine multis alius humor. In aquas quidem penetrare hunc uitalem halitũ quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat? Et in terras tanto quoque spißiorem naturæ partem penetrare argumento animalium, quæ semper defossa uiuunt, ceu talpæ? accedit apud me certæ efficaciæ, ut credam omnia in aquis spirare

naturæ

naturæ ſuæ ſorte, primum ſæpe adnotata piſcium æſtiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo uelut oſcitatio. Hæc Plinij, ſummi mehercule uiri de piſcium reſpiratione opinio: ſed quæ ſi cum Ariſtotelis conferatur, parum omnino roboris ſit habitura. Nam quæ ſuapte natura frigida animalia ſunt, præſertim quæ ſanguine carent, & pulmone ad uitam degendam, aëris attractu non egent (quòd calida adeo non ſint, ut aëre ad refrigerationem opus habeant) ſufficit enim illis in qua degunt aqua, cuius beneficio abundè (ut uult Ariſtoteles) ipſa refrigerantur. Nec teſtimonium illud anhelationis piſcium æſtiuo tempore factæ quicquam aliud probat, quàm eſſe piſces quoſdam, qui æſtu fatigati crebrius anhelent: quod ſanè faciunt quibus fiſtula pulmoq́ ineſt, ut Balenæ atq; Delphino: cæteris autē minimè. Sed iam ad aciem inſtruendam aduerſus huius autorē libri reuertor. Lunæ (inquit) aër fundamentum eſt, & terræ uehiculum. Quomodo autem ſit Lunæ fundamentum planè nec uideo ipſe, nec ſenſiſſe Philoſophorum quenquam exiſtimo. Quin profectò (ut ingenuè dicam) ridiculum id mihi & ne docto quidem homine dignum, nedum Hippocrate, uiſum eſt. Qui quæſo fieri poteſt, ut Luna aëri ceu baſi innitatur? cùm ab eius omni regione ſit longè ſepoſita, interſitq́ medius ignis globus? Niſi dicatur, ita fundamentum eſſe aërem Lunæ, ut eo ad alimoniam egeat. (Ali enim aſtra humore & halitu terræ, à nonnullis, etiam ſapientibus uiris, uideo exiſtimatum.) *Plin. 2. Natu. hiſtor. cap. 9. ad finem.* At id planè conuellit Ariſtoteles, cui planè aſſentior: non enim egent aſtra, utpote puriſsima & ætherea corpora, terreno alimento. Quamobrem nullo pacto aër Lunæ fundamentum eſſe poterit, nec ut baſis, nec ut alimenti rationem ſubiens. Terræ autem eſſe uehiculum maiorem ſanè fidem habet, quòd putent nonnulli, aëris ſubnixu terram in medio ſitam manere, nec deorſum ferri, repugnante aëris ſubſtrata mole. Vnde Plinius rerum naturæ conſultiſsimus. 11. Natur. hiſtor. *cap. 5.* uitalem hunc (inquit) & per cuncta rerū meabilem, totoq́ conſertum, cuius ui ſuſpenſam cùm quarto aquarum elemento librari medio ſpatio tellurem: ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi quo minus euolent, contráq; grauia ne ruant ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus &c. Vnde non abs re hoc dictū ab autore puto, eſſe inquam terræ uehiculum aërem, quod ego dictum ceu uerum probo, uti alia ceu à ueritate aliena minimè recipio.

HIPPOCRATES.

Πρὸς αὐτὰ τὰ ἔργα τῷ λόγῳ πορευθεὶς, ἐπιδέξω τὰ νοσήματα τούτου ἀπόγονά τε καὶ ἔκγονα πάντα ἐόντα, πρῶτον δὲ ἀπὸ τοῦ κοινοτάτου νοσήματος ἄρξομαι πυρετοῦ. τοῦτο γὰρ τὸ νόσημα πᾶσι ἐφεδρεύει,

Quod eſt: Ad ipſa opera ſermonem conuertens, demonſtrabo morbos omnes ab hoc initium ortumq́ aſſumere, exordiar autem à communiſsimo omniū morbo febri, qui quidē morbus omnibus alijs comes eſt.

VALLERIOLA.

DVo ſeries hæc tota continere uidetur à uero maximè abhorrentia. Illud primum, Morbos omnes ab aëre ſeu ſpiritu ortum ducere.

Secund

Secundum, Febrim morbis cæteris omnibus comitem esse, illisq; asside re. Quorum utrunq; apertissimè falsum esse, non solùm ipsiusmet Hippocratis, eiusq; interpretis Galeni constanti mille in locis asseueratione: sed & sensuũ fide monstratur. Nam cùm morbos plerosq; à calore urente, alios à nimia siccitate, multos ab humiditate fieri cernimus: quomodo affectus hos ab aëre prouenire dicemus? cùm præsertim in temperatissimo aëre clementissimoq; cœli tractu, morbos interdum sæuissimos ac exitiales accidere uideamus? At uerò si morbi omnes ab spiritu eueniunt, quorsum tanto morbificarum causarum à Galeno libro ad id dicato enumeratio? Sat enim uidebatur, unum tantũ spiritum, ceu cõmunem morborum omnium causam, statuisse: cùm tamen unius cuiusdam generis causa tantum constituatur, nempe eius quod in flatuosa substantia situm est, ut XIIII. Methodi & II. ad Glauc. bellè tractatur. Quin si morborum genera singillatim excutere uoluerimus, inueniemus profectò paucissimos ab spiritu ortum ducere. Qui enim ab intemperatura, uel nuda qualitate fiunt, uel etiamnum substantiæ iuncta, ab spiritu minimè oriuntur, sed ab ea quæ intemperaturam excitauit causa. Fluxionum insuper morbi non ab hoc spiritu, sed ab eo qui in affectam partem influit succo nascuntur: phlegmone enim à sanguine copiosiore, œdema à pituita, Erysipelas à bili, Cancer ab atra bili: sola ea fluxio quæ ex flatuosa quapiam substantia nascitur, ab hoc ortum ducere iure putandum est. Præterea qui ad instrumenta pertinent morbi, rarissimi, aut ferè nulli, à flatu proueniunt: obstructio enim plerunq; (ut IX. Metho. uult Galenus) uel à multis, uel crassis & lentis prouenit succis: flatus enim tensionem potius quandam, quàm obstructionem (nisi admodum crassi & multi sint) facere solent: quanquam & obstructionem nonnunquam. Formæ item deprauatio, luxatio, morbi in numero, & magnitudine, & qui ad solutam unitatem pertinent, quis unquam (nisi demens sit, & planè inscientissimus) in spiritum, ceu in causam propriam & peculiarem reiecerit? Quæ quoniam & Galeni præclaris sententijs, & autorum Medicinæ omnium testimonio constant, ipsaq; sensuũ fide, ridiculum uidetur tam perspicuis rebus lucem uelle addere. Febrim aũtem (quod secundo loco examinandum nobis est) morbos omnes comitari quotidiana experientia falsum esse experimur. Non enim eos, qui à frigore per se oriuntur, repugnante ad id natura comitari febris potest; quandiu saltem uis se ipsa frigoris ualidissimè exeret. Quosdam nanq; rigore, præ nimio frigore apprehensos interijsse absq; ulla febri, & olim obseruatum est, & nũc non rarò etiam spectamus. In conuulsione superuenire febrim laudat Hippocrates, quod (ut interpretatur Galenus) superueniens febris, frigidos & glutinosos succos, à quibus conuulsio ea quæ ex plenitudine est oritur, extenuet, calefaciat, ac tandem dissoluat. Non itaque cõuulsionis eius, quæ à frigidis succis est, febris comes erit, cùm illius ceu remedium ab ipsomet Hippocrate statuatur. Comitialis item morbus plerunq; sine febri est, & attonitus item, atq; resolutio, ut ad quos probè curandos febrim accendere methodo iubemur. Sed quid uentriculi, iocinoris,

2. Aphoris

cinoris, lienis, omniumq́ue, ut in summa dicam, uiscerum internorum frigidos morbos taceo? Cruditatem enim uentriculi à frigido ortam, & malum corporis habitum, & lienis scyrros frigidasq́ue membrorum intemperaturas, nunquã febris comitatur: ut plena sensuũ fide, omniumq́ue medicinæ autorum testimonio constat. Non igitur febris morborum omnium comes est.

HIPPOCRATES.

Μετὰ δὲ πολλῶν σιτίων ἀνάγκη καὶ πολλὸν πνεῦμα ἐσιέναι· μετὰ πάντων γὰρ τῶν ἐσθιομένων καὶ πινομένων ἄεισι πνεῦμα ἐς τὸ σῶμα, ἢ πλέον, ἢ ἔλασσον· φανερὸν δὲ τῷδε τοῦτ' ἐόν. ἐρυγμοὶ γὰρ γίνονται μετὰ τὰ σιτία καὶ τὰ ποτὰ τοῖσι πλείστοισιν. ἀνατρέχει γὰρ ὁ κατακλεισθεὶς ἀὴρ, ὁκόταν ἀναρρήξῃ τὰς πομφόλυγας ἐν ᾗσι κρύπτεται· ὅτε οὖν τὸ σῶμα σιτίων πληρωθῇ, καὶ πνεύματος πλησμονὴ τότε πλεῖον γίνεται, τῶν σιτίων χρονιζομένων.

Quod est: Cum multis igitur cibis multum etiam spiritus ingredi est necesse: cum omnibus enim quæ eduntur bibunturq́ue plus spiritus minusue ingreditur corpus. Atq́ue id quidem inde fit manifestum, quòd eructationes plerisq́ue post admissos cibos potionesq́ue accedũt: recurrente nimirum aëre incluso, ubi perfregerit bullas in quibus latet. Quando igitur corpus cibis impletur, spiritus etiam abundat cibis cõmorantibus.

VALLERIOLA.

SI pro ingestorum copia multum spiritus atq́ue aëris corpus ingredi sit necesse (ut conceptis uerbis confirmat tota huius loci series) malè actum omnino esse cum helluonum & ganeonum populo, atq́ue adeò parasitis omnibus, qui non nisi aliena (ut Flaccus ait) norunt uiuere quadra, existimandum esset. Equidem cùm ij omnes uel naturæ impulsu, uel deprauato more, uel uoluptatis illecebris gulæ & uentri præ cæteris hominum indulgeant, ut non solùm ciborum copia & uarietate, sed & cõmessatione frequenti sese ingurgitent, ingentem aëris copiam eorum corpora subijsse (si uera sunt quæ hic adducuntur) foret necesse. At uerò ingens spiritus copia intrò admissa cùm dolores, flatus, murmurilla, tensiones omneq́ue cõcoctionis munus euertere soleat, ut sexto de Symptomatum causis bellè docet Galenus. Cõsequens certè esset, eos omnes, qui se ad epulas plus nimio inuitassent, isthæc omnia pati: cùm tamen nullos uideas alios uel uegetiores, uel in concoquendo feliciores, uel omnia corporis exercenda munia robustiores, aut alacriores: plerunq́ue enim ualenti natura tales esse solent. Quod certè fieri minimè posset, si pro ingestorum ratione tantundem esset intrò spiritus admissum: turgens enim spiritu uentriculus, nec assumpta congruè amplecti, nec rectè continere, nec probè concoquere ualet: uti præcitato loco exactissimè monstrat Galenus. Essent itaq́ue omnes, qui paulò plus cibi sumpsissent, cùm in cõcoquendo infelicissimi, tum murmurillis, flatibus, distensionibus malè affecti: aëre scilicet inter edendum admisso hæc symptomata pariente. Quin si cum ijs quæ eduntur bibunturq́ue unà spiritus in corpus ingreditur: necessum est spiritum hunc cibo intermistum atq́ue cõfusum, uentriculi partes diducere, ac prohibere quo minus sese ipsæ ingesto cibo applicent, illumq́ue amplectantur: quod ut probè concoctionis munus

procedat fieri oportere, ſcripſit Galenus lib. de Sympto. diff. I I I. cap. I I I I. inquiens, retentricis potentiæ functionem naturalem quidem tum eſſe, quum concoctionis tempori æquatur, & ab omni parte cibos exactè conſtringit. Quamobrem quum & initiò admiſſus inter edendum ſpiritus uentriculi partes diducere neceſſariò habeat: efficitur, ut ingeſtus in uentriculum cibus, ſpatium habens in quod ſe diffundat, latè expatietur, fluctuationemq́ excitet: hoc eſt, inundationi ſimillimum motum: quod ſanè fieri eſt neceſſe, ubi non undiq; cibus ab uentriculi partibus complectitur atq; coarctatur. Quod quum euenit, neq; retentricem potentiam, neq; alteratricem uentriculi ſatis ſuo munere fungi cõſequens certè erit. In ijs enim duabus rebus retentricis potentiæ functionem conſiſtere uult *5. de Sympt. diff cap.4.* Galenus: una, ut nullum relinquatur inter uentrem & cibos ſpatium uacuum: altera, ut æquali tempore agant, tum comprehenſionis tum concoctionis facultas. Quare ſi incluſus in uentriculo ſpiritus, debilis comprehenſionis *6. de Sympt. cau.cap.2.* (ut uult Galenus) cauſa eſt, debilis uerò comprehenſio imbecillæ coctionis, ſequitur omnino infirmam eſſe in omnibus hominibus concoquendi facultatem: ſi modò uerum id eſt, cum ijs quæ eduntur & bibuntur, unà ſpiritum in corpus ingredi. Quod cùm abſurdiſsimum ſit, nec ullatenus admittendum: illud confiteri præſtantius fuerit, uanam eſſe quæ hîc adducitur ſententiã, nec Hippocrate dignam. Non enim plus aëris in corpus ingreditur eſitationis cauſa, ut quæ nimirum eſitatio reſpirationem admodum non mutet, niſi immodica fuerit. Sed ipſa caloris in corde permutatio atq; incrementum & reſpirationem magnam aut citam facit, & aërem in corpus multum ingredi ad difflationis neceſsitatem cogit. ut lib. de Reſpirationis & pulſuum cauſis bellè docet Galenus, qui longè aliter flatum in uentriculo gigni, quàm hic aſſerat *6. de Sympt. cau.cap.2.* Hippocrates, demonſtrauit. Vult enim uaporantem ſpiritum, quem flatum nominant, in uentriculi ſpatijs oriri, quum uel humores pituitoſi eò loci contenti, uel cibi ab imbecilli calore in uapores reſoluuntur. Siquidem calor in cibos agens, ſi parum ualidus fuerit, ut eos quodammodo diſſoluit, ita non omnino conficit: ſicq; flatus ſeu ſpiritus exoritur, qui quidem ortu ſuo atq; conſiſtentia, tum retentricis potentiæ functionem, tum concoctricis (ut mox à nobis ex Galeno monſtratum) uitiat. Nec quæ à cibo pleriſq; accedunt eructationes, admiſsi intrò inter edendum ſpiritus ſignum eſt, ſed uel flatuoſi natura ingeſti cibi, qui ructum ſuapte ſponte moueat, uel imbecillis in uentriculo caloris, uel flatus cuiuſpiam in uentriculi ſpatijs contenti: ad hæc enim omnia plerunq; eructationes ſequi conſueuerunt. Alioqui ſi quò plus cibi aſſumptum eſt, plus aëris ingredi ſit neceſſe, multæ ſanè & magnæ ijs excitabuntur eructationes qui multum cibi ingeſſerint. Cùm contrà in bene habitis corporibus, atque ætate florentibus, euenire uideas, ut cùm ſe multo cibo potioneq́ impleuerint, nullæ tamen in ijs à cibo eructationes mouentur: quòd natiui *Aphor. 14. et 15. primæ Sectiion.* caloris robore ingeſta probè conficere ualeant. Vnde eſt illud Hippocratis in Aphoriſmis, Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, Et item illud, Ventres hyeme & uere calidiſſimi

ſimis natura ſunt, & ſomni longiſsimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda: Etenim tunc calor innatus plurimus eſt, pluribus itaque egent alimentis. Quòd ſi multi alimenti aſſumptio & ſpiritum multum crearet, & eructationes moueret (ut hoc loco affirmat Hippocrates, uel quiſquis tandem libri huius autor fuerit) nunquam ſanè plurimo utendum cuiquam cibo conſuluiſſet: contrà quàm locis præcitatis fecit: noxia enim, non ſalutaria tum præcipiſſet, ſi ad multam ciborum ingeſtionem ſpiritu corpus impleretur & eructationes excitarentur. Quin Hippocrati aſſentiens Celſus bis die potius quàm ſemel cibum ſumere, cumq́ plurimum (modò confici ritè poſsit) ijs qui bene ualent ſuadet. Non ergo cùm cibis corpus impletur, ſpiritus abundat cibis commorantibus, quod hic Hippocrates affirmat. Niſi forte ſi qui impletur natiui caloris robore deſtituatur: uel pituita multa abundet, tum cùm retuſo magis à ciborum copia natiuo calore flatus & eructationes mouebuntur. Quamobrem ſenibus, quòd exiguo ſint innato calore, paucis fomitibus opus eſſe rectè ſcripſit Hippocrates. A multis enim extinguuntur. Sicuti nanq; lucernarum flammæ (quarum tamen oleum eſt alimentum) ſi quis id totum ſuperinfundat extinguuntur potius quàm nutriantur: eodem modo & in ſenibus calidum ſui fomentum quidem habet alimenta: uerùm ſi multis ſimul opprimatur, ac quodammodo ſtranguletur, periculum eſt ne extinguatur, ſicuti & ſi paruæ ſcintillæ ignis lignorum multitudinem ſuperacerues, quæ docta Galeni in eius Aphoriſmi commentario eſt ſententia. Sed iam ad ea quæ ſequuntur ueluti inſtructa acie ſtylum uertamus.

lib. 1. cap. 1.

1. Aphor. 14.

HIPPOCRATES.

χρονίζει δὲ τὰ σιτία, διὰ πλῆθος οὐ δυνάμενα διελθεῖν, ἐμφραχθείσης δὲ τῆς κάτω κοιλίης, ἐς ὅλον τὸ σῶμα διέδραμον αἱ φῦσαι, προσπίπτουσαι δὲ τὰ ἐναιμότατα τοῦ σώματος, ἐψυξαν· τούτων δὲ τῶν τόπων ψυχθέντων, ὅπου αἱ πηγαὶ καὶ αἱ ῥίζαι τοῦ αἵματός εἰσι, διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἡ φρίκη διῆλθεν. ἅπαντος δὲ τοῦ αἵματος ψυχθέντος, ἅπαν τὸ σῶμα φρίσσει. διὰ τοῦτο μὲν οὖν πρῶτον, αἱ φρῖκαι γίνονται πρὸ τῶν πυρετῶν.

Quod eſt: Immorantur diu in uentre cibi, quum præ multidine exire nequeant, obturatoq́ inferiore uentre per uniuerſum corpus permeant flatus, ſanguineq́ refertas corporis partes maximè petentes, eas refrigerant. Refrigeratis autem ijs locis unde ſanguinis fontes & radices prodeunt, per uniuerſum corpus horror conſequitur: uniuerſo autem ſanguine refrigerato totum corpus horret. Quæ ratio eſt cur primùm horrores ante febres fiant.

VALLERIOLA.

IMmorari diu in uentre cibos, non ad ipſam tantùm ingeſtorum copiam, ſed & ad concoctricis potentiæ imbecillitatem, ciborum'ue naturam acceptum referri debet. Nam etſi uerum eſt, præ multitudine cibos in uentre diutius contineri, (quòd uidelicet ab immodica ciborum copia quaſi uictus uentriculus, ita à coquendo ceſſat, ut ne aggrediatur quidem concoctionem: quæ docta Galeni VI. de Sympto. cau. cap. I. eſt ſentẽtia) nõ tamẽ in uniuerſum ciborũ multitudini aſcribi debet lon-

gior ciborum in uentriculo mora: quum sæpenumero uel ob facultatis alteratricis in sua ipsius essentia uitium, extremamq́ ipsius infirmitatem, uel ob ciborum naturam, morbosq́ instrumentales, externasq́ causas complures id symptomatis oriri contingat: uti bellißimè Galenus V I. de Sympto. cau. docet. Quod uerò proximè sequitur (flatus inquam à nimia ciborum copia genitos, uelut errabundos per corpus uniuersum permeare, sanguineq́ refertas partes maximè petere ac refrigerare, indeq́ horrorem nasci) uti à ueritate alienißimum, sic sanè indignum quod ad Hippocratem autorem referatur, mihi est uisum. Primùm enim non omnis flatus perfrigerandi uim habet, equidem qui à cibis excrementis'ue calidis, nidorosis, acutis, flatus in corpore excitantur, ij calefaciendi quidem, non refrigerandi potentiam obtinent, quum à causa calida, non frigida oriantur: unde est illud Galeni, Corruptela (inquit) si nidorem referat, à calidis biliosisq́ cibis accidit: si acidus fuerit ructus, à frigidis natura & pituitosis. Similiter (subdit) de excrementis dicendum, quippe acidum ructum excitant pituitosa, frigidaq́: nidorem, biliosa, & calida excrementa. Atq́ uentriculus quoq́ (ait) per morbos frigidiores acidos ructus, per calidos uerò biliososq́ nidorem ructat. Itaq́ qui à calidis uel cibis uel excrementis geniti nidorosi flatus in corpore erunt, ij etsi sanguine redundantes partes maxime petant, refrigerare quidem certè minimè poterunt, eorum ad id munus repugnante natura: ut quorum sit excalefacere, non refrigerare. Quin nec si detur flatum omnem perfrigerare, uerum erit à flatu horrores in uniuersum in corpore nasci. Nam etsi horroris genus quoddam ab spiritu ipso nulli admixto humori procedit: quum is immodicè uel frigidus uel calidus corpus permeans sese affatim in sensiles partes insinuarit (quæ docta est Galeni sententia) non tamen horror omnis ab spiritu aëriaq́ substantia oritur: quum plerunq́ uitiosi in corpore succi (præsertim si acres, biliosi, mordaces'ue fuerint: aut eximiè frigidi, qualis pituita ea quæ Praxagoræ uitrea cognominatur) atq́ etiamnum externæ causæ complures (uti in balneum calens repentinus introitus, in frigidam descensus, uel eius confertim facta aspersio) horrorem atq́ rigorem etiam sæpenumero pariant: uti mille locis doctißimè explicauit Galenus. Non itaq́ horroris omnis causa temerè in flatuosam (ut hic uult Hippocrates) substantiam referenda: quum non rarò nulla in corpore tali existente substantia horrores fieri cernamus: uti in ijs qui ulcerosa laßitudine tentantur, quiq́ sic affecti uel se nimio cibo onerarunt, uel negotio crediderunt, uel intempestiuo motu corpus exercuerũt: in ijs enim omnibus (ut libris de Sanitate tuenda bellè nos docet Galenus) horrores excitari uidemus: non à flatuosa quidem substantia, sed uitiosis succis, sensiles partes uellicatione sua afficientibus. Quamobrem meritò uacuatione ijs qui talia patiuntur utendum esse, ad hæc quiete ac somno, rectißimè idem autor consulit. Quum uerò horroris causa aëria est ac flatuosa: tum quod aëria sunt quæ expultricem facultatem irritant) non uacuatione utendum esse, sed alteratione potius, consuluit Galenus: calidam quidem refrigerando, frigidam calefaciendo. Si uerò

6. de Sympt. cau. cap. 1.

5. de Sympt. cau. cap. eod.

Galen. lib. de ..more & de Sympto. cau. cap. 5. 2. de diff. feb. cap. 3. & 3 de Sanita. tuen. & 10. Metho.

5. de Sympt. cau. cap. 5.

Si uerò quæ horrorem excitat causa humoris speciem referat, uacuari iubet. In horrore uerò sanguinem refrigerari, quod extremo loco hic explicat Hippocrates, negari haud quaquam potest, sensuum fide id approbante: pallent enim eorum qui horrore tentantur ora, unguesque ipsi liuent, suumque decorem amittunt: partesque externæ omnes, extremæ præsertim, frigidæ apparent; non alia sanè de causa, quàm quòd natiuo calore sanguineque destituantur. At uerò ea ratione horrores ante febres fieri, (quod proximè subdit) id uerò tanquam à ueritate alienissimum admitti neutiquam debet: non enim rigores horroresue, quæ febres antecedunt à flatu sanguinis fontes & radices perfrigerante, oriuntur: sed à uitiosis potius succis confertim magnoque impetu in sensu præditas partes ruentibus, quæ ne gratis dixisse uidear ipsummet Hippocratem testem adducam. Is primo libro qui περὶ νούσων inscribitur, de rigoris generatione loquens ad hunc modum disserit:

τὸ δὲ ῥῖγος ἐν τῇσι νούσοισι, γίνεται μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἀνέμων, καὶ ὕδατος, καὶ αἰθρίης, καὶ ἑτέρων τοιούτων· γίνεται δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἐσιόντων σιτίων καὶ ποτῶν. μάλιστα δὲ καὶ ἰσχυρότερον γίνεται, ὅταν χολὴ καὶ φλέγμα συμμιχθῇ ἅμα τῷ αἵματι, ἢ τὸ ἕτερον, ἢ ἀμφότερα.

Rigor (inquit) in morbis fit extrinsecus quidem, à uentis, aqua, serenitate, & eiusmodi alijs: item & ab ingestis cibis potionibusque. fortior autem fit, cùm bilis pituitaque, uel altera, uel utraque cum sanguine unà miscentur. Omnes hic rigoris causas enarrasse breui sermone Hippocrates uidetur, inter quas præcipuam facit bilis pituitæque cum sanguine mistionem: quorum sanè humorum uehemens ac confertim facta per corpus delatio, rigorem primum, horroremue si mitior fuerit motus, humorque ipse uel benignior, uel copia minor, dein uerò febrim quum incalescunt, parit. Sic enim eodem ipso loco Hippocrates:

πυρετὸς δὲ ἀπὸ τῶνδε γίνεται· ὁκόταν χολὴ ἢ φλέγμα θερμανθῇ, θερμαίνεται τὸ ἄλλο πᾶν σῶμα ἀπὸ τούτων, καὶ καλεῖται οὗτος πυρετός.

Fit (inquit) febris cùm bilis pituitaque calescens uniuersum corpus excalefacit: quod quidem febris uocatur. Itaque quum Hippocratis testimonio, tum uel maximè ab interna quidem & corporea causa rigor fiat, cùm bilis pituitaue mouentur, ab ijsdemque calefactis, febris nascatur, ut mox affirmauit, necessariò fit, ut qui horrores febrim antecedunt, non ab spiritu, sed ab ijs succis potius oriantur. Quamobrem cùm pugnantia eadem de re dixisse Hippocratem confiteri absurdum sit, sintque genuina Hippocratis quæ modò ex eius de Morbis priore libro attulimus: dicemus, quæ libro de Flatibus adferuntur de rigore uerba, minimè Hippocratis esse: ut quæ & falsissima sint, & eiusdem autoris testimonio conuincantur. Galeni modò explicanda de rigoris natura & causis sententia uenit: quò quantopere ab ijs sit erratum, qui rigoris horrorisue in febribus ortum à flatu (ut hoc loco affirmat, quisquis huius libri fuerit autor) esse dicũt, perspici plenius possit, huiusque libri præiudicata hactenus autoritas abrogari. Is igitur libro ad id dicato ad hunc modum horrorem, rigorem, infrigidationemque definit:

Ἆρ' οὖν ἔχοιμεν ἂν ἤδη τὸ πᾶν, ὀδυνηρὰν ψύξιν διορισάμενοι τὸ ῥῖγος, ὃ λόγος ἐστὶ πρόσδηλα.

τάχα γὰρ οὐ πᾶν ῥῖγος οὕτως ὁριστέον. αὐτίκα γέ τοι τῶν νοσούντων, οὐ ταὐτὸν μὲν δοκεῖ τὸ ῥιγοῦν τοῦ φρίττειν, ἢ καταψύχεσθαι· λέγομεν οὖν πολλάκις ἐσβολὴν παροξυσμοῦ τοῖς δὲ μὲν εἶναι μετὰ ῥίγους, ἑτέροις δὲ εἶναι μετὰ φρίκης· ἄλλοις δὲ μετὰ καταψύξεως μόνης γεγονέναι, κἂν τοῖς τῶν ἰατρῶν ἁπάντων συγγράμμασιν ἡ αὐτὴ χρῆσις ἐστὶν τῶν ὀνομάτων. ὡς ὅταν μὴ μετὰ βρασμοῦ καὶ κλόνου καταψύχηταί τις, οὐ ῥιγοῖ οὗτος· ἀλλὰ δεῖ εἴπερ μέλλει τὸ πάθος ῥῖγος καλεῖσθαι, τὴν ἀνώμαλόν τε καὶ ἀπροαίρετον αὐτῷ κίνησιν προσεῖναι· τὸ δ' αὖ δὴ ταύτης. ἄνευ μὲν δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ἀνωμάλως κινεῖ, κατάψυξιν καλοῦσιν. εἰ δὲ ταύτην μὲν ταράττοιτε καὶ σείοι κατὰ τινας ἐμβολάς, τὸ δὲ ὅλον σῶμα μὴ συγκινεῖ, φρίκην ὀνομάζουσιν ὡς εἶναι τὴν φρίκην, τοῦ δέρματος μόνου πάθος τοιοῦτον, οἷον τοῦ παντὸς σώματος τὸ ῥῖγος.

Num uerò rigorem (inquit) frigus cum dolore finientes, rem totam assecuti sumus, aut quicquam desit? Non enim quicunq; hoc pacto rigor definiendus est, in ualetudinarijs profectò non idem rigere, horrere, frigescereq; dicas, accessiones nanq; & exacerbationes sæpe dicimus cum rigore huic, horrore alij, alij solùm cum frigore accessisse, nominumq; eiusmodi usum passim per uolumina medicorum omnia reperias, ut nisi quis quassatione atq; agitatione frigeat, rigere non appelles: sed ubi rigor nominandus sit inæqualem & inuoluntariam motionem adesse sit operæpretium: quod hac uacat, nisi superficiem etiam impariter commoueat, dicunt frigefactionē. Quòd si hanc per aliquas accessiones turbet & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominant, ut solius cutis horror eiusmodi affectio existat, sicut rigor uniuersi corporis. Et paulò pòst rigorem exactius definiens:

Ἐστὶ (inquit) ῥῖγος κατάψυξις ἀλγεινὴ μετὰ τινὸς ἀνωμάλου σεισμοῦ καὶ κλόνου παντὸς τοῦ σώματος.

Hoc est: Rigor frigefactio est, cum dolore atq; agitatione inæquali, & quassatione uniuersi corporis.

Rigoris causa. Cuius quidem causam eodem loco Galenus natiui caloris pugnam aduersum ea quæ corpori nocent, eiusdemq; natiui caloris impeditum ad externa motum intrusionemq; in ima corporis quandam, rigoris causam bellissimè statuit. Vnde constat spiritum, rigoris causam non esse, cùm suapte natura tenuis sit quædam & discussu facilis substantia: quæ tenuitate quidem sua nec ualde natiui caloris motum impedire, nec meatus obstruere, nec tantam in corpore pugnam concitare possit. Quamobrem cùm in rigore, ut ait eodem loco Galenus, & magna ui ad intra trudi natiuum calorem cernamus: & rursum magno impetu atque nixu ut foras erumpat niti, magnam esse & solutu difficilem quæ tantos motus cieat causam confiteri est necesse. Vnde x. Methodi medendi rigoris horrorisq; naturam omnem causamq; tractans, ad hunc modū disseri.

οἱ δακνώδεις ἀτμοὶ καὶ χυμοὶ διὰ τῶν αἰσθητικῶν σωμάτων φερόμενοι, φρίκας καὶ ῥίγη γεννῶσιν, ἐν οἷς στεγνωμένου τοῦ δέρματος, ἐπισχεθῶσι τὰ διαπνεόμενα πρόσθεν.

Quod est: Mordens halitus & succus, ubi per sensilia corpora feruntur, horrores rigoresq; pariunt in ijs in quibus cute stipata retenta sunt quæ prius transpirabant. Et paulò pòst.

ῥῖγος μὲν οὖν ἔσται διά τι τὸ πλῆθος τῶν φερομένων, καὶ τὴν δριμύτητα, καὶ τὸ τάχος τῆς φορᾶς, καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ἀσθένειαν.

Rigor

Rigor (inquit) ſuccedet ob eorum quæ feruntur excrementorum tum copiam, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis uirium infirmitatem. Horrorem uerò (quod paulò pòſt idem autor ſcribit) tum fieri, cùm hæc qualitate remiſſa fuerint, nec tanto impetu lata.

φρίκη δὲ αὖ γίνεται, ἐπὶ τῇ ποιότητι αὐτῶν, καὶ τῷ τάχει τῆς φορᾶς ἐκλυθέντων ἅμα τῷ πλήθει. Καὶ μάλιστα ὅταν ἡ δύναμις ἀνθίστηται τοῖς λυποῦσιν.

Horror (inquit) fiet cùm qualitas eorum quæ feruntur, & impetus uelocitas, fuerit remiſſa, tum copia minor: potiſsimùm uerò cùm uires triſtanti obſiſtunt.

Rurſus uerò ſub finem libri quinti de Symptomatum cauſis, quum tenuis & mordax fuerit ſuccus, nec concitato impetu protruſus horrorem: cùm uero copioſior, acriorq́ue, uehementiorq́ue motu delatus, rigorem facere ſcribit. Ex quibus ſanè locis euidentiſsimum fit, rigorem horroremq́ue non ab ſpiritu ſolùm, uerùm multò amplius à uitioſis ſuccis, qui & copia, & acrimonia, & impetus celeritate noceant, fieri. Sunt enim horror atq; rigor deprauati quidam animalis facultatis motus ab humorum uitio prouenientes: uti eodem ipſo loco belliſsimè oſtendit Galenus, qui unus omnium optimè horum motuum naturam omnem explicaſſe eſt uiſus. Non igitur rigoris horroriſ'ue cauſa erit ſpiritus, ſeu flatus, ſanguine refertas partes inuadens: easq; refrigerans, ut huius libri autor uelle uidetur: ſed potius acres mordacesq; ſucci perſenſiles corporis partes concitatiùs delati: ut Galenus, & unà cum eo quotquot de re medica ſcripſere cenſent.

HIPPOCRATES.

ὅκως δὲ ἂν ὁρμήσωσιν αἱ φῦσαι πλῆθει καὶ ψυχρότητι, τούτῳ γίνεται καὶ ῥῖγος. ἐπὶ μὲν πλεόνων καὶ ψυχροτέρων ἰσχυρότερον. ἐπὶ δὲ ἐλασσόνων, καὶ ἧσσον τι ψυχρῶν, ἧσσον ἰσχυρόν.

Quod eſt: Quanto & copia & frigiditate flatus ipſi præcelluerint, tanto maior fit & horror, à pluribus uidelicet & fortioribus ualentior: à paucioribus & minus frigidis imbecillior.

VALLERIOLA.

NOn ex flatuum aut copia aut frigiditate, ſed ex humorum uaria qualitate ac motu horrores naſci, ex ijs quæ paulò antea ex Galeni dogmate attulimus, euidentiſsimum fit. Horrorem enim tum fieri ſcribit x. Methodi Galenus, cùm qualitas eorum quæ feruntur & impetus uelocitas fuerit remiſſa, & v. de Symptomatum cauſis, cùm tenuis mordensq; ſuccus non magno impetu ſeſe per ſenſu prædita loca immiſerit. Quin ſi uerum id eſt, ut ubi flatuum copia maior ſit, illis & horrorem naſci maiorem fortioremq́ue oporteat, in ijs qui Tympanite premuntur uehementes perpetuosq; ineſſe horrores, cõſequens quidem erit. Magnis enim ij omnes flatibus diſtenduntur, ut uenter illis uniuerſim inſtar tympani uehementiſsimè diſtentus, in magnam molem aſſurgat. At eos horrores minimum cernimus, uti nec eos qui hippocondriaca melancholia tenentur, in quibus tamen uel Galeni teſtimonio, quàmplurimi abundant flatus. Non igtur ad flatuum uel copiam uel frigiditatem, horrorem maiorem ſequi (ut hic uelle Hippocrates uidetur) eſt neceſſe.

HIPPOCRATES.

Ἐν δὲ τῇσι φρίκῃσι καὶ οἱ τρόμοι τοῦ σώματος, κατὰ τόνδε γίνονται τὸν τρόπον. τὸ αἷμα φοβεόμενον τὴν παρεοῦσαν φρίκην συντρέχει καὶ διΐξασι κατὰ παντὸς τοῦ σώματος ἐς τὰ θερμότατα. ἔντα μὲν οὖν αἱ ἄλλαι. καθαλλομένου δὲ τοῦ αἵματος ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ σώματος, τὰ σπλάγχνα τρομέουσι, καὶ αἱ σάρκες. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος, γίνεται πολύαιμα, τὰ δὲ ἄναιμα. τὰ μὲν οὖν ἄναιμα, διὰ τὴν ψύξιν οὐκ ἀτρεμέουσιν, ἀλλὰ πάλλονται. τὸ γὰρ θερμὸν δὲ αὐτέων ἐκλέλοιπε· τὰ δὲ πολύαιμα, διὰ τὸ πλῆθος τοῦ αἵματος, τρέμουσι καὶ φλεγμονὰς ἐμποιέει. οὐ γὰρ δύναται πολλὸν γινόμενον ἀτρεμίζειν.

Quod est: In horroribus autem & tremores corporis ad eundem planè modum fiunt. Sanguis enim præsentem horrorem metuens, concurrit & penetrat in corporis calidissimos locos. Hi enim sunt eius saltus. Abeunte autem ab extremis corporis partibus sanguine, tremunt tum uiscera, tum ipsæ carnes, ex corporis uerò partibus quædam sanguine refertæ, quædam exangues sunt. Atque exangues quidem minimè tremunt, ob frigus, sed parumper commouentur, quòd eas calor destituerit. Quæ uerò sanguine abundant, ob sanguinis copiam tum tremunt tum inflammationes pariunt: fieri enim nequit ut sanguinis copia conquiescat.

VALLERIOLA.

Minimè hoc loco censeo dubitandum, quin tremoris nomine rigorem intelligi uelit Hippocrates: quòd post horroris tractationem ex quadam quasi consequentia necesse habuerit de finitimo illi motu, sed uehementiore, rigore inquam, tractare. Cuius quidem generationis modum ex ijs quæ sensui apparent inuestigare satagit. Vt enim in metuentibus, & pauore insigni aliquo exterritis, fieri uidemus, ut sese ab extimis in ima corporis calor condat: sic planè in rigentibus concurrit in calidissima corporis uniuersus sanguis, ut ijs se aduersum impetum humoris muniat: quamobrem eos & pallore deformatos, & penè exangues est uidere, quòd extimas corporis partes calor destituerit. Verùm non satis uel ad rei de qua tractatur naturam, uel ad ueri fidem uidetur Hippocrates hac in parte locutus; si quidem non perpetuò tremor horrorem comitatur: ut necesse sit ob horroris præsentis metum (quod hic uult Hippocrates) sanguinem intro concurrere, & fieri tremorem: quum enim uehementer mordax humor, & magno impetu latus, in insuetas se demisit partes, tum nullo præsente horrore rigor uehemens nascitur, (uti bellissimè ex Galeno suprà monstrauimus) refugitque magno concursu in intima sanguis: at non ob præsentis horroris motum, quum nullus subsit horror, sed ingens ille & concitatus motus acrium humorũ cui rigorem pariat. Quin nec illud sua fide constare uidetur, quòd abeunte ab extremis corporis partibus sanguine tremant tum uiscera, tum carnes: nam etsi tum maximè tremunt quum sese in ima natiuus corporis calor condit, non tamen reuocationi illi motus is qui rigor dicitur adscribendus, sed magis (uti X. Methodi bellissimè Galenus explicat) ob eorum quæ feruntur excrementorum copiam, acrimoniam, impetus celeritatem, & uirium corporis robur. At uerò quod sequitur longissimè à uero abesse

mihi

mihi uidetur: nempe exangues partes ob frigus minimè tremere: sed quòd eas calor reliquerit, parumper commoueri. Si enim sensuum fidem requirimus, contrà omnino euenire uidemus: quò enim attenuatiora & exanguia magis sunt corpora, eò per frigidas aëris constitutiones rigere magis cernimus, quòd eas uehementius frigus permeet ex carnesq́ opprimat: succulentas uerò & sanguine refertas partes & tremore affici magis & inflammatione (quòd redundans sanguis cõquiescere minimè posit) uult hic Hippocrates. Quod si uerum est, athletas, & quorum corporis habitus ad summum bonitatis peruenit, perpetuò rigere oportebit: ut quorum sint partes multo, copiosoq́ sanguine refertæ. Verùm non sic sanè res habet: non enim ob redundantem in partibus sanguinem, sed ob humoris (ut sæpe antea dictum est) tum acrimoniam, tum impetus uehementiam rigorem fieri certum est.

HIPPOCRATES.

Χασμῶνται δὲ πρὸ τῶν πυρετῶν, ὅτι πολὺς ἢ ὁ ἀὴρ ἀθροισθεὶς ἀθρόον τε ἄνωθεν διεξιὼν ἐξεμόχλευσε, καὶ διέστησε τὸ στόμα. ταύτῃ γὰρ εὐδιέξοδός ἐστιν. ὡς γὰρ ἀπὸ τῶν λεβήτων ἀτμὸς ἀνέρχεται πολὺς ἑψομένου τοῦ ὕδατος, οὕτω καὶ σώματος θερμαινομένου, διάσσει διὰ τοῦ στόματος ὁ ἀὴρ, ξυνεστραμμένος, καὶ βίῃ φερόμενος.

Quod est: Hiatus autem præcedere febrim solet, siquidem multus aër coaceruatus cumulatim sursum latus commouet ac deducit os, quòd facillimus inde ei pateat exitus. Vti enim in lebetibus ab feruente aqua uapor multus attollitur: sic & corpore calefacto, penetrat per os aër conuolutus, & ui quadam erumpens.

VALLERIOLA.

Oscitationem febres præcedere uerissimum quidem est. Cùm enim quæ effectura est febrim materia cõmouetur, tum turbari corpus, inæqualitatemq́ sentire quandam, ac hiatum fieri, pandiculationemq́ est necesse: expultricis nimirum facultatis opera, ui quadam quod molestat explodere nitentis in musculos, deductis ijs excrementis, quę hosce motus creare possent. quod apertissimè Galenus explicare uolens, tum libro de Sympt. cau. V. tum VII. Aphoris. comment. LVII. ita horum motuum naturam omnem declarauit. Huius inquit facultatis (de natu- *5. de Sympt.* rali loquens) opera sunt, sternutamentum, tussis, oscitatio, pandiculatio. *cau. cap. 1.* Capite uerò sexto eiusdem libri, ad expultricem facultatem motus eo[illegible] refert. Igitur tussis (ait) sternutamentum, singultus, rigor, uiolenti ualidiq́ expultricis facultatis sunt motus, pandiculationes & oscitationes ad eandem pertinent facultatẽ. In Aphorismis uerò ad hunc modum: Osci- *7. Aphorism.* tare (inquit) & pandiculari contenta aliqua in musculis per quos tales *comment. 57.* fiunt motus quos pandiculationes & oscitationes nominamus, uel humiditate flatuosa, uel spiritu uaporoso fieri est à nobis demonstratum. Quod uerò oscitationes antecedere febrim solere ab Hippocrate dictum est, non ita accipiendum, ut ad omnẽ febrim id eueniat, non enim continentes febres perpetuò præcedere oscitatio solet, cùm plerasq́ sine pandiculatione & oscitatione fieri cernamus. Sed in intermittentibus uerissimum quidem id est: ut in quibus impetu quodam è uasis in musculos

uaporo

uaporosa quædam & fuliginosa facultatis expultricis beneficio trudantur. Cumq; multus unà cum ijs attollatur aër, commodißimusq; ei per os pateat exitus, illud ui sua diducit atq; aperit: sicq; fieri oscitationem consequens quidem est.

Verùm quæ hic ex lebetibus feruentis aquæ adducitur cōparatio, minimè rei de qua agitur respondere uidetur. non enim quemadmodum ex feruente in lebetibus aqua multus sursum à feruore attollitur uapor, sic à corpore is, qui hiatum facere potest: nam tum quum hiant ante febrem homines, minimè calent: sed uel rigore, uel horrore, aut frigore tenentur: per initia enim accessionum fieri hæc solent. nondum calefacto à febri corpore. Quamobrem minimè apposita uidetur similitudo hæc ab Hippocrate adducta: in lebetibus enim feruente aqua plenis, à calore multo plurimus sursum effertur uapor, at in accessionum initijs nondum calefacto corpore oscitationes fiunt, non cùm iam incaluerit uehementissimè corpus: quod in uigore accessionis est uidere, in quo nec oscitationes, nec pandiculationes fiunt. quòd uehementi calore dissipatus sit omnis uapor, qui oscitationis tanquam materia erat. At si uera esset Hippocratis adducta simitudo, hiatus tum maximè fieri oporteret: quod tamen fieri ob eam, quæ dicta est, causam minimè uidemus. Itaq; non ui caloris uaporem sursum à corpore in os attollentis, hiatus in accessionum initijs fieri solent, sed magis ab excrementorum halituosorum agitatu & expulsione, ut ex suprà citatis Galeni locis colligi apertissimè potest.

HIPPOCRATES.

ὁκόταν δὲ συναλισθῇ ἀθροισθὲν τὸ πλεῖστον τοῦ αἵματος, διαθερμαίνεται πάλιν ὁ ἀὴρ ὁ ψύξας τὸ αἷμα, κρατηθεὶς ὑπὸ τῆς θερμότητος· διάπυρος δὲ καὶ μύδρος γινόμενος ἐν ὅλῳ τῷ σώματι τὴν θερμασίην ἐνεργάζεται· συνεργὸν δὲ αὐτῷ τὸ αἷμα ἐστί. τήκεται γὰρ πυρούμενον, καὶ γίνεται πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ· τοῦ δὲ πνεύματος προσπίπτοντος πρὸς τοὺς πόρους τοῦ σώματος, ἱδρῶτες γίνονται· τὸ δὲ πνεῦμα συνιστάμενον, ἐς ὕδωρ ἔρχεται. Καὶ διὰ τῶν πόρων διεξελθὸν, ἔξω περαιοῦται, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ ἀπὸ τῶν ἑψομένων ὑδάτων ὁ ἀτμὸς ἐπανιὼν ἢν ἔχῃ στερέωμα πρὸς ὅ τι χρὴ προσπίπτειν, παχύνεται, καὶ πυκνοῦται, καὶ σταγόνες ἀποπίπτουσιν ἀπὸ τῶν πωμάτων, οἷσιν ἂν ὁ ἀτμὸς προσπίπτῃ.

Quod est, quando autem congregatus fuerit cumulatim plurimus sanguis, calefit rursus ipse aër, qui antea sanguinem infrigidauit à calore multo utiq; uictus, accensusq;, ac ueluti igneus factus per omne corpus calor spargitur, cooperante ei in hoc, etiam sanguine ipso: liquefit ergo quicquid ignea uis illa attigerit, fitq; inde spiritus. Qui quum ad meatus corporis irruerit, sudores fiunt: siquidem spiritus compactus in aquam uertitur, & per meatus penetrans extra prorumpit, eodem planè modo, quo à feruentibus aquis uapor eleuatus, si obstaculum habeat, ad quod impingere oportet, pinguescit ac condensatur, guttæq; destillant ab ijs corporibus, quibus uapor ipse fuit impactus.

VALLERIOLA.

FEbris hic mirificam quandam generationem nobis Hippocrates (aut quisquis huius operis autor fuerit) proponit. sed eius generis, ut

quæ

quæ non solùm ab ipsa ueritatis uia sit alienissima: sed quæ sine nefario scelere adscribi Hippocrati, tanto autori, ac Medicinæ parenti, minimè possit. Quid enim à ueritate alienius quicquam dici excogitari'ue potest, quàm ita febris naturam explicare, quomodo ne rerum quidem imperitissimi homines (eam in rem si ex professo incumberent) minimè explicarent? Vult enim ita febrim oriri, ut ab multo affatim congesto sanguine internus corporis aër (qui quidem prius per accessionum initia sanguinem perfrigerauerat) calefiat accendaturq́;, ipseq́; à multo calore uictus atq; accensus, per omne corpus calorem conceptum deferens febrim creet. Quæ nobis exactiore cura sunt non solùm expendenda, sed & ad ueri legem atq; censuram altiore indagine reuocanda. Principio falsum illud est, in omni febri plurimum intrò sanguinem affatim congregari: fit enim tantùm motus is sanguinis ad interna, cùm quæ febrim effectura est materia, è uasis in musculos facultatis expultricis opera deducitur: quo quidem alieni humoris aduētu recurrit intrò natiuus calor, sanguinem quidem secum deferens: quod quidem tantum ijs febribus conuenit, quas intermittentes & typicas uocant, uti apud Galenum, quum 1. de Febrium diff. tum x 1. Methodi est uidere. Quin neq; in ijs omnibus perpetuum illud est, ut multus sanguis cumulatim (ut ipse uult) congregetur. Siquidem in quartanis & hepialis febribus & semitertianis longissimis exiguus subest in corpore sanguis, isq; frigidior, ut neq; multus congregari, nec aërem uehemēter accendere ipse possit. Quamobrem quum in continentibus tantum hisce febribus, quæ à sanguine sunt, id fieri cernamus, non est quod ad uniuersum febrium genus id referatur: nisi quis febres omnes synochos esse uelit, quo quid absurdius?

Sed quod mox sequitur multominus ferendum est: Calefieri ab ipso sanguine aërem, ipsumq́; ita calefactum febrim creare. Nam si per aërem flatuosam in corpore contentam substantiam intelligit, nihil insulsius hoc dici potest, quum ea (ut mille locis testatur Galenus) non febrim, sed aut abscessum sui generis, aut dolores acerbos secundum quem incubuerit locum facere solet. Nec tam à se alienum Hippocratem fuisse existimandum est, ut id sentire eum uoluisse credamus: at potius aëris nomine spirituosam illam in nobis & tenuem substantiam, quæ facile pronitate naturæ accendi, inflammariq́; possit, quam quidem medici pariter & Philosophi omnes spiritū uocare consueuerunt. At si ita est (uti apertissimè uelle Hippocrates hoc loco uidetur) omnem febrim diariam esse necessarium quidem erit, quòd illius subiectum, spiritus accensus sit: secundum quam quidem rationem Galenus & omnes, diariæ febris naturam constare uolunt: cùm enim in spirituosa nostri corporis substantia præter naturam calor infixus fuerit, febris tum diaria uel Galeni testimonio creatur: qui febrium differentias ex ea quæ accenditur materia, summa certè ratione statuit. Itaq; si febris omnis eò gignitur quòd internus aër, hoc est spiritus, succendatur: isq; calorem per uniuersum corpus rapiat: consequens certè est, ephemeram omnem esse: quo quid stultius dici potest? Adde, quòd & facillima esset febrium omnium curatio, nec nobis

2. ad Glau. & 14. Meth. & de tumo. præter nat.

1 de febrium differ.

nobis accurata illa decretoriorum dierum perpensione, non coctionis in urina obseruatione, non magna in uictu cautione ualde opus esset, si febris omnis in tenui illa substantia ceu subiecto ac materia reposita esset: conciderétque laboriosa illa omnis medendi Methodus quæ de putredine febrium curandarum, eximendis obstructionibus, attenuandis succis, reserandis meatibus, ciendis naturæ per uarios ductus uacuationibus, bellissimè à Galeno tradita est: qua quidem uix unquam in diariarum febrium curatione opus habemus. Quin nec ipse quidem spiritus sanguinem (ut uult Hippocrates) refrigerauit: nam quæ sanguini refrigeratio per accessionum initia uenit, ea non ab spiritu, sed magis ab insueto humorum in musculos motu, uti suprà ex Galeni plurimis locis (cùm de rigoris generatione loqueremur) diximus.

Lib.1.de Rigor.10.Meth & 3.de Sympto.cau.

Sed quæ sequuntur intenta mente excutiamus. Liquefit (inquit) quicquid ignea uis illa attigerit, fitque inde spiritus. Quomodo quæso liquescere ea possunt, quæ à leui calore, & in omnium tenuissima substantia sito uix calescunt? Nihil certè quicquam nisi à multo & ualido calore liquescere potest: quæ constans est cùm Galeni, tum Aristotelis sententia. At accensa spirituosa substantia, cùm leuis sit, tenuis, halituosa: non grauis, solida, plena & contumax: quonam pacto aërem in corpore & intentum calorem gignere potest, qui dissolutionem seu eliquationem faciat? Non plus certè, quàm cõceptus in stipula ignis: qui ut facilè quidem succenditur, sic certè facillimè dissipatur. Id autem uerissimum est, quæ liquantur in spiritum degenerare: uerùm eliquantem calorem uehementissimum, non leuem aut mitem esse oportet. Propterea in urentibus febribus, & tabidis, quæque colliquatione corpus attenuant, multo, eoque igneo calore affici laborantes contuemur: qui quidem acrimonia sua colliquatis humoribus, deiectiones crebras, difficiles, atque exitiales faciat: & si malum in uetustatem abeat, partes ipsæ solidæ (ut Galenus & Paulus affirmant) contabescunt.

Lib. de Tabe. & de diffo.continu.
Arist.4.Meteor.
Lib. de Tabe. & 1. de Febr.differ.
Paul.lib.2. cap 41.

Cætera persequamur. Spiritus (ait) cùm ad meatus corporis irruerit sudores fiunt, siquidē spiritus compactus in aquam uertitur, & per meatus penetrans extra prorumpit. Hæc Hippocratis, uel autoris eius qui librum hunc cõscripsit, de sudoribus qui febres consequuntur, & in earum declinationibus fiunt, sententia; quæ non modò ipsa ab clarissimorum autorum mente est alienissima, sed ueritati omnino aduersari uidetur. Quod ut ostendamus, sudoris nobis erit in primis cùm natura, tum generationis ratio omnis, in febribus præsertim, ex Galeni monumentis explicanda. Est autem sudor tenuis ac serosi humoris sanguini admisti colatus liquor. In definitionibus medicis uniuersam porrò eius naturam, materiam, generationisque modum, Galenus x. de Simplicium medicamentorum facult. ijs uerbis expressit:

Sudor quid.

ἱδρὼς φύεται καὶ τοῦτο τῶν ἐν σώματι τοῦ ζώου γεννωμένων ὑγρῶν, ὕλην τε τὴν αὐτὴν ἔχει τὸν τρόπον γενέσεως τὸν αὐτὸν τοῖς οὔροις· ἐκ γὰρ τῆς πινομένης ὑγρότητος ἡ γένεσις ἀμφοτέρων ἐστὶ, θερμαινομένης τε ἅμα ἐπὶ τὸ σῶμα, καί τι χολώδους οὐσίας προσλαμβανούσης. ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ἱδρὼς κατέργασται, διεξεληλυθὼς ἄχρι τοῦ δέρματος ἅπαντα τὰ μεταξὺ μόρια.

Sudor (inquit) unus eſt hic humorũ in animãtis corpore prouenientium, & eandẽ habens materiam, & generationis modum eundem, quem urina: ſiquidem utriq; ex bibito humore conſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore, & bilioſæ non nihil ſubſtantiæ adepto. Verùm ſudor plus eſt elaboratus, utpote qui ad cutem uſq; tranſmiſsis omnibus quæ interſunt partibus peruenit.

Vult hoc loco Galenus tum ſudoris tum urinæ eandem eſſe materiam, nempe ebibitum à nobis corporis tuendi cauſa humorem: qui quidem à corporis natiuo calore elaboratus, & bilioſæ nonnihil ſubſtantiæ adeptus, ad cutem uſq; per corporis meatus ueluti ros quidam permeet. Non igitur ſpiritus, ut huius autor libri ſentit, ſed ebibitus humor ſudoris materia erit: ut rectè hoc loco Galenus, qui & ipſe excrementorum alibi naturam explicans ſic de ſudore diſſeruit 1. de Sanitate tuenda.

Reliquum (inquit) excrementorum genus in ſingulis animalis naſcitur particulis, ex ipſo unde aluntur ſucco: aliud quidem ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ quæ adſimilari nutriendæ parti nequiuerant: aliud quod tranſmittendi alimenti fuit uehiculum. Nunc functum officio humidum tenueq; ſupereſt, quale nimirum ſeroſum illud iam dictum, quod ex uaſis id eſt, uenis & arterijs in ueſicam defluit. Huic excremento nullus certus à natura præſcriptus meatus eſt: expellitur tamen partim actum per ipſa molliora corpora, quæ fluentis eius uiolentiæ cedunt: potiſsimùm cùm à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur: partim etiam per exiguos omnes corporeæ molis meatus, πόρους Græci uocant: quorum non modò reliquum corpus uniuerſum, ſed etiam tota cutis plena eſt. Dictum autem nobis de generatione horum eſt in libris quos de Temperamentis edidimus. Ergo tenuiſsimum huius generis excrementum faciſè ſanè eijcitur, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutũ, partim uiolento motu confertim erumpens. Appellant uerò quod ita excernitur ſudorem.

Hactenus Galenus, cuius ego ſeriem Græcam ob nimiã prolixitatem appingere nolui, ne in immenſum abeat uolumen. Ex quo quidem loco apertiſsimè conſtat, & quale excrementum ſudor ſit, & quonam pacto in externos uſq; cutis meatus prorumpat, & ex quanam ipſe materia oriatur. Gignitur enim (ut hoc loco belliſsimè demonſtrat Galenus) ex ipſo unde alimur ſucco, ea uidelicet illius parte quæ diſtribuendi alimenti uehiculum fuit. Eget enim alimentum ut commodè in partes feratur, aquoſo quodam ac ueluti ſeroſo humore, qui ipſum deducat: quo quidem ipſo, ſuo abundè officio functo, ceu excrementum quoddam humidum tenueq; (ut hic uult Galenus) ſupereſt: cui ſanè quum nullus ſit à natura certus præſcriptus meatus, partim in ſenſili tranſpiratu quod illius teнuiſsimũ eſt diſcutitur, partim per exiguos corporis adeoq; cutis ipſius meatus prorumpens uiolento quodam motu ſenſuiq; conſpicuo protruditur: & quod ita eijcitur excrementum, ſudorẽ uocare omnes ſolemus: hoc eſt, attenuatum quendam ui caloris humorem in aquæ ſpeciem uerſum. Quomodo uerò qui in febrium intermittentium declinationibus

cap.11. secundi de Febriũ differ.

erumpit sudor, proueniat, bellissimè nobis idem Galenus tum IX. Methodi, tum II. de Febrium differ. in hunc modum explicauit: eo scilicet loco, quo de morborum temporibus ex professo loquitur.

Cùm (inquit) iam ad summum feruoris deuenerint humores inflammati, id accessionis tempus consistentia appellatur. Tunc uerò (subdit) uniuersum laborantis corpus igneum uidetur, extensa per totum animalis corpus æqualiter caliditate. Hinc uerò si humores fuerint tenuiores, potentia robusta, corpus rarum, maxima humorum putrescentium pars in sudorem resoluta euacuatur. Si uerò hi crassi fuerint, uis autem expulsoria imbecillis, & uiæ angustæ sint, nihil quidem defluit sensui manifestum, sed id solùm, quod ita est extenuatum, & in subtilioris uaporis naturam transierit: tunc huiusmodi tempus declinatio appellatur, quidam feruentium humorum difflatus.

Ac proinde rectissimè IX. Methodi dixisse est uisus, tum febris remissionem fore, quum qui putrent succi transpirant, per'q; cutis meatus foras truduntur. Vnde facillimè conuelli autoris huius libri de flatibus sententia de sudore in febri proueniente potest, qui à spiritu in meatus corporis irruente sudores fieri pronuntiet. Quod falsissimum esse ex his Galeni locis abundè me demonstrasse existimo. Ex quibus sanè constat, sudoris in febrium declinatione promanantis materiam, non spiritum, sed putrescẽtis humoris attenuatam portionem, in'q; meatus corporis deductam esse: id'q; cùm & potentia corporis robusta, & corpus rarum fuerit, & humor fluxilis atq; attenuatus. Alioqui, si uel infirmum corporis robur fuerit, uel lentior succus, uel meatus angusti, nihil quidem sudoris manabit, ut bellè Galenus docet. Quamobrem & quæ adducitur similitudo, ineptissima esse conuincitur: non enim quemadmodum ex feruentibus aquis, aut alia quapiam materia elicitus eliquatione humor prouenit, sic in animantis corpore sudor: nam ut hic effluat, ijs quæ modò diximus opus est, nempe raritate corporis, facultatis robore, & humoris tenuitate. Contrà uerò, ut qui à substrata in uasis ad eliquandum aptis materia eliquatur humor, reflexu uaporis & occursu ad solidum quiddam est opus: quo quidem occursu densescit quod sursum elatu[m] fuerat, & in aquam conuertitur. Non sic certè qui in sudorem abiturus est humor, qui si uel ipse crassior fuerit, uel stipatos meatus inuenerit, nunquam in eum, qui sudor uocatur, humorem conuertitur, ut ex mox citatis Galeni locis euidentissimum fecimus. Quamobrem indignam tanto autore hanc de sudore sententiam censeamus, & ad reliqua progrediamur.

Quæ uerò de capitis in febribus dolore mox adducuntur, etsi in parte uera sunt: non tamen in uniuersum. Equidem quod interdum à flatuoso spiritu in caput irrumpente illic'q; concluso ob meatuum angustiam, dolor in febribus oriatur, accidere sæpe uidemus, atq; sanguinem etiam ipsum natura calidum & in angusta loca coactum, dolores creare, & pulsum circa tempora facere, quod quidem in synochis febribus plerunq; experimur. Verùm huic uni causæ non omnis capitis in febribus adscribendus

bendus dolor est, cùm sæpenumero ab intemperie modò calida, modò frigida, eáq; cum humoris uitio coniuncta, aut etiam sine eo dolorem in capite fieri sæpe cernamus, unde tam multa ad id à Galeno cùm libris de Locis affectis, tum de Compositione medicamentorum secundum locos ex ueterum monumentis excogitata medicamenta, quæ quidem inutilia omnino essent futura, si omnis à flatibus dolor nasceretur: cùm interdum à multo infarcto humore, eóq; frigido, interdum ab obstructione, nonnunquam à bili (ut citatis locis affirmat Galenus) dolores huiusmodi fiant. Non igitur in uniuersum aëri in capite concluso, & sanguinis redundantiæ acq; coarctationi adscribendus, qui per febres in capite nascitur dolor.

HIPPOCRATES.

Τῶν δὲ ἄλλων ἀῤῥωστημάτων ὁκόσοι μὲν ἂν εἰλεοὶ ἔωσι, ἢ ἐλύματα, ἢ στρόφοι, ἢ ἴτορα ἀποσκηρίγματα, φύσας εἶναι αἴτια ἅπασιν οἴομαι φανερὸν εἶναι. πάντων γὰρ τῶν τοιούτων αἰτίη τοῦ πνεύματος ἡ διέξοδος· ὅταν γὰρ ὁκόταν προσπίπτῃ πρὸς τόπους ἀπαλοὺς καὶ ἀήθεας καὶ ἀθίκτους, ὥσπερ τόξευμα ἐγκείμενον διαδύνον διὰ τῆς σαρκὸς προσπίπτει, ποτὲ μὲν πρὸς τὰ ὑποχόνδρια, ποτὲ δὲ πρὸς τὰς λαπάρας, ποτὲ δὲ ἐν ἀμφότερα.

Quod est: Sunt & aliquæ aliæ infirmitates, utpote uoluuli, agitationes intestinorum, tormina, uertigines. Quòd autem hæ ipsæ omnes à flatibus fiant, nemini non manifestũ esse puto: omniũ enim horum causa est spiritus trãsiens, qui cùm teneros & insuetos ac prius intactos locos cõtingit, ueluti spiculũ infixum penetrans, per carnem perrũpit, aliquando præcordia petens, quandoque ilia, interdum utraque simul adfligens.

VALLERIOLA.

EAs quæ modò enumeratæ sunt ægritudines, nempe uertigines, uoluuli, tormina, à flatibus bona ex parte fieri nemini non perspectissimum esse puto: uerùm ita ab ĳs nasci, ut non & alias multas sui ortus habeant causas: & id quoque ĳs euidentissimum esse existimo, qui in optimorum autorum lectione paulò sunt diligentius uersati. Quis enim nescit uoluulum (ut ab hoc incipiam) non à flatibus perpetuò, sed uel ab excrementorum lentorum crassorumq; obstructione, uel aridi stercoris detentione, uel deniq; tenuioris intestini inflammatione oriri? Quod ne gratis dixisse uideri possim, testem adferam Galenum, qui libro de Locis aff. VI. cap. II. hac de re in hunc modum dessernit.

Probabile (inquit) est frigidum, eundémq; crassum, aut uiscidum humorem, aut flatuosum spiritum in corpore crasso densóq; genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare, uehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum quibus continetur tentionem. Longum uerò quum difficulter uacuatur. Nam corpora ambientia, tum ob crassitudinem, tum spissitudinem ipsum arcere possunt. Atque interdum (subdit) aliĳ quoq; dolores & quidem uehementissimi, in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter uomitionibus cruciantes: adeò ut nonnulli sub finem stercus quoq; euomere conspiciantur, à quo affectu uix unquam aliquis potuit sanus euadere: hunc εἰλεὸν, id est, uoluulum uocant: nonnulli etiam chordapson, quum scilicet tremor ali-

quis eminet in tenuium intestinorum parte, ut uideatur intestinum ad chordæ similitudinem conuolutum. Itaque non ab re uisum est medicis antiquioribus uel ab inflammatione, uel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Hactenus Galenus.

Ex cuius quidem longissima eademque clarissima serie, affectuum tenuiorum intestinorum causas est perspexisse: quas quum ille uarias, nec semper easdem statuat, (uti & idem autor rursus III. Aphorismorum commentario XXII. confirmat) & nos quoque ueram illius sententiam imitati, non in unum tantum flatuosum spiritum (ut huius libri autor uult) sed modò in has, modò in alias quasdam unà cum Galeno referamus. Cuius ego Græca ob longitudinem, ne in immensum abiret uolumen, hic de industria subnectere nolui. Atque eadem & Paulus & Aëtius confitentur.

Paul. lib. 3. c. p. 44. Aëtius Ser. 9. ca. 28.

HIPPOCRATES.

Ἴσως δέ τις εἴποι, πῶς οὖν τὰ ῥεύματα γίνεται διὰ τὰς φύσας; ἢ τίνα τρόπον τῶν αἱμορραγιῶν τῶν περὶ τὰ στέρνα αἴτιον ἐστίν; οἶμαι δὲ καὶ ταῦτα δηλώσειν, διὰ ταῦτα γινόμενα· ὅτε περὶ τὴν κεφαλὴν αἱ φλέβες γεμισθῶσιν ἠέρος, πρῶτον μὲν ἡ κεφαλὴ βαρύνεται τῶν φυσέων ἐγκειμένων· ἔπειτα φλᾶται τὸ πνεῦμα ἤδη τὸ αἷμα διὰ τὴν στενότητα τῶν ὁδῶν· τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ αἵματος, διὰ τῶν φλεβῶν ἐκθλίβεται· ὅταν δὲ τὸ ὑγρὸν ὅπερ ἀθροισθῇ, ῥεῖ δι' ἄλλων πόρων· ὅπῃ δ' ἂν ἀθρόον ἀφίκηται τοῦ σώματος, ἐνταῦθα ξυνίσταται ἡ νόσος. ἐπὴν μὲν οὖν ἐπὶ τὴν ὄψιν ἔλθῃ, ταύτης ὁ πόνος. ἢν δὲ ἐν τὰς ἀκοὰς, ἐνταῦθ' ἡ νόσος· ἢν δὲ ἐς τὰς ῥῖνας, κόρυζα γίνεται. ἢν δὲ ἐν τὰ στέρνα, βράγχος καλεῖται.

Quod est: Sed dixerit fortasse quispiam, quonam pacto à flatibus destillationes & rheumata fiunt? & quonam modo sanguinis rupturarum circa pectus flatus causa est? Verùm arbitror, ea quoque ostensurum me ob eandem fieri causam. Cùm igitur capitis uenæ aëre plenæ sunt, primùm quidem caput ipsum ob inclusos flatus aggrauatur, tum conuoluitur spiritus cum sanguine, propter uiarum angustiam. Quod autem tenuissimum est sanguinis, per uenas exprimitur, atque id ipsum tenuissimum liquidum quum coaceruatur, per alios meatus fluit. Ad quæcunque autem corporis partem cumulatim progrediens constiterit, ibi constituitur & morbus: si itaque ad oculos peruenerit, sequitur eorum dolor: si ad aures, morbus & illas occupat: si ad nares, grauedinem generat: si ad pectus, raucedinem.

VALLERIOLA.

Appositissimè certè mirari hic mihi Hippocrates, aut quisquis tandem huius libri autor fuerit, uidetur, quonam pacto à flatibus distillationes (quæ ῥεύματα Græci uocant) quomodo item sanguinis è pectore manationes, aliarumque partium quæ hic enumerantur, morbi fiant. Cum enim qui in ipsa contextus serie enumerantur morbi, ab humoribus omnes nasci uel euidentissima sensuum fide uideantur, (quod curationis ipse modus ac ratio indicat: quum sublata quæ morbos hos excitauit causa, uacuatoque humore finiri confestim affectus hos omnes uideamus: quæ docta Galeni XIII. Metho. de oculorum inflammatione loquentis sententia est) flatus autem res sit halituosa, tenuissimaque, quæ & ipsa

ipsa nec omni tempore in corpore gigni posſit, nec etiam in eodem consistens hos affectus per sui naturam gignere soleat, ut paulò pòst ostensuri sumus: haud immeritò certè quæsisse illud Hippocrates uidetur, quinam à flatibus morbi ij fiant. Cuius quidē quæsiti, etsi certam quandam rationem, ac ueluti enodationē, afferre conatur: longiſsimè tamen ipsum hâc in parte à recti uia ipsáq; ueritate defecisse (absit inuidia uerbo) magnis sumus tum grauiſsimorū autorum sententijs, tum rationibus ostensuri. Equidem si autoritate pugnandum sit, neminem ego ueterum seu Græci sint, seu Arabes, seu Latini, (à quibus tanquam principibus ars medica ad nos ueluti per manus dimanauit) neminem inquam uideo, fluxionum morbos flatui, ceu causæ effectrici tribuisse. Nam ut à Galeno ipsius Hippocratis interprete incipiam, ubi de distillatione, raucedine, tussi, sanguinis per os reiectatione, oculorum & aurium affectibus ex professo loquitur, uti tum V. tum VI. de Sympto. cau. II. de Crisibus, V. Methodi, & IIII. ac V. de Compositione medicamentorum secundum locos, & pluries alibi, horum affectuum causas non in flatus ipsos cerebro incumbentes, causam reijcit: sed uel intemperaturæ cerebri calidæ aut frigidæ, aut multis crasſis, lentisq; humoribus, aut interdū etiam tenuibus, tum & facultatis robori uel imbecillitati & uariæ corporis ac meatuum habitudini adscribit. Quæ ut planiùs monstrem, adferam quæ ab eodem autore ea de re VI. de Sympto. cau. & IIII. de Compositione medicamentorum secundum locos scribantur.

Siue inquit è naribus, siue auribus, siue palato, siue oculis, siue faucibus, siue utero, aut ex reliquarum partium quacunque aliquid profluit, eius tum quantitatem, tum qualitatem considerare: atq; excretionis modum, in causas iam dictas reijcere oportet. Sic enim inuenientur symptomata quæ à similarium intemperie ortum habent: itidem instrumentorum morbi, insuper qualis quantáq; fuerit materia: ueluti, exempli causa, tum destillationis tum grauedinis (hæc corriza, illa catarrus Græcis nominatur) causa est cerebrum, ut pars similaris, uel à frigore, uel Solis ardore ad intemperiem reductum, ut instrumentum uerò, quatenus à plenitudine infestatur. Igitur quemadmodum profluuium in uentre, per cruditatem fieri solet, ita dictorum affectuum uterq; in cerebro.

XIII. uerò Methodi fluxionis omnis causas tractās, eas uel in intemperaturam partis aut totius corporis, uel in plethoram, aut cacochymiam ut plurimùm referre solet; rariſsimè uerò in flatuosum spiritum, & si ab hoc interdum (ut eodem ipso loco monet) fluxio oritur: quia si fluxionis, quæ ad oculos fit, causa est spiritus, (ut hoc exemplo rem apertius demonstrem) quorsum attinet in lippitudine (quod tum XIII. Metho. meden. tum IIII. de Compositione medicamentorum secundum locos cap. VIII. ex Archigenis sententia Galenus facit) sanguinem mittere, fortiter aluum ducere, clysteribus ualentibus ad reuulsionem uti: hæc enim profectò flatuum remedia non sunt: ut quibus discutiendis, ijs opus non sit auxilijs, quæ ad eliciendos humores, & uacuandos, non ad discutiendos spiritus dicata sunt. Quamobrem meritò &

Paulus lib. III. & Aëtius ſermone VIII. quum de ijs affectibus loquuntur, ducem Galenum ſequuti, in eaſdem & ipſi referunt cauſas: uti etiam inter Latinos Celſus atque Plinius, & omnis inſuper Arabum ſchola, ut planè ridiculum & inſaniæ proximum uideatur, à flatibus hos morbos oriri dicere: quum oculata ſenſuum fide ab humoribus hos naſci, non ab incumbente ſpiritu cernamus: uti in raucitate, grauedine, tuſſi, manifeſtè experimur: per quos quidem affectus ore aut naribus craſſa multa, uiſcida, lenta, interdum etiam tenuia, calida, bilioſa excerni muco, aut excreatu cernamus: atque eo quidem uacuato humore omni, curari protinus affectum. Sanguinis uerò è pectore reiectiones quis unquam à flatu fieri dixerit? Nam etſi interdum flatus tantus colligi in corpore poteſt, uaſa ut ipſa nimia diductione ac tentione aperiat: rariſsimum tamen id eſt, & ferè nunquam uiſum. Quanquam interdum ab hoc uaſa pectoris rumpi ſatis conſtat, ut in tibicinibus euenire ſæpe uidemus. Galenus certè reiectionis ſanguinis certiores adfert (V. Methodi) cauſas: nempe rumpi uaſa uel per anoſtomaſin, uel diapedeſin, uel anabroſin: atque anoſtomaſis cauſam eſſe, uenarū plenitatem à ſanguine copioſiore quàm par eſt, uel uaſis imbecillitatem, anabroſis earundem ab acri ſucco eroſionem, diapedeſis, tunicæ ipſius uaſis rarefactionem, ſanguinisque nimiam attenuationem, qua facilè ueluti tranſcolatus effluit. Hæ certiſsimæ atque ueriſsimæ ſunt reiectationis ſanguinis cauſæ: non quas hic inani ſomnio autor ſibi effinxiſſe uidetur. Sed quoniam clarior res eſt, quàm ut longa narratione opus habeat, hæc ſufficere in præſens uidebuntur, ſi tantum id adiecero, non rectè hic dici, caput ubi aëre plenum fuerit, graue reddi: hoc enim ſigno interſtingui capitis dolentis materiam medici omnes uoluerunt: quòd ubi ab humore eſt, graue ſentiatur caput, quòd grauitas rem corpoream mole ſua & pondere nocentem indicet: leuitas uerò flatum potius indicat, cùm ſint flatus incorporea quædam, ut paulò antea dixi, & minimè grauis ſubſtantia quæ grauitatem ſuapte natura inferre poſsit.

HIPPOCRATES.

Διότι δήποτε [illegible] τὸ ἄνευ πνεύματος ἀναῤῥηγνύμενον, ἀναῤῥήγνυται· τὸ μὲν αὐτόματον, τὸ δὲ, διὰ πόνους αὐτόματον μὲν οὖν, ὅταν αὐτόματος ὁ ἀὴρ εἰσελθὼν ἐς τὰς φλέβας, στενοχωρίην ποιήσῃ τοῖσι τοῦ αἵματος διεξόδοισι· τὸ, τὸ γὰρ πιεζόμενον τὸ αἷμα πολὺ γινόμενον, ἀναῤῥηγνύει τοὺς πόρους, ᾗ ἂν ὡς τὰ μάλιστα βρίσῃ· ὁκόταν δὲ πλῆθος αἱμοῤῥαγήσῃ, καὶ τέπισιν οἱ πόνοι πνεύματος ἐμπλήσαντες τὰς φλέβας· ἀνάγκη γὰρ τὸν πονέοντα τόπον κατέχειν τὸ πνεῦμα.

Quod eſt: Quare ſanè contingit fluxionem aliquam citra ſpiritum rumpi: & quandoque quidem ſua ſponte, interdum uerò etiam ob dolores. Ac ſponte quidem, quum aër in uenas ultrò receptus ſanguinis meatus coarctat, copia nanque ſua compreſſus ſanguis, meatus perfringit, qua eius copia maximè perrumpit, effuſione uerò eius facta, uenæ rurſus ſpiritu complentur, & ex eo dolor ſequitur. Neceſſe eſt enim affectum locum ſpiritu occupari.

VALLERIOLA.

PVgnantia hoc loco de fluxionis ruptione contineri, ipsa loci series abundè docet: siquidem quum fluxionem aliquam citra spiritum rumpi Hippocrates affirmet, idq; uel sponte, uel ob dolores: causam tamen ruptionis spontinæ aërem in uenas ultrò receptum, ac sanguinis meatus coarctantem statuit. Atqui si aër in uenas receptus ruptionis causa est, iam illa citra spiritum non erit: oportebat autem illam citra spiritum fieri, dicente nimirum ipsomet, fluxionem aliquam etiam sponte citra spiritum rumpi. Itaq; si uerum illud est, uti planè est, fluxionem aliquam citra spiritum rumpi, (rumpuntur enim pleræq; non ab spiritu, sed humorũ redundantia, ut in phlegmone, œdemate, cæterisq; ab humorum influxu prouenientibus tumoribus experimur, si modò ad suppurationem peruenerint) non omnis utiq; ruptio ab spiritu erit, contrà, quàm in hoc libro probare Hippocrates nititur.

Adde quòd non in uniuersum uerum id est, aërem in uenas receptum sanguinis meatus coarctare: calidus enim aër inspiratus tantum abest ut sanguinis meatus coarctet, ut illos plurimum rarefaciat atque laxet; pro calidi utiq; natura, cuius est attenuare, rarefacere, reserare, non autem coarctare, sed solius frigidi id est. Quin nec aër ipse frigidus inspiratus, nisi is admodum frigidus sit, id efficere potest: alioqui oporteret nos per hyemem perpetuò frigido existente aëre, ruptioni uenarum obnoxios esse, quod sanè minimè fieri experimur. Non itaq; frigidus aër omnis ultrò in uenas receptus, sanguinis meatus coarctat, ut hic uelle uidetur Hippocrates: sed is tantum, qui immodica sua frigiditate constipans, tum sanguinem cogere, tum illius meatus coangustare potest. Vnde sæpenumero uasa rumpuntur, sanguisq; rupto uase excernitur.

Quin nec illud quidem uerum est, rupto uase dolorem semper consequi: quæ enim in Pulmonibus uenæ rumpuntur, dolorem non creant: quo quidem signo sanguinis excretiones per os an à pulmonum uasis effractis, an à pectoris uasis erumpant dignoscitur, quòd pectoris effractu uasa dolorem, pulmonum uerò minimè inferre poßint. Rursus si ab sanguinis copia uenæ rumpantur, quomodo quæso ab incluso spiritu rumpi possunt? siquidem quò copiosior in uasis continetur sanguis, eo minor erit spiritui locus: quò enim consistat non habet, sanguine uniuersum uas sua multitudine occupante. Perinde enim redundantibus sanguine uasis, atque doliis uino ad summum usque labrum plenis euenit. Nam ut in iis nullus patet aëri aditus, uino dolii sinum implente: sic sanè in uasis copioso sanguine distentis, nullus erit aëri locus. Quamobrem ruptio (si ita contingat) non ab spiritu in uase concluso, (qui planè aut nullus, aut admodũ exiguus est) sed ab redundante sanguine uas ipsum plus æquo nimiũ distendẽte fiet. Quæ docta Galeni. V. Thera. Methodi sententia est. Non igitur, ut hic uult Hippocrates, necesse est affectum locum spiritu occupari, quum plerunq; ab sanguine uel multo, uel uitioso, uasis impletio fiat.

HIPPOCRATES.

τὰ δὲ ῥήγματα πάντα γίνεται διὰ τόδε, ὁκόταν ὑπὸ βίης διαστῶσιν αἱ σάρκες ἀπ' ἀλλήλων,

ἐς δὲ τὴν διάστασιν ὑποδράμῃ πνεῦμα, τοῦτο τὸν πόνον παρέχει. ἢν δὲ διὰ τῶν σαρκῶν αἱ φῦσαι διεξιοῦσαι τοὺς πόρους τοῦ σώματος ἀραιοὺς ποιήσωσιν, ἔπειτα δὲ τῇσι φύσησιν ὑγρασίη, ἐς τὴν ὁδὸν ἣν ὁ ἀὴρ ἀπηργάσατο. διαβρόχου δὲ γενομένου τοῦ σώματος ἐκτήκονται μὲν αἱ σάρκες· οἰδήματα δὲ ἐς τὰς κνήμας καταβαίνει· καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον νόσημα, ὕδρωψ.

Quod eſt: Rupturæ autem fiunt hoc modo, cùm uiolentia quadam inuicem diſcedunt & ſinduntur carnes, in fiſſuram intercurrit ſpiritus, ac dolorem infert: cùm autem flatus ipſi carnes pergreſsi meatus corporis rarefecerunt, ſequitur poſt flatus humiditas, cui uiam iam antea aër præſtauit. Irriguo itaque corpore ab humiditate facto, liquefiunt carnes, tumoresq́ in ſuras deſcendunt, atque morbus fit, qui aqua intercus nominatur.

VALLERIOLA.

RECtiſsimè illud ab Hippocrate dicitur, Ruptiones tum fieri, cùm uiolentia quadam inuicem diſcedunt & ſinduntur carnes: ſic enim

4. Methodi. de ijs tum III. tum IIII. Methodi medendi Galenus. ῥῆγμα (ait) in uaſis muſculisq́ ex uiolento ictu uel graui caſu, uel alio quopiam ualente mo-

5. Methodi. tu excitata unitatis ſolutio eſt. Et rurſus: Ruptio (inquit) & conuulſio citra uulnerationem facta unitatis ſolutio: prior enim carnoſæ partis diuiſio eſt, poſterior neruoſæ. Libro uerò de Conſtitutione artis medicæ idipſum confirmans, ſic inquit: In carnoſis muſculorum partibus ex diſtentione proueniens unitatis ſolutio ῥῆγμα, id eſt, ruptura dicitur. Ruptũ uerò id eſt, cùm diuulſa ac rupta muſculi carnoſa pars fuerit. Vel eiuſdem

2. de Morb. cau. cap. ulti. Galeni VI. Aphoriſmorum commentario XXII. teſtimonio. Ruptionis porrò cauſæ ex eodem autore ſtatuuntur, nempe repentinus, inæqualis, & ualidus motus in corporibus, ſeu extrinſecus eueniens ab his quæ grauitate ſua uiolento'ue motu collidere poſſunt: ſeu ab ipſomet corpore ipſo nimirum immoderatis & incompoſitis motibus iactato. unde muſculorum partes ab inuicem diuelluntur atq́ rumpuntur.

Rectè igitur dictum illud hoc loco eſt, Ruptiones à uiolento quodam fieri, cùm illius impetu ſinduntur carnes. Illud non rectè, in fiſſuram ſubtercurrere ſpiritum eoq́ dolorem fieri. Nam etſi in omni ruptura dolor oritur, non tamen illius cauſa ſubtercurrens in fiſſura ſpiritus ſtatuenda eſt: ſed magis ſoluta illa partium carnoſarum unitas: quæ propria dolo-

In Arte medicinali. ris cauſa, uel autore Galeno ſtatuitur. Dolor (ait) quemcunq́ obſederit locum, aut continuitatis ſolutionem, aut ſubitam alterationem oſtendit. Et IIII. de Sympto. cauſis, ob uiolentum occurſum eorum quæ ſecare, contundere, diuellere ac erodere poſſunt, dolores oriri teſtatur. Itaq́ in ruptura quum uiolentus occurrat rei contundentis motus muſculi partes diuellens, ab hac nimirum diuulſione, non ab ſpiritu obrepente dolor proueniet. Spiritum autem non intercludi eo maximè conſtat, quòd in ruptionibus (ut IIII. Methodi ad finem ait Galen. & VI. Aphor. comment. XXII.) ferè ſemper uocatæ echymoſes fiant, ſanguisq́ in loco rupto manifeſtè collectus, qui tandem diſcuſsione ſanatur. Non ergo interclusus in loco rupto ſpiritus, ſed magis ſanguis partes diducens, doloris cauſa ſtatuenda erit. Nam ſi ab ſpiritu dolor crearetur, quum res ſit ual-

de

de tenuis & diſcuſſu facillima: conſequens planè eſſet, in ruptionibus dolores leuiſsimos, & ad curandum faciles eſſe, contrà quàm fieri re ipſa cernimus: quòd graues & curatu difficiles eſſe ſoleant qui rupta conſequuntur dolores. Ad quod facit, quòd in his curandis non flatus diſcutientibus, ſed maximè calaſticis uocatis, & modicè ſiccantibus echymomaq́ euocantibus, uti Galenus ſolet: diſcutientibus autem & maximè calidis uteretur, ſi flatum aliquem in ruptis ſubeſſe exiſtimaſſet. *Vide 4. Metho. ad finem.*

Probatum igitur illud à nobis eſt, ſpiritum in ruptis non intercludi: eoq́ ab ipſo dolorem non fieri. unde & illud quoq́ quod hoc loco ſubijcitur, falſum eſſe deprehenditur, flatus ipſos carnes permeantes meatu. rarefacere, atq́ poſt ipſos humiditates ſequi. Nam quæ ab uiolento quopiam in carnes incidente humiditates in partem ruptam decumbunt, non ſpiritum, ſed colliſionem potius partis ſequuntur: effractis utique uaſorum oſculis, aut diductis per quæ ſanguis & ychores promanant.

Quod uerò mox ſequitur, ut ab omni ueritate alieniſsimum, ſic ſanè indignum quod ab Hippocrate tanto uiro ſit prolatum: nempe, Irriguo ab humiditate facto corpore, liquefieri carnes, tumoresq́ in ſuras deſcendere, morbumq́ fieri, qui aqua intercus dicitur. Nam primum omnium, ſatis conſtat, in ruptura non uniuerſum corpus, ſed ſolùm partẽ ruptione affectam humore ſuperfluo imbui: quòd apertis uel fractis uaſorum oſculis extra ferantur cõtentæ in ipſis humiditates, à quibus affecta pars ueluti madeſcit. Non igitur ab humiditate ea quæ ad ruptionem ſequitur, uniuerſum irrigatur corpus. Quod etiam ſi ultrò detur, qui quæſo fieri poteſt, ut ab hac humiditate liqueſcant carnes, tumoresq́ in ſuras deſcendant? Liquatio enim uel à calido in humidum corpus, uel ab humido perficitur. Quæcunq́ enim à frigido coguntur, à calido eliquantur, ut nix & glacies: quæ uerò à calido uel ſicco coacta ſunt, ut ſal, alumen, ab humido eliquantur: uel Ariſtotelis IIII. Metheorum, cap. VI. ſententia. unde colliquatiuæ eæ dicuntur febres, cùm immodicus calor humores corporis ſolidamq́ membrorũ ſubſtantiam peruadens, carnium abſumptionem ſuccorumq́ corporis facit. Quamobrem, quum in ruptionibus ex ſui natura nunquam talis excitetur calor, ut liquefacere carnes poſsit, non uideo cur ab humiditate ea, qua in ruptionibus cõtingit, liqueſcere carnes poſsint.

Sed cur quæſo in ſuras deſcendant? An non in proximas ruptæ parti ſedes potiuſquam in ſuras fluxio fiet? Illud uerò ineptiſsimum, Ad hunc modum (quod hic ait Hippocrates) aquam intercutem gigni: cùm ea non ex humiditate in ruptionibus genita: ſed ex incocto ſanguine feroſisq́ humiditatibus in corpore ab hepatis imbecillitate genitis (quæ conſtans eſt omnium medicinæ autorum ſententia) perpetuò naſci ſoleat: in qua quidem & ipſa non ſemper in ſuras humiditates labuntur. non enim in tympania admodũ, non etiam in aſcite, in qua ſuræ & extrema omnia attenuatiſsima apparent, ſolo uentre ac ſumine tumentibus: ſed in ſola anaſarca uocata, congeſto utiq́ in ſuris ſanguine pituitoſo multo. Vnde apertiſsimè conſtare arbitror, cùm ſint quæ hoc loco afferũtur ineptiſsima,

ma, indigna ob id eſſe quæ Hippocrati medicinæ omnis parenti, ac principi, tribuantur.

HIPPOCRATES.

Μέγιστον δὲ σημεῖον, ὅτι φῦσαι τοῦ νοσήματος εἰσὶν αἰτίαι, τόδε ἐστίν. ἤδη τινὲς ὀλεθρίως ἔχοντες ἐκλύθησαν, καὶ ἐκενώθησαν τοῦ ὕδατος· παραυτίκα μὲν τὸ ἐξιὸν ἐκ τῆς κοιλίας ὕδωρ, πολὺ φαίνεται· χρονιζόμενον δὲ ἔλασσον γίνεται· διατί οἷον γίνεται, καὶ τοῦτο δῆλον· ὅτι παραυτίκα μὲν τὸ ὕδωρ, ἀέρος πλῆρές ἐστιν. ὁ δὲ ἀὴρ, ὄγκον παρέχεται μέγαν. ἐξιόντος δὲ τοῦ νοσήματος ὑπολείπεται τὸ ὕδωρ αὐτὸ· διὸ δὴ, φαίνεται μὲν μικρὸν ἐὸν, ἔστι δὲ ἴσον.

Quod eſt: Maximum autem ſignum eſt flatus ipſos huius morbi cauſam eſſe, quòd quidem iam ſæpe hoc malo affecti exoluti ſunt, & ab aqua euacuati. Atq; his quidem ſubito aqua ex uentre prorumpens multa apparet, poſt moram uerò paucior fit. Cur uerò id fiat ſatis manifeſtum eſt. Nam primum ſubito prorumpens aqua aëre plena eſt, is tumorem ac aceruum præ ſe fert ingentem: quum autem aër euanuerit, remanet planè eadem aqua, & apparet quidē paucior, uerùm penitus eadem exiſtit.

VALLERIOLA.

SIgno quodam, ab ſpiritu gigni eum qui ὕδερος dicitur, morbum probare nititur quiſquis huius libri autor fuerit, ſed quàm rectè, planum commētatione noſtra faciemus. Signum enim id eſſe ait, ab flatu aquam intercutem gigni, quòd eo malo affecti, & ab aqua euacuati, exoluti ſint. Quaſi uerò quæ aquæ uacuationem exolutio ſequitur, ab flatu incluſo, ac non potius à ſubita uirium deiectione, quæ immodicam illam uacuationem conſequitur, fiat? Quamobrem rectiſsimè illud ab Hippocrate VI. Aphor. dictum eſt, Quicunq; ſuppurati aut aquam intercutem patientes uruntur aut ſecantur: ſi pus aut aqua uniuerſim effluxerit, omnes moriuntur. Cuius cauſam reddere in eius partis commentario uolens Galenus non in ſpiritum, ſed in ſubitam & magnam euacuationem ijs uerbis reijcere animæ quæ in ijs cōtingit defectionem uidetur. Hoc utiq; commune eſt (ait) uſtioni ac pūctioni, quòd in utraq; Hippocrates conſulit caueri uniuerſam euacuationem, ſic enim uidetur contingere uti ait. Dictum eſt etiā ab Eraſiſtrato exquiſitius, ac plenius, de ijs qui aqua intercutē laborāt. Ac ſi ipſe dicat ſe cōpertum experiētia habuiſſe, uniuerſam euacuat[illegible] ac mortem afferre. Et mox: Videmus autem & in alijs partibus æquè atq; in thorace, quum aliquis magnus tumor ſuppuratur periculoſam eſſe uniuerſam euacuationem, cùm è ueſtigio deficiat anima, & uires debilitentur. Videtur in his propter magnam diſtantiam corporum & puris acritudinem, ora quorundam uaſorum arterioſorum eſſe adaperta, quæ prius ueluti quoddam embriſma pus continebant, quo uniuerſim euacuato, multi ſpiritus unà cum eo exeunt, atq; excernuntur, unde periclitantur. In aqua uerò inter cutem, non modò ob hanc cauſam ea laborantes offenduntur, ſed & durícies uiſceris, ut quod non ſuſtentatur ab aquoſa ſubſtantia, & ſeptum tranſuerſum deorſum trahit, & uiſcera quæ ſunt in thorace. Hæc Galeni de exolutionis cauſis (ubi uniuerſim in aqua inter cutem euacuatio fit) ſententia. Ex qua quidem uidere illud eſt, non flatum aquoſitati intermiſtum ac fo-

4. Apho. 27.

ras prodeuntem exolutionis huiusmodi causam esse, ut sentire uelle huius libri autor uidetur: sed potius (ut uult Galenus) natiui spiritus exhalationem, qui quidem multus in huiusmodi uacuationibus foras fertur: tum & uisceris duriciem, & septi transuersi tractum deorsum, à quo dolores & animi defectiones contingunt. Natura enim (ut in Arte medicinali ait Galenus) non sustinet repentinas mutationes: quòd pro Hippocratis sententia plurimùm atque repente euacuare periculosum planè sit, atque naturæ inimicum.

Neque quod hic sequitur admiratione caret, ob id ab initio quum tales fiunt euacuationes, plurimam ob id ex uentre prorumpere aquam, quòd aëre plena sit: post moram autem pauciorem educi, quòd uacuatus sit qui intro inclusus spiritus erat. Nam etsi multus in uentre cum aqua coaceruatur spiritus, qui uastum tumorem efficit, copiosæ tamen erumpentis aquæ non is ipse spiritus, sed diu aceruata atque retenta in uentre aquæ copia in causa est, cur multa ab initio appareat, progressu temporis pauca, uacuatione nimirum copiam minuente. Si enim dolium aquæ plenum pertundas, ita ut manare intus latens humor possit, ingentem illius copiam magna ui efferri confertim uidebis: quæ tandem uacuatione minor effecta, & lentius effluet & minore copia promanabit. Ita enim naturæ lege constitutum est, ut quò maior sit fluxionis alicuius uel humoris facta uacuatio, eò ipsa minor semper efficiatur. Vacuationis enim id proprium est, ut ab ea pauciores semper prorepant humores. Mirum igitur cur pauciorem eam quidem post uacuationem apparere, non autem re uera esse dixerit Hippocrates, cùm re uera & paucior sit, nec quantitate eadem quæ prius.

HIPPOCRATES.

Αἱ δὲ ἀποπληξίαι γίνονται καὶ αὗται διὰ τὰς φύσας. ὅταν γὰρ αἱ φῦσαι ψυχραὶ ἐοῦσαι καὶ πολλαὶ διαδύωσι, τὰ ἐμφυσήσωσιν διὰ τὰς σάρκας, ἀναίσθητα γὰρ ταῦτα γίνεται τοῦ σώματος. ἢν μὲν οὖν πολλαὶ φῦσαι ἐν ὅλῳ τῷ σώματι διαΐξωσιν, ὅλος ὁ ἄνθρωπος ἀπόπληκτος γίνεται. ἢν δὲ ἐν μέρει τινὶ, τοῦτο τὸ μέρος. καὶ ἢν μὲν οὖν ἀπέλθωσιν αὗται, παύεται ἡ νοῦσος. ἢν δὲ παραμένωσι, παραμένει.

Quod est: Apoplexiæ autē fiunt ipsæ quoque ob flatus. Quando enim flatus frigidi existētes ac multi ingrediuntur, carnesque innantes suscitant, sensu utique illæ corporis partes priuantur: & si quidem plurimi flatus per uniuersum corpus discurrant, totus homo stupidus fit: si per partem, pars illa percutitur: atque ubi abierint flatus, cessat & morbus: commorantibus commoratur.

VALLERIOLA.

APoplexiam morbum, quem & attonitum Latini uocare solent, unum esse ex difficillimis, & maximè curatu contumacibus morbis, ab Hippocrate proditum est. Aphoris. 2.

Λύειν ἀποπληξίην ἰσχυρὴν μὲν, ἀδύνατον. ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον.

Apoplexiam, inquit, soluere fortem est impossibile, debilem uerò non facile.

Quod quidem ipsum argumento esse potest tantum morbum à flatibus

bus gigni minimè poſſe: qui enim à flatibus gignuntur, curationem ſanè haudquaquam difficilem admittunt. Quamobrē mirari ſubit, quid Hippocrati (ſi is huius libri autor ſit) in mentem uenerit, ut à flatibus, re leuiſsima, & diſcuſſu haud perinde difficili, tantum morbum gigni crediderit: cùm ipſemet Hippocrates lib. de Morbis II. ingenuè id quod eſt, attonitum morbum ſeu ſyderationem ab humoribus cerebrum tentantibus, ſpiritusꝗ animalis progreſſum deductionemꝗ in partes impedientibus, naſci affirmauerit. Si, inquit, cerebrum ſyderetur, dolor ex capite ſpinam, cor, petit, defectionesꝗ animi fiunt: ſudor oboritur, nec ſomnus accedit: ſanguis de naribus fluit. Syderatur autem cerebrum nimio calore, frigoreꝗ, nimia etiam interdum bile aut pituita. Vnde liquido conſtat non ab flatibus, ſed ab humoribus (frigidis præſertim & craſsis, obſtructionemꝗ facientibus attonitum morbum fieri. Quod & conceptis uerbis fuſiſsimè Galenus Aphoriſ. II. ijs uerbis explicauit: omnes autem apoplexiæ fiunt ui animali non potente defluere ad partes infra caput exiſtentes, aut propter aliquam diſpoſitionem ſimilem inflammationi, quæ in ipſo cerebro ſit conſtituta, aut uentriculis ipſis impletis humore pituitoſo. Et item VI. Aphor. LVII.

Quid quæſo ad morbi huius explicationem apertius dici excogitariꝗ poteſt? cauſa utiꝗ illius uniuerſim à Galeno reddita. Fiunt, inquit, apoplexiæ cùm uis animalis in ſubditas partes ferri prohibetur, aut affectum aliquem inflammationi ſimilem cerebrum occupantem, aut obſtructis cerebri uentriculis craſſo pituitoſoꝗ humore: non igitur ab flatibus, ſed craſsis potius ſuccis obſtruere ualentibus hic morbus naſcitur.

Lib.3.cap.18 Hoc ipſum ſanè Paulus confirmat: origo, inquit, uitij (de apoplexia ex profeſſo loquens) eſt ex frigidiore pituita, quæ principes cerebri uentres affatim & cumulatè repleat. Idem quoque Aëtius: Apoplexia, inquit, ob repentinam inuaſionem, nobiliores cerebri uentriculos à craſſo, frigido, lentoꝗ humore repleri indicat. (Lib.6. capite 27.) Quid ijs tantorum uirorum aſſertionibus ad attoniti morbi cauſas ad uerum prodendas explicatius? qui quum una uoce omnes, à craſsis & lentis naſci apoplexiam affirment, reꝗ ipſa ita euenire cernamus, ut in ijs potiſsimùm attoniti morbi naſcantur, qui huiuſmodi ſuccis uel per uitæ ignauiam intemperantiamꝗ, uel ſuapte natura abundent: ac proinde rectiſsimè Hippocrates in Aphoriſmis apoplexias fieri maximè à quadrageſimo anno uſque ad ſexageſimum prodidit: (6.Aphor.57.) quòd ea in ætate, ut in commentario uult Galenus, craſsi in corpore abundent humores, unde is morbus originem ducit. At uerò quid inſulſius hoc dici poteſt, In apoplexia à flatibus multis & frigidis carnes inflari, ac ueluti turgeſcere, cùm in eiuſmodi affectibus nec flatuū per corpus oberrantium indicia cernamus, nec carnes ipſas intumeſcere? Non igitur à flatibus tam exitialē oriri morbū, ut ineptiſsimè huius libri autor ſentire uidetur: ſed magis à craſsis, lentis, uiſcidisꝗ humoribus, principes cerebri uentres obſtruentibus, uimꝗ illam animalem in ſubditas partes ferri prohibentibus (quæ concors tum Græcorum, tum Arabum, tum etiam Latinorum omnium ea de re ſententia eſt) arbitrandum,

dum, conſtituendumq́; eſt.

HIPPOCRATES.

Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὴν ἱρὴν καλεομένην νόσον τοῦτο εἶναι τὸ προσεχόμενον· οἷσι δὲ λόγοισιν ἐμαυτὸν ἔπεισα, τούτοισιν αὐτέοισι καὶ τοὺς ἀκούοντας πείσειν πειρήσομαι· ἡγέομαι δὲ ἔμπεδον μηδὲν εἶναι μᾶλλον τῶν ἐν τῷ σώματι ξυμβαλλόμενον ἐς φρόνησιν ἤ τὸ αἷμα. τοῦτο δὲ ὅταν ἐν τῷ καθεστεῶτι σχήματι μένῃ, μένει καὶ ἡ φρόνησις· ἐξαλλασσομένου δὲ τοῦ αἵματος, μεταπίπτει καὶ τὸ φρόνημα.

Quod eſt: Videtur autem mihi & ſacrum appellatum morbum ab ipſis flatibus gigni: quibus autem rationibus ego perſuaſus ſum, illis ipſis & auſcultaturos perſuadere conabor. Opinor autem inter omnia quæ in corpore ſunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quàm ſanguinem. Hic ergo quum in conſtanti habitu perſiſtit, conſiſtit & prudentia: ſanguine uero permutato, concidit ſimul & prudentia.

VALLERIOLA.

Comitialem morbum à flatibus gigni non modò omnium ſententiæ autorum, qui de eo morbi genere accuratius ſcripſerũt, uerum etiam ueritati ipſi repugnat, à pituita enim craſſa uiſcidaq́;, uel atro interdum humore uentriculos cerebri obſtruente fieri omnes tradunt. Teſtimonio eſt Galenus Aphoriſ. I I. commentario X L V. ea de re ad hunc modum pronuntians: Morbus comitialis (inquit) proximus quodammodo eſt morbo quem apoplexiam appellãt: cùm idem locus in utroq; patiatur, & idem humor in cauſa ſit. Qualisq; is ſit mox explicans, ſubdit: Frigidus autem & craſſus eſt humor ambobus: atq; iccirco adoleſcentiũ ætas calidam & ſiccam habens tẽperaturam, maximum affert auxilium ijs qui morbo comitiali laborant. Et rurſus Aphor. V. commentario V I I. Non modò, inquit, ad alias partes translatis ijs qui morbum comitialem faciunt humoribus ſoluitur paſsio, ſed etiam omnino curatis: ſunt enim hi craſsi ac frigidi, & pituitoſi. Quin & autor libelli eius qui de ſacro morbo ſcribitur (Hippocratem autem non eſſe uel Galeni aſſertione conſtat) pituitam potiſsimùm affirmat comitialis cauſam eſſe: id ipſum Paulus, Aëtius, omnes deniq; ſuis quiq; monumentis teſtatum reliquere. Non eſt igitur cur à flatibus (ut hic uult Hippocrates, uel quiſquis huius libri autor fuerit) morbum hunc fieri credamus, ſed magis à pituita: quòd ijs potiſsimùm euenire is morbus ſoleat, qui eius ſucci plurimum colligunt. Atq; ob id rectè quibus pueris mucus plurimus, cæteræq; pituitoſæ effluxiones per uarios corporis meatus emanant, ab hoc morbo tutos eſſe, libro de ſacro morbo, proditum eſt.

Sanguinem porrò (quod hoc loco ſubijcitur) ad prudentiam non minimum conferre, ut uerum exiſtimandum eſt: quòd pro illius bona, maláue in corpore temperatura, uarios contingat in animo effingi mores: dicente nimirum Galeno, Bonam corporis temperaturam bonos mores ſequi. Illud tamen non admittẽdum prorſus eſt, In conſtanti habitu perſiſtente ſanguine, conſiſtere & prudentiam: eo uerò permutato, concidere & prudentiam quoq;. Nam & fieri ſæpe uidemus, ut qui probè temperatum in uenis ſanguinem habent, mala educatione imprudentiſsimi

euadant: alios uerò quibus sanguis uitiosior erit, multò prudentiores. Vnde illud rectissimè ab Aristotele philosophorum summo in Problematis dictum est, Eos omnes qui in studijs floruerunt uel natura uel studio melancholicos esse effectos. Et illud item à Galeno, in siccis maxime temperaturis prudentiam uigere. Vnde constare illud euidentissimè arbitror, non sanguinis bonum in corpore habitum prudentiam facere: sed mentem potius ad ueri perspicientiam aptam. Cùm uel Aristotelis testimonio prudentia habitus quidam animi sit, uera ratione ad ea agenda idoneus, quæ uitæ hominum conducunt, uel obsunt. Et Galenus ex Aristonis sententia, facultatem animi quandam prudentiam esse existimat, qua bona à nobis cùm ueri perspicientia agantur, mala uitentur. Ac proinde prudentes eos ob id uult Aristoteles esse, qui rectè consilium in ijs capere possunt, quæ è re sua sunt, & ad benè uiuendi rationem pertinent.

31. Proble. sectione.

Lib. 7. de Placitis Hippo. & Plat. & in Arte medicinali.

6. Ethic. cap. 5.

6. Ethic. cap. 5.

Non igitur ex sanguinis consistente habitu, aut eo uitiato prudentiam nasci dicemus: quum & interdum probè consistente sanguine (ut antea dictũ est) stultos esse plærosque & imprudentes: alterato uerò uitio quopiam eodem, nihilominus prudentes perstare multos cernamus. Si enim uir alioqui natura prudens, uel phlegmone aliquo, uel etiam febri à sanguinis uitio orta laboret (nisi admodum uehemens sit affectus) an quæso prudens esse desinet, prudentiamque omnem exuet? minimè sanè id arbitrandum. Maneat itaque illud in præsens, neque comitialem à flatibus fieri, neque prudentiam sanguinis natura & consistentia metiri.

HIPPOCRATES.

ὅτι δὲ ταῦθ' ὧδε ἔχει, πολλὰ τὰ μαρτυρέοντα. πρῶτον μὲν ὅπερ ἅπασι ζώοισι κοινόν ἐστιν, ὁ ὕπνος, οὗτος μαρτυρεῖ τοῖσιν εἰρημένοισιν· ὅταν γὰρ ἐπέλθῃ τῷ σώματι ὁ ὕπνος, τότε τὸ αἷμα ψύχεται· φύσει γὰρ πέφυκεν ὁ ὕπνος ψύχειν. ψυχθέντος δὲ τοῦ αἵματος, νωθρότεραι γίνονται αἱ διέξοδοι· δῆλον δέ, ῥέπει γοῦν τὰ σώματα, καὶ βαρύνεται· πάντα γὰρ τὰ βαρέα, πέφυκεν εἰς βυθὸν φέρεσθαι· καὶ τὰ ὄμματα κλείεται. καὶ ἡ φρόνησις ἀλλοιοῦται· δόξαι δέ τινες ἕτεραι ἐνδιατρίβουσιν, ἃ δὴ ἐνύπνια καλέονται.

Quod est: Quod autem hæc ita se habeant, multa sunt testimonia. Ac primum quidem qui omnibus animantibus communis est somnus, hæc confirmat. Cùm enim corpus inuaserit somnus, sanguis frigesit. A natura enim somno refrigerandi uis est. Infrigidato autem sanguine, languidiores fiunt eius meatus: quod hinc palàm fit, quòd corpora adgrauata reclinantur. Cuncta enim grauia deorsum feruntur natura: & oculi ardent, & prudentia permutatur, opinionesque peregrinæ mentem occupant & exercent, quæ sanè insomnia appellantur.

VALLERIOLA.

SAnguinem ad prudentiam non minimum posse, ad eiusque in corpore mutationem & ipsam quoque prudentiam alterari, paulò antea dixerat Hippocrates. Idipsum uerò nunc confirmare uolens, ea ad probationem testimonia affert, quibus (uti sibi uidetur) dicto fides constare possit. Mihi uerò tantum abest ut quæ in præsens ab hoc autore (non enim Hippocrate dicere ausim, ne inscitiæ supinitatisque notã tãto uiro inuram) testimonia adferuntur, susceptam rem fide sua confirmare possint, ut alienissima

nissima mihi ac planè ineptissima ad id probandum uideantur. Quid enim ineptius dici excogitari'ue usquam potest, quàm ex somno sanguinem refrigerari, corporaq; ob id aggrauata reclinataq; per somnum manere, quòd refrigeratus sit sanguis? oculos per somnum ardere? prudentiamq; tum permutari, insomniaq; ob id fieri? Horum enim singula si ad ueri fidem presius expendamus, à ueritate alienissima esse comperiemus. Principiò somno sanguinem perfrigerari falsissimum est, cùm contrà potius incalescere ipsum per somnum fide certissima constet. Nam cùm somnum atq; uigilias secundũ natiui caloris motiones fieri (ut 11. Aphor. tradit Galenus) contingat: certum est, uel eiusdem eodem loco testimonio, uigilantem exterius quidem calidiorem esse, dormientem uerò contrario se habere modo. Itaq; per somnum quæ intus sunt, ea reuocatione caloris ad intima calidiora fieri necesse est. Vnde & uasa & uiscera omnia calidiora tum euadunt: eoq; & concoctiones & alimenti digestionem meliora fieri per somnos multis in locis Galenus prodidit. [*1. Aphor. cõment. 15. & 7. Meth. & 6. de Sympt. causis.*] Quemadmodum enim hyeme & uere calidissimi uentres natura sunt, ut prodidit Hippocrates, quòd hyeme quidem calor augeatur refugiente scilicet intrò natiuo calore, ob circunstantem extrinsecus frigiditatem, (ut de Aristotelis sententia exponit eo loco Galenus) [*1. Aphor. 15.*] sic planè etiam in somno uegetiorem in nobis intrò fieri natiuum calorem ex ipsa somni ratione apertissimè constat. Esse enim somnum conuentum quendam caloris ad intima refugientis, [*Somnus quid*] naturalemq; quandam antiperistasin ob cerebri refrigerationem rectissimè ab Aristotele dictum est. Vnde ob id maximè à cibo [*Lib. de Som. cap. 3. nu. 16. & nu. 20.*] somnum fieri idem autor prodidit, quòd tum copiosus humor & corpulentus sursum feratur, qui cùm consistit, caput aggrauat, & dormitare facit: cùm uerò iam descendit, & reciprocando calorem repulit, tum somno sepultum latet dormitq; animal. Cùm uerò reciprocatione ea interna omnia calidiora fieri constet, inquiente nimirum Aristotele, Partes per somnũ externæ frigent: quæ intrinsecus continentur incalescunt: an non & sanguis intra uasa abditus calidior tum euadet? Insanus sit profectò qui rei euidentissimæ tenebras offundere tergiuersando tentet. Alioqui si somni tempore frigidior redditur sanguis, quomodo interiora calere tum possunt, sanguine utiq; frigidiore effecto abundè ipsa perfrigerante? quomodo item coctiones, distributiones alimenti (quæ tum meliora fieri communi omnium assertione testatum est) perfectiora euadent? Non igitur sanguinem per somnos refrigerari, sed concalescere magis existimandum.

Vnde & illud quoq; quod mox in contextu sequitur falsum esse apparet, Ob sanguinis scilicet in somno perfrigerationem aggrauata corpora reclinata manere. non enim ea decidentiæ corporum & aggrauationis per somnum causa est: sed quòd animalis spiritus in membra sensu prædita exire prohibeatur, obstructione ea quæ secundum cerebrum est, manationem spiritus cohibente. Proinde rectissimè Galenus quietem [*4. de Symp. cau.*] animalis facultatis & à suis munijs cessationem somnum esse pronuntiauit, [*Lib. de Som. cap 3. nu. 20.*] Vnde qui somno premitur, ut Aristoteles ait, & deficit, & refrigeratur,

tur, atque ob frigus palpebræ decidunt. Ab ea igitur quæ externis partibus accidit frigiditate aggrauari corpora & reclinata manere, (quòd natiuo calore spirituque animali eæ partes destituantur) non à sanguinis frigiditate (quem tum temporis calidiorem esse monstrauimus) uerissimè censendum est.

Sed quid quæso stultius eo quod sequitur dici usquam potest, Per somnum ardere oculos? cùm & palpebræ decidant, & oculi ipsi immoti palpebrisque obductis conclusi quamdiu somno premitur animal consistent? Ardere autem tum oculos rectè dicimus, quum uario motu agitati, humoréque calidiore aliquo & aeri affecti, huc illuc ferri, quasique scintillas ignis quasdam ex sese emittere uidentur: quod in phreneticis & ualde febrientibus sæpissimè fieri experimur. Quanam itaque ratione per somnum ardere conniuentes oculi, ac planè in totum immoti, nec calore ullo affecti, possunt? Quis tam emota mente, tam stupidus sit, ut dormientis oculos ardere dicat? An non cachinnos hic uel Catoni mouebit?

Sed an non quod ad finem dictionis subijcitur extra omnem probatæ sententiæ aleam reijciendum, & ab albo ueritatis explodendum iure est, cùm prudētiam per somnum immutari huius libri autor affirmarit? ἡ φρόνησις (inquit) ἀλλοιοῦται. id est, prudentia permutatur. Quod si est, toties nos imprudentes fieri, quoties somno indulgemus, oportet: quo quid impudentius stultiúsque dici potest? quasi uerò dormientes, aut prudentes, aut scientes, aut probè moratos dici oporteat? quum sint hæc uigilantium & in actionibus probè uersantium, non altè dormientium propria. Quanquam autem per somnum peregrinæ opiniones insomniáque mentem exerceant, non ea ipsa tamem imprudentia quadam aut mentis emotione, sed seruatis in mente rerum imaginibus contingunt, quæ per quietem sese denuo obijciunt, atque uisa uaria pariunt, quæ insomnia uocamus: unde Aristoteles, Noctu, inquit, cur particulares sensus feriuntur, & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiscera se condit, ad initiū sensus originemque delabuntur, & obturbatione sedata manifestæ fiunt. Credamus itaque, eum qui tanta dictione una temerè congesta, ab omnique ueritate alienissima scripsit, Hippocratem nō fuisse: nec digna hæc habēda quę tāto autori meritò adscribi possint.

lib. de Insom. cap. 10.

HIPPOCRATES.

ἢν μὲν οὖν παντελῶς ἅπαν συνταραχθῇ τὸ αἷμα, παντελῶς ἡ φρόνησις ἐξαπόλλυται.

Quod est: Siquidem igitur penitus totus conturbatus est sanguis, penitus & prudentia prosternitur.

VALLERIOLA.

NOn ad ipsam sanguinis in totum conturbationem penitus & prudentiam prosterni ipsam, uerum est. Siquidem affectus plærosque sanè esse constat, in quibus sanguis ipse totus conturbetur nulla menti facta læsione: per continentes enim febres, eas præsertim quæ ex copioso sanguine in uenis efferuescente nascuntur, sanguinem ipsum turbari perspicuum est: tum & in putridis hisce febribus quæ ab eodem putrente sanguine ortum habent: attamen in ijs mentem errare, delirareque homines

nes non uniuerſim (niſi uehemens ſit febris, & decretoria fortaſſe adſint ſymptomata) cernimus. At uerò in quonam alio morbi genere quàm elephantiaſi uitiari magis ſanguinem uniuerſum uidemus? ut qui ſit nimirum totus atrabilario ſucco refertus, unde maximè deprauari figuram contingit: at in hoc mentem conſtare, nec ullo pacto deſipere eos qui ſic affecti ſunt experimur. Non ergo mentis emotio ſanguinis uitium: ſed magis propiores alias cauſas mentem plurimum percellentes, nempe uel acrium humorum ſurſum raptum, uel uaporum acrium aſcenſum, uel intemperiem calidam & ſiccam, bilimq; plurimam in cerebro conſiſtentem, ſequi conſueuit, ut ex ijs quæ de phrenitide tum libris de Locis aff., cùm libris de Sympto. cauſis à Galeno pulchrè dicta ſunt, conſtare euidentiſsimè poteſt.

HIPPOCRATES.

φημὶ δὲ τὴν ἱερὴν νοῦσον, ὧδε γίνεσθαι, ὅταν πολὺ πνεῦμα κατὰ πᾶν τὸ σῶμα παντὶ τῷ αἵματι μιχθῇ, πολλὰ ἐμφράγματα γίνονται, πολλαχῇ κατὰ τὰς φλέβας.

Quod eſt; Dico itaq; ſacrum morbum tum fieri, quum plurimus ſpiritus per omne corpus uniuerſo ſanguini fuerit permiſtus: tum enim obſtructiones multæ fiunt multifariam per omnes uenas.

VALLERIOLA.

QVum de ſacri morbi generatione, & à ueritate maximè aliena, & ab autorum omnium cenſura menteq; diſsidentia tradat Hippocrates, non eſt quod in ijs refellendis multum omnino operæ inſumamus. Conſtat autem uel omnium medicorum conſenſu, ſacrum uocatum morbum non ex ſpiritus ſeu flatus cum ſanguine mixtione: ſed à pituita craſſa, lentaq;, uel melancholico humore cerebri uentres obſtruente naſci, uti ſupra ex Galeno, Paulo, Aëtio abundè monſtrauimus.

HIPPOCRATES:

φαίνονται οὖν αἱ φῦσαι διὰ πάντων τούτων πολυπραγμονέστεραι αἰτίαι οὖσαι. τὰ δὲ ἄλλα πάντα συναίτια καὶ μεταίτια· τὸ δὲ αἴτιον τῶν νούσων ἐόν, τοῦτο ἐπιδέδεικταί μοι. ὑπεσχόμην δὲ τὸ αἴτιον τῶν νοσημάτων φράσαι.

Quod eſt: Quare, ut dixi, flatus ipſi uerè omniũ iſtorum morborum omnimodæ exiſtunt cauſæ. Cæteraq; omnia quæ cauſæ uideri queant, uel hos adiuuant, uel conſequentur, poſt hos in corporibus morbos generant. Hactenus ergo morborũ omnium cauſas flatus eſſe demonſtraui.

VALLERIOLA.

TAntum hic flatibus tribuitur, quantum nulli alteri rei in morborum generatione tribui uſquam poſsit. Quid enim maius dicere queas, quàm morborum omnium flatus omnimodam (ut hic uult Hippocrates) eſſe cauſam? Atqui ſi morborum omnium flatus cauſa eſt, iam uitioſi in corpore ſucci morbificæ cauſæ nuſquam erunt. Itaq; neq; ſanguis ipſe phlegmonas, nec bilis eryſipelata, nec pituita molles tumores, nec ſcyrrhos cancrosúe atra bilis pariet: ſed flatuum hæc omnia ſoboles erunt. Rurſus elephantiaſes, pſoras, lepras, alphos, phagedenas, febres deníque omnes, apoſtemata, fluxiones, & quicquid eſt uſquam in corpore malorum, ab uno flatu originem ducere fatendum erit, ſi is omnium cau

ſa morborum ſtatuatur: quo quid abſurdius? Etenim ſi tantum flatibus tribuendum ſit, ut in uniuerſum morborum omnium cauſa dici mereantur, unica tantum curandorum morborum omnium indicatio, ſcopus unus erit: nempe flatus diſsipatio calefacientibus diſcutientibusque admotis: una item omnium morbifica cauſa, unica curandi ratio. Quæ quàm ſint ipſa per ſe abſurdiſsima, & ab omni ueritate alieniſsima, cuiuis uel mediocriter excercitato perſpicuum eſſe arbitror. Non tantum profectò nobis negotij ardentiſsimæ febres, anginæ, laterales morbi, peripneumoniæ, uoluuli, difficultates inteſtinorum, choleræ, populares morbi, elephantiaſes, cancri, phagedenæ, lethargique, & id genus affectus præberent, ſi horum omnium (ut uult Hippocrates) flatus cauſæ ſtatuerentur: quorum quidem ut facilis præ alijs noxijs cauſis eſt à corpore diſcuſsio, ſic ſanè morborum facilis eſſet curatio, contrà quàm re uera experiamur. Nam ut horum omnium quæ recenſuimus morborũ productrices cauſæ ad ſanandum difficiles ſunt, ſic ſanè grauiſsimos & exitiales pariunt morbos. Quæ quum ex probatiſsimorum quorunque autorum probatiſsima eſſe certo ſcimus, non eſt quod in his comprobandis plurimum operæ inſumamus.

Vt uerò tandem commentationi huic finem aliquando faciamus, illud corollarij uice adijcere haud ineptum uidebitur, (ut eo quidem argumento librum hunc magni illius Hippocratis medicinæ parentis neutiquam fuiſſe, quod ab initio propoſuimus, magna aſtruere fide poſsimus) quòd nuſquam Galenus fidus illius interpres cõmentationis huius meminerit, quum ferè paſsim omnium Hippocratis operum, quæ quidem illius germana eſſe putauit, meminiſſe ſoleat: neque horum tantùm, ſed & reliquorum, quæ ſubditítia eſſe credidit. Teſtimonio eſſe poſſunt, quæ Galenus de extrema parte libri de Natura humana Hippocratis, de Salubri uictu, de Epidemijs, de Morbis, de Pueri natura, de Septimeſtri & octimeſtri partu ſeueriore iudicio exiſtimarit. Horum enim pleraque tanquam autore Hippocrate indigna, ab albo monumentorum eiuſdem autoris expungenda cenſuit: reliqua tanquam legitima, commentatione ſua dignatus eſt. Cùm uerò nullum uſquam de hoc ipſo opere de Flatibus, (cuius nunc ex profeſſo rationẽ omnem tractamus) teſtimonium protulerit: nec in eo libro qui de libris à ſe editis inſcribitur, ulla eius mentio fiat, (quum commentationes reliquas omnes in Hippocratem ſuas magna ſerie dinumeret) cenſendum omnino, librum hunc Hippocrati minimè adſcribendum. Non enim uerìſimile uidetur hunc à Galeno prætermiſſum fuiſſe, uel non ad illius manus perueniſſe, ad quẽ omnia non ſolùm Hippocratis, ſed & Archigenis, Aſclepiadis, Eraſiſtrati, & reliquorum omnium medicinæ autorum peruenerint.

Hæc itaque habui, optime lector, quæ de propoſito Hippocratis libello pro ingenij mei uiribus (quantum quidem ratione & ueritatis indagatione conſequi potui) dicerem: quæ quidem ita à me dicta uelim exiſtimes, ut non hac ipſa mea tantæ rei enarratione Hippocrati medicinæ parenti falſi notam inurere, (qui ſit ipſe ueritatis conſtantiſsimus aſſertor: &, ut

&, ut Galenus ait, omnium nobis bonorum dux & autor) uel tantulus cùm sim, in tantum autorem, quantus fuit Hippocrates, stylum acuisse: uel meum ipsius ingenium ostentare uoluisse: atque ex grandi hac cum Hercule pugna mihi gloriam quæsisse. Sed cùm uiderem in libello, qui περὶ φυσῶν inscribitur, tam multa inesse, quæ nec diuinam illam summi medicorum Hippocratis medicinæ parentis sapientiam redolerent: nec ueritati ipsi autorum'ue sententijs conuenirent, æquum sum ipse arbitratus, si hæc omnia stylo quasi digito ostenderem: liberum cuiq; relinquens, num malint semel receptam opinionem contra ueri fidem tenere: num potius re tota ueritateq; perspecta, falsò conceptam opinionem reijcere. Quod quidem ad me pertinet, ea tantum lege hæc qualiacunque mea in medium proferenda duxi, ut optimi cuiusq; ac eruditissimi iudicio seueriore censura examinanda proponerem: & ut etiam meam ipse pro ueritate, ut puto, sententiã aperirem. Quam si hoc mea enarratione assequutus sum, nihil amplius requiro: sin minus, id me præstare uoluisse, testari meis hisce scriptis in animum induxi.

Conciliatio pugnantium locorum ex Hippocratis libris de Flatibus, & de Natura humana, popularium morborum item & priuatorum, quod σποράδας uocat, causas reddentis. Cùm libro de Flatibus utriusq; causam aërem esse statuat: libro uerò de Natura humana alios morbos à uictus ratione, alios ab spiritu quem uiuentes attrahimus fieri affirmet.

ENARRATIO SECVNDA.

POPVLARIVM morborum, item & Priuatorum causas libris de Flatibus atq; natura humana ab Hippocrate positas (si modò is liber Hippocratis est existimãdus) cùm paulò diligentius legendo excuterem, diuersa atque sanè pugnantia eadem de re scripta esse ab eodem autore mihi sunt uisa. Si quidem libro de Flatibus ex professo amborum causas tractans aërem utrorunq; (hoc est tum Popularium tum Priuatorum) causam statuit: libro uerò qui de Hominis natura inscribitur, (quem esse germanum Hippocratis omnibus est in confesso) populares quidem ab spiritu, quem uiuentes attrahimus, ceu à propria eorum effectriceq; causa oriri: Priuatos uerò non ab hoc spiritu, sed à deprauata uictus ratione enasci scripsit. Eius porrò autoris in utrisq; locis hæc sunt uerba:

Ἔστι δὲ δισσὰ ἔθνεα πυρετῶν ὡς ταύτῃ διελθεῖν· ὁ μὲν κοινὸς ἅπασι, καλεόμενος λοιμός. ὁ δὲ διὰ πονηρὴν δίαιταν ἰδίην, τοῖσι πονηρῶς διαιτωμένοισι γινόμενος, ἀμφοτέρων δὲ τουτέων αἴτιος ὁ ἀήρ.

Hæc lib. de Flatibus: Sunt (inquit) duo febrium genera ut sub formula quædam in præsentia differamus: altera communis omnibus, pestis appellata, altera quæ ex prauo ac peculiari uictu intemperanter uiuentibus accidit. Harum utriusque causa aër. Libro uerò de Hominis natura hæc:

αἱ δὲ νοῦσοι γίνονται, αἱ μὲν ἀπὸ διαιτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐσαγόμενοι ζῶμεν.

Quod est: Morbi uerò fiunt, tum à uictus ratione, tum ab spiritu, cuius attractione uiuimus.

Itaque quum alios quidem morbos à uictus ratione, alios ab spiritu nasci hoc loco affirmet Hippocrates, eorum certè qui à deprauato & insalubri uictu oriuntur, non aër ipse, sed ipsa insalubris uictus ratio causa erit statuenda: si quidem uera sunt, quæ hic prodidit Hippocrates. Quin ne illud quidem probari doctis & in arte exercitatis ullo modo potest, ut aër eorum morborum, qui ex deprauato uictu proueniunt, causa statuatur. Quomodo enim eius febris quæ ex humorum corruptela nata est, aut eius quæ ex obstructione, humorumúe redundantia, aër causa constitui potest? Certè Galenus harum febriū causas ex professo tractans in medendi Methodo, & ad Glauconem libr. non in aërem ipsum, uerùm in ea quæ paulò antè enumeraui harum febrium euentum reijcit: nempe in obstructionem, putredinem, prohibitam transpirationem, humorum uel plethoram, uel caeochymiam, uictusq; incautam rationem. Si enim tam populares, quàm qui ex prauo uictu proueniunt, ab aëre fiunt, (ut libro de Flatibus uoluisse Hippocrates, aut quisquis huius libri autor fuerit, est uisus) quorsum quæso attinebat diuisione illa morbos alteros ab alteris, hoc est populares à dispersis secernere? ut alteri à deprauato uictu, alteri ab aëre nascerentur: qui enim ab insalubri uictu oriuntur, incautam uictus rationem, non aërem ipsum causam habent, id asserente Hippocrate. Quippe qui ab aëre ecu effectrice causa nascuntur, ij uel Hippocratis atq; Galeni testimonio, communes omnibus, populares, pestilentesq; esse solent. Qui uerò à deprauato uictu, nec pestilentes sunt, nec uniuersales, sed cuiusq; proprij, atq; dispersi: quos σποράδας ijdem autores uocant, hoc enim discrimine disiungendos alteros ab alteris lib. de Natura huma. ἐπιδημιῶν, & 1. item de Ratione uictus acut. Hippocrates censuit: ut cùm multi eodem tempore homines eodem morbi genere laborarent, in aërem eius mali causam reijceremus. Cùm uerò à praua uictus ratione, tum nec omnes eodem morbi genere corripi, sed pro uictus uaria ratione alios atq; alios nasci: ac proinde σποράδας, hoc est dispersos uocari plena fide astruxit.

Hip. & Gal. lib. de Natu. hum. & 1. Epidemior. & 1. de ratione uict. acut.

Inuenienda itaq; nobis hos locos conciliandi uia quædam erit, qui quum & secum ipsi pugnare ex aduerso uideantur: & ab eodem autore conscripti sunt, fieri non posse putandum, ut quæ maximè dissentanea sunt eadem de re ab artis callentissimo sint scripta. Ratio autem qua pugnantes constabiliri loci possunt, atq; conciliari, hæc est: ut rerum de quibus sermo fit notiones in primis teneamus, sciamusq; quid sit de quo disputatur. Ab hinc ut pro Aristotelis sententia, alteram tantùm omnis quæ proponitur orationis contradictionem complexæ, partem ueram esse posse. Demum id cōtemplari, num quæ concilianda proposita sunt, uera, non subdola & falsa specie secum ipsa pugnēt. Sunt enim quædam, quæ ita pugnantium speciem gerunt, ut planè constare non posse affirmes: quæ si intenta mente fueris complexus, non solùm non ipsa secum pugnare, sed unà stare, probeq; cohærere inuenias: quale quod nunc à me

conciliandum ex Hippocrate propoſitum eſt. Nam neqꝫ adducti loci pugnant, neqꝫ etiam ſi pugnare detur, ab eodem ſunt autore profecti.

Oſtendamus uerò in primis controuerſos non eſſe hos locos: nempe, aërem tum popularium tum priuatorum morborum cauſam ſtatui, ut lib. de Flatibus ſcribitur. Rurſusqꝫ alios à uictus ratione morbos, alios ab ſpiritu fieri. Dico igitur, uerißimum id eſſe, aërem utrorumqꝫ cauſam ſtatui. Nam cùm eius tanta uis ſit, ut corpus noſtrum nulla res alia magis immutare alterareqꝫ poßit, ut cui nimirum perpetuò intra extràqꝫ adſit, corpusqꝫ noſtrum contingat atqꝫ afficiat, uti cenſet Hippocrates lib. de Aërę, aquis, & locis: conſequens eſt, magnam ipſum in morbis creandis poteſtatem uimqꝫ habere: adeò ut ſummus autor Hippocrates lib. de Flatibus (ſi modò is liber qui Hippocrati aſcribatur dignus ſit habendus) aërem ipſum morborum omnium cauſam ſtatuerit. Quamobrem ne illud quidem mirum uideri debet, febrium earum, quæ à deprauato uictu eueniunt, cauſam & ipſum quoqꝫ quadantenus conſtitui: ueluti enim concauſa (philoſophorum uoce utor) ad horum ſaltem generationem concurrit. Vnius enim effectionis plures eſſe cauſas nihil uetat. Sol & homo (ut uult Ariſtoteles) hominem generant. Febres item tum meatuum ſtipatio, tum obſtructio, tum putredo, tum praua uictus ratio creant. Corporeæ nanqꝫ internæqꝫ cauſæ ab externis moueri concitariqꝫ ſæpenumero ſolent, ac proinde eæ Præincipientes uocari conſueuere. Itaqꝫ fit plerunque, ut cõplures ad rei cuiuſpiam generationem concurrant cauſæ. Febrium uerò earum quæ ex putredine ortum habent, & à prauo uictu naſcuntur, aërem quadantenus cauſam eſſe ipſa putredinis ratio indicat: quæ quidem ipſa, cùm uel Ariſtotelis teſtimonio, corruptio quædam ſit natiui caloris ab externa caliditate, ea autem ſit, quæ ambientis, ſatis cõſtat aërem in eius generis morbis haud minimum momenti habere: ut qui caliditate ſua corpori quidem noſtro extraria, putredinem febremqꝫ non rarò excitet. Quod & ipſum nonnunquam frigiditate ſua facere ſolet, externis corporis meatibus ſtipatis, prohibitaqꝫ inde tranſpiratione, cuius repreſſu accendi ſæpenumero febrem Galenus teſtatur. Quin & ſiccitate ſua negotium ſæpe magnum corpori facit, unde eſt illud Hippocratis, Venæ æſtiuo tempore exicatæ, auellunt ad ſeſe aërem bilioſamqꝫ ſaniem, unde & uehemens febris oritur, & corpus fatigatione oppreſſum laborat, & dolet. Illud item Galeni: Febrem ardentem (ait) fieri nouimus æſtiuo tempore, quando uenæ exiccatæ acutos ac bilioſos ad ſe liquores attraxerint. Et illud quoque Hippocratis: In ſiccitatibus febres acutæ fiunt. Lentore uerò & humiditate immodica idipſum fieri poſſe ſententia Hippocratis illa indicat: Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluuia, putredines, comitiales. Et quid, quæſo, alijs tam multis ea de re explicatis ſententijs, tertia Aphoriſmorum ſectione Hippocrates egit: quàm ut longißima ſerie aëris in morbis creandis uim potentiamqꝫ nos doceret? Nihil mihi certè aliud ſectione ea tota feciſſe uidetur, ut in qua nimirum morbos eos omnes qui ab aëris conditione uicißitudineqꝫ eueniunt, ſingillat

2 de Phyſico auditu.

4. Meteo.

8. 9. & 11. Method.

4. de Rat. uict. acut.

4. Aphor. cõment. 38.

3. Aphor. 7.

3. Aphor. 14.

gillatim enumerauit, illud ut intelligeremus, non populares solùm & communes, uerùm & dispersos ab aëre ceu causa nasci. At popularium quidem aër præcipua primaq́ causa, ut uult Hippocrates, est habenda: priuatorum uerò non prima nec præcipua, uerùm (ut philosophorum uoce utar) concausa, quòd simul cum alijs ad morbi generationem concurrat, ut paulò post sumus ostensuri.

Itaque uerum id est, (quod initio probandum assumpseram) utrorunq́, hoc est popularium, atq́ priuatorum morborum aërem causam esse: illa ut Hippocratis integra maneat sententia, ἀμφοτέρων δὲ τούτων αἴτιος ἀήρ, hoc est, utrorunq́ causa aër. Verùm enimuero si sartam tectam hanc Hippocratis sententiam esse uolumus, qui diuisio illa, ab eodem autore lib. de Natura hum. posita, constare poterit, qua morbos alios à uictu, alios ab spiritu quem uiuentes attrahimus fieri scripsit? Si enim quidam à uictu ceu effectrice causa nascuntur, iam ij ab aëre non erunt.

Obiectioni porrò huic ita respondendum uidetur, ut dicamus, diuisionem illam ab Hippocrate positam (si modò Hippocrati iure sit adscribenda) ita intelligendam esse, ut alios quidem morbos ex aëre nullius alterius externæ causæ interuentu fieri, sed eius unius uitiosi quidem attractu & inspiratu, unde corporis succi noxam subeunt, affirmet: atq́ inde populares & pestilentes nasci. Alios uerò à deprauata uictus ratione, per quam non cibus & potus modò, uerùm & somnus & uigilia, & corporis motio, atque quies, plenitas, & in primis ipsa aëris constitutio uariè quidem corpus afficiēs, & (ut in summa dicatur) reliqua omnia quæ necessariò nobis occurrunt, sine quorum ope degere non possumus, sunt intelligenda. Quæ quidem in commentario eius partis Galenus, ἐπιτηδεύματα nominat.

Per uictus rationem quid intelligas.

Lib. de Natu. hum. cōment. secundæ partis.

οὐ γὰρ ἐκ μόνων (inquit) ὧν ἐσθίομέν τε καὶ πίνομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ λουτρῶν, καὶ γυμνασίων, ἀργίας τε καὶ ἀγρυπνίας, καὶ λύπης, καὶ θυμοῦ, καὶ ψύξεως, καὶ ἐγκαύσεως αἱ νόσοι γίγνονται. πολλάκις δὲ ἐκ τοῦ πνεύματος, μόνον ἐπὶ τὴν ἀναπνοὴν ἡ βλάβη γίγνεται.

Quod est: Neque enim cibi modò & potiones, sed & balneæ, & exercitationes, otium, uigiliæ, motio, ira, frigus, atque æstus pariunt morbos: sæpe etiam spiritus, quem attrahimus noxam facit.

Itaque cùm in ijs quæ ad uitæ rationem pertinent, frigus & æstum (à quibus priuati plerunque oriuntur morbi) reposuerit: consequens quidem est Aërem ipsum (à quo & frigus & æstus proueniunt) in huiusmodi morbis creandis non minimum momenti habere. Illud ut facilè intelligamus, dispersos etiam morbos haud secus quàm populares ab aëre sæpenumero gigni. Verùm hoc interest, quòd in popularibus illis & pestilentibus ab aëris uitio natis, hæc unica tantùm atque præcipua spectatur causa: nempe aëris in sui substantia, & ut ait Galenus, essentiæ proprietate uitium atque contagio: quæ plures uno tempore homines labefactat atque corripit, etiam si maximè sani sint. In dispersis uerò morbis, qui ab aëre fiunt, neque hæc contagio reperitur, sed nuda qualitas iusto uel frigidior uel calidior noxam afferens. Nec unica in ijs creandis subest causa, sed unà cum aëris noxia qualitate internæ complures causæ, uel

etiam

etiam externæ: ac proinde non communis illius generis & pestilentis (cuius quidem causa, ut mox dictum est primaria & uniuersa, aër solus existit) esse censentur: sed alterius potius cuiusdam, quod ad priuatos & dispersos morbos pertineat, unde genus id febrium, quod ab aëris uel frigiditate, uel caliditate oritur: non hanc primò ac per se (ut medicorum more loquar) sed unà cum reliquis internis causis ueluti ex accidenti concausam habent, quæ reliquas quidem ad morbum creandū excitauit.

Quæ cùm ita se habeant, demonstrasse me arbitror, & ueram esse eam Hippocratis sententiam, Aërem tum popularium febrium, tum earum quæ à prauo uictu eueniunt, causam esse. Et rursus diuisionem illam ab eodem autore profectam, ut sint alij à deprauato uictu enati morbi, alij ab spiritu, unà cum præfata sententia probè consistere. Illud modò explicemus, uerum'ne sit quod ab ipso Hippocrate eodē loco subijcitur: Cùm plures eodem tempore homines, uno aliquo morbo laborant, eius tum mali causam in aërem esse reijciendam. Quod & ipsum etsi ueritatem habere uideatur, non prorsus tamen admittendum. Neque enim perpetuò uerum id est: cùm plerunq; fiat, ut uel aquarum, uel alimentorum prauitate absque ulla aëris noxa in populares morbos homines incurrant. Quamobrem eam Hippocratis sententiam, seu cuiusuis alterius enarrans Galenus ceu minus rectè positam damnat.

ὅτι μὲν τὸ κοινὸν πολλοῖς νοσήμασι κοινὴν ἔχει τὴν αἰτίαν, ὀρθῶς εἶπεν, ὥσπερ γε καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ περὶ τὴν ῥῆσιν, οὐ μὴν ὀρθῶς εἰς μόνον τὸν ἀέρα τὴν τῶν κοινῶν νοσημάτων ἀναφέρει γένεσιν. ὥσπερ δὲ γὲ Αἴνῳ γὲ λιμῷ ὀσπριοφαγοῦντες σκελῶν ἀκρατεῖς ἐγένοντο, οἱ δὲ καὶ ὀροβοφαγοῦντες, γονυαλγεῖς. ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πυροὺς ἡμισαπεῖς διὰ λιμὸν ἀναγκασθέντες ἐσθίειν τινὲς, κοινὸν ἀπὸ τῆς κοινῆς αἰτίας ἐνόσησαν νόσημα, καί ποτε στρατόπεδον ὅλον ὕδατι μοχθηρῷ χρησάμενον, ὁμοίως γε ἅπασι τοῖς στρατιώταις τὴν βλάβην ἔχει.

Id est: Quod commune multarum ægritudinum est, communem hoc causam habere rectè dixit, ut reliqua huius capitis omnia. At non rectè tamen communium morborum ortum in unum aërem cōfert, siquidem qui in Aeno grassante fame uescebantur leguminibus, cruribus debilitabantur: qui uerò erua essent, hos genuum dolor corripiebat. Neq; hoc nos ignoramus, quum in fame quidam frumentum semiputre coacti manducare essent, in communem communi de causa incidisse morbum. aliquando etiam cùm usus infecta aqua esset exercitus totus, similiter afflictos omnes milites fuisse.

Eadem ferè Paulus de popularibus morbis, quæ hic Galenus commemorat: nempe non in uniuersum in unum aërem eorum causam reijciendam: uerùm modò in alimentorum prauitatem, modò in aquarum uitium, & regionum naturas cæterasq; quas lib. I I. cumulatè enumerat. Lib. 2. capite proprio.

Πανδήμους καὶ κοινὰς νόσους (ait) τὰς πολλοῖς ἅμα συμπιπτούσας ὀνομάζουσιν. ὧν ὥσπερ ἡ γένεσις, οὕτω καὶ αἰτία κοινή· κοινά τε ἂν ἐδέσματα πονηρὰ τίκτει τοιαῦτα νοσήματα κοινὰ, καὶ ὕδατος μοχθηροῦ πόσις, &c.

Quod est: Publicè grassantes communesq; morbos nominant, qui multis simul eueniunt: quorum ut generatio, sic etiam causa communis est. Cibi igitur communes praui, eiusmodi morbos pariunt. Item communis

munis aquæ uitiatæ potio. Et quæ in eo capite ſequuntur.

Ex quibus ſane euidentiſsimũ fit, non tam aëris, quàm alimentorum, aquarumq́ue uitium, regionum item quarundam, ac tractuum terræ naturas popularium morborum cauſas rectè conſtitui. Quamobrem illud meritò affirmaſſe Galenus eſt uiſus, partem eam tractationis de Natura humana, in qua ſententia illa ſcribitur, ad Hippocratem minimè pertinere, ſed commentitiam totam eam eſſe, ab eoq́ue iniquè ſuppoſitã, qui Hippocratis de Natura humana librum & Polybi de Valentium uictu, in unum uolumen coëgit. Quamobrem quum & temerè Hippocratis ſcriptis ſit interiecta, & illius falſitatem Galenus & Paulus doceant, an non & à nobis iure erit optimo reijcienda? Quemadmodum & diuiſionem illam ab Hippocratis adytis arcebimus, qua morbos alios à uiuendi ratione, alios ab ſpiritu fieri dicebamus. Nam etſi uera continet, Hippocratem tamen autorem referre minimè poteſt: ut cui (uel Galeni teſtimonio) falsò ſit adſcripta. Quæ quidem omnia ex Galeni in librum de Natura humana commentario ſecundo cuiuis perſpicua eſſe poſſunt: de tota quidem libri ſerie grauem efficiente cenſuram, quæ oraculi inſtar eſſe omnibus queat.

Comment. 2. in lib. de Nat. huma. ſtatim ab initio.

Verùm cùm de ijs, quæ libro de Natura humana habentur exactè ſit à nobis dictum: cum his quæ ab Hippocrate libro de Flatibus ſcribuntur, exactior nobis ponenda ratio erit: ne uel ipſa autoris affixa libro autoritas, (Hippocrati enim adſcribitur) uel ſententiarum in eo claritas, uel dictionis obſcuritas, ac ueluti laconiſmus, temerè nobis imponant. Ego certè etſi minimè mihi aut cenſoris aut iudicis partes arrogo, maximè ab alijs tanta de re, quàm à me iudicium ferri, ſententiam tamen ipſe meam, quaſi unus è ſenatorum ordine in auguſtiſsimum medicinæ ſenatum adſcitus, liberè dicam. Sentio autem, ſi quid eſt in me aut ingenii aut iudicii, librum illum non modò non Hippocratis illius noſtri medicinæ parẽtis, & principis, ſed ne docti quidem cuiuſquam unquam fuiſſe: ut in quo nimirum plæraque non tam ab Hippocratis doctrina, quàm ab ueritate ipſa alieniſsima ſint ſcripta: quæ ne gratis dixiſſe uideri poſsim, ſingillatim locos ex eo libro, priore mea enarratione attuli, qui non modò non ſolidam illam atque reconditam Hippocratis eruditionem, uerùm ne ullam quidem uериſimilitudinem referant: quod quando plenam ea res exigebat tractationem, & ipſa argumenti ratio, enarrationem quæ rem totam cumulatè explicaret, poſtulare uidebatur: ob id ad quantum quidem perficere mea qualicunque opera potui, id quicquid eſſet tractationis prima enarratione abſoluendum duxi.

Concil

Conciliatio locorum, ex Hippocrate, ut uidetur pugnantium, de pleuritidis curatione, dolore ad hypochondria descendente, quum 11. de Ratione uictus acutorum textu x. pharmacum dari mox inchoante dolore præcipiat. Quarto autem eiusdem tractationis libro, textu xix. id uetet.

ENARRATIO TERTIA.

HIPPOCRATES pleuritidis curationem ex professo tractans, libris de Victus ratione in acutis seruanda secundo, & quarto, diuersa propeq́ pugnantia eadem de re dixisse uidetur, magnumq́ ueluti scrupum iniecisse iis, qui paulò penitius illius dicta scrutantur. Siquidem secundo eius tractationis libro, pleuritidis curationem docens, ubi dolor eas partes, quæ sub septo transuerso sunt afficit, cum uel nigro ueratro, uel peplio ducendam aluum monet.

ἢν δὲ (inquit) ὑπὸ τὰς φρένας ᾖ τὸ ἄλγημα, ἐς δὲ τὴν κληῖδα μὴ σημαίνει, μαλθάσσειν χρὴ τὴν κοιλίην, ἢ μέλανι ἐλλεβόρῳ, ἢ πεπλίῳ.

Id est: Si uerò eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor infestat, nullamq́ ad clauiculam significationem fecerit, uel nigro ueratro uel peplio mollire uentrem oportet.

Statuit itaque hoc loco Hippocrates mouẽdam in pleuritide aluum, idq́ ab initio, ubi dolor sese ad eas, quæ sub septo transuerso sunt partes egerit: illius nimirum sententiæ memor, quam in Aphorismis expresit.

ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ ἡ φύσις ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων. Aphor. 21. sect. 1.

Id est: Quæ ducere oportet, quò maximè natura uergit per loca conferentia eò ducere.

Docere autem Hippocratem mox ab initio in pleuritide mouendam aluum, dolore ad hypochondria descendente, ex ipso curationis ordine methodiq́ ratione fit euidentissimum. Siquidem lateris dolorem prius calidis fomentis discutere tentandum docet. Ab hinc nisi dolor sedatus fuerit, mox uel sanguinem mittendum, si ad iugulum, brachiũ, uel mammillam dolor protenditur: uel si ab hipochondria desierit, mouendam aluum. Ex quo quidem ordine perspectissimum cuiuis esse debet, auxilia hæc uel mittendi sanguinis, uel molliendi uentris, tanquã initio morbi congruentia, excogitata ab Hippocrate esse: quod uel eiusdem testimonio. Cùm morbi inchoant si quid mouendum uideatur, mouendum id per initia fit, non cùm morbi consistant ac uigent: quo sanè tempore, ut idem monet, quietem habere melius est. 2. Sect. aphoris. 29. Constat igitur soluendam ab initio aluum præcepisse Hippocratem, ubi dolor in pleuritide eas quæ sub septo trãsuerso sunt partes infestauerit. At idem ipse quarto eiusdem tractationis libro, non contrarium modò sensisse, sed & conceptis uerbis expresisse planè est uisus. Sic enim ait:

ὁπόσοι δὲ τὰ φλεγμαίνοντα ἐν ἀρχῇ τῶν νόσων ἐπιθέως ἐπιχειρέουσι λύειν φαρμακείῃ, τοῦ μὲν ξυντεταμένου καὶ φλεγμαίνοντος, οὐδὲν ἀφαιρέουσιν· οὐ γὰρ διαδιδοῖ, ὠμὸν ἐὸν τὸ πάθος· τὰ δὲ ἀντέχοντα τῇ νουσήματι καὶ ὑγιεινὰ συντήκουσιν. ἀσθενέος δὲ τοῦ σώματος γιγνομένου, τὸ νόσημα ἐπικρατέει. ὁκόταν δὲ τὸ νόσημα ἐπικρατήσῃ τοῦ σώματος, τὸ τοιόνδε ἀνιήτως ἔχει.

Hoc est: Quicunque autem inflammata statim per morbi initia medicamento soluere conantur, ij à distenta inflammataq́ parte, non solùm nihil adimũt, (cùm non cedat quæ adhuc cruda est affectio) uerùm quoque & quæ morbo resistentia & sana sunt, absumunt contabefaciuntq́: ductoq́ ad imbecillitatem corpore, morbus superior euadit: qui ubi corpus uicerit, remedium non habet.

Vetat hoc loco apertißime Hippocrates phlegmone obsessas distentasq́ partes ab initio medicamento agitari. Cùm id facere tentanti non cedat affectio, ut potè cruda existens: sanæ autem, & morbo resistentes partes, à medicamento absumantur, & in imbecillitatem corpus dedatur: quo infirmiore facto, facilè morbus uincit: quod cùm euenit, in præcipiti rem esse manifestißimum est. Si igitur tot incommoda ex medicamenti usu in inflammatis partibus proueniunt, dandumq́ hoc loco medicamentum inter morbi initia uetat Hippocrates: cur Elleborum & peplium dari in pleuritide statim ab initio iusit? non enim sine magna eum id ratione fecisse (qui omnia ex indicatione facere debere medicum ubique docuerit) existimandum est. Quòd si id ipsum rectè præcepisse consiteri uolumus (uti quidem omnibus in confesso est) cur nunc dari in eius generis affectionibus per initia uetuerit, nobis est inquirendum, inueniendusq́ modus quo conciliari pugnantes ij loci poßint. Quod ut fiat, altius nobis tota medendi pleuritidis ratio est repetenda, ut quibus scopis morbus hic cæteraeq́ internorum membrorum inflammationes curari debeant, perspicuum fiat.

Pleuritidis curatio atq́ natura.
2. & 5. de locis affect.
1. de Rat. uict. acut. tex. 9.
2. de Rat. uictus acut. tex. 10.

Itaque cùm pleuritis, succingentis costas membranæ inflammatio sit, ũel Galeni testimonio: omnis autem inflãmatio de genere tumoris præter naturam sit, eodem etiam autore: omnis item præter naturam tumor se summouendum indicet: constat præcipuum curationis scopum hunc esse, ut quæ facta est inflammatio confestim summoueatur: quæ in generatione est, fieri prohibeatur. Cùm uerò inter acutos morbos atque exitiales pleuritis uel in primis numeretur, tanto maiorem sedulitatem atq́ studium poscit, quanto maius ipsa secum periculum adfert: eò fit, ut ei morbo celerrimè succurrendum Galenus post Hippocratem optima ratione statuerit. Si dolor (inquit Hippocrates) ad clauiculam cõsensum significauerit, uel ad brachium grauitas, uel circa mammam, uel super septum transuersum, internam cubiti uenam secare expedit, neq́ ut copiosè sanguis detrahatur est cunctandum: sed eo usque est auferendus, donec rubidior multò, uel pro puro rubidoq́ liuidus fluxerit: nam utrumque contingit. Galenus uerò eum locum enarrans, ita scribit. Quamuis (inquit) uenæ sectio undecunque fiat, euacuet à toto animalis corpore, non tamen uelociter neque æqualiter ex omnibus uenis. Nos uerò (subdit) partem eam quæ phlegmone obsidetur, tum celeriter tum quàm cæteras partes magis, in acutis præsertim morbis, uacuare contendimus: quòd sanè interna cubiti uena facit.

Ex quibus sanè utriusque uerbis apertißimè constat, ut morbi tanti periculum uitetur, celerrimè moliendam esse curationem à medico, idq́

secta

secta ab initio uena, si dolor iugulum petat: uel si hypochondria, dato medicamento. Pro eorum enim qui inflammationem pariunt humorum inclinatione, uacuationes facere Hippocratem eodem ipso commentario nos bellè docet Galenus: id affirmans uerissimum esse quod dicitur, Quò natura uergit, per loca conferentia eò ducere. Quia sanè ratione ductus Hippocrates internam ab affecta parte uenam secari iussit. Vbi dolor ad brachium mammam'ue protenditur, uel helleborum dari, dolore deorsum uergēte, naturæ motum sequutus. Rectissimè autem id nos monuisse Galenus uidetur, ut à loco phlegmonem patiente, plus sanguinis ac celerius uacuemus, quàm à reliquis corporis partibus: quòd nisi ab inflammata parte celeriter uacuemus, magnum inde corpori periculum nascetur: tollere enim celeriter hominem solent internorum membrorum inflāmationes. Meritò igitur celerrimè tanto morbo succurrendum utrique autores iudicauerunt. Siquidem (quod idem Hippocrates ait)

φαρμακεύειν ἐν τοῖσι λίαν ὀξέσιν ἢν ὀργᾷ αὐθήμερον. χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιούτοισι κακόν.

Id est: Medicari in ualde acutis si materia turgeat, eadem die: tardare enim in talibus malum est. 4. Aphor. sect. 10.

Cur uerò idem autor dolore deorsum uergente, helleborum dari, non uenam secari iusserit, causam in eius partis commentario (hoc est 11. de Ratione uictus acut. comm. x.) reddit Galenus: quòd dolores huiusmodi non admodum iuuet quæ in cubito fit sectio, corde scilicet mediū occupante: quòd uena quæ inferiores thoracis partes alit, sub corde enascatur: ob id cùm facilius qui phlegmonem facit humor per inferna ducatur, (si ad hypochōdrium dolor descendat) medicamentum dari optima sanè ratione Hippocrates iubet. Vnde Galenus eum locum enarrans, Superiores (inquit) succingētis costas membranæ partes, cùm inflammantur, ad humerum brachiumque & mammam condolentiam extendunt, inferiores uerò ad septum transuersum & hypochondrium. Cùm igitur superiorum condolentia signum fecerit, uenam in cubito eam secare oportet, quæ sanguinem ab affecta parte & magis & uelocius tum reuellere, tum uacuare possit. At si partibus infernis affectus consensum significauerit, purgatione uacuationem facere expedit.

Rectè igitur dolore in pleuritide deorsum uergente purgandum helleboro aut peplio docet Hippocrates, quòd in internis inflammationibus præcipuus is esse scopus debeat, ut celerrimè à loco phlegmone obsesso tum reuellamus tum uacuemus, quod optimè quæ purgatione fit per imum uentrem uacuatio præstat, ubi dolor eas quæ sub septo transuerso sunt partes infestauerit: exonerātur enim purgatione facilè eæ partes, uenis scilicet quæ ipsas alunt cum uentre & intestinis communitatem habentibus, eaque communione facilè excrementa in aluum mittentibus. Cur ergo medicamētum dari Hippocrates suadeat dolore deorsum uergente euidentissimum factum puto: purgandum enim ea ratione iubet: primùm, ut naturæ motum sequamur: deinde ut quàm celerrimè à loco phlegmone obsesso humorem regeramus, commodeque uacuemus. Indicationem enim sumit non solùm ab affectu, uerùm & à parte affecta. Af- *In internorū inflāmationibus quis scopus.*

fectus quidem ipse ob sui magnitudinem celerrimè se summouēdum indicat: pars uerò affecta uacuationis modum. Si enim (quod sæpe à nobis antea dictum est) superiores septo transuerso partes afficiantur, secta uena occurrendum morbo iudicatur: si uerò inferiores, purgatione utendum. Verissimum enim est quod à Galeno dicitur, eam quæ à positu sumitur iudicationem, prætermittendam non esse: quòd per quæ euacuare oporteat, atque quomodo, ipsa demonstret. Sic iecinoris uariè affectæ partes, alium atque alium uacuationis modum indicant. Si enim gibbæ ipsius partes affectæ sint, tum per aluum atque urinas noxia uacuare expedit: si simæ tantum partes, per aluum, quæ docta Galeni sententia est.

2. ad Glau. cap. 13. & 7. Metho. ad finem.

At uerò cùm id Hippocratem præcepisse dico, dandum medicamentum dolore deorsum tendente, in id ut à loco phlegmone obsesso celerrimè uacuet, non ita accipi uelim, quasi existimarit Hippocrates, humorē qui inflammatum locum occupat, quíque iam extra uasa in uacua spatia delapsus, succingentem costas membranam distendit, dato medicamento euacuari. non enim is dato deiectorio medicamento, per aluum educi ullo pacto potest: quòd iam uenas egressus, reingredi in ipsas, & ab iis in intestina atque aluum dilabi minimè queat. Sed solùm per sputum, uel suppurationem discuti, si salubris sit futurus morbus. Verùm is tantum humor ui medicamenti educitur, qui in proximis inflammato loco uenis, atque locum implentibus, phlegmonémque irritantibus, tum & qui in maiusculis, & remotioribus continetur: subtractus enim alui deiectione is humor, phlegmone ipsa augeri prohibetur: exonerantúrque quę inflammatæ parti uitiosum suggerebāt humorem. Vnde & pars ipsa phlegmone affecta non minimum alleuatur.

7 Metho. Loci Hippocratis explicatio.

Quamobrem illud magna sanè ratione Galenus dixisse est uisus ut partem eam quæ phlegmone obsidetur, tum celeriter tum quàm cæteras partes magis uacuare contendamus, quod uel misso ex interna cubiti uena sanguine, uel dato medicamento, pulchrè perficimus. Verùm si medicamenti ea uis est, dandúmque rectè hic Hippocrates iussit, cur altero illo loco eos damnat, qui inflammationes inter morbi initia medicamento soluere conantur? Dicendum meritò repræhensos eos ab Hippocrate esse, quòd cùm cocta tantum medicari atque mouere, non cruda oporteat: ut idem alio loco Hippocrates dixit: & quæ non turgent mouenda non sunt. Ii autem, qui purgationem in inflammationum initiis adhibent, ea mouere conantur quæ & cruda sunt, & quæ non iam turgēt, sed in membro inflammato quietem agunt: putantes id quicquid est humoris quod iam membro hæsit, dato medicamento solui, meritò sanè conuellendos Hippocrates existimauit: ut qui cùm se prodesse putēt, magnam noxam corpori inferunt: cruda enim affectio non cedit, & sanæ partes contabescunt, & ab inflammata distentáque parte nihil adimitur, uiresque corporis conuelluntur.

2. de rati. uic. acut. tex. 10.

1. Aphor. 22.

4. de Ratione uict. acu.

Non itaque prohibet hoc loco Hippocrates medicamentum in inflammationum initiis dari, cùm idipsum fecerit ipsemet Hippocrates in pleuritidis initio, helleborum & peplium exhibens: sed falsam redarguit eorum

Cōciliatio et explicatio pugnantium locorum Hippocratis.

rum sententiam, qui dato medicamento humorem, qui inflammationem parit, uacuari existimabant. quod illis Hippocratis uerbis apertissimè iudicatur, ὁκόσοι δὲ τὰ φλεγμαίνοντα: hoc est, quicunque inflãmata seu inflammatas partes ab initio medicamẽto soluere conantur, ut indicet malè eos existimasse qui inflammata dato medicamento solui putarent: non enim soluuntur, ut postea addit, imo ab eis nequicquam adimitur, crudo adhuc existente morbo. Meritò igitur damnandos eos existimauit, qui id posse medicamentum præstare putabant: quod minimè efficere potest, ut à distenta inflammataque parte humorem auferret: non enim id sanè præstare potest: sed tantùm eos qui in uenis consistunt humores deturbare, forasque pellere. Non itaque pugnant præcitati ex Hippocrate loci, neque prohibet unus, quod alter præscribit: sed uno loco (nempe illo qui 11. de Ratione uictus acuta scriptus est) quid faciendum sit edocemur, dolore ad septum transuersum descendente: altero illo, quarto eiusdem tractationis libro posito, ij calumniantur, qui in id dari medicamẽtum existimabant, ut à parte phlegmonem patiente noxium humorem auferrent. Non sic sanè Hippocrates, qui & si medicamentum dat, non in id dat, ut ab distenta inflammataque parte quod lædit auferat: sed ut qui locum inflammatum circumiacet humor, in uenis quidem adhuc consistens, & phlegmonem irritans summo ucatur, sicque quod in membro hæsit discuti facilius possit: eo sublato quo tanquam fomite tum augebatur, tum grauabatur magis. Leuata enim (ut Galenus ait) quæ nostrum corpus dispensat natura, & exonerata eo quo ueluti sarcina premitur, facilius quod reliquum est uincit. 11. Metho.

Verùm huic nostræ sententiæ, non omnia planè subscribere uidentur: cùm obijcere quispiam possit, non in id solùm medicamentum consulere Hippocratem dari, ut circumiacens tantùm humor euacuetur: uerùm ut qui etiam membrum obsessit. Nam si dolore ad iugulum ascendente, eousque mitti sanguinem iubet, quoad rubidior multò, uel pro puro rubidoque liuidus fluxerit, (quo ex mutatione coloris sanguinis, indicetur à loco phlegmonem patiente euacuatum esse, coloris enim mutatio sanguinis, ut Galenus ait, ex particula inflammata transmutationem sufficienter commonstrat) itidem dolore descendente dari in id medicamentum ualidum & efficax rectè consuluit, ut non solùm qui circumstat humor, uerùm & qui membro hæret soluatur: par enim utrobique est ratio. Obiectio. 2. de Ratione uic. acut. 10.

At scrupus hic nullo negotio dilui potest. Siquidem & si eousque mittendum sanguinem dolore ascendente iusserit, ut mutatione coloris uacuationis sufficiẽtia iudicetur: nõ tamẽ ab ipsomet loco affecto sanguis is educitur, sed à proximis affecto loco uenis, quæ tali calore affectum sanguinem ob uicinitatẽ, & caloris redũdantiam habent: qualis est qui inflammatum occupat membrum: hic enim (ut affirmat Galenus) ob caloris abundantiam colore permutatur. Si nanque reliquus in corpore sanguis pituitosior fuerit, rubicũdior sanè erit qui in eo quod phlegmone obsidetur latere continetur: sic si ruber fuerit reliquus corporis sanguis, is procul dubio qui ad phlegmonem est feruidus assatusque, in ni- Obiectionis dilutio. Vbi supra.

grum permutabitur: liuidus autē, in ea quæ fit à rubro ad nigrū permutatione medium obtinet. Itaq; quū & proximæ affecto lateri uenæ, quarum interuentu is ipse qui inflammationē facit humor in membrum descendit, calorem affecto loco penè parem conceperint, sanguinis colorem in ijs permutari (si Galeno creditur) consequens quidem est: qui cùm secta uena effluit, indicio est copiosum tum detractum sanguinem esse, nec amplius mittendum. Vacuandi enim sanguinis terminum in pleuritidis curatione esse coloris mutationem rectè Galenus dixit. Atque ijs ego & conciliatos abundè locos, qui secum ipsi pugnare uidebantur, & enodata quæ aduersum nostram sententiam adduci poterant, existimo.

2. de Ratione uict. acut. tex. 12.

De amari saporis generatione atq; natura: non omnem à calido fieri, nec item amara omnia calida esse.

ENARRATIO QVARTA.

RECTISSIME illud Plato philosophorum omniū summus dixisse uidetur, ἥδιστον μὲν εἶναι τῶν ἀκουσμάτων τὴν ἀλήθειαν: hoc est, suauissimam enarrationem ueritatem esse; ut quæ id præstet atque efficiat, ut se ipsam sua ui sustētet, ac cōtra hominum ingenia facilè se per seipsam defendat. Quamobrem cùm de uniuersa saporis amari natura, generatione, ac causis, certis ac firmis sit mihi in præsens demonstrationibus tractandum: & in ea tractatione aduersum Galeni placita ea ipsa de re multa sint à nobis constituenda, quæ non satis cum eo conueniant, aut potius illius mentem sententiamq; euertant: petendū id in primis mihi omniq; studio à ueri amatoribus flagitandū existimaui, ut si pro ueritate aduersus Galeni dogma stans tanti uiri sensa conuellere audeam, non id mihi impudentiæ aut temeritati, sed ueritatis studio prouehendæ adscribant: cuius cùm ea sit dignitas atque maiestas, ut secundum Deum rebus se omnibus anteferri uelit: nec ullius cuiusquam uel autoritate uel gratia labefactari: quis mihi iure succenseat, si huius amore adductus sententiam ipse meam (nullius addictus iurare in uerba magistri) aduersus Galenum proferam? Equidem si ueritatis dogmatum constitutio, non ex autorum testimonijs, sed demonstrationibus potius est æstimanda, ut ipse nos Galenus docuit, (qui ne Hippocrati quidem medicinæ parenti ac principi ut testi, sed ut firmas demonstrationes afferenti assentiri dignatur) neque nos sanè Galeno fidem adhibere conueniet, sicubi firmam assertionis suæ demonstrationem afferre non possit: præsertim ubi sensus & ratio ei assertioni repugnabunt. Nemini autem cuiquam sine firma eius quod asserit ostensione esse credendum, ipse nos Galenus in hæc uerba commonefecit:

Libr. Quòd animi mores corporis temperaturā sequantur.

Vbi suprà.

Ἱπποκράτης μὲν οὖν ἐπιδείξας ἐν ὅλῳ τῷ περὶ ὑδάτων καὶ ἀέρων κράσεως συγγράμματι, σώματος κράσεσιν ἑπομένας τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, οὐ μόνον ὅσαι περὶ τὸ θυμοειδὲς ἢ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς εἰσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ τὸ λογιστικὸν ἁπάσας, ἀξιοπιστότατος ἂν εἴη μάρτυς, ἄγε τις τῶν μάρτυσι πιστεύει, καθάπερ ἐνίοις ἔθος ἐστί, τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν. ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς μάρτυρα τἀνδρὶ πιστεύω τοῖς πολλοῖς ὡσαύτως, ἀλλὰ ὅτι τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ βεβαίας ὁρῶ, διὰ τοῦτο γοῦν

καὶ

καὶ αὐτὸν ἐπαινῶ τὸν Ἱπποκράτην.

Quod eſt: Hippocrates quidem cùm in opere uniuerſo de Aquarum & temporum anni temperatione, facultates animæ, non eas ſolùm quę in parte iraſcibili, aut concupiſcibili, ſed in rationali quoq; conſiſtuut, temperaturæ corporis comites conſequenteſq; eſſe oſtendat, idoneus maximè teſtis eſt, cui fidem adhibeas, ſi ex teſtimonio, ut mos eſt nonnullis, ueritatem æſtimes dogmatum. Ego uerò ut teſti huic uiro non credo, id quod alij faciunt: ſed quòd certas firmaſq; eius demonſtrationes uideam, ob id Hippocratem ipſum commendo.

Itaque ſi Galenus Hippocrati minimè aſſentitur, niſi quatenus dic ſui firmas affert demonſtrationes: ne nos quidem ipſi Galeno ut teſti credemus, ſi ſtatas aſſertionis ſuæ demōſtrationes afferre nō poſsit. Quamobrem hæc ipſa de Amaro ſapore commentatio magnis errorum tenebris ſepta, in ueritatis lucem proferenda eſt: nec plus cuiquam tribuendū, quàm res & ueritas ipſa concedit. Galenus igitur. IIII. de Simplicium facult. Amari ſaporis generationem ex dulcibus prouenire, à calore extenuatis: ipſaq; amara dulcibus & calidiora temperie eſſe, & tenuiora aſfirmauit. Illud item, Amarum omne caloris exceſſu fieri, amaraq; omnia calida eſſe. Rurſum, Amara tenuandi facultate eſſe prædita, ut quæ nimirum extenuent, incidant, abſtergant. Demum, Amarum nunquam odoratū eſſe. Hæc Galeni de amaro ſapore aſſertio, quam quidē ſuis omnibus partibus à ueritate longè abeſſe oſtenſuri ſumus, ſi prius ipſamet Galeni uerba ad Græci codicis fidem huc de induſtria attulerimus, ne tanto uiro impoſuiſſe uideri poſsimus: Cap. 12. Cap. 9. quarti de Simpl. fac. & cap. 7. ad finem.

ἡ τοῦ πικροῦ γένεσις χυμοῦ ἐκ τῶν γλυκέων ὑπὸ θερμότητος λεπτυνομένων ἐφάνη συνίστασθαι, καὶ εἶναι δηλονότι θερμότερά τε καὶ λεπτομερέστερα τῇ κράσει τὰ πικρὰ τῶν γλυκέων. 4. de Simpl. fac. cap. 22.

Quod eſt: Amari ſaporis generationem ex dulcibus à calore extenuatis prouenire, iam clarè docuimus: apparuitq; calidiora atque tenuiora temperie eſſe amara quàm dulcia. Amarum uerò tale à caloris exceſſu fieri, idem Galenus ijs uerbis explicauit:

τὸ γὰρ πικρὸν ἅπαν, ἄβρωτον ὄν, καὶ γέγονε δι' ὑπερβολὴν θερμασίας ὡς ἐφεξῆς ἀποδείξομεν. Cap. 9. quarti de Simpl.

Id eſt: Amarum omne edi nequit, taleq; fit à caloris exceſſu, uti poſtea monſtrabimus.

Amara uerò omnia calida eſſe, in hæc uerba:

Καὶ τὰ πικρά γε δὲ πάντα θερμὰ, καθάπερ ἥ τε χολὴ καὶ τὸ νίτρον, καὶ οἱ πάνυ παλαιοὶ τῶν οἴνων, καὶ τῶν σπερμάτων μυρία. Cap. 7. ad finem.

Id eſt: Porrò amara omnia calida ſunt, ueluti bilis, nitrum, uina ualde uetuſta, & numeroſa ſeminum copia.

Attenuandi autem & extergendi facultatem amaris ineſſe, his uerbis:

περὶ δὲ τῶν πικρῶν χυμῶν τῆς δυνάμεως ἀφορισάμενοι, καὶ τμητικοὺς αὐτοὺς ἀπόντες εἶναι, καὶ λεπτυντικοὺς, καὶ ῥυπτικοὺς, καὶ δηλονότι θερμοὺς εἰς τοσοῦτον, ὡς μήπω καίειν, ἐφεξῆς ὑπὲρ δριμέων αὖθις ἴωμεν τῷ λόγῳ. Cap. 19.

Id eſt: Poſtea uerò quàm de ſaporibus amaris definiuimus, diximuſq; quòd incidendi uim habeāt & extenuandi, tum extergēdi ac nimirū etiā

calefaciendi, ita tamen ut non urant: rurſus ad acres ſermonẽ uertamus.

Nullum uerò amarum odoratum eſſe (quod poſtremo nobis monſtrandum eſt) ijs uerbis expreſsit:

Καί τι τόγε πικρὸν οὐδὲ πώποτ' ἦν εὐῶδες.

Id eſt: tametſi amarum nunquam odoratum eſt.

Sex itaque ſunt à Galeno de ſapore amaro hic adducta paulò accuratius à nobis expendenda, & in ueritatis lucem proferenda.

Primùm, Amari ſaporis generationem non ex dulcibus prouenire à calore extenuatis uti Galenus exiſtimauit.

Secundum, Amara non perpetuò dulcibus & calidiora, & tenuiora eſſe.

Tertium, Non amarum omne caloris exceſſu fieri.

Quartum, Non omnia amara calida eſſe, ſed cōtrà multa frigidiſsima.

Quintum, Nec amara quidem omnia tenuandi & abſtergendi ui eſſe prædita.

Sextum, Amara ut plurimum odorata eſſe, amaritudinemq́ꝫ (ut uoluit Theophraſtus) odorum eſſe principium.

Primùm ut oſtendamus, à ſaporis definitione nobis eſt inchoandum, ut poſtea quid amarus ſapor ſit compendio ſciri poſsit. Eſt itaqꝫ ſapor, uti Ariſtoteles cēſet, affectio quædam à ſicco in humore genita, guſtum qui in potentia ſit in actum demutans. Nam ſentiendi uim quæ prius poteſtate erat eodem perducit. Eius autoris ea de re uerba hæc ſunt.

Lib. de Senſu & ſenſili. cap. 4.

Ἔστι τοίνυν χυμὸς τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ξηροῦ πάθος ἐν τῷ ὑγρῷ τῆς γεύσεως, τῆς κατὰ δύναμιν ἀλλοιωτικὸν εἰς ἐνέργειαν, ἄγει γὰρ τὸ αἰσθητικὸν εἰς τοῦτο δυνάμει προϋπάρχον.

Cùm enim natura (quod idem eodem loco Ariſtoteles docet) in humore partem ſiccam terrenamq́ꝫ diluit, aut per eandem humorem percolat, & calore coquit, (ueluti qui colores ſuccos'ue in aqua eluunt, ſimilem affuſo ſucco reddere aquam ſolent) qualitatem quampiam inſerit, quæ Sapor uocatur: quorum quemadmodum & colorum uariæ ſunt ſpecies, aliæ atque aliæ differentiæ: quarū ſanè extremæ illæ ſunt, Dulce & Amarum, intermediæ multæ. Dulce quidem alendo eſt, Amarum edi nequit, ut ſuprà ex Galeno diximus,

τὸ γὰρ πικρὸν ἅπαν, ἄβρωτον ὄψιν.

Id eſt: Amarum omne edi nequit.

Eſt autem ſapor amarus qui linguæ ſubſtantiam adhæſu ſuo nimium abluit, naturæq́ꝫ ipſius nōnihil liquefacit uel Platonis teſtimonio. Vnde facile eſt Amari ſaporis generationem uenari: fit enim omnis ſapor amarus ex ſiccis & terrenis partibus humidas magno interuallo uincētibus. Amarum enim omne ſiccum. Cùm enim natiuus calor plantæ, aut fructus, alterius'ue rei quæ ſaporis ſit capax; terreas partes ſatis domare, & euincere, atque percoquere minimè poteſt ut miteſcant, amarus gignitur ſapor: quanquam non unica, nec ſimplex eſt ſaporis huius generatio, ut rectè Auerroës Arabs exiſtimauit, non ſolùm enim à calido uel aſcititio, uel interno plus æquo nimium excoquente, & quod in plantis dulce & tenue eſt diſſoluente, amarus prouenit ſapor: ſed etiam à frigido cogente

In Timæo.

5. Collectionum. cap. 27. & 2. de anima. & lib. de Senſu.

gente & adſtringente. Vt enim calor immodicus tenues magis & aëreas, quæq; alendo erant partes, ui ſua diſsipat, (unde amarum reddi quod hanc actionem excipiat neceſſe eſt, atque ob id mel ſi diutius excoquatur amarum effici, ut bellè nos Galenus docet) ſic & frigidū ipſum coactione quā facit, & adſtrictione, ſi uehemens fuerit, id ipſum operatur. Diſijcit enim dulces & aëreas in plāta partes, denſando, cogēdo, eaq; coactione & denſitate, ſuaues partes exprimendo, ueluti exprimi & exugi omnis humor in ſpongia ſolet, ſi quis eam uehementer manibus compreſſerit. Vnde fit ut aëreis & tenuibus amiſsis partibus, quod reliquum eſt terrearum partium exuperantia amarum efficiatur. Nec hac ſolùm ratione frigus immodicum amaritudinē in rebus inferre poteſt: ſed quum quæ frigida immodicè ſunt, eadem & craſsa, & denſa, & bene concreta eſſe oporteat, uel Galeni & Ariſtotelis teſtimonio, (quorum ſententijs receptum eſt, frigidi eſſe denſare, cogere, adſtringere, incraſſare: ueluti calidi rarefacere, fundere, aperire, attenuare) fit inquam, ut ſubſtantiæ denſitate & craſsitie uetante, tenueſq; partes conculcante, quo minus ſe ipſæ per uniuerſam plantæ ſubſtantiam diffundere poſsint, ut illæ ipſæ extinguantur & pereant. Ad quod maximè iuuat imbecillus eius plantæ calor, qui cùm à frigido ualdè ſuperetur, dulces illas partes emittere & ueluti inſerere minimè poteſt: nec etiā terreas ipſas domare: aut ſatis ut dulceſcant excoquere. Quæ cauſa eſt, cùr opium, cùm ſit frigidiſsimū, (nempe quarto exceſſu) idem & amariſsimum ſentiatur. Non enim poteſt qui exiguus in eo eſt calor, tenues quæ inſunt diffundere partes quæ & ipſæ à frigoris exceſſu ueluti oppreſſæ atque enectæ, emoriuntur: uel etiam quod ſeſe cogente à frigido ipſa opij ſubſtantia, quicquid tenue & elaboratum à calore fuerat ueluti expreſſum diſijcitur, terreis manentibus partibus. Quæ ſanè mihi amaritudinis in opio ueriſsimæ eſſe cauſæ uidētur: non quas attulit Apponenſis Conciliator, qui hac in re pueriliter ineptire, aut potius deſipere mihi uidetur: has referens uel in calorem, qualitatem omnium efficaciſsimam, omnia ſibi coaptantem & aſsimilantem: uel in aduſtionem quādam quæ opio accidit, quòd aſſetur ſuper laminam ferream igneam, & rubrum efficiatur. Quorum utrumque manifeſtò falſum eſſe conſtat. Non enim (ut paulò antè monuimus) calor in opio, ſuo ſatis munere fungi poteſt: quod ſi poſſet, non ſe tot partibus à frigore uinci, non terreas partes dominari, non tam denſa ſubſtantia opium eſſe ſineret. Non itaque calori omnia coaptanti, & ſibi aſsimilanti adſcribi ullo pacto amaritudo opio poteſt: non enim hæc ſibi coaptat & aſsimilat, quòd à frigoris exceſſu impediatur. Nec item uerum eſt, opium uſtione illa amarorē ſibi uendicare, nam natiuus quidam eſt plantæ ſuccus, nempe meconij uocati, non factitia res, nec arte effecta, nec ipſum rubrum, ſed ſubnigrum apparet. Nigredo enim non ſolùm à calore aſſante & urente, uerùm etiam ab frigore congelante non rarò prouenire ſolet: quòd in arborum ſurculis, & uitium oculis ſæpe à frigore congelatis uidere licet. Longum igitur ualere Apponenſem cum ſua omni infantia ſinamus, quod uerò inſtituimus, methodo atque ordine proſequamur: id

inquam

4. de Simpl. fac. cap. 17.

Vide Gal. 1. de Simpl. fac. ca. 20. & 4 eiuſdem tractationis ca. 1. & Ariſto. 4. Meteor. cap. 7. & 8.

In Conciliatorē diff. 143.

inquam quod primo loco assumpsimus, Non in uniuersum amari saporis generationem ex dulcibus prouenire à calore extenuatis, uti statuit Galenus. Nam etsi interdum id fit, ueluti in melle ex coctione immodica fieri idem autor monstrauit, non perpetuo tamen in omnibus id uerum erit. Non enim in opio (ut de hoc absoluam) quæ inest amaritudo, ex dulci à calore extenuato genita est, quum dulcis sapor eo in succo repertus sit nunquam: nec calor dulcedinem extenuare potuit, ut quæ nulla sit: nec si esset ulla, præ imbecillitate extenuare illam posset. Est enim in opio perquàm exiguus calor. In amygdalis item amaris unde quæso amaritudo genita? an ex dulci à calore extenuato? minimè sanè, nunquam enim quæ amaræ suapte natura sunt antea dulces fuere, ut dulcedine à calore extenuata in amarorem ipsæ conuersæ sint. Quin si uerum id perpetuò est, ut amari saporis generatio ex dulcibus à calore extenuatis proueniat; in fructibus & plantis utrum id esse consequens quidem erit: quum ex ijs quædam amara suapte natura sint. Verùm si in fructibus qui amari sunt, amaritudo ex dulci genita est à calore extenuante, dulces ipsos sui ortus initio fuisse necessariũ est, ut sapore eo tandem ui caloris dissipato, amarus gigni sapor posit. atqui nulli unquam fructus ortus sui initio (uel ipsiusmet Galeni sententia) dulces esse possunt: quòd dulcedo à temperato calore proueniat probè humidum concoquente, qui in fructibus immaturis esse non potest, ob idq; ipsos in uniuersum acerbos esse & austeros quòd frigidiusculi sint, nec adhuc temperatum calorem nacti, ipse nos Galenus docuit. Fit itaque ut in eiuscemodi fructibus, amaritudo nõ ex dulci à calore extenuato, sed à quauis alia potius causa proueniat: in id fateri uelimus, fructus ipsos sui ortus initio dulces quandoque esse, quod & experientiæ inconcussæq; ueritati, atque adeò ipsiusmet Galeni sententiæ repugnat, qui ea de re ad hunc modum scripsit,

4. de Simpl. fac. cap. 22.

4. de Simpli. fac. cap. 7.

Vbi suprà.

Vbi suprà.

οἱ ἐκ τῶν δένδρων καρποὶ πάντες, ὅσοι γλυκεῖς ἡμῖν φαίνονται πεπεχθέντες, ἄρτι γενόμενοι στρυφνοί τε εἰσὶ καὶ ξηροὶ τὰς συστάσεις, καὶ κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος δένδρου φύσιν ἕκαστος, ὥς πού καὶ Θεόφραστος ἔλεγεν· ἐλαῖαι, σταφυλαὶ, μῆλα, ῥοαὶ, μόρα, φοίνικες, ἄπιοι. προϊόντες δὲ τοῦ χρόνου, γίγνονται μὲν ὑγρότεροι, προσλαμβάνουσι δὲ ὀξύτητα τῇ στρυφνότητι καὶ ταύτην ἀποτιθέμενοι, μετὰ βραχὺ γλυκεῖς αὖθις γίνονται πεπαινόμενοι.

Quod est: Arborum fructus quotquot nobis ubi maturuerint dulces apparent, recens nati acerbi sicciq; consistentia sunt, pro sui nimirum parẽtis quisq; natura (ut quodam in loco ait Theophrastus) oliuæ, uuæ, mala punica, mora, palmulæ, pira, progressu uerò temporis humidiores redduntur acquiruntq; ad acerbitatem, aciditatem, quam breui exuentes, dum maturescunt ac perficiuntur, dulces euadunt.

Non itaq; perpetuò amaritudinem ex dulci fieri, à calore extenuato abundè nobis demonstrasse uidemur. Illud nunc ostendamus quod secundo proposuimus loco, Amara dulcibus nec calidiora perpetuò, nec tenuiora esse. Quod non magno negotio euincemus, si id ostenderimus, ex amaris maximè frigida quædam esse. Constat autem uel ipso sensus iudicio pleraq; talia inueniri. Quis enim nescit cicutam, & meconij succum frigidissima esse? quæ concors est & philosophorum & medicorum omnium

omnium sententia. At ea gustus certissimus iudex uehementer amara esse ostendit. Quis autem tam desipiens sit, ut hæc ipsa, quæ eximiè amara sunt, melle uel zaccaro rebus dulcissimis, calidiora & tenuiora esse affirmare ausit? Cicutam enim atq; meconij succum frigiditate immodica nec care omnibus autorum omnium calculis atq; sententijs est receptum: quod uel celebri Socratis morte cicutæ succo exitiali ab undecim Atheniensium uiris capite damnati, nobis factum est manifestum. *Socratis mors.* Meconij uerò succus, ut qui lethali somno hominem perdat, frigidissimum esse constat. Quis itaq; ni planè hebes sit & dementatus, horum alterum zaccaro, melle, dulcibus malis, cærasijs, uel calidiora uel tenuiora esse credat? Quæ quoniam & ipsa sensuum fide constant: & ipsiusmet Galeni atq; Dioscoridis sententia est receptum (frigidiora hæc inquam & substantia crassiora quibusq; uel dulcissimis esse) diutius in hac re constituenda atq; asserenda non immorabimur: & ad tertium propositorum sermonem uertemus.

Non omne amarum caloris excessu fieri. Cuius rei fidem uel amplissimam unius Pœni Auerrois testimonium locuples facit: si ex testimonio, ut mos est nonnullis, ueritatem dogmatum æstimare liceat: tum quæ ab ipso autore in id adducta ratio est, quæ mihi quidem demonstrationis robur habere uidetur. Non omne igitur amarum caloris excessu fieri is ad hunc modum probat, libro collectionum V. cap. XXVII. Super naturam amari (inquit) dominatur complexio sicca terrestris, & hoc potest nasci à calido & frigido. Notæ autem quibus alterum ab altero discrimines, hæ sunt: nam quod à frigore fit, dulce efficitur postquam fuit amarum, uti glandes, xylocaracta, & nonnullæ ex cucurbitis. Quod uerò à calore & terreitate, (sic enim illius interpres loquitur) amarum efficitur, postquàm fuit dulce. Id autem fit propterea, quòd amaritudo duas species temperamenti sequitur, aut calidam & siccam, aut frigidam & siccam: uti & calor niger qui interdum à calido, interdum à frigido fit. Atque hæc quidem, quæ de amaro affirmamus, non senserunt maiores nostri. Quin & Galenus calido tantùm congruere quod amarum est existimauit. Sed mirum id non eos præcogitasse, opium extremè amarum cùm sit, idem & frigidissimum esse, ut quod frigiditate sua resolutionem inferat: quia si fortè dixerint amaritudinem in opio non à parte frigida prouenire, erroris facilè conuincentur. Nam cùm amaritudo in eo uehemens sit, sapor autem fortis supra rei naturam iudicet: consequens est, opium ipsum calidius quàm frigidius censendum esse: quod & ueritati, & ipsiusmet Galeni assertioni repugnat. Hæc Auerrois aduersus Galenum plena roboris demonstratio. Equidem si amarum omne *4. de Simpl.* (ut uult Galenus) calidum est, & à caloris excessu gignitur: ubi plus *fac. cap. 7. &* amaritudinis, ibi plus caloris inesse necessarium quidem erit: cùm sapor *19.* effectricem suam causam sequatur, uti omnia effecta solent. Itaque quod summè amarum, idem summè & calidum erit: sapor enim uehemens potenter de rei natura iudicat, uel ipsius Galeni testimonio. Atqui opium *4. de Simpl.* extremè amarum est, itaque extremè & calidum erit: quod falsissimum *fac.*

esse

esse tum experimento, tum autorũ testimonio constat. Non igitur amarum omne caloris abundantia, sed interdum frigore nimio fit, ad eum quem suprà explicauimus modum: tenuibus inquam & aëreis à frigiditate nimia concretis partibus, cõcretioneq́ue ea emortuis, uel ipsis tandem à comprimente frigido expressis instar aquæ in spongia contentæ, ubi arctius manibus premitur.

Atque ex hoc ritè constanterq́ue demonstrato, quartum & quintum propositorum deduci magna facilitate possunt. Non omnia, inquam, amara calida esse, nec tenuandi aut extergendi ui esse prædita. Non enim opium, non acuta, quæ eximiè amara sunt, calida temperamento, sed frigidissima statuuntur. Neque item ea attenuare, detergere, in farctu liberare: sed incrassare, implere, obstruere potius rectè quis dixerit, si Galeni & Aristotelis de frigidi natura sensa sequamur. Non item salix, cichorium, intybus, quæ insigniter amara cùm sint, non calida sed frigida potius ab ipsomet Gal. Dioscoride, & Paulo statuuntur.

Iam uerò ad ultimum firmandum properemus, Amara ut plurimum odorata esse, contrà quàm Galenus existimarit: amaritudinemq́ue ipsam (ut uoluit Theophrastus) odorum esse principium. Existimauit Galenus, id est quod amarum sit odoratum nunquam esse:.

4. de cau. plã tarũ. cap. 13. 4. de Simpl. fac. cap. 22.

Καὶ γὰρ τό γε πικρὸν (inquit) οὐδέποτ' ἂν εὐῶδες.

Id est: Amarum nunquam odoratum est.

Cui quidem sententiæ Peripatetici Aristoteles & Theophrastus, magister cum discipulo, apertissimè refragantur, Theophrastus namque, quæcunque propè odorata sunt, amara esse statuit. Eius porrò sexti de plantarũ causis, cap. XIII. uerba hæc sunt: Omnia propè odorata Amara sunt: sed causam huius postea dicemus. Cùm uerò illa duo cõtraria inter se sint, dulce atque amarum: alterum uelut initium grati saporis: alterum grati odoris esse uidetur: & quodammodo magis primordium dixerim, amarum grati odoris: quippe odoratum quin amarum sit comperire difficile est. Aristoteles uerò in problematis sectione XII. odorata omnia calida esse iure optimo affirmauit.

Διὰ τί τὰ ἄνθη καὶ τὰ θυμιώμενα, πόῤῥωθεν μᾶλλον ἥδιον ὄζει, ἐγγύθεν δὲ, τὰ μὲν ποωδέστερον, τὰ δὲ καπνωδέ[illegible] ὅτι ἡ ὀσμὴ, θερμότης τίς ἐστι, καὶ τὰ εὐώδη θερμά.

Quod est: Cur flores & suffitus suauius è longinquo olent, è propinquo autem herbam alia potius redolent, alia fumum? An quia calor quidam natura odoris est, odorataq́ue omnia calida sunt?

Quæ rursum eadem sectione problemate XI. retractauit. Itaque si odorata omnia calida sunt, in ordineq́ue calidorum proximè ab acribus amara apud Galenum statuuntur: consequens quidem est, ut quæ odorata sunt, eadem uel acria sunt, uel amara: utrumque enim calidum. Rectissimè uerò Theophrastus sensisse uidetur, amarum grati odoris esse principiũ statuens: nam cùm odor exhalatio quædã aërea sit, atque in sicco potissimùm sita, consequens est ut quæ siccitatis & caloris non minimum obtinent, odorata ut sint. Cui rei experimentum maximum ac fidem præstant odoratorum pleraque, quæ insigniter amara cùm sint, eadem

4. de Simpl. fac. cap. 18.

dem ſunt & maximè odorata. Moſcho Aegyptio quid odoratius? at idem amarum guſtanti apparet: Roſa cùm ſuauiſsimè oleat, non contemnendam amaritudinem poſsidet: Citrij mali cortice nihil odoratius, eodem nihil penè amarius: Myrrha item quæ lectiſsima ſit, eadem & odorata ualde & amara conſpicitur. Dies me deficiet ſi omnia perſequi uelim: id nos demonſtraſſe abundè ſit, Amara plerunque odorata eſſe, quod Galenus nunquam fieri poſſe putauit. Quæ ego omnia, non ut me aduerſus Galenum opponerem, (quis enim tam deſipiens ſit, quis tantum unquam animi & uirium habuit, quis tanto ingenio, eruditione, rerum uſu atque cognitione fuit, ſibi id ut arrogare audeat, ut quæ Galenus ignorauit ſcire ſe poſſe arbitretur?) ſed ut quæ ueritati maximè conſentanea eſſe uiderentur, ea paulò plenius explicarem. Quæ mihi tantæ rei explicatio & ſi difficilis admodum fuit, quòd qui nobis coarguendus hac in parte erat, ueluti princeps quidam uenerandúmque numen in medicina meritò ſemper habitus ſit. Tamen æquum eſt ueritatis retinendæ cauſa (philoſophos præſertim) ſua decreta tollere, etſi enim utraque chara ſunt: tamen, ut uult Ariſtoteles, præclarum eſt pluris æſtimare ueritatem: cuius unius cauſa nos hæc (uel ipſiuſmet Galeni exemplo) protulimus. Galenus enim Hippocratem, quem ut magiſtrum, & melioris medicinæ parentem perpetuò ueneratur, ueritatis tamen cauſa ſæpe conuellere non ueretur: interdum quòd aliquid prętermiſerit, ut II. Aphoriſmorũ commentario XLIII. interdum ſe illius ignorare mentem confitetur, ut Aphoriſmo 40. VII. interdum inſufficientiæ, ut Aphoriſmo 28. III. & item 29. eiuſdem ſectionis. & 61. IIII. nonnunquã erroris, ut Aphoriſmo 79. IIII. nonnunquam obliuionis, ut Aphoriſmo 62. V. interdũ non ſeruatæ proprietatis, ut Aphoriſmo 26. VI. Ariſtoteles item in Platonem præceptorem non rarò inſurgit: id ut compertũ hominibus fiat, neminem eſſe in hac uita cui abſoluta ueritatis exactáque cognitio data ſit. Quamobrem puto me haud difficulter à ueritatis ſtudioſis ueniam impetraturũ, ſi ueritatis unius tuendæ cauſa (qui unicus mihi ſemper ſcopus in omni uita propoſitus erit) nonnulla aduerſus Galenum ſtatuerim. I. Ethicorũ.

Examinatur locus ille Galeni XIII. Methodi, locum inflammatum tum diſcutientibus, tum repellentibus medicamentis euacuari.

ENARRATIO V.

PHLEGMONARVM curationem ex profeſſo tractans Galenus Methodi medendi libro XIII. docens quando adſtringentibus & frigidis, quando item diſcutientibus medicamentis in ijs curandis utendum ſit, impletam partem non modo medicamentis ijs quæ digerũt, ſed ijs etiam quæ adſtringunt & refrigerant uacuari affirmat.

Κενοῦται δὲ τὸ πεπληρωμένον οὐ μόνον τοῖς διαφορητικοῖς φαρμάκοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς στύφουσι καὶ τοῖς ψύχουσι.

Vacuatur (inquit) quod impletum eſt, non modò digerentibus medicamentis, ſed & adſtringentibus ac refrigerantibus.

Quod an uerum sit, nobis est paulò accuratius inquirendum: dubitationem enim non minimam hic locus habere uidetur. Nam si ea est adstringentium refrigerantiumq́ natura, ut à parte fluxione tentata humorem repellant, ac intrò agant, phlegmonemq́ augeri prohibeant, qua quidem ratione phlegmonarum initijs maximè conferre idem Galenus paulò pòst ijs uerbis expresit:

Καὶ μᾶλλον γ' ἤδη τῶν ἀρχομένων φλεγμονῶν τοῖς ψύχουσι χρηστέον, ἤπερ τοῖς διαφοροῦσιν.

Id est: Magisq́ profectò ad incipientes phlegmonas frigidis adstringentibusq́, quàm ijs quæ digerunt est utendum.

Et idem III. de Simpl. medi. fac. cap. IX. Qui quæso fieri potest, ut ab ijs quod impletum est uacuetur? præsertim quum frigidi proprium sit

Ex Gal. 4. de san. p. fac. c. 1.

compingere, incrassare, meatus obducere, & ad uacuationem omnino renitentem magis ac contumacem humorem efficere. Ad quod etiam facit, quòd quum in uacuatione omni, siue ea per discussionem, siue per expulsionem manifestam fiat, meatus fluxiles esse oporteat quo liber uacuando humori foras exitus pateat, testibus Hippocrate atq́ Galeno:

2. Aphor. 9.

reprimentia autem ac refrigerantia meatus ipsos (ut antea dictum est) obducant, contentumq́ ob id in ipsis humorem infigant magis, contumacemq́ expulsioni efficiant, Quomodo, inquam, si talia à medicamentorum reprimentium usu proueniunt (uti reuera proueniunt) inflammata ipsa pars ab ijs unquam euacuari poterit? Nam quum qui secundum inflammatã partem insidet humor, aut discussione, aut omnino expulsione post suppurationem uacuari debeat (quòd nulli sint alij uacuationum in inflammationibus modi quibus contẽtus in parte inflammata humor uacuari posit, ipsomet Galeno teste) neutrum uerò horum præstare reprimentia ac refrigerantia adhibita possint, (ut quę neque discussionem, neque etiam suppurationem facere queant, cùm altera calidis & siccis, altera calori nostro similibus, uel Galeni testimonio perfici habeat) non uideo quonam pacto impleta pars (quod hic ait Galenus) horum præsidio uacuari posit: ipsomet præsertim hoc ipso loco dicente, impletam partem discutientibus (quod & uerum est) uacuari.

13. Metho. et 2. ad Glauc.

5. de Simpli. fac.

Si igitur impleta pars digerentibus medicamentis exhalationem molientibus uacuatur: ijs autem contraria sint refrigerantia ac reprimentia: contraria uerò nunquam idem per se efficiant, uel Aristotelis testimonio: sequitur, impletam partem reprimentibus uacuari minimè posse. Contra quam conceptis uerbis hoc loco sensisse Galenus uidetur, qui inflammatam partem atq́ humore iam impletam, non discutientibus solùm medicamentis, uerùm etiam adstringentibus atque refrigerantibus uacuari affirmauit: idẽ scilicet à cõtrarijs per se fieri: quo quid absurdius?

Inuenienda itaque nobis uia quædam ac ratio erit, qua explicari locus hic commodè posit, Galenusq́ à repugnantia uindicari; quod ut fiat, tota inflammationum curandi ratio altius repetenda erit. Itaque Galenus cùm II. ad Glauc. tum XIII. & XIIII. Methodi, & arte medicinali inflammationum curandarum hos proposuit scopos: Eius scilicet quod influit repulsionem (quæ quidem ipsa tum reprimentibus ac refrigerantibus

bus medicamentis, tum uerò reuulſoria uocata) uacuatione, hoc eſt, per ἀντίσπασιν perfici debet, (iubēte nimirum Hippocrate, longiſsimè à tentata fluxione parte reuellēdum eſſe qui influit humorem) & eius quod iam parti ipſi incubuit diſsipationem: quæ nimirum partim in uapores, reſoluto eo quod influxit, partim manifeſtè & ſenſibiliter uacuato perficitur: id in Arte medicinali aſtruente Galeno.

Quin & illud quoque animaduertendum eſt, partem in inflammationibus impletam, non eam ſolùm Galeno intelligi, in quam ſuperfluus incubuit humor iam uenas egreſſus: partemq́ ipſam in tumorem attollens. ad ſpatia utique uacua quæ in medio erant effuſo humore: ſed & circumpoſitas quoque partes quæ & ipſæ etiam ab influente humore implentur. Quod ex eo probari apertiſsimè poteſt, quod Galenus in Arte medicinali ex profeſſo inflammationum methodum tradens ſupraiacentibus inflammato loco partibus ea imponi iubet, quæ influētem humorem repellendi uim habent: ea ſcilicet ratione, ut quæ circumpoſitæ partes ſunt eo qui influebat humore diſtentæ, ab reprimentibus medicamentis exonerentur, in alias ſcilicet horum ui tranſlato humore.

Non ſolùm igitur pars ea in cuius medijs ſpatijs ſuperfluus influxit humor, impleta eſſe re uera deprænhenditur, ſed & quæ circūpoſitæ partes ſunt: quòd conſenſu quodam & propinquitate partis ad partē diſtendantur & ipſæ. impletam itaq́ partem non ſolum digerentibus medicamentis, ſed & repellentibus uacuari ita accipiendum, ut intelligamus retroceſsione eius, qui influebat humoris, diſtentā partē exonerari. Nam adhibitis reprimentibus (ſi totum prius corpus probè uacuatū ſit, inanitaq́ uaſa uel miſſo ſanguine, uel purgatione adhibita) pars ipſa roborata uigore ex medicaminibus adſtringentibus addito, à ſe ad alia influentem humorem remittit. quæ docta Galeni in arte medicinali ſentētia eſt, quæ quidem tranſmiſsione efficitur, ut quæ ab influente humore impletæ prius partes erant, exonerentur, alio ſcilicet regerentibus afflictis partibus & ob inanitionem trahentibus alijs, exinanita enim loca, ut bellè idem ait Galenus, attrahunt ad ſeipſa quæcunque repercutiuntur. Nec obſtat quo minus impleta pars reprimētibus uacuetur, quod hęc & meatus adſtringant, & craſsiores humores reddant, eoq́ uacuationi ineptiores. Nam etſi id facere per naturam reprimentia poſſunt, uti I I I. de ſimpli. facul. cap. I X. à Galeno proditum eſt: tum temporis tamen, nempe in inflammationum initijs, id efficere minimè poſſunt, tenui & fluxili exiſtente qui decurrit humore: unde fit, ut qui influit humor, facilè tenuitate ſua ui reprimentis medicamenti retro cedat: de his enim hic inflammationibus loquimur, quæ à ſufficienter calido, tum etiam tenui humore naſcuntur: de quibus intellexiſſe Galenum dubium nō eſt, quum dixit, impletam partem reprimentibus uacuari. Nam quæ à craſſo prodeunt humore, reprimentibus non uacuantur, ſed magis implentur, craſsiore utique effecto humore: tum enim refrigerantia & adſtringētia minimè conueniunt, ſed potius quæ cum moderato calore nonnihil habeant adſtrictionis, ut in œdematum curatione nos bellè docuit Galenus, & in alijs

Obiectio.

Obiectionis dilutio.

2. ad Glauco.

& 4. Met. & in Arte Medici.

tumoribus omnibus, qui à crasso succo proueniunt, quibus talia non conuenire idem milies in mille locis prodidit. Euacuatur itaque impleta pars, cùm qui insidet humor, digerentium medicamentorum ui in uapores resolutus abit, quæ quidem uacuatio sensum fugit: tum item, cùm reprimentiũ & refrigerantiũ ope retrò cedit qui influebat humor. Nam cùm redundantia humoris in imbecilliorem partem procumbentis affectam partẽ distẽdat atque impleat, efficitur ut repulsione eius ipsius, quæ prius implebatur pars, inanita atque sic uacuata eo quo implebatur humore remaneat: secũdum quem sensum loquutũ fuisse Galenũ exploratissimum cuique esse debet. Non enim digerentiũ more reprimentia impletam partem uacuant, humorem scilicet attenuando & in uapores transmutando, quod digerẽtia medicamẽta calore suo perficere possunt: sed repellendo, & humorum cursum prohibendo non solùm quod impletum erat uacuare, sed etiam ne impleatur prohibere ui sua adstrictoria atque refrigeratoria possunt. Hæc enim autore Galeno uerè reprimentium natura atque facultas est, quorum ope ab initio euacuari pars inflammata potest.

Galenum de hordei natura sibi contrarium uideri, quum VII. *de Simplicium facultatibus frigidum statuat:* IIII. *uerò Methodi medendi suppuratiuum esse affirmet, atque ideò calidum.*

ENARRATIO VI.

DE HORDEI natura tractans Galenus, uaria de eodem, atque adeo pugnantia attulisse mihi est uisus: modò scilicet frigidum, modò calidum statuens. Siquidem quum VII. de Simplicium facul. tum I. de alimentorum facul. frigidũ utrobique statuit. IIII. uerò Methodi medendi, suppurandi ipsum potestate pollere scribit, eoque necessariò calidum esse. Quæcunque enim suppurandi facultatem habent, ea quidem uel eiusdem Galeni testimonio calida humidáque esse ac calori nostro persimilem habere calorem oportet. Inuenienda itaque nobis ratio aliqua erit, qua ipsum à contradictionis nota uindicare possimus. Quod antequàm aggredior, pugnantes prius afferre locos peropportunum mihi est uisum, ut postea planius conciliari à nobis ij ipsi loci possint. Frigidum itaque hordeum esse VII. de Simplicium facult. in hæc uerba scripsit:

3. de Simpl. fac. cap. 2. 5. & 8.

Κριθαὶ δὲ πρώτης εἰσὶ τάξεως ἐν τῷ ξηραίνειν τε καὶ ψύχειν, ἔχουσι δέ τι καὶ ῥυπτικὸν ὀλίγον· ἔστι δὲ τὸ τῶν κυάμων ἀλεύρου τὸ χωρὶς τοῦ λέμματος βραχεῖ τινὶ ξηραντικώτεραι.

Quod est: Hordeum primi est ordinis in exsiccando & refrigerando: habet etiam abstersionis nonnihil. Paulò etiam plus desiccat quàm fabacea farina, cui non insint cortices.

Primo uerò de alimentorum facul. in hunc modum:

Πολλὴ καὶ τούτου τοῦ σπέρματος ἡ χρεία τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχοντος δύναμιν τοῖς πυροῖς· ἐκεῖνος μὲν γὰρ θερμαίνουσιν φανερῶς, τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἀποκεχώρηκε τοῦ θερμαίνειν ὥσπερ ὅσα μεταξὺ τοῦ θερμαίνειν καὶ ψύχειν ὄντα καθάπερ ἄμυλόν τε καὶ ὁ πλυτὸς ἄρτος, ἀλλὰ καὶ ψυκτικὸν ἔχειν τι φαίνεται.

Quod

Quod est: Hoc item semen (de hordeo loquens) in frequenti apud homines usu habetur, diuersæ à tritico facultatis: siquidem hoc palàm calefaciente, illud adeo non calefacit, ceu quodam in calidi frigidiq; medio constitutum, uti amylum, & elotus panis, ut etiam refrigerare aliqua ex parte appareat.

Quibus sanè locis apertissimum est hordeo ex Galeni sententia uim refrigeratoriam atque detersoriam inesse: cui etiam sententiæ accedit Paulus libro sui compendij septimo, qui de simpliciũ facultatibus inscriptus ad Galeni imitationem est.

Suppurandi autem ipsum potestate præditum esse, idem autor IIII. Methodi medendi sic explicauit:

Τὰ δὲ διὰ τῆς ὁμηλύσεως καταπλάσματα, θερμαίνοντά τε καὶ ὑγραίνοντα προσφέρομεν ἐπὶ πάσῶν τῶν ἐκπυῆσαι δεομένων, διαθέσεων. ὁμήλυσις γὰρ δι' ὑδρελαίου, καὶ ἄρτος δι' ὑδρελαίου, καὶ καταιόνησις δι' ὕδατος θερμοῦ πολλοῦ, καὶ ἡ τετραφάρμακος δύναμις, ἅπαντά τε τὰ θερμαίνοντα καὶ ὑγραίνοντα, διαπυΐσκει τάχιστα.

Hoc est: Quæ cataplasmata ex hordei farina cõponuntur ceu quæ calefaciant humectentq;, omnibus ijs affectibus quibus moueri pus expedit admouemus. Hordei namq; farina ex aqua & oleo, itemq; panis ex aqua & oleo, præterea fotus aquæ calidæ multæ & tetrapharmaci uis, omnia deniq; quæ calefaciunt & humectant celerrimè pus mouent.

Apertissimè hoc loco Galenus hordeo pus mouendi facultatem inesse, conceptis etiam uerbis docuit: cùm cataplasmata ex hordei polline confecta, aqua oleoq; mistis, ceu quæ abundè calefaciant humectentq; puri mouendo idonea esse scripsit. Quod si, ut uult Galenus, suppuratorium id est, calidum igitur esse necessarium quidem est, uel eiusdem autoris cùm hoc loco, tum V. de Simpl. fac. sententia. At uerò non solùm in hordei temperie statuẽda aduersum sibi fuisse Galenũ, ex ijs quos attulimus locis euidentissimum est: cùm modò calidum, modò frigidum statuerit: uerumetiam in eiusdem uiribus ac facultatibus describendis. Siquidem Methodi medendi libro IIII. suppurandi ipsum potestatem habere scripsit. V. uerò de Simplicium facul. id ipsum explicatissimis uerbis negauit. Eius autem hæc sunt uerba de pus mouentium medicamentorum uiribus atq; natura ex professo tractantis: Cap. 2. 3. et 8

Ὅσα δ' ἐστὶ τῶν καταπλασμάτων, ἢ διὰ ῥύψιν, ἢ τῷ θερμαίνειν σφοδρότερον ἐπιτρέπει διαφορεῖσθαι τοὺς ἀτμοὺς, ξηραίνει μὲν, οὐ μὴν ἐμπυΐσκει γε· τοιοῦτα δ' ἐστὶ τό τε τῶν κριθῶν, καὶ τῶν ἐρεβίνθων, καὶ τὸ τῆς τήλεως, καὶ τὸ τῶν κυάμων ἄλευρον. 5. de Simpli. cap. 8.

Et non multò pòst.

διαφορεῖται δ' ὑπό τε τῶν ῥυπτόντων οἷόνπερ ἐστὶ τό τε τῶν κριθῶν καὶ τὸ τῶν κυάμων ἄλευρον.

Quod est: Siquidem cataplasmata ea quæ aut detergentia aut uehementius calefacientia halitus difflari permittunt, exiccant quidem, sed pus non mouent: talis est hordei, cicerum, fœni græci, fabaceæq; farina.

Et item: Digeritur (subdit, de spiritu natiuoq; calore agens) tum ab euaporantibus ac detergẽtibus, qualis est hordeacea fabaceaq; farina.

Quibus quidem Galeni locis apertissimè constat hordei farinam suppurandi uim non habere: ut quæ nimirum detersione sua halitus spiri-

tumq́ʒ natiuum difflari permittat, ac digerat: cuius ſanè difflatione ac perſpiratu ſuppurationem prohiberi idem autor eodem ipſo loco uerè affirmauit. Quum enim ea quæ in pus fit conuerſio, unum ſit ex naturæ operibus (quædam enim illic perficitur coctio, in qua perficienda quàm plurimum intus ſeruari ſpiritum natiuumq́ʒ calorem, non difflari oportet) calore id perfici opus conſequens quidem eſt. Vnde fit, ut quæ innati caloris intus ſubſtantiam augent, ea puri mouendo idonea eſſe prodi tum ſit. Quãobrem & calorem ea ipſa habere natiuo quàm ſimillimum, & corporis meatus obſtruere, quò uidelicet halituoſos tranſpiratus includant rectiſsimè Galenus ſcripſit. Qua quidem facultate cùm hordeum careat, ut quod nimirum & poteſtate frigidum ſit, ut VII. Simplicium ſcribitur, & detergendi facultate prædítum, calorem natiuum difflari permittat, ut V. eiuſdem tractationis libro idem tradit Galenus: neceſſariò conſequitur, ipſum puri mouendo minimè idoneũ eſſe: contrà quàm quarto Methodi medendi ſcriptum eſt. Neq́ʒ uideo quonam alio conciliari pugnantes hi loci modo poſsint: niſi dicamus, hordeum ipſum ſuppurationem non per ſe & primo, ſed ex accidenti eorum ſcilicet ratione quæ illi miſceentur, facere, nempe olei & aquæ, quibus quidem pollini hordei admiſtis, & obſtruendi corporis meatus, & augendi caloris facultas ineſt. unde meritò ſuppurationem ab ijs fieri eſt cenſendum. Multa enim ſunt quæ per ſe ipſa efficere unum aliquid nequicquam poſſunt, admiſta uerò cum alijs id poſſunt: uti belliſsimè de ærugine, cera, oleo docet III. Methodi medendi Galenus: quorum cùm nullum per ſe cauum ulcus implere poſsit, admiſta inuicem poſsunt.

3. de Simp. fac. cap. 8.

Conciliatio pugnantium locorum Galeni.

Non ergo ærugo per ſe, oleum'ue, aut cera, cauum ulcus carne implere ſunt dicenda, niſi miſtionis ratione, quòd ex ijs debita menſura confuſis, ſiccans fiat medicamentum implendo ulceri cauo idoneum. Sic de hordeo in præſens dicendum: non enim ipſum per ſe puri mouendo idoneum ulla ratione erit, ijs quas ſuprà ex Galeno attulimus rationibus: ſed ipſum tamen in pollinem redactum, & aquæ oleoq́ʒ admiſtum ſuppuratorium ſanè fit, quòd aquæ oleiq́ʒ ratione tum emplaſticum, tum obſtruens corporis meatus, atq́ʒ ſubinde reflexu quaſi quodam ad intima natiuum calorem adaugens reddatur: quibus ſanè rationibus pus moueri V. de Simplicium facul. docuit Galenus. Secundum quem modum intelligere rectè poſſumus, puris mouẽdi facultatem hordeo ineſſe quandam, non ſui quidem merito, non facultate, non temperie ſua. Quum enim & detergendi atq́ʒ digerendi facultate præditum ſit, & temperatura frigidum ſtatuatur: qui quæſo humores in pus conuertere ullo modo poſsit? Quæ enim pus mouent & calida eſſe, & minimè detergẽtia oportet, uti V. de Simplicium facultatibus edocemur.

Non igitur proprijs hordei uiribus tribuendum, quod in inflammatione tentatis locis, humor ad ſuppurationem ducatur. Quod ſi quandoque eueniat ut cataplaſmate ex eius polline confecto, humor ad ſuppurationem ducatur, alterum duorum æſtimãdum, uel exiguum atq́ʒ tenuem fuiſſe humorem, qui in pus uertendus erat (minore enim negotio quod

paucum

paucum, quodq; tenue eſt, eo quod multum eſt atq; craſſum, ad ſuppurationem ducitur)uel tandem non ipſius hordei ratione ut anteà dictum, ſed olei & aquæ potius ad ſuppurationem ductum fuiſſe humorem. Conſtat enim ad ſuppurationem, & natiuo calore aucto opus eſſe, & ijs quæ calefaciendo humectent, meatusq; corporis obſtruant, ut uegetior redditus natiuus calor, ſuppurationem moliatur: quorum ſanè neutrũ hordeo ineſt. Nihilo ſecius tamen has illi uires non Galenus ſolùm, ſed & Paulus & Dioſcorides paſsim tribuunt. Quo loco enim Paulus de phrenitide agit, hiſce cataplaſmatis utendum eſſe docet, quæ ex hordei farina conſtant.

περὶ δὲ (ait) *τὴν ἑβδόμην εἰ φλεγμαίνοι τὰ σπλάγχνα, τοῖς διὰ λινοσπέρμου καὶ τῆς ὠμῆς λύσεως ἢ ὑδρελαίου καταπλάσμασιν αὐτὰ παρηγορήσομεν.*

Quod eſt: Si uerò in phrenitide poſt ſeptimam diem uiſcera inflammabuntur, cataplaſmatis ea leniemus, quæ lini ſemine, & hordeacea farina conſtant. In angina item curanda docens præter alia quibus id malum curatur, ſuccida lana aut oleo madente tegendum & inuoluendum ægroti collum, illinendumq; eſſe *τοῖς δὲ ὠμῆς λύσεως*. id eſt, polenta ex cruda hordei farina confecta. Id enim nomen *ὠμηλύσις* ſignificare uidetur. Eſt enim ea uox medicorum propria, qua hordeaceam farinam crudam (ut nomen ipſum indicat) & quæ ex ea cataplaſmata fiunt deſignare uolunt. Exigi autem hordeaceam farinam in eos uſus, locupletiſsimus teſtis Plinius eſt, qui ſemper omnibus locis quibus Dioſcorides *ὠμὴν λύσιν* dixit, ille hordei farinã uertit: idq; primum in abrotono depræhenditur, in quo quod Dioſcorides ait *διαφορεῖ καὶ φύματα μετὰ ὠμῆς λύσεως λεῖον ἑψηθὲν*, Plinius ait, Concoquit panes cum farina hordeacea. Deprehenditur & in telephio, in qua ea Dioſcoridis uerba, *δεῖ δὲ μὴν ταῦτα ὠμῇ λύσει χρῖσαι*, Plinius trãsfert, Illinitur & in uitiligine ternis ferè menſibus ſenis horis diei aut noctis, poſtea farina hordeacea illinitur. Et ne longiores ſimus, quoties Plinio id ex Grẹcis fuit uertendum, nunquam non farinam hordeaceam dixit. Quæ ob id de induſtria adferre uoluimus, id ut oſtenderemus, *ὠμὴν λύσιν*, hordeaceam farinam Latinis eſſe, qua ſæpe ad ſuppurandos tumores uarij autores uſi ſunt: de quo plura qui uolet, Marcellum Vergilium legat commentario ad caput de hordeo ſecundi libri Dioſcoridis. Atque hæc in præſens propoſito dubio ſufficiant.

Lib. 21. Nat. hiſt. cap. 21. *Lib. 28. Natura. hiſtor. cap. 13.*

De pituitæ ſalſæ generatione & cauſis, pro Galeno aduerſus Auicennam.

ENARRATIO VII.

CVM Auicennæ de humoribus tractationem legerem, quæ quidem ab eo Fen prima prioris canonis ſui ſcripta eſt, magnaq; animi attentione cuncta examinarem, & ad Galeni ſenſa (cuius ſe ille interpretem facit) referre tentarem, multa mihi caput id primum de humoribus legẽti occurrerũt, quæ mihi maximè non probabãtur, ut pote à ueritate & Galeni dogma-

te alienissima: inter quæ id præcipuum, quod ab eodem Auicenna de pituitæ salsæ generatione & causis scribitur, dum salsam pituitam ob mistionem terrearum quorundam partium adustarum & saporis amari (si eæ quidem terreæ & saporis amari partes æquali temperamento, hoc est pari portione, cum aquoso humore misceantur) creari scribit. Hæc enim eius Autoris uerba sunt: Et ex flegmate, inquit, est quoddam quod est salsum, quod omnibus flegmatis speciebus acutius est, & siccius, & leuius. Omnis uerò salsuginis causa est, ut aquosæ humiditati pauci saporis, aut priuatæ eo terreæ partes adustæ complexionũ siccarum, & saporis amari æquali temperamento misceantur. Si enim multæ fuerint, amarus sapor prouenit, & ex hoc quidem similiter fiunt sales, & aquæ salsæ. Similiter quoque flegmati tenui quod saporem non habet, aut cuius sapor adeò est paruus quod non superat cũ cholera sicca natura se miscuerit adustę, qualitatis admixtione ipsum faciet salsum. Hactenus Auicēna, qui in salsuginis enarrandis causis, item in pituitæ salsæ generatione & modo fœdissimè lapsus est, longeque à philosophorum placitis dissidens: qui (ut mox ex eorum schola deprompturi sumus) salsedinis multò dissimilimas attulerunt causas. Falsum enim est, omnis salsuginis causam esse (ut uult Auicenna) ut aquosæ humiditati terreæ partes saporis amari æquali portione misceantur, ut mox edocturi sumus. Falsum & illud, salem salsasque aquas ad eum modum fieri. Quin & illud à ueritate alienissimũ, admixtã pituitæ tenui insipidæ biliñ amaram siccam, pituitam ipsam salsam reddere. Quæ ne calumniandi studio magis quàm ueritatis tutandæ causa attulisse uideamur, ex Galeni, Platonis, Aristotelisque schola refellere Auicennæ dogma nitemur. Quod ut ordinata methodo facere possimus, de salso sapore, deque illius generatione naturaque: item & de sale ipso, unde salsi saporis ratio nomenque dimanauit, nobis erit in primis dicendum. Itaque Plato, philosophorum omnium summus, in eo libro qui de Natura inscribitur, Sal corpus terreum quoddam esse affirmat, à quo quidem multus sit ui ignis exhaustus humor, uerùm non in totum sublatus. Cùm enim ignis terram ui sua calefactam haud parum attenuauerit, ab eaque plurimum humoris exhauserit, quod reliquum est ueluti semiglaciatum concrescit, relicto in tenuibus terræ partibus aliquanto humore cuius commixtione liquabile ipsum efficitur, quod uerò ex hac miscella cõstat sal nuncupatur Deo amicum corpus. Platonis porrò hæc uerba sunt.

Auicenna lapsus.

Sal quid.

Sal cur liquabile.

τῷ δ' αὖ περὶ ταυτὰ μὲν ταῦτα ἐκ ξυμμίξεως ὕδατος ἀποστερουμένῳ πολλοῦ, λεπτοτέρων δὲ ἐκ γῆς μερῶν, ἁλμυρῷ τε ὄντι, ἡμιπαγεῖ γενομένῳ, καὶ αὐτῷ πάλιν ὑφ' ὕδατος τὸ μὲν ἐλαίου καὶ γῆς καθαρτικὸν γένος, νίτρον. τὸ δὲ εὐάρμοστον ἐν ταῖς κοινωνίαις, ταῖς περὶ τὴν τοῦ σώματος αἴσθησιν, ἅλς ὢν περὶ λόγον νόμου θεοφιλὲς σῶμα ἐγένετο.

Quod est: Quando, inquit, idipsum (de terreo corpore loquens) similiter ex cõmixtione multo priuatur humore, sed tenuioribus terræ partibus constat, salsumque est, & semiglaciale fit, perque aquam emergit partim quidem olei terræque purgatorium genus, nitrum dicitur: partim uerò quotidiano uictui cõmodissimum legitimè, sal Deo amicum corpus.

Atque ab hoc quidem sale salsa omnia uires nomenclaturamque accipiunt

piũt, ut Salſum id propriè dicatur, quod ſalis naturam referat, quod eius miſturæ quæ ſal efficit participatu conſtet: & ut magis minus'ue hanc in ſe naturam corpora conceperint, ſic magis minus'ue ſalſa dicentur. Sapor uerò ſalſus eodem Platone autore is eſt, qui linguæ hærens lenius, quàm quæ amara ſunt ſine amaritudinis aſperitate, linguam ipſam abſtergit abluitq́ꝫ: ob idq́ꝫ amaro nitroſoq́ꝫ temperatiorem eſſe, nobiſq́ꝫ magis amicum. Quoniam uerò perpulchra ſunt quæ de hac re à Platone ſcribuntur, illius ſeriem totam appingere utpote dignoſcendis ſaporum differentijs aptam haud pigebit. Salſum. Sapor ſalſus.

ὅσα μὲν γὰρ (ait) εἰσιόντα περὶ τὰ φλέβια οἷόνπερ δοκίμια τῆς γλώττης, τεταμένα δ' ἐπὶ τὴν καρδίαν εἰς τὰ μανότερα τῆς σαρκὸς καὶ ἁπαλὰ ἐμπίπτοντα γήινα τινὰ μέρη κατατηκόμενα, ξυνάγει τὰ φλέβια καὶ ἀποξηραίνει, τραχύτερα μὲν ὄντα, στρυφνὰ, ἧττον δὲ τραχύνοντα, αὐστηρὰ λέγεται. τὰ δὲ τούτων ῥυπτικὰ καὶ πᾶν τὸ περὶ τὴν γλῶτταν ἀποπλύνοντα, πέρα μὲν τοῦ μετρίου τοῦτο δρῶντα, καὶ προσεπιλαμβανόμενα, ὥστε ἀποτήκειν αὐτῆς τι τῆς φύσεως, οἷον ἡ τῶν νίτρων δύναμις, πικρὰ πάνθ' οὕτως ὠνόμασται. τὰ δὲ ὑποδεέστερα τῆς νιτρώδους ἕξεως, ἐπὶ τὸ μέτριόν τε τῇ ῥύψει χρώμενα, ἁλυκὰ ἄνευ πικρότητος τραχείας, καὶ φίλα μᾶλλον ἡμῖν φαντάζεται. In Timæo.

Tenduntur (inquit) à lingua uenæ ad cor ſaporum nuntiæ, in quas ſi qua ita inciderint ut humidam carnis mollitiem penetrantia terreſtri ſua natura modicè liquefacta, uenas contrahant, atq́ꝫ deſiccent: ſi quidem aſperiora ſint, acerba: ſin minus, auſtera dicuntur. Cæterùm quæ eas abſtergunt, totamq́ꝫ linguam abluunt, ſi quidem ſupra modum id efficiant, ſimulq́ꝫ aliquid abſumant, ut de natura aliquid colliquent (qualis eſt nitrorum facultas) amara omnia appellantur: ſin autem uim nitro inferiorem habent, leniuſq́ꝫ abſtergunt, ſalſa ſine amaritudinis aſperitate, magiſq́ꝫ amica nobis apparent.

Hæc Platonis de ſalſi natura atq́ꝫ ſapore ſententia: id enim omne quod linguam contactu ſuo leniter abſtergit, eluitq́ꝫ citra amaritudinis aſperitatem, ſalſum eſt, ſaliſq́ꝫ naturæ particeps. Ariſtoteles uerò philoſophorum uno excepto Platone maximus, amarum & ſalſum ſaporem ueluti priuationem quandam eſſe dulcis in humore qui alere poſsit, quemadmodum nigrum in coloribus priuatio eſt albi in perſpicuo corpore, ut doctè ſic ueriſsimè affirmauit. idq́ꝫ etiam ſalſedinem ipſam halituum humidorum cum ſicco miſtione quadam certa & determinata prouenire. ipſumq́ꝫ quod ſalſum eſt, ueluti excrementum quoddam eſſe minimè concoctum, nec à natura euictum. ob idq́ꝫ minimè alendo eſſe, ſed pro condimento tantùm cibis apponi, dulci enim tantùm uel ſimplici uel cõmixto (ut idem ait) omnia aluntur. Natiuus enim calor ut auget corpus, ſic & alimentum præparat: atq́ꝫ quod leue eſt attrahit, quod uerò ſalſum, amarum'ue fuerit, ob grauitatem ceu ineptum alimoniæ, relinquit. Ob id igitur urina ſudorq́ꝫ ſalſa ſunt quòd à calore natiuo probè elaborata non ſint. Eius porrò lib. de Senſu & ſenſili hæc ſunt uerba: Lib. de Senſu & ſenſili. 2. Meteor. cap. 3. Lib. de Senſu & ſenſili.

Καὶ ὥσπερ τὸ μέλαν στέρησις ἐν τῷ διαφανεῖ τοῦ λευκοῦ, οὕτω τὸ ἁλμυρὸν καὶ τὸ πικρὸν, τοῦ γλυκέος ἐν τῷ τροφίμῳ ὑγρῷ.

Id eſt: Et quemadmodum nigrum priuatio eſt albi in perſpicuo: ſic

salsum & amarum dulcis in humido qui alere posit. Lib. uerò Metheororum II.

ἡμᾶς δὲ λέγομεν ἀρχὴν λαβόντες τὴν αὐτὴν ἣν καὶ πρότερον. ἐπεὶ γὰρ κεῖται διττὴν εἶναι τὴν ἀναθυμίασιν, τὴν μὲν ὑγρὰν, τὴν δὲ ξηρὰν, δῆλον ὅτι ταύτην οἰητέον ἀρχὴν εἶναι τῶν τοιούτων.

Quod est: Nos autem eodem quo prius sumpto initio dicamus. cùm enim duplicem esse halitum, alterũ humidum, alterum siccum positum sit, cum eiusmodi affectuum principium esse arbitrari oportere constat.

Ex ijs igitur Aristotelis locis salsedinis causam mistionem quandam esse humidorum halituum cum siccis certa quadam proportione mistorum colligere possumus. Ob id enim mare ipsum salsum esse existimat,

Mare cur salsum. quòd cum terra ingentem halituum siccorum ac ueluti ustorum copiam suppeditet, ij autem uaporosis & humidis item halitibus misceantur, qui sæpe in nubes & aquam coguntur, necessariò accidit ut semper huius facultatis non parua quædam portio intercipiatur, à qua salsuginosum mare reddatur. Hæc enim Aristotelis ea de re sententia est.

2. Meteor. cap. 3. Itaque falsum id erit, quod ab Auicenna dictum est, salsedinis causam esse æquam terreæ ex partium saporis amari cum humido mistionem. Nam neque terreæ ipsæ partes saporis amari sunt, neque si essent, ex harum æquali cum humidis mistione sapor nasceretur salsus, sed potius amarus. Equidem si uel minima fellei succi, uel aloës portio, multæ aquæ admixta, amarum saporem non salsum reddit, (quod experientia ipsa planè edocet) quid fieri putandum, ubi æqua erit rei amaræ cum humida mistio? Certè amaror uel summus uel summo proximus ex tali miscella proueniet. Quinimo (quod in uomitibus sæpe spectare licet) ingẽtem non rarò est uomitu eiectam pituitam intueri modicæ bili admixtã, quę id efficit ut amaritudo maxima, non salsedo ulla in ore percipiatur.

Non itaque ex amari cum humido mistione salsus sapor prouenit, neque item ad hunc modum salsæ fiunt aquæ, ut Auicenna putauit: nunquam enim ex amaro salsum, sed ex salso interdũ amaror prouenit. Vbi enim superflua salsedo, uel ob nimium feruorem, uel ob aliam quampiam causam prouenerit, in amarum saporem degenerabit: ob id enim nitrum

In Timæo. amarum non salsum efficitur, uel Platonis testimonio.

Non temerè igitur Auicennæ credendum, qui citra omnem rationẽ, contra etiam experientiæ fidem ex amari cum humido mistione idque pari portione facta (quod est à ueritate alienißimum) salsum resultare saporem affirmauit. Rectius Galenus, ut est rerum naturæ solertißimus indagator, qui pituitam salsam uel ob putredinem fieri, uel ob salsæ serosæ cuiuspiam humiditatis cum pituita mistionẽ magna certè ratione astruxit. Eius, II. de Febrium differ. hæc sunt uerba:

ἔστι γε δή τι καὶ τρίτον ἄλλο φλέγματος εἶδος αὐτοῖς τοῖς πτύουσιν ὀξὺ φαινόμενον, ἧττον δὲ τοῦ ὑαλώδους, μᾶλλον δὲ τοῦ γλυκέος ψυχρὸν, ὥσπερ ἕτερον ἁλμυρὸν, ἤτοι διὰ σῆψιν, ἢ δι' ἐπιμιξίαν ἁλυκῆς ὀῤῥώδους ὑγρότητος.

Est (inquit) & tertia alia pituitæ species, quæ expuentibus arida apparet, est autem minus quàm uitrea, magis quàm dulcis frigida: Sicuti & altera species est salsa, aut propter putredinem, aut propter salsæ sero-

sæ

sæ humiditatis admixtionem.

Duas hic Galenus salsæ pituitæ causas easque uerissimas assignat: putredinem, & salsæ serosæ humiditatis cum pituita mistionem. Putredo enim ob id salsuginem in humoribus inferre solet, quod quæ putrescunt, ab externo calore feruorem quẽdam ac ebullitionẽ patiuntur: qua quicquid tenue aëreum, suaue & dulce est, dissoluitur: unde crassum & terreũ fieri, & ueluti semiassatum quod putrescit consequens quidem est. Quæ quidem terreæ partes in humore à putredine relictæ, & aqueis quibusdam admixtæ salsum saporem efficiunt: ad quem quidem modum salsas fieri aquas philosophorum summus uoluit Aristoteles. Quod sensuum fide probatur: Puteales enim quasdam aquas, si modò crassiusculæ sint, & diutius igni sint admotæ, unde feruorem acquirãt, salsas fieri uidemus: ut in Arelatensium putealibus aquis ipse de industria sæpè probaui. Atque ad hunc modum putredo salsuginem efficit. Serosa uerò humiditas non omnis quidem id efficere apta est: sed ea tantum, quæ & suapte natura salsa est, & pituitæ ipsi aquosæ admiscetur. participatu enim suo communicationeque eius quam possidet qualitatis (quæ salsa quidem ipsa est) salsum totum reddere potest. 2. Meteo. cap. 3.

Hæ certè germanæ sunt salsæ pituitæ causæ: non quas attulit ineptus hoc loco Galeni interpres Auicenna, qui huuc locum Galeni enarrans, dictionem (aut) quæ disiungendi nota est, copulatiuè sumendam esse affirmauit: quod stare nullo pacto potest, ut quod diuisionẽ atque disiunctionem significat, coniunctionis unquam sit nota.

Sed ineptior atque impudentior Gentilis, qui ruditatis arguere Galenum est ausus, rudemque eum nominare, quauis ipse marpesia caute rudior. Hic enim diuinum hominem Galenum ruditatis titulo dedecorare est ausus: putans in eo quod salsam pituitam fieri dixit salsæ serosæ humiditatis admistione, idem eum dixisse, ac si diceret, salsam pituitam ex salsæ pituitæ mixtione fieri: quo quid ineptius? Sed tu supinitate tua & hebetudine uidere minimè potuisti, ab reliquis humoribus & natura, & substantia toto genere diuersam esse serosam humiditatem, quæ ipsa nec pituita est, nec sanguis, nec bilis, nec melancholia: ueluti serum in lacte, quod neque butyrum est, neque caseus. Gentilis Auicennæ interpres arguitur.

Itaque quum salsam fieri Galenus pituitam salsæ serosæ humiditatis admistione non minus doctè quàm uerè affirmauit: nõ idem ex suspsius admistione fieri, hoc est pituitam ex pituita salsam reddi (ut Gentilis putauit) dixit: sed illud, pituitam salsam interdum gigni, cùm salsa quædam humiditas seri speciem referens, secum admixta fuerit, cuius communicatione talis in pituita sapor gignatur, quali serosa ipsa humiditas prædita fuerit. Atque ipsa quidem salsa pituita, ut plus saporis huius minusue contraxit, ita calidior aut minus calida erit. pituita enim omnis, nisi salsa fuerit, frigida & humida esse solet, uel Galeni testimonio: siquidem succum omnem in corpore frigidum & humidum pituitam appellare Galenus consueuit 11. de Febrium differ. 2. de Fac. natu. & 2. de febri. diff. ca. 6.

Itaque cùm omnis pituita frigida sit & humida, sola salsa pituita calorem

rem nacta est, uel ob putredinem, uel ob excrementitiam quandam humiditatem secum admixtam, quæ potestate calida est. Perpetuò igitur Galenus hanc calidam potestate esse uerissimè affirmauit: nempe I I I. Aphor. cõmento X I I. & I I I I. de Ratione uictus acut. ad principiũ, & lib. de Simpliciũ facul. I I I I. hoc expressis uerbis apertissimè explicauit.

Cap. 21.

πλησίον μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ ἁλυκὸς χυμὸς τῷ πικρῷ, καὶ γὰρ γεώδεις ἀμφότεροι καὶ θερμοί.

Id est: Proximus quidem est salsus sapor amaro, quippe terreni ambo sunt & calidi.

In Manardum.

Vnde maximè miror Manardum doctissimum hominem, & in Galeni præsertim lectione exercitatissimum, Galenum salsam pituitã quandoque frigidam esse, dixisse: sic enim de illo Epist. V. libri X V I I I. Nemo (inquit) admiratione affici debet, si eam etiam Galenus (de salsa pituita loquens) quandoque calidam, quandoque frigidam dicit. Libri siquidem de Victu morb. acut. I I I I. & I I. de Natur. facul. frigidam, primo uerò de Simplicibus medicamentis, & I I I. Aphorismorum calidã.

Ego certè quum hac de causa certo proposito omnes de pituita salsa ex Galeno locos colligerem, nullibi eum inueni salsam pituitam frigidã pronuntiasse. Pituitam enim absolutè ubique ipse frigidam & humidam asserit: salsam uerò ubique calidam: ut mirari subeat Manardum talia de Galeno pronuntiasse: non enim I I I I. de Morbis acutis frigidam, imò apertissimè calidam dixit. Nec minus I I. de Naturalibus facultatibus, ut legere est in illis locis. Quæ ego solùm obiter hic non calumniandi studio, sed ueritatis propalandæ causa attigisse uolui, ne non hæc animaduertisse uideri possem.

Morbillos, quos nunc recepto nomine appellamus, quiq; in pestilentibus & malignis febribus sæpe apparere per modum decretorÿ solent, exanthemata à Galeno non esse dicta, contra Manardi sententiam: neq; Herpetes esse, ut idem uult Manardus.

ENARRATIO VIII.

ANARDVS Ferrariensis, uir quum de bonis disciplinis omnibus, tum uerò in primis de re medica optimè meritus, lib. Epistolarũ septimo, Epistol. I I. qua morborum omnium nomina uel à nostris recepta, uel à priscis prodita explicantur, Morbillos Variolasq; à nostris dicta, exanthematum nomine Galeno explicata esse recenset: uultq; ex Hippocratis, ut ille putat, sententia, morbillos quos uocamus, herpetum genus esse. Quæ cùm mihi non maximè probarentur, animaduersionem in id pro ueritatis amore esse à me faciendam existimaui. quod neq; morbilli ÿ, qui sæpe nobis in malignarum febrium exacerbationibus, aut decretorÿs apparere solent, exanthemata sint uspiam à Galeno dicta: neq; de Herpetum genere ab Hippocrate sint habita. Quæ ut planius monstrem, ea nobis ex Manardo testimonia recensenda sunt, quibus ille ad id probandum ex Galeno atq; Hippocrate nititur. Eius itaq; hæc sunt uerba:

Si

Si quis, inquit, pertinax adeò fuerit, ut morbum non posse curari putet, eius proprio ignorato nomine, pergatq; adhuc inquirere, sub qua uoce de eis scripserit Galenus: dicam uocari ab eo Exanthemata: quod apertè cognoscitur legenti cap. XI. libri quinti Artis curatiuæ: ubi pustulas in quadam pestilentia in asperarum arteriarum interiore tunica, totaq; extima corporis parte contingentes, non alio quàm exanthematum nomine appellauit. Et paulò pòst: Si quis uerò adhuc aliud nomen inquirit, legat Hippocratē III. libro Epidemiorū in pestilenti cōstitutione aduenisse inter alios morbos dicentem magna ecthymata: quem locum enarrans Galenus, nuncupari ait ἐκθύματα tumores sponte in cute florentes à crassis humoribus genitos. Additq;, quòd tenues humores exulcerationem potius faciūt quàm tumorem: crassi in tumorem cutem extollunt. Ex quibus certè uerbis licet colligere, non solùm quo nomine uocati hi morbi ab antiquis sint, sed quomodo etiam inter se differant. Variolæ enim & Scopuli, à uulgo lingua Italica uocati, à materia fiunt crassiore, Morbilli à tenuiore: & illi quidem ecthymata magna, seu scopuli, minora uariolæ. Hi, hoc est morbilli, Herpetes nominātur: de quibus eodem loco ait Hippocrates, Herpetes multi magni. Magnos (ait Galenus) Hippocrates dixit, uel quia magnum occupant locum, uel quia cum maligna contingunt erosione. Vidimus autem nos morbillos quandoque altero tantum, quandoque utroq; modo magnos. Hactenus Manardus: cuius nunc sensa à nobis paulò altius ad ueri fidem sunt examinanda.

Primum omnium, Variolas atq; morbillos uno exanthematum nomine à Galeno uocata esse minimè ex illo Galeni loco V. Artis curatiuæ citato, probare Manardus poteſt. Nam ut fateamur pustulas eas, quas inibi exanthematum nomine appellat Galenus, cum nostris uariolis satis conuenire, quòd à sanguinis ueluti cinere atque reliquijs eius qui per febrem putruerat humoris propulsæ in extimam cutem naturæ opera sint: tamen morbillos esse non posse, nec illis id nominis conuenire, ex eo constat, quod qui morbilli à nobis uocantur pustulæ dici non merentur: quum neq; cutem pustularum in morem attollant, neq; humidum quicquam intra se contineant, quo attolli uel cutis uel subdita caro possit: sed efflorescentiæ quædam sunt ac maculæ rubeæ ex sanguine tenui & bilioso in cutem ui naturæ propulso. ut uerius στίγματα, hoc est, maculæ quædam punctorum quantitate & forma, hominis cutem & superficiem decolorantes ac uariantes, quàm ἐξανθήματα dici mereantur. Hæc enim, uel autore Galeno, tumores quidam sunt sponte in cute florentes, à crassis & cuti impactis humoribus nati. Quemadmodum uerò turgentium ad florem gemmarum in plantis modo tument, ideo nomen hoc apud Græcos inuenerunt. *5. Meth. & 3. Epidem.*

Quin & ex ipsa narrata à Gal. lib. V. Artis curatiuæ historia probari idipsum uel nullo negotio poteſt. Quæ enim exanthemata in pestilenti illa constitutione ijs qui euasuri essent nata recenset, & nigras fuisse pustulas, & ulcerosas apertè testatur: tum asperas atque etiam scabiosas, ut

à quibus nimirum ueluti cortex quidam decideret, uti in lepra ac pſora fieri conſueuit. At quis morbillis noſtratibus horum quicquam conuenire dicat? nemo ſanè qui probè morbillorum naturam omnem pernouerit: neq; enim exulcerantur niſi rariſsimè, neq; nigri, ſed rubentes plærunq; apparent: neq; ab ijs cortex ſquamma'ue decidit: ſed ubi ui naturæ in cutem propulſi fuerint, ſpontè deflorèſcunt ac ſidunt, pruritum tantum ob humoris acrimoniam inferentes.

Non eſt igitur quur ſe eo Galeni loco qui V. Therapeu. methodi ſcriptus eſt, Manardus tueatur. Nam nihil mihi minus ea narratione, & puſtularum peſtilentium deſcriptione, quàm morbilli deſcribi uidentur. Quanquam enim ego ſub exanthematũ nomine comprehendi eos commodè poſſe non nego, quòd (quemadmodum antea dixi) turgentium ad florem gemmarum in plantis modo tument: tamen ſub eo exanthematum ſeu puſtularum genere contineri, de quo præfato loco Galenus, ut credam adduci minimè poſſum. Nam enim profectò de noſtratibus morbillis eo loco locutus fuiſſe Galenus, ſed magis de puſtulis quibuſdã cruſtoſis & uariolis ulceroſis à craſſo & fæculento ſanguine genitis, ipſa eiuſdem loci ſeries demonſtrat.

Nec quæ ab Hippocrate III. Epidemiorum libro in peſtilenti conſtitutione eueniſſe magna ἐκθύματα affirmat, morbillos fuiſſe ex Galeni commentario conſtat. eum enim locum enarrans Galenus, ἐκθύματα tumores in cute ſponte florentes à craſsis humoribus genitos uocari ait: non ergo morbilli ecthymata eſſe poſſunt: quum illi à tenui & bilioſo ſanguine, hæc à craſsis humoribus, ut teſtatur Galenus, fiant. Vnde falſum hoc loci fuiſſe Manardum abundè conſtat, qui morbillos ecthymata uocata fuiſſe ab Hippocrate affirmat, & Herpetes nominari ab eodem dixit.

In quem errorem, tantum alioqui uirum, lapſum fuiſſe maximè miror: quis enim unquam Herpetum uel naturam uel nomen morbillis accommodauit? nemo ſanè Græcorum, nemo Arabum, nemo Latinorum, quod equidem ſciam. Sunt enim Herpetes autoribus Hippocrate, Galeno, Paulo, Aëtio, fluxiones ſeu præter naturã tumores, à bili ſola enatæ, cùm bilis ipſa exereta in aliquo membro ſola conſtiterit. quæ ſi craſſa ſit

Ex Gal. 2. ad Glau.

ſecundum ſubſtantiam, Herpetem exedentem quem uocat Hippocrates facit: ſi uerò tantum cutem deurat, herpes ſimpliciter uocatur. Itaq; Herpetes omnes uel cutem deurunt, uel ſi craſsiore ſubſtantia ſint, carnem exedunt; morbilli uerò nec à bile ſola, ſed magis à ſanguine bili permiſto,

Fen. 1. quarti.

ut uult Auicennas, naſcuntur: nec cutem exedunt, ulcus'ue creant, ſed tuborem quendam cum pruritu inferunt ac ſponte ſidunt, ut experientia comprobatur.

Mirari igitur ſubit, quid Manardo in mentẽ uenerit, ut Herpetes morbillos eſſe crediderit: quũ longiſsime & ſubſtantia, & euentu, & ſymptomatis ab inuicem differre uideantur. Adde quòd non ad fidem Græci codicis Hippocratis uerba Manardus citare uidetur: ſic enim de Hippocratis ſententia locũ adfert, Herpetes multi magni. Cùm apud Hippocratem non ſic legatur, ſed Herpetes multis magni. Sic enim Græcè habetur.

Καὶ

Καὶ αἰθίοισιν ἄνθρακες πολλοὶ κατὰ θέρος. Καὶ ἄλλα ἃ σὴψ καλέεται, ἐκθύματα μεγάλα. ἕρπητες πολλοῖσι μεγάλοι.

Quod est: Carbunculi per æstatem multi, & aliæ quæ seps uocantur, pustulæ magnæ. Herpetes multis magni.

Quanquam in idem ferè coincidunt dicere, Herpetes multis magni. Atq; hic quidem modicus est lapsus: maior ille quidem certè, quòd morbillos nostrates herpetum, genus esse existimarit: quum Hippocrates atq; Galenus eo quem citat loco, diuersum omnino censuerint. Voluerunt enim ob prauos consistentes in corpore succos, putredinem increuisse magis: æstate uerò excipiente, neq; ipsa Etesias habente, multò magis inualuisse: ideóq; & calidos morbos plures, & prioribus deteriores uiguisse (carbones nempe, papulas, & Herpetes, seu serpentia ulcera) quæ quidem ob id magna ab Hippocrate uocari scribit Galenus, aut quòd adiunctam malam exulcerationem haberent: aut quòd multum occuparent loci: Morbillos uerò neq; plurimum occupare loci, ob idq; nec magnos dici, nec in ulcus desinere unquam (nisi rarissimè) sanè uidemus, cùm ipsi sponte breuiq; posteaquàm in cute efflorucrunt tempore euanescant, nulla relicta ulceratione.

Plenius itaq; de ijs, & quantum ad substantiæ rationem, & quantum ad curationem, Arabes medici quàm Græci tractauerũt. Auicenna præcipuè, qui Fen prima quarti, post febris pestilentis tractationem, eximiam subiecit de uariolis & morbillis narrationem: indicans & ab sanguinis & humorum feruore isthæc papularum genera nasci: & per modum crisis cuiusdam fieri, transmittente scilicet quæ nostrum corpus regit facultate, in extimas corporis partes uitiosos succos: ostendens etiam, & quibus temporibus, ætatibus, anni constitutionibus magis eueniant: & qua methodo sint persanãdæ: idq; profectò non minus copiosè quàm doctè. Nam cùm & à sanguinis feruore quodam nasci, & naturæ opera extrudi in cutem rectè existimarit, utriq; magna methodo occurrit: feruori quidem, illam per sanguinis missionẽ à principio extinguẽdo: naturæ uerò decretorio, illam ad expulsionem congruis medicaminibus iuuando, iuxta illud Hippocratis, Quæ ducere oportet, quò maximè natura uergit per loca conferentia eò ducere. Quam quidem ego methodum omnium longè absolutissimam puto, quum sit nimirum medicus (uel autore Hippocrate) naturæ minister, eam quoad fieri potest coadiuuans. Atq; hæc ego in præsens de Auicenna, id ut ostenderem non omnino (ut pleriq; nunc uolunt) tanti uiri dogma abijciendum esse: sed multoties amplectendum, atque imitandum, ubi præsertim rectè quid tractasse nobis exacto iudicio illius methodum examinantibus uidebitur.

Explicationes dubiorum ac locorum quorundam ex meis in Galenum commentarijs ad libros de morbis & symptomatis Galeni ad Ludouicum Guarinum medicum.

ENARRATIO IX.

Redditae mihi sunt à te literæ, quæ mihi sanè gratissimæ atq; iucundissimæ, uti quæ à bonis & doctis proficiscuntur omnia, acciderunt. In quibus ipsis, cùm & dictionis filum, structuram, sermonis simplicitatem ualde probarim, multò certè magis animi in me tui propensionem, rectitudinem, summamq́; quandam prudentiam, qua maximè ornari epistola tua mihi est uisa: est enim prudenter & doctè scripta. Quantò autem studium tuum in percipienda ueritate eorum de quibus ad me scribis probo, tanto certè illud alterum minus probo, aut potius in te damno, quòd me immodicè laudas: quas ego laudes, si tam ex iudicio quàm ex amore profectas intelligerem, agnoscerem fortasse: nunc uerò reijcio. Respondebo autē literis his tuis ut occupatissimus, sic tamen ut officium tū à me desiderare minimè possis. Explicationem eius loci apud Galenum quæris. Si detur corpus quàm simplicissimum, atque unum ipsum neq; intendi nec minui posse. Locum hunc, ni meus me fallit animi sensus, in meis commentarijs uideor exactè satis & dilucidè explicasse: tamen hic compendio, quæ tibi satisfactura putem, adijciam: illud inquam, Scopum fuisse in libro de Morb. differ. Galeno, omnes morborum differentias demonstratiua quadam mothodo pertractare, atq; docere. Quamobrem ab certissimis quibusdam & solidis principijs tractationem omnem ingredi eum oportuit: quale illud est, Quod moderatum est, naturale esse: quod immoderatum, contra naturam. Et item, Quęuis se sanum esse putare, quum partiū corporis adminiculo munijs ad uitam necessarijs citra noxam fungi potest. Quum uerò morborum multiplices differentias propius esset traditurus, à uarijs compositionis corporis modis inchoandum illi fuit, ut à quibus omnis morborum uarietas nasceretur: ex quo enim corpus ex multis uarijsq; partibus constat, multiplicesq; admittit maioris, & minoris differentias, ob id certè uarijs est obnoxium morbis: uti etiam Hippocrates apertissimè libro de Humana natura monstrauit, inquiens:

Explicatio loci Galeni.

Ἐγὼ δέ φημι εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτ' ἂν ἤλγεεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑπὸ τοῦ ἀλγήσειεν ἓν ἐόν. εἰ δ' οὖν καὶ ἀλγήσει, ἀνάγκη καὶ τὸ ἰώμενον, ἓν εἶναι. νυνὶ δὲ πολλὰ, πολλὰ γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντα, ἃ ὁκόταν ὑπ' ἀλλήλων παρὰ φύσιν θερμαίνηταί τε καὶ ψύχηται, καὶ ξηραίνηταί τε καὶ ὑγραίνηται, νόσους τίκτει. ὥστε πολλαὶ μὲν ἰδέαι τῶν νοσημάτων, πολλὴ δὲ καὶ ἡ ἴησις αὐτέων ἐστίν.

Quod est: Ego uerò dico, si homo una re constaret, haud utiq; doleret, neq; enim esset unde doleret, si unum tantummodo foret. Quòd si affligeretur, una utique curatio necessariò foret. Contrà nunc plures existunt, quia plura in corpore sunt, quæ cùm plus iusto inuicē calefiūt, aut refrigerantur, aut siccescunt, aut humectantur, morbos pariunt: ex quo multæ habentur morborum species, multæ & eorūdem curationes.

Quod

Quod Galenus demonstrare uolens, ab Hippocratica demonstratione exorditur: nempe ea, Si detur corpus simplicissimum, ac maximè unum, ipsum neque intendi, nec minui posse. Est autem hoc Hippocrati in libro de Humana natura demonstratum ad hunc modum: Quod dolet, ex pluribus conflatum esse oportet: dolet autem homo: igitur ex pluribus constat: (nam hoc unum præcipuè demonstrare uult eo loco Hippocrates, hominem ex pluribus constare, aduersus eos, qui unum esse dicebant) demonstratio sanè est hæc, in eo libro tractata. Cuius erat assumptum illud probandum Hippocrati, Quod dolet, ex pluribus esse conflatum. Probat autem hoc medio: Nam quod unum omnino est, dolere non potest, non enim esset à quo doleret, si unum tantùm foret.

Vides igitur quod hic à Galeno dicitur, si detur corpus simplicissimum, medium esse Hippocraticæ demonstrationis? Quod quidem Galeni dictum, de uno siue specie, siue numero, siue genere intelligatur, uerissimum esse puto: siue enim homo in specie simplicissimum quid atque unum sit, omnem multiplicitatem excludens, atque omnem compositionis modum, uerissimum erit, ipsum in specie sua neque intendi, nec minui posse: neque corpus illud specie unum, numero plura, ut tu uis, maioris minorisque rationem suscipiet, si ad hunc Galeni modum simplicissimum, & maximè unum constituatur: non enim habebit unde hanc diuersitatem suscipiat, ex quo simplicissimũ & maximè unum esse ponitur. Nam esse maximè unum, omnem multiplicitatem atque uarietatem excludit. Ego tamen in exemplo locutum fuisse Galenum, atque de uno numero intellexisse, uel ex ipsa textus serie testatissimum puto.

Quòd me de humoribus mentionem fecisse ais: feci quidem, & ad Hippocratis mentem arctissimè me coniunxi. Quid enim ille præcitato libro? Corpus, inquit, humanum continet sanguinem, pituitam, & bilem duplicem, tam flauam quàm amaram: & hæc illi sunt natura corporis, & propter hæc ægrotat & ualet. Quæ eadem in meis commentarijs scripsi. Hæc de primo.

De secundo illa, Mirum tibi minimè uideri debere, Galenum qualitates elementares pro suis ipsorum formis aut potius naturis (nam Galenus formas non agnoscit, naturas agnoscit) posuisse. Frequens est hoc Galeno, frequens Hippocrati, ut qualitates, quæ secundum rei naturam insunt, formas rerum, & naturas appellent. Sic Hippocratem temperiem naturam nostram esse dixit: sic quoque Galenus. Ille enim conflatam ex calido, frigido, humido, & sicco symmetriam, hominis naturam multis in locis esse testatur. Galenus uerò 1. de Vsu partium, Temperamenta, inquit, propriam particularum substantiam complent. Corpus enim tale pro natura est, propterea quòd caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate sic commistum est: nam carni esse carnem, & neruo neruum, & aliorum unicuique id esse quod est, per qualitatum quatuor prædictarum certam quandam temperaturã mistionemque contingit. Hæc igitur eis (subdit) secundum substantiæ rationem insunt.

Vides Galenum temperiem substantiam appellare, & eam esse pro-

priam particularum ſubſtantiam? ſumunt enim medici ſubſtantiæ nomen paulò craſsius & latius quàm philoſophi, pro eo ſcilicet quod cuiuſq; rei eſſentiam uel conſtituit uel conſeruat: ſecundum quem modum in Arte medicinali ea quæ ingrediuntur medicinæ definitionem, atq; adeo definitionem eam quæ optima ſit, ſubſtantialem uocat. Et de ſignis eodem libro loquens, quædam ex his ſecundum ſubſtantiæ rationem inhærere ſcribit. Quo loquendi modo Ariſtotelem quandoque uſum fuiſſe legimus, dum diuitias hominum ſubſtantiam eſſe dixit, quòd eæ hominem conſeruent, & à periculis tueantur. Quo pacto Galenum dixiſſe crediderim, temperiem propriam particularum ſubſtantiam complere: quòd eam ſtabiliant atque conſeruent. Pereunte enim temperamento partis, perire quoq; & functionem eius eſt neceſſe.

Tertium quod quæris eſt, cur omnium morborum acutorum incertas eſſe mortis aut ſalutis prædictiones dixerim. Ego uerò nullibi id me dixiſſe iurare ſanctiſsimè poſſum: neq; tu illud in meis commentarijs legiſſe potuiſti, tantum id me dixiſſe confiteor de occultis morbis opinione quàm arte potius iudicari quod interni morbi aut non omnino certas & euidentes, aut certè coniecturales habeant notas: quod in de Locis affectis libris Galenus teſtatur, adducitq; eo loco Hippocratis aphoriſmum Græcè, particulamq; illam πάμπαν pro non omnino interpretor, non autem pro omnium: neq; enim ſum tam inſciens Græci ſermonis, ut uoces has duas πάμπαν & πάντων, diſtinguere neſciam. Commentarios itaq; meos, ſeriemq; huius rei omnem, quæ pagina XLIII. meorum Commentariorum ſcripta eſt, maiori deinceps iudicio, atque attentione leges.

Venio ad hiſtoriam de Boëthi uxore ſeruata, quam in oratione mea reprehendis. Meritò quidem reprehendenda illa à te eſſet, ſi ex me eſſe intelligeres. ſed ſcito deprauatiſsimum eſſe à nebulone caſtigatore hunc locum, quem dij hominem male perdant. Nam in exemplari manu mea ſcripto ſic à me poſita eſt: Galenus certè ob unam Boëthi uxorem muliebri profluuio liberatam, quadringentos ſe aureos nummos (regium planè munus) mercedis loco accepiſſe teſtatur. Caſtigator uerò pro regium munus, regium morbum appoſuit. Vides erratum inſigne. An me tu tam lectionis Galenicæ contemptorem eſſe credis, non ut illam totam hiſtoriam in lib. de præno ſcendo poſitam, atq; adeò uniuerſum librum & milies legerim, & memoriæ commendarim? Habebor fortaſſe à quibuſdam malus orator: ſed modò non malus medicus ſuſq; deq; faciam.

Hæc habui Ludouice, quæ ad te pro me ſcribenda medijs in occupationibus habui. Tu boni conſules & defenſionem meam doctis aliquot ſi tibi uidebitur communicabis, quò per te tutari à calumnia poſsint. Efficies uerò quod Galenus uirtutis & ueritatis amantes atque ſtudioſos facere iubet, ut in percipiendis demonſtrationibus induſtriam omnem ponas, non facilè uerò inſurgas: ſic enim te decet. Vale.

In Commentarijs ad lib. de Nat. hum.

Super

Super ijsdem dubijs atq; nonnullis alijs ad eundem Ludouicum Cuarinum explicationes.

ENARRATIO X.

TSI ita uarijs curis distineor, ut uix mihi ad mea priuata studia tractanda (à quibus iam ferè alienior sum factus) tempus supersit ullum: tamen quum te miro sciendi atq; intelligendi studio teneri, summoq; quodam ueritatis amore flagrare perspiciam: committendum mihi sanè non putaui, quando tantum tu mihi tribuis, ut de quibus dubitas, certior per me fieri uelis, idq; tibi persuaseris, ego in hoc genere officij tibi desim. Itaq; quid ad proposita mihi à te dubia recenti hac tua epistola respondendum existimem, breui explicabo: præteritis ijs, de quibus per Saportam scripsi. Nam longum esset ea recensere, nec epistolæ modus caperet. Tantum dicam de incerta acutorum præsagitione non aliena me ab Hippocratis & Galeni sensis in meis commentarijs adduxisse. Nam etsi particulam (Non omnino) pro Non omnium, explicare in aphorismi commentario uidetur Galenus: ut sit sensus, Non omnium acutorum incertas esse salutis aut mortis prænuntiationes, quum sint aliquorum certissimæ, uti ex II. Præsagiorum libro de Crisibus, & de Prænoscendo, probari facillimè potest: tamen non eò fit, quum interni morbi (de quibus in meorum commentariorum pagina XLIII. loquor) & incerti sint, & de ijs ipsis opinione potius quàm arte iudicetur (sic enim lib. de Flatibus scribit Hippocrates, aut quisquis tandem illius libri autor fuerit) sed & in acutis illud quoque uerissimum est, quanquam non omnibus. Nam in ijs, quod ait Galenus, propter subitam in iudicatione permutationem, uariumq; agitatum humorum, falli interdum medicum contingit. Quod & in pestilenti febre quàm sæpissimè euenire testatum Auicenna facit. Sed hæc de primo. *2. Aphor. cōment. 19.* *Fen. 1. quarti*

Quòd uero Calculum, Suffusionem, & id genus cætera, morbos constituerim: cum Galeno id mihi iure uideor fecisse, qui isthæc omnia morborum nomine dignatus est. Nec id repugnat cum eo, quod paulò pòst à me pagina LXXXV. adfertur, Morbum esse qualitatem. Nam etsi præfata omnia, Calculus, Grando, Suffusio substantiæ quædam sunt, non ea tamen ratione morbi sunt censendi: sed qua constitutiones quædam sunt præter naturam primò actioni incommodantes. Est enim perpetuò Morbus in prædicamento qualitatis, ueluti eius contrarium Sanitas: utrunque enim in habitus uel dispositionis ordine. Nec inconuenit idem sub diuersis attributis (quæ Prædicamenta uocant) alia atq; alia ratione locari. Pater enim in prædicamento est substantiæ, atq; relationis: sic calculus, grando, suffusio si eorum naturæ spectentur, substantiæ sunt: si prout læsionem inferunt, habitus uel dispositiones. Sicq; omnis mihi tolli pugnantia uidetur.

Tertium illud est, Cur ab eorum albo quæ propriam actionem habere dicantur, cutem non exceperim. Si de externa loqueris, illam ego in-

ſtrumenti loco non habendam iure cenſeo: ſi de interna, & quæ uel Ariſtotelis teſtimonio tactus organum eſt, minimè excludere eam debui: propriam enim ipſa habet actionem: hoc eſt, eius generis, quæ à nullo alio quàm ab ipſa cute perfici poſsit, nempe qualitatū diſcrimen. Diſcernit nanque ipſa tangibiles qualitates omnes, ut libris de Vſu partium, & de Temperamentis Gal.

Explicatio uerò eius Galeni loci meą (quod ſi corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat actionem) duriuſcula tibi, ac nonnullis alijs uidetur. Ego tamen, ſi quid in Galeni ſenſis explicandis iudicij habeo, uideor mihi congruentiſsimè eam partem ad Galeni mentem explicaſſe. Nam quum 1. de Vſu partium, multiſq; alijs locis, ſcriptum ſit ex Ariſtotelis dogmate, partes à natura non fruſtra, ſed in uſum aliquem eſſe factas: alienum ſit à ueritate dicere, uenæ tunicam, de qua in exemplo Galenus, nullam propriam habere actionem: habet enim ſaltem eam, cuius gratia facta eſt, nempe ut uenam integat, & firmiorem ab iniurijs reddat: actionem igitur unam aliquam ea pars habet: ſi modò hoc actionem uocare uolumus. Sed quum ea pars, nempe uenæ tunica, nihil per ſe ipſa efficiat quod ad corporis conſeruationem alicuius ſit momenti, propterea nullam propriam habere actionem iure dicetur: non enim concoquit cibum, aut ſanguinem conficit, non diſtribuit, non quicquam facit unde corpus iuuari poſsit. Nec ego id de inſtrumentario tantùm, ſed & de ſimplici, ut tu rectè ſentis, intelligendum cenſeo. adæquè enim de utroq; uerum eſt quod eo loco adfert Galenus. Tu uerò meliora ipſe ſtatues, deq; re tota pro doctrinæ tuæ puritate atq; magnitudine iudicabis. Es enim tu in ea urbe, in qua uel parietes ipſi ſolidam doctrinam ſpirantes meliora te docere poterunt: ſic de Athenarum ſcholis olim dictum legi. Tu ualebis, & præſtantes iſtos uiros, profeſſores medicos, plurimum ex me ſaluere iubebis: in primis D. Saportam, & Rondeleſium, atque Staphetum.

Primi libri enarrationum Medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

Aliquot Galeni locorum explicationes ad An. Saportam medicum.

ENARRATIO PRIMA.

VM. ME tua omnia incredibiliter delectare soleant, tum quæ mihi à te recens data est epistola, mirificam mihi lætitiam uoluptatemq; attulit: erat enim tum elegans & docta, tum amoris & officij plenissima. Illud enim ego à te rectè amanterq; factum sum arbitratus, quòd quum eam fuisse amicitiæ nostræ uel conseruandæ, uel etiam augendæ rationem meam intellexeris, ut ea nulla esse alia maior potuerit, in eoq; officij genere, tanta mihi contentione atq; studio decertandum putaui, quãta nunquam antea ulla in re, deesse tu tibi noluisti, quin mihi quanta maxima posses cura, animi in me amando tui propensionem, multis iam & claris testimonijs mihi perspectam atque probatam, suauissimis etiam tuis ad me literis declarares. Quæ in eo potissimùm summum tuum erga me amorem indicare sunt uisæ, quòd quæ tibi ex meis Commentarijs maximè non probantur, ea ipsa à te seueriore iudicio sub censuram reuocata, in medium à me uel planius explicanda, uel doctius interpretanda adduxisti: idq; cùm doctè & acutè, tum certè plenè & luculenter. Quibus omnino literis quoniam me amantissimè prouocas, respondebo: non tam quidem aduersandi tibi studio, quàm tuendi mei: neq; tam refellendæ tuæ sententiæ causa, quàm ut quæ me rationes impulerunt ut sic Galenum interpretarer, eas tu rationes cognosceres. Siquidem reddendam esse suam cuiq; sententiæ rationem à Cicerone tuo proditum est. Eam uerò epistolæ tuæ partem, qua commentarios meos eruditionis & eloquentiæ titulis immodicè ornas, quos ego neq; agnosco, neq; sine rubore (tenuitatis utiq; meæ conscius) audire possum, totam relinquam, in teq; ac tui similes totam conferam: qui & ingenio, & eruditione, & multa multarum rerum cognitione & usu præstatis.

Sed iam ad locos à te notatos, quorum prior ille est, quòd caput ego secundum primi libri enarrans, per meatus, Galenum patentiores quasdam, ac tenuiores nostri corporis partes per uniuersum diffusas (ut mea ipse uerba referam) intellexisse existimo. Rursusq; caput eiusdem libri quartum exponens, per meatus non tam partes has, quàm internas quasdam

dam eodem ipso meatuum nomine intelligi uolo: uti uesicam, intestina, uenas, & arterias: quæ tu pugnare inuicem putas, nec item meatuum externorum ope difflari corpora nostra, sed cordis & arteriarum munere existimas.

Respondeo, diuersa omnino esse, aliquid ueluti definitione explicare, & hoc ipsum quod definitione explicatum est, è mente autoris, quem interpretamur esse dicere. Ego quum caput secundum libri primi interpretor, quid sint Meatus descriptione quadam explico: esse inquam tenuiores quasdam nostri corporis partes totius, difflationi ac perspiratui seruientes, quas Græci πόρους uocant: non tamen illud dico, de ijs solis Galenum esse locutum, quanquam eo loci uerisimile est de ijs intellexisse, quòd ijs uel plus iusto nimium adstrictis, uel reseratis, morbi sequerentur. ut paulò pòst sub initium quarti capitis idem autor in hæc uerba pronuntiat. Itaq; (inquit) si uel ossium aliquod, uel caro, uel reliquorum corporum quæ sensus iudicio simplicia uidentur aliqua adeò fuerint uel astricta, uel rara, ut à mediocritate aberrent ea malè affecta esse pronunciabimus.

Ex quo loco facile est uidere non tam Galenum de meatibus illis partium uerè simplicium, ut tu arbitraris: quàm, ut ego interpretor, de ijs etiam quæ sensus iudicio simplicia uidentur, qualia sunt uenæ, & arteriæ, intellexisse: uti etiam ex VI. Anatomicarum administrationum, & in de Vsu partium mille locis probari apertissimè potest, quum Galenus meatus fellis, & urinarios, instrumenta uocat, ut intelligas meatus nomine illa etiam comprehendi, quæ instrumenta sunt, & cauitates habent: siquidem πόρος Græcè foramen meatumq; significat.

Porrò meatibus ipsis, per uniuersum diffusis, non solis arterijs ac corde difflari corpora nostra tam est ex Hippocrate & Galeno manifestũ, ut probatione non egeat. Conspirabile est (inquit Hippocrates) uniuersum corpus. Galenus uerò in commentario ad librum Hippocratis de Ratione uictus priuatorum (quem nonnulli Polybio adscribunt) Respirationem eam uocat, quæ fit per os & nares spiritus translationem: Perspirationem uerò, aut Transpiratum, qui per totum ex æquo corpus accidit. atq; idem XI. Methodi. Alioqui nisi meatuum ope interna perfrigerentur, qui fieri potest, ut ijs stipatis, aut alioqui obstructis, calor in corpore accendatur, eisdem reseratis discutiatur? ut IX. Methodi Galenus. Ex causis enim caloris, meatuum stipationem unam esse Galenus II. de Morborum causis VIII. & IX. Methodi uoluit. Sed hæc de primo.

Facilior est ad secundum dilutio. Rectissimè enim mihi & ad Galeni mentem eam capitis secundi partem [Verùm etiam per se tota maioris minorisq; rationem suscipient] interpretari uideor: tum enim maximè ipsa per se tota alterari corpora uidentur, quum uel plurimæ, uel saltem principes partes contrarijs qualitatibus inuicem agunt. Quum enim alteratio omnis à contrario fit, uel omnium philosophorum & medicorum communi sententia: tum sanè ipsa per se tota alterari corpora continget, quum aliæ in alias partes repugnantibus iusto tẽperamenti modo

do qualitatibus agent, idq; ab interno principio quodam, quod uerba illa [Per se] indicant.

Itaq; quum ex elementis & corpora ipsa, & corporum partes (ut tu rectißimè sentis) constituantur, tum sanè tota per se alterabuntur corpora, quum hæc ex quibus constant, contrarijs quibusdam ac naturæ repugnantibus motibus inuicem agere cœperint. Agunt autem tum maximè in hunc modum, quum quæ calidiora in corpore sunt, in frigida agunt, uel contrà: & quæ humidiora in sicciora. At ubi hæc magis fieri uideas, quàm ubi uel plurimæ in corpore partes, uel saltem principes (à quibus totum corpus coafficí uehementer solet) diuerso & contrario influxu inuicem agunt? Verißimū igitur illud est, & Galeni sententiæ congruens, Ipsa per se tota corpora alterari, alijs in alias partibus influxu quopiam contrario agentibus: quanquam & alijs modis possunt per se ipsa tota corpora alterari.

Quod tertio loco affers de carne musculi, non magnam difficultatem habet. Nam etsi in textu Galenus Musculum, ego Carnem pro musculo in Commentario quarti capitis posuerim, idem cum Galeno dixisse uideor, qui interdum musculum nomine carnis intelligi uult, uti XII. de Vsu partium, quo loco musculi & tendinum constitutionem ex professo tractat: nam ab ea, ut quæ mole totum superat, nominari rectè musculus potest. quanquam ipsa actionis præcipua causa non sit. Nam etsi Galenus tendinem esse dicit actionis præcipuam causam, quo nunc citaui loco: tamen I. de Motu musculorum, non tendini neque carni, sed neruo principatum actionis tribuit: inquit enim, Quid igitur sit musculus clarè dictum est, nempe motus uoluntarij instrumentum. dictum est etiam, unde principium motus sit ipsi, & per quæ: puta à cerebro, & per neruos. Hæc in de Motu musculorum. Pauloq; antea dixerat, Proprium uoluntarij motus instrumentum musculum esse. Vides igitur in hac re Galenum uarium esse, ut modò musculo per neruum, modò per tendinem principatum uoluntarij motus tribuat? Sed hac de re plenius in quadam in id facta enarratione à me dicetur.

Ad aliud de gargareone uenio. Legeram quos adfers ex Galeno & Paulo locos, sciebamq; uuam gargareonis affectum quendam esse: sed id non facit quo minus & parti ipsi non conueniet, recteq; gurgulio uua uocari poßit. Sic enim Plinius, Celsus, Alexander Benedictus, primæ notæ homines nominandam censent. Plinius enim de Brasica lib. XX. cap.10. tractans, Radicum cinis (ait) uuæ in faucibus tumenti tactu medetur. Et de oniti prasio, capite eiusdem libri XVII. Tonsillis (ait) & uuis medetur. & cap. XVIII. de aneto: Cinis eius uuam in faucibus leuat. Et millies alibi. Celsus lib. VI. cap. XIIII. idipsum: Vuæ, inquit, inflammatio terrere quoq; debet. Et paulò pòst, Illinenda ipsa uua uel omphacio uel galla. Alexander Benedictus lib. VII. cap. III. uuæ nomen tam parti ipsi, quàm morbo commune esse apertè declarat. An non me grauißimis autoribus tueor? Sed hæc leuis est de nomine contentio: quorum ut non omnino curam omnem abijcere oportet: sic anxiè in illis

uersari

uerſari ineptiſsimum Galeno ſemper uiſum eſt. Sed hæc hactenus.

Quòd pagina LXVI. meorum Commentariorum à me dictum non probas, Tendones membris membra annectere ac colligare, idq́ ligamento potius quàm tendoni conuenire arbitraris: errati ueniam deprecarer, ni Galenum ducem ſtrenuum à me ſtatem haberem, qui id munus, membris membra connectendi, non tam ligamentis, quàm tendonibus tribuit. Libro enim de Vſu partium primo, utilitatem tendinum recenſens, ad hunc modum loquitur: Vtilitas (inquit) eorum eſt ſecundum componentium naturam: etenim ſentiunt & mouentur ſecundum impetum, & colligant muſculos oſsibus. Quid apertius dici poteſt? quid ad meam firmandam interpretationem ualentius, aut planius? Sed quid ille idem meus & omnium bonorum dux lib. I. de Muſculorum motu? Meritò, inquit, ſanè tantus & talis factus eſt (de tendonis ſtructura loquens) ut qui & ligamenti & nerui uſum exhibiturus ſit: alligat enim muſculum ſubiectis oſsibus in quæ inſeritur. Hoc duce, atque patrono, in hac parte planè mihi palmam ipſe uolens ſciensq́ tribuo: illudq́ ex eiuſdem autoris ſenſis adijcio, Ligamenti duplex eſſe nomen, cõmune ſcilicet, & proprium. Hoc quidem, quòd ei tantum parti conueniat, quæ neruoſæ naturæ cùm ſit, ex oſſe prodeat, & in diuerſam quandam ab oſſe naturam degeneret. Illud, quòd ex æquo tendoni in os & articulos deſinenti muſculosq́ oſsi colliganti conueniat. An non hæc Galeni ſunt? quæ quoniam reuera ſunt, quantum momenti atq́ præſidij ad mea roboranda habeant tute ipſe perſpicere planè potes.

I. de Motu muſcul.

Poſtremò illud, Tu minimè fieri poſſe putas, ut peritoneum (quod ego pagina I. XIIII. meorum commentariorum affirmo) in ſcrotum deuoluatur, nouamq́ eſſe ramicis ſpeciem medicis incognitam exiſtimas. At ea Auicennæ fuit non ignota, qui inter ramicis ſpecies eam adnumerat, quæ ex uelamine deſcendente fit: per uelamen, peritoneum, ut omnes eius interpretes uolunt, intelligens: quod & ipſa literæ ſeries indicat. Fit (inquit) ruptura ex coitu ſuper nauſeatiuam ſatietatem, & aggregationem uentoſitatis, & egeſtionis in uentre: quare deſcendit aut zirbus, aut uelamen & inteſtina. Hoc item Paulo fuit perſuaſum, quum interdum protruſo peritoneo ramicem fieri prodidit. At quò protrudi peritoneum poteſt? In inguen ſcilicet, ſi leuis ſit cauſa: uel ſi paulò fortior, etiam in ſcrotum: quanquam rarò id ego fieri planè confiteor.

Fen. 22. tertij. cap. 2.

lib. 3. cap. 53.

Atq́ hæc ego ad te in præſens mi Saporta tumultuaria ſcriptione in medijs occupationum fluctibus ſufficere arbitror. Quæ ſi à me non ea puritate atq́ dictionis & ſententiarum ubertate ſcripta ſunt, quæ uel eruditio tua, & ampla rerum cognitio: uel ipſa rei dignitas poſtulabat, quum ingenij mei uiribus, (planè ut ſcis exiguis) tum occupationibus uarijs meis, quibus in diuerſum rapior, iure adſcribes. Vale, & collegas tuos omnes, uiros præſtantiſsimos ex me plurimùm ſaluere iubeto.

Acut

Acutior'ne sit ex sanguinis & humorum putredine intra uasa quæ nascitur febris, quam συνοχὸν Græci uocant, an quæ ardens uocatur: & an idem sit acutam esse febrim atq; ardentem dicere: Disputatio cum Hieronymo Lopi medico præstantissimo habita.

ENARRATIO II.

AD Lopij mei ædeis, quò sæpe ego non animi causa solùm, sed instruendæ atq; informandæ rectius mentis gratia (est enim sanè quàm doctus homo, & omnibus omnium bonarum disciplinarum atq; artium ornamentis illustris) de multo manè cùm diuertissem, statim ille me in aperta illa sua ambulatione, uti semper solet, complexus, consalutauimus inuicem: mox'q; spatijs à nobis aliquot confectis, quum de illo interrogassem, ecquidnam matutino illo tempore serij studij tractasset.

In eo, inquit, Francisce totus hodie fui, ut quid Galenus & Paulus de continentibus febribus sentirent, tota mentis intentione conquirerem atq; peruestigarem: in eum'q; legendo incidi locum, qui mihi scrupum sanè non minimum nec satis, ut mihi quidem uidetur, explicatu facilem iniecit: de quo tecum in præsens, quando ita sors tulit, ut in tempore adueneris, differere prolixius meo more constitui. Atq; illud in primis de te quæro, utra'ne tibi febris acutior uideatur: an quæ ex putredine sanguinis nascitur, an quæ ex putrescente bile, id'q; intra uasa, quod genus febris qui Græcè sciunt καῦσον ab ardore uocari uolunt, uti illud alterum genus συνοχόν.

Ad quæ ego: Ne tu quidem hodie Hieronyme matutinas has horas malè reposuisse mihi es uisus, qui in hac re bonæ frugis plenissima medicatò uersatus sis: ea'q; nunc diluenda proposueris, quæ tu iam longo studio atq; intenta meditatione perspecta prorsus'q; confirmata habes: quæ in id mihi nunc à te proposita arbitror, ut quantū iudicio, quantū ingenio, & extēporario de re quapiam differendi usu ualeam (quæ in me sanè omnia minus quàm mediocria esse sentio) hac ueluti exercitatione experiare. Quanquā uerò mearū uirium conscius, haud satis pro rei propositæ magnitudine tibi uiro acutissimo satisfacere [illegible] posse confidā: dicam tamen ut in buccam uenerit, quicquid diluendæ propositæ mihi abs te quæstioni idoneum esse fuero arbitratus, hinc sumpto initio.

Continentes uocatas febres eò maximè dici, quòd ad infebricitationem (Græcis ἀπυρεξίαν uocatam) antequā ex toto soluantur non desinant: sic nanq; Galenus de Crisibus II. IX. Methodi, & de febrium differ. II. quas quidem communi nomine omnes Græci συνεχεῖς nominandas statuunt, ueluti quandam eorum speciem συνοχὸν, quæ scilicet ex sanguine intra uasa efferuescente, uel certè putrente nascitur. Harum porrò omnium etsi multiplex est differentia, unus tamen generationis modus, nempe corporis succis intra uasa efferuescentibus, uel certè corruptis. Quippe quum occasione accepta aliqua, uel refrigerationis, uel stipatæ cutis, uel calfactionis immodicæ à sole, motu, balneo, ira, uenere, incauta uictus ratione, qui

de re quapiam grauem & excussam ferre potest. Ad quem sanè modum sese accommodantes medici, eos Acutos uocarunt morbos, qui cum grauitate casuum celerrimè finiantur: ad salutem, inquam, uincente natura: uel ad mortem, superante morbo.

Quanquam autem morborum acuciem ex temporis modo & symptomatum magnitudine metiri Galenus uideatur: non ab his tantùm, sed & ab humoris morbum facientis acrimonia sumendam esse, ratio ipsa atque Hippocratis & Galeni sensa monstrare uidentur. Siquidem Hippocrates febres in siccitatibus fieri acutiores tradit. non ob id sanè, ut arbitror aliud, quàm quod siccitas nimia humores accendat, & acriores reddat: dicente utique post Hippocratē Galeno, Siccitatem pauciores quidē humores, sed qualitate biliosiores efficere: atque ob id febres in siccitatibus numero quidē pauciores, quàm in pluuiosis, sed tamē acutiores fieri: humoribus quidem per siccitatē acrioribus effectis. Quibus ex uerbis uidere est, Galenum febriū acuciem in siccitatibus, acrimoniæ humorū tribuere.

2. Aphoris. comment. 19.
3. Aphor. 7.
3. Aphoris. comment. 7.

Quanquam non illud perpetuò uerum est, acutos morbos acres secum humores comites habere: siquidem attonitus morbus, angina, lethargus, uolulus, inter acutos morbos rectè annumerantur: qui tamen ut plurimùm non ab acutis & acribus succis, sed à multis & lentis potius fiunt. Perpetuum autem illud est, acres & tenues succos, uehementes & acutos creare morbos solere: quòd tenuitate sua & acrimonia insignem quendam sui sensum inferant: hucque atque illuc uagantes, turgeant: cuius rei meritò, si quid Hippocrati creditur, acutos morbos creare dicuntur.

Quid uerò Synochus sit, quid Ardens febris, explicatius est quàm ut à nobis declarari oporteat. Ad id tantum animum aduertere operæpretium est, Galenum ardentium febrium duo in de Crisibus libro, atque millе alijs locis statuere genera: alterum, quod ex impermista & exquisita bile intra uasa calescente nascitur: quod & ipsum cōgeneris prorsus cum exquisita tertiana esse uult naturæ: eo tantum ab illa distans, quòd neque cum rigore inuadit, neque ad infebricitationem desinit. Alterum esse uult deurentis febris genus, in quo neque declinatio aliqua sensibus deprehendi apta appareat, & à primo febris principio ad crisim usque similis perseueret: eò tantum à priore genere discretum, quòd acutior sit huius quàm alterius generis febris, eademque biliosa & peracuta, Sic enim II. de Crisibus libro, cap. VI. ad uerbum:

1. Aphor. 22.
2. de Crisib. cap. 6.

Συνεχῆ μὲν δὴ πυρετὸν ὀνομάζω, τὸν εἰς ἀπυρεξίαν, πρὶν τελέως λυθῆναι, μὴ παυόμενον, κἂν παρακμή τις αἰσθητὴ φαίνηται. ὅταν δὲ μηδὲ παρακμή τις αἰσθητὴ γίνηται, διὰ παντὸς δὲ ἀεὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἄχρι κρίσεως ὅμοιος διαμένῃ, τὸ γένος μὲν ὅδε καὶ οὗτος τῶν καυσωδῶν πυρετῶν, ὀξύτητι δ' αὐτῶν διήνοχεν.

Quod est: Continuam quidem (inquit) nomino febrim, quæ ad infebricitationem antequam ex toto soluatur non desinit, etiamsi declinatio sensibilis quædam appareat, Cùm uerò neque declinatio aliqua sensibilis apparuerit, semper uerò à primo principio febris usque ad crisim similis perseuerauerit, erit & hæc ex genere febrium deurentium: ab ijsdem uerò acutie differt. Et paucis interpositis,

Ἀρκεῖ γὰρ τὸ γένος γνωρίζειν, ὅτι χολώδης τέ καὶ πυρετικὸς, καὶ κατόξυς. οὐδὲ γὰρ εἰ συνοχὸν ὀνομάζει τις αὐτὸν, ὥσπερ φασὶ τῶν ἰατρῶν, ὅλῳ τῷ γένει διοίσει τῶν καυσωδῶν πυρετῶν ἕνεκά γε τῆς προσηγορίας.

Quod est: Sufficit enim (subdit) genus agnoscere: quòd & biliosa sit, atque deurens, & peracuta: neque enim si etiam synochum ipsam nominaueris, ut quidam medici faciunt, appellationis ratione à febribus deurentibus differt.

Qua ex uerborum serie id apertissimè colligere promptum est, Synochum uocatam ex deurentium genere esse: atque altero genere, quod ex bili nasci idem Galenus dixerat, acutie grauiorem. Inquit enim, Acutie ab illis differt: quod minimè dixisset, ni acutiorem hanc illa iudicasset. Quoties enim quippiam ab altero differre qualitate una aliqua dicimus, qualitatem eam ei prorsus inesse oportet quod alteri comparatur: alioqui enim si non adsit ea qualitas, ab illo cui confertur differre tali qualitate minimè poterit. Vt si dixero, Platonem ab Aristotele sapientia differre: illud significari uolo, utrique quidem sapientiam inesse, maiorem tamen Platoni, eoque ab illo differre, quòd huic maior insit. Hic enim est in comparationibus, quæ ad aliquid unum fiunt, certa comparandi ratio: etsi in differentijs assignandis non id quod de qualitate diximus perpetuum esse oportet.

In quem modum ad præsens locutus fuisse Galenus uidetur, quum de synocho loquens, atque eam ardenti febri comparans dixit, Ab ardente febri acutie illam differre: hoc est, acutiorem esse: quod paulò pòst subdita uerba confirmant, cùm inquit, Quòd biliosa est, & peracuta, & similis ab initio sui ad crisim perseuerat. Nam hæc omnia ad acutiem morbi faciunt. Ex quo enim biliosa est iam effecta, celeres & citatos habeat motus oportet: ex quo autem peracuta, breuissimo tempore finiri necessarium erit. Quatenus uerò similis sui ad crisim perseuerat, ingentes omnino habebit labores: quum nulla in ea fiat remissio, nulla (ut ait Galenus) declinatio: sed perpetuus tenor. Quamobrem meritò acutior erit iudicanda, quum & temporis adsit breuitas, nempe quòd in IIII. finiatur, ut etiam IX. Therap. ait Galenus, si nullus cõmittatur error: & magnitudinem habeat, ob fin[illegible]itudinem noxæ & laboris usque ad crisim. Quæ quum non omnia in ea ardenti febre sint, quæ ex bili est, ut quæ nimirum non in IIII. sed in VII. ut plurimum finiatur, & in ea subsint remissiones aliquæ ægrum alleuantes, consequitur illam alteram, quam synochon appellari diximus, hac acutiorem esse. Idque etiam præter Galenum sensisse Paulum, quo loco de ijs febribus ex professo tractat, nempe lib. II. cap. XXVI. cuius uerba hæc sunt.

Συνοχὴς οὖν ἐστι πυρετὸς, ὁ εἰς τὴν ἀπυρεξίαν πρὶν τελέως λυθῆναι μὴ παυόμενος. ὅταν δὲ μὴ παρακμὴ τις φαίνηται, τοῦ γένους μὲν ἐστι καὶ οὗτος τῶν καυσωδῶν, ὀξύτητι δὲ αὐτῶν διηνέγκεν.

Quod est: Continens quidem febris ea est, quæ ad infebricitationem priusquam ex toto soluatur non desinit. Cùm autem nulla declinatio apparuerit, quæ sensibus percipi queat, hæc quoque ex ardentium genere habetur: sed acrimonia ab ipsis uariat.

Ad

Ad quod facit humoris id genus febris creantis tum copiá, tum maligna putredo. Nam cùm ſanguis bili ſit copioſior, & eius putredo putredine bilis deterior, (ut ex quo putrente in graue uitæ diſcrimen, ni celerrimè ſucurratur æger incurrat) conſequens eſt illam quæ à ſanguine putrefacto naſcitur, hac eſſe acutiorem, quòd tantam noxam æger perferre minimè poſsit. Nam præterquam quòd bilioſus ex putredine factus eſt ſanguis, nidoroſa quædam ſui generis in eo nata ex putredine qualitas accedit, quæ deteriorem faciat morbum. Nam qui ſic affecti ſunt, uirus quoddam hircorū more, ut tradit Galenus, olere ſolent. Nec ualet quod obijci hic partem in alteram ab aduerſario poſſet, Vehementiora eſſe in ardenti febre ſymptomata: nempe delyrium, linguæ nigritiem ac ſiccitatem, inquietudinem, inexplebilem ſitim, caloris acrimoniam, pulſuum uelocitatem maiorem, & cætera id genus. Nam & ſi hæc in ardenti febre ſymptomata adſunt, quorum merito acutior dici poſſet: non minora tamen nec ſanè leuiora in altera illa, quam ex ſanguinis putredine oriri diximus, ſymptomata inſunt: ut quæ & ipſa de ardentium genere à Galeno ſtatuatur. Nec omnino confiteri oportet, in qua febri grauiora adſint ſymptomata, eam ipſam acutiorem dici debere. Siquidem in peſtilenti febre, leuiora plæruncp quam in ardenti febre ſymptomata inſunt: nemo tamen ardentem febrim peſtilenti acutiorem, aut periculoſiorem unquam dixerit. 9. Metho.

Eſſe autem in ardenti febre grauiora pleruncp quàm in peſtilenti ſymptomata, illud indicat, quòd ſæpenumero in peſtilenti, necp pulſus, neque urina, necp ad tactum perceptus calor, ut uult Auicenna, ab eo quod ſecundum naturam eſt ualde immutentur: & æger tamen tum quum nullis ferè ſymptomatis premitur, in mortem derepente ruit. Sic ſanè ad eundem modum in apoplexia, quàm in ardenti febri non tam grandia apparent ſymptomata, quum ſit tamen apoplexia ardenti febre acutior. Non igitur penes ſymptomatum naturam, ſed morbi potius eſſentiam & magnitudinem, atcp temporis breuitatem, de acutie iudicandum, ut mox à nobis propoſitis exemplis dilucidè apertècp monſtratum. Fen 1. quarti cap. proprio.

Itacp prima illa quæſtionis pars ſic mihi diluenda uidetur, ut dicatur acutior quidem eſſe, quæ ex ſanguine putreſcente naſcitur febris, quàm quæ ex bili: idcp ſi temporis quo ſe utraque finit moram, ſi morbi uigorem qui fermè à principio ad criſim uſque par perſeuerat, ſi putredinis malignitatem, ſi etiam morbi magnitudinem, decretorij celeritatem, ac caſuum magnitudinem ſpectemus: quæ ſanè propria ſunt acuti morbi ſignificata, uel Galeni teſtimonio Aphoriſmorū II. cōmentario XIX. cùm inquit, Acuti morbi præter id quod celeriter iudicantur, ſtatim etiam magnitudinem habent. Verùm ſi acutiem eam quæ ex humoris acrimonia ducitur & tenuitate attendamus, ſymptomatumcp uehementiam plerunque maiorem, ardentem febrim ſynocho acutiorem iure dicere poterimus. Hoccp pacto conciliari Arabes Græcis poterunt: quum hi ſynochon ardenti febre acutiorem, illi ardētem ſynocho exiſtimarunt.

Poſtrema uerò dubitationis propoſitæ pars, difficultatis nihil prorſus

ſus habere uidetur: nam in confeſſo eſt, idem non eſſe, ardentem atq; acutam febrim dicere: quum acuta aliqua eſſe poſsit eadem quæ ardens minimè erit, uti de peſtilenti monſtratum: rationem'q; hæc inuicem ſuperioris atq; inferioris ſeruant, quum omnis quidem ardens acuta ſit, non omnis autem acuta ardens: eſtq; alterum alterius genus, alterum ſpecies.

Quæ quum dixiſſem, uellem'q; in longiores moras perpetua atq; continenti oratione cœptam diſceptationem perſequi (quòd gratum mihi atque iucundum eſſet cum docto de re docta homine, longos, ut ſæpe ſolco, in multum diem ſermones protrahere) hic me Hieronymus ueluti comprimens, Siſte hic, ait, Franciſce gradum: longius enim quàm putaram quam'q; exiſtimabam te poſſe imparato de re tanta diſſerere, prouectus es: eos nimirũ imitatus, qui per præceps decliue'q; ſeſe impetu facto demittunt: qui ubi ſemel ueſtigia mouerint, quò poſtea gradum ſiſtant (nempe per prona delapſi) non habent. Sic tu, etſi multa non omnino ineptè, pleraque tamen tua iſta linguæ uolubili celeritate non preſsè, non acutè, non etiam uerè dixiſſe mihi es uiſus: quæ ego ſeria & , ni fallor, etiam arguta oratione refellerem, niſi nos ambos, uti ſcis, & apta iam uiſendis ægris hora, & incaleſcens iam nimis'q; noſtram hanc ambulationem illuſtrans ſol, hinc nos migrare cogerent. Quare in poſtmeridianum, ſi tibi uidetur, tempus (quo otium ſomnum'q;, qui tum grauis longis his diebus occupare nos ſolet fallamus) quod reliquum eſt diſputationis ſeruemus: ut & requiete hac, atque remiſsione leuati, ad poſtmeridianam diſputationem in umbraculo noſtro ſedentes alacriores uenire poſsimus. Quibus dictis, quum peragendi penſi hora inſtaret, illeq; ueſtem de famulo poſtulaſſet, ad uiſendos ægros unà perreximus.

Ad meridiem uerò eius diei, quo cœpta nobis hac ipſa de re tota, diſputatio fuerat, cùm me ad Hieronymum contuliſſem, (eram enim pollicitus ſub id tempus me ad ſe in Lopianum uenturum) mox ille: Næ tu quidem Franciſce (ait) homo mihi coniunctus fideliſsima gratia, tui'q; probè obſeruans, cùm ſemper aliàs, tum modò in primis mihi es uiſus. Qui, neſcio an uiſendi mei cauſa, an diſputationis matutinæ quod reliquum eſt de me audiendi cupiditate, temporius ad me ueneris. Sunt enim meæ nunc partes, contra ea quæ tu acutè & doctè de ſynochis & ardentibus febribus diſputaſti, ea adferre, quæ tuam illam de hac re tibi tantopere probatam aſſertionem conuellere, aut potius euertere omnino poſsint. Rectè autem atq; amanter factum à te eſt, cùm eo deſiderio ea intelligendi teneare, quæ ſemel intellecta uberrimum ſunt ex ſe fructum adlatura.

Itaque quæ conſtitui antequam exequar, tua prius firmioribus præſidijs confirmabo, dein meam ipſe hac de re ſententiam multis ac maximis ſummorum uirorum teſtimonijs, ualidis'q; rationibus cõmunitam, breuiter ac dulucidè explicabo.

Tuam autem Franciſce opinionem qua ſynochon uocatam, ardenti acutiorem exiſtimas, multa autorum dicta confirmare uidentur: in primis illud Galeni, quod tu magna certè ratione prò tua tuenda opinione II. de Criſibus adduxiſti: quo eam à cæteris acutie differre dixit: id minimè

nimè dicturus,ni hæc cæteras omnes acutie uinceret. Quod mox eodē loco confirmare Galenus uidetur,eā ipsam febrim inter deurentes atq; peracutas collocans.Sufficit enim,inquit, genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit,atq; deurens,& peracuta. Quod si peracuta est,erit certè non minus ardentibus febribus acuta: non enim acutiores peracutis usquam dari possunt: de quibus rectè illud Hippocratis, Vbi morbus peracutus 1.Aphor.7. est,statim extremos labores habet. & Galenus in commentario.Etenim accessiones, uel simpliciter omnia accidentia in uniuersum exhibet morbus peracutus quàm maximè uehementia & uiolenta,primis diebus protinus ab ægrotatione: nam in ipsos statim incidit morbi uigor, qui nihil aliud certè est,quàm morbi in accidentibus summum.

Statim autem,intelligendum est,circa primos quatuor dies. De ardentibus uerò absolutè uocatis, eas dicit acutas, non autē peracutas esse, inquiens: In continuis uerò incendentes seu ardores acuti sunt.Non igitur peracutas,sed acutas tantū ardentes uocat. Gal.1.Apho. comment.12. Quanquam III.de Crisi, cap.4. ardores etiam absolutè dictos in albo peracutorum statuat,inquiens: In omnibus morbis peracutis, noscendum est accessiones uel synochas esse, uel continuas quæ per tertium acerbantur. Peracutos autem eos Galeno & Hippocrati uocari, qui ualde acuti sint, ex illo Aphorismo & illius 4.Aphor.10. Commentario constat medicari in ualde acutis.

Rursus hac potest ualida, ni fallor, ratione mens tua probari. Nam 1.Aphor.7. morbus ille peracutus censendus, qui statim in summo uigore consistit, moxq; extremos & summos labores habet: (acuti nanque morbi magni sunt, & ad suum uigorem celerrimè properant.) Itaque erit morbus ille 2.Aphoris. altero acutior,qui suum ocius uigorem nanciscetur, extremosq; labores comment.19. & 23. habebit. Constat uerò synochon citius reliquis ardoribus in summo uigore consistere, summosq; habere casus: igitur erit ardentibus febribus acutior. Assumptio uerò probari ex eo potest, quòd synochi uocatæ febris longus est status,aut potius ipsa tota status est. Gal.1 de Crisi.cap.4. Eius uerò quæ synochos non est, non tamen desinit ad infebricitationem, cùm status alijs temporibus longior existit, motus est uelox, quòd si breuior sit status, tardus est motus,ut III.de Crisi.Galenus.

Ex quo apertissimè constat,uelocitatem motus in morbis,præcipueq; continuis febribus,ex status longitudine, & ad morbi initium uicinitate metiri Galeno solere: ut dicatur is morbus ulociorem habere motum, qui statum habet principio proximum, eundemq; longum,ut præcitata Galeni series III. de Crisi,euidentissimè iudicare uidetur. Synochon uerò propriè dictum confestim ad uigorem peruenire,Galeni sententia con 1 de Crisi. cap 4. stat inquientis, eam ipsam febrim, si nullus accidat error quarto die per crisim finiri.

Cuius dicti hæc planè est euidens ratio, quòd cùm febris magna sit atq; ardens, (nimirum ex putrescentibus intus succis, in omnibus uasis, aut saltem maximis inter alas inguinaq; constitutis) nullaq; fiat febris re- Ex Gal.9. Metho. missio aut declinatio, sed perpetua accessio, in eodem semper uigore permanens,ut homoteno, aut increscens, uti in acmastico,necessum inquam

est, breui eam febrim finiri, ac planè citius quàm ubi aliqua contigerit accessionis remissio, ueluti in reliquis contingit ardentibus febribus, in quibus per tertium quemque diem, ut uult Galenus, fiunt accessiones: quæ etsi ad infebricitationem non desinunt, ad declinationem tamen aliquam sensibilem deducuntur: alioqui iam à propriè uocatis synochis non distinguerentur, sed essent plane ipsæ synochi, (id enim est nomen earum, quæ unicam habent accessionem absque sensili declinatione ad crisim usque) ut enim antea dictum est, si cætera paria sint, assiduitas perseuerantiæ febris, sine ulla accessionis remissione, acutiorem & breuiorem morbum reddit: cùm nullum habeat natura interuallum, nullam quietem, aut remissionem, sed semper similem ac sibi constantem febris uehementiam: cuius quidem perpetuam indesinentiam ad morbi citiorem terminationem facere certum est. & Galenus innuit tum alibi, tum in commentario illius Aphorismi, Acuti morbi quatuordecim diebus finiuntur. Morbi (inquit) continui acuties nũquam potest plures quàm quatuordecim obtinere dies. Ex ijs uerò qui motus habent inæquales, multi extenduntur ad aliquod usque tempus exterius præfinitum. Non enim tolerare potest natura longiori tempore magnum laborem.

2. de Crisi. cap.6. — *2. Aphor. 23.*

Quin & Auicenna (si tamen eum recipis, & contrà quàm Manardus sentiat, in probatorum numerum admittendum censes) ardentem febrim inter non ualde acutas statuit: sic enim de ea: Tertiana (ait) Pura & Causon de acutis non ualde sunt, moxque subdit: Et si non fuerint illic paroxysmi, imò materia eius fuerit acuta, uelut synochi, tunc ægritudo erit acuta. En quàm apertissimè Arabs Auicenna uelit tum solùm ardentem febrim acutam dici debere, cùm in ea accessiones non sunt, uti in synocho, & in eius materia ueluti synochi fuerit acuta: alioqui non ualde acutam aut esse, aut haberi. An non locus hic plenissimè locum illum Galeni confirmare & planius etiam explicare (dicant hic quod uelint Auicennæ mastiges) uidetur? quo synochon ab ardende acutie differre dixit: hoc est, esse illam hac acutiorem? quod ex eo constat, quòd ardentem febrim synocho Auicenna comparans, tum acutam censeri debere testatur, cùm illius materia synochi materiæ fuerit quàm simillima, & progressus modus ei qui in synocho est quàm finitimus.

Fen 1. quarti, cap.4. — *2. de Crisi.*

Erit igitur meritò synochos ardenti acutior, quum hæc ad illius collationem & similitudinem acuta dicatur. Nec huic tuæ assertioni illud obstare uidetur, quòd synochos à multis dicatur ex sanguine fieri, à quo sanè humore facti morbi uel omnium testimonio mitiores esse solent: ardens uerò à bile, cuius affectus acutiores sunt. Nam loquimur ex Galeni sententia, qui synochum etiam ex bile fieri censet, uti 11. de Febrium diff. & de Crisib. item 11. Vnde in commentario illius Aphorismi (quæ ducere oportet) laudat sanguinis missionem in febribus ardentissimis ad animi usque deliquium: id minimè consulturus ni de synochis, non de ardentibus intellexisset: in quibus tanta certè sanguinis missio minimè competit, utpotè perducere nata ad biliosorum ebullitionem. Non enim tu cum academia Florentina (opinor) sentis, Non posse sanguinis missione

cap.2. — *cap.6.*

ægrum ad biliosorum feruorem, uel frigidorum cruditatem duci. Florentini enim falsò id ab Auicenna atq; temerè dictũ (nescio quàm rectè,) constanter tamen certè asseuerant.

Adde quòd 1 x. Methodi febrim ex copia sanguinis & feruore natam, Galenus calidissimam esse affirmat. Quanto igitur magis quæ ex putredine æqualiter in omnibus uasis, aut saltem primoribus diffusa? quod sanè in synochis propriè uocatis fieri solet. Nam in alijs continuis, quæ accessiones habent, uel quotidiè, uel per tertium quenq; diem, putredo in una quapiam parte subsistit, quæ uel phlegmone tentatur, uel etiam citra phlegmonem ueluti in foco quodam principium febris in se continet. Id enim causam esse nouæ accessionis declarat prolixè Galenus *cap. ult.* 1 1. de Febrium differ. inquiens: Quæcunq; per circuitus aliquos ægritudinum accessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus ortum habent, quæ scilicet membra, uel mittunt, uel suscipiunt, uel generant, uel attrahunt superfluitates eo quo nuper diximus modo. Sed quæ (subdit) circuitus non habent, in his nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa. At omnes qui in uenis & arterijs continentur humores, atq; ij præ- *Gal. 9. Meth.* sertim, qui in maximis atque plurimo calore abundantibus sunt: aut ob aliam quampiam causam, ut in ephemeris, aut ob putrefactionem, feruentem febrem accendunt synocham appellatam: quæ à principio ad finem nullam habet intermissionem: ac tandiu perseuerat, hominemq; deurit, donec qui eam adferunt humores aut ex toto absumantur, aut coquantur, aut utrumq; patiantur.

Itaq; rationi, & ueritati, atq; Galeni sensis maximè consentaneum uidetur, febrim huiusmodi ex putredine contingente in omnibus uasis, aut maximis, & præcipuis factam, ea acutiorem esse, quæ ex putredine fit solius alicuius humoris, quamuis biliosi, in aliqua tantum parte putrentis. Vnde nimirum crisis eius aut in quarto fit, aut omnino intra septimum, Galeno asserente libro de Crisibus tertio. *cap. 4.*

Atq; hic ille ad me, Videor'ne tibi partes tuas, Francisce, pulchrè sustinuisse, easq; fortissimis præsidijs adeò communisse, ut uel nullis hostium incursionibus oppugnari ullatenus possint? Sanè inquã ego: ita enim nunc mihi in ea quam prius exposui sententia, hisce quas tu non minore doctrina quàm facundia attulisti rationibus confirmatus uideor, ut dimoueri de sententia ne aduersario quidem Galeno possim. Vereorq; plurimum, ne ita tu ualidissimis copijs aciem instruxeris meam, ut infirmissima manu (eam tu si euertere exercitibus tuis contenderis) aduersum ire possis. Quid enim tibi pro te copiarum ad congrediendum uel uincendum tantis iam armatorum cuneis in mea castra traductis superesse potest? Experiar tamen infracto constantiq; animo tuorum militum fortissimam manum: hoc est, rationum tuarum (quas si non multas quidem illas, firmissimas tamen & bene robustas habere te arbitror) uim, roburq; omne. Tu iam ad conferendam manum instructis ac dispositis copijs te para.

Ad quæ Hieronymus: Educam inquam posteaquam tibi tantopere

fidis,

fidis, è munitissimis meis castris eam militum manum, quæ uel aspectu ipso, nedum congressu ita tuas copias omnes & cuneos euertat ac dissipet, ut ad primum armorum strepitum, tubæq; sonum, sis multo cum dedecore multa certè tua clade atq; tuorum iactura terga daturus. Quæ ut cuncta opere magis quàm uerbis & terroribus compleam, è media Græcia duces strenuos atque inuictos Galenum, Paulum, Aëtium: ex Arabia Rasios, Auicennas, Auerroas: ex intima Barbaria Gentiles, Nugones (Hugones dicere uolui) Herculanos & sexcentos huiusmodi proferam, qui ardentem febrim synocho non paulò plurimum acutiorem esse doceant: ut eorum sensis doctissimus quisque sit protinus manus daturus.

Prima ratio. Principio, omnium sententia cõstat, tam Græcorum, quàm Arabum, ex sanguine efferuescente, aut etiam putrescente, in omnibus aut præcipuis uasis, synochon fieri, quæ causa est unicæ eius ab initio ad crisim usq; accessionis: reliquos uerò καύσους ac præcipuè exquisitos, à flaua bile, exquisita quidem illa, ac intra uasa putrente: (sic enim Galenus 11. de Cri- *Cap.6.* sibus) Atqui morbi ex sanguine facti mitiores sunt biliosis: Erit igitur synochos uocata, ardente mitior, atq; ob id minus acuta.

Esse autem biliosos morbos sanguineis acutiores, omnium sententijs comprobatur, dicentium, Ex bili exquisita morbos acutissimos nasci. *3.Aphor.9.* Quamobrem in autumno, ut uult Hippocrates, acutissimæ ægritudines fiunt, & ut plurimum lethales: & in siccitatibus febres acutiores, in plu- *3.Aphor.7. & 16.* uijs longiores. Galenus autẽ apertissimè 11. de Febr. differentijs, uelle ui- *Secũda ratio.* detur, à sanguine putrescente factam febrim, simpliciorem esse, hoc est, mitiorem: nimirum ob sanguinis benignitatem & humiditatem, à quo quidem plurimus, sed mitis attollitur uapor. Quamobrem erit illius calor, ardentis calore mitior: qua una re à biliosa febri, ea discriminatur quæ ex sanguinis transmutatione fit, ut eo loco ait Galenus.

Tertia ratio. Eadem rursus sententia Galeno expressa uidetur præsagiorum 11. *Commẽt.46.* nempe à sanguine & pituita morbos, biliosis esse prolixiores, quod alte- *2. Præsagiorum.* ro ex Hippocrate & Galeno loco roborari firmissimè potest, ubi de urina rubea hypostasim similiter rubeam habente loquuntur, quam ipsam, salubrem quidem, sed longam significare ægritudinem uolunt. Ex quo apparet sanguineos morbos biliosis esse prolixiores.

Quarta ratio. Quod & ipsum amplius æstatis conditio declarat: nam æstas autore *2.Apho.15.* Hippocrate morbos abbreuiat, æstatis autem morbi biliosi sunt, eiusdem *3.Aphor.21.* testimonio: erunt igitur ij alijs quibuscunq; breuiores, atq; ob id acutiores. Item cùm exquisita febris ardens à bili orta, intra uenas putrente, *2.de Crisib.* plerunque tertio die ad crisim, ratione motus materiæ perueniat, Galeno teste: synochos autem nunquam citius quarta: erit aliqua igitur ardens febris synocho acutior.

Quinta ratio. Quod ex symptomatum item magnitudine, uehementia, & multitudine confirmari rectissimè potest: nempe incendio, uigilia, furore, siti, linguæ siccitate, angustia, syncopi, alijsq; multis quæ in exquisitis ardentibus febribus, amplius quàm in synochis euenire solent. ob humoris fe-

brem

brem creantis acrimoniam, tenuitatem, siccitatem, celeremq; motum. Quæ cùm in synocho saltem per initia minimè eueniant, (est enim tum ut uult IX. Methodi Galenus de genere ephemerarum) consequitur ardentem febrim synocho acutiorem esse.

Adde quòd sanguis uel solus, uel alijs admixtus atq; confusus humoribus dulcedine sua, humiditate leni, substantiæq; mediocritate, aliorum acrimoniam obtundere solet: cùm sint ex sincera bili facti morbi deteriores longè, humore nimirum acri rodente, & acrimoniæ sensum inferente. unde meritò herpes, elephas, cancer, phagedena & id genus, inflammatione, bubonibus à sanguine factis, & reliquis ab eòdem humore deteriores atq; acutiores creduntur. Nec obstat quòd optima quæq; cùm immutantur & corrumpuntur, in pessimam soleant qualitatem cōuerti: quod ouorum, & spermatis mala corruptio indicat, atq; adeò sanguinis extra uasa deducti in pus conuersio: fit enim in his ex contrario in contrarium ingens mutatio. Nam etsi uerum id est, non tamen momento fieri eam mutationem quis unquam dixerit: non enim (ut philosophi dicere solent) fieri transitus extremi in extremum nisi per congrua media solet. Quamobrem & si sanguis corruptus in pessimam tandem abit naturam, non tamen confestim ab initio, nec etiam unquam in deteriorem, quàm possit bilis ipsa peruenire, deducetur, quum sit nimirum bilis sua pte natura malus & acris admodum humor. *Sexta ratio.*

Poteram & pleraq; alia propositæ nostræ disputationi ualde accommoda, huc non ineptè afferre. sed quando hæc potiora atq; præstantiora uisa sunt, reliqua à me consultò (ne in longum euadat oratio & tibi negotium in his diluēdis faciam) omittentur. Tu cui nunc præcipuè incumbit ualidam hanc hostium manum (ut tute dicere soles) forti impetu conterere, effice modò, ut uires ingenij neruosq; omnes in ijs meis euertendis effundas: sic enim aut te ipse in opinione tua maximè confirmabis: aut meam ipse (uincere si nescias) robustiorem reddes.

Cui ego: Minimè, inquam, tibi illud concessero, me hoc in prælio uincendo non esse. Nam etsi uiribus ingenij meis parum omnino possum, auxiliaribus tamen copijs, mihi sanè & fide & præstantia probatissimis, & districtis gladijs congredi, & fortiter uincere me posse spero. Itaque respondeo ad rationes tuas singulatim omnes. Ad eam præsertim, quam ueluti principem, ducis fortissimi instar in prima acie collocasti. illudq; *Primæ rationis dilutio.* in primis minimè sum admissurus, quod à te primò assumptum est, Ex sanguine solum synochon nasci. Non enim ex unico tantum, sed pluribus, aut potius omnibus intus succis æquabiliter putrescētibus unà cum Galeno febrim hanc nasci iure credimus. Eam enim quæ ex solo sanguinis feruore fit, citra putredinem quis unquam ardenti acutiorem dixerit? *9. Meth.* est siquidem ipsa ex diariarū genere atq; natura, uel Galeni testimonio, *9. Meth.* quamobrem causo acutior esse nullatenus potest. neq; ego id mihi aduersum te sustinendum proposui, (quis enim tantas ineptias efferat?) sed illud, continentem eam quæ ex succorum intus omnium corruptela atq; putredine oritur, καύσῳ à bili exquisita multò esse grauiorem, acutiorem,

maioris etiam periculi. Nam & si bilis ipsa suapte natura mali moris est acuta, rodens, incendi atq; in omnem corporis partem tenuitate sua ferri facilis: quis tamen non eam ipsam uniuersa humorum intus putrescentium mole multò mitiorem iudicet? cui enim uel ualentissimo & fortissimo homini, non longè facilius sit & expeditius, unicum quéuis strenuum hostem, quàm multos etiam imbelles commissa pugna uincere?

At tecum ipse Hieronyme cogita quibus cum, & qualibus, quàm immitibus & effrenatis, sit naturæ ipsi in synocho ex putredine hostibus congrediendum? An non multis, ualidissimis, uno simul impetu in illius castra irruentibus? Equidem illud si cogites, quid negotij putrescens sanguis nidore suo, copia, humiditate, impletione: quid bilis acrimonia, tenuitate, incensione, mobilitate: quid pituita lentore, crassicie, obstructione: quid demum atra bilis densitate, soliditate, impactione & certa sui generis malitia naturæ nostræ faciant, (putrescunt enim hæc eodem tempore, ijsdem locis simul, pariq; in synocho comitatu aduersum naturæ uires insistunt) illud quoq; uel inuitus & nolens confiteberis, grauiorem esse ab ijs omnibus unà putrescentibus, quàm uel ab exquisitissima bili natam febrim. Nam dum se natura à sanguinis nidore & copia, uno aliquo excretionis genere uel per nares, mariscas, aut menses alleuare tentat: impeditur pituitæ cum sanguine mixtæ lentore, obstructione, crassicie. Mitem autem sanguinis qualitatem acuit & ueluti subditis flammis incendit, bilis feruor, & atræ bilis densitas: quæ se ergo uel potentissima uis ab his tam immanibus & truculentis hostibus facilè explicet? ac integris copijs saluam in arcem subducat? eò fit, ut in synocho eius generis, omnium simul humorum aut plurium fermè semper symptomata appareant, in causa unius tantum. Quæ causa est, cur & somno graues, & prostratos nonnunquam, paulò pòst ualide agitatos, uigiles, furiosos, sitientes, fatigatione atq; æstu affectos, angustia, cordis morsu, syncopa præhensos, demum morientes (ni naturæ uirium robur & operosa medentium manus adsit) cernamus. Varij hi sunt humorum atque naturæ motus, uarij in se erigendo & à morbi iniuria uindicando labores.

Itaq; & si tibi illud donem, mitiores esse à sanguine quàm à bili morbos: nunquam illud certe concessero, ab omnibus succis æquabiliter genitos morbos, ijs qui à bili sunt leuiores esse. Adde, quod fieri ego minimè posse puto, (neq; etiam è nostris præstantissimi quique putant) ut à solo sanguine in uasis putrente simplex accendatur febris: sunt enim unà confusi ibi humores. Vnde illud rectissimè Galeno V I I. de Vsu partiũ dictum est, Nihil prorsus esse in corpore simplex atque purum. Et illud item Elementorum I I. reliquos corporis succos cum sanguine permistos inueniri: quod in de Humana natura innuere apertissimè uoluisse uetustissimus Hippocrates est uisus, & Galenus rursus I. de Morbi differ. confirmauit.

Quòd si è nostris plurimi hanc huic febri nomenclaturam tribuunt, ut à sanguine natam prædicent, à uincente quidem & præcipua humoris febrem facientis parte: non ab exquisita materia & continente causa denomin

nominationem fecerunt (eſt enim, ut Philoſophi uolunt, à ſuperante ſumenda denominatio) niſi & id fortaſſe una cùm Haly ſanguinem nuncupare uoluerint, quod in uaſis rubrum ac cæteris confuſum humoribus apparet. Tunc quidem uerisſimum erit, à ſanguine febrim hanc naſci: ſed qui ſi ſic confuſus putreſcat, pernicioſisſimi generis febrim creabit. Vnde illud appoſitisſimè Galeno dictum eſt, ab huiuſmodi morbo in ſummum uitæ diſcrimen ægros deduci, ni celerrimè ſanguis mittatur. Et illud item ab Hippocrate, Inter acutos morbos cõtinentes febres ægros plurimum interimere ſolere. Quod de nullo altero febrium genere quàm hoc utrius dictum exiſtimare oportet. Non enim ardores, continuæ tertianæ, quartanæue tam propriè continentes atq; ſynochi (etiam ſi ad indeſinentiam non perueniant) dici ullatenus debent: quòd nulla ſit in ſynocho remisſio, nulla quies, perpetua acceſsio, & calor ad criſim uſq; immitis. In alijs contrà remisſiones, & tepores per ſtatos quoſdam dies inuenias.

artis Medicinalis tract. de hepate. cõment. 12.

9. Meth.

1. de Ratione uic. acut. textu 8.

Quamobrem grauiorem certè febrim illam exiſtimare atq; grandiorem oportet, in qua æger magis de uita periclitatur. Cuius ſanè morbi magnitudinem curationis modus indicat: qui ſanguinis misſione ad animi deliquium uſq; facta perfici omnino uel Galeni cenſura debet. ſic enim ille IX. Methodi, & in commentario XXIII. primi Aphoriſmorum, ubi ardentisſimis febribus celerrimè hoc pacto ſubueniri, multa certè ratione affirmat. Per ardentisſimas uerò febres, huius generis eo loco intellexiſſe Galenum, hoc eſt ſynochos, non autem ardentes, illud maximè indicat, quòd IX. Methodi harum ipſarum curationem ex profeſſo tractans, eadem illa ſubijcit uerba quæ in præfato commentario adiecit: dum ardentisſimis febribus larga ſanguinis misſione obuiam iri ſtatuit. Ardentisſimas igitur iure optimo ſynochas uocauit, & ſummis præſidijs perſanandas. Extremis enim morbis extrema exquiſitè remedia proſunt. Eſt autem ſanguinis misſio ad animi deliquium facta, extremum & planè præſens auxilium. quis autem ardenti tam potens remedium niſi planè ἀμέθοδος adhibuerit? Hippocrates certè ardoribus, aquæ mulſæ potu, uomitione, alui ex cocto aſinæ lacte ductione, non ſanguinis misſione ſuccurrendum conſulit, cur? quòd mitiori morbo mitiora auxilia magis conueniant. Auicenna certè non improbus autor, ardoris curationem eandem exquiſitæ tertianæ atq; parem eſſe uult: neq; ſanguinis misſionem metu efferueſcentiæ bilis admittit. Idemq; cauſodes non multo exquiſitis tertianis acutiores meritò exiſtimat.

1. Aphor. 6.

4. de Ratione uic. acut. 5. 6. 7.

Fen. 1. quarti. tract. 2. cap. 44.

Falſum itidem illud eſt (quod tua uenia dictum uelim) quod in argumento aſſumpſiſti, (nudè ſi proferatur) à ſanguine factos morbos bilioſis eſſe mitiores: nam ut quidq; in ſuo genere præſtantius, ſic uitiatum peſtilentisſimum efficitur. Quod genitalis ſeminis intus retenti nocentisſima in uenenoſum humorem mutatio, ſanguinis copioſi corruptela, ouorum nidoroſa putredo apertisſimè indicant. Quamobrem non ineptè Iſaac tanto hunc humorem naturæ fieri odioſiorem, ſi à ſua ipſius degeneret natura, quãto erat ille ſuam ſeruans naturam gratior & charior, iucundiorq; nempe naturæ filius.

Libro de Febribus.

Quod uerò ſubijcis, in autumno & ſiccitatibus, ob id acutiores fieri morbos, quòd à bili ſint: Id non omnifariam uerum: nam non ea tantùm ratione, quàm quòd in autumno diſſoluta ſit ab præcedente æſtate ægrotantium uirtus, inæqualiſq; temporis conſtitutio, naturæ non minimum negotij inferens difficiles morbos reddat. In ſiccitatibus uerò etſi acutiores, quàm in pluuioſis morbi ſunt, non tamen ſynochis noſtris grauiores: cùm illi acrimoniæ tantum meritò, quæ illis à temporis ſicca conſtitutione euenit acuti cenſeantur: hi ab ipſa morbi eſſentia, maligna putredine, malo more, uerendiſq; ſymptomatis. Atq; hæc ad primam.

Secundæ rationis dilutio

Secũdæ uerò tuæ rationi quæ Galeni ſententiæ 11. de Febrium differ. innititur, acutior aliqua erit excogitanda dilutio, eſt enim diſcuſſu paulò difficilior. Vult enim eo loco Galenus à ſanguine etiam putrente mitiorem creari febrem. Quid igitur ad hoc? Reſpondeo Hieronyme, nuſquam ne hoc quidem loco à Galeno pronuntiatum mitiorem à putredine ſanguinis quàm ab alijs humoribus naſci febrim: ſi de ea putredine loquimur quæ illi intra uaſa ab ipſorum ſtipatione & obſtructione contingit. Nam eo quem tu citas loco, id tantum apertiſsimè uoluit, ſanguinem in ijs quæ inflammationem patiuntur particulis ſubire putredinem poſſe: ueluti in phlegmone uocato, à qua ſanè putredine, mitiorem quàm ab alijs, & ſimpliciorem fieri febrim affirmauit. Quod & ego ultrò confiteor & uolens etiam tibi dono. cùm enim peculiari aliquo loco extra uaſa putret ſanguis, & inflammationem facit, ſimpliciorem certè quàm bilis pura excitat febrem: quòd tum non omnes ſucci æquabiliter in uenis, uti in ſynocho, putreant, ſed modica ſanguinis extra uaſa deducti portio. à quo, ut non maligna naſci putredo, ſic nec grauis oriri febris poteſt. Mitis enim & uaporoſus potius, quàm acris & mordax per continuitatem à loco inflãmatione tentato attollitur calor: quòd non multus ſit putrens ſanguis: non in amplis & præcipuis uaſis, uti in ſynocho, ſed in muſculis ſit concluſus, non multi ſecum confuſi humores.

Maneo itaq; in ſententia, nec quicquam me de ſtatione deiectum hac tua irruptione puto. Quo etiam ingenio reliqua ex Gal. 1 1. Præſagiorum, & Hippocrate in Aphoriſmis de æſtate morbos abbreuiante quæ adfers refelli poſſunt. Nempe longiores eſſe & ſalubriores ex ſanguine, quàm ex bili factos morbos. Sed nihil aduerſum me, qui tantùm de ea febri intelligo, non quæ in ſanguine ſolo, ſed quæ in omnibus æquabiliter ſuccis intus putrentibus ſedem ſuam habeat: quam in primæ tuæ rationis dilutione abundè cæteris cunctis grauiorem & acutiorem indicaſſe tibi uideor.

Tertiæ & reliquarũ rationũ dilutio.

Quod ad ſymptomatũ uerò naturam pertinet, quæ tu fortiora eſſe in cauſo, quàm ſynocho uincere ſtudes, atq; ob id acutiorem ſynocho cauſum. Id ego an confiteri debeam ualde certè dubius ſum. Cùm illa eadem quæ ardenti in febri ineſſe unà cum noſtris omnibus ſcribis, ſynocho ineſſe ex ſanguinis putredine nato uideamus: ut quæ ſit ipſa ex deurentium genere atq; peracuta, ut uult Galenus, tum unicam atque perpetuam ab initio ad criſim uſq; acceſsionem habeat quod ad morbi magnitudinem

2. de Criſib. cap. 6.

& ſæu

& sæuitiam tantum ego posse puto, tantumq; habere uirium quantum reliqua omnia quæ tu enumerare posses symptomata. Quis enim nisi ualentissimus immitem per uasa omnia, per artus omnes diffusum calorem, perpetuò urentem, & cruciantem, atque in dies magis atq; magis increscentem, ut in acmastico, saltem non sine graui discrimine ferat? Quis non laborem hunc tanti perferendi caloris cum omni symptomatum colluuie, quæ in ardore contingunt rectè conferat? quum ad hunc solum laborem, reliqua omnia si diutius perstet consequi soleant.

Postrema tua ratio, dissolui nullo negotio potest. Non enim sanguis bonitate sua aliorum malitiam retundere usquam potest: ni & ipse multus & suauis, & bene temperatus: reliqui uerò exigui non admodum à natura alieni facti fuerint. At in putredine quæ in maximis & præcipuis uasis fit, ubi multa est obstructio, stipatio, nidor, corruptela, turbatio, agitatio, quid tu bonitati sanguinis tribuas? cùm pessimus iam ipse uel sua ipsius in uasa irruptione, conculcatione, atq; putredine, uel aliorum pessimorum succorum secum admistione confusioneq; degener atq; impurus factus sit? non igitur ipse aliorum in hoc morbi genere sæuitiam retundere, sed magis ipse mole sua, nidorosaq; fuligine, noxam augere potest. Vt enim qui se nepharijs & inquinatissimis hominibus coniungunt, si ualentes uiribus, autoritate, copijs, atq; opibus ipsi sint, alios quibus copulantur flagitiosos magis ac perditos reddunt: sic sanè sanguis quum in toto corporis dominatu principatum inter humores & mole, & uirtute teneat, nimirum si exercitum omnem agitatus & uitiosus factus instar mali ducis perditum eat.

Vltimæ rationis dilutio.

Simile pulchrum.

Tu Hieronyme, si qua habes, quibus hæc euerti mea posse putes, adducito. Ego enim in tuis euertēdis copijs, opes meas, omnes uires, neruos, auxilia mea omnia atq; præsidia fudi: ut si mihi de integro instaurandum sit bellum, sim planè omnibus subsidijs destitutus: ut facilè non modò tibi potentissimo hosti, sed cuiuis etiam imbelli, aduersum me hastam erigere, congredi, de statione depellere, castra spoliare, multa cum sua laude liceat. Tu interea uel me meliora docebis, uel hæc saltem (in iudicio tamen tuo prius perpolita atq; limata) digna statues, quæ à te optimo atq; præstantissimo uiro & legantur, & approbentur: id me unum uoluisse ut existimes te etiam atque etiam rogo. Vale.

Vulnus capiti inflictum cuidam illustri mulieri secundum occipitis initium quā se inuicem suturæ contingunt minimè lethale fuisse, Assertio medica ad Reuerendissimum D. Legatum Auinionensem.

ENARRATIO III.

Rogati à Reuerendissimo D. Legato in casu nobis proposito sententiam dicere: Num scilicet inflictum capiti uulnus, & punctim factum, ad usque caluariam descendeins, lethale sit. Vt ei rogationi satis faciamus, illud imprimis animaduertendum, Vulnera ea Hippocrati & Galeno lethalia dici solere, quæ uel necessariò ac semper, uel secundum pluri-

5. & 6. Aph. Galē. cōm. 2. quinti Apho. 6. et cōm. 18.

mum mortẽ adferre nata ſint: quod non uulneribus ſolùm, ſed & omnibus morbis commune eſſe ijdem autores prædicant.

Illud quoque attendendum, Tribus præcipuè modis morbum quempiam Galeno uehementem, magnum'ue dici: nempe uel ob partis læſæ principatum: uel ob magnitudinem diſpoſitionis: uel denique ob ipſius morbi malignitatem.

4. Meth.

Illud etiam ſpectandum, Morbum aliquẽ grauem aut leuem eſſe proprijs indicijs demonſtrari: quæ & ipſa autore Galeno à rei ipſius eſſentia, à loci natura, à doloris proprietate, & ſymptomatis morbum comitantibus deſumuntur. Itaque ubi grauia morbum aliquem ſymptomata conſequuntur, grauem: ubi leuia, leuem iudicamus. Sunt autem in capitis uulneribus grauia ſymptomata ſtupor, deſipientia, eryſipelas, conuulſio, febris, bilis uomitus, obmuteſcentia & cætera eius generis: ut pulchrè Hippocrates & Galenus docent.

Gal. 1. de Locis aff. & in Arte medicinali.

7. Aphor.

His igitur ita ex Hippocratis & Galeni ſententia conſtantibus, duo dicimus: Primum, præfatum uulnus mortale non eſſe, Secundum, nec graue quidem ipſum eſſe.

Primum quidem conſtat, quum non ſit ex eorum numero quæ mortem uel neceſſariò, uel ut plurimum inferant. Nam etſi cerebri uulnera etiam effatu digna (ut uult Galenus) neceſſariò mortalia nõ ſunt (quum ſanata ipſe ſæpius uiderit) multò certè minus huius ſpectabilis dominæ uulnus lethale erit. quod uix aut leuiter in caluariam uſque deſcendat. Quin cùm & Auicenna inciſionem etiam ad cerebrum pertinentem ſanari quandoque poſſe cum Galeno confiteatur: hanc certè multò magis ſanari poſſe fatendum erit. Quare neceſſariò mortale non eſſe eſt iudicandum: quum ex ipſius eſſentia & natura ſanabile ſit, quod nulli uulnerum neceſſario mortalium competere poteſt.

Commen. 18. 6. Aphoriſ.

Fen. 1. tertij. cap. de inciſione & plaga cap.

Graue autem non eſſe, hoc eſt ex eorum numero quæ per ſe periculoſa, & ad mortem perducentia ſint: illud maximè indicat, quòd nullum ſymptomatum grauium, quæ huiuſmodi uulnera comitari ſolent, adeſſe conſpicitur. Non enim adeſt aut adfuit deſipientia, non ſtupor, non conuulſio, non eryſipelas, non loquelæ aut uocis amiſsio, non ſenſuum turbatio, non oculorum rubor aut cæcitas, non bilis uomitus, aut febris intenſa. Quamobrem quum iſtæc ſymptomata ſtatim, grauia capitis uulnera ſequi conſueuerint (ut Galenus & Hippocrates docent) nec ullum appareat: ſequitur, uulnus ipſum graue aut periculoſum ad medicorum ſenſa loquendo per ſe non eſſe, quum ijs priuetur ſymptomatis, quæ uulnus aliquod graue iudicare habent, & ea ſtatim conſequi.

Hipp. Apho. 59 7. Gal. côment. eodê & comment. 12 primi Aphor.

Adde quòd neque pars læſa admodum momentanea eſt, nempe ſola capitis carnoſa pars, aut ſi quid caluariæ affectum eſt: id quàm minimum ſit exiſtimandum quum etiam de ſciſſura minimè conſtet, tum quòd à re pungente & perforante factum eſt uulnus: tum quòd à tegumentis capitis ualde retuſa rei uulnerantis uis fuit. Vnde conijciendum, fracturam aut ſciſſuram non ſubeſſe: aut ſi ſubſit, leuiſsimam, nec periculoſam eſſe.

Quin quum nec mali moris ſit uulnus ipſum, & quæ ex eo manant excrem

crementa laudabilia sint, probéq; concocta, indicatur naturæ robur supra morbum præualere præsertim florente ætate ipsius ægrotantis.

Ex quibus omnibus concluditur, præfatum uulnus minimè mortale esse. Hæc pro ueris medica assertione nos subsignati affirmamus, Deum solum ac ueritatem præ oculis habentes.

De uino in curatione Arthritidis grauissimæ, an in accessione conueniat: Item, num ad præcautionem in totum sit auferendum pro spectatæ uirtutis ac nobilitatis uiro Thoma Guadagno, ad Paulum Antonium Guadagnum illius fratrem.

ENARRATIO IIII.

SI PROPRIVM medici munus illud est, ut in dignoscendis atq; tractandis hominum morbis, omniúq; mortalium uita ualetudinéq; seruanda mirum se quendam artificem præbeat: id curare sedulò debet, ut omni non modò studio ac diligentia, sed & contentione omni atque labore egregijs factis, summisq; officijs de toto mortalium genere quàm optimè mereri studeat: illorumq; uitæ ac ualetudini consulendo, omnes prouidentißimi atq; amantißimi hominis numeros expleat. Quod quum perpetuò conuenire medico constans sit, tum certè uel maximè, quum principis alicuius in Republica uiri nobis uita ualetudóq; ueluti in nostras manus posita, omnis arte procuranda atque regenda committitur. Quod quum mihi nunc Paule Antoni usu ueniat, ut quem in fratris tui curam consiliúmq;, unà cum cæteris multis, claris illis quidem & præcellentibus doctrina & ingenio uiris, adhibēdum censueris: conabor & ipse pro ingenij mei & uirium captu, quæ de tota re, deq; propositis nobis in re fratris tui quæstionibus uisa erunt ad te descripto mittere: ut tu, qui & ingenio & iudicio plurimū uales, non sententiam solùm hac in re meam, sed & animi mei in te fratremq; tuum plenam intimi amoris significationem, hisce meis scriptis, ceu testibus quibusdam cognoscere, aut potius perspicere ipse poßis. Quo in genere officij, si tam cumulatè aut rei ipsius dignitati, aut uestrum utriusque meritis satisfacere me posse quàm plenè cupio & opto confiderem, omnem meam curam & cogitationem in eo potißimùm esse ponendam ducerem, ut neque orationis cultu & gratia, aut argumenti magnitudine, aut sententiarum robore mihi defuisse uiderer. Sed quando summa hæc præstare minimè possum, abundè fuerit si mediocria summa cum fide & integritate ex nostrorum autorum monumentis præstitero. Tu limatulo tuo iudicio, atq; ingenio hæc nostra perpolies, & meliora reddes.

Proposita igitur nobis duo sunt: Primum, An in arthritidis curatione per accessionem uinum ex usu sit. Secundum, An ad præcautionem in totum sit auferendum, locoq; uini, aqua, aut eiusmodi aliquo utendum. Quæ quidem postulata omnia dilucidè explicari à quoquam minimè possunt, nisi & omnis morbi, ægrotantis, uiniq; natura prius exacta

quadam inquisitione plenè sint cognita: quum ab ipsa rei, de qua tractatur, essentia perpetuò inchoandum esse his, qui cum demõstratione quippiam sunt dicturi, Galenus monuerit. (de Sympto. cau. et 4. Method.) Quum illud item maximè constans sit, ab ea indicatione, quam morbus cui mederi paramus suggerit, auspicandam curationem esse: qua sanè indicatione quum haud prius commodè uti possimus, quàm omnis sit nobis morbi perspecta natura (ut è qua ceu fonte quodam indicatio ipsa nascatur) ab eo tractationis nostræ initium sumemus.

Est itaque affectus is, cuius curandi causa hæc sunt nobis proposita, qui uulgato nomine Arthritis, seu articularis morbus uocatur: quem cum esse uult Galenus, quum multos simul articulos dolor inuadit. (3. Aphor. cõment. 16.) unde qui genua, pedes'ue dolent, non arthriticos, sed podagricos potius, aut genua dolentes uocandos censuit. (lib. 12. cap. 6.) Vnde illud cõmodè Aëtius, Si in multis, inquit, corporis articulis dolor innititur arthritis, seu morbus articularis uocatur: cui, si affectionis naturam spectes, nihil prorsus est aliud, quàm ingens ex fluxione in articulos decumbente natus dolor. Sic enim Hippocrates libro de externis morbis, Contingit autem aliquãdo, ut repẽtè irruat malum æqualiter per articulos omnes dispersum, quod ipsum his potissimùm euenire solet, qui consuetos labores relinquentes licentiore diæta, otio, uenereq́ intempestiua utuntur. Interdum uerò, & crebrius sensim, ac ueluti lento quodam gradu fluxus irruere solet, ut modò hunc, illum modò articulum dolor occupet.

(*Arthritidis causæ.*) Huius porrò morbi exæ in uniuersum causæ omnes à nostris esse creduntur ex præincipientibus quidem, incauta uictus ratio, cruditatibus & intemperantia constans: multoq́ magis immodicus rei uenereæ usus, deambulationes concitatiores aut longiores quàm pro hominum natura, stationes & equitationes diutius productæ, familiares excretiones suppressæ, genitalis seminis uitiosa è parentibus nata intusq́ latens qualitas, qua noxam eandem subire filij quam sensere parentes quasi hæreditario iure coguntur. (Ex Gale. 6. Aphor. comment. 28.) Ex internis uero, uel in præcipuis sunt humorum maximè crudorumq́ copia, uasorum amplitudo, principum partium robur, suscipientium imbecillitas, meatuum in quos fluxio decumbit angustia, inferior positus. has enim fluxionis cuiusuis generis omnes causas esse Galenus pluribus in locis statuit. (1. de Morb. diff. 2. de Feb. 1. diff. cap. ult. 10. & 14 Metho. 2. ad Glauc.) Ob id uerò membra fluore infestantur, quòd natiuo quodam robore, quæ maiore ui præditæ partes sunt, ubi primum noxam senserint, affligentem humorem à se in proximas quasq́ repellunt: atq; eæ rursus in alias, donec ad eas uentum sit, quæ à se humorem præ imbecillitate aliò demittere nequeunt: ibiq́ consistens humor dolorem, tensionẽ, tumoremq́ pariat: grauem autem tum fieri morbum contingit, quum uel multus, aut crassus, lentusq́ affatim humor irruerit, uel rectrix corporis facultas imbecilla admodum fuerit, aut rarus totius corporis habitus, uiæ latæ per quas excrementa feruntur, expultrix articulorum uis infirma. quæ si unà concordi motu coëant, quid grauius aut atrocius hoc complexu excogitari uspiam potest? Quæ sanè & ipsæ ut multo tempore pauco'ue morbus duret causæ etiam iustissimæ

erunt.

erunt. Ad quod item facit aëris alia atq; alia constitutio, quæ uti in cæteris morbis omnibus, sic & in hoc quoq; plurimum momenti habet. Nam calidioribus in constitutionibus breuiores, in frigidioribus longiores contingunt morbi ex Hippocratis & Galeni sententia. Victus item ratio probè improbéue seruata, magnam item huic rei præstat occasionem.

1. Aphor. 12. et 2. Aphor. 25. & Gale. in illorum coment. lib. 12. cap. 11.

Cur autem incuruentur tandem in hoc morbo articuli, callositatesq; instar tophorum duricies gignantur, in promptu quidem ut Aëtius tradit causa est, quòd coacti sint qui circa articulos consistunt humores, omni scilicet ab his tenui parte abacta. quod interdum à medicamentis plus æquo refrigerantibus, nonnunquam à nimium discutientibus, crebrius uerò à partis imbecillitate humorisq; lentore & crassicie (quæ superari ac digeri minimè potest) id euenire creditur. Quemadmodum quòd cæterarum inflammationum more non facilè suppuretur: quòd & ineptus sit suppurationi humor, & affectæ partes frigidæ, duræ, neruosæ: quanquam & nonnunquam suppurari huius generis inflammationem contingat. ubi fluens humor abundè calidus ac crassus in partem item calore affectam & substantia densam procubuerit, præsertim si calefacientibus & mollientibus medicamentis, qualia sunt quæ pus mouere possunt, illinatur. Atq; hæc de morbo, & illius causis.

De ægrotantis natura scire illud conuenit, non ex ipsa hominis temperie tantum, sed ex totius corporis habitu, consuetudine, uictu, ætate, educatione, de ipsa cuiusq; natura iudicari solere: ut quam nimirũ aliam atq; aliam in quoque subesse contingit, prout ab his uariè fuerit circunscripta. Itaq; illud uel notis certißimis constat, præstantem hunc uirum temperamento biliosum, raro habitu, tenui uictus rationi assuetum, ætate uirili, membrorum præcipuèq; articulorum omnium infirma compage esse.

Ex quibus colligere promptum est, qui qualesq; in eo succi præpolleant, quàm facilè in morbos qui ab humorum uitio proueniunt incurrat, quàm non leuiter ab his torqueatur, quàm difficilis curatio. Nempe quum & sicco raroq; sit habitu, iocinorisq; iusto calidioris: conijciendum, bilis in eo plurimum redundare. uerùm quum infirmo ac frigido sit uentriculo, cerebrumq; ipsum fluxionem perpetuò frigidam concitans noxam adaugeat: fit, ut pituitæ secundum uentrem, plurimum colligatur: quod ipsum tum coctionis imbecillitas, seu potius ad acidum corruptela, sputi pituitosi copia, excrementorumq; natura crasiciem lentoremq; repræsentans, tum maximè ipsa dolorũ species, morbiq; longitudo demonstrant. Qui enim à calidis succis fiunt, ut graues habent accessiones, sic certè breui finiuntur: contrà qui à frigidis uel mistis humoribus prodeunt.

Quamobrem quum & à confusis simul bili atque pituita (ut ferè semper, si Hippocrati creditur, in omni articulari morbo euenire solet) morbus hic nascatur: uincente tamen pituita, dolores quidem nec leues omnino, nec summè item graues atque clamosi erunt. Verùm morbi accessiones paulò longiores, humorum quidem crassicie atque lentore, ipsaq;

Hipp lib. de Morbis.

ægrotantis facultate infirma morbum producente. Ex ipsa uerò corporis totius compage, rarò inquam membrorum habitu, articulorum dissolutione & laxitate, uirium infirmitate, satis constat huius esse uiri in huiusmodi morbos facilem lapsum. Nam ad hunc modum constitutos (ut qui à iusto temperamenti modo quàm maximè distent) ualetudinarios, seu salubria ut nunc corpora uocare nostri omnes consueuerunt: eóq; fit, ut quum minimum morbũ inferentibus causis resistere ipsi possint, in morbos facilè incurrant: à quibus sanè tantò difficilius atq; tardius leuantur, quantò facultas in ipsis infirmior, ætas prouectior, morbus confirmatior fuerit.

Vide Gale. in Arte medic.

Iam uerò ad uini naturam, eiusq; in huiusmodi morbis uires paulò plenius inuestigandas propius ueniamus. Qua in re explicanda plus erit, mea quidem sententia, nobis & operæ, & laboris, & ingenij ponendum: ut in qua omnis propositarum nobis quæstionum uis sit posita. Quod quanquam operosum sit, conabimur tamen ex melioris notæ autoribus congruentissima & maximè uera adferre. Illud in primis cum Plinio, Nullius alterius rei difficiliorem tractatum aut numerosiorem esse quàm uini, cùm sit tardum dictu, pluribus prosit an noceat. Quam sanè difficultatem adaugent tam multa uinorum genera, tam multæ eorundem inter se ex uite, solo, situ, regione, cultu, arte natæ differentiæ: tanta saporum uarietas, tam multiplex demum in nobis potentia, miráq; in omni mortalium genere cognita ab eo opera: ut nemo sit qui ea contemplatus, non & summè miretur, & inquisitionis studio non accendatur. Quum à uino mœrorem ac gaudium, silentium & dicacitatem, mentis insuper hebetudinem atq; acumen, extenuationem & impletionem, somnum ac uigilias, sanitatem & morbum, uitam deniq; ac mortem adferri miseris mortalibus uideamus. Quæ sanè cuncta non tam ob uarietatem spectanda, quàm ob magnitudinem & inter se repugnantiam admiranda uidentur.

lib. 23. Natu. histo. cap. 1.

Quamobrem mirum uideri non debet, si cùm tot contrariorum sit causa, contrariarum etiam de seipso opinionum sit autor: ut frigidum alij, alij calidum, nonnulli humidum alij siccum sint arbitrati: ipsumq; morbis mederi, alij morbos inferre ipsum dixerint. Nos uerò quantum ad præsentem tractationem pertinet uolentes quod omnibus commune est definire, Aristotelis Methodum in secundo Resolutiuorum posteriorum sequemur, ubi artem tradit genericam naturam definiendi: quæ sanè methodus plurimum nobis nostra in re præsidij adferet, si id quod omnibus uinis ex æquo commune est inuenerimus.

Est autem commune omnibus uinis odor quidam inebrians, saporq; quidam uinosus dictus, qui sui est generis proprius: ad cuius similitudinem & fructus aliquos, ut mora, & terram quampiam, uinosa dicimus: quæ docta est Theophrasti sententia. Atque hæc duo, sapor inquam & odor, sunt per quæ aliquam unam naturam in omnibus uini generibus fusam esse, & ab unius naturæ planta prouenire possumus argumentari. Cùm uerò aliquam communem naturam in uinorum generibus inquirimus, constituendum id est, non eam esse in huiuscemodi rebus, in uino inquam

lib. 6. de Hist. Plant. cap. 4.

inquam & aliorum liquorum aut saporum consimilibus generibus) naturæ unitatem perfectionem'ue, sicuti in alijs plantarum aut animalium generibus. Necq; enim uinum parem atq; illa habet perfectionem: tum quoniam non in se perfecta quædam est species, sed quædam uitis particula: tum quòd partim à natura, partim ab arte effectũ fit. Vinum enim succus est carnis quæ circa fructum uitis existit, de sua sede hominum industria & diligentia remotum expressumq;, & ad suos usus reconditum. Plinius certè terræ sanguinem ipsum uocauit, lib. XIIII. cap. V. *Vinum quid.* *Lib. 14. natu. histo. cap. 5.*

Talia autem quæ aliorum quorundam partes sunt, & hominum arte elaborata, ueræ species aut genera esse non possunt, ut in Parmenide Plato ex Socratis sententia asseruit, qui genera & species natura non arte constare dixit. Quam etiam Platonis sententiam Aristoteles confirmauit duodecimo primæ philosophiæ libro.

Perspecta igitur nobis utcunq; uini natura, illius modo erit nobis expendenda facultas: Quid, inquam, in homine posit, quæ cõmoda quæ'ue incommoda pariat. Potest igitur nobis uinum ut alimentum, potest & ut medicamentum considerari. Alimenti uerò tum rationem subit; cùm à natiuo nostro calore superatum, in substantiam transit membrorum. Medicinæ uerò, quatenus sua in corpus actione eius immutat tẽperaturam. Primum igitur si in uino spectemus, omnium testimonio constat nulli alimentorum uirtutis & bonitatis præstantia cedere: ut quod nimirum totum corporis habitum calidiorem humidioremq; efficiat, celerrimè nutriat, uiresq; citissimè roboret, natiuum calorem adaugeat, ut pote alimentum naturæ maximè familiare: bilis insuper acrimoniam frangat, sudores urinasq; moueat, semicrudos cõcoquat succos, somnum conciliet, fluctuationes cohibeat, discutiat flatus, uentriculiq; & omnium uiscerum robur confirmet. *Ex Gal. 4. de Rat. uic. acu. 3. de Tẽper. 2. de Morb. cauf. 1. & 4. de Sanit. tu. & 5. eiusdem 7. Meth. et 3. de Alimẽ. fac.*

Quæ quum tanta nobis (modicè quidem sumptum) commoda præstet, quis non ei in alendo & uires roborando, iure palmam tribuat? Vnde post Galeni, Pauli & Aëtij de uino decreta, ita Plinius censuit. Vino, inquit, aluntur uires, sanguis colosq; hominum, Vino modico (subdit) nerui iuuantur, copiosiore læduntur. Stomachus recreatur, appetentia ciborum inuitatur, tristitiæ cura hebetatur, urina & algor expellitur, somnus conciliatur. Vniuersam demum illius uim summi uiri autoritate colligens, ita demum de tota uini potentia statuit. Asclepiades (ait) utilitatem uini, æquari uix deorum potentia posse pronuntiauit. Vini autem si medicas uires paulò presius expendamus, ex calefacientium & siccantium ordine esse cum Galeno VIII. de Simpl. facul. statuemus. Eius uerba hæc sunt: *Gale. ubi supra, Pau. li. 1. Aëtius lib. 1. & 2.* *Lib. 23. Nat. hist. cap. 1.*

οἶνος ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως ἐστὶ τῶν θερμαινόντων. ὁ δ' ἱκανῶς παλαιὸς, τῆς τρίτης, ὥσπερ ὁ γλεῦκος ὀνομαζόμενος τῆς πρώτης τάξεως. ἀνάλογον δὲ ταῖς θερμότησιν, καὶ αἱ ξηρότητες αὐτοῦ.

Quod est: Vinum ex secundo est ordine excalefacientium: sed quod admodum uetus est, ex tertio: sicut mustum, quod uocant, ex primo. Caliditati eius proportione respondet siccitas. Hactenus Galenus.

Ipsumq;

Ipſumq; uinum uaria in corpus incommoda pro ſui natura, ætate, potentia, aſſumptionis modo inferre inueniemus. Nam uinoſa uocata, & immodicè ſumpta, caput tentant, neruos implent, fluxiones excitãt, mentem labefactant, uires corporis uniuerſas diſſoluunt: unde meritò frigidos morbos à Galeno facere credita ſunt. Aquoſa uerò ut minus hæc faciunt, ita certè minus alunt: Dulcia obſtruunt: Craſſa nigráq; difficilè permeant, diúq; in uentre morantur: Vetera uehementer calefaciunt: Noua turbant, & fluctuationem miram concitant: Acida lædunt uentrem, neruisq; ſunt inimica. Hæc in uniuerſum uini in corpus incommoda.

Galen. 2. de Morb. cauſ. Ex Gal. 3. de Rat. uic. acu.

His igitur de uino ſic conſtitutis, ad primum poſtulatorum reſpondeo: Indicatione quidem à morbo ſumpta in Arthritidis acceſsiōne uinum minimè conferre. Nam quod fluxionem concitat, & neruoſam ſubſtantiam omnem promptiſsimè offendit, eóq; morbum auget, id ipſum minimè conuenit: Tale autem uinum eſt: Itaque minimè ex uſu erit. Vnde illud meritò dixiſſe Auicenna uiſus eſt: Et oportet (inquit) ut dimittat uinum omnino uſquequo ſanetur ex morbo ſanatione integra. Curationem utiq; Arthritidis ex profeſſo tractans: idq; ratione certè optima, quòd à parte fluxione tentata quàm longiſsimè auertere, non ad ipſam humores trahere (uel Hippocratis & Galeni ſententia) expediat. Trahit autem ad articulos uinum calore & potentia ſua ſuccos: quamobrem per acceſsiones minimè conueniet, idq; indicatione tantum à morbo accepta. Nam ſi huic quæ à uiribus ſumitur indicatio repugnet, quum ea ſemper, uel Galeni teſtimonio, prima ac potiſsima ſit habenda, dari tum uinum congruè poterit: ut à quo mox uirium infirmitas reponatur, & corporis conſtitutio in meliorem habitum ducatur, dicente Galeno:

Fen. 22. tertij. trac. 2. ca. 7. ad finem.

Hippo. lib. de Vulneribus. Gal. 4. & 13. Meth.

9. Meth.

2. Aphor. cõment. 18.

Τάχιστα μὲν οὖν καὶ ἀθροώτατα οἶνος τρέφει.

Hoc eſt: Celerrimè & uniuerſim uinum nutrit.

Itaque uini loco per acceſsionum impetus, aqua mellis in qua aniſi ſemen ad uentriculi robur, & flatuum diſſolutionem incoctum ſit, ex Pauli ſententia conueniet. Ego cinnamomi decoctum ex Hydromelle per hyemem: per æſtatem, ſimplicem ex zaccaro potionem ualde probo, ſi uis morbi urgeat. Atque hæc de primo poſtulato.

Lib. 3. ad finem ferè.

De ſecundo, An, inquam, ad præcautionem uino illi perpetuò interdicendum, hæc mihi ſtatuenda uidentur: ut præſtantius ſit, atq; in rem præſtantis huius uiri fratris tui utilius, uino modico nec potenti, quàm aqua potu'ue alio uti. Quæ ego ut exiſtimem, multis, hiſq; ualidis, ni fallor, rationibus adducor. Primùm uirium in hoc uiro à morbi grauitate contracta infirmitas, ſummáq; ſolidarum partium à doloribus, uigilijs, morbi longitudine facta conſumptio atq; exiccatio.

Quibus ſymptomatis omnibus quum quæ præſentaneum atq; ſecurum exhibens alimentum (quale ſanè uinum præbet) commode occurrant, fit ut præſtanti huic uiro etiam per ſecundam ualetudinem uinum ex uſu ſit. Vnde Galenus, de his loquens quos refici oportet, Potus, inquit, ijs opportunus eſt uinum, ætatem quidem habens mediocrem, in ſubſtantia autem purum atq; pellucidum, quod ſcilicet uel ſubflauum uel ſubal

In Arte medicinali, ad finē

ſubalbum exiſtat, atq; ſuauiter olẽs, guſtui uerò neque aqueum omnino, neq; cum aliqua inſigni qualitate aut dulcedine, aut acritudine ſentiatur.

Quamobrem cùm renutritoria artis parte opus nunc illi ſit (quam inter cætera unicè uinum complet) tantum abeſt ut auferendum cenſeam, ut ex illius uſu maximum illi commodum prouenturum ſperem, ſi præſertim & modicè & ſobriè (quod eum facere certò ſcio) eo utetur. Ad quod item facit uentriculi percepta ab eo ex aquæ uſu imbecillitas, coctionis tarditas, flatuum pituitoſiq; ſputi copia, uiſcerum maximè lienis cognita à nobis tenſio & durities. Quæ ſanè cuncta quum uentriculi & lienis, ob natiui caloris inopiam, infirmitatem indicent, ſubindeq; crudorum humorum flatuumq; redundantiam: fit, ut uinum maximo adiumento eſſe exiſtimem: ut cuius ſit facultas crudos humores concoquere, uentriculi & uiſcerum robur firmare, (ſiquidem aqua uel Galeni teſtimonio uentriculi robur exoluit) flatus diſcutere, natiuum excitare calorem. Quorum quum hic uir maximè egeat, in promptu certè eſt, ſumma illi ex uini moderato uſu commoda prouentura. *7.Meth.*

Adde & conſuetudinis indicationem, quæ cùm magni ſemper momenti Hippocrati uiſa ſit, ei unicè inhærendum (quoad eius fieri maximè poteſt) idem autor conſuluit. Vnde illud rectè ab eodem dictum eſt: Quæ ex longo tempore conſueta, & ſi deteriora, minus grauia eſſe ſolent. In quam cogitationem animum aduertentes, quicunq; è noſtris & ingenij præſtantia, & doctrinæ claritate, & uſu magnum ſunt nomen medendo, immortalemq; gloriam conſequuti, illud potius duxerunt & utilius, quod eſſet conſuetum, quàm quod conſuetudini repugnaret. Vnde celebres in medicina factitanda uiri Gordonius, Matthæus à Gradi, & cæteri eius notæ; ob hanc ipſam conſuetudinis uim in arthritidis præcautione uinum ſummouere ualde uerentur: etiam ſi id methodo ſe facere poſſe ſciunt. *2.de Rat.uic. acut.* *2.Aphoriſ.*

Nec obſtat locus ille Pauli, quo ad præcautionem ab arthritide uinum omnino ſummouendum monet: experientiæ uim in hoc iactans, multos hac ſola cautione ab omni prorſus dolore in reliquum uitæ tempus incolumes uixiſſe. Quod etiam confirmaſſe Auicenna eſt uiſus, inquiens: Et uitent potare uinum plurimum groſſum, imò omne uinum. Nam etſi ad præuiſionem, aquæ potum uino hi autores prætulerint, uerentes ne à uino neruoſum genus lædatur, & præcipites in iuncturas ferantur humores, (quod facere uinum dicitur) tamen non in omnibus id temperamentis, omniq; in uniuerſum hominum naturæ id præcipere uoluiſſe: ſed in his tantum, quibus ſanguinis copia negotium facit, ille Alexandri Tralliani locus indicat, qui explicans, docensq; de his tantum debere id intelligi, quos ſanguinis in articulos influxus arthriticos facit, ad hunc modum loquitur: In quibus (inquit) à ſanguinis influxu podagra fit, abſtinendũ omnino à uino his eſt, & ab his quæ ſanguinem item multum generant cauendum. Nam (ſubdit) multa uini potio his quibus multum abundat ſanguis inimica eſt. Et rurſus de re tota concludens, Expedit (inquit) iſta omnibus modis obſeruare ijs, quibus fluxio exple- *Lib.3.* *Fen.22. quarti. cap. de cautela ad dolores iunctu.* *lib.2.cap.261*

nitudine

nitudine ſanguinis acceſſerit.

An non apertiſsimè præcautionem hic ex influxu ſanguinis tantum docuiſſe uidetur? alioqui cur ad finem uerba hæc adieciſſet talia obſeruanda ijs, qui ex plenitudine ſanguinis laborarent? Aëtius certè unus omniũ in re medica præſtantiſsimus in bilioſæ fluxionis ad iuncturas decurſu, atq; etiam pituitoſo, uinum audacter concedit. intermiſsionis tempore: ſic enim ait: A` uino exacerbationis tempore omnino abſtinendum eſt, de bilioſa fluxione loquens: intercapedine autem pura reddita, parum ex eo concedendum. Et rurſus, pituitoſæ fluxionis curam pertractans, Vinum præbeatur (ait) quàm minimum interualli tempore tenue, fuluum, & uetus. Quæ eadem eſt Raſij doctiſsimi inter Arabes medici libro de iuncturarum morbis ſententia: qui in acceſsione auferendum quidem uinum, in præcautione uerò non omnifariam uetet, ſed indulgeat potius, etiam ſi de ſanguine aut bile fluxio ſit: ſic enim de hac re: Si uoluerit, inquit, æger bibere uinum, bibat parum, temperatum, hoc eſt probè, ut ego interpretor, dilutum. Et item de bilioſa fluxione loquens: Dabis, inquit, ægro aquam cum uino. In ea uerò quæ ex pituita, meraco quidem, ſed pauco utendum conſulit.

Lib. 12. cap. 32. & 33.

Cap. 20. 21. 22.

c

Quod ſi ſummi hi in re medica uiri, in omni temperamento etiam ad præcautionem uinum dare non uerentur: cur nos præſtanti huic noſtro laboranti imbecillo uiribus, exangui, tabido, obſtructione in uiſceribus, & uentriculi imbecillitate affecto, uinum, unicum uitæ & ualetudinis ſubſidium, negemus? aut non potius ſuadeamus & conſulamus? præſertim quum in illius uſu temperatiſsimus ſit, ſobrius, & ſui obſeruãs? Nam quum uinum noſtri in arthritide prohibere ſunt uiſi, non tam certè uinum, quàm illius intemperantiam ſunt deteſtati: ut qui non à uino quidem, ſed à multo & potenti arcendos ægrotantes cenſuerint: ſic enim Galenus ait:

6. Aphor. cõment. 28.

ὅθεν ἀργίαι τε καὶ ἀδδηφαγίαι βλάπτουσιν αὐτούς, βλάπτουσι δὲ καὶ τῶν ἰσχυρῶν, καὶ πολλῶν οἴνων αἱ πόσεις, καὶ μάλισθ' ὅταν οὐδὲ τὸ προεδηδοκέναι τις αὐτῶν προσφέρηται. πληροῦσι γὰρ ἑτοίμως ὄντι τὸ νευρῶδες γένος, ὥσπερ καὶ αἱ συνουσίαι.

Vnde & deſidiæ & crapulæ eis nocent. Nocent autem & potus multorum & fortium uinorum, præcipuè cùm aliquis ea ieiunus potauerit. Hæc enim neruoſam ſubſtantiam prõptiſsimè offendunt, ſicuti & coitus.

Vnde Hippocratis ætate ob uitæ parcitatem temperantiamq; paucos omnino podagra laboraſſe, ſuis uerò temporibus, ac multò magis noſtris quàm plurimos affici claro teſtimonio affirmat. quòd plerıq; nihil exerceãtur, & cruditatibus atq; ebrietatibus eouſq; abũdẽt, ut neq; tellus, neq; maria, ut Plinius ait, gulæ noſtræ ſeruire poſſe uideantur. Itaq; dandum huic domino uinũ per morbi remiſsiones, idq; illi tutius fore certò affirmo. Sit autem uinũ colore rubrũ, liquore tenue, aut mediocre, cum leui quadam acerbitate: tale enim Aëtius ſanis & ex morbo conualeſcẽtibus commodiſsimum eſſe ſtatuit lib. 1. ad finem. Quòd ſi experiri uoluerit aquæ potum per æſtatem, ad breue tempus experiatur: à qua ſi noxam in uentriculo ſenſerit, mox ad uinum redeat: & uino quandoq; etiam ex

melle

melle utatur per hyemem, ut bellè Galenus monet, in quod petroselini aliquantum indatur, tale enim podagricis aptissimum esse Galenus asserit. Atque hæc de secundo. *5. de Sani. tu.*

Quoniam uerò & de uacuationis modo in accessione rogatus sum sententiam dicere, breuibus respondeo: Aut nihil omnino, aut leuissimè per accessionum impetus uacuandum esse. Nam etsi nostri omnes uacuationem, etiam quæ per ualentia fit medicamenta consulunt, ad humoris fluentis reuulsionem: tamen quum experientia didicerimus, multos aut fermè omnes, ab huiusmodi uacuationibus deterius in posterum habere, longiusque ægrotare, exagitatis utique à medicamento humoribus, & ad imbecillas partes deductis: consulerem omnino, aut parcendum uacuationibus esse, aut leuissimis id perficiēdum medicamētis: quod his uerbis suasisse Auicenna est uisus, Facilis, inquit, (de uacuatione loquens) forti est incolumior, & gradatio conuenientior. Et paulò pòst: Et non fiat, inquit, euacuatio: si autem plenitudo exigit, tunc fiat cum eo quod asselare facit semel aut bis. Et clysteria (subdit) sunt rectiora. Nam fortes uacuationes humores mouēt à locis suis, & ad loca ægritudinis trudunt: ut idem paulò pòst affirmat. Et caue, inquit, ne in potu des in primis nisi medicinam debilem, quoniam ipsa mouet materiam, & non facit currere aliquid de quo sit curandum. Imò fortassè (subdit) attenuat materias congelatas alias, & facit eas currere ad membrum. *Fen 22. tertij. tracta. 2. cap. 7.*

Quamobrem quum id nos experimentum doceat, etiam si aliud ratio suadere uideatur, experientiæ hærendum prorsus consulo: Auicennæ in hoc sententiam sequutus, qui quum inuicem ratio & experimentum in uno quopiam pugnare uidentur, experimento standum monet, quod in sophænæ & sciaticæ uenarum sectione his uerbis declarat. Et ratio (inquit) facit oportere, ut sciatica & sophæna similis sint iuuamenti in dolore sciæ & podagræ, sed experimentum facit ut sciaticæ apertio plurimum conueniat dolori sciæ: sicut si hoc esset debitum. Itaque per accessionum impetus uel nullo omnino, uel clysteribus leuibus aut solo rhabarbaro aut agarico utendum censeo. Ante morbi accessionem quum iam proximè uentura speratur, paulò audentius uacuandum suadeo, uirium tamen habita ratione. Sic certè Galenus fluxionibus huiusmodi paratos, apparata & præueniente uacuatione incolumes & à morbi impetu immunes seruabat. *Fen 4. primi. cap. 20.* *lib. de Sang. missio. & 6. Aphor. comment. 47.*

Hæc habui, Paule Antoni, quæ crassa ut uides minerua, humilique filo quantum per ingenij mei mediocritatem licuit, in re fratris tui, uiri omnium ore laudatissimi atque optimi, dicerem: quæ & ipsa si non satis per se polita limataque erunt, uti non esse abundè per me ipse intelligo, ingenij culpam deprecor: rogoque, ut hæc qualiacunque mea in bonam accipias partem: non id spectans quale sit, aut quantum, quod tu fraterque tuus de me promeriti estis, sed quantum præstare ipse possim.

Vale, & me ama,

Super solutiuo pharmaco leni præsertim minimè dormiendum, contra obseruatum hactenus ab Italis morem.

ENARRATIO V.

ENALDVM Guilielmum, uirum egregiè doctum, ac de re medica optime meritum, cùm Roma redeuntem perhumanè, ut fit, salutassem, quæsissemq́ de eo, quàm prospera illi in profectione cuncta, quàm cum doctis in Italia uiris uersatus, quàm multa animaduersione digna uel uidisset ipse, uel ab Romanis illis proceribus audiuisset, quàm multos referret nouorum autorum titulos, quorum erat ipse suaptè natura cupidißimus: quid tandem de nostræ sortis hominibus, hoc est Italis medicis, qui uel uno patriæ nomine toto orbe celebres & sunt, & habentur, illi uisum esset: quid tandem eorum doctrinam, iudicium, promptitudinem, solertiam, rerum usum admiraretur, quantiq́ faceret.

Quæ singula cùm propè curiosius de eo interrogassem, Ad hæc (ait) tibi Francisce paulò uberius explicanda, maiore nobis & otio & tempore opus esset. Ne non tamen tibi ista sciendi cupidißimo, non pro eo ac debeo satisfaciam, compendiò ad singula ut postulas respondebo. Felix in primis nauigatio & tota profectio fuit, successus (quod ad quæstum pertinet) haud ita secundi, nec sanè laboribus pares. Italia porrò nunc, atq; urbs Roma præsertim, multis (ut olim) ingenijs floret. Multa certè uidi notauiq́ scitu dignißima, in quibus ut soleo conquirendis paulò etiam fortasse quàm par est curiosior fui. sed de his alias tecum. Libros autem fermè nullos habent, quibus non hic nostri pares habeant, & qui apud eos plæriq; omnes è Germania.

Cæterùm ut de medicis aliqua tecum, quod te scire uelle, & cupere maximè uideo. Scito pro Italiæ urbisq́ celebritate, doctos quidem illic multos haberi, uerùm qui diuersißimam à nobis in medendo rationem sequuntur, ut tibi modò narrata historia quadam, contentioneq́ mihi cum celebri quodam medico habita, explicabo. Cum docto quodam mihi de re medica contentio fuit: cùm is uni ex proceribus aulicis casßiam fistulam deuorãdam paulò ante cœnæ tempus superq́ dormiendum iusßisset. Quod factum cùm mihi maximè non probaretur, indicaui tum homini amicè oppositum eius quod iusserat salubrius mihi uideri. Quibus autem rationibus id contenderim, neq; huius est temporis, neq; loci percensere. Quid autem tu de ea re Francisce sentias, lubens de te quæsierim, qui talium esse soleas non negligens inquisitor. Proinde si quid otij nactus es, in huius problematis explicatione fac paulò diutius immorere: sic enim & mihi ualde gratum feceris, & tibi ad meliora paranda uiam inuenies. Quanquam res ipsa minoris uideatur, quàm ut de te tam enixè roganda ueniat, aut tantopere flagitanda. Sed hoc dabis uel mutuæ nostræ amicitiæ, uel professioni ambobus communi, uel facilitati & propensioni denique tuæ.

Ego uerò, uelim, inquam, Menalde, ut uel eruditione, uel multo re-

rum

rum usu, uel studio, aut officio deniq; aliquo meo, possim optimæ tuæ de me conceptæ opinioni re ipsa respondere: ut tu honorificentius quàm uerius de me sentiens, & prædicas, & apud omnes testificaris. At ne tu quippiam à me petieris, quod non impetraris, ingenuè tibi in hoc operam præstabo meam, dicamq; liberè quæ de tota re sentio. Si modò in primis id mihi tecũ constiterit, de cassia ipsa, eiusq; similibus pharmacis, nullam usquam ab Galeno, Paulo, Dioscoride, Aëtio, ac eius monetæ scriptoribus fieri mentionem: ut eius rei locupletissimus testis est Nicolaus Leonicenus in suo de medicorum erratis libro. Nam alterum cassiæ genus, de quo Galenus VII. de Simplicium facultatibus, ab hoc ipso solutiuo longè diuersum est: cùm illud uehementer sit calidum siccumq;: hoc uel temperatum uel temperamento proximum, ut Mesueus ille medicorum euangelista testatur. Illud item gustu, acre, mordax, & subamarum, facultate exsiccans, detergens, aperiens, & quadantenus corroborans: hoc insipidum, insuaue, nauseabundum, humectans, leniens, ac uentriculi penè uires deijciens.

Quamobrem cùm Græcis ignotum sit hoc medicamenti genus, nimirum si in usum illis non uenerit, nec de eo uspiam tractatum inueniatur. Itaque in Pœnorum castra ingrediundum prorsus mihi erit, atque ex eis mutuanda quæ ad hanc rem facere uidebuntur. Auicenna igitur inter Arabes præcipuus sui canonis lib. II. huius meminit, inquiens, in actiuis quidem qualitatibus temperatam esse, in passiuis humidam, uentris subductoriam, lenientem, ac sine noxa penitus ulla aut mordicatione uacuantem: adeò ut & prægnantibus conferat, si quando illis sit uacuatione opus: idipsum Serapio, Auerroës, Rases, Haliabbas, Mesueus, cæteriq; testantur.

Cap. 197.

Serap. lib. de Simpl. tract. 1. cap. 12.

Vnde liquidò constat, inter uacuantia pharmaca, hoc lenissimum esse, & naturæ maximè familiare: quum (ut illi aiunt) sine molestia uarij generis excrementa uacuet, sed præsertim biliosa, & ex his magis quæcunq; assationem sunt passa: quamobrem in quibus hæc redundant, & quibus uel natura uel symptomate aliquo astrictior aluus est, his sanè omnibus maximè confert: adhæc delicatulis, & qui uehementiora non admittunt pharmaca: in quorum albo quum & ipsi Itali uel omnium primi sint habendi, nimirum si ab acrioribus abstinentes hoc crebrò utantur: quanquam creber illius usus quum uentriculo tum uisceribus noxam inferat, substantiæ eorum robur lenitate sua nimia dissoluendo, ac nauseam procreando, ut Mesueus testatur: idq; potissimùm, si natiua compage paulò fuerint uiscera laxiora, uel lenitate affecta.

Auerr. 5. collectionum cap. 55.

Rases 3. ad Alman. ca. 51.

Haliabbas 2. prac. cap. 38.

Mesue cap. proprio.

Itaque ut moderatum illius usum atq; rationalem delectum, sicuti & mannæ (quæ & ipsa zaccari cuiusdam species est & leniendi uim habet) maximè probo, ita passim, omni morbo, omni demum temperamento, naturæ, horæq; conuenire: atq; ob id omni affectui sanando propinari debere, (quod Itali ferme omnes faciũt) id ego in primis nego fieri oportere. Id quidem, (præter hoc quod contra methodum est) Omnes (ut ait Galenus) uno calopodio calciare, à ratione etiam & usu uehementer est alien

9. Meth.

alienum. Nam etsi leuibus fortassè morbis, & delicatulis cōferat: an quæso ualentissimis hominibus, uel cacochymis, uel multis succis redūdantibus, adhæc affectibus contumacioribus ex usu esse putabis?

5. Meth.

Galenus ipse in Medendi methodo eos arguit, qui nunquā non à mitioribus & paruis auxilijs inchoandum asseuerabant, inquientes tentanda hæc prius esse, mox si nihil profecerint, aggredienda maiora. Hoc enim ut in leuioribus morbis, in quibus periculum non impendet, uerissimū est: sic certè in grauioribus (& in quibus uel ægro prorsus moriendum est, uel quid maius tentandum) alienissimum est à ratione. Nam ut cætera omnia ab Hippocrate prodita, ita & illud quoq; uerissimum est, Ad ultimos morbos ultima prorsus remedia maximè ualere. Rursus Galenus & Hippocrates in pleuritide, & eius generis affectibus, non leuia isthæc pharmaca, cùm de uacuādo cogitant, sed fortia exhibent, peplium, helleborum, & eius generis reliqua. quanquam in hoc non imitandos censeo, quòd hominum hoc ætatis natura, ualentissima hæc pharmaca minimè patiatur, uideas tamen in morbis acutis plus prodesse bene temperata soluentia pharmaca, (etiam si scammonio, tripolio, colocyntide, agarico, & similibus constent) quàm casiam, mannam, tamarindos, uiolas, & eius generis. Isthæc enim etsi naturæ familiaria magis sint, morbificam tamen causam pro morbi ratione haudquaquam auferre possunt, si ea modò paulò ualentior fuerit. Vnde fit, ut mota concitataq; ab medicamento morbosa causa, neq; uacuata ob pharmaci imbecillitatem, deterior reddatur, ægrumq; uehementius torqueat. Nam si Galeno creditur, causa mota molestior est seipsa quiescente.

1. Aphor. 6. 2. de Rat. uic. acut.

5. de Sympto. cau.

In Continente suo.

Proinde Rases inter Pœnos medicos nemini posthabendus, satius ducebat paulò uehementioribus auxilijs periclitanti naturæ opitulari, quàm lenioribus utens proditor naturæ haberi. Proditores autem eos uocabat, qui mitioribus medicamentis morborum sæuitiam coërcere, ac blandimentis quasi quibusdam naturam prodere tentarent: dum sursum deorsumq; agitantes, nihil sæuitiæ morbi remitterent. Quin & hac ipsa tempestate, non alij certè aut celerius curant, aut melius proficiunt, quàm qui crebris & paulò fortioribus medicamentis solutiuis morbos profligant: modò ne quid noxæ uirtuti ab his inferatur.

Quamobrem haud satis dignè mihi in hoc pleriq; medici facere uid tur, qui omne aliud ab casia, manna, rhabarbaro, & tamarindis, pharmaci genus respuentes, ad omnes morbos his solis utuntur: quorum sententiæ Symphorianus Campegius in sua Pharmocopolarum officina, tum & in Horto Gallico subscribere uidetur.

Nec me fugit pro regionum hominumq; natura, ac uario temperamento, mutanda quoq; esse soluentia medicamenta: ut in calidis tum regionibus, tum naturis, mitiora propinari debeant: in frigidis contrà. Quæ causa est, cur in Gallia penè tota & Germania, ualentioribus utamur solutiuis: in Italia & Hispania mitioribus. Sed non ob id tamen in totum explodenda scammoniata pharmaca, etiam illis in regionibus, si quando sese occasio offerat.

Ioannes Manardus, uir certè nostra ætate omnium longè doctissimus, in sua ad Symphorianum epistola, cyaneum lapidem, uulgò Lazuli uocatum, ritè paratũ melancholicis exhibere audet, nec quippiam noxæ ab illo ueretur: etiam si alioqui nocentissimus existimetur. Bartholomæus à Montagnana summus suæ ætatis, ut tunc habebatur medicus, uehementia etiam præscribit medicamenta in mediocribus, nedum maximis morbis: idipsumq; Nicolaus Florentinus facit. Ex horum autem tantorum uirorum testimonijs abundè constare puto, non tantopere uerenda esse mediocria solutiua contra uulgatum quibusdam, quem tu mihi recensuisti morem.

Nunc autem quàm rectè istæc medicamentorum genera, nempe cassiam, mannam, & reliqua, tum ante cœnam modico exhibeant interuallo, tum post ea somnum iubeant, uideamus. Eius itaq; generis medicamenta ante cibum modico interuallo sumi debere, nemo est qui ambigat: equidem hoc lenientibus pharmacis peculiare est ac proprium, ut nisi cibo adacta detrusáq;, non moueant, ac proinde sint parum ante cibum, & per se sola sumenda. Vnde Galenus hoc belle nos edocens ad hunc loquitur modum. Mora, inquit, primò & ante omnem cibum sumenda: nempe illud nouisse præstat, eduliorum scilicet deiectionem procurantium, quæ tardè commeant, postremo sumenda esse ordine: quæ uerò celeriter subsidunt, primo ante omnia loco. Et rursus de prunis sermonem instituens, Aluum, inquit, pruna mouent, præsertim si prandium non statim, sed aliquantò post interuallo inchoëtur, & ipsa sola comedantur: hæc enim communia omnium laxantium præcepta meminisse oportet. Hæc Galenus. Lib. 2. de Aliment. fac.

Ex quibus sanè locis cuiq; constare puto, congruum lenientium tum eduliorum, tum etiam pharmacorũ sumendi modum qualem esse oporteat: nimirum ut & per se sola sumantur, & quæ ex eis facilè subsidunt, primo ante omnia loco. Quamobrem cùm & cassia ipsa lenientium numero iure optimo adscribatur, fit, ut & modico ante cibum interuallo, & per se sola sumi debeat: hoc est nulli alteri cibo admista. Horum autem Galeni præceptorum hæc causa est, quòd quæ facilè subsidunt si priore loco sumantur, nihil habent quod ipsorum remoretur actionem: quare lenitate & humiditate sua uentriculum supinum reddentia, atque ipsius robur euertentia, proritant. Si uerò postremo sumantur loco, à priore iniecto cibo eorum opus peruertitur: cùm neq; sic uentriculum euertere, (nimirum cibo admista, à quo eorum deiectoria facultas destruitur) neque deiectionem moliri possunt: calore nimirum uentriculi circa cibi confectionem occupato. Contrà uerò quæ tardo sui commeatu aluum mouent (ut cotonea, pira, mespila, & eius generis) si ante cibum sumantur, nudo uentriculo occurrentia, ipsum adstringunt roborantq;, unde deiectio prohibetur: si à cibo autem, uentrem adstringentia & roborantia, prius iniectum cibum grauitate sua concitant, deorsumq; trudunt in uentre contenta: de his enim sic ait Galenus: Adstringentia postremò iniecta (maximè his qui stomacho sunt imbecilli) uentrem roborantia 2. de Alimen. fac. capit. 21. noua uersi.

concitantiaq́ꝫ,deorsum trudunt in eo contenta.

Reddidimus huius problematis causam, Cur, inquam, caßia modico ante cibum interuallo sumenda, si deiectionem ab ea moliri curamus. Vnde liquidò constat,cur à cibo longißimè sumpta non operetur:utiqꝫ ob id,quòd eius facultas à calore uentriculi superetur. Eodem nanqꝫ modo edulia concoctu facilia in uentre igneo corrumpuntur, & alimoniam corpori minimè præstant: quòd imbecillis eorum potentia ab stomachi

In Arte medicinali. de signis uētriculi calidioris.

uirtute igneoq́ꝫ calore uincatur,ita tradente Galeno. Quamobrem si tribus, quatuor'ue, aut pluribus ante cibum horis, caßia sumatur, nullam penè deiectionem facit: agente nimirum in ipsam uentriculo,caloreq́ꝫ suo in alimoniam uertente. Sunt enim eius generis medicamentorū nonnul-

3. de Simplic. fac. cap. 23.

la, (ita afferente Galeno) quæ ubi purgatione frustrantur, præterquam quod noxam corpori nullam inferunt, etiam alimentum homini præbent,atque concoctionem accipiunt, talemq́ꝫ producunt humorem,qua-

Vbi suprà immediatè.

lem trahere nata erant, ex eiusdem Galeni sententia. Rectè igitur facere mihi uidentur, quicunque modico ante cibum interstitio istæc medicamenta exhibent.

An ante cœnam uel prandiū caßia propinanda.

An uerò ante cœnam uel ante prandium commodius utiliusq́ꝫ propinentur, tempus est iam exponere: magni enim interesse puto, uno'ue uel altero modo sumantur. Nam quæ proximè ad cœnam sumuntur, ea omnia si ex leuium numero sint, ut cōcoquantur & in naturæ usus transeant, sunt promptiora: quòd scilicet somnus accedens,innatum calidum roborans uegetius'que reddens, concoctionem ualentißimè moliatur. Quamobrem Galenus VII. Methodi non solùm his qui uegeto & sano sunt habitu, fortiq́ꝫ uentriculo, ualentißimos etiam cibos uesperi sumendos præcipit: sed etiam tabidis & infirmis: quoniam non solùm quies & somnus, sed etiam longius tempus horum naturalem administrationem excipit: unde perfectior concoctio sequitur. Itaqꝫ si eius quod exhibetur concoctio, & in corporis habitum distributio quæritur, uesperi & ante cibum iuxta Galeni sensa exhibendum est. Cùm autem ab caßia, manna, & eius generis reliquis,neqꝫ concoctio,neque distributio quæratur, sed

Fen 2. primi doc. 2. cap. 13.

alui ductio (quæ à somno coërcetur potius quàm promoueatur,ex Auicennæ sententia) eò fit ut uesperi & ante cœnam exhibenda minimè ueniat: quòd ex huiusmodi incongruo usu oppositum eius quod quæritur prouenit,nimirum cohibita ductio atqꝫ concoctio.

Quapropter enarratum abs te mihi Menalde quorundam in propinanda caßia morē non poßum non uehementer mirari,ut quibus (quantum ex te audio)consuetum sit hoc pharmaci genus frequentius ante cœnæ tempus exhibere. Adde quòd cùm experimento compertū sit,caßiam & id genus reliqua non nisi cibo multo grauata deorsum ferri, aluumq́ꝫ ducere: in cœna autem multò minor ciborum copia quàm in prandio sumi iubeatur (hoc ætatis potißimùm ut sunt homines intemperantes, gulæ ac genio dediti, atqꝫ ob id nullis non morborū generibus expositi) eò inquam fit, ut leuiori aßumpta cœna, si ante eam quodpiam tale medicamentum sumatur,ut nihil aut omnino parum moueat,cuius contra-

rium quærimus: ac proinde turbatio & uětriculi noxa sequatur. Quamobrem consultius fore putauerim, ante prandium exhiberi debere, quum & plusculum cibi eo temporis citra noxam adferri contingat, unde grauatum medicamentum celerius aluum ducet, & calor in extima corporis ob uigiliam diffusus, neque in intima reuocatus, uim pharmaci deiectoriam superare non poterit: atq; tum suæ naturæ relictum, ab ciboq; comprimente & calore mediocri adiutum aluum facillimè ducet.

Habet itaq; super prima problematis abs te quæsiti parte elucidatam à me sententiam, postremum eius nunc prosequor: Dormiendum inquam, non esse assumpto uno aliquo ex eius generis medicamentis. Nam in primis si autorum testimonijs certandum sit, id fieri uetant probatissimi quiq;: in primisq; Arabs Auicenna, qui de ea re ex professo tractans, asseuerat à leni pharmaco prorsus dormiendum non esse: sic enim loquitur: Cùm (ait) quis deiectorium pharmacum ebiberit, si id, quidem forte fuerit, melius erit ut super ipsum dormiat antequam operetur: sic enim melius purgabit. At si debile fuerit, expedit sanè ne super id somnus accedat: nam à somno, medicamenti concoctio sequetur. Hæc principis sententia de somno super pharmaco forti aut debili. Nam in priore confert maximè, siue forte sit pharmacum ratione quantitatis & dosis suæ, citra tamen uenenositatem: siue forte merito suæ uirtutis, siue merito formæ in qua exhibetur, utpote in catapotia redactū seu puluerem exhibeatur: somnus enim super eius generis medicamētis in actum ducit, dissoluit, atq; sic eliquatum pharmacū potētius humores attrahit, attractosq; euacuat. Quamobrem tum Rases, tum & Damascenus, ac Cophon, eunti dormitum, & post cœnam catapotia sumi iusserunt. Si uenenosum tamen, aut uehemens nimis fuerit pharmacum (ut scammoniata plerunq; omnia, & quæ helleboro, cicuta, & daphnide laureola dicta constant) super hæc minimè dormiendum: cùm metus sit, ne introrsum à somno reuocato calore eorum noxiam qualitatem ad membra nobilia & partes principes mittat, uenenumq; latè disseminet. Cophon uerò insignis medicus, in eo quem de medendi arte edidit libro, de hac ipsa re ad hunc loquitur modum: Medicina (ait) quandoq; datur in uigilijs, quandoq; in somnis. In uigilijs (subdit) damus liquidas medicinas, & leues, & maximè quando partes uicinas stomacho & leues stomachi humores purgare uolumus: cùm enim liquida medicina citò dissoluitur, citò & operatur. Si enim tunc dormiret, cùm naturalis calor tunc incenderetur, medicina amitteret uim suam, & infirmum in sudorem resolueret, & humores attraheret. Item cùm liquidi & leues humores citò & facilè dissoluuntur, citò & facilè ueniunt ad uias expulsionis. Si ergo dormiret, contingere posset medicinam non debilitari atq; tum resolueret humores, qui remanentes putrefierent, & facerent pessimos morbos. In somnis damus pillulas (ait) & duras medicinas, & fortes, cùm duros & crudos humores maximè in remotis partibus consistentes purgare uolumus: cùm enim pillulæ duræ sint, fortem calorem ut dissoluantur exigunt, cui ergo somnus sequitur, huic calor augetur dissoluens pillulas, atque cùm humores cōpacti sunt,

An acceptis cassia dormiē dum.

Fen 4. primi. cap. 5.

Rases sexto Aphorismorum suorum, Damascenus itē in Aphorismis, Cophon in Arte medendi.

In Arte medēdi cap. Quo tēpore detur medicamentum.

Quæ medicamēta in somno danda.

duri & remoti, in somnis melius penetrat uis medicinæ ad extremas partes, quàm in uigilijs. dentur ergo pillulæ in sero eunti dormitum. Hæc Cophon de re proposita.

Ex his autem Auicennæ & Cophonis testimonijs, abundè constat à leni medicamento epoto, minimè dormiendum, rationibus ab Cophone potissimùm adductis: quanquam quod ad Auicennam pertinet, sibi ipsi contrarius uideatur, cùm hic à leni pharmaco minimè dormiēdum præcipiat, alio uerò loco oppositum suadeat: nempe ubi causi ardentisq́ febris curationem ex professo tractat: sic enim ait de tamarindorum aqua: Et quandoque conueniens est ut dormiant apud teporem paruum febris super aqua tamarindorum, & quandoque ponitur in ea parum camphoræ. Vnde uidetur uelle super aqua tamarindorum (lenissimo pharmaco) ut melius in actum ducatur, dormiendum esse: cuius tamen oppositum primo canone innuit. Tametsi propius illius sensum contemplanti, minimè sibi contrarius uideatur, cùm diuerso sit sensu hic & ibi loquutus: nempe cùm dormiendum super tamarindorum aqua præcipit, non tam uacuationem ab ea, quàm alterationem & humectationem celeremq́ ipsius aquæ in uenas distributionem quærit: quod omnium optimè somnus facit.

Fen 1. quarti tract. 2. cap. 44.

Fen. 4. primi.

Conciliatio pugnantiũ locorum Auicennæ.

Ad alterandum autem potius, quàm uacuandum id medicamenti genus excogitatum ab Auicenna fuisse, adposita protinus uerba indicant: Et quandoq́ (ait) ponitur in ea parum camphoræ, ut indicet refrigerandi caloris extranei gratia, quàm uacuandi humoris potius exhiberi debere. Non ergo super leni pharmaco sed super alterante potius dormiendum præcepit. Atq́ hoc pacto principem à contradictione uindicari iure posse crediderim. Ratio item suadet somnum mox à pharmaco debili noxium potius quàm utilem esse: nempe si super cibo dum adhuc in summo uentriculi natat, nec dum ad ima lapsum est, somnus multis (ut princeps ait) impedit modis, nimirum cibum agitando, eiusq́ concoctionem peruertendo, rugitus inflationesq́ excitando, quantò magis protinus à medicamento somno accedente isthæc sequentur? A somno nempe deorsum ferri debile pharmacum prohibetur, atq́ ob id maiorem quàm par est in uentriculo moram facit. unde uel qualitate sua, uel proprietate occulta non minimam uentriculo inferet noxam, atq́ sic pessimè lædet. Addo quòd ex tali somno duo, atq́ omnino contrarij, insurgunt in uentriculo motus: alter quo medicamentum ipsum per solutiuam quam habet ingenitam facultatem deorsum ferri nititur, coadiuuante ad hæc expultrice uentriculi facultate: alter uerò huic oppositus, quo per somnum humores expelli atq́ pharmacum operari prohibetur. Somnus nanq́ (si principi creditur) euacuationes etiam fortes retinet: quòd & Hippocrates Galenusq́ uoluerunt IIII. Aphorismorum, Aphor. XV.

Fen. 3. primi doc. 2. cap. 9.

Fen. 2. primi doc. 2. cap. 13.

Quamobrem cùm ex somno super debili solutiuo, Oppositum eius quod quæritur proueniat, nimirum cohibita alui ductio, aut prohibita: fit, ut noxæ amplius quàm bonæ frugis commodiq́ somnus pariat. Quare tantum abest, ut à medico consuli in ægri profectum debeat, ut si modò

suo

suo se munere dignum præstet, prohibere atque interdicere iure possit. Id enim est præcipuũ medici munus, ut tutò, & quàm celerrimè curet: hoc sibi pro fine præcipuoq́ue scopo proponens ut quanta maxima utilitate fieri possit æger curetur: sic enim Galenus in medendi methodo præcipit. Itaque somnum tanquam profuturum super debili deiectorio consulere nullo pacto debet medicus, indicatione tantum ab pharmaco sumpta. Nam aliundè (ut ab nimia uentriculi imbecillitate, calidiq́ue innati prostratione) somnum ritè consulere potest.

Gal.12. Metho.
Celsus lib.2.
Lib.12.

Possem & alia Menalde in hanc rem addere multa, sed quæ tamen omisisse longitudini parcens præstiterit: quum tu isthæc omnia ceu ungues & digitos notissima habeas. Vnde ne in re uulgatissima, hoc est in re parua, magnos calceos iniiciam, ne'ue tibi eruditissimo, longissima hac Iliade stomachum moueam, ipsemet mihi silentium imponam, tibiq́ue quod superest (superesse autem multa scio) enucleandum relinquam: simulq́ue hoc de te petam, enixissimeq́ue rogabo, ut si non satis pro rei ipsius dignitate, doctrinæ nominisq́ue tui splendore, proposito abs te mihi problemati satisfecisse tibi sum uisus, ne tam ingenij mei exiguis uiribus, quàm propositi argumenti difficultati adscribendum putes: cùm & nihil fermè aut minimũ de hac re ab priscis nostris medicis, & quasi maiorum gentium dijs, tractatum inueniatur. Et etiam si tractatum inueniretur, reddi tamen incondita enarrantis oratione mancum & ineruditum. Sed memineris, In magnis (ut ille ait) & uoluisse satis. Vale, & me tui amantissimum (quod me non grauatim scis facere) mutuo atque ex animo ama.

Synochis, aut alioqui continentibus febribus laborantes, in magnum uenire discrimen, ni protinus ab initio ualentibus uiribus sanguis mittatur, ex Galeni doctrina.

ENARRATIO VI.

SI QVID aliud, hoc certè à Galeno rectissimè, ut plæraque omnia, dictum est, Eos inquam, qui docere, scribere'ue quippiam aggrediuntur, si prius quæ scripto produnt, operibus ipsis ostendant, paucula quædã falsò dici. Hunc uerò contrà, quum ut sunt corruptissimi huius seculi mores, quisque magis cupiditatibus suis, aut gloriæ, cumulandisq́ue opibus, aut populari denique auræ inseruiat; eò fit, ut contempto ueritatis studio, medicorum uulgus ea docere tentet, quæ nec satis norunt ipsi, nec experimento aut didicerunt, aut alijs ostenderunt. Proinde quo maior esset eorum quæ traduntur apud omnes fides, eam quæ in exemplis fit exercitationem omnium optimam idem Galenus statuit, ut quæ nimirum exactam uniuersalium artis theorematum notionem præbeat. Sunt autem exemplorum ea pro potioribus, ut idem ait Galenus, habenda, quæ ipsi oculis usurpauimus. Quamobrem quum discriminis uitæ ac grauitatis morbi in eius generis febribus quæ à sanguine putrente fiũt, (ni protinus

9.Meth.
9.Meth.
Vbi suprà.

est, ut ad XIIII. fit (quanquam non integrè) iudicata.

Nec ob id tamen Galenum falsum haberi posse censeo, quippe quòd iudicationes ipsæ uarietatem sanè multam habeant, secusq́ quàm pro naturæ modo sæpius fiant, uel ægrotantis culpa non satis cautè uel obsequentis, uel congrua diæta utentis: uel medici aut ministrorum imperitia, incuria, uel neglectu: ut idem Galenus in de Criticis diebus asserit.

1. de Criticis diebus ca. 11. & lib. 2. cap. item 2.

Ex his autem duobus potissimùm signis, urina nempe, ac pulsu, tum & eo quod per tactum sumitur iudicio, deprehendi nondum synocham ipsam in putridam transisse, quippe quòd febrilis calor longè ab ea abesset mordacitate, quæ febrientibus putridè peculiaris esse solet: his nempè notis palæstritam hoc febris genere laborantem cognouit Galenus.

9. Meth.

Cumq́ tum mihi planè persuasum esset Synochon esse hanc febrem, ab sanguinis citra putredinem copia procedentem, stipatis utiq́ externis in cute meatibus, plenitudinisq́ eius (quæ ad uasa dicitur) signa sese omnia offerrent, grauitas, tensio, rubor, uenarũ dilatatio: de sanguine mittendo sermonem facere commodum uisum est, quod sanè præsidium cùm non admisisset ægrotans (uel quòd à mittendo sanguine abhorreret, uel quòd à propinquis persuasa mulierculis, id se morbi genus pati, quod Rosam uulgares, Latini Morbillos nuncupant, quorum tum non parum multa in urbe copia grassabatur: in magnum planè discrimen laborans perducta est. Nam & febris grauior auctiorq́ fieri cœpit, & symptomata indiciaq́ periculi plena apparere cœperunt: spiritus creber ac difficilis, mali sanè morbi, si Hippocrati & Celso creditur, indicium, sitis urgens, suspiria crebra, dolor capitis turgidus ac pulsatiuus, sopor lethargo haud longè dissimilis, lingua nigra, squalida, rugosa, aphtisq́ uocatis secundum palatum referta, maculæ in totum diffusæ, quas Græci exanthemata uocant, surditas, urinæ post mediocrem crassiciem tenuitas, sine sedimine apparens, pulsus deiectiores frequẽtioresq́, multa ad cibum auersio, mala & difficilis tolerantia, adhæc in somnis timores ac conuulsiui quasi quidam motus, adstricta item præter modum aluus, quæ planè cuncta quàm sint in eius generis morbis uerenda, quamq́ graue quid pertendant futurum, ab Hippocrate & Galeno tum in Aphorismis, tum in Prædictionum libris legendum.

Ex lib. de plenitu. Gal.

4. Apho. 50. Celsus lib. 2.

Huius laborantis mira symptomata.

Quamobrem id re ipsa edoctus uerum esse comperi, quod à Galeno proditum est, ex errore admisso in eiusmodi morbis, non id tantum contingere, ut uel porrigatur in longius tempus morbus: sed ut interdum uel nouus oriatur, uel qui prius erat, non paulò deterior grauiorq́ fiat. Crebrum autem hoc esse uitium, ut error in synochis committatur, idem Galenus autor est.

9. Meth.

Quin & illud ipsum exploratum habui, qui tali sunt habitu præditi, eoq́ febris genere correpti, in id discriminis incidere, ut uel suffocentur ipsi, copia scilicet impacti in uasis humoris: uel certè syncope prehendantur: hæc nempe ægrotans, præter id quod crebra ac difficili spiratione animam sibi eripi, uixq́ egredi posse putaret, animo item sæpiusculè linquebatur: nidorosis nimirum ac putridis fumis uitales spiritus inficientibus,

3. de Crisib. cap. 4.

bus,

bus, acriq; caliditate natiuam cordis temperiem corrumpente. Ex quibus, sanè symptomatis etsi non minimum ægro imminere, nec leue periculum ostendissem: prædixi tamen futurum, ut seruari ægrotans minimè posset, ni uel uirium eam robur, (erat quippe bene habita, ac florenti ætate) uel largum sanguinis per nares aut menses profluuium, uel sudor deniq; multus ab impendenti leuaret discrimine: sic enim me Galenus docuerat: nec secus quàm putaram accidit. siquidem ingentes in decretorijs prodeuntes sudores, VII. IX. XI. XIIII. XVII. & XX. Larga item accedente per nares sanguinis profusione febrem planè omnem sustulerunt, laborantemq; seruarunt. *9. Meth.*

Qua uerò sim in hac curanda methodo usus, dicere iam optimum mihi uidetur. Ad hanc igitur in sexta à morbi initio die uocatus, quum propter ægrotantis pertinaciam astantiumq; mittere sanguinem non potuissem, serum iam id præsidium esse, (falsò tamen opinantes, quum Galenus nullo non die in eius generis febribus, modò uires constent, sanguinem mitti optimum duxerit) ad id remedium confugi, quod huius loco citra periculum adhiberi posset: nimirum ad cucurbitularum cum incisione admotionem: ratus satius esse quoquo pacto uacuari sanguinem, quàm totum intrò putrescere sinere, nec quicquam diffiari corporis succos. Quod sanè auxilium ut minus momentaneum est, sic certè ubi occasione aliqua mitti sanguis non potest, tutissimum, ita asserente Cornelio. *9. Meth.* *lib. 2. cap. 10.*

Cæterùm noxij humoris uacuationē, & putredinis ablationem, nunc congruis sirupis, nunc clisterijs, nunc potionibus deiectorijs, perficere tentaui: quin & post putrentis humoris uacuationem, urinam & sudorem cientibus felicissimè sum usus: uictus uerò rationem eam institui quam morbi naturæ congruere sciebam, utpote exquisitam ac tenuem: sed uariam tamen pro temporum itidem morbi uarietate, quod facere nos belle Hippocrates docuit: tantum uerò hac seruata methodo profecimus, ut ad uigesimum diem liberata sit quæ malè torquebatur ægrotans, sed id non citra sudorem & puluerem, ut est in prouerbio: ita ut planè uerissimum sit quod à Galeno proditum est, Diuites pauperibus perperam magis curari, ut qui sanguinis missionem ob molliciem reformidantes, in putridam febrem mox incidant, grauiaq; non citra uitæ periculum symptomata patiantur. *1. Aphor.* *11. Meth.*

Quo autem pacto quæ à sola obstructione & copia oritur febris, in putridam transeat (quod me à principio edocturum recepi) ex Galeni doctrina hic recensebo: quod maximè fiet, utriusq; febris adductis in medium causis. Itaq; cùm secundum naturam se habente corpore, transpirationem quæ secundum totius ambitū fit, simulq; & inspirationes ad custodiam innati caloris, perflatumq; internorum in uasis humorum liberas & moderatas fieri oporteat: contingit sæpenumero, ut uel obstructis exilibus in cute meatibus, uel conniuentibus ab immodica siccitate his ipsis, stipatio sequatur, atq; ob id non liberè transpirent qui in uasis continentur humores: qui & ipsi interdum nulla occurrente externa causa, sua ipsorum uel multitudine, uel crassicie, uel lentore, obstructionem in finibus *Gal. 11. meth. et cōm. ad librum Polybi de Salubri uictu. & lib. de Pulsib. & de utili. respir.*

finibus uasorum creant, tumq; calidiores (ob reflexum intrò calorem redditi) febrem accendunt, nondum putri effecto humore: quo sanè modo in palæstrita illo accensam fuisse febrem Galenus meminit.

Quin hanc ipsam febrium generationem apertius indicare uolens, ad hunc loquitur modum. *9. Meth.* In quibus, inquit, una accesio ab initio ad finem perpetuò manens, in multos dies porrigitur, eas febres synochos, id est continentes appellant. *9. Meth.* At non sicuti idea una eiusmodi febrium est, ita & natura simplex unaq; est. Quædam nanq; earum manifestam habent putredinis notam, quædam prorsus non habent. Cùm enim (subdit) accessionis remissio ex feruentium humorum transpirat, contingere soleat (non transpirant autem in uehementi stipatione) necesse est plurium dierum fieri accessionem. Et paulò pòst, ueluti ostensurus ad uehementem stipationem sequi caloris febrilis intrò reflexionẽ, sic ait: Cæterùm cùm me audis dicentem, Vbi uehementer stipata corpora sunt, cohiberi intra corpus febrilem calorem, &c.

Ex qua nimirum serie apertissimum est, eum continentium citra putredinem febrium modum, qualem suprà prædiximus, indicasse: cùm ob prohibitam humorum à uehementi stipatione transpirationem, reflexo intus calore gigni dicat: quam sanè febrium speciem, ex diariarum genere esse asseuerat, nullasq; habere nec in pulsu, nec in lotio, nec ipso tactus iudicio putredinis notas: pulsibus utiq; ac urinis non longè ab ijs quæ secundum naturam distantibus, caloreq; ipso multo quidem, sed neq; acri, neq; acuto. Fieri autem posse, ut natiuus in nobis calor extraneus fiat: febremq; citra humoris putredinem accendat, Auerrous ipse no npessimus testis est, si quid momenti eius autoritas inter Pœnos doctissimi apud Galenum habere posse putamus: nanq; sui Collectorij tertio asserit, extraneum interdum reddi posse calorem ab externo, non putrefaciente quidem ipso, sed assante potius & adurente humores: qui sic usti, febrem creabunt, ut refert Nicolaus Florentinus Sermonis secundi summa IIII. cap. II.

Itaq; ex huiusmodi febribus in putridas transitum fieri Galenus testatur, *9. Meth.* quoties qui febrem accendit humor, intrò diutius non transpirans constiterit. Et si enim aliquantum citra putredinem consistere possit, suaq; multitudine tum obstructionem, tum febrem producere, in longius tamen tempus protrahi is humor citra putredinem nequit: cùm quæ perspiratu diutius carent putrescere celerius necesse sit, ex Galeni sententia. *In æquali lib. de intemp. 9. et 11. Meth.* Cùm humorum autem perspiratio maximè sanguinis missione fiat, ut idem Galenus uult, nisi is in eiusmodi febribus ab initio mittatur, in putridam transitum fieri necesse quidem est: non transpirato utique qui febrem accendit humore: prohibitam nanque transpirationem Galenus *11. Meth.* putredinis causam esse dixit. Vnde cùm difflari humor ob stipationem, aut alioqui internorum in nobis uasorum obstructionem prohibeatur, ueluti in semet conculcatus amplius calescit, qui sanè calor immodicus, extraneus cùm sit, eius quod putret corporis substantiam in corruptelam ducit: nihil enim planè aliud putredo est, quàm mutatio totius putre-

ſcentis corporis ſubſtantiæ ad corruptelam à calido externo, ut X I. Me‑ thodi tradit Galenus, atq; ex Arabibus Iſaac in ſuis de febribus libris. *lib. Febriū 3.*

Quo igitur modo quæ à ſola obſtructione citra putredinem oritur febris in putridam tranſeat ex Galeni ſenſu monſtrauimus. Nunc quod poſtremum dicendorum nobis propoſitum eſt, Symptomatum inquam rationem cauſasq; enarrabimus: ac primum omnium difficilis ac crebræ ſpirationis: cuius etſi multiplex ab Galeno reddatur cauſa, nempe uel proſtratum uirium robur, uel plenitudinis in branchijs pulmonis copia, uel deniq; inflammatio in præcordijs, aut uehemens partium reſpiratio‑ni ſeruientium intemperies: ab duabus tamen poſtremis in huiuſmodi febribus fieri exiſtimandum eſt. *4. de Locis affec.*

Suſpiria porrò in febribus luctuoſa fieri à malo eſſe Hippocrates cen‑ſuit: horumq; cauſam Galenus aut potentiam defatigatam, & uirium im‑becillitatem, aut neruorum duriciem, aut diſpoſitionem conuulſioni non longè diſsimilem arguit. Aliam autem Alexander Aphrodiſeus in ſuis problematis ſuſpiriorum cauſam tradit: nempe, quòd dolentium anima ad cauſam doloris intenta, negligit ac quodammodo obliuiſcitur moti‑uam pectoris muſculis uirtutem præbere: unde fit, ut neq; perflatum ne‑que refrigeratum recipiens cor, animam quaſi cogat ad maiorem inſpi‑rationem reſpirationemq; quò ſcilicet maiorem frigidi aëris uim acci‑piat, maioremq; uim excrementorum excutiat, tumq; uocata ſuſpiria fiunt: cupiente nimirum animali uirtute uitam in nobis congruo hoc motu ſeruare. *6. Aphor. 54. Gal. in commen. præfati Aphor. Problem. 22.*

Sitis autem duplicem Galenus cauſam poſuit, nimirum uel humoris inopiam, uel caloris copiam. In hac autem laborante ab extrema cauſa proueniſſe iure optimo cenſuimus. Quippe cùm habitu eſſet optimo ac ſucculento, fieri non potuit, ut exhauſtus humor ſitim ualidam procrea‑ret, ſed qui multus ſuberat in ea calor, partim exſiccando, partim calfa‑ciendo ſitim nimirum creabat. *1. de Simplic. cap. 30.*

Doloris autem capitis, tum intemperies calida cerebri per totius con‑ſenſum, tum uaporum calidorum ſurſum immodica elatio cauſa fuit.

Soporis penè eadem, nimirum anterioris cerebri à uaporum multitu‑dine obſtructio, affectis item temporū muſculis unde ſapor potiſsimùm gignitur ex Galeni ſententia. *4. de Locis affec.*

Squaloris linguæ & uſtionis, fuliginis nidoroſæ ſurſum latæ copia.

Exanthematum, ſeu morbillorum, humoris putrentis uenenoſitas ac malitia: hæ nempe in febribus maculæ etſi non perpetuò lethales ſint, perpetuò tamen malæ plurimumq; uerendæ: inquiente utiq; Hippocra‑te, Quibus in aſsiduis febribus puſtulæ toto corpore naſcuntur, mortife‑rum eſt. Frequens autem id eſſe in perniciofis febribus ſymptoma, idem autor in Epidemijs aſſerit, inquiens, Puſtulas milio uel culicum morſibus haud longè diſsimiles in febribus æſtiuis circa V I I. V I I I. I X. apparere ſolitas, lætionis'q; auditus indicium eſſe: has autem interdum rubras, ro‑tundas, paruas, uaris ſimiles, ſine abſceſſu conſiſtere dicit. *Lib. de Coacis prænotionibus. Lib. 1. & 2.*

An uerò quæ per febrium incrementa & decretoria ſæpe apparent

macul

maculæ, morbilli uerè sint. Dici quidem potest, propriè morbillos non esse, cùm illi pustulæ sint, hæ uerò minimè: sed rubores quidam ex sanguinis superassatione foras ui expultricis facultatis propulsi, ut plenius à me Enarratione octaua primi libri monstratum est.

Surditatis autem in febribus causa, bilis ad cerebrum recurrens motuq; suo auditorios meatus occupans à Galeno creditur: quæ & ipsa macularum apparitione indicata prius fuit, cùm eæ ex Hippocratis sententia læsionis auditus signum sint, assato nimirum & in bilis naturam uerso sanguine. 4. Aphor. 28 2. Epidimio.

Vrinæ autem post crassiciem tenues, tum ob raptum putrentis sursum humoris factæ sunt, (quod uerendum esse in febribus Hippocrates prodidit) tum ob nouum heterogenei humoris motum, cruditatē, & uirium in concoquendo humore laborem significantem, ut Galenus quarto de tuenda ualetudine asserit. 4. Aphor. 72

Deiectionis autem, & frequentiæ pulsus, quum uirtutis uitalis imbecillitas, tum aucta supra temperamentum refrigerij necessitas, in causa fuere.

Reliquorum uerò quæ enumerauimus symptomatum causa (nimirum auersionis ad cibum, difficilis tolerantiæ, adstrictæ alui, timoris in somnis) intemperiei calidæ, & magnitudini morbi uniuersa adscribenda censeo. At de his abundè. Lib. de caus. pulsuum.

In intempestiua sanguinis missione uerendum'ne sit, quod ab Auicenna scriptum est, ne æger ad alteram duarum rerum perducatur, biliosorum feruorem, uel frigidorum cruditatem.

ENARRATIO VII.

QVVM in Ioannis Ruffi seplasiarij & uiri optimi ædeis, ego & Iacobus Torinus uisendi Antonij filij natu maioris gratia (qui tum à tertiana febre malè habebat) ex officio conuenissemus, ægrumq; in lectulo decumbentem solitis, ut fit, interrogationibus compellassemus: Ecquid ualeret, quàm probè noctem eam degisset, quàm grata quies, somnus, cibusq; forent, in uarios de re medica quasi fortuitò incidimus sermones, dum apud ægrotum (qui nobis charissimus erat) colloquentes, una opera & ægri animum à molestia, & nosmetipsos hac ueluti animi exercitatione reficere atq; oblectare contenderemus. Tumq; Iacobus ad Antonium: Quid ni tu, inquam, præscriptū à nobis hodiè pharmacum summo mane sumpsisti? ut enim quantopere te iuuisset, quàm multa secum noxia excrementa duxisset spectaremus, paulò tardius quàm nostri sit moris, per matutinam uisitationem ad hanc te horam, iam propè prandio proximam, ego & Franciscus noster te uisitatum uenimus. Quid autem animi de ea re tui sententiam aliorsum mutarit, de te scire aueo. Cui ille: Vt sumerem, inquit, iam in animo proposueram, eiq; rei me iam totum paraueram: sed cùm hodiè commissa esse secundum coitum luminaria, ex ephemeride di-

dixissem, consultò destiti: nam malè tum pharmaca quæ uocatis soluentia sumi, astronomorum peritissimi prodidere. Ad hæc nos cùm causam non satis idoneam cur non sumpsisset arbitrati essemus, affatim risimus. Quos contuens æger, Nescio, inquit, Domini quàm uos istæc quæ mox uerissima dicturus sum estis probaturi: Ego certè in Germania quum essem, unum atque alterum, concubitu in Lunæ silentio facto mox perijsse uidi. Cuius sanè tam repentini interitus nõ aliam profectò causam rerum cœlestium peritissimi afferebant, quàm Lunæ cum Sole coitum: quo sanè tempore magnam in nobis fieri mutationem prædicant. Et sanè maximam ego. Nam si Plinio autori grauissimo creditur, congressus tum (4.cap.7.) facti lethales sunt. Quamobrem tibi haud grauatim Antoni assentior, qui istæc uideris experimentoq́ didiceris, ego certè Valentiæ Allobrogum id ipsum: nam iuuenem florentem ac ualidũ, unico cum uxore concubitu per Lunæ silentia facto extinctum uidi. Sed quanquam hæc ita sese habeant, iustam tamen tu occasionem, cur pharmacum non sumeres, nactus esse mihi non uideris: nam si quid aliud leuando morbo protinusq́ extirpando conuenit, id certè est, ut mox iuxta Hippocratis tui sen- (2. Apho.29.) tentiam, si quid mouendum uidetur, id extemplò moueas. Sed age unius diei iacturam tu postero compensabis: equidem morbus nec uehemens est, nec tam præceps, quin nobis unius saltem dieculæ inducias præbeat. Atq; hic Iacobus: Serio'ne an per iocum, haud satis scio: quanquam ex ipsa qua tum uisus est loquendi forma, uultu, fronte, atq; oculis, seriò locutum conijcere liceat. Rectè tu quidem Francisce (ait) erratum hic suum noster Antonius in crastinum: sed alio, si mihi creditur, auxilio diluet: nempè sanguinis missione, qua in febribus, si uires constent, nec dissuadeat ætas, nullum est aliud efficacius auxilium, si modò Galeno habenda (11.Meth.) fides. Ad quæ subridens æger, ad meq́ conuersus, Quid, inquit, Francisce tu de mittendo sanguine censes? faciam enim, (ait) si ita iubetis, quodcunque facto opus erit: quanquam à mittendo sanguine animus horret, metuq́ refugit. Sed si ita tamen uos mihi operæpretium facturos arbitrabimini, me uobis dicto audientem fore præstiterit magis. Tum ego, Mittendum esse in febribus fermè omnibus sanguinem, etsi ex Galeno tan- (11.Meth.) quam utile & paratum planè auxilium didicerim: non temerè tamen, passimq́; & in omnibus id fieri oportere consultius duco, cùm multa à Galeno sanguinis intempestiuè missi incommoda prædicentur: metusq́ sit, ne ægrum (quod princeps Auicenna ait) aut in biliosorum feruorem (Fen 4. primi. cap. 20.) aut frigidorum cruditatem deducamus.

Ad quæ uerba sic ut contigit ac oscitanter à me prolata, animum cùm pressius Iacobus intendisset: Quid tu mihi nunc bone uir (ait) nebulonis ac impostoris multò corruptissimi Auicenæ uerba insulsissima, eademq́; falsissima profers? Si non pudet te, qui in Galeni monumẽtis, bonorumq́; autorum lectione sis diutiuscule uersatus, in Barbarorũ castra tanquam desertor transire? Tu'ne hæc uera putas quæ in medium adfers? Tu'ne Auicennæ testimoniũ tanti æstimas, ut pro oraculo haberi uelis, moxq́; ceu ueritatis magistro, quod Pythagoræ olim tributum scribunt, fidem haberi

haberi debere statuas? Si istuc Francisce sentis, meliorem tibi dent superi mentem: quibus dictis finem ille.

Ego uerò tum, Quid inquam Iacobe, si hæc, etsi à me nō in id adducta, ut sub censum tuum uenire putarem: tamen posteaquam me in certamen uocas, nedum uerissima, sed quod magis mirere, è Galeni fontibus eruta tibi persuadeam, atq; manifesta fide commonstrem?

Istuc tu mihi Francisce (ait) si uel per somnium ut credam effeceris, omnia te posse confidam. Sed quando & tempus & otium suppetit, & ægro nostro non ingratum sumus facturi, si de re seria disceptātes alternis rationibus quisque partes tueamur nostras. Age quæso, uel tu quam citasti ex Auicenna sententiam uerissimam doce: aut ego falsam usque probabo.

Næ tu certe Iacobe probam ueri inueniendi uiam calles, qui uni ex nobis de re proposita quiduis dicendi, alteri contradicendi potestatem feceris. Hæc enim, ut scis, uetus & Socratica est apud Platonem ratio, contra alterius opinionem disserendi: nam ita facillimè uerum inuenitur. Sed quò commodius disputatio tota nostra explicetur, age tu falsam esse doce Auicennæ sententiam: sed ita, ut pro Philosophi more (quod de te certò sperare licet) id grauiter, acutè, medicè, & quò ad eius fieri maximè poterit, Latinè, ornateq; facias. Siquidem hanc esse perfectam Philosophiam Cicero tuus iudicat, quæ de maximis quæstionibus copiosè possit orna- *1.Tusculan.* teq; dicere. Rem autem ita aggrediare, ut si quid dixeris quod mihi maximè non probetur, id mihi autoritate, rationeq; aliqua reprehendere liceat, neq; ob id mihi succenseas: quin uel uictus sententia desistas, uel uictor afferas meliora. Siquidem Ciceronis illud est, (in de Finibus arbi- *1.de Finibus.* tror) Differentium inter se reprehensiones uituperandas non esse. Contumeliam autem, iracundiam, contentionem, pertinacemq; in disputando concertationem, indigna semper optimorum quorumq; ingenijs ac disciplina uisa esse.

Ergo ille sic exorsus principium dicendi fecit: Primum, ait, mirari subit tam fallacem imposturam Auicennam sibi commentum esse, quam nec autoritate aliqua, nec ratione satis firma tueri possit. Quippe si ex Galeno sumpsisse dixerit, falsissimus hac parte est: cùm nusquam de hoc à Galeno, ni tu locum habes unde hæc principem tuum collegisse putes. Adde quòd si usquam à sanguinis missione, bilis feruorem (quod Auicenna ueretur) timere oporteat, id maximè in ardentibus febribus fiet, (quas causones uocant) cùm in illis calidissimus subsit humor molestiam inferens, atqui in huius generis febribus, ceu præsentaneum auxilium Galenus sanguinem mitti ad animi usq; deliquium, quum primo Apho- *Commen.23.* rismorum, tum I X. & X I. Therap. iussit: Fore arbitrans, ut totum corpus refrigeretur, & quicquid reliquū est noxij humoris, uel soluta sponte aluo, uel sudoribus uomitu'ue (talia enim in febribus à sanguine misso euenire idem Galenus prodidit) educatur. Quomodo ergo bilis efferuescet, quæ uel ipsa unà cum sanguine propellitur, uel certè manens in contrarium, hoc est frigidum statum mutatur? uniuersumq; corpus graui

qua antea premebatur sarcina exoneratum, ad suum ipsius habitum naturalemq; commoderationem conuertitur.

Sed scio quid hic tu mihi obiecturus sis, Auicennæ patronus eximius, quod inquam solent inepti illius glossematarij, frænum nescio quod obtrudens. Frænum inquies est sanguis reliquorum humorum, ac subinde uerendum ne eo sublato reliqui qui ab eo ceu auriga optimo reguntur humores, instar indomitorum equorum subsiliant, lorisq; frænoq; sublatis, imperium agant. Apage abi'q; cum tuo Auicenna quò dignus es. Quod mihi frænum obiectas? quasi ab ipso sanguine reliqui succi, non etiam à facultate nostrum corpus prouidè dispensante regantur, moderentur, ac in sua quisq; temperie seruentur. Quin sanguis ipse cùm purus syncerusq; in nobis uix reperiatur, sed confusus reliquisq; succis permixtus: qui fieri potest, ut alijs ipse sit frænum: aut quid est hoc aliud dicere, quàm ipsam bilim sibi ipsi, pituitam atramq; bilim sibimet frænum esse? quo quid absurdius? Non ergo satis ipse intelligo quid sibi hæc principis errorum tui, Auicennæ dico, quem erratorum omnium iure principem appellari fas est, adducta abs te uerba uelint: ego enim me planè nescire confiteor: tu si quid aduersum habes quo uel tuam fulcire sententiam, uel meam euertere possis, incunctanter adducito.

1. de Morbo. differ. & lib. de Tumore contra nat.

Atq; tum ego: Pergrata mihi mehercule, Iacobe, oratio tua, non tam quòd docta, elegans, ac bene medica mihi est uisa: quàm quòd à te perpetua continentiq; serie disertè dilucideq; est enarrata. Ad hæc, quòd quæ dici Latinè & Medicè simul posse non arbitrabar, ea dicta sunt à te non minus ornatè, quàm dicuntur ab ijs, qui se ex professo bonarum literarum cultores iactant. Sed locus iste tibi est, mi Iacobe, etiam atq; etiam confirmandus: quem si tenueris, non modò Auicennam meum (sit enim hoc loco meus, quem uel honoris periculo tuendum, fouēdum, ab falsiq; crimine uindicandum suscepi) sed etiam me ipsum abducas licebit. Sed habeo quæ ad hæc non minus argutè quàm uerè & ad Galeni mentem opponam: quæ antequàm explicem, hoc mihi fateare uelim, uniuersa fermè quæ in hanc rem copiosè adduxisti: quanquam non parum multa præclara ex te, multò plurima tamen ex eo libro qui nouæ academiæ Florentinæ titulo circunfertur mutuasse: ne tu me tam stupidum esse credas, non ut ista norim. Itaq; si aduersus eos meam pro Auicenna sententiam comprobauero, idipsum quoq; & tibi comprobatum esse arbitrabor. Sed iam ad rem.

In autores Academiæ Florētinæ.

Aiunt itaq;, qui nouam hanc academiam instituerunt, (è quorum te fontibus hæc hausisse non inficiaberis) eum Auicennæ locum falsissimum esse, ac contra Galeni mentem: ijsdemq; quibus tu rationibus astruere id assererecq; conantur. Ego uerò si eundem locum è Galeni fontibus sumptum esse, quo ad utranq; illius partem monstrauero, non'ne & uerissimum esse eadem opera monstratum erit? Sed, accipe quomodo sit Galeni. Verba Auicennæ hæc sunt: Et summopere tibi caue (inquit) ne ægrum ad unam duarum perducas rerum, humorum colericorum ebullitionem, aut frigidorum cruditatem. Hæc ille. Galenus quo loco intempestiuè

Fen 4 primi. cap. 20.

9. Meth.

pestiuè missi sanguinis incommoda, noxasq; ex professo tractat, talia profert.

Καὶ μὴν γε καὶ εἰς νόσον ἔνιοι μακρὰν ἐξέπεσον, ἐπὶ κενώσεσιν ἀμέτροις ἐκλυθείσης τῆς δυνάμεως. ἄλλοι δὲ εἰς τὸν ἐφεξῆς βίον ἅπαντα, τὴν κρᾶσιν ὅλην τοῦ σώματος ἔσχον ψυχροτέραν, οὐ δυνηθέντες οὐκέτ᾽ ἀνακαλέσασθαι τὴν ἐκ τῆς ἀμέτρου κενώσεως βλάβην. ἐξ ἧς ψυχρότητος οἱ μὲν ἄχροοί τε καὶ κακέκται καὶ ῥᾳδίως ὑπὸ παντὸς βλαπτόμενοι διετέλεσαν. ἄλλοι δ᾽ ἐξ αὐτοῦ τούτου, νοσήμασιν ἑάλωσαν ὀλεθρίοις, ὑδέροις, καὶ ὀρθοπνοίαις, καὶ ἥπατος ἀτονίαις καὶ γαστρὸς, ἀποπληξίαις τε καὶ παραπληξίαις.

Quod est: Quinetiam aliqui in morbos inciderūt longos, postquam immodica inanitione resoluta naturalis uis fuit. Alijs, cùm immodicæ uacuationis noxam sarcire non potuissent, in omne reliquum uitæ tempus totius corporis temperamentum redditum est frigidius. Ex qua refrigeratione facilè ex quauis occasione læsi, alij decolorati, ac malo corporis habitu uixerunt: alij ex eo ipso in morbos deciderunt exitiales, aquam intercutem, & orthophnœam, & iocinoris ac uentriculi imbecillitatem, & apoplexiam, & delyria.

Quid quæso his Galeni uerbis ad humorum cruditatem ex intempestiua sanguinis missione probandam efficacius dici excogitariq; potest? Quid rursus postremæ textus Auicennæ parti congruentius, aut appositum magis? Qui enim non in tempore, aut non secundum rationem sanguinem miserunt, si modò frigidiusculis succis abundent, hi omnino in præfatos incidunt morbos, crudioribus nimirum frigiodioribusq; redditis succis: non tam certè ob id, quòd concoctrix facultas paulò imbecillior facta sit, (cuius unius tantum causa hoc prouenire Florentini in sua Academia medici uolunt) sed multò etiam magis, quòd uacuato sanguine, qui sui caliditate succorum frigiditatem temperabat, inanitisq; exiguis quibus fouebantur spiritibus, crudiores manere succos necesse sit. Quamobrem Galenus, etsi in omnibus fermè quæ à putredine oriuntur febribus, sanguinem mitti optimum duxerit: ubi ea tamen à frigidioribus succis sit contracta, sanguinem mitti prohibet, sola tum frictione curare docens: maiorem nimirum humorum cruditatem, atque ab ea syncopes metuens. 11.Meth. 12.Meth.

Ἐπ᾽ οὐδενὸς τῶν τοιούτων αἵματος ἀφαίρεσις ἄνευ μεγίστης ἔσθ᾽ γίγνεται βλάβης. καίτοι δεόντων γε κενώσεως. ἀλλ᾽ οὔτε φλεβοτομίαν, οὔτε κάθαρσιν φέρουσιν. ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτων ἐξαίφνης συγκόπτονται.

Quod'est: Nulli talium sanguis mitti sine maximo dispendio solet, cùm tamen uacuationem desiderent. Verùm nec sanguinis missionem, nec purgationem sustinēt: utpote quos sine his syncope subitò adoritur.

Rursus autem quo loco seruandæ ualetudinis præcepta tradit, eiusq; tractationis libro si memini quarto, crudorum nonnunquam humorum cauendam noxam his penè uerbis testatum reliquit: Quibus bonus sanguis (ait) exiguus est, crudi autem humores plurimi, his sanguis mittendus non est: nam incisa uena bonum sanguinem emittit, (is nempe facilè fluit) malum, qui in primis maximè uenis circa iecur colligitur, in totum attrahit corpus. Ex qua sanè uerborum serie id habetur, & trahi agitariq;

In Florentinos rursus. per corpus, sanguinis missione, humores (quod Academici isti tui medici non admittunt) & totius habitum corporis ex intempestiuo sanguine misso immutari: crudis utique succis uacuato sanguine bono attractis.

Et illud item, quod eodem loco scribitur: Cùm parum succi à sanguinis natura recesserunt, tum mittendus sanguis est. Si uerò bonus sanguis exiguus sit, reliquus uerò succus plurimus, in his abstinendum à sanguinis detractione est. Sed cur quæso abstinendum? Non ob aliud certè, quàm quòd misso sanguine, succis à sanguinis natura alienioribus factis, metus sit, ne ut ipsi quantitate sua, sic certè uirtute qualitatibusque suis superent: atque sic in suam ipsorum naturam uniuersum corporis habitum ducant. Quippe si exiguus bonus sanguis sit, bilis autem plurima, (quod in bilioso temperamento præditis usu uenire solet) uel contrà pituita, (ut in frigidioribus temperamentis) excitabitur certè in illis sanguine misso, bilis: in his uerò pituita. Quòd metuens Galenus abstinendum à mittendo sanguine bona certè ratione statuit. An non & tu rursus hic cautionem à Galeno habes Auicennæ cautioni planè simillimam? habereque rursum te puto postremam textus Auicennæ partem Galenicam factam: quod uix fieri tu posse putabas.

Priorem nunc loci illius partem, uide quo pacto Galeni esse deducam. Nam is Therapeu. nono, ubi indicationes mittendi sanguinis omneis sub censum reuocat) ad hunc modum de attendendis in sanguinis missione disserit.

ὥσπερ δὲ ἐπὶ τούτων, τὴν φυσικὴν κένωσιν αἰσθητὴν οὖσαν, οὐ μικρὸν χρὴ τίθεσθαι σκοπόν, οὕτως ἑτέρωθι τὴν φύσιν, ἢ τὴν ἡλικίαν, ἢ τὴν κατάστασιν. ἔνιοι μὲν γὰρ εὐδιαφόρητοι φύσει, παῖδες δ' ἀεὶ διὰ τὴν ἡλικίαν. ἡ κατάστασις δὲ ὅταν ᾖ θερμὴ ἄγαν καὶ ξηρὰ, καλῶ δηλονότι κατάστασιν, τὴν τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος κρᾶσιν, ἐν ᾗ καὶ χώρα καὶ ὥρα περιείληπται. καὶ γὰρ καὶ τούτων ἑκάτερον ἔχει τὴν ἔνδειξιν ἐκ τῆς τοῦ περιέχοντος κράσεως. εὐδιαφόρητοι δὲ εἰσὶν, οἱ ὑγροὶ τὴν φύσιν ἅπαντες, καὶ μᾶλλον ἅμα θερμότητι. καὶ οἱ ἀραιοὶ τὴν ἕξιν. ἔτι δὲ οἷς τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ἢ πικρόχολον, ἢ ἄρρωστον, ἢ πέρα τοῦ δέοντος αἰσθητικόν. οὗτοι μὲν δὴ οἱ ἀντιπράττοντες τῇ φλεβοτομίᾳ σκοποί.

Quod est: Veluti autem in his ad ipsam naturalem uacuationem quæ sensu usurpetur, non leuiter attentum esse oportet: ita alibi uel ad naturam ipsam, uel ætatem, uel cœli statum. Sunt enim nonnulli ad exhalandos digerendosque corporis succos natura propensi. Pueri certè propter ætatem perpetuò. Cœli uerò status ubi calidus nimium est & siccus: uoco cœli statum, ipsam ambientis nos aëris temperiem, sub qua & anni tempus & regio comprehenditur: quando horum quoque utrunque ex ambientis temperie indicationem mutuatur. Propensi autem ad digerendos corporis succos sunt, quicunque natura sunt humidi, magisque si accedat caliditas. Præterea qui raro corporis sunt textu. Ad hæc quibus os uentris aut amara bili abundat, aut imbecillū est, aut supra modum sensile. Atque hæ quidem indicationes sunt, quæ sanguinem detrahēdum dehortantur.

Hæc Galenus: quæ paulò pressius si expendas, cum priore textus Auicennæ parte maximè conuenire uidebis. Nam quod ait Galenus, cauendam phlebotomiam in quibus os uentriculi amara bili redundat: quid aliud

aliud est, quàm cauere ne æger ad bilis excandescentiam ducatur? quod Auicenna ut caueamus, hoc textu pulchrè nos admonuit.

Sed forte dices, non eam ob causam (ne inquam excandescat bilis) Galenum hoc prohibuisse: sed tantum ob id, ne contenta in ore uentriculi bilis syncopas pariat, uentriculiq; erosiones, quod agitata facere sæpe solet. *Obiectio.* Hic iam te teneo: Commouetur per te igitur quæ in uentriculo bilis subsistit, si in huiusmodi naturis sanguis mittatur, atq; etiam syncopas facit. *Dilutio.* Quod si sic, non'ne amplius ea concitabitur, quæ sanguini mixta per uasa cum sanguine ipso fluctuat? Minus nempe uerisimile uidetur, in uentriculo consistentem bilim, hoc est extra uasa, à sanguine misso moueri ac agitari, quàm quæ intra uasa. At illa in uentriculo subsistens (ut uult Galenus) mouetur, & noxam infert: multò igitur magis quæ secundum uasa redundat. *Vbi supra.* Quamobrem si ab ea ipsa quæ in uentre est bili noxa timetur, caueturq; tum sanguis mitti: non'ne id cauisse, ubi secundum totius habitum corporis dominatur, multò præstiterit? Cùm uerò princeps solam à bili inflammationem (quam ebulitionem suo more uocat) metuere est uisus, non ita certè accipiendum existimo, ut non & alia multò deteriora per id à bili extimescenda exprimere uoluerit: nam & syncopas, & stomachi morsus ab ea prouenire cernimus, sed uno feruoris nomine, implicitè quidem uniuersa hæc attigisse uidetur, cùm quieta utique bilis horum nihil faciat, agitata uerò, (uti non rarò per sanguinis missionem agitari posse Galenus insinuat) & inflammari facilè, & prædicta inferre symptomata potest. *Verborum Auicennæ intellectus.* Expressit autem ebullitionem solam, tanquam peculiare quid propriumq; bili: quæ cùm sit suaptè natura calidissima, à leui occasione incendi inflammariq; potest.

Adde quòd lassitudinum omnium curationem ex professo tractans Galenus in tensiua quidem ac etiam phlegmonosa, sanguinem mitti copiosè iubet. *4. de Sanit. tuen.* In ea uerò quæ ulceris sensum infert (quòd ea uitiosi acrisq; excrementi soboles sit) temperandum omnino consuluit: solaq; tum biliosi humoris uacuatione utendum si modò ea lassitudo (ut ipse ait) simplex solaq; sit, citraq; sanguinis copiam eueniat. Sed cur temperandum? non ob aliud certè, (quod uerò mihi conijcere liceat) quàm quòd misso sanguine prædicta toties bilis incommoda metuat.

An non igitur & primã tu textus Auicennæ partem (quod me tibi ab initio facturum bona fide receperam) cum Galeno conciliatam habes? atq; ob id credo uerissimam comprobatam? quòd Galeni doctrinæ consentiat: quæ nihil non uerum, non naturæ rei consentiens, non demum necessarium ac efficax tradat. *Doctrinæ Galeni commendatio.* Qua quidem Auicennæ sententia tantum abest, ut falsi crimine insimulandum (ut tu) censeam, ut plurimum ob id, hominis tum prudentiam, tum doctrinam admirer, qui nos ea sententia in mittendo sanguine non meticulosos ac timidos, ut falsò Academici isti tui, noui si dijs placet philosophi, credidere: sed cautos potius, solertes, ac prouidos, ne passim, ne omnibus, ne confestim, ut se minima aliqua mittendi sanguinis occasio obtulerit, mox inquam uenam secemus: at diligenter prius cuncta nobiscũ ipsi animo expendamus, prouideamusq;,

ne

ne quid noxæ ob id æger sentiat: ac proinde cauendum ne ægrum ad alterum duorum quæ narrauit incommodorum deducamus. An non cauere prudentis est? nihil timere contrà stulti ac inconsiderati? Quid? nonne Galenus contendit homini in sanguinis etiam redundantia posito, plenitudinisq; signa habenti, non protinus mitti sanguinem oportere? sed inedia, cibi parcitate, balneis, ambulationibus, cæterisq; motionibus corpus commodè exercentibus, citra uacuationem sanari posse?

4. Meth. & lib. de Sanguin. missio.

Qua autem tu alia cautione Galenum id non perficere putas quod illi indicatum sit: nisi quòd unam aliquam à sanguinis missione noxam metuat: quam utiq; de mittendo sanguine indicationem incunctanter profectò obiret, ni maius ab ea interdum uereretur malum, uel non hoc saltem sibi persuasisset, commodius quandoq; curari quenquam citra sanguinis missionem posse, quàm eo misso: quod sua ipsius uerba proximè adducta maximè declarant. Et te nunc Auicennam leuitatis arguere non pudebit? Quòd si tibi neq; humorum cruditas, nec rursus bilis feruor, metuenda usquam sunt, cur in frigidis affectibus, aqua intercutem, malo corporis habitu, uentriculi demum imbecillitate (quæ incommoda Galenus à sanguine non in tempore misso ualde ueretur) sanguinem non mittis? cur non rursus in erysipelate herpeteq; exquisitis in quibus omnino à sectione uenæ abstinendum, bilis feruorem Galenus metuens, prudenter doctéq; consuluit. Cur nõ rursus in ulcerosa lassitudine quæ ab acrimonia bilis prouenit? Quid tu ad hæc? Quod si (ut aiunt Academici isti tui) perpetuò ad sanguinis missionem refrigeratio sequitur, hocq; bonum nobis semper secta uena præstat, cur non in mox dictis affectibus, erysipelate atque herpete, in quibus magna subest partis affectæ inflammatio ac non rarò totius corporis, sanguinem, uel saltem refrigerationis gratia mittit Galenus? in quo quæso alio affectu præstabat id magis? At Galenus quàm uestri isti Academici multò cautior: sciebat enim, atq; adeò experimento nouerat, in huius generis morbis uenæ sectionem nocentissimam esse: ut quæ bilim iam suapte sponte furentem ad excãdescentiam duceret. Quin cùm sæpenumero quæ in ipso uentriculi ore bilis consistit, delyria, cõuulsionesq; citare soleat, (uti Galenus quinto de Locis asserit) eaq; misso sanguine non rarò agitetur, (ut suprà ex Galeno probatum) an non hanc ut dicetur anagyrim mouere non ualde uerebimur? Nam & sui caliditate facilè accenditur & leuitate sua facillimè sursum repit, acrimonia certè tum erosiones tum dolores & syncopas creat. Summa itaque mihi cum ratione princeps hoc loco nobis etiam atq; etiam cauendum præcepisse est uisus, ne ad bilis feruorem ægrum ducamus, aut frigidorum cruditatem.

2. ad Glauc.

In Florentinos Academicos.

Nonnullos ego certè uidi, (nam exemplorum ea pro potioribus habenda, quæ ipsi oculis usurpauimus) quibus ob modicissimum sanguinem cogente necessitate eductum, mox nausea, uertigo, lypothymia, cordis morsus, agitatæ planè bilis germina oborta sint. Num tu igitur hæc, ne eueniant, non multo ante studio, nec minori solertia præcauenda putabis? Aegrum porrò quempiam ad eum bilis feruorem, totiusq; corporis

ris uiriumq; resolutionem posse duci, illud inprimis argumẽto est, quòd fortiter euacuantia eadem uehementer tum exsiccant tum extenuant, uel Galeni testimonio: qui inediam picrocholis nocentissimam ob id esse uoluit, quòd multa fiat ab ea tum resolutio, tum exsiccatio. Atqui sanguinis incongrua missio non paulò magis ipsa inedia conficit, totumq; corporis habitum ficciorem reddit: fiet itaque ab ea corpus tum siccius tum extenuatius. Siccitas uerò supra temperamentum aucta iusto quàm par sit, corpus calidius, in bilioso præsertim temperamento reddere potest: cùm sit utiq; siccitas ueluti lima caloris. Erit igitur à sanguine intempestiuè misso biliosum corpus calidius redditum: præsertim si ad hæc accedant cœli aërisq; constitutio calida & sicca, uita in laboribus acta, cæteraq; huiusmodi. Huic tu homini si sanguinem mittere tentes, refrigerationem, ac non calorem potius excitabis?

8. Meth.

Vides igitur non perpetuò uerum esse, quod uos pro confesso haberi uultis, Sanguinis missionem semper refrigerare. Nam ut in febribus synochis id uerum sit, in quibus cum multo sanguine calfacto feruet bilis: in alijs tamen affectionibus non sic perpetuò constans: alioqui ut antea dixi, cur non in biliosis morbis sanguinem mittere conuenit, cùm nullibi maiore sit refrigeratione opus? in his autem secari uenam uetuit Galenus, uti in erysipelate & herpete monstratum. Non igitur semper à misso sanguine refrigeratio expectanda.

2. ad Glauc.

Nunc autem, mi Iacobe, (iuuat enim sic me appellare te sæpius) an non tibi etiam, quemadmodum mihi, hanc totam de mittendo sanguine, deq; cautione ad id adhibenda orationem, rationumq; id suadentium narrationem satis multis uerbis explicatam (quam recensui) fermè uniuersam ex Galeno, in Auicennæ patrocinium atq; defensionem uideor transtulisse? Est itaq; à me tibi gestus Iacobe mos ut uides, explicatiq; filo atque ordine propositæ quæstionis scrupi iam quidem omnes, dictumq; pro Auicenna satis, nisi quid me meus memoriæ sensus fallit: quod esset tamen ipsum non mirandum, qui uel priuatis negotijs occupatus: uel certè iam ab hisce seuerioribus studijs distractus, extraq; librorum fermè meorum omnium supellectilem, hæc qualiacunque suffurtiuis horis ut in buccam uenerunt temerè congessi: quæ si à me pro argumenti dignitate, & copiosè & medicè, (quàm parum Latinè, & ornatè, nihil moror: cùm ornari res ipsa neget, contenta doceri) dicta sunt, dixi ut uolui: sin minus, ut potui.

Ad quæ Iacobus: Næ tu Francisce bellus es patronus, qui tam bellè Auicennæ tui (nam meum dici pudet) causam egeris, atq; quodcunq; uolueris, mihi dicendo persuaseris: ut parum certè abfuerit, quin sententia cedens, in tua me uictum castra detuleris. Sed hoc tamen à me, etsi dicendo maximè ualeas, impetrare haud poteris, Auicennam ut tuum obseruem ac tanquam numini deferam, quin qua potero uia, euertere, infamare, errataq; illi sua commonstrare conabor. At quando iam premit alta dies, nosq; iocando ducimus horas, à prandio, isto eodem si uidebitur loco, quod reliquum est sermonis tum conferentes conueniamus, dictaq;

taq;

taćq; ista tua funditus me omnia euersurum bona fide recipio.

Tum æger, magnam certè uterq; uestrum apud me hodie gratiam iniistis: eoćq; me uobis plurimum debere confiteor, qui tam docta & amœna confabulatione mœrorem mihi ab animo, à corpore multam certè bonamćq; ægritudinis partem leuastis, ac propius ademistis: ut non leuiter isto uestro sermone recreatus, planećq; totus alius factus mihi uidear. Sed quod superest, serotina si ita sors tulerit, uisitatione absoluemus. Quo fine loquendi facto, quieti se æger, nos in nostras quisq; ædeis rectà perreximus.

Super præfata dissertatione Enarratio, qua docetur, ex intempestiuè misso sanguine crudiores reddi humores: pluresq́; esse, quàm duos illos mittendi sanguinis scopos à Galeno enumeratos: nempe uirium robur, & morbi magnitudinem.

ENARRATIO VIII.

D VESPERTINVM inuisendi ægros pensum quum ex officio rediissemus, ego & Torinus ad uisendum Antonium unà pro solenni medicorum more profecti sumus. Vt primum autem cubiculum ingreßi, mox ad nos æger, Quid inquam uos, an me ut ægrum uisuri: an potius de re cœpta quod reliquum est absoluturi uenistis? Vt me ægrum quidem inuisatis, nihil opus habeo: ualeo enim Dei gratia, uestra autem ope sanè quàm optimè. Bene autem habentibus non esse opus medico, sed iis qui malè habent, compertißimum uobis esse scio. Verùm quum uos matutina uestra disputatione bonam multamćq; morbi partem alleuastis, ita doctè, acutè atq; etiam eleganter & copiosè, quæ in eam rem facerent explicastis, Quæso uos, ut quod deest eodem orationis filo aggredi perficereq; uelitis, quo & mihi carum rerũ sitientißimo uoluptatem fructumćq; quem spero maximum afferatis: & ea integra dissertatione quæsiti ueritatem intueri atq; perspicere planè poßitis.

Ad quæ ego ad Torinum conuersus, geramus huic nostro Antonio morem, & quod reliquum est absoluamus, posteaquam illum nostra hæc tam auidè desiderare atq; complecti cernimus: moxq; ita, sermonem matutinum repetens, sum exorsus. Duos ego nostræ disputationis, eosq; uarios ex dictis tuis scopos esse uideo. Prior ac præcipuus is est, an citatus abs me Auicennæ locus uerus sit necne: alter, an sanguis frænum humorum, quem etsi tu mihi falsò adscribis, minus tamen momẽtaneum existimo: ut qui Auicennæ non sit, sed suorum interpretum: isq; ex consecutione quadam orationis inductus, dum Arabis locum probare ipse contenderem. Nam ego Auicennæ textum illum cùm adduxissem, uerumćq; esse sustinerem, falsum tu probare sategisti. Eum autem ego cum multis Galeni locis consentaneum fecerim: nec tu quantum uideo eos ipsos aut melius interpreteris, aut illis mea non conuenire probes, nescio quid noui adferre in meam sententiam poßim, nisi hoc ipsum, Galeni inquam

quam esse citatum à me Auicennæ locum, ut ex Therap. IX. IIII. de Sanitate tuenda, & libro de Sanguinis missione, atq; secundo ad Glauc. priore enarratione fidem feci. Nam etsi primi præcipuiq; mittendi sanguinis scopi sint, uirium robur, morbiq; magnitudo, hi quidem scopos alios multos continent, à quibus etiam mittendi aut non mittendi sanguinis Galenus indicationes sumit: coindicantq; una cũ illis, cœli aërisq; constitutio, corporis compago, ætas, præcedens uictus, humorum tum quantitas, tum qualitas. Scopi

Quæ ne tibi finxisse uidear, Galenus pro me ipse loquetur, qui libro de Venæ sectione sic ait: Secandæ, inquit, uenæ scopi sunt, plenitudinis tum quantitas, tum qualitas, uirium robur atq; infirmitas, naturalis totius corporis habitus, tempus, regio, anteacta uita, consuetudo, exercitium. An non & hic quoque qualitatem humorum spectandam esse pronuntiat? à uiriumq; robore & morbi magnitudine alios multos de uena secanda scopos proponit? Succorum uerò qualitatem talem interdum esse, ut à mittendo sanguine dehortetur, idem paulò pòst Galenus testatum facit, dum crudis existentibus succis secari uenam prohibet.

Quod autem tu ex Galeno, duobus illis præsentibus scopis, uirium robore, ac morbi magnitudine, nullam esse quantumuis magnam crudorum humorum plenitudinem quæ id inhibere possit, adfers, atque id Galeno tribuis, quàm rectè id affirmes cogita. Nam hęc ex Galeno quomodo simul stare possunt, nullam (ut tu uis) à crudorũ humorum quantalibet copia sumi de non mittendo sanguine indicationem? & rursus (quod Galenus facit) prohibere mitti, dum crudorum copia adest?

Quod autem existimas apoplexiam & eius generis morbos, ex intempestiuè sanguine misso nonnunquam prouenientes, non ab humorum cruditate, sed una uirium imbecillitate oriri: uide quid dicas. Nam etsi intempestiuè missus sanguis uires deijcit, ut IX. Methodi, non'ne qui à deiectis uiribus creabuntur succi, crudiores, frigidioresq; erunt? atq; sic frigidos morbos creabunt? Tumq; ex consecutione quadam, si ex intempestiuè sanguine misso uirium debilitas accedat, ab hac autẽ humorum cruditas, (imminuto scilicet natiuo calore) non'ne ad intempestiuè sanguinem missum ex consequenti cruditas sequetur? Adductos autem a Galeno morbos, nempe apoplexiam, aquam intercutem, iocinoris uentriculiq; imbecillitatem, decolorationem, & id genus, non'ne frigidorum succorum germina esse, idem Galenus in de Locis affectis testatus est. Lib 3.4. & 5.

Vides igitur, mi Torine, non tam facilè quàm putas uictoriam te nactum esse? Qui uerò IIII. de Sanitate tuenda citatus est abs me locus, non'ne amplissimè probat, ad sanguinis eductionem trahi in habitum corporis succos? etsi id subtiliatione non fiat, qua parte tecum consentio, nec unquam tu me subtiliationis uel per somnium meminisse uerò asserere potes, si totam modò de hac re enarrationem meam legisti. fit autem tractus ille ui uacui, inanitis utiq; uasis, ut omnes censent. Quanquam tu hoc totum quod hic de subtiliatione humorum adduxisti ex Academia illa noua Florentina sis mutuatus, quum à me nullum sit uerbũ factum.

m Sed

Sed ad reliqua, Ais, ex misso sanguine crudiores effici non posse humores, quàm hic rectè dicas attende. Primum, humorum coctio & reliquorum omnium naturæ operum editio, si Galeno creditur, calido innato debetur, ut longissimè idem atque doctissimè II. de Naturalibus facultatibus, & primo Aphorismorum commento XV. differit, quo autem calidum hoc, quod fomentum est ac instrumentum facultatum omnium uegetius & robustius erit, eò certè fiet hæc ab eo actio, tum perfectior, tum celerior, inquiente nimirum Galeno IIII. de Morborum causis, perfectiorem cibi, nedum in uentriculo, sed & in uasis fieri concoctionem à somno, quòd tum temporis auctius ac uegetius sit calidum innatum in uiscera per somnum reconditum. itaque à contrario sensu, quò imbecillior erit hic calor, eò erunt qui ab ipso elaborantur succi crudiores, deficiente scilicet præcipuo instrumento, at ex intempestiuè sanguine misso, imbecillior redditur qui in nobis uiget calor, ut IX. Therap. igitur crudiores post sanguinem intempestiuè missum generabuntur succi: hoc est, ad naturæ usus minus quàm ante idonei, minusque calidi innati secum habentes, sicque fient crassiores, qui suapte natura frigidi sunt densi magis, impactique, ac à natura bonorum succorum alieni; nedum qui post sanguinem missum creabuntur, sed & qui antea erant: eoque quadantenus crudiores ad sensum medicorum erunt: id est, crassiores, frigidioresque, minus fluxibiles, & ad naturæ usus minus idonei, destituti nimirum eo quo fouebantur calido innato. An non tibi demonstratione penè quadam crudiores ex intempestiuè misso sanguine reddi humores probaui?

Nec satis uideo quid ad hanc sententiam euertendam faciat textus ille Galeni ex libro de Sanguinis missione, abs te adductus. Nam ille non aliud probat, quàm interdum (à morbi tamen magnitudine sumpta indicatione) mittendum esse sanguinem cum semicrudorum copia: quod ego abiecta hasta confiteor: nam si tantum semicrudi humores sunt, nonnihil certè coctionis habent, atque sic parum recedunt à sanguinis natura, tum uerò mitti oportunè sanguinem Galenus IIII. de Sanitate tuenda consulit, semicoctis utique succis nec alienioribus factis. Verùm si crudi sunt & abundent, nullam tu ab his de mittendo sanguine indicationem sumes? facies tu quidem, si Galenicus uideri uis, atque adeò tibi eo nomine gloriaris.

Quod autem in populari gallico morbo uocato siue is lichen sit, siue mentagra, seu quis alius, sanguinem mitti ex usu est, quid tum postea? id quidem morbi magnitudo, & humoris noxij natura indicant: nam & morbus malignus est, & lædens humor atrabilarius, pituitæ ut plurimum mixtus, à quo multa sanguini noxa infertur. Quamobrem sanguinis missio necessaria, etiam si ex coctionis imbecillitate crudis succis aliquantum abundent, ut ei temperamento peculiare esse asseuerat in de Temperamentis Galenus.

Vide 2. ad Glauc.

De priore autem textus Auicennæ parte, in qua tu nugas plurimas uides, quid non tu compendio diluis? dum utique in erysipelate, herpete, ulcerosa lassitudine, biliosis nimirum affectibus, sanguinem mitti prohibet

bet Galenus. Nec est quod ob uirium imbecillitatem id prohibuisse Galenum causari posśis, cùm plerunq; hi affectus utpote ab acrium plenitudine humorum cum uirium robore coniuncti sunt: igitur ob succorum qualitatem (utiq; acrem) abstinendum consuluit. At de his satis.

Frænum autem illud, de quo tecum ut contendã magnopere uelle uideris, nihil moror: Nam nec meũ est, nec Arabis Auicennæ. Temperari tamen ab ipso utcunq; humores, negare tu minimè potes, quũ qualitates habeat hominis naturæ cæteris omnibus cõgruentiores familiaresq; magis, proximeq; ad exactũ illud temperamentũ accedat: unde ab eo inter humores certè temperatiśsimo, reliquos intemperatos haud iniuria remitti temperariq; mea quidem sententia censendum est: sentias tu modò quod uelis. Ego uerò contractis uelis in portum me recipiam, ne Iliade hac longiśsima tibi stomachum moueam. Tu uerò qua es animi probitate ingeniiq; acrimonia, cuncta quæso in bonam accipe partem hocq; tibi de me persuadeas, unius tantum inquirẽdæ ueritatis gratia ista conscripsisse: quam si tu me modestè docueris, meliora adferens, erit quod tibi maximè debeam: sin minus, ex his meis uoluptatem cape, uti ego ex tuis non minimam capio. Vale, & me (quod iamdiu facere scis) mutuò ama & me tibi amiciśsimum perpetuò habe.

Lactucam & si inter olera primas in bonitate partes tenere creditur, ipsam tamen neq; optimi succi, neq; multi sanguinis generatricem esse.

NARRATIO IX.

CVM in Philippi bibliopolæ librariam officinam (quod animi causa sæpe soleo) diuertissem, animum scilicet seueriorum musarum studio defatigatum ueluti recreaturus, ac tędii molestiam nouo aliquo oblectamento discussurus, eò de more plerique docti liberaliterq; instituti homines conuenere, quibus cum familiaris mihi frequensq; solet esse consuetudo. Horum unus fortè fortuna cùm lactucas manu gestaret (nempe inambulatione rediens) eas in hortis legerat: ad eum conuersus, Pulchrum (inquio) nobis è hortis olus refers. Tum ille: Sanè quidem, at uereor (inquit) ne non tam corpori salutare, quàm oculo gratum. Sed hæc quidem (subdit) cùm de uestro sint penu, blandè medicum quendam præsentem, & me contuitus, uobis disserenda relinquam. Tum ille alter, mox compositis ad ornatum uerbis, Probè, ait, salutare, nempe si quid aliud eius generis, succi alimentiq; bonitate cæteris oleribus præstat, si modò Galeno fides habenda. 2. de Alimen. fac.

Ego uerò quanquam publicis his concertationibus consultò abstineam, nec his magnoperè insueuerim: probè edoctus, pugnas conuitiaq; eiusmodi congressuum uel (Galeno autore) præclara esse solere pręmia, 1. Meth. in minimis hisce rebus interdum animaduersionem facere, atque in ea si præsens se offerat occasio ceu in delitiarum campum, idq; ueritatis potius indagandæ studio, quàm contentionis, ostentationis, aut calumniæ

gratia diuertere sæpe soleo. Itaq; talia iactanti in ipso ueluti articulo respondeo, Non omnifariam mihi dictum probari, uni inquam oleri tantum tribui debere, ut primi esse ordinis in alimentorum serie statuamus. Quod ne gratis dixisse uideri possem, mox sententiam latius profero meam atq; confirmo.

Lactucam igitur (inquio) ipsam inter olera, ut neq; parum, neq; pessimè alere corpus cum Galeno confiteor: ita prorsus primas illi tradi debere non admitto: quod & ipsum non aspernandis autorum testimoniis, tum etiam rationibus asserere atque monstrare conabimur. Prodeat autem omnium primus Hippocrates; is enim libro II. de Ratione uictus, quem Galenus primo de Alimentis, germanum Hippocratis esse asserit, ad hunc de lactuca loquitur modum:

θρίδαξ, ψυχρότατον, πρὶν ἢ τὸν ὀπὸν ἔχειν. ἀσθενέειν δέ τινα ποιέει ἐν τῷ σώματι.

Quod est: Lactuca, ait, frigidissima est, & corpus quadantenus debilitat.

Ex quibus utiq; uerbis omnem, ut sic dixero, lactucæ in alendo uim colligere licet: nempè quòd corpus imbecillius reddit, fieri nequit ut probè nutriat: equidem uirium corporis robur si quid Galeno credimus, alimenti bonitatem, & celerem ipsius distributionem atq; omnino cum alto corpore assimilationem sequitur. Ob id nanque uinum cæteris præstare alimentis creditum est, quòd celeriter tum conficiatur, tum per uenas feratur, & in naturæ usus nullo fermè negotio transmutetur, demum ob familiaritatem facilè simile corpori fiat.

lib. de Facul. natur. & II. Meth.
Gale. 2. Aph. comment. 18.

Quare si uirium robur alimenti consequitur bonitatem, nempè eius malitiam & penuriam uirium exolutio sequitur, ut libro de Pulsibus ait Galenus: necessum est earundem imbecillitatem ad cibi cacochymiam subsequi. cuius malitia nō omnino alia re melius deprehendi potest, quàm si corpus infirmum reddat: reddunt autem infirmum, quæcunq; uel parum familiaria, naturæ assumentis non congruunt: uel una aliqua qualitate, utpote frigiditate nimia, calore, siccitate, humiditate'ue negotium inferunt. Quamobrem cùm & lactuca frigidissima ab Hippocrate statuatur, & corpus inde imbecillius redditur, ex altero fit, ut difficulter conficiatur, nempe quòd nimium frigida, ut Galenus libro de Dissolutione continua, (debent enim quæ celeriter facileq; concoquuntur, à frigiditatis præsertim excessu aliena esse) ab altero uerò id euenit, ut parum probè nutriat. Quippe quod probè nutrit, corpus haud quaquam infirmum, sed muniis obeundis fortissimum reddit. Quod animaduertens Celsus dum uictus rationem sanis hominibus præscribit, bis die potius quàm semel cibum, & hunc quidem plurimum, modò concoquant, sumendum consuluit. Sciens utique ex copioso nutrimento ritè confecto uirium robur firmamq; ualetudinem parari: quod inculpata sanitate utentibus ex usu esse magnopere censuit.

Lib. 1. cap. 1.

Constare igitur uel ex hac Hippocratis sententia arbitror, lactucam neq; boni admodum succi esse, (ut quæ pro frigiditatis excessu quo prædita est, frigidum non temperatum succum gignat) neq; etiam in alimentorum

torum coordinatione primas tenere inter olera, cùm corpus debilitet, quod pleraque olerum non faciunt, ut paulò post ostensuri sumus.

Huic uerò sententiæ proximè accedere uidentur quæ à Galeno uarijs in locis de hac re dicta sunt, tum & quæ ab Oribasio, Psellio, & Paulo, reliquisque huius monetæ hominibus. Siquidem Galenus quoties olerum meminit, ea omnino ceu praui succi, exiguique alimenti damnat: nam ex eo in hanc rem loca aliquot adferemus, libro enim de Euchy. & cacochy. inquit: Galen. lib. de Dissolut. cōt. & 2. de Aliment. facult. & de Boni & mali succi cibis.

τῶν δὲ λαχάνων, οὐδὲν μὲν εὔχυμον.

Hoc est: Olerum nullum boni succi est.

Libro uerò de Dissolutione continua, qui Galeno adscribitur, Olera, inquit, omnia mali sunt succi, propter excrementorum in eis multitudinem, & nutrimenti quòd exhibent paucitatem. Rursus uerò II. de Alimentorum facultatibus.

πρόδηλον ὅτι πρὸς δὲ τῷ βραχεῖαν τροφὴν διδόναι τῷ σώματι, κακόχυμα πάντ' ἐστὶ ταῦτα.

Constat, inquit, hæc omnia (de plantis loquens) præterquàm quòd exiguam corpori alimoniam præbent, praui quoque succi esse.

Quin & denuò eo ipso libro,

ὅτι δὲ ἐλαχίστην τροφὴν ἔχει πάντα τὰ λάχανα καὶ ταύτην ὑδατώδη καὶ λεπτὴν ἔμπροσθεν εἴρηται.

Quod est: Olera omnia leuissimum alimentum, & humidum ac tenue exhibere, iam antè diximus.

Ex quibus cuiuis cernere est, quanta sit, quamque corpori utilis plantarum alimonia: in quarum ordine cùm lactuca ponatur, consequens est & ipsam excrementitiam prauique succi esse: atque ob id corpus neque multum, neque probè alere. Mediam nanque Galenus lactucam inter boni succi cibos, & mali succi statuit: ita ut boni succi cibis sit multò inferior, mali uerò succi cibos tanto superet, quanto ab oppositis deficit: non enim ipsa pro optimorum ciborum ratione ad seuerum unguem est temperata: sed ut fatentur omnes frigida est & humida: atque ob id frigidior est temperato qui ex ea gignitur sanguis. Vnde II. de Alimentorum facultatibus, de lactuca ex professo tractans Galenus, frigidum & humidum succum ipsam gignere affirmauit.

περὶ δὲ τῆς κηπευομένης θριδακίνης ἣν ἅπαντες συνήθως ἐσθιομένης τε καὶ καλουμένης θρίδακος, ἐν κεφαλαίῳ πάλιν ἀναλαβὼν, ἐρῶ μνήμης ἕνεκεν, ὡς ὑγρὸν μὲν ἔχει τὸν χυμὸν καὶ ψυχρόν.

Quod est: De hortensi lactuca quæ θρίδαξ uocatur, summatim quæ dicta sunt repetam, quò memoriæ tenacius hæreant, frigidum enim humidumque succum profert.

Sed rursus ex eiusdem autoris penu propositum roboremus: Optima, inquit, alimentorum & maximè inculpata sunt, quæ inter attenuantia & incrassantia ceu in commoderatione quadam & mediocritate excessuum consistunt: qualia panis probè paratus, sed præ hoc Gallinarum caro, Pullorum, Perdicum, hæc enim temperie sua proximè ad hominis naturam accedunt, coque facilius immutantur. Quare cùm hæc tantum probè Lib. de Boni & mali succi cibis.

nutriant, & ab his tum substantiæ bonitate, tum qualitatum temperie plurimũ absit lactuca, fit ut tantò deterius nutriat, quantò ab his dissidet.

Sed calumniator fortassè hic quid facis ô bone? quis tam bardus crassóq; ingenio lactucam cum his temperatissimis quæ in medium attulisti collaturus est? quis non uel stultissimus sciat, capum, pullumq; gallinaceum tum præstantius, tum copiosius lactuca corpori alimentum præbere? Non id dico, sed tantum uni lactucæ inter olera primas in alendo tribui debere: idipsum enim sensisse Galenum uideo, dum inquit, Plærique medicorum reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus prætulerunt, nam inter ipsa aliud melioris succi haud inuenias. Paulus uerò in hanc ipsam pedibus it sententiam, inquiens, lactuca ut inter olerum omne genus pręcipuè nutrit, ita egregij eximijq; etiam succi sanguinem gignit: quare de tota re his ducibus palmã retulisse mihi iure uideor.

2. de Aliment. fac. cap. 40.

lib. 1. cap. 74.

Sed uide, quæso, ne te aut tumultuaria Galeni lectio, aut tua ipsius non satis accurata in his animaduersio in hoc falsum habeat, Equidem dum ad hunc quem citasti modum Galenus de lactuca loquitur, non secũdum propriam ipsius mentem atq; sententiam loqui uidetur: quod uel ex eo fit clarum, quòd & paulò pòst subiungit suam de ea re sententiam: & initio capitis iuxta aliorum sensa loquutum fuisse, uerba illa indicant (plærique medicorum) hi enim tantum lactucæ tribuebant, ut non solùm eam sanguinem simpliciter, (more reliquorũ eduliorum) sed & multum quidem gignere magnis uocibus conclamabant: quorum errorem paucis hoc loco Galenus, sed argutis elidit uerbis, inquiens:

2. de Aliment. fac. cap. 40.

Quòd porrò nonnulli uitio uertunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se reuera haberet, non modò nulli olerum, sed ne optimi quidem succi ac ualentissimi cibi edulijs esset secundum, nempe sanguinem aiunt generare: quidam non simpliciter sanguinem, sed multum quoq; sanguinem gignere lactucam clamãt. Verùm hi (subdit) tametsi prudẽtius obijciant, longius tamen alijs à uero absunt: quanquam hoc ipsum (puta multum sanguinem gignere) non est quod meritò quis damnet, Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quòd plurimum quidem sanguinis: aliorum uerò succorum nullum producere sit comparatum. Et paucis interpositis, atq; ex sententia loquens ait, Illud porrò nouisse expediat, cunctis nimirum alijs oleribus paucissimum sanguinem & uitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec uitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni: nempe, quod uel eiusdem testimonio ad finem capitis frigidum humidumq; succum lactuca proferat.

Habes explicatam Galeni de hoc olere à semetipso sententiam, ipsum quidem neq; multum neq; uitiosum gignere sanguinem, sed nec rursus omnifariam inculpatum. Si enim & multum & laudabilem proferret, nulli sanè eduliorum (ut inquit Galenus) secundum esset: sed cùm ab hoc non paruo interuallo deficiat: fit, ut etiamnum inter olera neq; multi, neq; optimi succi censeatur. Quod uel ex his quæ ab eodem autore libro de Facultatibus naturalibus primo, scribuntur: item VIII. Therapeu-

Cap. 10.

merid

meridiana luce clarius reddi poteſt. Nam priore loco hæc: Ex his (inquit) quæ manducamus non protinus nutrimur, quemadmodum & panis, & multò amplius lactuca, & beta, & his ſimilia, multa egent alteratione: ab oleribus enim in totum nutriri non poſſumus, ſicuti à carnibus, quæ in nobis & facilè tranſmutantur, & bonum ſanguinem generant. Olera uerò, & difficulter conficiuntur, & fermè tota excrementitia ſunt.

Hoc planè ueluti teſtimonium eſt eorum quæ ſuprà libro de Alimentis dixit: nempè, lactucam non omnino laudabilem gignere ſanguinem. cuius hic ratio redditur, quòd & difficulter conficiatur (hoc nempe eſt multa egere alteratione) & non parum in ſe excrementi habeat: quod longiori ſerie VIII. Therap. expreſsit in hunc qui ſequitur modum. Sane illud non latet, & boni ſucci & exquiſita eſſe debere, quæ his (ſcilicet picrocholis, de quibus hoc loco) exhibentur nutrimenta: non tamen ea quæ boni ſucci, propterea quòd exiguum huiuſmodi ſubſtantiæ in ſe habent nominentur, ac nutrire nequeant, imò quæ utile plurimum in ſe contineant. Sunt nanque & maluæ & braſsicæ, & betæ, & lactucæ & denicq; omnia olera & fructus, nutrimenta: uerùm ſicut in his exiguum eſt quod nutrit, non exiguum quod eſt inutile: ita in pane puto, & ouis, & carne, & alica, plurimum eſt quod nutrit, minimum quod eſt inutile.

Ex quo cuiuis uel mediocriter erudito illud in primis de mente Galeni fuiſſe conſtat, & betæ, & braſsicæ, & lactucæ, & oleribus fermè ac fructibus omnibus, id eſſe commune, ut & parum nutriant, & bona multaq́; ſui parte, ob excrementorum quæ ex his proueniunt copiam, inutilia ſint, excrementoſa nempe ſunt olera omnia, ut paulò antè citato textu proditum eſt. Quin & in de Euchy. libro, Quæ (inquit) ciborum melius faciliusq́; concoquuntur, ea & meliora: laudabilioresq́; tantò generant ſuccos, quantò & minore negotio conficiuntur. Quare ex oppoſito ea erunt deteriora, quæ & difficilius tranſmutabuntur, & maiore negotio in bonos naturæ uſus uertentur.

Ex quibus Galeni aſſertionibus hanc uelim ratiocinationem in ſumma colligas: Quæcunque ciborum multa egent alteratione, difficulter conficiuntur, ac excremētoſa plurimaq́; ſui parte inutilia ſunt: ea parum, improbeq́; corpus alunt, (quippe non alia ratione panem, oua, carnes, & alicam, plurimùm nutrire, & boni ſucci eſſe: contrà maluam, braſsicam, betam, lactucam, ac fructus omnes & parum alere, & improbi ſucci eſſe hic aſſerit Galenus) Lactuca autem uel Galeno teſte, & multa eget alteratione, & difficulter conficitur, & excrementoſa eſt: igitur ea ipſa exiguum corpori præſtat nutrimentum, illaudatumq́; parit ſuccum. quod mihi aduerſus te probandum erat. Hunc tu Galeni ſyllogiſmum ſi dilueris, triumphator uelim docta eas per ora uirorum.

Demonſtratio de lactuca.

Vbi ſuprà.

Poteram his contentus eſſe, atq; ueluti iam uictoria parta receptui canere, ni huic meo inſtituto Oribaſius, Pſelliusq́; ſtrenui hercle in hoc certaminis genere milites, fortiter reclamaſſent, ac tanquam laceſſentes ἀρνας προβάλλειν, id eſt, arietem hoſtibus obijcere iuſsiſſent. Hi rurſus pugnā collatis in hunc modum ſignis, uerſisq́; gladijs integrant. Nempe Oribaſius

3. Euporiſt.

dum ea ex cibis enumerat quæ euchyma ſunt (inter quæ intybo locum facit) lactucæ nuſquam meminit: meminiſſet autem ſi hoc ordine dignum cenſuiſſet. Enumerans uerò quæ caeochyma ſunt, lactuceæ tum ſuam ibi ſedem conſtituit, inquiens: Ex oleribus nihil fit euchymon, ſed media ſunt inter caeochymon & euchymon lactuca & intyba, & poſt hæc malua & atriplex. Cenſet hoc loco Oribaſius lactucam non omnino quidem uitioſam illam, ſed nec euchymam tamen, quum in medio quaſi quodam ordine conſtituatur: non igitur ea inter olera optimi ſucci. Pſellius uerò in eo quem de Salubri uictus ratione ſcripſit libro, inter ea quæ boni ſunt ſucci lactucam, cicorium, intybumq́ enumerat: utiq; ſentiens, tria hæc ex omni olerũ ordine ſucci bonitate præſtare. Quare non eſt quod lactucam cicorio intyboq́; præferas, cùm hæc in eodem albo cum uocata lactuca conſtituantur. Rurſus idem autor eo capite quo de his quæ facilè concoquuntur agit, lactucam, intybam, maluam, ac bugloſſum ex æquo unius claſsis conſtituit. cur ergo primas (quod ad concoctionis facilitatem pertinet) lactucæ tribuas? Sed & denuò, quaſi adhuc parum uniuerſam lactucæ in alendo uim explicaſſet, libro 11. ſic de ea loquitur: Agreſtia, inquit, olera improbi ſunt ſucci, lactuca tamen minus mali ſucci & parùm nutrit.

Loci oribaſij explicatio.

An non hic palàm totam rei ſummam explicuiſſe uidetur? dum & lactucam non boni quidem ſucci, ſed tantum agreſtium collatione, minus mali, & parum nutrire aſſeruit? Quanam igitur tu ratione, quo'ue duce affirmabis, eam & plurimum & benè nutrire? nempè quà mali quadantenus ſucci eſt, eo certè nomine bene alere corpus non poteſt, quà uerò modicè (ut Pſellius ait) eò excrementoſum in ea plurimum ſubeſſe innuiſſe mihi uiſus eſt: atq; ſubinde exiguum eſſe quod ex lactuca utile corpori aſſumitur: quod & ſuprà Galenus cenſuit.

Porrò ſi optimum olerum in ſucci bonitate alimentiq́; præſtantia lactucam ſtatuas, optimi uim ſerues oportet: cùm autem quod optimum, idem & ſummum ſit, (alioqui ſi quid melius iam non abs te conſtitutum, ſed quod melius id ſummum & optimum erit) neceſſum eſt hac parte lactucam hunc dignitatis gradum ſeruare, ſi eam optimam facimus. At id ſtare non poteſt, Nempè optimum id eſſe cenſetur, quo non aliud in eo genere melius, uel quod omnibus ſui generis præſtat. Lactuca uerò nec omnibus ſui generis præſtat, (equidem non intybo, non cicorio, non bugloſſo, ut mox ex Pſellio probatum, qui hæc omnia ex æquo unius ordinis facit) neq; rurſus ea non aliud in ſuo genere melius, (nempe ſaltem æquè bona ſunt, quæ ſtatim recenſuimus olera, alioqui non eiuſdem claſsis ab Pſellio ponerentur) igitur nec optima quidem cenſenda. Ego enim tametſi probè ſciam lactucam nõ peſsimè inter olera alere corpus, tamen exiſtimem bugloſſo non minus quàm huic, imò fortaſſe magis deferendum: ut quod nimirum & temperie ſua humano temperamento uicinius ſit (nempe calidum & humidum à Galeno, Paulo, Auicenna, & Iſaac ponitur) atque proprietate ſua uim habeat tum lætitiam generandi, tum ſanguinem ab excrementitijs ſeroſis, atque atrabilarijs ſuccis extergendi,

Optimũ quid

gendi, tum uires cordis roborandi: cui enim talia insint & edendo sit, fieri nequit, quin probè nutriat, ac multò melius eo, cui talia desint. Cumq́ lactuca longius temperamento suo ab hominis temperie absit, (nempe frigida) & neq́ cor à proprietate roboret, (ut facit borago) & frigidum succum gignat, (uel Galeni testimonio) deterius putem esse illius quàm buglossi nutrimentum. Et ita sentire uidetur Isaac interpres, in quæstione ad caput de lactuca posita. Cætera, quæ in hanc rem plurima adduci possent, consultò omitto, quum sint hæc potiora. *Petrus Hispanus interpres Isaac.*

Laboris apud Hippocratem & Galenum uaria significatio.

ENARRATIO X.

LABORIS nomen non unicè apud Hippocratem & Galenum sumi, adductis in id locis ex eorundem autorum promptuario desumptis, fidem facere constitui. Labor enim interdum pro accessione & căsibus, hoc est, grauibus symptomatis Hippocrati sumitur ut Aphorismo VII. primæ sectionis.

ὁκοῦ μὲν ἂν κάτοξυ τὸ νόσημα, αὐτίκα καὶ τοὺς ἐσχάτους πόνους ἔχει.

Vbi (inquit) morbus peracutus est, statim extremos labores habet.

Ibi laborem pro accessione & morbi casibus sumi, testimonio Galeni in eiusdem Aphorismi commentario constat, in hæc uerba:

πόνους δὲ εἶπε τοὺς παροξυσμοὺς, ἢ ἁπλῶς ἅπαντα τὰ συμπτώματα.

Labores (inquit) appellat, uel accessiones, uel simpliciter casus uniuersos. Interdum uerò pro læsione & noxa, ut Aphorismo primo sectionis secundæ,

Ἐν ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιέει, θανάσιμον.

In quo morbo somnus laborem facit, mortale.

Quem locum enarrans Galenus, ad hunc modum inquit.

ὅτι μὲν ὁ πόνος αὐτῷ βλάβην σημαίνει νῦν δῆλον ἐκ τῆς ἀντιθέσεως.

Quod est: Quod quidem labor apud ipsum nunc læsionem significat, clarum est ex eo quod opponitur. Nonnunquam uerò pro dolore laboris nomen Hippocrati Galenoq́ sumitur, ut Aphorismo XLVIII. secundæ sectionis, in omni corporis motu ubi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert. Galenus uerò in eius Aphorismi commentario:

τὸ πονεῖν, σημαίνει μὲν καὶ τὸ ἀλγεῖν, σημαίνει δὲ καὶ τὸ κάμνειν.

Quod est: Verbum laborare significat & dolere, significat autem & fatigari.

Aphorismis item XLIIII. & XLV. quartæ sectionis, eadem in significatione usurpatur. Quibus (inquit Hippocrates) febres longæ, ijs tubercula, uel labores in articulis fiunt. Galenus uerò,

Εἴτε δ' αὐτὴ τῶν ἀλγημάτων ἀκούομεν εἰρῆσθαι τοὺς πόνους, εἴτ' αὐτὴ τῆς βλάβης, ἑκάτερον ἔχει τινὰ λόγον.

Siue autē (inquit) per labores dolores intellexerimus, siue læsionem, uterq́ intellectus habet rationem.

Sumitur & proprio significato laboris nomen pro uehementi motu & exercitatione: ut Aphorismo XVI. sectionis secundæ: ubi fames, laborandum non est. Galenus uerò laboris nomen sic eo loco interpretatur.

πόνον δὲ νῦν ἀκούειν χρὴ τὴν σφοδρὰν κίνησιν, ἥνπερ καὶ γυμνάσιον ὀνομάζουσιν.

Hic autem per laborem(ait Galenus) intelligere oportet uehementem motum, quem exercitium nominant. In qua rursus significatione laboris nomen usurpauit in Epidemijs Hippocrates, dicens:

πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν.

Hoc est: Labores cibum præcedant. Et item Aphorismo XLIX. secundæ sectionis: Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbeciles, & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. Laborem eo loco pro uehementi motu, seu exercitatione sumi, ex ipsa uerborum Hippocratis serie atque sensu facilè est uidere. Sumitur & pro fatigatione ac lassitudine, ut Aphorismo XLVIII. sectionis secundæ, In omni corporis motu, ubi laborare quis cœperit, quies statim lassitudinem aufert. Quo in loco laboris nomine fatigationem significari Galenus in commentario testatissimum facit. Nos uerò uaria hæc laboris significata uarijs item in locis ab Hippocrate & Galeno usurpata, congerere in unum de industria uoluimus, ne nominis ambiguitas lectori negotium faceret: & ut etiam significata ipsa congruenter adaptare pro sermonis proprietate, & rei de qua quis tractat natura posset. Sic enim & omnis orationis perplexitas tolletur, si nominum significata rectamque ipsorum rationem tenuerimus, & magna fide autorum sensa nominis ambiguo inuoluta explicare scienter poterimus. Vnde haud immerito Platonem de recta nominum ratione librum edidisse, quem Cratillum inscripsit, legimus: & Galenum librum de Medicis nominibus conscripsisse scimus, ut delectus nominum, & eorum quæ his significantur, haberi commodè posset.

*

FINIS LIBRI SECVNDI.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

Popularium morborum in Gallia Narbonensi, præsertim Arelate grassantium sub annum Domini M. D. XLIIII. *explicatio, præcautio, atq; curatio cum enumeratione antidotorum, ex probatissimorum quorumq; sententia, ad uenena ualentium.*

ENARRATIO PRIMA.

VI POPVLARIVM morborũ alicubi grassantium naturam, causas, præcautionisq; atq; curationis uiam, medica enarratione explicare ingreditur: id omnium primùm cogitet, rem se omnium uti longè utilissimam, sic sanè perdifficilem ingredi. Siquidẽ ut nihil fortasse præstantius in omni hominũ uita atq; actione inueniri potest, quàm publicæ omnium consulere ualetudini, atq; ingruentis popularis morbi uim, sæuitiam, impetum, causarum prænotione depellere: sic certè nihil operosius, nihil difficilius, quàm de omni populariũ morborum natura ac causis, pro rei ipsius magnitudine ac dignitate tractare: Quibus de rebus omnibus nemo medicus exactè differere poterit, nisi prius astrorum ortum & occasum (eorum præsertim, qui in aëre & hominibus mutationes magnas & insignes efficere solent: uti Caniculæ, Arcturi, Vergiliarum: tum etiam æquinoctiorum & solstitiorum) stata tempora penitius considerauerit. Aëris item nos ambientis statum, mutationes, tempestates, aquarum uim, locorumq; in quibus populariter morbi grassantur naturam omnem, situm, peculiares uentos, incolarumq; uictum exactè pernouerit. Quæ sanè omnia de horum morborum natura tractaturo consideranda in primis esse, uetustissimus tradidit Hippocrates.

ἰητρικὴν, ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητεῖν, τάδε χρὴ ποιεῖν. πρῶτον μὲν ἐνθυμεῖσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτεος, ὅ, τι δύναται ἀπεργάζεσθαι ἑκάστη. οὐ γὰρ ἐοίκασιν οὐδὲν, ἀλλὰ πολὺ διαφέρουσιν αὐταί τε ἑαυτῶν, καὶ ἐν τῇσι μεταβολῇσιν. ἔπειτα δὲ, τὰ πνεύματα, τά θερμά τε καὶ τὰ ψυχρὰ, μάλιστα μὲν τὰ κοινὰ πᾶσιν ἀνθρώποισιν. ἔπειτα δὲ, καὶ τὰ ἐν ἑκάστῃ χώρῃ ἐπιχώρια ἐόντα. δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑδάτων ἐνθυμεῖσθαι τὰς δυνάμιας. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ στόματι διαφέρουσιν, καὶ ἐν τῷ σταθμῷ, οὕτω καὶ ἡ δύναμις διαφέρει πολὺ ἑκάστου. ὥστε ἐς πόλιν ἐπειδὰν ἀφίκηταί τις, ἧς ἄπειρός ἐστι, διαφροντίσαι χρὴ τὴν θέσιν αὐτῆς, ὅκως κεῖται, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα καὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου. οὐ γὰρ ταὐτὸ δύναται, ἥτις πρὸς βορέην κεῖται, Lib. de Aëre, aquis et locis.

καὶ

καὶ ὅτις πρὸς νότον. οὐδ᾽ ὅτις πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα. οὐδ᾽ ὅτις πρὸς δύνοντα. ταῦτα δὲ ἐνθυμέεσθαι ὡς κάλλιστα καὶ τῶν ὑδάτων πέρι, ὡς ἔχουσιν. καὶ πότερον ἑλώδεσι χρέονται καὶ μαλακοῖσιν, ἢ σκληροῖσί τε καὶ ἐκ μετεώρων, καὶ ἐκ πετρωδέων εἴτε ἁλυκοῖσι. καὶ ἀτεράμνοισιν. καὶ τὴν γῆν πότερον ψιλή τε καὶ ἄνυδρος, ἢ δασεῖα καὶ ἔφυδρος, καὶ εἴτε ἐν κοίλῳ ἐστὶ καὶ πνιγηρὴ, εἴτε μετέωρος καὶ ψυχρή. καὶ τὴν δίαιταν τῶν ἀνθρώπων ὁκοίῃ ἥδονται. πότερον φιλοπόται καὶ ἀριστηταὶ καὶ ἀταλαίπωροι, ἢ φιλογυμνασταί τε καὶ φιλόπονοι, καὶ ἐδωδοὶ καὶ ἄποτοι. Ἐκ δὲ τουτέων χρὴ ἐνθυμέεσθαι ἕκαστα. εἰ γὰρ ταῦτα εἰδείη τις καλῶς. μάλιστα μὲν, πάντα. εἰ δὲ μὴ, τάγε πλεῖστα, οὐκ ἂν αὐτὸν λανθάνοι ἐς πόλιν ἀφικνούμενον, ἧς ἂν ἄπειρος ᾖ, οὔτε νοσήματα ἐπιχώρια οὔτε τῶν κοινῶν ἡ φύσις ὁκοίη τίς ἐστιν. ὥστε μὴ ἀπορέεσθαι ἐν τῇ θεραπείῃ τῶν νούσων, μὴ δὲ διαμαρτάνειν, ἃ εἰκός ἐστι γίγνεσθαι, ἢν μή τις ταῦτα πρότερον εἰδὼς πρόφρων τις ᾖ.

Quod eſt: Quicunque artem medicam integrè adſequi uelit, primùm quidem temporum anni rationem habere debet, quantum potẽtia quodlibet eorum ualeat: non enim ſimile quicquam in illis exiſtit: uerùm differunt inuicem propter uarias, quæ in eis fiunt mutationes. Deinde uentorum calidorumq́ꝫ & frigidorum, maximè qui ex his omnibus hominibus ſunt communes, & mox qui in unaquaqꝫ regione ſunt indigenæ & proprij. Neque uerò negligentiorem ſe circa aquarum facultates coſgnoſcendas exibere conuenit. Quemadmodum enim guſtu differunt, & pondere, ac ſtatione: ſic quoqꝫ uirtute aliæ alijs longè præſtant. Quare ſi quis ad urbem ſibi incognitam perueniat, circunſpicere oportet eius ſitum, quo modo ſcilicet ad uentos & ſolis exortus iaceat: non enim æquales uires ſunt ad Septentrionem ſitæ, & uergentis ad Auſtrum: neqꝫ eius quæ ſolem exorientem, & quæ eundem occidentem ſpectat. Hæc itaque diligenter oportet perſcrutari, ac ſimul quomodo habeant circa eam aquæ: num'ne paluſtribus utantur & mollibus, aut duris & ex ſublimi loco prolabentibus, & ſcaturientibus ex petris, ſiue ſalſis, & crudis. Terra etiam ipſa conſideranda, nuda'ne ſit & aquis carens, aut denſa & aquoſa: & an concaua ſit, & æſtuoſa, uel alta & frigida: hominum inſuper diæta perquirenda, qua maximè capiantur. An bibuli ſint & lurcones, & otio dediti, aut exercitijs uarijs utentes, & tolerantes laborum, ciborumq́ꝫ plus adpetentes quàm poculorum. Ex his enim ſingula ſunt inueſtiganda. Nam qui hæc omnia probè, quantum fieri poteſt, cognouerit, aut horum plurima, eum non latere poſſunt quum in urbem etiam ignotam ſibi peruenerit, neqꝫ morbi regioni peculiares & patrij, neqꝫ communis regionis natura, quæcunqꝫ tandem ea fuerit, ut non poſsit in cognoſcendis morbis dubius hærere, aut errare, ſicubi ad morborum medicationem adhibeatur.

Quamobrem quum de ijs morbis dicturus ſim, quæ Arelate paulò ante caniculæ ortum, ſub annum Domini M. D. X L I I I I. atrociſsimè in cuiuſuis ætatis, temperaturæ, ſexus, educationis homines uiguerunt, de ipſo urbis ſitu & natura primùm, quibusqꝫ uentis expoſita ſit, erit mihi dicendum: id enim ad popularium morborum doctrinam plurimùm conferre nos bellè Galenus docet commento I. Ad primum Epidemiorum Hippocratis: item morbi communes, diſperſi, eudemi, epidemij, peſtilenter,

stilentes, quid sint, & quo inter se differãt, & id quoque prius tractandum: deinceps de hominum eo in terræ tractu uictus genere dicendum erit. Quibus expositis ad ipsam popularium morborũ, eorumque symptomatum atque causarum enarrationem ueniendũ erit: subiecta tandem curationis methodo ac præcautione, qua caueri ij morbi commodè, magna cura atque industria possint.

Itaque urbem Arelatam Romanorum olim coloniam fuisse ueterum monumentis est comprobatum: siquidem Ptolemæus libro Geographiæ II. Galliæ Narbonensis situm describens, Arelatam Romanorum coloniam sub Salijs positam facit: longitudinem habentem gradus duos supra uiginti uniusque gradus medietatem atque insuper quartam partem, latitudinem uerò tres supra quadraginta gradus tertia adiecta parte. Strabo emporium nobile fuisse scribit: Adiacet Rhodano (inquit) oppidum emporiumque non paruum Arelate. Vnde constat, amplius olim multò quàm nunc atque patentius oppidum fuisse. quod ex uetustissimis monumentis satis nunc longè ab urbe disclusis, lapidumque excisionibus, ædificijs, amplissimarum ædium fragmentis atque ruinis, testatum cuique esse potest. Pomponius Mela, Sextanorum militum coloniam Arelatem fuisse scribit: hoc est, eorum qui sextæ legioni adscripti erant: uti Secundanorum Arausio, & Septumanorum Blitera.

Vrbis Arelatæ situs. — *Lib.4.* — *Lib.2.cap.5.*

Huius itaque urbis situs in Gallia Narbonensi ad meridiem spectans eam habet, quam paulò antè ex Ptolemæo diximus, longitudinem atque latitudinem. Est autem loco partim cliuoso & molliter in planitiem inflexo, partim plano atque demisso urbs posita, undique fermè patens, nullis montibus obsita, ad septentrionẽ fronte sua, dorso ad meridiem spectans, dextro cornu ortum Solis, sinistro occasum habens. Quam quidem urbem nobilissimus amnis Rhodanus interluit, qui supra Lemanum lacum molli flexu originem ducens, longissimo tractu magnoque impetu sese in pingue hoc & demissum solum rapit, multis magnisque fluminibus comitatus, eius cursum, magnitudinem, impetum ualdè citantibus: si quidem ex Sequanorum finibus & Heluetiorum Ararim, ex Allobrogibus Isaram, ex Narbonensibus Sorgiam atque Druentiam rapidissima flumina secum ducit, quorum influxu & aquarum incredibili copia quum illius alueum in uastissimam altitudinem exurgere sit necesse: fit, ut per abditos terræ cuniculos & anfractus, multa tanti fluminis portione deducta, paludes uastæ in demisso hoc pinguique solo, eæque plurimæ generentur.

Paludes prope Arelata.

Quamobrem quum & calido loco sita urbs, & statarijs atque palustribus aquis undique septa, austroque & ardoribus Solis exposita sit, aërem æstuosum esse, crassum, nubibus obductum multaque caligine plenum necesse est. Solum uerò pingue & satis ferax Arelatenses habere pro natura eorum locorum quæ mari uicina sunt, & pingui gleba aluntur, consequens quidem est, uel Aristotelis testimonio. Insalubre tamen & morbosum palustrium aquarum segnitie & mora, cœlique inclementia.

7 Politicorũ.

Cur uerò salsum ubique solum, in promptu causa est, quòd marinus humor effluens, nec longo interuallo distans, sese per mediam terram effundat:

Arelatense solum cur salsum.

dat: cuius quidem marini humoris communicatione ſalſum ſolum efficitur: ſalſæ item puteales aquæ, quòd eius humoris contagione quicquid dulce eſt in aquis abſorbeatur. Quòd item quæ ad Auſtrum uergunt loca, ſalſiores habere aquas ſoleant, ex eo quidem quod mare in terram ſub auſtro interrumpit dulcesq; aquæ cum ſalſis miſcentur. XXIII. Problematum ſectione, Problemate XXV. quodq; non ſatis percolatæ nec longis tractibus deductæ uitioſum humorem exuere minimè potuerunt. Quæ enim magnis ductibus percolantur aquę dulceſcere ſolent, & quem è terra mariq; hauſerunt ſaporem deponere: ita tradente philoſophorum ſummo Ariſtotele.

23. Proble. ſectione. Eſt autem urbs ipſa Auſtro plurimum expoſita, tum & Aquilonibus, ſed quorum uis ſæpe Auſtri furore retundatur: peculiarem habent & ij uentum, qui ab occiduo flare ſolet eſtq; inter Auſtrum & Zephyrum ferè medius quem incolæ Narbonenſem, (quòd eo ex loco manare uidetur) peritiores & Aſtronomi Aphricum nominare ſolent. Incolæ uerò, quum & Solis feliciſq; glebæ ubertate, & piſcium, quos uicinum mare, & uaſtæ paludes, ingenteſq; lacus affatim ſuggerunt, & uini copia generoſi abundent, non ſatis in uictu ſalubri cautos eſſe conſtat, ut qui paluſtribus piſcibus, cocleis, & craſsi ſucci cibis ut plurimum ueſcantur.

Nunc uerò quid Morbus communis ſit, quid Endemus, quid Peſtilens, & quo inter ſe differant (quod facturos nos propoſuimus) declarandum. Morbos itaq; Hippocrates & Galenus in duo genera potiſsimùm diſtinxerunt: alterum eorum qui in omnes ſæuiunt, & cuiuſuis ætatis, ſexus, temperaturæ homines rapiunt, quos Communes, ſeu Populares uocant. Alterum uerò huic oppoſitum, quod ſparſim non ſecũdum communem modum, ununquenq; pro diuerſa uictus ratione præhendit, quos Græcè σποράδας hoc eſt diſperſos uocant. Popularium uerò morborum non una nec ſimplex eſt ratio, ſunt enim eorum quidam pernicioſi, quidam ex his mitiores. Cùm enim morbi uno quodam tempore eiuſdem generis in populum graſſantur, ij quidem ſi pernicioſi fuerint, Peſtem appellant: cùm uerò mitiores, altera quadam indicant appellatione Epidemos uocantes: ut ſit Epidemus quidem morbus, qui tempore aliquo in aliqua regione abundet. Peſtis uerò epidemia pernicioſa.

Epidemus morbus. Peſtis.

Eſt autem & aliud morbi genus commune multis, quod in regione ſuperuenit Endemum uocatum, quaſi patrium, aut uernaculum dixeris. His autem omnibus aduerſantur qui ſparſim priuatimq; præhendunt ægros diſcrepanter fatigantes, neq; ſecundum communem modum conſtantes, de quibus libris de Ratione uictus acutorum tractauit Hippocrates: ueluti de Epidemijs, in libris Epidemiorum morborum. De Endemis uerò in libro de Aquis, aëre, locis. Nullum autẽ peculiarem de peſte confecit librum, quoniam ex Epidemijs unum eſſe ipſam per libros Epidemiorum demonſtrauit: quæ quidem omnia pulchrè à Galeno commentarijs ſuis ad primum librum de Ratione uictus acutorum Hippocratis, & in Epidemijs demonſtrata ſunt.

Endemus morbus.

Sed iam ad popularium morborum explicandam naturam ſymptomataq;

mataq́ propius accedamus, si prius de eius anni constitutione nonnulla ad rem maximè necessaria dixerimus, Hippocratem imitati, qui de popularibus morbis tractationem haud prius est aggressus, quàm de tota anni constitutione sermonem fecerit. Libris Epidemiorum. Illud in primis, præposteram, inæqualem, autumnoq́ similem præcessisse tum hyemis, tum ueris dispositionem: siquidem hyems ferè tota austrina, humida, pluuiosa fuit: in qua permagni & assidui imbres Austris furentibus comitati, magnam in omnibus mutationem destillationisq́ morbos crearunt, accedente præsertim ueris autumnali constitutione modò frigida & Aquilonibus perflata, modò Austris siccis, interdum etiam nimbosis turbata. Quam sanè ueris constitutionem aquilonia & perfrigida æstas sequuta est. Ex qua temporum præpostera & inæquali constitutione, quis non inconstantes & mali iudicij morbos sperare atq́ etiam certò pronuntiare potuisset? Siquidem in inconstantibus temporibus, nec suam naturam seruantibus, inconstantes & mali iudicij morbi nasci solent.

ἐν τοῖσι καθεστῶσι καίροισιν ἢν ὡραίως τὰ ὥραια ἀποδίδωσιν εὐσταθέες καὶ εὐκρινέες αἱ νόσοι γίνονται. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάτοισιν, ἀκατάστατοι καὶ δύσκριτοι. 3. Aphor. 8.

Hoc est: In constantibus temporibus cùm tempestiuè tempestiua redduntur, morbi constantes & boni iudicij fiunt: in inconstantibus uerò inconstantes & mali iudicij.

Neq́ mirum fuit id temporis quo grassari populariter morbi cœperunt, non solùm inconstantes eos & mali iudicij: sed & longos, & ad curandum difficiles fuisse. Nam in pluuiarum magnitudine tales oriri solent, inquiente Hippocrate.

Νοσήματα δὲ ἐν μὲν τῇσιν ἐπομβρίῃσιν ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοί τε μακροὶ, καὶ κοιλίης ῥύσιες, καὶ σηπεδόνες. 3. Aphor. 16.

Id est: In pluuiarum multitudine morbi qui fiunt, magna ex parte febres longæ, alui profluuia, putredines.

Non enim potest humorum tanta moles facilè à natura uinci. Vnde consequens quidem est, ut & mali iudicij, & longi morbi tum fiant, quales populares ij fuere: siquidem febres quæ uniuersim cunctos prætenderunt, ob eam quam ex Hippocrate attulimus rationem, & mali iudicij plærunq́, & in omnibus diuturnæ fuerunt.

Erant autem febres huiusmodi: Plerisq́ ægrotantium intermittentes, eæq́ tertianæ, nonnullis continuæ acciderunt. Populares febres quales. Quæ intermittentes erant, cum horrore & inæqualitate præhendebant. Nam ex quo qui febrem faciebat humor crassus erat, nec ualido impetu sese in musculos agens, rigorem efficere minimè poterat. cuius causæ à Galeno statuuntur tum humoris acrimonia & tenuitas, tum celer & uehemens ipsius motus, facultate expultrice illũ summo conatu in musculos propellente. 5. de Sympt. caus. & 2. de Crisi. & lib. de rigore. Quamobrem in præfatis morbis horror tantum, non rigor plerunque per accessionum initia suberat.

Crassum autem humorem morbificum fuisse, tum ex præcedente eorum hominum qui laborabant uictu, (qui totus piscium esu, coclearum & uiscidorum omnium pro patrio more constitit) tum ex accessionum

longitudine, tum caloris per accesſionem remiſsione, (erat enim tepidus, lenis, mitis, non acer, grauis, mordax) tum maximè ex ipſa humorum natura conijci facilè poterat. Si quidem cùm auſtrina nebuloſa, & caligine plena: interdum etiam frigida & aquilonia, præceſsiſſet tum hyemis, tum ueris conſtitutio, neceſſum fuit ab huiuſmodi conſtitutione illi ſimiles naſci in corpore humores, dicente Galeno, Nubiloſo exiſtente aëre, nubiloſos in nobis cùm humores, tum ſpiritus reddi. Nec id abs re: nam qualiter affectus fuerit aër, taliter affici corpora noſtra eſt neceſſe III. Aphoriſmorum VIII. Methodi, in Arte medi. & II. de Criſib. cap. III.

Commen. ad 3. Epidemiorũ Hippocratis.

Inæqualitatis uerò pulſuum cauſa fuit, tum humoris ipſius lentor & craſsicies, & copia, tum naturæ in hoc ſuperando humore labor atque conatus.

Omnibus uerò uomitus laborioſi, ingenti cum oris uentriculi dolore: bilioſioribus quidem porracei, cæteris uel pituitoſi, uel è craſſa bile plurimæ pituitæ admixta. Qui porracea uomebant, crebris ſingultibus, dolore oris uentriculi ſummo, animi deliquijs tentabantur, nonnunquam etiam conuulſione, acri ſcilicet & ueneno ſo humore os uentriculi uellicante, ſimilia enim ferè affecto cordi, os uentriculi ſymptomata afferre ſæpenumero ſolet, atq; ob id cor ueteribus nominatum. Quàm uerenda autem ſymptomata creare humor hic in corpore poſsit, nos bellè Galenus docet XII. Metho. & V. Aphoriſmorum, commento primo: dum adoleſcentis æruginoſum humorem euomentis hiſtoriam narrat.

5. de Locis affect. cap. 1. & 5.

Sitis, præterquam in ijs, qui porracea bili infeſtabantur, non multum urgebat.

Dolor uentriculi atq; capitis, pleroſq; atrociſsimè uexabat.

Sopor omnes ferè per acceſsionum incrementa & uigores tentabat: craſſo ſcilicet ac multo uapore cerebrum opplente, perpaucis uigiliæ, aut phrenitides. quòd haud ita acutus & calens eſſet qui morbum efficiebat humor.

Acceſsiones ipſæ porrò, longiſsimæ erant, nec planè in τὴν ἀπυρεξίαν deſinentes: non enim uniuerſim ob humoris tum lentorem, tum copiam, tum etiam uaſorum, obſtructionem remittebant. Quæ cauſa item erat, cur ægrè ſudores manarent: non enim attenuari tam craſſus humor facilè poterat, ut tranſpirare nullo negotio poſſet: obſtructis præſertim meatibus fermè omnibus, tum internis, tum externis: atq; ob id cùm non liberè difflari humores poſſent, febres non penitus remittebant: ſiquidem autore Galeno, remiſsiones febriũ fieri tum contingit, quum foras tranſpirant ſucci. Aluus uel nihil omnino, uel cruda, liquida, craſſa, interdum pituitoſa, interdum bilioſa reddebat. Vrinæ tenues plerunq;, leuiter coloratæ, ſedimen non conſtans nec bonum habentes.

9. Meth.

Commune porrò id omnibus, ut graui inappetentia tentarentur, ualde ſcilicet uentriculi ore affecto. Lienes omnibus intumebant, uirium corporis omnium magna deiectio: quòd grauis & exitialis eſſet qui intrò ſubſederat humor.

Decretoria omnino mala, uti in peſtilentibus fieri aſſueuit: nam neq; poſt

post coctionem eueniebant, nec diebus indicatorijs (quos contemplabiles solet Hippocrates nominare) prænuntiabantur, nec per consueta naturæ ad excernendum loca, nec ægrum perfectè liberabant: nec humoris noxij uacuatio fiebat, & magno cum labore ægri perferebãt. Quæ omnia ad perniciosam iudicationem attinere, peruidere quis ex Galeni monumentis perfacilè potest. *2. Apho. 24.* *Ex 3. de Crisi. & de diebus iudicatorijs. & libr. præsag.*

Plerisque omnibus sub decimumquartum efflorescentiæ in cute quas ἐξανθήματα Græci uocant, apparebant. Nonnullis & carnis extuberationes cum pruritu, rubore, & incendio.

In summa, morbus ipse grauis, diuturnus, contumax & ad curandum difficilis omnino fuit. Quorum sanè omnium causa fuit, noxij humoris tum copia, tum crassicies atque lentor, latensque potissimùm in ipso perniciosa qualitas, ueneni naturam referens: à quibus ueluti perterrita & consternata corporis rectrix facultas, ferendo nõ erat: atque ob id cùm aggredi tam multum, tamque uitiosum humorem minimè posset, ipseque humor mora uitiosior effectus, maius naturæ negotium facesseret: necessarium omnino fuit, morbum ipsum & longum & contumacem fuisse: idque magis, quò minus morbus ipse tempestiuè decernebat. Quæ item crebri in ægrotantibus relapsus atque recidiuæ causa fuit una omnium uel maxima: nempe cùm iudicationes difficiles imperfectæque essent, consequens certè fuit, quod relinquebatur (quum à natura ob sui imbecillitatẽ, humorisque tum copiam tum magnitudinem uinci non posset) recidiuam facere. Vnde illud rectissimè ab Hippocrate dictum est, *Lõgitudinis morbi causæ.* *Recidiuæ causæ.*

τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιεῖν εἴωθε. *2. Aphor. 12.*

Id est: Quæ relinquuntur in morbis post crisim, recidiuas facere consueuerunt.

Sunt enim ea quæ relinquuntur (ut Galenus eo in loco explicat) malorum humorum reliquiæ, quas (ut idem ait) necessarium est tempore putrescentes, denuò febres accendere. Siquidem omnis humor alienus à natura corporis in quo continetur, neque ad eius nutritionem aptus, relinquitur ut necessariò ad putredinem conuertatur.

Altera nec hac inferior in inferendo relapsu causa erat, praua uictus ratio ab ægris seruata: quæ quidem ueluti in sanis corporibus ægrotandi occasionem adfert, sic sanè multò etiam magis in laborantibus: ut bellè nos docet 11. de Febrium diff. Galenus. Itaque non solùm cùm ægrotant, uerùm cùm à morbo reficiuntur, quacunque ex causa promptissimè offendi ægri solent, unde deterior efficitur morbus: unde illud appositissimè dixisse Galenus est uisus, Aegroti erratum uel minimum, causam esse relapsus in morbum: præsertim si morbus ipse absque insigni aliqua euacuatione, uel abscessu finiatur: tum enim (ut idem ait Galenus) redire morbus consueuit. Quo sanè tempore, in eaque morbi constitutione, si suæ ipsius uoluntati æger permittatur, redit multò quàm anteà sæuior morbus, ob idque rectè tum consulit Galenus ut solicitè & accuratè regatur æger. Quamobrem mirum non fuit in hoc populari morbo, ægros sæpe maiore cum periculo relapsos uidere, accedente ad priores causas, quæ *Cap. ult.* *1. de Diebus decretor. capit. 7.* *Vbi suprà, cap. 1.*

omnium prima atque potissima fuit habenda, ipsa scilicet aëris lues atque pestilitas: qui cùm perniciosa esset qualitate affectus (ut mox dicturi sumus) diuque & multum affectionem hanc retinuisset (ut cuius natura teteris uitiatarum aquarum atque palustrium halitibus tota corrumperetur, & in alienam quandam hominibus ualde noxiam degeneraret) humores & spiritus corporis simili qualitate ab eo affici necessarium quidem erat. Vnde illud eueniebat, ut tametsi congrua esset ab ægris seruata uictus ratio, ipsique noxij humores probè opportuneque uacuati, tamen quum assiduo inspiratu aëris nidorosi, putridi, uenenosi, crassi, continuè inficerentur cùm spiritus, tum humores, (qui pro qualitate admissi aëris temperari & ipsi uel morbosi fieri maximè solent, ita tradente Galeno) fiebat inquam, ut paulò pòst, iterum resurgeret morbus. Siquidem (ut idem ait) curari morbus nequit manente quæ ipsum excitauit causa. Atque ea potissimæ recidiuæ causæ fuere.

Comment ad 1. Epid. Hipp. 7. Meth.

Mortis causæ. Mortis uerò quæ tandem in plerisque post multos & diutinos labores sub autumni finem accidit, causa fuit, extrema uirium infirmitas. Quum enim magnos morbi impetus, per æstatis ardores (qui suapte natura imbecillima reddere corpora solent, multo dissoluto natiuo calore) qui laborabant sustinuissent, aduentante autũno, magna item facta est in ægris mutatio, magna ob temporis inæqualitatẽ alteratio, tum in humoribus ipsis atque spiritibus, tum in corpore toto. Vnde stipatis externis meatibus, crassioribusque effectis succis; & diuturna mora uitiosioribus redditis, succumbere uires fuit necesse. Siquidem quod Hippocrates ait,

3. Aphor. 9. ἐν φθινοπώρῳ ὀξύταται αἱ νόσοι, καὶ θανατωδέσταται τὸ ἐπίπαν.

Id est: Autumno morbi acutissimi & exitiosissimi magna ex parte fiunt.

In cõm. præsenti Aphorismi. Magna certè ut Galenus docet ratione. Nam quum ob præcedentem æstatem multis assati sint corporis succi: uiresque ab aëris ambientis caliditate dissolutæ, refrigerato per autumnum aëre, humoribus intrò propulsis, ac difflari prohibitis, consequens quidem fuit mali moris morbos creari, præsertim si praua accesserit uictus ratio. Quæ cùm omnia simul præfatis ægris acciderint, quid mirum ad tam diuturnos, difficiles, graues, & (quod caput est) pestilentes morbos, tandem mortem fuisse in plerisque sequutam?

Quo autem mortis genere interirent breuibus explicandum. Nonnulli dysenteria, quæ plerisque tum ob humorum acrimoniam, & fructuum esum, tum ob ingentem potum & intempestiuũ euenit: alij aqua inter cutem: multi colliquatione: aliquot sanguinis è naribus profusione, quibus habitior & carnosior erat habitus, uenæque multo sanguine turgentes: plerique tabitudine & immedicabili siccitate à morbo contracta: omnes uerò ui ueneni in spiritibus inclusi. Quamobrem qui ad huius uenenosi halitus uim excipiendam paratiores per naturam erant, ut qui latis & patentibus meatibus constabant, quique tenues haberent in corpore succos, in morbum facilè incurrerunt: atque tandem uicta eorum natura, mortis discrimen miserè subierunt.

Vnde

Vnde quum pueri tales per naturam sint, innumeri ex hoc morbo perierunt, quod uenenosum halitum liberius hausissent. Vnde non immerito consuluisse Rasis uidetur, ut à pestilenti aëris tractu pueros quàm primum arceamus, ne perniciosum halitum trahant, quem suapte natura facilè admittunt V. ad Almans.

Cur pueri multi morerentur.

Senes uerò ob uirium infirmitatem, item & utero gerentes: quarum aliquot periere, multæ seruatæ sunt, sed magno labore, magno earum & fœtus periculo: & quæ ad maturitatem fœtus perduxerunt, imbecillos, semimortuos, exangues, minimè uitales peperere: ipsæque matres diu & multum quũ à præcedente morbo, tum ab enixu laborantes, in magnam uirium deiectionem peruenere, ut longo uix tempore multa adhibita cura restitui possent. Quod uxori meæ euenit, quæ postquam trimestre tempus perniciosissima febri, uigilijs, phrenitide, inappetentia, uteri flatuosis doloribus, ictericis symptomatis, atque conuulsionibus laborasset, summo Dei beneficio atque ope (cui exultantes gratias habeo) tandem restituta, filiam peperit, facili quidem enixu, sed imbecillam & minimè uitalem, idque plerisque alijs euenit.

Sed iam de morbi natura satis, de causis modò agendum: quas ut breuissimè, sic doctissimè complexus Hippocrates, Aëris præcipuè statum esse uoluit. Galenus & Paulus præter aëris uitiosum statum, corruptarum aquarum usum causam interdum publicè grassantium morborum esse dixerunt. Vtrorumque sensa afferemus. Hippocratis primum, cuius libro de Natura humana hæc sunt uerba:

Morbi popularis Arelatensis causæ.

Αἱ δὲ νοῦσοι γίνονται, αἱ μὲν, ἀπὸ τῶν διαιτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐσαγόμενοι ζῶμεν: τὴν δὲ διάγνωσιν χρὴ ἑκατέρου ὧδε ποιέεσθαι. ὁπόταν μὲν ὑπὸ νοσήματος ἑνὸς πολλοὶ ἄνθρωποι ἁλίσκωνται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τὴν αἰτίην χρὴ ἀνατιθέναι τούτῳ, ὅ,τι κοινότατόν ἐστι. καὶ μάλιστα αὐτῷ πάντες χρεώμεθα. ἔστι δὲ τοῦτο ὃ ἀναπνέομεν. φανερὸν γὰρ ἤδη ὅτι τὰ διαιτήματα ἑκάστου ἡμῶν, οὐκ αἴτιά ἐστιν, ὅτι ἅπτεται πάντων ἡ νοῦσος ἑξῆς, καὶ τῶν νεωτέρων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ γυναικῶν, καὶ ἀνδρῶν ὁμοίως., καὶ τῶν θωρησσομένων, καὶ τῶν ὑδροποτεόντων, καὶ τῶν μᾶζαν ἐσθιόντων, καὶ τῶν ἄρτους σιτεόντων. καὶ τῶν πολλὰ ταλαιπωρεόντων, καὶ τῶν ὀλίγα. οὐκ ἂν οὖν τά γε διαιτήματα αἴτια εἴη, ὁπόταν διαιτώμενοι πάντας τρόπους οἱ ἄνθρωποι ἁλίσκωνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου.

Quod est: Morbi alij à uictu, alij à spiritu, quo attracto uiuimus proueniunt. Sed de utrisque hoc modò disceptare atque dijudicare oportet. Cùm una ægritudine plures eodem tempore corripiuntur, causam illi attribuere debemus, quod est maximè commune, & quo præcipuè omnes utimur. Id autem est, quod respirando attrahimus: tunc enim uictum cuiusque nostrum nequaquam in causa esse, manifestò constat: cùm morbus omnes iuxta attingit, tam iuuenes, quàm senes, tam fœminas, quàm uiros, perinde uinum ac aquam bibentes, tam qui mazam, quàm qui panem comedunt, tam qui parum, quàm qui multum laborant. Ergo non fuerit uictus ratio in causa, quum homines quoquo uictu utentes in eundem incidunt morbum. Libro uerò de Flatibus hæc scripsit:

Ἔστι δὲ δισσὰ ἔθνεα πυρετῶν, ὡς ταύτῃ διελθεῖν. ὁ μὲν κοινὸς ἅπασι, καλεόμενος λοιμός. ὁ δὲ διὰ πονηρὴν δίαιταν ἰδίην, τοῖσι πονηρῶς διαιτωμένοισι γινόμενος. ἀμφοτέρων δὲ τε-

τέουσι, αἴτιος ὁ ἀήρ. ὁ μὲν οὖν κοινὸς πυρετὸς διὰ τοῦτο τοιοῦτός ἐστιν, ὅτι τὸ πνεῦμα ταὐτὸ πάντες ἕλκουσιν. ὁμοίου δὲ ὁμοίως τοῦ πνεύματος τῷ σώματι μιχθέντος, ὅμοιοι καὶ οἱ πυρετοὶ γίνονται.

Id est: Sunt autem duo febrium genera, ut de hoc in presentia disseram: alterum commune omnibus Pestis appellatur, alterum propter malam uictus rationem his priuatim contingit, qui ea utuntur. Vtriusq; autem generis aër causa existit. Verùm communis febris propterea communis est, quod spiritum eundem omnes attrahunt, fitq; ut simili corpori similes spiritus similiter permixti, similes gignant febres.

Ex quibus locis satis constat ex Hippocratis sententia uitiosum aërem inspiratum corporiq; commixtũ, popularis morbi causam esse: atq; non solùm huius, sed & alterius qui ex deprauato uictu prouenit quod tamen difficultatem in se maximam habet. Nam id pugnare uidetur cum eo quod ab ipsomet Hippocrate dictum est libro de Natura humana: quum alios morbos à uictus ratione, alios à spiritu quem attrahimus prouenire affirmauerit. *Conciliatio pugnantiũ locorum Hippocratis.* Nisi quis dicat eorum morborum, qui à deprauato uictu fiunt, ita aërem causam esse, non ut effectrix morbi causa statuatur (nam effectrix eius morbi causa est deprauatus uictus, non aër uitiosus) sed est concausa, nempe morbum fouens, coadiuuans, & ueluti morbum amplificans. Nam si unà cum deprauata uictus ratione uitiosus aër sese insinuarit, & in corpus immiserit, multò deterior, multò grauior & periculosior erit morbus. Sed uix tamen hoc ad Hippocratem à pugnantia uindicandum satisfacere mihi uidetur. Qua de re secunda mea prioris libri Enarratione abundè egi.

Commen. ad 1. Epidem. Nunc ad causas popularis morbi redeo, quas easdem cum Hippocrate Galenus uoluit esse, addit tamen supra hanc Hippocratis, aquæ infectæ potionem: uti in castris sæpe accidisse memoriæ proditum est: item & spirantes ex barathris & specubus uenenosis, qui choronij appellantur uenti, si multum spirent & frequentes sint: contaminant enim ij aërem, *lib.1. cap.34.* pestilentesq; & publicos morbos gignunt. Paulus uerò non solùm uitiosum attractum aërem popularis morbi causam esse: sed & alimentorum prauitatem, infectæ aquæ potionem, nimis laboriosam uitæ rationem, exercitiorum quibus quisq; assueuit amissionem, ex fame impletionem, item & regionum peculiares quasdam propriasq; naturas, (ut cùm paludem uicinam, barathrum'ue aliquod ingens, tetrum spirans, regio ipsa habuerit) deniq; aëris circumfusi intemperatura, quæ uariè animantium corpora immutant atq; afficiunt, popularium morborum causas esse affirmauit. Sed omnium primam aëris uitiosi attractum: nam cæteris quidem causis neq; pariter omnes obijcimur, nec si in eas incidamus perpetuò in ijs uersamur. At circumfusus aër, quem uel inuiti inspiratione attrahimus, necessariò pro naturæ suæ modo & natura quoque corpora immutabit.

Esse uerò regionum & tractuum terræ quorundam morbosas naturas, quum eruditorum testimonijs, tum quotidiano experimento fit manifestum. Siquidem apud Indos pustulis quibusdam sæuissimis (quem morbum

morbum ea gens Puam uocat) grauiſsimè laboratur, ſeq; id mali genus quàm longiſsimè pandit, inficitq; multa hominum milia. In Allobrogibus, qua ſe illi Alpibus iungunt, certus terræ tractus eſt, in quo omnes ferè cuiuſuis ſexus ætatiſq; homines gulæ uaſto tumore laborant: quod morbi genus Græci βρογχοκήλην dicunt. Elephantem morbum plurimum in Alexandria gigni ſcribit Galenus: multa hac de re Strabo, Solinus, 2. ad Glauc. Plinius. Atque hos quidem morbos, qui regionum uitio proueniunt, Galenus ἐνδήμια uocare ſolet. 1. de Rat. uic. acut.

• Quomodo uerò Epidemici morbi, Peſtilentes, Endemi & σποράδες uocati inter ſe differant, à Galeno tum in commentario ad primum de Ratione uictus acut. Hippocratis, & comment. I. in lib. de Natura humana Hippocratis, tum comment. III. in tertium Epidem. eiuſdem petēdum.

Itaque Popularis huius noſtri Arelatenſis morbi cauſa, non ſolùm in aërem ipſum, ſed & in alimentorum prauitatem, inſalubremq; uiuendi morem iure reijcienda uenit. Rectè enim Galenus Hippocratem erroris Comment. in lib. de Natur. humar. arguere uidetur, qui publicè graſſantis morbi cauſam ſolùm in aërem reiecit, quum non hic tantum, ſed ut Galenus adfert, annonæ interdum caritas, Lib. de E chymia. putrium ciborum eſus, uitiatæ aquæ potus, ſæpe populares morbos intulerint. qui enim leguminibus in Aeno ueſcebantur, articulari morbo præhendebantur: qui uerò putre frumentum coacti eſitauerunt, in populares & ipſi morbos inuiti inciderunt. Quamobrem quum & paludes altiſsimas, ſtanteſq; aquas multas locus hic habeat: homines uerò praua uictus ratione, cibiſq; & natura malis, & nulla arte paratis temerè utantur, præſertim paluſtribus, tum piſcibus, tum auibus, cochleis, & uiſcidis omnibus: quid mirum, ſi à tam potentibus cauſis tantus ſit morbus ortus? Poſitis enim cuiuſq; rei effectricibus cauſis, effectum mox conſequi eſt neceſſe, ubi ſeſe illæ ad agēdum in promptam materiam dederint. Nulla enim cauſarum (quod Galenus ait) ſine patientis aptitudine agere 1. de differ. febr. cap. 4. quicquam poteſt: cùm maxima generationis morborū pars ſit, afficiendi corporis præparatio. Itaq; cùm & corpora ob humorum tum prauitatem, tum multitudinem, ad excipiendum morbi impetum parata eſſent: & cœlum ipſum plenum craſſæq; naturæ, ac tetrum ſpirans, popularem atq; peſtilentem innaſci morbum fuit neceſſe.

Atq; hæc de cauſis: Signa uerò tum demonſtrantia tum prognoſtica iam antea in morbi enarratione dicta ſunt: quamobrem ad curatiuam iam methodum properandum. Ea autem ijs ſcopis perfici debet: corpus Popularis morbi curatio. uti modicè in raritate denſitateq; ſe habeat: ne facilè ab ambientis prauitate tentetur, & uti ſine excremētis probeq; tranſpirabile corpus efficias. Hæc enim Galeni I. de Febrium differ. uerba ſunt. Officium eſſe medici Cap. de peſtilenti febre. peſtilentes febres præcauentis atq; curantis, efficere, uti corpus ἀπέριττον καὶ εὔπνουν fiat: id eſt excrementis uacans probeq; tranſpirabile. Hippocrates uerò libro de Humana natura ſuadet, quàm minimum aëris per inſpirationem à nobis trahi: eumq; uti quàm maximè fieri poterit familiariſsimum: corpus imbecillum reddi, hoc eſt humoribus, ſanguine, atq; calore minimè turgens, quo minus aëris indigeat. idq; κατ' ὀλίγον, inedia plenitatem

nitatem tolli: locum in quo morbus populariter uagatur linqui. Hac ille methodo popularem morbum non curari solùm sed præcaueri posse contendit. Galenus uerò contrarijs ad aërem affectum qualitatibus occurrendum statuit ut calidiori refrigeratione obsistamus, frigidiori calefactione, humidiori exsiccatione, sicciori humectatione. nam ubi uitiata aëris substātia, uel ab stagnis, uel paludibus, cœnosis'ue locis corpori noxam intulerit, eam quæ ab Hippocrate prodita est curationem sufficere putat. Verùm si non substantia solùm, sed qualitate etiam sua aër corpori noceat, contrarijs qualitatibus instandum suadet Galenus: calefacta corpora refrigerando, refrigerata calefaciendo, sicq; in reliquis. Quam Galeni sententiam doctißimè Paulus confirmauit. Quamobrem haud immerito Hippocratem Galenus non exactè traditæ horum morborum curationis arguere uidetur.

Lib. 2.

Reprehensus à Galeno Hippocrates cōment. 2. ad lib. de Natu. hum.

Itaq; quum curationis præcipua pars in eo sita esset, ut qui redundabant humores attenuarentur: idq; uacuatione adhibita, (quod omnium optimè sanguinis mißio præstat) plerisq; qui ualido essent corporis habitu uenam secari iussi: Alijs tenuem uictus rationem imperaui, quibus scilicet esset crudorum in uenis humorum copia: omnibus, qui modò id per ætatem & uires ferre possent pro humorum in quoq; natura congruens naturæ atq; humoribus pharmacum deiectorium propinaui: Aërem uarijs suffitibus, pro ratione temporum anni, modò frigidioribus uti æstate, modò calidioribus per hyemem, quàm optimum & à sordidis inquinamentis purgatum efficere tentaui: Corpora obstructionibus liberare parco uictu, attenuantibus & aperientibus medicamentis sum annixus. Nonnullaq; excogitaui ex priscorum monumentis desumpta, quæ ad læthalem haustum spiritum probè facerent: hacq; ratione innumeros pestilenti rabie correptos Dei summo beneficio in pristinam ualetudinem restitui.

Atēsis popularis morbi curatio.

Quæ uerò ab antiquis eam in rem ceu probatißima inuēta sint, quæq; ipse excogitarim, iam pro coronide subijcere commodum est uisum. Hippocrates Actuario teste, libro de Medicamentorum compositione antidotorum excogitauit quo pestilenti morbo Athenis sæuißimè grassanti occurreret, cuius meritò corona ab Atheniensibus est donatus. Valet autem non solùm ad contagium pellendum: uerùm ad plerosq; corporis morbos, capitis dolori, aurium, oris, tussientibus: præterea lienosis, iocinorosis, sanguinem reijciētibus, laterum inflammationibus, ischiadicis, melancholicis, & quartana præhensis. Habet autem in hunc modum. Calami odorati, iunci odorati, sabinæ singulorum triens, seminis uiticis, cardamomi, ciperi, crocomagmatis singulorum quincunx, nardi celticæ selibra, aspalati sextunx, nucum cupreßi quadrans, rosarum quadrans, ladani libra, myrrhæ libra, thuris libra, baccæ iuniperi paruæ quadraginta, (hæc unà tunduntur priuatim) nardi spicæ selibra, costi triens, folij bes, casiæ selibra, amomi quadrans, (& hæc seorsim teruntur) mastiches triens, hoc priuatim item atteritur) styracis dextans, (styrax paulatim adijcitur preciosis bellarijs) terebinthinæ libræ tres, mellis Attici libræ

Hippocratis antidotus.

libræ quinq́, uini ueteris quantum sufficiet ad bellaria maceranda, conficiuntur purè & diligenter melle excepta. Hæc Actuarius ex Hippocrate.

Galenus I X. Simplicium medicamentorum, rubricam armeniacam maximè commendauit ueluti excellens uenenis pellendis medicamentum, plerosq́ enim in magna illa pestilentia illius usu seruatos scribit.

ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ τούτῳ λοιμῷ παραπλησίῳ τὴν ἰδέαν ὄντι τῷ ἐπὶ Θουκυδίδου γενομένῳ, πάντες οἱ πιόντες τούτου τοῦ φαρμάκου, διὰ ταχέων ἐθεραπεύθησαν, ὅσοι δὲ οὐδὲν ὤνησεν, ἀπέθανον πάντες, οὐδ᾽ ὑπὸ ἄλλου τινὸς ὠφεληθέντες, ᾧ καὶ δῆλον ὅτι μόνοι οὗτοι ἀνιάτως ἔχοντες οὐκ ὠφέλησαν. πίνεται δὲ μετ᾽ οἴνου λεπτοῦ τὴν σύστασιν.

Quod est: In magna illa pestilentia, quæ eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur speciem referebat, quicunq́ medicamentum hoc biberunt celeriter curati sunt. Quibus uerò non profuit interiere omnes. scilicet quum nec ullo alio iuuarentur. unde colligitur ijs tantum præsidio non fuisse, qui planè incurabiles essent, bibere autem oportet, ex uino substantia tenui.

Idem etiam lemnium sigillum ualde cōmendat, item antidotum illam centenariam suam. I I. de Antidotis, in Cæsarum gratiam ab eo conscriptam. Andromachi ex uiperis medicamentum: item quod ex rutæ folijs, iuglandibus, & salis grumo conficitur: & quædam item alia quorum esse miram uim ad uenena credibile est, si ex quibus ipsa constant pura, non adulterata, recentia, & uigorem suum seruantia habere possemus. *lib. 2. cap. 15.*

Paulus Ruffi catapotia seu potionem ualdè probat, quæ apud eum constat ex aloës partibus duabus, guttæ ammoniaci duabus, item, myrrhæ parte una ex uino aromatico contrita. Acronem Agrigentinum magnas lignorum odoratorum pyras incendisse ut aëris pestilentis malignitatem emendaret, idem Paulus testatur. Monet idem lib. V, cap. I I. *lib. 2. cap. 34.* cum cibo edendum piper & allium, uinumq́ potens præbendum ijs qui ab animante uirus eiaculante sunt puncti. Quòd nos transferre quodammodo possumus ad eos qui noxam ab aëris pestilentis cōtagione timent, præsertim ubi is ad frigidū & humidum inclinauerit. Commendat item eodem capite multa, smyrnium, cinnamomum, Aristolochiam, uiticis semen, lauri baccas, libanotidis radicem. Multa item cap. X X V I I I. eiusdem libri: libro uerò septimo, Antidotum ex sanguinibus conficit, mirè ad uenena efficax.

Dioscorides hæc tanquam præcipua laudat, cùm amonium, rapam satiuam, erysimon, id est erucam syluestrem, agaricum, aristolochiam, rutam, abrotonum, cestron, id est uetonicam, pentaphyllon, quam nos tormentillam dicimus.

Ego uerò ex horum autorum approbatione id composui antidotum, quod eorum sententia maximè ad uenenum omne ualere crediderim, & ex ijs constat, quæ haberi recentia non adulterata, quæq́ in nostro orbe prouenient, nobisq́ & forma & uiribus probe sint cognita. Nam quod Plinius grauissimus autor censet, non placent tam longè petita medicamenta, cùm meliora interdum ijs quæ ab externo orbe petuntur coenet olitor. *Plin. lib. 22. Natu. histor. cap. 23 et 24. et rursus lib. 24. cap. 1. & lib. 29. cap. 2.*

Itaq́

Itaq; medicamentum ad hunc constat modum. Accipe Rubricæ Armeniæ (cuius loco nostratem ex monte propè Arelatam, quæ optima est, coloreq́; uiribus, ac forma Armeniacę probè respondet) unciam, cinnamomi unciæ dimidium, radicum pentaphylli & uetonicæ altilis, id est herbæ tunici, & tormentillæ cuiusq; unciæ dimidiū, gentianæ drachmas tres, radicis Aristolochiæ utriusque, cuiusq; drachmas duas, radicis iris drachmas duas, corticis citrij mali drachmas tres, radicis helemnij drach. duas, seminum citri, napi, & oxalidis cuiusq; drachmas duas: baccarum iuniperi drachmas duas, chariofilorum Maceros, nucis myristicæ, zeduariæ, zinziberis cuiusq; drachmas duas, libanotidis, saluię, rutæ, uetonicæ, chancepitis, cuiusq; drachmam. baccarum lauri, croci, mastiches, olibani, ramentorum eboris, margaritarum albarum, omnium santalorum, cuiusq; drachmam: rosarum rubr. florum uiolarum nymphеæ, & buglossi, cuiusque unciæ dimidium, teruntur omnia secundum artem, & ex melle electissimo, uino odoratissimo miscentur, uel in puluerem seruantur ad usum: cuius sumitur quantitas drach. duarum uel trium ex uino hyeme, æstate ex aqua rosacea, & sirupo ex citrijs confecto. Hæc, quæ utiliora probauimus ad usus mortalium, cōferre non piguit. Siquidem ut ait ille, Deus est iuuare mortales, quibus iuuandis omnem curam, studium & operam ponere probi omnes uiri uirtutis amantes debent.

Plinius lib. 2. Natu. histor.

Galenum de uoluptatis & doloris causis sibi pugnantia dixisse, cùm XII. Methodi, Reditum ad naturalem statum si affatim fiat, dolorem parere, non uoluptatem, conceptis uerbis affirmauerit: Quarto uerò de Symptomatum causis, pluribus locis contrarium omnino dixerit. Et quonam pacto conciliari inuicem contrarij hi loci poßint.

ENARRATIO II.

E VOLVPTATE & dolore tractans ex professo Galenus, ac utriusque pathematis causas ex Platonis Hippocratisq; sententia inuestigans, non solùm non consentanea, secumq; ipsa cohærentia, sed omnino pugnantia eadem de re dixisse mihi est uisus. Duodecimo siquidem Methodi medendi, reditum ad naturalem statum ab eo qui præter naturam est, si affatim fiat, dolorem facere apertissimè est testatus. Quarto uerò de Symptomatum causis, cap. VI. eum reditum uoluptatem, non dolorem inferre, pluribus sanè locis confirmauit. Quorum quidem ego locorum controuersa sensa ac series, fide ut autoris amplissima commonstrem, adducenda mihi in medium ipsissima, ut sic dicam, autoris uerba erunt: quibus planum faciam, oblitum quandoq; sui Galenum, (siquidem ut est in prouerbio, Bonus quandoq; dormitat Homerus) in pugnantiæ scopulos incidisse. Eius itaque XII. Metho. hæc uerba sunt de doloris causis tractantis:

Νυνὶ δὲ ἀρχὴν ὁμολογουμένην λαμβάνοντες ὡς ἀναγκαῖον ἐστι διαίρεσιν εἶναι τὴν διάθεσιν τῆς ὀδύνης, ἢ ἀλλοίωσιν, ἀντιμνησθῶμεν αὖθις ὡς οὐδ' ἡ ἀλλοίωσις ἡ κατὰ βραχὺ γινομένη, δύναται

ναιτ' αὖ ποτε ὀδυνῆσαι τὸ ζῶον, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἀθρόαν τε ἅμα καὶ βιαίαν γίνεσθαι τὴν μεταβολήν, εἰ μέλλει τις ὀδύνη γενήσεσθαι. φαίνονται γὰρ οὐ μόνον εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἀθρόως ἀγόμενα τὰ σώματα λυπηρὰν ἴσχειν τὴν μεταβολήν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδον αὐτήν, εἰ μὴ κατὰ βραχὺ λαμβάνει, κἂν τούτῳ πονοῦντα. οἱ γοῦν ὁδοιπορήσαντες ἐν σφοδρῷ κρύει θερμαινόμενοι ἀθρόως, ἴσμεν ἀλγοῦντας οὕτως ἰσχυρῶς τὰ περὶ τὰς ῥίζας τῶν ὀνύχων, ὡς μὴ δύνασθαι φέρειν.

Quod est: Nunc autem principium hoc confessum sumentes, necesse esse affectum qui dolorem excitet, uel diuisionem esse, uel alterationem. Illud etiam memoria repetamus, ne alterationem quidem ipsam sensim irrepentem dolorē afferre animali posse: sed quę dolore animal afficiet, eam mutationem tum confertim factā, tum uerò uiolentam esse debere. Videntur enim corpora non solùm cùm in non naturalem habitum confertim aguntur, tristem mutationem sentire: sed etiam in ipso ad naturalem statum suum reditu (nisi eam paulatim accipiant) cruciari. Scimus enim qui in uehementi frigore iter fecerunt, eos cùm sese non sensim, sed semel calfacere properarent, dolore circa unguium radices adeò uehementi affectos, ut ferre non possent.

Hac serie doloris à Galeno recensentur causæ esse cùm diuisio partium, tum uerò alteratio, hoc est, à naturali statu ad cōtra naturam à qualitatibus facta euersio. Sed cùm non omnis alteratio ad dolorem inferendum idonea sit, (non enim ea, quæ uel exigua est, uel sensim irrepit) quænam ea sit quæ dolorem est illatura, conceptis uerbis explicat. Ea inquam quæ & confertim à naturali statu corpora agit, & uiolenta est: quam quidem tanti esse momenti in inferendo dolore uult esse, ut non solùm quum in non naturalem statum corpora mutantur, dolorem inferat, uerùm etiam in ipso ad naturalem statum reditu (si affatim is, uiolenterq́ꝫ fiat) corpora ipsa cruciet: uti exemplo eorum, qui nimium refrigerati præproperè sese excalfacere tentarunt bellissimè docet. Ii enim ad naturalem unde à frigore nimio exciderant statum redire cupientes, igni perfrigerata membra ceu præsentaneum inde remedium petituri admouent, sic sperantes tum adiumentum tum etiam uoluptatem ea se ratione percepturos. At tantum abest ut uoluptate qua se frituros sperant potiantur, ut pro ea dolorem uehementissimum sentiant: quòd scilicet natura repentinas nullas mutationes citra noxam (ut uult in Arte medicinali Galenus) sustineat. Quamobrem rectissimè illud à uetustissimo autore Hippocrate dictum est.

Τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν, ἢ πληροῦν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν, σφαλερόν, καὶ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. τὸ δὲ κατ' ὀλίγον ἀσφαλὲς καὶ ἄλλως. ἤν τις ἐξ ἑτέρου ἐφ' ἕτερον μεταβαίνῃ. 2. Aphor. 51.

Plurimum, inquit, atqꝫ repentè euacuare, uel replere, uel calefacere, uel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum: quoniam immodicum omne est naturæ inimicum: sed quod paulatim fit tutum est, tum alias, tum quum ab altero ad alterum transitus fit.

Id summa certè ratione, quòd nimium omne repentinoq́ꝫ occursu obueniens, elementorum in nobis commoderationem (in qua una nostra

omnis natura sita est) euertat atque dissipet: quæ quidem euersio citra tristem sensum contingere nullatenus potest. Ab iis enim quæ nostram naturam euertunt corrumpuntque (inquit Hippocrates) triste fit pathos, quod dolorem uocamus. Constat igitur non solùm cùm in non naturalem statum mutamur, si confertim facta ac uiolenta sit ipsa mutatio: sed etiam cùm ab hoc ipso in naturalem statum regredimur, si itidem affatim uiolenterque id fiat, dolorem in nobis, non uoluptatem creari.

At uerò huius omnino contrarium testatissimis explicatissimisque uerbis quarto de Symptomatum causis non sensisse solùm, sed planè etiam pronuntiasse Galenus est uisus: non tam ex Platonis autoris semper maximi sententia, quàm suamet ipsius. Capite enim sexto eius libri Platonis in Timæo uerba recensens ad hunc modum loquitur.

Ἡδονῆς δὲ καὶ ἀλγηδόνος ἁπάσαις μὲν ἐγγίγνεται ταῖς αἰσθήσεσιν, οὐχ ὁμοίως δὲ ἐναργῶς. ἀλλὰ ἐν μὲν τῇ τῆς ὄψεως ἥκιστα, μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῆς ἁφῆς τε καὶ τῆς γεύσεως. ἐφεξῆς δὲ τούτων, ἐν ὀσφρήσει. καὶ μετὰ ταύτας, ἐν ἀκοῇ. τίς οὖν ἥτε κοινὴ πάντων αἰτία, καὶ τίς ἡ καθ' ἕκαστον ἰδία; κοινὴ μὲν, ἥνπερ καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ φησὶ γράφων οὕτως. τὸ μὲν παρὰ φύσιν, καὶ βιαίως γιγνόμενον ἀθρόως ἐν ἡμῖν πάθος, ἀλγεινόν. τὸ δὲ εἰς φύσιν, ἀπιὸν αὖ πάλιν ἀθρόον, ἡδύ. τὸ δὲ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν, ἀναίσθητον. οὕτω μὲν ὁ Πλάτων.

Quod est: Delectatione uerò ac dolore omnes sensus affici possunt, sed dissimili efficacia: quippe uisus parum afficitur, tactio uerò & gustus, maximè: mox ab iis olfactus, atque hunc sequitur auditus. Sed quæ est communis omnium causa, & quæ singulorum propria? Communis quidem quam Plato in Timæo his uerbis explicat: Pathos præter naturam uiolenter & affatim incidens, dolorem excitat: quum uerò ad naturalem habitum redit, idque rursus affatim, delectationem inducit. At quod sensim paulatimque fit, sensu non percipitur: atque hactenus Plato.

An non hic quæso contrarium eius quod XII. Methodi dixerat affirmauit? dum repentinum ad naturalem habitum regressum uoluptatem non dolorem inferre astruxit? At fortasse arbiter aliquis æquus, commodusque Galeni patronus illius causæ subscribēs, hæc quæ modo attulimus, non ex sua sed Platonis potius sententia exprompta esse dicet: quòd & adductus ipse Plato in testem hoc loco sit, & ex illius penu eruta quæ de doloris uoluptatisque causis huc adferuntur. Quod etsi uerissimum est, ex Platonis inquàm sententia locutum hoc loco fuisse Galenum, negari tamen minimè posse censeo, non & eum ipsum Galenum, ei Platonis sententiæ subscripsisse, atque in hac afferenda & constituenda omnem suam mentem cogitationemque fixisse. Quod & mox citandi à nobis loci ex hoc ipso capite, non de Platonis iam, sed Galeni potius sententia scripti, testatissimum facient. Hac enim ipsa de re sermonem ex sua ipsius mente attexens Galenus ad hunc modum loquitur:

οὕτω μὲν δὴ πᾶν πάθος λυπηρὸν ἐν ἁπάσαις γίγνεται ταῖς αἰσθήσεσι. τὸ δὲ ἐναντίον αὐτῷ τὸ ἡδὺ, διὰ τὴν ἐναντίαν αἰτίαν. τοῦ γὰρ κινδυνεύοντος διαφθαρῆναι, ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος ἀθρόα, τὴν ἡδονὴν ἀπεργάζεται.

Hoc est: Atque hoc modo in omnibus sensibus molestum pathos gignitur. Contraria autem illi delectatio ob contrarias causas. Nam si ob

diuel

diuellentia quis periclitetur, si affatim ad naturalem habitum redierit, delectationem reuocabit.

An non hic Galenus regressum ad naturalem habitum confertim factum delectationem creare affirmat? Si, inquit, à diuellentibus quis patiatur, delectationem reuocabit ubi ad naturalem habitum affatim redierit: uoluptatis enim iucundiq; sensus rationem omnem in reditu ad naturalem statum confertim facto positam esse uult. Quod enim sensim paulatimq; fit, ut remissam habet & languidam motionem qua uehementer afficere posit: sic fermè sensu non percipitur, uti & præcitato paulò antea loco ex eiusdem est à nobis sententia demonstratum. Sed rursus confirmatius locupletioreq; testimonio id ipsum ex eodem astruamus. Vbi enim de ijs quæ in sensu tactus uoluptatē pariunt ex professo loquitur, ea adferens idonea contraria à quibus uoluptas creari solet, locū illum citat Hippocratis ex Aphorismorum sectione quinta. Est autem ubi in rigore neruorum sine ulcere iuuene bene carnoso æstate media aquæ frigidæ immersio caloris reuocationem facit: calor uerò hic liberat. Indicat, inquam, quod nam idoneum sit contrarium quo ægritudinis alleuatio fiat, ostendens non frigidam ipsam, sed calorem ab ipsa reuocatum, idoneum rigoris neruorum contrariū esse, illicq; adscribi curationem debere: eosq; arguit, qui curationem eiusmodi à frigida, non autem à calore natiuo ab illa reuocato fieri contendebant. Atque eo ipso loco hæc de uoluptatis causis scripsit. 4. de Sympt. cau. cap. 6.

Πάντα πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἔρχεται διὰ τῶν ἐναντίων. ὥσπερ καὶ ὁ τέτανος διὰ τῆς κατὰ τὴν θερμασίαν ἐπανακλήσεως. ἂν μὲν οὖν ἀθρόως τοῦτο γίγνοιτο, μεθ' ἡδονῆς ἡ θεραπεία συντελεῖται, κατὰ μικρὸν δὲ συμβαίνοντος, ἀναίσθητος ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος ἐστι.

Omnis (inquit) affectus præter naturam per contraria ad naturalem habitum reducitur, quemadmodum rigor neruorum per caloris reuocationem. Quòd si cōfertim hoc fiat, non sine uoluptate perficietur curatio: si uerò paulatim sensu haudquaquam percipietur ad naturalem habitum regressus.

Voluptatem igitur Galenus ex regressu in naturalem statum confertim facto, tanquam à sua ipsius effectrice causa oriri hisce uerbis apertissimè confirmauit: id nimirum testatus, rigoris neruorum curationem, tum quidem cum uoluptate perfici, si confertim natiuus calor morbificam causam discutiat: quod frigidæ immersione fieri testatissimum relinquitur. Si uerò sensim non affatim id fiat, nulla sanè percipietur uoluptas. Et rursus eodem ipso capite:

Καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν κατ' ὀλίγον ἀθροιζομένης ἐν τῷ σώματι διαθέσεως τῆς παρὰ φύσιν ἀναισθήτου παντάπασιν οὔσης, ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος ἐπειδὰν ἀθρόως ἐπιτελῆται, μετ' αἰσθήσεώς τε ἅμα καὶ ἡδεῖα γίγνεται.

Hoc est: Et quibus sensim in corpore increscit non secundum naturam affectus, licet ille sensum effugiat, quum tamen ad naturalem redit habitum, idq; affatim, sensum uoluptatemq; parit.

Eadem Galenus hoc loco, quæ superioribus de uoluptatis generatione & causis adfert. Quin & paulò pòst de uoluptate ea quæ ex genitalis

ſeminis excretione oritur, dum per concubitum ſemine confertim eiecto, uoluptas mira percipitur loquens, tantam eſſe uoluptatem tradit, quanta fuerit ipſius regreſſus ad naturalem ſtatum celeritas. quòd ſcilicet ſemen affatim excernatur eoq́ꝫ uoluptatem maximam inferat:

ἡ δ' ἀπόκρισις ἡ τοῦ λυποῦντος ἀθρόως γιγνομένη, τῷ τάχει τῆς ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν ἐπανόδου, καὶ τὸ τῆς ἡδονῆς μέγεθος ἀνάλογον ἕξει.

Quia, inquit, affatim excernitur pro reditus ad naturalem ſtatum celeritate, uoluptatis quoq́ꝫ magnitudinem ad proportionem habebit.

Conſtare igitur ex his cuiq́ꝫ uel mediocriter in Galeni lectione uerſato exiſtimo, quęnam de uoluptatis & doloris cauſis eius autoris fuerit ſententia, Dolorem tum ſcilicet fieri, cùm cauſa quæpiam uiolenter affatimq́ꝫ incidens moleſtum pathos intulerit: uoluptatem uerò, tum quum ab ipſo non ſecundum naturam ſtatu, in eum qui ſecundum naturam eſt regreſsio fit: non languida quidem illa atq́ꝫ remiſſa, (ut quæ uix ſenſu percipiatur, neq́ꝫ inſignem aliquem ſui ſenſum exhibeat: ut paulò antè de eiuſdem Galeni mente demonſtrauimus) ſed planè intenta & ualida, tum etiam affatim facta. Ea enim eſt quæ uehementi ſuo motu animal afficit, quumq́ꝫ per illam ad naturalem ſtatum, unde à cauſa ui irrumpente deciderat, reditus fiat, neceſſum quidem eſt uoluptatem percipi, Quamobrem in rigoris neruorum curatione tum quidem uoluptatem ſentiri meritò dixit, cùm caloris reuocatio (quæ morbificam cauſam ceu contrarium idoneum deſtruit) affatim facta fuerit. Fit autem huiuſmodi, çùm in frigidam de repente æger immergitur: qua quidem in frigidam demerſione, confertim intrò reuocari natiuum calorem ceu à contrario adactum neceſſarium quidem eſt: quòd ex Ariſtotelis ſententia ea ſit contrariorum natura, ut ſeſe mutuò expellant, nec unà ineſſe eodem in ſubiecto poſsint. Itaque foras occurrente frigiditate, intrò colligi calorem conſequens eſt: à qua quidem caloris intrò facta reuocatione, diſcuti morbificam cauſam oportet: ex qua quidem ſic repentè confertimq́ꝫ ſublata, blandum quendam atq́ꝫ iucundum ſenſum percipi eſt neceſſe, quem uoluptatem tum medici tum philoſophi omnes uocare ſolent. Eſt enim Voluptas iucundus quidam naturæ ſenſus illi planè conueniens: uti Dolor triſtis quidem & iniucundus. Itaq́ꝫ illud neceſſariò uel ex ipſa rerum natura conſequi uidetur, ut cùm præſens aliqua in corpore ſubſit morbifica cauſa, magna ui atq́ꝫ impetu illius temperiem aut unitatem euertere potens, ea dolorem pariat. Siquidem uel Galeni teſtimonio dolores quancunq́ꝫ obſederint partem, uel intemperaturam in ea, uel ſolutam unitatem demonſtrant: uti cùm ea ipſa quæ dolorem intulit cauſa, per idonea contraria aufertur, uoluptatem percipi eſt neceſſe: hoc eſt, blandum quendam ac iucundum ſenſum quo in naturalem ſtatum reuocatio fiat. Quæ quidem ſine hoc ipſo naturæ maximè amico ſenſu fieri nunquam poteſt.

Cap. de contrarijs.

In Arte medicin. li.

Quò autem plenius luculentiusq́ꝫ tractari propoſita res poſsit, pugnantesq́ꝫ Galeni loci quoad eius fieri maximè poterit conciliari, omnis mihi & doloris & uoluptatis natura, cauſæ, generationis etiam illorum modus ex Platonis præſertim & Galeni ſententia ad amuſsim explicanda

erunt

erunt. sine quorum animaduersione neque satis commodè quæsitum tractari, neque Galenus à pugnantia uindicari ullo modo potest.

Primùm igitur doloris & uoluptatis naturam suis notionibus, hoc est definitionibus explicatam trademus: Dein utriusque causas: Postremò generationis amborum in nobis rationem modumque proferemus. Quibus explicatis rebus, plana erit atque perspicua, quæ antea erat controuersa atque ambigua doloris uoluptatisque generatio.

A Platone igitur Philosophorum summo initium sumentes, dicamus Voluptatem actionis illius nomen esse, quæ ad ὄνησιν, id est utilitatẽ emolumentumque tendit: Dolorem uerò, à διαλύσεως, id est dissolutione corporis dictum uideri. Ea enim de re tota sic in Cratylo de recta nominum ratione Plato disserit. HERMOG. Quid ἡδονὴ, λύπη, ἐπιθυμία, uoluptas scilicet, dolor, cupiditas, Socrates, & huius generis reliqua? SOCR. Haud nimis obscura mihi uidentur Hermogenes. ἡδονὴ, id est uoluptas, siquidem actionis illius nomen est, quæ ad ὄνησιν, id est utilitatem, emolumentumque tendit: δ, uerò adiectum facit, ut pro eo quod est ἡονὴ, ἡδονὴ proferatur. λύπη id est dolor, à διαλύσεως, id est dissolutione corporis trahi uidetur. Nam in huiusmodi passione corpus dissoluitur. Plato.

Rectissimè certè Plato ex ipsa uocum ratione rerum naturas explicauit: in id enim rebus nomina apposita sunt (ut idem eodem loco tradit) ut per ea ceu instrumenta quædam congruentissima, rerum substantias doceamur: unde est illud etiam Aristotelis, Voces esse earum quæ sunt in anima passionum notas, quibus sensa mentis rerumque naturas aptè explicamus. Voluptatem itaque, hoc est Græcè ἡδονὴν, ab utilitate emolumentoque dictam rectè à Platone pronuntiatum est: quòd qui ea potitur, maximo bono, utilitate, ac fructu perquam cõmodo frui se sentiat: est enim blandus quidam ac iucundus sensus, naturæ nostræ maximè congruens. Dolor uerò, λύπη nuncupatus ob id meritò est, quòd illius interuentu dissolui corpus & eneruari planè contingat. Vnde est illud Galeni, Ex maximè uirtutem prosternentibus dolor est. Hactenus de nominum ratione Plato. In Perihermenijs. Commen. ii. primi prædictionum. & 11. Meth.

De rerum uerò ipsarum, uoluptatis inquã & doloris natura, ad hunc modum cùm in Philebo, tum in Timæo tractauit. Horum enim pathematum essentiam in eo potissimùm positam esse idem in Philebo statuit, ut ex eorum genere sint quæ naturam suam omnem in fieri & transmutari, non in eo quod statũ est atque permanens habeant. Sunt enim huius generis multa quæ fixum nihil atque permanens habent, uti motus, tempus, pathos: quod bellissimè à Galeno libro de Sympt. differ. ad principium dictum est. Quo quidem in genere ex Platonis sententia & uoluptatem quoque reponit, & in uniuersum motum omnem quicunque procedit ab altero in alterũ. Vnde in Philebo sic ea de re à Platone disseritur. SOCR. Quid uerò hoc? quod audiuimus uoluptatis quidem generationem semper, essentiam uerò nunquam existere? Elegantes enim quidam uiri hoc ferunt, eisque gratia est habenda. de Sympt. differ. cap. 1.

Ex his sanè constat, Voluptatis generationem semper quidem esse,

Eſſentiam uerò nunquam. Voluptas enim præceps quidam motus eſt, uti in Timæo idem autor doctiſsimè probat: motus autem omnis in generatione, non in habitu eſſentiam ſuam habet: itaq; & uoluptatis natura in generatione, hoc eſt motu, non in habitu erit. Sic etiam & Dolor: eſt enim ex eorum pathematum genere, quæ in actione & motu eſſentiam ſuam habent, nempe actionis tangendi noxa, quod Galenus libro de Symptomatum differ. cap. III. abundè monſtrauit: Actionis (inquit) tangendi noxa dolor eſt. Omnem uerò utriuſq; pathematis naturam, in Philebo Plato his uerbis ſcitiſsimè expreſsit. Poſteaquam enim de quatuor ſummis illis generibus, quæ rebus quidē omnibus inſunt, Termino, Infinito, Mixto, & Cauſa diſſeruiſſet, oſtendere uolens quo in genere tum uoluptas, tum dolor reponenda eſſent, ſic cum Protarcho diſſerit. SOCR. Nunc igitur, ò amice, in quo genere ſit mens, quam'ue habeat uim, ſatis propemodum monſtratū eſt. PROTAR. Omnino. SOCR. Quinetiam uoluptatis genus iampridem patuit. PROT. Nimirum. SOCR. Reminiſcamur iam & horum circa utraq; quod mens quidem cauſæ cognata eiuſdemq; cum illa generis fermè erat: uoluptas autem infinita, eiuſq; generis, quod nec principium, nec medium, neq; finem, in ſeipſo ſuapte natura continet, aut aliquando continebit. PROT. Quid ni reminiſcamur? SOCR. Oportet itaq; poſthac in quo horum utrunq; conſiſtit, & propter quam paſsionem ſit, quoties ſit, aduertere: utq; uoluptatis primò genus ipſum inueſtigauimus, ſic & iſta circa illam primò nunc inquiremus. Seorſum tamen à dolore uoluptatem ſufficienter examinare non poſſumus. PROT. Si hàc gradiendum eſt, hàc utiq; gradiamur. SOCR. Num igitur idem tibi quod mihi de horum generatione uidetur? PROT. Quid iſtud? SOCR. Communi eodemq; in genere ſecundum naturam dolor & uoluptas eſſe uidentur. PROT. Hoc commune genus Amice Socrates oſtende obſecro quidnam ex his quæ ſuprà diſtincta ſunt intelligi uelis. SOCR. Pro uiribus ò mirifice uir id agam. PROT. Bene inquis. SOCR. Commune igitur intelligamus, quod ex quatuor tertium numerauimus. PROT. An quod poſt infinitum finitumq; locaſti, in quo ſanitatem & harmoniam, ut arbitror, collocaſti? SOCR. Rectè dicis: ſed nunc maximè mentem adhibe. PROT. Dic igitur. SOCR. Harmonia ſoluta in animantibus, unà naturæ ſolutionem generationemq; dolorum eo in tempore fieri dico. PROT. Conſentaneum. SOCR. Rurſus harmonia contemperata & in ſui naturam protinus reſtituta uoluptatem fieri dicendum eſt: ſi modò res maximæ uerbis paucis concludendæ ſunt. PROT. Reor equidem te rectè, ò Socrates, dicere: clarius tamen exprimere eadem adnitendum. SOCR. An non uulgaria & notiſsima, cognitu facilia ſunt? PROT. Quænam iſta? SOCR. Fames quidem ſolutio eſt atq; moleſtia. PROT. Eſt. SOCR. Comeſtio uerò, repletio atq; uoluptas. PROT. Ita. SOCR. Sitis iterum corruptio, ſolutioq;, & dolor. Vis autem humore quod arefactum eſt reficiens, uoluptas eſt. Diſcretio inſuper & diſſolutio præter naturam æſtu quodam effecta moleſtia. At ſecundum naturam reſtitutio refrigeratioq;

ratioq; uoluptas. PROT. Prorſus. SOCR. Concretio quoq; humoris præter animalis naturam frigore facta, dolor: contrà humido liqueſcente & in ſuam redeunte naturam, reditus iſte uoluptas. ac ſummatim conſidera, num toleranda tibi hæc oratio uideatur. Quoties corrumpitur animata ſpecies, ex infinito & termino, ſecundum naturam ut diximus genita, eiuſmodi corruptio dolor eſt. Cùm uerò hæc in eſſentiam ſuam refluunt, regreſſum hunc dicimus uoluptatem. PROT. Eſto: uidetur enim hoc mihi admodum ueriſimile. SOCR. Hanc unam itaque uoluptatis & doloris ſpeciem in ijs paſsionibus utriſque ponamus. PROT. Ponatur.

Eodem autem in libro poſt multam eius rei diſputationem ſic rurſus Socrates de uoluptatis & doloris cauſis diſſerit. SOCR. Dictum eſt ſæpenumero, quòd quorumlibet natura concretionibus uel diſcretionibus, repletionibus uel euacuationibus, incrementis uel decrementis corrupta, dolores, moleſtiæ, cruciatus, cæteraq; id genus exoriuntur. PROT. Sæpe iam dictum.

Et rurſus paulò infrà, Mutationes quidem magnæ (Socrates inquit) uoluptates doloresq; afferunt: mediocres autem & exiguæ, minimè.

Hæc de uoluptatis dolorisq; natura in Philebo Plato: in Timæo uerò breuibus omnem eorum pathematum uim atq; naturam his uerbis expreſsit. Quod præterea, inquit, ad uoluptatem attinet & dolorem, ita conſideretur. Paſsio uiolenter præterq; naturam abundè, ſimulq; nobis illata, moleſta fit. Rurſus quæ in naturam abundè ſimulq; reuertitur, dulcis: quæ contrà fit, contrà. Paſsio uerò magna cum facilitate illata, ſentitur quidem maximè, uoluptatis autem & doloris minimè particeps. Et rurſus, Corpora, inquit, ex partibus grandioribus conſtituta, & uix agenti cedentia, quando motiones illatas in totum corpus traijciunt, uoluptates doloresq; continent: quando uidelicet è ſuo ſtatu mouentur, dolores: quando redeunt, uoluptates.

Ex hac uniuerſa quum in Philebo, tum in Timæo Platonis ſerie, non ſolùm quæ ſit tum uoluptatis, tum doloris natura: uerùm etiam & quæ amborum cauſa, & quis generationis eorum modus, euidentiſsimè conſtat. Doloris enim eam uult eſſe naturam, ut ſit à naturali ſtatu moleſta quædam & uiolenter confertimq; facta receſsio: Voluptatis uerò, ut ſit regreſſus quidam in eum, unde deciderat corpus, naturalem ſtatum: ſi modò refluxus is atq; reuerſio abundè ſimulq; fiat. ita ut ad doloris uoluptatisq; naturam eſſentiamq; conſtituendam, id præcipuum eſſe uelit, ut abundè ſimulq; (hoc eſt confertim & uiolenter) pathos ipſum inferatur, quod uerba illa in utriuſq; pathematis explicatione poſita [ſimul & abundè] exactiſsimè monſtrant. Paſsio, inquit, uiolenter præterq; naturam abundè ſimulq; illata moleſta fit, hoc eſt doloris particeps. Rurſus quæ in naturam abundè ſimulq; reuertitur dulcis. Quod quidem paulò poſt explicatius tractans, idq; confirmans, Paſsio, inquit, magna cum facilitate illata ſentitur quidem maximè, uoluptatis autem & doloris minimè particeps. Quam quidem ſententiam Galenus ex hoc, ut arbitror, lo-

Platonis locorum de uoluptate et dolore explicatio.

co iisdem penè uerbis. VII. de Hippocratis & Platonis decretis expressit. Vt itaque uoluptatis aut doloris essentia constet, affatim, hoc est simul & abundè sensum fieri oportet. Si enim, ut idem ait, magna cum facilitate, hoc est sensim & languidè, motio fiat: sentitur quidem illa, uerùm doloris uoluptatisue minimè particeps erit: quòd scilicet abundè simulque non fiat, sed sensim potius & remissè. Discessionem igitur ab eo qui secundum naturam statu confertim factam, dolorem: regressum uerò in eum ipsum itidem affatim factum uoluptatem esse iure dicemus. Quod & Galenum ipsum, magistrum suum Platonem sequutum uoluisse, ex capite sexto libri de Symptomatum causis suprà locupletissimè ostendimus. Abundè autem simulque fieri oportere, id quod uel dolorem uel uoluptatem est illaturum, uel ipso sensuum iudicio ac experientia duce cognoscimus: in iis utique pathematis, quæ nobis à Platone in exemplum proposita sunt, fame, siti, æstu, ac refrigeratione, & id genus reliquis: quò enim maior fuerit membrorum inanitio, quò grauior & diuturnior, eo urgentior consequetur fames: quò siccitas & humoris inopia, uel caloris copia amplior, (ab his enim ambobus sitim fieri pulchrè Galenus asseuerauit) eò sitim nasci ampliorem uidemus. Sic in æstu, refrigeratione, labore, cæterisque molestis sensionibus fieri cernimus, ut tantò grauiora molestioraque à nobis percipiantur, quantò maiore ui fuerint illata. Sic rursus, quum ab his pathematis in naturalem statum opportunis præsidiis regredimur, uoluptatem tum maximè sentimus, cùm præsidiorum in id idoneorum ope confertim immutamur. Famescentes enim auidè cibum sumentes, magna expleri uoluptate, iucundoque sensu cernimus: sic & immodicè sitientes, cùm se largo potu affatim impleuerint: æstu affectos, quum refrigerarint: perfrigeratos, quum concaluerint: labore delassatos, quum se quieti dederint: nimirum uigilantes, quum altum dormierint, iucunda perfrui uoluptate experimur. Quorum quidem præsidiorum nullum uoluptatem affert, nisi cõfertim abundèque suggeratur. Quam enim, quæso, fame enectis uoluptatem affert exiguus cibus languidè ac tardè oblatus? quam exiguus potus guttatimque instillatus ualde sitientibus? quam grauiter æstuanti, lenis ac modica perfrigeratio? ut à qua nullatenus leuatos se sentiant? Et ut in summa dicam, & multum & confertim oblatum esse omnino oportet, quod uoluptatem est pariturum: uti quique in nobis, dum hisce pathematis urgemur, experimento discimus. Sit itaque constans illud ex Platonis atque Galeni sensis enatum, Voluptatis atque doloris in eo maximè positam naturam esse, ut & abundè & simul hoc est affatim fiant, sintque ex eorum genere quæ in motu & generatione: non in habitu essentiam suam habeant. Vnde illud rectissimè in Philebo dictum est, Voluptatis quidem generationem: essentiam, nunquam existere.

1. de Simpl. fa. ... primo.

Hæc de uoluptatis dolorisque natura dicta in præsens sufficiant. De causis uerò & generationis eorum modo, quod dicturos nos secundo loco recepimus, facillimum est ex ante adductis ex Platone locis istæc colligere. Doloris enim causam præcipuam Plato in Philebo naturæ nostræ corruptionem, & immutationem uehementem ab iis quæ harmoniam,

ut ille uocat, ſeu ſymmetriam noſtrā euertere potenter poſſunt, eſſe uult. Harmonia (inquit) ſoluta in animantibus unà naturæ ſolutionem generationemq́ dolorum fieri dico. Et rurſus, dictum eſt ſæpenumero, quod quorumlibet natura concretionibus uel diſcretionibus, repletionibus uel euacuationibus, incremētis uel decrementis corrupta dolores, moleſtiæ, cruciatus, cæteraq́ id genus exoriuntur. Et item mutationes (inquit) magnæ, uoluptates doloresq́ afferunt: mediocres autem & exiguæ minimè. Quæcunq́ igitur calore uel frigiditate immodicis temperaturam euertere noſtram, quęcunq́ item ſecare, diuidere, cogere, inanire, replere, & alioqui extra naturalem ſtatum confertim deducere corpora noſtra poſſunt, ea omnia dolorum illatiuas effectricesq́ eſſe cauſas cenſendum. Vnde eſt illud Hippocratis, Ab his quæ naturam noſtram corrumpunt ac mutant dolores excitantur. Hac quidem uocula [corrumpunt] ut Galenus I I I. de Symptomatum cauſis interpretatur cap. V I. & celeritatem & uehementiam tranſmutationis indicans. id ſcilicet nobis ut teſtatiſsimum faciat, (quod & nos ſuprà diximus) abundè & ſimul fieri oportere quod dolorem ſit illaturum. Niſi enim celeritate ac uehementia rei corrumpentis ſeſe efferat impetus, dolorē ſanè minimè excitabit. Quamobrem & illud à Platone in Timæo rectiſsimè dictum arbitrandum eſt, Paſsionem magna cum facilitate illatam ſentiri quidem maximè: uerùm dolorem non inferre. Voluptatis uerò eæ cauſæ omnino cenſendæ erunt, quæ dolorum illatiuis cauſis ex diametro opponentur. Quæcunq́ enim corpora noſtra è natiuo ſuo ſtatu lapſa, in ſui naturam protinus reſtituere poſſunt, uoluptatem ea pariunt, hoc eſt, blandum ac iucundum quendam ſenſum, qui magna nos delectatione afficiat, ac ſuauitate deliniat. Harmonia, inquit in Philebo Plato, contemperata & in ſui naturā protinus reſtituta, uoluptatem fieri dicendum. Vnde & quæ calefacta corpora noſtra refrigerare, refrigerata calefacere, humore madentia exſiccare, ſiccata madefacere, quæ diſſoluta cogere, inanita replere, & omnino in ſuam ipſorum naturam protinus reſtituere corpora poſſunt, ea uoluptatem parere exiſtimandum.

Horum uerò pathematum amborum cauſas, uoluptatis inquam & doloris, ſi quis in uniuerſum percenſere uelit, Galenum libro de Symptomatum cauſis I I I. tum & X I I. & X I I I. Methodi, & libro de Inæquali intemperatura, & libro de Elementis ſecundum Hippocratem, & I I. de Ratione uictus in morbis acutis, commentario primo, & V I I. de Hippocratis & Platonis decretis, & cōmento primo in primum de Vulga. morb. adeat: in ijs enim locis omnibus ſymptomatum horum exactiſsimè à Galeno cauſæ ex Platonis & Hippocratis mente traduntur: ad quæ quidem loca lectorem ablegare (ne tranſſumptione & citatione locorum in profuſam nimium ſeriem ſe proferat oratio) commodius uiſum eſt.

Generationis autem horum ratio quum à Platone citatis locis, tum à Galeno libro V I I. de Hippocratis & Platonis decretis, & libro primo de Elementis, & X I I. Methodi, & commento primo ſecundi de Ratione uictus

uictus in morbis acutis,& libro de Sympto.cau. IIII.cap.eodem, & libro de Tremore bellisſimè explicatur, idq́ in hanc ferè ſententiam: Eſt autem locus II.de Ratione uictus in morbis acutis commento primo:

Περὶ οὖν ὀδύνης γενέσεως εἴρηται μὲν μοι κἀν τοῖς περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων. εἴρηται δὲ κἀν ταῖς τῶν συμπτωμάτων αἰτίαις, ὡς ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς σώμασιν ἡ ὀδύνη γίγνεται, μεταβολὴν ἀθρόαν εἰς τὸ παρὰ φύσιν λαμβάνουσι, καὶ ὡς ἐστιν ἡ μεταβολὴ διττή, ποτὲ μὲν ἀλλοιουμένων αὐτῶν ἀθρόως τε καὶ βιαίως τῇ ποιότητι, ποτὲ δὲ συνεχείας λυομένης. ἀλλοιοῦται μὲν οὖν ἀθρόως κατὰ τὰς δραστικὰς ποιότητας, θερμαινόμενα καὶ ψυχόμενα, καὶ ξηραινόμενα καὶ ὑγραινόμενα· διαφθείρεται δ' αὐτῶν ἡ συνέχεια, τεμνομένων σφοδρῶς, ἢ θλιβομένων.

De doloris generatione (inquit) diximus & in libris de Elementis ſecundum Hippocratē, & in eo qui de Symptomatum cauſis, quòd dolor in ſenſilibus fiat corporibus, cùm ea ipſa in id quod præter naturam eſt, ſubitò ſimulq́. transmutantur: præterea & quonam pacto transmutatio ea bifariam fiat: corporibus huiuſmodi aliàs tum ſubitò ſimulq́, tum uiolenter ſecundum qualitatem alteraſcentibus: aliàs unitatis diſſolutione. Alterantur autem ſubitò ſimulq́ ab efficientibus qualitatibus, cùm & calefiunt & refrigerantur, & ſiccantur, & humectantur. Vnitas uerò diſſoluitur, corrumpiturq́, ubi corpora illa uel diſtenduntur, uel comprimuntur.

Atque eadem XII.Methodi, & citatis iam paulò antea ex Galeno locis recenſentur. unde generationis dolorum ratio, atq́ ex oppoſito uoluptatis (ſiquidem, ut uult Ariſtoteles, contrariorum eadem eſt diſciplina) deſumi magna facilitate poteſt. Gignitur enim dolor, ubi uel qualitates effectrices ſubitò ac uiolenter ſenſu prædita corpora alteratione quam pariunt immutauerint, uel diuiſione, compreſſione, & omnino unitatis ſolutione quæ iſthæc efficere poſſunt, eadem ipſa affatim & uiolenter affecerint. uoluptatem uerò tum maximè fieri, quum quæ in naturalem ſtatum reuocare ac reſtituere corpora poſſunt, id affatim confertimq́ effecerint. quod quidem idonei contrarij ope fieri libro de Symptomatum cauſis IIII.cap.VI.Galenus affirmauit,

πάντα πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἔρχεται διὰ τῶν ἐναντίων..

Omnis, inquit, præter naturam affectus ad naturalem habitum per contraria reducitur. Itaq́ ſi labore fatigatum fuerit corpus, quies uoluptatem pariet: ſi calefactum, refrigeratio: ſi refrigeratum, calefactio: ſi inanitum, impletio: ſi plenitate affectum, uacuatio: ad quem ſanè modum & reliqua omnia in naturalem habitum corpora deducentia, ſunt reuocanda.

Expleuimus bona fide quæ explicanda præmittendaq́ ad Galenum ab erroris pugnantiæq́ labe uindicandū cenſuimus. Enarratis utiq́ uoluptatis ac doloris natura, cauſis ac generationis modo ex Hippocratis, Platonis, atq́ ipſiuſmet Galeni decretis: is nunc nobis erit (quantum quidem ingenij noſtri uiribus eniti contendereq́ poterimus) à calumniæ iniuria uindicandus: qui, ut initio diximus, eadem de re pugnantia dixiſſe ſit uiſus, XII.ſcilicet Methodi, ſtatuens reditum in naturalem ſtatum, ſi confertim fiat, dolorem, non uoluptatem creare; contrà, quàm in IIII. de

Sympt

Symptomatum cau. & libro de Tremore, ac plerisq; aliis locis astruxit. Atq; horum quidem pugnantium reuera locorum conciliandi ratio non aliundè mihi, quàm ex ipso Platone, summo & dicendi & philosophandi magistro (à quo omnia mutuasse de doloris ac uoluptatis natura ac causis Galenus est uisus) petenda uidetur: qui unus omnium exactissimè causam in Philebo reddidit, cur sæpenumero in ipso ad naturalem habitum reditu (quanquam is perpetuò uoluptatem pariat, si affatim abundéq; fiat) dolor sit intermistus, atq; ita confusus, ut planè discernere nequeas maiorem'ne reuocatio huiusmodi molestiam, an uoluptatem adferat. Quod quidem ipsum in ualde perfrigeratis, qui se præproperè igni admouent, tum in prurigine affectis, dum scalptu & frictione quod molestum est discutere tentant, perspicere sanè possumus. In his enim ita se dolor uoluptatis, atq; hæc illi immiscet, ut utriusq; sensum simul, doloris, inquam, & uoluptatis, ita affecti percipiant. Sed iam Platonem ea de re doctissimè differentem audiamus. Græca ob longitudinem apponere uisum non est. SOC. Aggrediamur iterum athletarum more hanc disputationem. PRO. Aggrediamur. SOC. In superioribus diximus, siquidem meminimus, cupiditates (quæ sic uocãtur) quantisper seorsim nobis inessẽt, tunc corpus passionibus, absq; animæ passione occupari. PRO. Recordamur, dictáq; hæc proculdubio sunt. SOC. Non'ne cupiebat anima contrarium corporis habitum? Receptaculum autem doloris & uoluptatis, quæ passione fit, erat corpus? PRO. Erat. SOC. Collige quod ex his sequitur. PRO. Dic. SOC. Quoties ista concurrunt, congrediuntur quoq; uoluptates atque dolores, eorúmq; sensus, quæ contraria sunt: quod profectò nunc patuit. PRO. Apparet. *Plato in Philebo.*

Et rursus eodem in dialogo de hisce pathematis loquens, quæ uoluptatem dolori intermistam habent, ita ad uerbum differit.

SOC. An non aliquas (de uoluptatibus scilicet sermonem instituens) è multis elicere decet & uestigare, qua ratione maximè uocari debeant? PRO. Necesse est. SOC. Aduerte itaq; talium morborum uoluptates qua ratione se habeant. PRO. Qualium? SOC. Deformium uoluptates, quas illi quos indignantes uocauimus, penitus horrent. PRO. Quales inquam? SOC. Velut in scabiei medela quæ fricando fit, cæterisq; huiusmodi, haud alio pharmaco indigentibus. hoc enim malum (prò dii immortales) uoluptatem'ne, an dolorem potius nuncupabimus? PRO. Malum quiddam ò Socrates mixtum hoc esse uidetur. SOC. Haud equidem uel Philebi gratia, hoc exemplum produxissem: sed nisi hæ uoluptates, & quæ hasce sequuntur, inspiciantur, nunquam fermè quod quæsitum nunc est, diiudicare ualemus. Ergo ad istarũ cognatas pergendum est? PRO. Num eas inquis, quæ immixtione communicant? SOC. Has ipsas. Sunt igitur mixtiones corporis quidem ipsius in corporibus, animæ in anima. Et dolores animæ & corporis uoluptatibus mixtos reperiemus, eámq; utrorunq; commixtionem interdum uoluptatem, interdum uerò dolorem cognominatam. PRO. Quonam pacto? SOC. Vt ecce, Cùm quis in restitutione uel corruptione simul contraria patitur,

algens sæpe calescit, & calens aliquando refrigescit, quærens, ut arbitror, id assequi, illud obijcere, ac quod dicitur, amaro dulce permixtū, & cum difficultate reiectionis adsistens molestiam, mox ferum congressum facit. PRO. Est maximè uerum quod dicis. SOC. Non'ne harum mixtionum quædam ex æquali utrinq; & uoluptate & dolore, quædam ex alterutro excedente conflantur? PRO. Nihil prohibet. SOC. Dic igitur ex earum numero quæ doloris plus quàm delectationis continent, eas esse quæ sequuntur, scabiem & titillationes, quando quod intus est, feruet atq; gliscit, neq; huc perfricando aut exagitando quis attingit, sed quod circa cutem est solum diffundit: tum sanè illa in ignem ferentes, & nunc huc, nunc illuc, consilij inopia reuoluti, inæstimabiles sæpenumero uoluptates pariunt: aliquando contrà interioribus ad exteriorum molestias uoluptatibus mixtis, in utram partem declinatio fiat exhibent, ex eo quod commixta per uiolentiam diffundant, uel dispersa confundant, simulq; uoluptatibus dolores admoueant. PRO. Vera narras. Hac quidem tota serie Plato id bellissimè docet, immixtam sæpenumero uoluptatem dolori esse, doloremq; uoluptati: causamq; cur id fiat reddit: in causa scilicet id esse statuens, quòd cùm corpus molesto quopiam ac tristi pathemate affectum urgeatur, passione tunc ipsum ac dolore occupari est necesse: cui sanè Pathemati anima mederi cupiens, contrarium corporis habitum concupiscit, ut si inanitione affectum sit corpus, proindeq; doleat, impleri cupit: si plenitate, inaniri: si calefactum, refrigerari: si refrigeratum, calefieri maximè cupiat. Atq; hoc quidem necessariò sequitur, ut quoties ista concurrunt, affectus nimirum corporis & animæ, uel contrarij corporis habitus, congrediantur simul uoluptas & dolor, eodemq; momento contrarij in corpore sensus percipiantur. Etenim cùm contrariorum ea sit natura, ut sese mutuò abigant, nec eodem in subiecto (ut Philosophi loquuntur) esse possint: fit, ut contrarium unum alteri oppositum atque obiectum, illud tollat atq; funditus corrumpat: quod cùm sine pugna fieri nullo planè pacto possit (obfirmatur enim contrarium à contrario exagitatum, & quasi suis uiribus nixum contra nititur, sese quoad fieri maximè potest seruare cupiens) necessum est utriusque contrarij eodem in tempore percipi sensum. unius uidelicet molestiam inferentis, alterius item molestiam depellentis, ut in exemplo à Galeno proposito XII. Methodi, perfrigerati corporis propereàd ignem accedentis: in eo enim accessu, cùm & frigoris dolorem inferentis, & caloris frigus conceptum depellentis sensus percipiantur: fit, ut inter hæc ingens exoriatur pugna, dum calor ignis intrò admissum frigus ui sua pellere satagit: frigiditate contrà nitente, & quasi à contrario obiecto (quod Græci ἀντιπερίστασιν uocant) fortiore effecta, & ualidius insurgente. Vt enim, quæ caliditas in calce latet, non nisi affusa frigida aqua sese exerit, atque ostentat: sic in perfrigeratis, uis se tum maior frigoris exhibet, cùm properè ad ignem accesserint. Quæ causa est, ut tum dolor sentiatur ingens, ex contrariorum scilicet pugna enatus: qui quidem tum sedabitur, quum à calore uis frigoris fuerit deiecta, prorsusq; superata. Itaque (ut tandem

Loci Platonis explicatio.

pugnam

pugnantes Galeni locos explicemus, explicandoq́ conciliemus) dicimus uerum perpetuò esse, ex reditu in naturalem statum, si affatim id fiat, uoluptatem creari, uti IIII. de Sympto. caus. & libro de Tremore, ab eodem Galeno demonstratum. Cùm uerò XII. Methodi reditum eum ad naturalem statum confertim factum dolorem creare asseuerauit, ita interpretandum arbitror, ut existimarit, non per se quidem reditum illum dolorem creare (qui quidem semper, ut antea ex Platone & ipsomet Galeno docuimus, uoluptatem parit) uerum per accidens, quòd uidelicet in eo reditu acerba contrariorum sese inuicem exagitantium & pellere satagentium pugna contingat, à qua dolorẽ consequi sit necesse: ac utriusq; contrarij percipi sensum, ut algescens calescat, calescens frigoris uim sentiat, ut præcedenti ex Philebo serie Plato nos docuit: uti etiam in lepra pruriginéq; affectis accidit, qui dum scalptu frictionéq; mederi sibi student, & doloris & uoluptatis sensu simul afficiuntur: uoluptatis, dum eo affrictu quod molestum est fundunt atq; discutiunt: doloris, dum molestum id acréq; attrectantes magis exasperant, & ad inferendum dolorem promouent. Atq; hac quidem ratione & bellè Galeni mens explicari, & ipse ab erroris contradictionisq; nota uindicari plenissimè potest. *Conciliatio pugnantiũ locorum Galeni de uoluptate & dolore.*

Conciliatio diuersorum locorum Galeni de Erysipelate, quum I. & II. de Morborum diff. & cau. tum XIII. Methodi & XIIII. item libro de Tumo. præter naturam, à bili fieri dicat: II. uerò ad Glauc. à sanguine tenui bili admixto: & quòd natiua bilis sit sanguis tenuis ex Galeni sententia.

ENARRATIO III.

QVOD de Erysipelatis natura uarijs in locis à Galeno scriptum est (qui modò à flaua bile, modò à tenui sanguine huic ipsi bili admixto prouenire affirmauit) quanquam controuersum esse uideatur, haud magno tamen negotio explicari eius rei difficultas, uel à mediocriter in Galeni lectione uersato poterit. Quod ut commodius à nobis perfici possit, loca ea ex Galeno afferemus, in quibus flauæ bilis sobolem Erysipelas esse dictum est. Primo itaq; de Morborum differ. libro, cap. penul. de ijs tumoribus sermonem instituens, qui ab influxu humorũ in unam quampiam partem incumbentium fit, ita disserit:

Σύνθετα γὰρ δὴ τὰ τοιαῦτα πάντα νοσήματα, κἂν χωρὶς ἕλκους γίγνηται, καθ' ἕνα μὴ τρόπον, ὅτι πάντα πλεονάζοντος ὑγρότητος, ἤτοι θερμοῦ, ἢ ψυχροῦ δὴ ἔγγονα, χολῆς μὲν ξανθῆς ἐρυσίπελας.

Compositi (inquit) sunt huiusmodi morbi uel nullo comitante ulcere: Principiò quod omnes ex abundante nascuntur humore, uel calido, uel frigido: à flaua enim bile Erysipelas.

Quem quidem locum uertens è Græco Copus Basiliensis (ut interim id ne uidear uel dissimulasse, uel conniuentibus oculis præterijsse) duo illa uerba ἤτοι θερμοῦ, ἢ ψυχροῦ, à Galeno scripta omisit: desunt enim in uersione sua, quam ad libros περὶ νοσημάτων καὶ συμπτωμάτων appinxit. Sed id quic- *Copi erratũ.*

p quid

quid est lapsus, modicus enim is est, codicis potius quàm interpretis culpa accidisse arbitrandum est. A bile itaque flaua Erysipelas nasci hoc loco uerissimè affirmauit Galenus. id ipsum sanè confirmans & XIII. & XIIII. Methodi, & millies in mille locis, quoties illi de Erysipelate est instituendus sermo. Verùm II. Therap. ad Glauconem, Erysipelatos ex professo curationem naturamque accuratissimè tractans, ita de ea disseruit:

εἰ δ' ἐξ αἵματος καὶ ξανθῆς χολῆς θερμοτέρων τοῦ δέοντος μικτὸν εἴη τὸ ῥεῦμα, ἢ ἐξ αἵματος μὲν, ζέοντος δὲ καὶ λεπτοτάτου τὴν σύστασιν, ἐρυσίπελας τὸ πάθος καλεῖται.

Quod est: Si uerò ex sanguine & flaua bile calidioribus quàm oporteat mixta fluxio fuerit: uel ex sanguine quidem, sed efferuescente & tenuissimo secundum substantiam, Erysipelas passio uocatur.

Duplici ratione Erysipelas fieri Galenus hoc loco statuit: uel cùm ex sanguine & flaua bile calidioribus quàm naturæ ex usu sit, mixta fluxio in unam quampiam partem incubuerit: uel cùm sanguis quidem secundum substantiam tenuissimus, qualitate uerò feruentissimus, tumorem præter naturam excitarit. Erysipelas enim alterutra fluxione in locum quempiam incumbente orietur. Siue enim sanguis bili confusus, atque expultricis facultatis actione in partem aliquam protrusus, fluxionem excitarit: siue sanguis ipse solus, uerùm consistentia tenuissimus, qualitate uerò feruentissimus (qualis arterialis esse solet) tumorem fecerit, Erysipelas erit, quodcunque huiusmodi fluxione in partem procubuerit: ita ut exquisitum Erysipelas non solùm à bile fieri, uerùm mixtam esse fluxionem asseuerare ex Galeni hoc loco sententia iure possimus. Quid igitur sibi uoluisse Galenum dicemus, qui affectum huiusmodi à bile, uti Phlegmonem à sanguine, œdema à pituita, cancrum ab atra bile nasci affirmauit? Equidem si mixta fluxio est, quomodo à bile erit? est enim bilis simplex quidam ac impermistus humor: esse autem mixtam quandam fluxionem Erysipelas, uerba illa apertissimè indicant,

εἰ δ' ἐξ αἵματος καὶ ξανθῆς χολῆς θερμοτέρων τοῦ δέοντος μικτὸν εἴη τὸ ῥεῦμα, ἐρυσίπελας τὸ πάθος καλεῖται.

Hoc est: Si uerò ex sanguine & bile calidioribus quàm oportet mixta fluxio fuerit, Erysipelas huiusmodi passio uocatur.

Mistam igitur ex bile sanguineque calidioribus quàm par est fluxionem uult esse Erysipelas. Quod si ita fuerit, quonam pacto à bile, simplici scilicet humore, nascatur (uti citatis antea locis affirmauit) est inquirendum. Cuius sanè inquisitionis caput id esse mihi præcipuum uidetur, ut intelligamus, quid bilis nomine (à qua Erysipelas prouenire dixit Galenus) accipiendum sit: id enim si exactè intellexerimus, omnis confestim difficultas tolletur. Bilem itaque medici & Græci & Latini, Pœnique pariter omnes, humorem esse quendam confitentur, substantia quidem tenuem, qualitate uerò atque potentia calidum siccumque, ex eo quod in alimentis assum ac ueluti ustum est genitum, & ad uarios naturæ usus accommodatum, ubi naturam suam modumque exactè seruauerit. Hanc uerò cùm simpliciter sine adiecto pronuntiamus, pallidam illam & flauam uocatam significare uel de Hippocratis sententia solemus. Vnde Galenus

Idem habetur: cōmen. 5.

comm

commentario III.in librum sextum de Popularibus morbis Hippocratis, Multoties suprà dictum est, inquit, cùm simpliciter Hippocrates bilem dicit, pallidam & flauam uocatam bilem significare: quoniam plus quàm alia bilis genera colore suo inficiat. Hæc autem uel Galeni & omnium testimonio, duplex esse deprædenditur. Naturalis enim alia, alia præter naturam. Naturalis (inquit II.de Facul.natur.Galenus) quod in nutrimẽto assum ac ueluti ustum calidissimumq; ac dulcissimũ est, id flaua bilis est, nempe tenue quid humidũ & fluidum, non quale cùm ad ultimum est exustum flauum, igneum, & crassum uitellis ouorum simile: hoc nanq; præter naturam iam est, alterum uerò secundum naturam.

in eũdem lib. & 3. de Alimen.fac.cap. de melle. & lib.de Tumo. præter natu. cap.10. & cõment ad lib. de Nat.hum. et 10. de Simpli.fa.cap.de felle.

Ab immodico autem calore gigni humorem hunc, idem ipse Galenus eodem ipso de Naturalibus facult.lib.secundo testis locupletissimus est: sicuti & ipsam quoque bilem unà cum sanguine in iocinore & uenis gigni: quod quidem tum proximè citato libro, tum eo qui de Atra bile scriptus est à Galeno, bellissimè dictum est. Bilis uerò differentias omnes persequi, eius præsertim quæ præter naturam esse censetur, superuacaneum in præsens esse arbitror: de quibus abundè Galenus tum in principio libri de Atra bile, tum in comment. primo ad primum Porrhetici disseruit. Quin & illud quoq; memorandum, bilem ipsam spumam sanguinis esse. Succos enim corporis Galenus IIII. de Vsu partium, uino nuper ex uuis expresso comparans, bilim flori in uinis tenuibus supernatanti similem facit: uti melancholicum succum, fæci in uino subsidenti, conceptisq; uerbis sanguinis ueluti spumam bilem esse explicauit. Eius enim eo loco uerba hæc sunt.

Ἄμεινον δ' ἂν εἴη εἰς εἰκόνος ἐνάργειαν, μὴ ξηροῖς σιτίοις, ἀλλ' ὑγρῷ χυμῷ, προπεπεμμένῳ μὲν ἤδη καὶ προκατειργασμένῳ, δεομένῳ δὲ τελεωτέρας πέψεως, ὁμοιῶσαι τὸν ἐκ τῆς κοιλίας διὰ τῶν φλεβῶν, εἰς τὸ ἧπαρ ἀναφερόμενον χυλόν. ἔστω δή τις οἶνος, ἄρτι μὲν τῶν βοτρύων ἐκτεθλιμμένος, ἐγκεχυμένος δ' ἐν πιθάκναις, ὑπὸ δὲ τῆς ἐμφύτου θερμότητος ἔτι κατεργαζόμενός τε καὶ διακρινόμενος καὶ πεττόμενος, καὶ ζέων, καὶ αὐτῶν τῶν περιττωμάτων, τὸ μὲν βαρὺ καὶ γεῶδες, ὅπερ οἶμαι τρύγα καλοῦσιν ἐν τοῖς πυθμέσι τῶν ἀγγείων ὑφιστάσθω. τὸ δ' ἕτερον, τὸ κοῦφόν τε καὶ ἀερῶδες ἐποχείσθω (καλεῖται δ' ἄνθος τοῦτο) καὶ πλεῖστον ὑφίσταται τοῖς λεπτοῖς οἴνοις, ὥσπερ τοῖς παχυτέροις, θάτερον ὑφίσταται πάμπολυ. κατὰ δὴ τὴν τοῦ παραδείγματος εἰκόνα, νόει μοι τὸν ἐκ τῆς κοιλίας εἰς τὸ ἧπαρ ἀναδοθέντα χυλόν, ὑπὸ τῆς ἐν τῷ σπλάγχνῳ θερμασίας ὥσπερ τὸν οἶνον τὸν γλεύκινον, ζέοντά τε καὶ πεττόμενον καὶ ἀλλοιούμενον εἰς αἵματος χρηστοῦ γένεσιν. ἐν δὲ τῇ ζέσει ταύτῃ, τὸ μὲν ὑφιστάμενον αὐτῷ τῶν περιττωμάτων, ὅσον ἰλυῶδές τε καὶ παχύ, τὸ δ' ἐπιπολάζον, ὃ δὴ λεπτόν τε καὶ κοῦφον, οἷον ἀφρός τις ἐποχεῖται τῷ αἵματι.

Quod est: Melius autem utiq; esset ad similitudinem actionis & conuenientem euidentiam, non siccis cibarĳs sed humido liquori præcocto quidem iam & prius elaborato: indigenti autem adhuc perfectiori concoctione, assimilare chylum qui ex uentre, ad hepar per uenas transfertur. Sit itaq; aliquod uinum nuper ex uuis expressum, infusum autem in dolia, & quod ab innata caliditate adhuc elaboretur, & secernatur, & segregetur, & concoquatur, & ferueat: & eius excrementorum quod quidem est graue & terrestre (quod ut puto uocant fæcem) in fundo uasorum

rum ſubſideat. Alterum uerò quod eſt leue & aëreum, ſupernatet (hoc autem flos uocatur) & plurimum ſupereminet ſubtilibus uinis, ſicut craſsioribus: alterum ſubſidet plurimum. Porrò ſecundum exempli ſimilitudinem, intellige mihi diſtributum à uentre ad hepar χυλὸν, hoc eſt ſuccum, à uiſceris caliditate, uelut uinum ipſum muſteum, feruere, concoqui, alterari ad ſanguinis utilis & benigni generationem: ebullitione autem iſta, hanc quidem eius ſuperfluitatē ſubſidere, quantacunq; eſt lutoſa & craſſa: hanc autem quæ eſt ſubtilis & lenis, ueluti ſpumam quandam ſupernatare ſanguini.

Conſtat igitur naturalem uocatam bilim flori in uinis tenuibus proportione quadam & ſimilitudine reſpondere, eſſeq; aëream quandam & leuem ueluti ſpumam ſanguini ſupernatantem: quod quidem ipſum in ſanguine qui ſecta uena à bilioſioribus corporibus manat, cernere eſt: tenuem enim quandam aqueamq; in eo ſubſtantiā colore quidem flauam, ſubſtantia uerò ſubtilem & leuem ſupernatare uidemus, quam quidem bilem eſſe atq; dici uult Galenus. huius multa portio unà cum ſanguine in uaſa permeat, ad membra bilioſa enutrienda ſanguinemq; attenuandum. Reliquum uerò ad ueſicam ceu ſuperfluum & noxium futurum ſi à ſanguine non ſecerneretur transfertur. Vnde Galenus citato proximè loco, his (inquit) id eſt, tenui craſſæq; in ſanguine ſuperfluitati rationabilia organa præparari, caua quidem ut ſuſcipiant facilè: oblonga autem colla, uelut ſtomachos quoſdam, ex utraq; parte concauitatis habentia: alterum quidem eorum, ad attrahēdum ſuperfluitatem, reliquum autem eorum ad emittendum idoneum: ſed & poſitionem familiarem oportuit eſſe reptioni & lationi ſuperfluitatis: & ipſas ſtomachorum ad hepar implantationes poſitionibus proportionaliter. propterea igitur & apparent hæc ſic ordinata & ornata. Nam κύστιν, hoc eſt ueſicam, quæ leuem & flauam ſuperfluitatem recipit, natura appoſuit hepati. Hunc uerò locum uniuerſum ita ferè ad uerbum tranſtulit Auicennas Galeni interpres, hac quidem in parte explicanda minimè reijciendus: (utar autem ipſiſsimis interpretis Auicennæ uerbis, ne ſententiam inuertiſſe mutatione purioris ſermonis uidear) Cholera, inquit, rubea alia eſt naturalis, alia ſuperfluitas non naturalis. Naturalis eſt ſpuma ſanguinis, cuius color eſt rubeus clarus, & eſt leuis acuta, & quantò magis fuerit calida, erit eius rubedo maior: quæ cùm in corpore generatur, in duas diuiditur partes, quarum una cum ſanguine uadit, & altera ad cyſtim tranſmittitur fellis. Illud uerò quod de ea uadit cum ſanguine cum ea penetrat cauſa neceſsitatis & iuuamenti. Neceſsitas uerò eſt, ut ſanguini admiſceatur ad nutriendia membra in quorum cōplexionibus magnam choleræ rubeæ partem eſſe oportet ſecūdum modum quem meretur de diuiſione, ſicut pulmo. Sed iuuamentum eſt ut ſanguinem ſubtiliet, & in itineribus ipſum penetrare faciat. Quod uerò de ea colatum ad cyſtim tranſmittitur fellis, cauſa neceſsitatis tranſmittitur & utilitatis. Neceſsitas autem aut eſt ſecundum totum corpus, quod eſt ipſum à ſuperfluitate mundare: aut ſecundum unum ipſius membrum, quod eſt fel nutrire. Vtilitatis uerò duo ſunt iuuamenta:

Fen 1. primi doc.4.cap.1.

ta: unum eſt inteſtina à ſtercore & phlegmate uiſcoſo abluere, & aliud inteſtina & animuſculos pungere, ut quod fit ei neceſſariũ ſentiat & egeſtiones emittat. Hæc Auicenna latinè loquens: quem quidem ego ſua lingua loquentem minimè puto ſic de bilis colore ſenſiſſe, ut rubeam illam pronuntiarit. caſtigandumq́; hunc locum cenſeo, quandoquidem rei naturæ repugnat: non enim bilis ipſa colore rubeo uiſa eſt unquam, ſed flaua magis. itaq; pro rubeus clarus, uertendum opinor fuit, flauus ac pellucidus: is enim eſt bilis, quæ ſecundum naturam eſt, color: quanquam quæ ſanguini mixta eſt, & cum eo in reliquum corpus ad billioſa nutrienda membra mittitur, ea quidem colore rubea eſt ob ſanguinis cum ea commiſtionem: de qua (ſi rectè à Gerardo Cremonenſi ex Punico ſermone citati nunc loci ſeries uerſa eſt) intellexiſſe Auicennam arbitrandum eſt. In quam item ſententiam pedibus ire uidetur Guido Cauliacenſis, qui capite de Eryſipelate, bilem naturalem, ſubtilem eſſe ſanguinem uult. Ex bili, inquit, quatuor apoſtematum genera naſcuntur: primo ex cholera laudabili (ut ipſiſsima autoris uerba referam) quam ſubtilem ſanguinem uocant. unum fit apoſtema quod certum & exquiſitum Eryſipelas dicitur. Citatq; eum Galeni locum, qui 11. Artis curatiuæ ad Glaucon ẽ de Eryſipelate ſcriptus eſt: quo Eryſipelas a ſanguine bileq; ſimul mixtis calidioribusq; quàm par eſt fieri affirmauit. Quem quidem nos locum initio huius Enarrationis adduximus. Itaque quum Eryſipelas a bili fieri dixit pluribus in locis Galenus, ei non repugnat quod 11. ad Glauconem & libro de Tumoribus præter naturam cap. x. de Eryſipelate dictum eſt: à ſanguine ſcilicet & flaua bile calidioribus quàm oporteat & una commixtis, uel à ſanguine quidem efferueſcente, ſed ſecundum ſubſtantiam tenuiſsimo ipſum gigni: idem enim utrobiq; affirmauit, nempe a bili Eryſipelas fieri. Bilim nanque, quæ ſecundum naturam, Galenus nihil aliud eſſe eo loco cenſet, quàm ſanguinem illum tenuiſsimum calidiſsimumq́;, & efferueſcentem, qui ubi in unam quampiam partem ui naturæ procubuerit Eryſipelas faciat. Non enim à bili ſola & à ſanguine iam ſecreta fit Eryſipelas, ſed magis Herpes, ut eodem ipſo libro belle docet Galenus. Fit enim Herpes a bili ea quæ à ſanguine ſeparata, nec iam amplius illi commixta in membra delabitur: quæ pro ſui tenuitate uel craſsitie uaria creat Herpetum genera: exedentem ſcilicet, cùm ea abundè craſſa ſecundum ſubſtantiam fuerit, ualdeq; erodens: mitiorem, cùm minus acris minusq; calida fuerit. Eryſipelas uero tum creat, quum una cum ſanguine confuſa, calidiorq; quàm par eſt reddita, in partem quampiam transfertur. Is enim ſanguis qui & ſubſtantia tenuiſsimus eſt, & caliditate feruentiſsimus, bilis a Galeno eſſe cenſetur, ac propterea dixit exquiſitum Eryſipelas à ſanguine & bile calidioribus quàm oporteat, uel à ſanguine quidem tenuiſsimo & feruentiſsimo fieri hunc ipſum ſanguinem, naturalem eſſe bilim exiſtimans, uti & Arabs Auicennas, & Cauliacenſis Guido ex hoc ut arbitror loco exiſtimauerunt. Atq; hæc propoſitæ explicandæ difficultati ſat fuerint.

Caſtigatur Auicēnæ, ſeu eius interpretis locus.

Conciliatio pugnantium Galeni locorum de Eryſipelate.

An in Erysipelate ab initio refrigerantibus & astringentibus, ut Arabs Auicennas: an potius ut Galenus, Paulus, atq; Rasius uoluere, refrigerantibus & humectantibus sine astrictione utendum.

ENARRATIO IIII.

ERYSIPELATOS curationem ex professo tractans Auicenna Fen tertia quarti, cap. V. ab initio refrigerandum esse cum his quæ uehementer adstringunt conceptis uerbis ad hunc modum affirmauit: Et oportet (inquit) ut sit infri gidatio eius in principio fortis stypticitatis, ad hoc ut forsitan augmẽtetur eius stypticitas super ipsius frigus. Et: paulò pòst Et si fuerit Erysipelas super cutem, curetur ex scoria plumbi cum uino pontico. Et iterum: Curetur (ait) cum eo in quo est resolutio & exiccatio fortis cum infrigidatione: & illud est sic, sumatur lanæ ueteris adustæ non lotæ pondus drachmarum XII. carbonis è cortice pini, tantundem, ceræ drachmæ uiginti, scortæ plumbi drachmæ XI. seui caprini ueteris cum aqua abluti drachmæ XV. olei myrtini uncias quinque. Ex hac uerborum serie euidentissimè constat, refrigerantibus & adstringentibus uehementemq; stypticitatem habẽtibus, in Erysipelatos curatione Auicennam usum: quod & perscripta ab eo in id morbi medicamenta testantur: sunt enim ex eorum genere omnia quæ quum refrigerandi uim habeant, certè adstringendi non minimam habẽt: qualis est scoriæ plumbi cum uino styptico compositio: & quod sequitur medicamen ex lana ueteri, molybdena, quam ille plumbi scoriam uocat, caprino seuo, & oleo myrtino: hæc enim uehemẽter adstringendi stypticitate sua uim habent, uti ex Dioscoridis & Galeni monumentis perspici perquàm facilè potest. Galenus uerò II. ad Glauc. oppositum omnino sentit. Herpetum enim curationem tradens, eamq; curationi Erysipelatos conferens, ad stringentibus uehementer cum refrigeratione curandos esse Herpetes affirmat, contrà quàm Erysipelati conueniat. Eius porrò eo loco hæc sunt uerba.

Τοὺς δ' ἕρπητας, τὰ μὲν πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὅλου κένωσιν ὁμοίως τοῖς ἐρυσιπέλασιν, ἰᾶσθαι προσήκει. τὰ δὲ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος μέρους, οὐκ ἔθ' ὁμοίως. ἅπαντες γὰρ οἱ ἀναβιβρωσκόμενοι, ψύχεσθαι μὲν ἐθέλουσιν, ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἕρπησί τε καὶ ἐρυσιπέλασιν. οὐ μὴν ἔθ' ἅ γε σὺν τῷ ψύχειν καὶ ὑγραίνειν φάρμακα πέφυκε, ταῦτα γ' ἔτι φέρουσιν, ἀλλὰ μόνον τῶν ψυχόντων προσίενται, τὰ ξηραίνειν μάλιστα δυνάμενα. μὴ τοίνυν μήτε θριδακίνην αὐτοῖς, μήτε πολύγονον, μήτε τὸν ἀπὸ τῶν τελμάτων φακὸν, ἢ τὸν ἕλειον λωτὸν, ἢ ἀνθύλλιον, ἢ ψύλλιον, ἢ ἀνδράχνην, ἢ σέριν, ἢ ἀείζωον, ἢ τι τῶν οὕτως ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν δυναμένων προσφέρειν, ἃ τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἦν οἰκεῖα.

Quod est: Herpetes autem quantum ad totius corporis euacuationem attinet, perinde ut erysipelata curare oportet. Quantum uerò ad ipsius affectæ particulæ locum, non omnino similis cura adhibẽda, omnes enim exedentes refrigerari quidem desiderant. non tamen ea ferũt medicamenta, quæ præter id quod refrigerant, etiam humectare natura apta sunt, sed sola admittunt refrigerantia, quæ etiam maximè possunt exiccare. Non igitur uel lactucam, uel polygonium, neq; ex stagnis lentem, aut palustrem

strem lotum, uel anthyllion, uel psyllion, uel portulacam, uel serim, uel semperuiuum, uel tale aliquid quod refrigerare possit atq; humectare apponendum : quæ Erysipelatibus erant oportuna.

Ex quibus quidem uerbis manifestissimum fit, Erysipelatibus refrigerantia & humectantia : non adstringentia, ut Auicenna uolebat, esse admouenda. Inquiente nimirum Galeno, nullum refrigerantium & humectantium quæ Erysipelatibus conueniunt Herpetibus conuenire : ac proinde nec lactucam, nec serim, nec portulacam, aut semperuiuum, aut deniq; memoratorum aliquod medicamentorum herpetibus admouendum, quum essent tamen ea Erysipelatibus ualde oportuna, utpote abundè refrigerantia atq; humectātia. Quod Auicennæ sententiæ aduersatur. Quin & Paulus Galeni fidus interpres, explicatius eius sententiam libro IIII. his uerbis confirmat: Cap.21.

Χρῄζει δὲ τὰ ἐρυσιπέλατα κατ' ἀρχὰς ὡς ἔφην τῶν ψυχόντων μεθ' ὑγρότητος ἄνευ στύψεως οἷον τῶν ἀείζωον, καὶ ἀνδράχνη, ἢ ψύλλιον.

Id est : Indigent autem initio Erysipelata, ut dixi, refrigerantia atq; humectantia absq; adstrictione ; qualia sunt semperuiuum, portulaca, psyllion, & cætera.

Quid ijs uerbis explicatius ad Galeni adstruendam assertionem dici possit, planè non uideo. Refrigerantibus enim & humectātibus absq; adstrictione utendum esse in curandis ab initio Erysipelatibus, Paulus hoc loco docet, ea ipsa adferens medicamēta quæ à Galeno in id morbi II. ad Glauconem præcitato loco adducta erant. Quamobrem testatissimum relinquitur, Galenum ac Paulum Auicennæ aduersarios hac in re, uti in plerisq; alijs esse. Galeno uerò & Paulo Rasius inter Pœnos summo semper in honore habitus assentitur, qui libro diuisionū capite de apostematibus calidis ad hunc modum loquitur: In sanguineo apostemate, inquit, cum illis quæ refrigerant & stypticitatem pariunt, procedendum, qualia sunt sandali, rosæ, siefmemithe, camphora, aqua rosarum, acetum: in cholerico, cum eis in quibus est refrigeratio, & humectatio, sicut psyllium concassatum cum citrullorum aqua, & rasura cucurbitæ, citrulli, & portulaca contrita, & similia ex herbis frigidis. An non hic apertissimè Pœnus autor in Galeni & Pauli, Græcorum sententiam descendit conceptis uerbis? refrigerantibus & humectantibus, ut illi : non refrigerantibus & adstringentibus, ut Auicenna, utendum in Erysipelate docens? Quod quidem ipsum magna certè ratione astruxisse uidentur ab ipsa nimirum morbi natura curationis scopum indicationemq; præcipuam sumentes. Nam quum sit Erysipelas, tumor quidam præter naturam à feruentissimo humore eodemq; sicco proueniens, nempe à tenuissimo & feruidissimo sanguine cui bilis flaua sit admixta, uti præcedente enarratione à nobis ex Galeno II. ad Glauc. monstratum est : omnis autem morbus per contraria tolli debeat, uti concors est omnium medicorum sententia : consequens est, morbum hunc calidum & siccum, refrigerantibus & humectantibus, non exiccantibus esse curandum, contrà quàm Auicenna existimarit, fœdissimè certè in hoc lapsus, qui adstringentia & ualde Cap.126. Auicennæ lapsus.

ualde styptica admoueri consulit: malè certè in hoc ægris consulens, qui dum ijs præsidijs utuntur, in magnam incidunt noxam: crassiore utiq; ab stypticis reddito humore, impactioreq; quàm ut facilè discuti postea à digerentibus posit, unde sæpe liuores in membro atq; nigrores contingunt, magnum sanè in Erysipelatibus malum. Galeni igitur ac Pauli Rasisq; hac parte potius, quàm Auicennæ (si ægris rectè consultum uelimus) sensa sequamur: qui pro morbi natura congrua admouere medicamenta, morbo quidem contraria, sua qualitate opposita, & ægrum nequicquam lædentia, methodo norunt. Non solùm autem in medicamentorum localium delectu, uerùm etiam in ijs præsidijs, quæ ad totius corporis euacuationem pertinent, errasse Auicennam in Erysipelatos curatione, ex his quæ ab eo in capite ad id dicato scripta sunt Fen III. quarti cap. V. euidentissimum relinquitur: de mittendo enim sanguine in Erysipelate uerba faciens, ita scribit: Et phlebotomia quidem non multum confert, nisi quando materia est inter duas cutes. Si autem profunda fuerit, tunc eius iuuamentum minoratur, & fortasse attrahit. Hactenus ille. Vnde illud constat, tum sanguinis missionem in Erysipelate minimè conferre, quum profundus fuerit qui Erysipelas facit humor: tum uerò usui esse, quum illius materia (ut ipsius uerbis utar) fuerit inter duas cutes. Quod quàm sit à ueritate alienum, cuiq; uel mediocriter in re medica uersato per se testatissimum esse puto. Quid enim alienius dici quicquam potest, quàm quum fuerit Erysipelatos materia profunda, tum sanguinis missionem minimè conferre? cum si quando aliàs in Erysipelate, tum certè maximè congruat? Crasso nimirum existente humore, & magis in carne impacto, quod quum fit & impurum esse Erysipelas & phlegmonosum abundè constat, quo sanè in genere Erysipelatos optimam esse sanguinis missionem omnes testantur: ubi scilicet sanguis bili confusus & superantior fuerit & crassior, unde in carne impactum magis ob humoris crassiciem nascatur Erysipelas. Vnde Galenus, inflammationibus (inquit) quæ cum Erysipelate coniunctæ sunt, & Erysipelati cum inflãmatione mixta quantum fieri potest curatio est adhibenda: semperq; illi quod magis superat resistendum. Itaq; si sanguis in mixtione superarit (quod sanè fit cùm crassus fuerit humor & in carne impactus) tum illi occurrendum pro Galeni eo loco sententia, idq; missione sanguinis, necessariò oportet. quòd superante sanguine nullum sit sanguinis missione præsentius auxilium, si cætera ad uacuationem necessaria non repugnent. Falsus itaque est Auicenna, sanguinis tum missionem fieri in Erysipelate prohibens, quum profunda fuerit Erysipelatos materia: quòd non admodum (ut ille putat) tum conferat: quum tamen, uti statim probauimus, nullibi conferentior sit atq; utilior. Quin & in eo falsus itidem inuenitur, quòd tum conferre sanguinis missionem dixerit, quum Erysipelatos materia inter duas fuerit cutes: id enim quum fit, indicio est, tenuem quidem esse qui Erysipelas facit humorem, atq; adeo exquisitum esse Erysipelas: quod autore Galeno II. ad Glauc. tanquam cutis solius passio est. Exquisitum inquit Erysipelas, tanquam cutis solius passio est. Vbi uerò exquisitum fuerit

2. ad Glauc. cap. 7.

Cap. 5.

Erysip

Eryſipelas, (quod ſanè erit, ubi materia inter duas cutes tenuitate ſua, ut Auicennæ uerbis utar, contenta fuerit) tum ſanè non mittendum eſſe ſanguinem, ſed magis purgandam bilim, Galenus doctiſsimè affirmauit. Non tamen ex uena in talibus ſanguis mittendus eſt, (de exquiſiti Eryſipelatis curatione loquens ait) ſed uentrem tantummodo expurgare ſufficit: dandum autem medicamen quod bilem flauam educat. Non itaq; mittendus ſanguis, ubi tenuis fuerit humor, & quaſi ſolam cutem occupans: ſed magis bilim educente medicamento mouenda aluus, quod ex tali purgatione & morbifica à corpore uacuetur cauſa, & à loco fluxione tentato quàm longiſsimè reuellatur qui influit humor. Quæ quidem medendi ratio his qui à fluxione naſcuntur morbis appoſitiſsima & conferentiſsima à Galeno millies in mille locis habita eſt. 2. ad Glauc. cap. 7. ad finē. In Arte medicinali. & 2. ad Glauc. & 13. & 14. Method.

Dioſcoridem in Meliloto pingenda diminutum fuiſſe.

ENARRATIO V.

DIOSCORIDES egregius plantarum hiſtoriæ enarrator: eoq; in genere etiam ab ipſo Galeno princeps habitus (ut cui nimirum tantam in herbarum deſcriptionibus fidem, quantam nemini alteri adhibendam cenſeat) in meliloto pingenda, hoc eſt, ea quam ſertulam campanam Plinius & Celſus Latini ſermonis principes, Cato ſertam campanicam uocauit, non ſatis exactus aut potius in ea deſcribenda diminutus fuiſſe uidetur. De ea enim lib. III. cap. XLIII. ſcribens, ad hunc modum diſſerit. 6. de Simpl. fac. cap. 1.

μελίλωτος κράτιστος ὁ ἀττικὸς καὶ ὁ ἐν κυζίκῳ, καὶ ὁ ἐν χαλκηδόνι γινόμενος. κροκίζων καὶ εὐώδης. φύεται δὲ καὶ ἐν καμπανίᾳ περὶ νόλαν. μηλίζων, καὶ ἥττων τὴν εὐωδίαν.

Quod eſt: Melilotus probatiſsima attica, & quæ in Cyzico & Chalcedone naſcitur, croci colore & odorata. Naſcitur in Campania circa Nolam, colore luteo, & infirmo odore.

Hæc de Meliloto quantum ad illius plātæ natalem locum delectumq; pertinet Dioſcoridis aſſertio: quæ ſi cum aliarum plantarum ab eodem deſcriptarum hiſtoria conferatur, manca ſanè ac ieiuna iure dici poterit: ut in qua nimirum nec foliorum figura, ſubſtantia, qualitas, ſapor: nec radicis aut ſeminis natura ullatenus explicetur. quod in omnibus fermè reliquis plantarum deſcriptionibus facere ipſe ſolet. Niſi forte una tantum ratione uindicari ab oſcitantiæ crimine poſsit, quòd in ijs deſcribendis quæ paſsim ubique naſcerentur, quæq; uulgo eſſent nota, minorem adhibendam diligentiam cenſuerit. Plinius tamen diligentiſsimus atq; exactiſsimus rerum naturæ indagator, prætermittendum id etiam in uulgari illa herba meliloto non putauit. quin eius folia ac flores quales nam ſint egregiè depinxit, libro uidelicet naturalis hiſtoriæ XXI. cap. IX. in hæc uerba: Ergo in coronamenta folio uenere melothron, ſpireon, trigonon, cneoron, quod caſiam Higinus uocat. Et quod Cunilaginem, quæ conyza, melizophylon, quod apiaſtrum, meliloton quod Dioſcorides ab oſcitantiæ crimine uindicatur. Lib. 21. Nat. hiſto. cap. 9. & 11.

ſertul

ſertulam campanam uocant. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſsima, à Græcis in Sunio, mox Chalcidica & Cretica, ubicunq; uerò aſperis & ſyluestribus nata. Coronas ex hoc antiquitus factitatas indicio eſt nomen ſertulæ quod occupauit. Odor eius croco uicinus eſt & flos, ipſa cana. Placet maximè folijs breuiſsimis atq; pinguiſsimis. Hæc capite I X. capite uerò X I. eiuſdem libri. Melilotos, ait, ubiq; naſcitur, laudatiſsima tamen in Attica. Vbicunq; uerò recens, nec caudicans, & croco quàm ſimillima: quanquam in Italia odoratior & candida. Hactenus Plinius. Habere autem meliloton trifolij folia quanquam pinguiora, ipſum nomen lotos indicat, ut non immeritò quidam trifolij ſpeciem ipſum eſſe opinentur, & ſi reuera ab eo differt, quòd trifolium inodorum eſt, melilotos odorata: illud uirentia folia & tenuia, hæc candida & pinguia: ut meliloton trifolium non eſſe abundè ex his conſtet. Serapio eam longe aliter atq; Plinius depinxiſſe uidetur, qui cap. X V I I I. ſui de Simplicibus libri, folia ipſam habere uiridia, rotunda, atq; rara, ramulos tenues ſcripſit. fructumq; uaginis quibuſdam incluſum in quibus ſemina pauca cerulei coloris ſeu glauci, ut ille uocat, rotunda, exigua contineantur: atque eo ipſo loco Dioſcoridem citans, duo ipſius genera ex eiuſdem Dioſcoridis ſententia contra ueri fidem ſtatuit. Alterum croco ſimile odoratum, de quo reuera Dioſcorides præcitato loco: alterum fœno græco proximum, de quo ne uerbum quidem apud Dioſcoridem: tantum enim de illa, quæ croci colorem refert & odorata eſt, meminiſſe eum ſcimus: ut legenti caput de meliloto ſcriptum lib. I I I. certiſsima fide conſtat. Nec uideo unde id ſumpſiſſe Serapio potuerit, quum melilotos trifolij potius quàm fœni græci folia habere conſpiciatur. Quanquam ſcio fœno græco folia loto proxima eſſe, unde fortaſſe in eam opinionem deduci Serapio potuit, foliorum ſimilitudine deceptus. Atq; hæc de meliloto. Quæ à me non contradicendi ſtudio (quis enim id aduerſum Dioſcoridem auſit) ſed ueritatis magis inueſtigandæ amore (quæ nobis rebus cæteris omnibus ſecundum Deum eſt præferenda) optimi cuiuſq; ac candidiſsimi iudicio acrius excutienda propoſita ſunt.

Serapionis lapſus.

Rhabarbarum uocatum cum tota ſubſtantia exhibitum, ut medicinam factitantes dicere ſolent, ut utilius eſſe cùm omnibus: tum præſertim ſanguinem reiectantibus, & plus ſoluere quàm illius dilutum, quod uulgus medicorum infuſionem uocat.

ENARRATIO VI.

Cap. 55.

ECTISSIME illud à Galeno I. de Simpl. facul. dictum eſt, inuentionis omnis demonſtrationiſq; principia ea eſſe, quæ ſenſui atq; intellectui ſunt euidentia: quòd non aliunde fides rebus, quàm per ea quæ uel ſenſibus uel intellectui patent, haberi poſsit. Quamobrem qui rei cuiuſpiam naturam tractare, & quid nam unumquodq; in corpore poſsit demonſtratione oſtendere aggreditur, ut ab ijs principijs tractationis ſuæ initia ducat,

cat neceſſarium omnino uidetur. Itaq; mihi nunc faciendum id eſt, ut quando aduerſus medici cuiuſdam aſſertionem de Rhabarbaro in ſubſtantia exhibendo ſermo habendus eſt, oſtendendumq́; ipſum ſic exhibitum & amplius ſoluere, & utilius eſſe, præſertim ijs qui ſanguinem ex ore reijciũt ab ijs quæ & intellectui & ſenſibus perſpectiſsima ſunt exordiar. Quod antequam facio, rei hiſtoriam unde in hanc diſputationem incidimus enarrabo. Guido Argiuus Mediolanenſis, ætate iuuenis, temperamento calido & ſicco, mediocris habitus, uitam degens otioſam, cùm derepente in ſanguinis reiectionem, quæ Græcis αἱμοπτύης, uel rectius αἱμόπτυσις dicitur, incidiſſet: à ſanguinis nimirum tum copia, tum acrimonia perrupto uaſe, (erat autem uas in pulmone ruptum, uti ex ſanguinis tum tenuitate & florido colore, tum copia & reiectionis modo euidentiſsimè apparebat) noſq́; ad curationem acceſiuiſſet: ea confeſtim adhibuimus auxilia, quæ profutura, morbumq́; celeriter depulſura ſperauimus: ſectaq; ſtatim in cubito uena, ſanguinem non multum nec affatim, ſed ſæpius ac modicum eduximus: ſic enim auertere ſanguinem, & ad contraria loca reuellere iubet Methodi V. Galenus: moxq́; frictionibus, uinculis extremarum partium, cęteriſq; præſidijs commodè uſi, magnoq́; in ſilentio ac quiete ægrum ſeruantes, tum morbi cauſam, abundantiam ſcilicet ſuſtulimus, tum ſanguinem ſupprimentes, ulcus curauimus. Verùm quum ſanguinis acrimonia ob multam admiſtam bilim curationi plurimum obſtaret, hanc cholagogo medicamento purgandam magna certè ratione cenſuimus. quòd curari nequicquam morbus poſſet, manente quæ ipſum excitauerat cauſa: quæ docta Galeni millies in mille locis ſententia eſt. Itaq; de dando Rhabarbaro cogitantes, optime id medicamentum facere rati, in medicamẽti quidem delectu conſentientes, in exhibitionis modo diſſenſimus: alter enim ſolum radicis dilutum dandum: ego uerò ſubſtantiam totam cenſebam: exploratum habens ea quam intermiſtam ſoluendi facultati habet adſtringendi ui & curando à nobis affectui utilius fore, & plus noxij humoris ſic propinatum educere. Cui quidem ille meæ ſententiæ cùm magna proteruitate aduerſus iret: nec ullis ego eum rationibus à ſemel concepta opinione dimouere poſſem, ſtatui omnino quod uerbo perſuadere non potui de ſcripto monſtrare, efficereq́; ut demonſtrationis robore hominis conceptam opinionem ualidiſſimè frangam. Eſt itaque illud exploratiſsima ſenſuum fide manifeſtiſsimum, rheon hoc, quo de in præſentiarum agimus, è ſoluentium medicamentorum genere unum eſſe, adeò uiribus & nobilitate præſtans, ut eius generis præſidiorum primas tenere credatur: ut quod nimirum ſingulari quadam prærogatiua præ cæteris omnibus noxia à corpore uacuando, membra confirmet ac roboret, præſtanti ſcilicet quam habet adſtringendi ui, & omni (qua cætera purgantia medicamenta fermè omnia prædita ſunt) noxia qualitate careat. Vnde illud meritò dixiſſe de eo Arabs Auerrous V. ſuarum collectionum libro uiſus eſt Raned (quod nos uulgato nomine uel Rheubarbarum uel Rhabarbarum dicimus) admirabilius eſſe medicinis cæteris purgãtibus, eò quòd membra corporis omnia

5. & 7. Metho. & in Arte medic.

corr

corroboret, ſine uenenoſa qualitate ſit, & frenum quo cæteræ deſtituuntur, adſtringentem uidelicet ſui partem aromaticamq́ facultatem abundè multam poſsideat: ut euidentiſsimum ſit, ac longo iam uſu exploratum, nullo reliquo medicamento quàm hoc, tutius aut maiore cum fructu noxia à corpore pelli: ut magna cum ratione Meſueus & pueris & ſenibus, & uterum gerentibus tuto dari poſſe capite ad id proprio ſcripſerit. Quod perpendentes qui uulgò medicinam factitant, & quæſtui ſtudent, generoſo hoc medicamento nobilium ac potentum aluos, ubi opus eſt, purgant: quod tantæ interdum æſtimationis fuit, ut auri pretium pari pondere æquarit. Vtimur itaq; præcipuè eo nunc, uel ubi bilis purganda, uel tormina leuanda ſunt, uel ubi quis è ſublimi cecidit: & in uniuerſum, ubi cum humoris noxij uacuatione robur membris addendum eſt, aſtringendumq́ uiſcus: unde bilim noxiam uacuare ſtudemus. Cuius rei gratia utiliter ſanguinem ex ore reiectantibus datur, quod & humorem acrem commodè uacuet, & ſua quam poſsidet adſtringendi facultate, adaperta uaſa conſtringat ac denſet. Quæ nos una maximè ratio impulit, ut ægro huic ſalutariter propinandum ſuaderemus. Purgans itaq; eſſe Rhabarbarum hoc noſtrum medicamentum, & cholagogon, id eſt bilis commodè eductiuū, & quotidiana experientia docet, & neotericorum de eo ſcribentium, Arabum præſertim, concors aſſeueratio confirmat. Magna autem cum ratione Rhabarbarum hoc, noſtrum appellandum cenſui: hoc eſt noſtra, uel recenti anteceſſorum noſtrorum ætate inuentum, ut aliud eſſe ab antiquorum Rha, uel rheo uocato demonſtrem: non enim Dioſcorides, Galenus, & omnium uetuſtiſsimus Hippocrates noſtrum hoc Rhabarbarum pernouerunt. Paulo tamen cognitum fuiſſe ex multis eius autoris monumentorum locis cognoſci faciIlimè poteſt: libro enim primo cap. XLIII. ea numerans ex profeſſo quæ ſanis aluum mouere poſſunt, Rhabarbarum in ordinem cogit medicamentorum aluum ducentium:

Cap. de Rhabarbaro.

τῆ δὲ κοιλίᾳ συνεργητέον τερεβινθίνης διδόντας, ἐλαίας μέγεθος καταπίνειν εἰς ὕπνον τρεπομένοις. μᾶλλον δὲ ὑπάγειν βουλόμενοι ῥῆα βραχὺ καταμίξομεν.

Alui ſubductionem (ait) antiqui iuuabant, reſinam terebinthinam oliuæ modo dormituris deuorandam offerentes. At quum acrius aluum mouere cogitamus, rheu momentum admiſcebimus.

Hæc libro primo: libro uerò III. cap. XLVIII. aquæ intercutis curationem tractans, catapotijs illis quas in id morbi admirandas uocat, rheon hoc ut ſolutiuum admiſcet:

Καὶ ταῦτα δὲ θαυμαστὰ καταπότια ἀλόης, εὐφορβίου, κόκκου κνιδίου ἀνὰ ℥. α΄. ῥῆα ℥. ς΄. ἀναλάμβανε χυλῷ κράμβης καὶ πλάσσε. καταπότια δίδου λοβ. ζ. ἢ θ΄.

At ſequentia (ait) mirifica ſunt catapotia, Aloes, euforbij, grani gnidij, ſingulorum uncia: rhei ſemuncia, excipiuntur braſsicæ ſucco finguntur q́ catapotia, dantur ſiliquæ ſeptem aut nouem.

In Manardū

Vnde mirari ſubit Manardum, uirum alioqui oculatiſsimum, tam ſibi parum in hac re conſtitiſſe, ut rheon hoc nouum, priſcis modò cognitum, modò incognitum affirmet: & modò eiuſdem cum antiquorū rheo

generis,

generis, modò diuersi esse astruat. Diuersi quidem conceptis uerbis epistola VI. lib. XVII. cùm ait: Quòd si hoc de quo antiqui scripserunt, & quod penitus odore caret, recipiendum in pleuritide est: quis non libentius admiserit aliud genus quod in communi usu ante Paulum Aeginetam esse cœpit; barbarum scilicet uocatum, odore suo eximio principalia membra, & præcipuè spiritualia, miro modo corroborans, & uires recreans. Epistola uerò ultima lib. V. ad Leonicenum, Mihi inquit (de rha antiquorum, & rhabarbaro nostro loquens) eiusdem esse speciei uidetur, præstareq; Indicum. Et epistola II. libri VI. de Rhabarbaro nostrate loquens: Quicquid tamen sit, non est ambigendum eam prærogatiuam, non habuisse apud antiquos inter cathartica, quam nunc habet.

Vnde uidere est non satis ipsum sibi in hac re constitisse. Ad institutum itaq; redeuntes, purgans medicamentum esse rhabarbarum hoc nostrum cùm euidentissima sensuum fide constet, atq; Auerroys Cordubensis, & Ioannis Mesuei, neotericorumq; omnium de eo scribentium testimonio, id ostendere habemus plus ipsum tota sua substantia exhibitum soluere: utiliusq; dari, quàm ipsius dilutum, idq; hac potissimùm ratione suis ueluti axiomatis constante quæ uim demonstrationis sit habitura. Sunt autem axiomata medica hæc ex Galeno desumpta. Primum, Medicamenta alia suis ipsorum substantijs, alia qualitatibus manifestis agere: uti libro de Theriaca ad Pisonem bellissimè Galenus docet: cuius sua lingua loquentis eo loco hæc sunt uerba:

πολλὴ γάρ ἐστιν, ὡς οὐκ ἀγνοεῖς, πάρεστιν ἡμῖν εἰς τὴν χρῆσιν ἡ τῶν φαρμάκων περιουσία, καὶ οὕτως διάφορος, ὡς μὴ μόνον αὐτῆς ἐν τῇ συνθέσει τὸ ποικίλον τῆς δυνάμεως ὁρᾶσθαι δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁπλῶν φαρμάκων, τὰ μὲν ἐξ ὅλης αὐτῶν τῆς οὐσίας, μίαν τινὰ καὶ ἁπλῆν ἐπιδείκνυνται τὴν δύναμιν, ὥσπερ ἡ σκαμμωνία ξανθὴν χολὴν ἕλκειν φαίνεται. τὸ δὲ ἀεὶ τὸ ἀττικὸν ἐπίθυμον, τὸν τῆς μελαίνης χυμὸν διὰ τῆς κοιλίας καθαῖρον ὁρᾶται, καὶ ὁ κνίδιος κόκκος τοῦ φλέγματος, καὶ παντὸς τοῦ ὑδατώδους περιφανῶς ἀγωγός ἐστι. ταῦτα γὰρ τὰ φάρμακα ἐκ παντὸς αὐτῶν τοῦ μέρους, καὶ ἐξ ὅλης ἑαυτῶν τῆς οὐσίας τὴν ὁλκὴν τῶν χυμῶν τούτων ποιεῖσθαι φαίνεται.

Quod est: Multa quidem uti nō ignoras, penes nos est parata ad usum medicamentorum facultas, adeòq; diuersa, ut non solùm in compositione uirtutis diuersitas uideri queat, sed etiam simplicium medicamentorum, alia quidem ex tota ipsorum substantia unam quandam & simplicem uirtutem indicent. Quemadmodum scammonia bilem flauam trahere apparet. Epithymum atticum atrabilarium humorem ex uentriculo purgare cernitur. Coccus Gnidius pituitam & totum aquosum humorem educit. Hæc siquidem pharmaca ex tota ipsorum parte, totaq; substantia huiusmodi humorum eductionem moliri conspicimus. Quod explicare Mesueus uolens, non ineptè dixisse est uisus, solutiuum medicamentum non tale esse temperamenti sui merito, sed quia tali cœlesti uirtute donatum, Dicimus, inquit, quòd medicina laxatiua non est à re cōplexionali sic, sed quia talis. Neq; ut cōtrarium in contrarium quia contrarium, sed quia tale. Et neq; quidem simile attractiuum huius, uel erradicatiuum aut contrarium sed quia tale. Et neq; quia graue aut leue, agitatiuum su-

perius uel inferius, sed quia tale: dotatur enim omne duplici, ut Philosophi aiunt, uirtute, elementari, & cœlesti: huic quidem communi, huic uerò propria. Etenim calefactiuum & infrigidatiuum calidum & frigidum omne. Solutiuum autem non quia calidum, nec quia frigidum, sed quia cœlesti uirtute dotatum, sic ipsius mistionem regulante: & ob hoc quidem solutiuum hoc, illud uerò prouocatiuum. Secundum axioma, cui inniti nostra demonstratio debet, id est, medicamentorum facultates experientia esse dijudicandas: quod Galenus tum I. tum IX. de Simpl. facult. sæpisimè docet. Tertium facultates actionum esse causas, uti bellisimè idem Galenus libro de Facultatibus natur. probat. Quartum, has facultates nihil esse aliud, quàm potentias quasdam seu uirtutes rebus ipsis à natura inditas, quarum merito operentur: sic enim ea de re Plato I. de Repub. cùm inquit, Non'ne & uirtus tibi esse cuique uidetur, cui aliquod opus adscribitur? Ex his itaque hypothesibus, axiomatum uim habentibus, hanc construamus rationem: Rhabarbarum solutiuum quidem medicamentũ est, ut experientia docet, à tota igitur sui substantia solutiuum, Ex prima hypothesi: quæ enim soluunt, quatenus id efficiunt, à tota sui substantia id moliuntur, uti suprà ex Gal. lib. de Theriaca ad Pisonem & Mesueo monstrauimus. Sed quæ à tota ipsorum substantia operantur, maius opus efficiunt ubi plus substantiæ, quàm ubi minus: (ex quo enim operatio substantiam in talibus sequitur, necessarium quidem est, ubi abundantior eius rei substantia fuerit, maius ibi opus inueniri) Atqui in toto rhabarbaro longè plus substantiæ quàm in illius diluto inest: cùm in hoc solum pars tenuis & aërea, in illo præter hanc & terrea quoque insit: erit itaque & plus uirium in soluendo, cùm ex quarta hypothesi ex Platone sumpta, uirtus seu potentia res ipsas comitetur, & id sit cui proprium cuiusque opus adscribitur. Plus itaque rhabarbarum tota sua substantia exhibitum, quàm illius dilutũ mouebit, quod erat probandum. Præterea cùm facultas, ex tertia hypothesi, actionis sit causa: ubi hæc amplior fuerit, ibi actio maior. At in toto rhabarbaro quàm in illius diluto facultas maior: (ex quo facultas rei substantiam sequitur) manabit itaque à toto rhabarbaro quàm ab illius diluto facultas operandi amplior, atque proinde actio uberior erit. Sed quid rationibus immoror? cùm rationum omnium uim una experientia longo interuallo superet? An non id in dies experimur, maiorẽ à tota rhabarbari substantia quàm à liquore solutionem sequi? si enim parem rhabarbari portionem uni quidem tota cum substantia: alteri uerò sine hac, sed solo propinato liquore exhibueris, maiorem longè ab illa quàm ab hac (nisi aliundè impedimentum sequatur) uidebis. Quod millies ego in innumeris ægris sum apertisima sensuum fide expertus. Quod animaduertens Galenus IIII. de Sanitate tuenda, sic ea de re sententiam tulit: Medicamenta (inquit) subtilia facilius in totum corpus distribuuntur, crasiora in uentre hærent melius, & proinde deiectionibus hæc sunt idonea, illa cæteris operibus. An non conceptis hic uerbis Galenus nostræ sententiæ adstipulari uidetur? inquiens crasiora medicamenta in uentre melius hærere, ac proinde

Demõstratio de Rhabarbaro in substantia exhibito.

Altera Ratio demõstratiua.

inde

inde deiectionibus eſſe idonea magis. Quamobrem quum rhabarbarum tota ſua ſubſtantia exhibitum, & craſsius ſit quàm illius dilutum, & uentri firmius hæreat, deiectioni moliendæ erit idoneum magis, uel Galeni ſententia. Probauimus abundè ſatis opinor, & ualidiſsimis rationibus & experientiæ fide plus rhabarbarum totum quàm ipſius infuſum ſoluere. Adſtruendum id modo probatiſsimorum quorunq;, qui ea de re ſcripſerunt teſtimonijs: quò res tam firmis aſſertionis uinculis conſtabilita pro comperta haberi perpetuò poſsit. Meſueus certè apertiſsimè id teſtari uolens, Rhabarbari in puluere doſim à drachma una ad quatuor tãtum eſſe uult: infuſi uerò à ſeſquidrachma ad decem. Quanquam mendoſum eſſe eum locum abundè conſtet: ut pro decem drachmis, duæ ſcribendæ ſint: uti & Manardus in ſuis ad Meſueum Annotationibus, & Iacobus Syluius Medicorum noſtri ſeculi decus ſingulare & ornamentum, libro II. de Medicamentorum componendorum ratione teſtantur: hic enim ſic Meſuei locum emendandum cenſet. Rhabarbarum, inquit, cholagogum & phlegmagogum datur puluere à drachma dimidia ad drachmam unam & ſemiſſem: infuſum uerò à drachma una & dimidia ad drachmas duas: ut mendoſus ſit locus hic Meſuei, à drachma una & ſemiſſe ad drachmas decem: ſic enim nunquam ſcripſiſſe uidetur. Manardus uerò excellere nimis eam quantitatem, nec poſſe ſine diſcrimine ſemel dari (ut Pannonis cuiuſdam nobilis teſtimonio qui id temerè magno ſuo malo ſumpſerat) contendit. Itaq; quum Meſueus, Manardus, Syluius, & quotquot de factitanda medicina commentarios reliquerunt, maiorem infuſi rhabarbari doſim, minorem cum tota ſubſtantia exhibiti propinent: maiorem ſoluendi uim in toto rhabarbaro, quàm in illius diluto ineſſe cenſendum eſt. Verentur enim ne nimia quantitate effrenis ſequeretur ſolutio, ſi tantundem Rhabarbari quantum diluti ſui darent. Quæ enim uiribus efficaciora ſunt, minore doſi exhiberi: quæ infirmiora, ampliore debent: ſiliquæ enim Aegyptiæ, mellis aërei, tamarindorum, & ſimilium plus quàm rhabarbari, agarici, & ſcammonij exhibere, quum uſus eſt, ſolemus: quòd imbecilliora illa ſint, hæc fortiora. Sed quid in ijs laboro quæ perſpectiſsima quũ ſint demonſtrationis robur non requirunt? Manardus certè eo in argumento omni moleſtia ſeſe liberans, & ad Antonium Pedocham medicum ſcribens, epiſtola V I. libri X V I I. ita de tota re ceu cenſor quidam ſtatuit. Secundam (inquit) tuam dubitationem (erat autem dubitatio ea ab Pedocha Manardo propoſita: num Rheon totum deglutitum, quàm eius infuſum, plus moueat) ſolius Ioannis Meſuei teſtimonio, quem apud te magnæ autoritatis eſſe puto, facillimè diſſoluemus. Dari enim permittit hic uir liquorem, in quo rhabarbari madue- rint decem drachmæ, contriti uerò, quatuor ad ſummum drachmas concedit, contrarium facturus ſi maiorem uim purgandi relinqui in liquore putaſſet, ea quæ in tota ſubſtantia reperitur. Neq; hoc rheo peculiare exiſtimandum: cùm omni medicamini ſiue leniter ſiue uehementer purganti ſit cõmune: æqua enim cuiuſq; portio, ualidiùs longe purgat per ſe tota deglutita, quàm eius decoctum uel cremor ebibita. Nec credendum,

Iacobus Syluius.

ut tuæ innuunt rationes, totam purgatoriam uim in liquorem transfundi: Nam in eo etiam qui per quinqꝫ dies maduit, ad nos delato, licet animam perdidiſſe à Meſue dicatur, uis tamen adhuc quædam ſupereſt purgatoria, ut qua nec pars ipſa terreſtris penitus caret, in his præcipue medicamentis quæ (ut Meſuei modo loquamur) euacuant comprimendo.

Hæc de noſtro quo de in præſentiarum agimus argumento docta Manardi, nec minus uera aſſertio, quam latæ ſententiæ loco habendam à qua prouocare non liceat (ut Iuriſperiti dicere ſolent) optima certè ratione cenſeo. Maneat itaqꝫ in confeſſo illud, Plus Rhabarbarum, omneqꝫ aliud purgans medicamentum, per ſe totum deuoratum, quàm illius liquorem ſoluere. Dari uerò utilius præſertim in ſanguinis reiectatione totam ipſius ſubſtantiam, quàm dilutum, nemo quiſquam eſt qui ignoret: cùm terrea illa & adſtrictoria illius pars qua cogere & agglutinare apertum uas poteſt, inſit toto epoto rhabarbaro, non inſit autem in illius liquore: ut in quem ſolum pars tenuis & aërea, non terrea & craſſa rhabarbari transfundatur: tum etiam quòd ipſum totum exhibitum, cùm & abundè moueat, & adſtrictione ſua ſolutionem non impediente, uiſcera omnia corroboret, an non utilius dabitur, quàm ſi ſolus liquor dilutum'ue præbeatur? ut quod omni adſtringente uirtute ſpoliatum, qua robur principibus membris afferre debet, minimè roborare illa poſsit: quorum tamen ſummam eſſe in omni morbo habendam rationem, doctè Gal. x i. Methodi docuit. Quum enim uarias rhabarbaro dotes natura tribuerit, amaritudinem ſcilicet, qua bilioſa educit: acrimoniam leuem, qua incidere craſſa poteſt, adſtrictionem demum, qua diſſoluta roborare membra ualeat: an non præſtat totam illius ſubſtantiam, in qua hæc inſunt omnia, dare, quàm illius dilutum, à quo roborandi uis (præcipuum ſcilicet munus) abeſt? Adde quòd in ſoluentibus medicamentis propinandis antiqui infuſionibus uſi non ſunt, ſed ipſis per ſe deuoratis. Galenus enim v. Methodi catapotia conficit ex aloë, ſcammonio, colocynthide & agarico. Et x i i i i. cancrum curat epithymo ad drachmas quatuor cum ſero lactis exhibito. Et eodem loco, illuſtrem Romæ mulierem herpete laborantem, clam immiſſo in ſerum lactis ſcammonio purgauit: tantum (libro Quos & quando & quibus medicamentis purgare oportet) helleborum daturus, acetum mulſum, in quo ramuſculi hellebori albi in raphanum infixi maduerint, ad uomitum ciendum dari præcipit: ut intelligatur, priſcos cùm de purgantibus exhibendis medicamentis cogitarint, totum medicamentorum ſubſtantiam, non infuſionem quam uocamus dediſſe. Quod ſi illi in fortibus medicamentis utilibus fecerunt, ſcammonio, colocynthide, peplio, & reliquis, cur non multò cõmodius nos in leuibus, & quæ (ut Meſuei more loquamur) comprimendo educunt, id faciamus? Infuſiones enim ſiue diluta in medicamentis purgantibus (ut Meſueus in ſuis canonibus docet) eò inuenta ſunt, ut aut uis medicamenti omnis maior'ue illius pars in liquorem illum trahatur, ac tranſeat, aut ut gratior ſit medicata potio; (ſolent enim infuſa, quàm ſolida purgantium medicamentorum ſubſtantia gratiora eſſe) tum ut ſim-

plicis

plicis medicamenti facultas uehemens retundatur, ut tripolium lacte caprino maceratum clementius efficimus: uel ut facultas recens aliqua medicamento per infuſionem adiungatur, ut cùm à remotis educere excrementa uolumus, tripolium ſucco agreſtis cucumeris temperamus, ut ualentiùs attrahat: uel ut medicamentum lubricum & leue facileꝗ; fluens reddamus, quo modo colocynthidis ſubſtantiam liquore tragaganthi præinfuſam facilè labilem ac lubricam efficimus: ne adhæſu ſuo & mora uentriculo, inteſtinis, ueſicæ, moleſta ſit. Sic ſcammonium uiolaceo uel amygdalino oleo temperatum facilius deorſum truditur, nulla quas permeat partium noxa. Aut igitur liquor in quem quicquam immittitur medicamenti uires in ſe trahit, aut mutat, ac frangit, uel auget, & efficaciores reddit: quæ cuncta fuſiſsimè Meſueus & Sylvius docent. His itaꝗ; ſcopis ſi quando infundere medicamenta ſit opus, infuſis utendum. At cùm ſoluere uolumus, & à corpore noxia expellere, totam medicamenti ſubſtãtiam potius, quàm illius liquorẽ, ijs quas ſuprà attulimus rationibus, dare expedit: præſertim ſi eius generis ſit medicamẽtum, quod roborandi uiſcera (quæ infirmiora plerunꝗ; purgantium medicamẽtorum uſu reddi ſolent) poteſtatem habeat, quale inter cætera rheon hoc noſtrum haberi ſolet. Itaꝗ; conſultius facturos medicinam exercentes exiſtimo, ſi rhabarbarum daturi ad bilioſa purganda, totam illius ſubſtãtiam, quàm infuſum dederint: præſertim ſi in ſanguinis reiectatione propinaturi id ſint. Nam præterquàm quòd ſic exhibitum membra omnia corroborat, ſanguinem etiam adſtrictione ſua uehementer ſiſtit, ualet enim reiectioni ſanguinis rhacoma, non illud ſolùm quod Plinio, Dioſcoridi, atꝗ; Galeno cognitum fuit, inodorum ſcilicet, & adſtringendi ui præditum: ſed hoc etiam noſtrum, purgandi poteſtatem habens: notabilem enim ſtypſin guſtatum habere depræhenditur. Tu igitur his adductus ſententiam muta, & ueritati cede, ne plus tibi quàm ueritati tribuere uideare.

De pariendi ſtatuto mulieribus tempore: & an ad undecimum uſꝗ; menſem geſtari fœtus in utero poßit.

ENARRATIO VII.

V M de ſtatuto à natura mulieribus pariendi tempore cogitarem, uideremꝗ; nullum certum atꝗ; ſtatum tempus illis eſſe à natura præfinitum: cùm quaſdam ſeptimo, alias octauo, pleraſꝗ; nono, aliquas etiam decimo atꝗ; undecimi initio parere contingat, quæ eſſet tantæ rei cauſa animaduerſione ſanè digniſsimum exiſtimaui. In quam ſanè cogitationem acrius ut incumberem, uxoris meæ inopinatus immaturuſꝗ; partus effecit. Nam cùm ea utero grauis ſeptimeſtremꝗ; geſtãs fœtum in nonum menſem pro cætero ſuo more uentrem ſe geſtaturam arbitraretur, (etſi ſemel antea uitalem partum ſeptimo menſe edidiſſet) opinione ſua falſa, iliorum ac renum doloribus de repente correpta, aquoſis fluentibus ichoribus, adapertoꝗ; uteri oſtio parturire cœpit, moxꝗ; ſcitum forma puellum

peperit, qui biduo pòst destillatione in fauces pectusque irruēte, ac spiritus uiam intercludente, Deo sic disponente, sublatus est. Itaque cur nulla præcedente externa causa solius naturæ ductu egredi fœtus maturasset, cur etiam uitalis non fuisset cogitare cœpi: præsertim quum ab Hippocrate dictum in Epidemijs meminissem. Quibus nimirum nihil intra constitutum tempus accidit, ijs singulis quæ pariunt uitalia sunt. Quæ quidem sententia Græcè ita ab eo scribitur:

Lib. 6. Epidem. sectiōis octauæ, Aphorismo 6.

ὅσῃσι μὲν οὐδὲν ἔσω τοῦ πεπηγμένου χρόνου, ἑκάστῃσι τὰ τικτόμενα ἄγονα γίνεται.

Atque cùm hac quidem sententia declarare illud Hippocrates uisus sit, ut quibuscunque mulieribus grauidis intra statum à natura pariendi tempus (quod scilicet certas, statas, ac constitutas suis finibus uices habet) nihil incommodi acciderit, ijs inquam partus uitales fieri. Mirari subijt, cur quum nihil mali intra id tempus uxori meæ accidisset, qui æditus est infans uitalis tamen non fuerit, ut uel præcitata Hippocratis sententia esse debuerat. Quam ego rem cùm inquisitione dignissimam sim arbitratus, operæpretium facturum me existimaui, si ex probatissimorum autorum monumentis quæ ad huius rei explicationē maximè facere uisa erunt, ea adferam, nonnullis prius ad id negotij necessarijs prælibatis: quorum primum illud est, Cur cùm cæteris sit animantibus cunctis præstitutum à natura pariendi tempus, nullum sit certum mulieribus à natura datum. Secundum: Cur septimestres octimestresque non raro edantur. Et quanam ratione dies mensesque in uteri gestatione ex Hippocratis atque Galeni sententia dinumerari debeant. Postremò: Cur septimo mense nati uitales sint, octauo uerò minimè: quod uxori meæ accidisse infelici hoc partu animaduerti. Obiter & illud attingam, Num ad undecimum usque mensem gestari fœtus in utero posit. Quibus quàm potero breuissimè absolutis finem faciam. Porrò animantibus cunctis, tum quadrupedibus & uiuiparis, tum uolatilibus & ouiparis, constitutum esse à natura & pariendi & partus gerendi tempus, ex Græcis Aristoteles, ex nostris Plinius prodidere. Ille nempe VII. de Natura animalium ea de re ijs uerbis sententiam suam pronuntiauit:

Cap. 4. et 10. Proble. sect. proble. 41.

τὰ μὲν οὖν ἄλλα ζῶα μοναχῶς ποιεῖται τὴν τόκου τελείωσιν. εἷς γὰρ ὥρισται τοῦ τόκου χρόνος πᾶσιν. ἀνθρώπῳ δὲ πολλοὶ μόνῳ τῶν ζώων. καὶ γὰρ ἑπτάμηνα καὶ ὀκτάμηνα καὶ ἐννεάμηνα γίνονται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον. ἔνιαι δ᾽ ἐπιλαμβάνουσι, καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός.

Quod est: Sed cùm cætera animalia omnia singulari, ac simplici modo partum suum perficiant (unum enim pariēdi tempus statutum omnibus est) homini uni multiplex datum est. Nam & septimo mense, & octauo, & nono parere potest: & quod plurimùm decimo. Nonnullæ etiam undecimum tangunt.

7. Natur. hist. cap. 5.

Plinius uerò huius tanquam sententiæ paraphrastes atque interpres, sic illam expresit: Cæteris (inquit) animantibus statutum & pariēdi & partus gerēdi tēpus est: homo toto anno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octauo, & usque ad initia decimi undecimique. Atque hāc rem totam cōfirmans experimēto Aristoteles, lōga serie per singula ferè animantium genera uagatus, sexto de animalium historia quoto quæque

tēmp

tempore parere, & partum geſtare animalia ſoleant oſtendit. Indicans & certo anni tempore, & (quod prædicta ſententia explicauit) uno ac ſimplici modo tum parere, tum partum ferre animantia cuncta ſolere: unum tantum hominem, nec uno tempore, nec ſimplici more gigni. Cuius ego euentus eam eſſe cauſam crediderim, quòd cùm cæteris animantibus cunctis ſuus inſit ſtato tempore ad generandum appetitus, tumq; ueluti turgeſcentia prolis amore ad uenerem concitentur, quieta alioqui, nec ad concubitum prona, efficitur: ut cùm certum ſit ac conſtitutum concumbendi animantibus, atq; adeò generandi tempus, neceſſe quoq; ſit & pariendi & partus gerendi ſtatum eſſe ac ordinatum. In brutorum enim genere, ubi uno altero'ue maris initu impletæ fœminæ ſunt, marē amplius non admittunt: ſed ipſæ conceptus ſui obſeruantiſsimæ, & naturæ ductu partum ſuum perficiunt, & perfectum poſtea edunt: aliæ temporius, tardius aliæ, prout cuiq; & formandi fœtus & fouendi atq; alendi in utero, poſtremoq; edendi conſtitutum à natura fuerit tempus. Quod & in arborum fructibus euenire quoq; uidemus, ut alij alijs celerius, ſegnius'ue matureſcant: quod partim cœli ac ſoli clementia ac bonitate, partim arboris ac ſeminis, partim culturæ prouenire tradunt rei ruſticæ ſcriptores.

Cur cæteris animantibus certũ ſit pariẽdi & partus gerendi tempus: homini autem non ſic.

Itaq; cùm concubitus in partum ceu finem dirigatur, idq; naturæ iuſtiſsimæ atq; ſapientiſsimæ ductu, quæ motus ſuos omnes non impedita, aut alioqui caſu ullo externo labefactata, ſtatos, ordinatosq; habere ſolet: ſitq; concubitus in brutis animantibus certus ac conſtitutus, neceſſum quoq; eſt, & fœtus à conceptu geniti tum geſtationem, tum editionem ſtatam fixamq; eſſe. Homini uerò contra accidit. Nam quum nullum habeat certum ad concũbendum deſignatum tempus: Sed toto anno, ut Plinius ait, & incerto gignatur ſpatio, quod non unius tantum naturæ iuſtiſsimæ motu atq; impulſu in uenerem prolis gratia, ſed explendæ magis uoluptatis cauſa feratur: incertosq; & inordinatos habeat ad uenerem motus, prout uel ſeminis genitalis collecta in uaſis ſeminarijs copia, uel ſucculentior ac plenior corporis habitus, uel ipſa tandem uictus ratio, uel deprauata inferioris animæ partis (quam concupiſcitricem uocãt) appetitio, ad cõcubitum nullo ſtato tempore, nullo ordine hominem excitarit: fit profectò, ut cuius generationis initia tam incerta, inordinataq; fuerint, & ipſa quoq; tum geſtatio, tum editio non unius modi ſit: ſed incerta ipſa, inconſtans, uaria ac nullis temporum ſtatis finibus cohercita.

Vide Catonem cap. 7. 8. 9. & 31. Varro lib. 1. cap. 5. Colu. lib. 5. cap. 10. & lib. 10. per totũ. & lib. 11. cap. 3. & lib. de arboribus. Palladius lib. 1. ti. 34. et lib. 2. ti. 14. 15. 16 & lib. 3. ti. 25 & lib. 4. ti. 10. Conſtantinus lib. 10. cap. 1. 2. 3. 71. & lib. 11. cap 2. & 3.

Lib. Nat. hiſtor. 7. cap. 5.

Accedit præterea, quòd nos ipſi perfectos ordinatosq; naturæ motus in fœtu formando atq; in utero conſeruando plurimùm labefactamus atq; peruertimus. Perinde enim genito intus infanti, atq; ſatis, & uinearum gemmis accidit. In his enim, ubi iam ſparſum in terram ſemen ipſius gremio fotum atq; collectum, uporeq; ſuo tepefactum diffundi cœperit, herbeſcentemq; ex ſemine iacto uiriditatem elicere, ſi quis rurſus aratro proſcindere tentet, ſementem omnem diſperdi uideas, atq; corrumpi, gẽmantesq; item uites & fœtu ſuo turgidas, ſi ligone percuſſeris, omnem decutias fructum: (quæ concors eſt omnium rei ruſticæ ſcriptorum ſententia) ſic ſanè mulierem fœtu ſuo grauidam, ſi crebro concubitu agites,

Simile pulchrum.

corrumpi omnino fœtum uideas: dehiſcente utiq; uteri hoſtio, qui toto geſtationis tempore ita adſtrictus clauſuſq; manet, ut ne ſpecilli mucronem (quod ait Gal.) admittere poſsit. Quod & ipſum rectè animaduertentes inter Pœnos medicos præſtantiſsimi Rhaſes & Auicennas, utero gerentem à concubitu omnino arcendam, ſi conceptum ſeruare uelit, doctiſsimè conſulunt.

Gal. de locis affect. & 15. de Vſu partium. 4. ad Almanſ. cap. 27. Fen 21. tertij trac. 2. cap. 2.

Quin & illud non minimum partus tempus uariare ſolet, quod cùm toto geſtationis tempore mulieres nec cauta uictus ratione utantur, nec incommoda ea ſæpenumero uitent, quorum occaſione maturare partus ſolet: efficitur, ut pro horum ratione quæ prægnanti incautè eueniunt, infans alio atq; alio tempore edatur. Nimius enim motus, frequens concubitus, ciborum acrium & aperientium creber uſus, rixa, mœror, triſtitia, ira, curæ, (quæ animi pathemata ſunt, & ſæpenumero in prægnantes incurrunt) adhæc innumeri morbi, præſertim qui acuti ſunt, & naturæ ordinem peruertere, & partum accelerare quàm maximè poſcunt. Quæ cauſa eſt, cur pariendi nullũ ſit ſtatum fixumq; in homine tempus: prout hæc quæ enumerauimus omnia in ſeptimum, octauum, ac nonum geſtationis menſem incidere poſſunt, laboreſq; grauidæ mulieri inferre: qui non ſolùm prædictis menſibus, ſed & alijs quoq; contingere ſolent: quod animaduertens Hippocrates, meritò dixit,

6. Epidemi. part. 8. apho. 12.

Ἐπὶ πλέονα δὲ χρόνου οἱ πόνοι τρίτῳ, πέμπτῳ, ἑβδόμῳ, ἐνάτῳ μηνὶ, τετάρτῳ, ἕκτῳ, ὀγδόῳ.

Quod eſt: Vt plurimùm labores tertio, quinto, ſeptimo, nono, quarto, ſexto, & octauo menſibus fiunt. Laboris utiq; nomine quicquid infra tempus geſtationis acciderit intelligens, ſiue id in fœtus conformatione, ſiue illius motu, ſeu abortu, ſeu perfectione & editione fiat. Qui quidem labores, cõſtituto (vt ait Hippocrates) tempore fiunt: nempe tertio, quinto, ſeptimo, nono, quarto, ſexto, & octauo menſibus. Coniũxit verò tertium, quintum, ſeptimum & nonum, tanquam impares, in quibus labores contingunt: quartum, ſextum & octauum tanquam pares. Itaq; cùm innumera ſint quæ mulieri uterum gerẽti toto geſtionis tẽpore negotiũ faceſcere poſsint: præſertim ubi fœtus iam grandior effectus, exitum ſibi ipſe diſruptis ferè membranis & calcitratu molitur, quod ſeptimo potiſsimùm menſe contingere Hippocrates libro de ſeptimeſtri partu affirmauit. Cùm id temporis pelliculæ, vt idem ait, in quibus ab initio nutritus fuit infans, quemadmodum ſpicarum membranæ laxantur, ad id coactæ antequã fructus perfectè matureſcat: & fortiſsimi ac pleniſsimi fœtus violãtes ac dirumpentes pelliculas, partum fieri cogunt: fit, vt nullum ſit pariendi ſtatutum à natura mulieribus tempus. Quam eſſe cauſam idem uoluit, cur nõ rarò ſeptimeſtres edãtur partus. In brutis uerò cũ ſimplex & uniuſmodi ſit omnis uitæ ac uictus ratio, eodemq; naturæ tenore in geſtatione ſeſe grauidæ animantes habeãt: nec animi perturbationibus, aut alioqui inordinatis motionibus, niſi laceſsita, ſint ipſa obnoxia perinde atque homines, efficitur, ut & geſtationis & editionis ſua habeant tempora atq; fines, intra quos & partum perficere, & in lucem edere poſſunt

Cur ſeptimeſtres edantur partus.

ſunt. Vnde cùm de brutorum partu agit ex profeſſo Ariſtoteles. VI. præſertim de animalium natura, vnicuique animãtium generi, & geſtationis & partus certa aſsignat temporum ſpatia. Vbi verò de homine agit, libro ſcilicet eiuſdem tractationis ſeptimo, non ſtata & fixa, ſed incerta ſtatuit & varia pariendi, & geſtandi tempora. Vnum enim, inquit, brutis omnibus pariendi tempus ſtatutum eſt: homini vni multiplex datum eſt. uti præcitata eiuſdem autoris ab initio enarrationis ſententia abundè explicauimus. Atque hæc de primo.

Secundum porrò illud eſt, Cur ſeptimeſtres octimeſtresq́ non rarò prodeant partus: & quanam ratione dierum ſupputatio in vteri geſtatione fieri debeat. Qua in re explicanda conuenientiſsimè ab ipſius rei eſſentia ſumendum nobis erit exordium. Quod eos facere debere, qui cum demonſtratione quippiam ſunt dicturi, Galenus doctiſsimè affirmauit: quòd inuentionis omnis in omni propoſita contemplatione initium ſit, antè cognoſcere, quid nam eſt id quod quæritur, ut Plato in Alcibiade primo, & Hippia minore, & in Sophiſta, tum uerò præcipuè in Protagora, & idemmet Galenus docent. Partum uerò eſſe uolunt geniti in utero infantis atque iam perfecti editionem. Et ſi interdum non pro editione ſolùm & natali uitæ initio, ſed pro geſtione ipſa uſurpari ſolet: uti Plinius cùm inquit, cæteris animantibus ſtatutum & pariendi & partus gerendi tempus eſt. Et rurſus cap. 15. eiuſdem: Ergo cùm grauidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur. Et Gaza Ariſtotelem interpretans VII. de Natura animalium cap. IIII. in eandem ſignificationem partus nomine uſus eſt. Cætera, inquit, animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiunt. Quibus quidem locis partus nomen pro conceptu ipſo, non pro eo qui editus iam in lucem eſt, uſurpatur. & ſi ſignificãtius atq; appoſite magis, uel pro ipſo pariendi actu, uel pro edito in lucem infante Latinis ſumitur: ut apud eundem Plinium, de ſeſeli agens, Sunt & folia utilia (inquit) ut quæ partus adiuuent etiam quadrupedum. Et rurſus de Aneſo, Et ſtatim à partu dandum polenta inſperſa. Et innumeris alijs locis. Et apud Ciceronem lib. de Natura deorum: Diana, inquit, adhibetur ad partus: quòd ij ſeptem aut nouem Lunæ curſibus matureſcant. Nos uerò de ipſo præcipuè pariendi actu hic partus nomen intelligi uolumus, dum de conſtituto partus tempore cauſas inueſtigamus: tum & de edito iam in lucem infante, dum id quærimus, cur ſeptimeſtres octimeſtresq́ naſcantur. Septimeſtres porrò octimeſtresq́ edi partus, non ſolùm Hippocratis atq; Galeni, tum etiam Ariſtotelis atq; Alexandri Peripatetici ſummorum autorum teſtatiſsima fide receptum eſt: ſed & experientia duce, quæ normæ uice ſemper (ut Galenus ait) habenda eſt, & demonſtrationis omnis initium, uel eiuſdem teſtimonio. Pleroſq; enim ſeptimo menſe genitos, octauo etiam non paucos uideas. Quamobrem quum ea certiſsima omnium demonſtratio habeatur, quæ ab euidentiſsimis deducta, ſui ipſius fidem facit: nihil autem uſquam experientia aut certius, aut firmius euidentiusq́ excogitari poſsit: conſequens eſt, conſtanter ut aſſeueremus, ſeptimo octa

5. de Sympt. cau.

Lib. num ars tuendæ ſani. ad medicam artem ſpectet

7. Natu. hiſt. cap. 5. et rurſus cap. 15.

Lib. 20. Natur. hiſt. ca. 5. Vbi ſuprà cap. 17

6. de Sanit. tuen. Lib. de cuiuſque peccatorum notitia. & 1. de alimen. fa.

octauoq́ꝫ mense nasci hominem posse. Cur uerò id fiat, non satis à nostris explicatum. Itaq; ad eam rem exponendam quantum conniti uiribus & animo potero, tantum certè præstabo. Nasci uerò septimo mense hominem Hippocrates in hæc uerba testatum reliquit:

Lib. de carnibus ad finem.

τὸ παιδίον ἑπτάμηνον γόνον γενόμενον, λόγῳ γεγένηται καὶ ζῇ, καὶ λόγον ἔχει τοιοῦτον, καὶ ἀριθμὸν ἀτρεκέα ἐς τὰς ἑβδομάδας. ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον, οὐδὲν βιοῖ πώποτε. ἐννέα δὲ μηνῶν καὶ δέκα ἡμερέων γόνος γίγνεται καὶ ζῇ, καὶ ἔχει τὸν ἀριθμὸν ἀτρεκέα ἐς τὰς ἑβδομάδας.

Quod est: Puer septimo mense natus, pro ratione natus est: & uiuit, habetq́ꝫ rationem ac numerum ad hebdomadas uerè & exactè respondentem. Mense autem octauo natus, nullus unquam uixit. Nouem uerò mensium, & decem dierum partus fit, & uiuit, & habet ad hebdomadas numerum exactum. Hæc libro de carnibus: libro uerò de septimestri partu:

οἱ δὲ ἑπτάμηνοι γίνονται, ἐκ τῶν ἑκατὸν ἡμερέων, καὶ ὀγδοήκοντα, καὶ δύο, καὶ προσέτι μορίῳ.

Id est: Septimestres nascuntur diebus cẽtum & octuaginta duobus ac dimidio, & insuper accedente diei particula.

Galenus uerò eiusdem tractationis libro, qui item de septimestri partu inscribitur, eadem ex Hippocratis sententia confirmat. Post dimidij anni tempus (inquit) posse septimestrem fœtum in lucem edi uoluit Hippocrates: idipsum quoq; Philosophorum summus Aristoteles. Cùm cætera animalia omnia (inquit) singulari ac simplici modo partum suum perficiant, (unum enim pariendi tempus statutum omnibus est) homini uni multiplex datum est. Nam & septimo mense, & octauo, & nono parere potest. Alexander uerò Aphrodiseus in problematis, cur septimestres infantes uitales sint, octimestres minimè, quærit: magnaq́ꝫ indagine causam inuestigat. Quod item facit Plutarchus autor grauissimus libro de philosophorum placitis V. cap. XVIII. Quin & Plinius hominem toto anno & incerto gigni spatio, ut alius septimo, octauo alius nascatur, magna fide asseuerant. Ex horum itaq; tantorum uirorum assertionibus, ipsaq́ꝫ experientia duce, ac rerum omnium magistra (cui refragari nemo quisquam potest) euidentissimè constare arbitror, septimo, octauoq́ꝫ mense nasci hominem posse: cui uni innixus diuinus Hippocrates dogmatis sui assertionem ueluti firmissimis demonstrationis nexibus conclusit.

7. de Natur. animalium cap. 4

Sectione 3. proble. 46

7. Natu. hist. cap. 5

Ad finem libri de carnibus.

θαυμάσειε δ' ἄν τις καὶ τοῦτο ὅστις ἄπειρός ἐστιν, εἰ ἑπτάμηνον γίνεται παιδίον. ἐγὼ μὲν οὖν αὐτὸς ὤπωπα καὶ συχνά. εἰ δέ τις βούλεται καὶ τοῦτο ἐλέγξαι, ῥηίδιον πρὸς τὰς ἀκεστρίδας αἳ πάρεισι τῇσι τικτούσῃσιν ἐλθὼν πυθέσθαι.

Quod est: Cæterùm inexpertus quispiam mirari queat, quòd septimestris puer nascatur. Ego quidem igitur hoc ipsum uidi, & quidem frequenter. Siquis autem hæc depræhendere uult, facilè est obstetrices adire, quæ parientibus adsunt, & ex ipsis percunctari.

Cur septimestres nascantur partus, ex Hippoc. libr. de Septimestri partu ad initium.

At ut hoc uel experientiæ fide testatissimum, sic illud abstrusissimum, ac in naturæ ueluti recessibus positum, cur septimestres nascantur: cuius euentus causam hanc esse idem autor uoluit, quòd id temporis & maturescere

reſcere fœtus, & robore augeſcere incipiat, magiſq; quàm alijs perfici temporibus: pelliculiſq;, in quibus concluſus in aluo manet, à fortiſsimo fœtu uiolatis atq; laxatis (uti in ſemente ſpicarum membranæ pleniſsimo ac ualidiſsimo fœtu diſtentæ, laxari cogũtur anteaquam fructus perfectè matureſcat) partum uiolento quodam motu accelerari. Quum (inquit) ad hoc perfectionis principium partus peruenerit, matureſcente fœtu, & robore multum augeſcente, in perfectione magis quàm in alijs temporibus, pelliculæ in quibus ab initio nutritus fuit, quemadmodum ſpicarum membranæ laxantur, ad id coactæ anteaquam fructus perfecte matureſcat: & fortiſsimi ac pleniſsimi fœtus uiolantes ac dirumpentes pelliculas, partum fieri cogunt, & plurimi ex his pereunt. Græca non appono, ne nimia uerborum mole inanis excreſcat oratio.

Lib. de Septimeſtri partu.

Cur uerò talia puero ſeptimo menſe, quàm alijs potius contingant, ſeptenarij numeri in naturæ iudicijs, & arcanis ipſius motionibus præcellentis dignitati ac uiribus attribuere conceptis uerbis Hippocrates uidetur. Quòd & morborum iudicia ſeptenarijs diebus, ſi acuti fuerint, perfici ſolent, & puerorum dentitio eodem annorum curriculo expleri. Neceſsitatem autem naturæ, quapropter in ſeptem hæc ſingula diſpenſentur, alio ſe loco demonſtraturum Hippocrates pollicetur. Cenſet itaq; tum ſeptimeſtres naſci, quum uulua id temporis expleatur, eaq; fœtu iam propè maturo diſtẽta laxari incipiat, membranæq; dirumpi, unde erumpere fœtum neceſſe ſit. Expletur autem ſeptimo menſe uterus, uel ob loculorum anguſtiam, qui fœtum grandiorem continere præ anguſtia non poſſunt, unde emergere ui naturæ infans cogitur: uel ob fœtus celerem uiolentumq; motum, quo calcitratu nimio ualenter membranas laxans atq; diſrumpens, uiam ſibi ad exitum facit, uel tandem maturitatis perfectione: (cõtingit enim alios alijs celerius perfici) Atq; primus quidẽ perfectionis limes, quo uitalem edi infantem contingit, ſeptimus menſis eſt: qui maturius quàm ſeptimo menſe prodeat, (Ariſtoteles inquit) nullo pacto uitalis eſt: qui ſeptimo, uitalis quidem hic primus exit. Quæ quidem uerba ex hoc Hippocratis loco deſumpta eſſe uidentur, quo ad perfectionis principium peruenire partum ſeptimo menſe affirmauit, & uiribus roborato fœtu aditum ſibi parare, quò in lucem exeat. Quam quidem ſententiam ex amborum penu ac promptuario deprompſiſſe Plutarchus autor grauiſsimus, eo qui de placitis philoſophorum inſcribitur libro, uidetur. Hac enim de re ex profeſſo tractans, Hippocratis & Ariſtotelis ſenſa ita expreſsit: Ariſtoteles (inquit) Hippocratesq; putant, ſi uulua menſibus expleatur ſeptem, tum deniq; erumpere infantes, uitalesq; naſci. Atq; hæc ſumma ac naturæ conſentiens ratio eſſe mihi uidetur, cur ſeptimeſtres ſæpenumero infantes prodeant. Inepta porrò, nec naturæ operibus cõgruens, ea quam Plinius affert, ſeptimo tantum naſci eos, qui aut pridie poſtero'ue plenilunij die, aut interlunio concepti ſint. Cur enim ij dies potius quàm alij, in quibus concipi fœtus poſſunt, præſtare id ualeant, ut partum ad ſeptimum menſem accelerent, nulla eſt ratio: quocunque enim menſis tempore gigni in aluo fœtum contingat, ſiue

7. de Natura animalium cap. 4.

Lib. 5. capite 11.

7. Natu. hiſto. cap. 5.

siue id interlunio, siue plenilunio, siue medijs in quadraturis (ut uulgò Astronomi loquuntur) fiat, si modò expleri uuluam septimo mense usu eueniat: eo ipso mense erumpere infantem pro testium adductorum sententia consequens quidem ac necessarium certè erit. Itaque non interlunio aut postridie plenilunij gigni infantem, editionis in lucem septimo mense, (ut Plinius arbitratur) sed uuluæ expletio, & partus id temporis consummatio atque perfectio, membranarumq; diruptio causa erit. Adde quòd quum exactissimè tum Hippocrates, tum Galenus de septimestri partu editis libellis tractauerint: quantaq; fieri potuit methodo eius euentus causas omnes fuerint perscrutati, si editionis septimo mense conceptum pridie postero'ue plenilunij die, aut interlunio factum causam esse existimassent: aut ex aliorum scriptis compertum habuissent, id eos profectò non latuisset: nec se aut inscitiæ, aut indiligentiæ nomine notari siuissent: præsertim quum essent astronomiæ omnis callentissimi, lunæq; cæterorumq; planetarum & uires & potestates tenerent: quibus inferiora hæc (hominis præsertim corpus) immutare suo aut motu, aut influxu, aut lumine, aut tandem arcanis quibusdam & abditis facultatibus possunt. Quod quum nullo pacto ab ipsis, ijs quæ ediderunt commentarijs, proditum sit: censendum profectò editionis partus septimestris, non lunæ locum ipso geniture tempore, (ut Plinius arbitratur) sed quas attulimus ex Hippocrate causas pro ueris firmisq; habendas. Non enim usquam à quoquam ueterum astronomorum proditum est, (quod quidem eorum sit traditum monumentis ijs quæ ad nostram ætatem manarunt) ex loco lunæ tempus gestationis moræq; infantis in utero definiri numerariq; posse, ut qui pridie, postero'ue plenilunij die conceptus sit, eum septem totos menses gestari in utero, moxq; in lucem edi sit necesse: qui alijs diebus genitus sit, eum longiores in utero trahere moras. Non hæc profectò Ptolemæus, non Hermes, non Auenazra, non Haly, aut ueterum demum quispiam, qui astrorum effectiones & potestates scriptis notarint, monumentis usquam suis prodiderunt. Atque eadem de octimestri partu ratio est, qui enim eo temporis spatio consummati perfectiq; sunt, uuluæq; ita fœtu turgidæ, ut ferre onus in longius tempus minimè posint, efficitur, ut calcitratu diruptis membranis prodeat in lucem infans. Quanam uerò ratione dierum in uteri gestatione numeratio fieri debeat, (quod prodituros nos suprà promisimus) ex Hippocratis Galeniq; sententia quanta maxima fide potero explicabo. Supputationē porrò in uniuersum à conceptu in partum fieri debere nemo est qui nesciat: Totum enim id tempus, quod à genito intus infante ad eius exitum interest, gestatio dici consueuit, & mulieres tum uentrem gestare à iuris peritis dicuntur. Hippocrates unus omnium hoc in genere diligentissimè uersatus, per menses & hebdomadum decadas supputare totum gestationis tempus solet: unicuique decadi septuaginta dies, hebdomadæ uerò dies septem, unde nomen sortita uidetur, assignans. Eius uerba libro de Carnibus hæc sunt: Quatuor (inquit) denarii hebdomadum, dies sunt ducenti & octoginta: in denarium autem hebdomadum septuaginta dies

Supputatio dierum in gestatione quomodo fienda.

Gestatio.

incur

incurrunt. Habet autem & ſeptimeſtris partus tres denarios, ſiue decadas hebdomadum, & in unaquaque decade ſeptuaginta dies. Tres uerò hebdomadum decades ex toto ſunt dies ducenti ac decem. Cui item ſuppu tationi quadrat ea quæ ab Auicenna Fen. 21. tertii, cap. 2. deſcribitur. ſeptem enim menſium ſpatium diebus ducentis ac decem confici pro Hippocratis ſententia affirmauit, uti nouem menſium diebus ducẽtis ſeptuaginta. Hic uerò menſis nomine non lunarem intelligi uolumus, Galeni more, qui libro de ſeptimeſtri partu menſem uocat ſpatium id, quod ab uno lunæ coitu cum ſole uſque ad alterum intercedit: quod uiginti nouẽ dierum ac dimidii curriculo compleri eodem ipſo libro idem autor prodidit. Nec obſtat quòd aliubi menſem Galenus non uiginti nouem dierum ſpatiò, ſed uiginti ſeptem perfici, adiecto horarum octo interuallo affirmarit. Nulla enim hac ipſa in re ob id pugnantia inueniri poteſt. Eſt enim lunæ motus inæqualis, ut idem autor teſtatur, eoq; efficitur, ut non uno ſemper eodemq; ſtato dierum numero curſum luna ſuum conficiat. Nam cùm ab uno quodam ſigniferi loco progreſſa, perenni motu tandiu fertur quoad abſoluto curſu in eundem ipſum locum, unde primum moueri ceperat, redierit (quem quidem motum Ptolemęus & Aſtronomi omnes curſum longitudinis uocant) tum ſanè orbem conficit ſuum. idq; temporis interuallum, progreſsionis menſem uocant, finiturq; diebus uiginti ſeptem horis octo, hoc eſt tertia diei parte, ut libro de Diebus decretorijs III. cap. IIII. uult Galenus. Quem quidem lunæ curſum ex motu cẽtri epicycli lunæ fieri, quo ſingulò quoto die tredecim zodiaci gradus, & momenta XIIII. conficit, Ptolemæus affirmat. Sed menſem coitus lunæ Galenus uiginti nouem dierum ac dimidij ſpatio conſtare uult: alterũ uerò illum quem longitudinis curſum Aſtronomi, Galenus impreſsionis, ſeu apparitionis menſem uocandum cenſuit, uiginti ſeptem diebus. Is autem menſis hanc ob id ſortitus eſt nomenclaturã, quòd cum luna à ſole ſeiuncta, ſpatio tãto ut acceptum ab ipſo lumen impartiri ſubditis corporibus poſsit, ea ualdè afficiat, uimq; ſuam (lumen potiſſimùm) imprimat: quod ſane temporis interuallum minus eſſe altero illo quo cum ſole luna coit apertiſsimum eſt. Subtrahuntur enim à toto illo temporis ſpatio (quod uiginti nouem dierum eſſe diximus) tres circiter dies, quibus ſub ſole deliteſcens atq; abdita luna lumen nobis ſuum impartiri non poteſt. Quos ſanè dies rei Ruſticæ ſcriptores illunes uocant, quaſi ſine lunæ lumine. Itaque conſtat, nullam in Galeni dictis repugnantiam eſſe, & ſi pugnare ſibi inuicem præcitati loci uidentur. Sed an integris diebus atque hebdomadis fieri hæc ſupputatio debeat, inquiſitione digniſsimum arbitror, quòd pugnantes itidem ea de re inueniam Hippocratis aliquot locos. Is enim præcitato anteà libro de carnibus uidetur integris diebus atque hebdomadis geſtationis tempus numerare, cùm ſeptimeſtres partus tres decadas hebdomadum habere, unamquãq; autem decaden ſeptuaginta dies affirmet. Sic enim in totum fient ducenti ac decem dies: quos ſi per ſeptenarium numerum diuiſeris arithmetico more, conficient triginta dies in ſingulos menſes: ſepties enim triginta,

3. de diebus decretorijs. cap. 4.

Cõciliatio pugnantium locorũ Galeni. Vbi ſuprà.

Lib. de ſeptimeſtri partu.

ducētos ac decem ad unguem conficiunt dies. Cui ſanè ſupputationi congruit ea quæ Auicennæ, Fen. XXI. tertij, cap. II. qui pedibus in Hippocratis ſententiam it. Verùm alio loco Hippocrates non per integros dies ſupputationem eſſe faciendam, conceptis uerbis docet: libro namque de Iudicationibus iudices ac decretorios dies enumerans, quibus decernere morbi ſolent, ita ad uerbum ſententiam mentemq́; ſuam expreſsit:

Lib. de Iudicationibus ad principium.

οὐ δύναται δὲ ὅλαις ἡμέραις οὐδὲν τούτων ἀριθμεῖσθαι ἀτρεκέως. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐνιαυτοί τε καὶ μῆνες ὅλαις ἡμέραις πεφύκασιν, οὐδὲ ξυνεστήκασιν.

Quod eſt: Non poteſt autem quicquam horum integris diebus exactè numerari: neq; enim anni ac menſes totis diebus conſtant.

3. de diebus decretorijs. cap. 9.

Quam quidem Hippocratis ſententiam, Galenus ueluti explicans ita eſt interpretatus. Cur, inquit, & uigeſimus & uigeſimus primus, multò magis uigeſimus decernat, explicabo. Primum quum huiuſmodi morbus diuturnus iam eſt, & paribus diebus acceſsiones fiunt: deinde quòd ſeptimana non integris ſeptem diebus conſtet, ueluti prius expoſitum eſt. Nouit hoc quoq; Hippocrates, ſic in opere prognoſtico inquiens: Hæ igitur acceſsiones per quatuor in uiginti auctæ finiuntur. His ſubiungit: Verùm huiuſmodi ſupputatio, per integros dies nimirum fieri non poteſt; quippe cùm nec annus, nec menſes ipſi integris diebus numerentur. Vt igitur annus ad trecentos ſexaginta quinq; dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet, tum menſis ad triginta dies abſoluendos, unius dimidium deſiderat: ſic & ſeptimana ſexta maximè diei parte, ut ſeptem integros habeat, indiget. Et rurſum ſub finem capitis, Iam (inquit) ſanè oſtendi ſecundum rei ueritatem, & Hippocratis ſententiam, nullam horum ſupputationem per dies integros fieri poſſe, hoc eſt, abſolute citraq; fracturam; neq; ſeptimanam, neq; quaternionem, neq; menſem, neque annum, neque alium quemuis numerum. Itaque ex horum ſententia conſtat, numerationem non integris hebdomadis atq; diebus, ſed ad integros dies atque hebdomadas, temporum momenta (quas fracturas Arithmetici uocant) addenda eſſe. Verùm ſi quis paulò penitius autorum ſenſa fuerit perſcrutatus, aliam eſſe in geſtatione ſupputandi rationem, aliam longè in morborum decretorijs inueniet. Hippocrates certè geſtationis tempus dum numerat, libro de Carnibus, per integros dies atque hebdomadas, ſolaremq́; menſem triginta dierum, ſupputationem facit, dum ſeptimeſtrem puerum legitimè & natum & uitalem eſſe affirmat: quòd rationem & numerum habeat ad hebdomadas exactum, nempe tres decadas hebdomadum complectentem: in unaquaque autem hebdomadum decade ſeptuaginta dies ineſſe uelit. Sic item eodem loco nouem mēſium decemq́; dierum partum eadem ratione uitalem eſſe confirmat, quòd quatuor hebdomadū decadas, ſeu dies ducentos & octoginta cōtineat. Quæ ſi uera ſunt, (uti ſunt) neceſſariū quidem eſt ſupputationem ab eo integris, non fractis numeris fieri. Nam ſi unaquæq; hebdomadum decas, ſeptuaginta dies (ut ipſe uult) continet: hebdomadam ſeptem totos integros dies cōplecti erit neceſſe, ſi enim denarium numerum per ſeptenarium, more arithmetico duxeris, ſeptuaginta conſurgent. Itaque

cùm

cùm ſeptimeſtris partus ducentos ac decem dies, ſeu tres hebdomadum decadas contineat: fit, ut ſi eos dies per ſeptenarium numerum diuiſeris, triginta in ſingulos menſes conſurgant dies. Quam item ſupputandi rationem ſecutus fuiſſe Auicenna cõceptis uerbis uidetur, qui ſeptimeſtrem partum ducentis ac decem diebus perfici atq; in lucem edi, nouimeſtrem autem, ducentis ſeptuaginta aſtruxit. Vnde fateri neceſſe eſt, ſolaribus menſibus, non lunæ motu actis, geſtationem in utero matris metiri debere, ut ſingulis menſibus triginta dies, Græcorum more reſpondeant, tam in ſeptimeſtri, quàm nouimeſtri partu: quum hic ducentis ac ſeptuaginta diebus, ille ducentis ac decem naſcatur. Hos enim ducentos ac decẽ dies ſi ſeptenario numero partiaris, triginta arithmetica ſupputatione conſtabunt: uel ſi triginta dies ſeptenario ducas, ducentos ac decem conficies dies: ſepties enim triginta hunc dierum numerum conficiunt, uti nouies triginta ducentos & ſeptuaginta. Quam quidem de mẽſium ſupputatione ſententiam, in fœtuum geſtatione attigiſſe uiſus eſt Iacobus à Partibus Auicennæ interpres, præcitatum Auicennæ locum explanãs, qui triginta dies unicuique menſi adſcribit. Item & Fuchſius noſtri ſeculi medicorum princeps commen. VIII. in ſextum Epidemiorum Hippocratis. Sed in primis diuinus Hippocrates, qui libro de Alimento ita ſcripſit, Quumq; (inquit) & triginta ſoles fœtum formant, ſeptuaginta mouẽt, decem & ducenti perficiunt. Vnde conſtat ſolis, non lunæ circuitibus ex Hippocratis ſenſis ſupputationem eſſe fiendam. Si enim ad lunæ menſes ſupputationẽ hanc referre oporteret, haud ſanè dierum numerus, in quibus uel ſeptimeſtrem edi partum, uel nouimeſtrem Hippocrates Auicennaq; uoluerunt, reſponderet: cùm lunaris menſis ex Galeni placitis, uel uiginti & ſeptem dierum ſit, ſi lunæ motum quo nobis conſpicua eſt ſpectes: aut uiginti nouem & dimidij, ſi ipſius cum ſole coitum, ut libro de ſeptimeſtri partu, & III. de decretorijs diebus, idem autor fuſiſsimè explicauit. Itaque quum ducentis ac decem diebus ſeptimeſtrem naſci infantem, ducentis uerò ac ſeptuaginta nouimeſtrem Hippocrates affirmarit, ſi ſingulis menſibus. XXVII. tantum, aut uiginti nouem dies tribuantur, confici eã dierum ratio ab Hippocrate nobis propoſita haud quaquam poterit. ſepties enim uiginti ſeptem, centum & octoginta nouem, non ducentos ac decem conficiunt dies: aut ſepties uiginti nouem ducentos ac tres. Item in nouimeſtri partu eadẽ ac par ratio: ſi enim XXVII. nouies duxeris, ducenti quadraginta tres, non ducenti ſeptuaginta (in quibus nouimeſtrem naſci Hippocrates uoluit) reſultabunt. Vel ſi uiginti nouem nouenario numero duxeris, ducenti ſexaginta unum conficientur; quæ ratio Hippocraticæ dierum numerationi repugnat; qui ſeptimeſtrem diebus ducentis ac decem, non centum & octoginta nouem naſci uoluit, uti nouem menſium, diebus ducentis ſeptuaginta, non ducentis ſexaginta uno. Quæ mihi in primis ſufficere planè uiſa erunt, ſupputationis ut rationem in geſtando fœtu (quod propoſueram) demonſtraſſe uidear. Reliquum illud eſt, ut qua ratione ſeptimeſtres uitales ſint, octimeſtres minimè (quod ultimo loco facturum me recepi) doceã. Quod

Fen 21. tertij, cap. 2.

ego, etsi antea quadamtenus ex Hippocratis sensis expressisse sim uisus, explicatius id nunc & ex professo explanare constitui. Vitalem autem ob id septimestrem esse fœtum Hippocrates uoluit, quod ratio & tempus quo enutritus in utero fuit, probè constet, ut omnium particeps sit fœtus, quorum etiam perfectissimi participes esse solent. Nam cùm & robore septimestris partus plurimum ualeat, (ut qui ad perfectionis principium tum primum peruenerit: &, ut tradit Hippocrates, ipso maturescente, & robore aucto membranas quibus continetur disrumpere, exitumq; moliri satagat) & consummatus atque perfectus sit id temporis partus, si expleri uuluam eo ipso tempore contingat, egredi fœtū, eumq; uitalem esse consequens quidem erit. Itaq; Hippocrates septimestris partus uitæ, tum ipsius perfectionem fœtus, tum robur ipsius, tum denique uuluæ id temporis expletionem causam esse existimat: atq; cum eo item Aristoteles, qui partum temporius quàm septimo mense prodeuntem, nullo pacto uitalem esse: eum qui septimo, hunc quidem primum uitalem exire, sed magna ex parte infirmiorem: ob id scilicet, quòd ab uteri conceptaculis egredi cupiens, uarioq; agitatu ac motu membranas diuellens, exitum sibi paret, in eoq; plurimùm colluctetur: unde infirmiorem reddi labore tanto ac fatigatione necesse est. Quod non solùm ratione, sed & experimento discere possumus, ut quos septimo mense natos nouerimus eos cæteris infirmiores esse, & inconstantis ualetudinis cernamus. Quod testatissima ipse fide confirmare omnibus possum, qui in educando septimestri filio meo Ioanne, nullos nō sim perpessus labores, omnesq; senserim molestias, easq; percipi ab indulgentissimo patre, & filij amantissimo possunt: adeò & pusillo corpore, & exilibus membris, & uirtute infirma prodijt, ut Dei opt. Max. singulari beneficio atque ope, potius quàm humana seruatus & altus uideri possit. In quo tamen tantum ualuit & matris in alendo proprio fœtu, plena amoris charitas, diligentia, atq; industria, & lactis materni probitas, & sedula educandi cura, ut puerum (etsi imbecilla natura) produxerimus, tamen præter omnium nostramq; spem in firmiorem ætatem ut iam annum agens quartum uegetior fieri, & habitior Dei munere incipiat. Ad institutum uerò redeuntes, eas quas ex Hippocrate Aristoteleq; attulimus causas, certissimas uitæ septimestris partus esse putamus: quas & ipsas Plutarchus item autor præstantissimus, ex eorundem autorum promptuario desumpsit, atque expresit. Aristoteles (inquit) Hippocratesq; putant si uulua mensibus expleatur septem, tum denique erumpere infantes, uitalesq; nasci. Nec solùm prænarratis causis euentum eum in totum tribuere Hippocrates uidetur: sed etiam septenarij numeri pefectioni, arcanæq; cuidam in natura dignitati, ac præstantiæ suæ, cui id attributum à natura uidemus, ut maxima quæq; in natura septenario perfici numero uideamus: nempe acutorum morborum liberationem, dentium post septem annos in pueris expletionem. Quæ omnia breuiter pro solenni suo more Hippocrates sub finem libri de septimestri partu attigisse est uisus; & se alijs locis hanc naturæ necessitatem (cur septenario numero tam magna in natura dispen

Lib. de Septi. partu.

Lib. de Septimestri partu.

7. de Natu. animalium. cap. 4.

Lib. 5. de placitis philosophorū. ca. 18.

dispensentur) declaraturum pollicetur. Alexander certè Aphrodiseus Peripateticorum post Aristotelem summus, in huius numeri perfectionem, huius rei causam reijcit: inquirens in problebatis, cur septimestres uitales sint, octimestres uerò minimè. Quòd (inquit) septenarius numerus perfectus sit, ut testatur Pythagoras & Arithmetici, & Musici: octonarius autẽ imperfectus: quemadmodũ ne mõstruosi quidem partus diu uiuunt, Quandoquidem eorum ortus ex naturæ prouidentia non fit: sed imperfecti sint propter redũdantiam ac materiæ fluctuationem, in aliam formam conficti. Nihil siquidem imperfectum, aut tempore, aut informatione, aut ortu à natura procreatur: ideo ne diuturnum quidem est.

Sectione. 5. problematũ, problemate 46.

Eduntur autem septimestres, ob ualidissimam uim in uulua informatricem: utilem atque moderatum sanguinem fœtum celerius explicantem. Qui uerò decimestres è contrario, quòd perfectus decem, & septem, à natura sit numerus, uel ex eo liquet, quòd septem syderibus inferiorem mundum Deus administret, septimestres infantes dentire comperti sunt: septennes immutant, bis septennes pubescunt, ter septennes uiri euadunt, nec non morbi septenarij numeri proportione adiudicantur: itidem luna septenario numero figuratur, septimanis quoque mensis conformatur: septem etiam sunt uocales. Hæc Alexander. Plutarchus uerò libro de placitis philosophorum V. sat multa è multorum uariè sentientium opinione in hac re adfert, quæ non satis doctis auribus probari possint: quale illud est Empedoclis, (planè ut mihi uidetur fabulosum) septimestres ob id decimestresq; nasci, quòd initio propagationis hominũ, quum primum humanum genus è terra enatum est, tantum longitudine diem fuisse ob solis segniciem, quantum nunc sit decem mensium tempus, procedente deinde tempore, tantum fuisse, quantum nunc septem mensium. Itaq; has ob causas decimestres septimestresq; nasci, ac uitales esse. Polybus & Diocles empirici, octauum quoq; mensem agnouere genitalem, etsi languidiorem quodammodo quoniam permulti ex infirmitate perierint. Verior, & naturæ operibus congruentior, quæ ab eodem autore ex Hippocratis Aristotelisq; summorum uirorum monumentis adfertur sententia. Si uulua mensibus expleatur septem, tum deniq; erumpere infantes, uitalesq; nasci. Sin uerò nouem mẽsibus expleatur, tum demum numeris omnibus suis consummatum esse partum atq; perfectum. Cur uerò octimestres uitales non sint, septimestres contrà, ad Cœli dissidentiam & congruẽtiam idem autor ex Mathematicorum sensis causam referre uidetur: quòd octo omnis geniture menses dissociabiles esse aiunt, septem uerò fœderabiles. Dissociata autem disiunctaq; signa uocant stellas eas, quas œcodespotas, id est domicilij dominas nuncupant, quas maleficas nanciscuntur qui octauo prodeunt mense: quòd ab una quapiam harum, uiuendi sumant inauspicatũ initium: eamq; ob rem infortunatos & minimè uitales esse. Abiũcta autẽ signa, nulloq; mutui conspectus commercio uincta sunt, Aries & Scorpio, Taurus & Sagittarius, Gemini & Capricornus, Cancer & Aquarius, Pisces atque Leo, Virgo & Aries.

Cap. 18.

Septimestres itaq; & decimestres ob mundi concordiam, uitales esse,

octimestres ob mundi disſidentiam perire. Numerorum itaque ſeptenarij & octonarij naturæ proprietatiq́ꝫ, huius rei euentum non mathematici ſolùm, ſed & Hippocrates ipſe adſcribit: quòd ſeptenarius perfectionem quandam mirabilem à natura nactus ſit, (ut ſuprà libro de carnibus ex eodem attulimus) & exactiſsimè atque elegantiſsimè Macrobius libro primo in Somniũ Scipionis cap. VI. huius numeri ſeptenarij (quẽ plenũ ipſe uocat) perfectionẽ multis rationibus demonſtrat. Octonarius uerò numerus contrariam ſit adeptus naturam. Cùm uerò ſeptenarium numerum perfectum eſſe pronuntiamus, non ad Arithmeticorum legem id dicimus; qui eum numerum perfectum dici uolunt, qui omnibus ſuis partibus quibus numeratur, ſit æqualis, uti Euclides IX. ſuorum Elementorum libro definiuit: qualis numerus ſenarius eſſe intra denarium perhibetur, cuius omnes partes totum ipſum numerum æquant. Sunt autem eius aliquotæ partes, Vnum, Duo, Tria, quæ ſimul iuncta ſenarium tantùm conficiunt numerum. Sic & uiceſimus octauus infra centeſimum perfectus eſſe dicitur, & infra mille, CCCC.XCVI. & infra decem milia VIII M. CXXVIII. horum enim numerorum quæ ipſos numerant partes ſimul collectæ, integros ſuos numeros complent, nec excedentes, nec ab his deficientes. Qua ſanè ratione perfecti eſſe ij numeri traduntur, in quorum albo ſeptenarius reponi minimè poteſt, quum impar ſit numerus, nec partes præter unitatem aliquotas ullas habeat. Verùm perfectione formæ ſeptenarius perfectus eſſe dicitur, quod impar ſit numerus, qua ſanè ratione ternarius numerus ab Ariſtotele perfectorum primus eſſe traditur. quoniam omne, totum, atq́ꝫ perfectum de eo in primis dici conſueuerint. Quæ ſanè in numeris perfectio exacta magis, pluriſq́ꝫ facienda altera illa Arithmetica, (quæ ad materiam magis & partes numeri, quàm ad perfectionem & formam ſpectare uidetur.) Sunt enim partes, totius ueluti materia, uti II. de Phyſico auditu, & V. Metaph. ab Ariſtotele eſt traditum. Sed de ſeptimeſtri partu iam ſatis. De octimeſtri uerò cenſet Hippocrates libro ad id dicato, propterea octimeſtres ſuperſtites minimè eſſe, quòd fieri nequeat, ut duas ſibi inuicem ſuccedentes afflictiones pueri ferre poſsint: contingit enim eos conſequenter affligi, tum ea quæ in utero ſit afflictione, tum ea quæ in partu accedit. Quapropter octimeſtrem nullum uitalem eſſe arbitratur. Cùm enim fœtus ſæpe menſe ſeptimo exitum ſibi paret, in eoq́ꝫ plurimùm colluctetur, ac non raro conatu excidat: fit, ut ſi nondum refectis uiribus, octauo rurſum eũdem petat conatum, imbecillum fatigatumq́ꝫ egredi, oblæſumq́ꝫ frequentius intermori. Quippe cùm octaui menſis geſtatio uel eiuſdem Hippocratis ſententia, oneroſa, moleſta, ac perdifficilis ſit: tum matris ratione grauiter ob pueri intus conditi perturbatos motus affectæ, tum uteri incommodius ſe habentis, ac quodammodo ingeſtabile onus reſpuentis, ſi ſe tum temporis partio oſtentet: dupliciter inde fœtum lædi: & à proprio, quo ſe imbecillus præcipitat, excundi motu: & à matris uteriq́ꝫ, in quo continetur, affectu. Vnde ipſum graui imbecillitate urgeri, conſequens quidem eſt, tandemq́ꝫ conſecutione fermè neceſſaria

1. de Cœlo textu.com.2.

textu commẽ.31. Cap.25.

Lib. de octimeſtri partu.

interi

interire. Niſi tamen alicubi, aut ob matris robur, temperiē probam, ſucculentumq́ꝫ habitum, aut ob regionis fertilitatem, uitales eſſe contingat: quod in Hiſpania accidere Auicenna, & in Aegypto Ariſtoteles prodidere. Itaq́ꝫ ſeptimo menſe uitalem gigni partum poſſe, ob Diuini Hippocratis Autoritatem Romanorum etiam legibus ſancitum eſt. In lege enim, Septimo menſe Digeſtis de Statu hominum, ita à Paulo ſancitum legimus, Septimo menſe naſci perfectum partum, iam receptum eſt, propter autoritatem doctiſsimi uiri Hippocratis. Et ideo credendum, eum qui ex iuſtis nuptijs ſeptimo mēſe natus eſt, iuſtum eſſe filium. Hactenus Paulus. Decimo uerò undecimoq́ꝫ in lucem uenire, & multorum teſtimonijs, & ſpectatiſsima experientiæ fide probatur. Nam & Hippocrates libro de octimeſtri partu, decimeſtres undecimeſtresq́ꝫ naſci conceptis uerbis teſtatur. Cæterùm (inquit) decimeſtres & undecimeſtres partus ex ſeptem quadragenarijs eodem modo fiunt, uelut ex dimidio anno ſeptimeſtres. Et rurſus ad finem libri: Ex his igitur omnibus neceſſarium eſt, plæraſq́ꝫ mulieres circa plenilunium & ultra in uentre concipere, ut ducenti & octoginta dies, ſæpe undecimum menſem apprehendere uideantur: tot enim dies ſeptem quadragenarios conſtituunt. Nam quum ultra plenilunium mulier concipit, neceſſe eſt eum conceptum undecimum menſem attingere ac apprehēdere, quo ad ultimum circuitum perueniat. Et Ariſtoteles pleraſq́ꝫ decimo parere, nonnullas undecimum tangere menſem teſtatur. Et ex Latinis comicis in præcipuis habitus Plautus in Ciſtellaria:

Lib. de natu. animalium. 7. de hiſtor. ani. cap. 4.

7. de Natu. ani. cap. 4.

Tunc illa quam compreſſerat
Decimo poſt menſe exacto hic peperit filiam.

Plinius quoque idipſum affirmat, Veſtiliam C. Herdicij ac poſtea Pomponij atq́ꝫ Orſiti clariſsimorum uirorum coniugem, ex ijs quatuor partus enixam Sempronium ſeptimo menſe genuiſſe, Gillum Ruffum undecimo, Corbulanum ſeptimo, utrunque conſulem, & poſtea Cæſoniam Caij principis coniugem octauo. Conſtat itaque uſque ad undecimi menſis initia uentrem geſtari poſſe. His itaq́ꝫ ad rem explicandam neceſſarijs prælibatis, haud quaquam difficile cognitu erit, cur qui editus eſt infans uitalis non fuerit, etſi nihil mali intra geſtationis tempus matri accidit: quòd (inquam) ducentis & uiginti quinq́ꝫ diebus à conceptu genitus ſit, neq́ꝫ numerum haberet ad Hippocratis hebdomadas probè reſpondentem: qui ſeptimeſtrem ducentis ac decem diebus in lucem proferri, nonimeſtrem uerò & decem dierum, ducentis & octoginta. Quæ ego ad propoſitæ rei explicationem ſatiſfacere poſſe ſum arbitratus: ſi id tantùm addidero, aliam etiam quàm hactenus tradita ſit uarij hominum partus cauſam aſsignari poſſe, nempe genitalis ſeminis naturā aliam atq́ꝫ aliam. Nam ut in ſemine quod terræ iacitur, eſt aliquod quod trimatu proueniat, (unde trimeſtre triticum rei Ruſticæ ſcriptores uocant) aliud quod in annum fructum, maturitatemq́ꝫ ſuam proferat: Sic eſſe inter hominum ſemina, aliud quod ſerius, aliud quod temporius proueniat: unde aliquos ſeptimo menſe, alios octauo, plæroſq́ꝫ nono atq́ꝫ deci-

Libr. Natu. hiſt. 7. cap. 5.

Vbi suprà. mo prouenire cernas: quod Plinius in Vestilia Herdicij, Pomponij, ac postremò Orsiti coniuge spectasse uidetur: quum ex tam multis uiris fœtum alium octauo, alium septimo, alium undecimo mense genuisse testetur. Nec dubito, quin pro ratione, temperamenti hominis, ætatis, uictus, educationis, Cœli, ac regionis, ipsaq; mulierum semen excipientium, locellorumq; uarietate, alio atq; alio tempore tum fœtum in utero formari, tum gestari, tum in lucem edi contingat. Quod luculentissimè Diuinus Hippocrates in Epidemijs lib. VI. ita expressit. Labores in circuitibus, quicquid in septuaginta mouetur, in triplicitate perficitur: & quicquid in nonaginta mouetur, in triplicitate perficitur. Quam seriē & Galenus, & post eum Fuchsius doctissimè explicarunt.

De uulnerum lethalium ratione: & quæ uulnera lethalia, quæ non iudicanda sint: & quonā pacto pro testimonio dicendū sit medicis in iudicium uocatis.

ENARRATIO VIII.

VM sæpenumero de uulnerum natura, ratione, euentis, & ea quam ui sua intulerunt corporibus noxa dicere pro testimonio iubente magistratu cogamur, cuius id præcipuum munus est, perditorū hominum impetus effrenemq; licentiam legum seueritate comprimere: non sum alienum ab officio arbitratus, ex probatissimorum nostræ artis professorum decretis, de omni uulnerum (sed præsertim lethalium) natura ac causis, tum etiam euentis disserere. Id ut pauló plenius rudioribus monstrarem (doctioribus enim, & quibus est domi ampla supellex, isthæc non scribuntur) quænam uulnerum lethalia habenda, quæ minimè sint: ut si quando in ius uocati, de inflictis uulneribus rationem reddere iubeamur, eosq; quorum de capite agitur, uel ex reis eximere, aut noxæ dare nostro testimonio iubeamur, præstare id arte possimus. Præstabimus sanè, si id in primis intellexerimus, quanam potissimùm ratione uulnus quodpiam lethale dici esseq; censeatur: & in quo eius ratio tota posita esse maximè uideatur: quum non omnia uulnera ad quæ mors consequitur lethalia confestim dici oporteat. Hanc autem tractationem totam methodo ut expleamus, ab ipsa nominum significatione inchoandum esse mihi uidetur; ut sciatur, quid sit id de quo quærimus. Vulnus itaque, unitatis solutionem in carne ab externa causa propriè illatam noxam afferentem con-

Gal. 1. & 4. meth.

tinuiq; partes diuellentem (si in genere uulneris nomen accipias) omnes esse uolunt. Et si enim uulneris atque ulceris nomine promiscuè, indiscriminatimq; utantur plæriq; omnes Græcorum autorum interpretes, ut omnem in carne factam continui solutionem, ulcus uocandam censeant: in hoc tamen ualdè peccasse mihi sunt uisi, quòd ulceris nomen non tantum ab interna quapiam causa factæ in carne solutioni, quàm ei quæ ab externa causa fit, & uim corpori infert, propriè accommodare uoluerūt; utiq; plagam omnem corpori inflictam ulcus appellantes: quum si propriè magis & significanter autorum sensa interpretari uelint, non ulcus,

Interpretum quorundã error.

sed

ſed uulnus potius appellabunt. Eam enim quæ à uulnerando fit in carne ſolutionem, Galenus non propriè ἕλκος, id eſt, ulcus: ſed τραῦμα magis, hoc eſt uulnus uocandum cenſuit. Eius III. Methodi hæc ſunt uerba.

ἡ γὰρ τοῦ συνεχοῦς λύσις, τὴν ἕνωσιν ἐπιζητεῖ. ἔστι μὲν ὀστοῦ κάταγμα λεγομένη, ἔστι δὲ τὸ σαρκῶδες μέρος, ἕλκος, ὥσπερ γε καὶ τὸ τραῦμα, καὶ τὸ ῥῆγμα, καὶ τὸ σπάσμα. τὸ μὲν ἐν σαρκώδει μορίῳ διὰ τοῦ τρωθῆναι γεγονὸς, τὸ δὲ ῥῆγμα καὶ τὸ σπάσμα, χωρὶς τοῦ τρωθῆναι.

Quod eſt: Continui nanque ſolutio unitionem poſtulat: In oſſe ca fractura uocatur, in carnoſa parte ulcus: ſicuti etiam uulnus, & ruptio, & conuulſio. Atque in carnoſa parte ſolutio quædam ex uulnerando relicta uulnus dicitur: ruptio & conuulſio citra uulnerationem facta.

Quam utique ſententiam idem autor libro de Conſtitutione artis medicæ plenius tractans, ita de tota re mentem expreſsit ſuam.

ὡσαύτως δὲ ἐπὶ ῥήγματι τὸ τραῦμα συνεχοῦς ἐστιν ἐν σαρκὶ λύσις, οὐκ ἐκ διατάσεως, ἀλλ' ἐκ τομῆς. εἰ δ' ὀξὺ καὶ λεπτὸν εἴη τὸ τιτρῶσκον, ὀνομάζεται νύγμα καὶ νύξις. εἰ δὲ βαρὺ, θλάσμα καὶ θλάσις. τῶν δὲ ἐξ ἀναβρώσεως, ὅσα μὲν ἐν ὀστῷ γίγνεται, τερηδών. ὅσα δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἕλκη.

Quod eſt: Vulnus quemadmodum ruptura, continuitatis in carne ſolutio eſt: non ex diſtenſione, ſed inciſione profectum. Si uerò acutum & tenue fuerit uulnerans, punctura ſeu punctio uocatur: ueluti ſi graue, contuſio. Quod uerò ab eroſione oſsi accidit τερηδών, id eſt Caries, in alijs partibus ulcus appellatur.

Hactenus Galenus, qui pro philoſophi more, congrua rebus nomina adaptans, (quod artifices optimos quoſque in ſingulis artibus ac diſciplinis facere debere Plato in Cratylo monuit) cui rei uulneris atque ulceris nomen propriè congruerent, ſcitiſsimè explicauit: uulnus quidem ſolutionem continuitatis ab inciſione punctura'ue in carne factam dictitans: ulcus uerò cum eroſione. In quam item ſententiam Arabs Auicenas conceptis uerbis abijſſe uidetur, dum uulnera ab ulceribus, ſeparatis narrationibus diſcreuit, & ulcera à uulneribus plerunque gigni affirmauit, tum ab exituris ut ipſe uocat eruptis, id eſt, abſceſsibus, & à puſtulis. Vlcera (inquit) à uulneribus gignuntur, & ab exituris eruptis, & à puſtulis. Et ſolutio continuitatis in carne cùm facit ſaniem & pus, uocatur ulcus. Quod & diuinus item Hippocrates ſenſiſſe eſt uiſus dum peculiarem librum de ulceribus, qui Græcè περὶ ἑλκῶν inſcribitur: alium uerò de capitis uulneribus περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων edidit. Quin & Celſus lib. V. id tantùm propriè uulnus appellandum iure optimo exiſtimauit, quod extrinſecus læſit: Cùm facultates (inquit) medicamentorum propoſuerim, genera in quibus noxa corpori eſt, proponam. Ea quinque ſunt, cùm quid extrinſecus læſit, ut in uulneribus. Itaque Celſus eas læſiones quæ extrinſecus accidunt, in quibus noxa corpori eſt, & partium aliqua ſecatur, uulnera nuncupanda meritò cenſuit: quòd cruenta recentiaque adhuc ſint, nec dum ea uetuſtas, corruptio'ue aliqua occupauit: quod ſi fiat, ulcerum nomine inſignienda idem autor cenſuit, uti eodem libro cap. XXVI: & XXVII. eſt uidere: ac proinde rectiſsimè uulnus recentiores chirurgi inter præcipuos habiti Guido Cauliacenſis, Guilielmus Placentinus, Ioannes

Ten. quarta 4. tractat. 1. cap. 1.

Cap. 26.

Ioannes Vigonius, & Tagautius meus, uir summa eruditione, magnoq́ rerum usu, definisse uidentur solutionem continuitatis recentem, cruentam sine pure, seu putrefactione, in particulis mollioribus extrinsecus incidentem: uti ulcus solutionem continuitatis in carne, saniem & pus continentem.

Atq; hæc de nominum ratione: quorum uti ab ea quam faciunt imaginatione recedere ueritatis studiosum oportet, & ad ipsam rerum substantiam pro Galeni monitu se conferre: sic sanè decet nominibus propter res ipsas uti, in quorum usu claritas quasi meta spectanda perpetuò est, ut rebus ipsis congruis appositis nominibus, qui discit facilè intelligat. Vocet quis ut uolet solutam in carne unitatem, modò ulcus, modò uulnus: ita tamen ut & proprietatem obseruet, & de rerum natura nihil immutet. Vulnus autem lethale Galeno id propriè dici solet, quod sua⁊pte natura mortem ut plurimum afferre solet. Lethale enim eiusdem autoris ex Hippocratis sententia testimonio, de ijs dici consueuit, qui ex necessitate sunt morituri: uel de ijs, qui magna ex parte. Erunt igitur ea lethalia uulnera, quæ uel ex necessitate, uel ut plurimum mortem ex sua ipsorũ natura afferunt: quæ ut discriminare à non lethalibus arte possimus, eæ nobis uulnerum recensendæ differentiæ erunt, à quibus iudicium de futura salute uel morte sumi maximè queat. Petũtur autem uulnerum differentiæ præcipuè, à natura particularum in quibus consistunt, ab essentia ipsius uulneris & magnitudine, à complexu symptomatum cum uulnere coniunctorum, à proprijs item solutæ unitatis ex uulnere excitatæ differentijs. A' natura partium, ut sit quoddam in similari parte: in instrumentaria aliud, & in similari: aliud quidem in molli, aliud in dura, aliud in mediocri. Molles porrò partes uocantur, caro & pinguedo: duræ, ossa & chartilagines: in medio positæ, nerui, tendones, ligamenta, arteriæ, uenæ. Quæ uerò uulnera in instrumentarijs subsunt, quædam in parte principe, nonnulla in parte principi seruiente, alia in uili & nullius penè momenti consistunt. In principe parte esse dicuntur, uulnera cordis, cerebri, iocinoris. Nam quæ testibus infliguntur, etsi ad speciei tutelam, in principum partium ordinem referantur, lethalia tamẽ esse non solent: quòd exectis testibus uiuere hominem contingat, quod eunuchi declarant. Porrò in parte principi subministrante esse intelliguntur, quæ in aspera arteria, œsophago seu gula, pulmonibus, uentriculo, uenis, neruis, arterijs, renibus, uesica, & id genus reliquis subsunt. Quæ uiles partes occupant, nullius sunt (si à partibus iudicationem sumas) periculi.

Atq; hæc de partium uulneratarũ natura. De uulnerum autem essentia scire oportet, uulnus quoddam simplex, aliud compositum dici. Simplex id Galeno dicitur, cui nec affectus alius ullus comes est, nec symptoma, sed ipsum per se solum manet. Compositũ, quod cum alio quopiam affectu pluribus'ue coniungitur, nempe intemperie, inflammatione, cauitate, sordicie, & id genus reliquis. Itaque quod ad uulnerum essentiam pertinet quacunq; tandem in parte ipsum fuerit, quædam magna, parua alia aut mediocria esse intelliguntur. Magna, quæ ingens partis spatium

quantit

2. Meth.

5. Aphor. cõmen. 2. & 6. Aphor. commen. 18.

3. Meth.

quantitatemq́ꝫ continent, quæ magno in parte diuortio facto plagam ingentem efficiant. Parua econtrà, quæ exiguam partem contingant minimumq́ꝫ labra à se deduci cogant. Breuia alia, longa, lata, mediocria, angusta, in superficie posita, profunda, æqualia, inæqualia, obliqua, recta, retorta, serrata, adunca, dirupta, quæ omnia uel ad quantitatem, seu magnitudinem uulnerum, seu ad figuram sunt referenda: perinde atq; ad situm, seu locum, quæ in principio musculi, in fine musculi, seu medio continentur. Quæ quidem differentiæ omnes, partim ab ipsius uulneris essentia, partim à proprijs solutæ unitatis ex uulnere differentijs desumuntur: uti si uulnus quodpiam intemperatum sit, inflammatum, erysipelatodes, sordidum, cauum, crucians, seu dolorosum, pruriens, cum delyrio cõiunctũ, cum resolutione, cum syncopi, cum defectione, cum sanguinis profusione, cum supercrescente carne, & id genus cæteris, iam non simplex, sed compositum dici debet. eæq; differentiæ ad complexum symptomatum cum uulnere sunt referendæ. Has autem differentias omnes, huc de industria afferre uisum est, ut de uulnerum inflictorum euentis, & tutum iudicium sumere, & de tota ipsorum natura assertionẽ firmam præiudicatamq́ꝫ facere in ius uocati ualeamus. Nisi enim quis uulnerum essentiam atq; magnitudinem, locorum affectorum naturam, ipsiusq́ꝫ patientis corporis, ad hæc symptomatum uulneribus superuenientium, & grauitatem & naturam penitius perspexerit omnem, nequicquam de uulneribus iudicare unquam poterit. Testis est diuinus Hippocrates, qui II. Prædictionum libro, qui Prorrheticon inscribitur, ea docens quibus de omni uulnerum natura atq; euentis decernere arte possimus, hanc nobis tradidit methodum.

τὸν δὲ περὶ τῶν ἑλκέων μέλλοντα γνώσεσθαι, ὅκως ἕκαστα τελευτήσει, πρῶτον μὲν χρὴ τὰ εἴδεα τῶν ἀνθρώπων ἐξεπίστασθαι, τά τε ἀμείνω πρὸς τὰ ἕλκεα καὶ τὰ κακίω. ἔπειτα τὰς ἡλικίας εἰδέναι, ὅποι ἐστὶν ἕκαστα τῶν ἑλκέων, δυσαπάλλακτα γίνεται. τά τε χωρία ἐπισκέφθαι τὰ ἐν τοῖσι σώμασιν, ὅσον διαφέρει θάτερα θατέρων. τά τε ἄλλα ὁκοῖα τὰ ἐφ' ἑκάστοισιν ἐπιγίνεται, ἀγαθά τε καὶ κακὰ εἰδέναι. εἰδὼς μὲν γὰρ αὐτὸς ταῦτα πάντα, εἰδῇ ἂν καὶ ὅπως ἕκαστα ἀποβήσεται. μὴ εἰδὼς δὲ ταῦτα, οὐκ ἂν εἰδῇ, ὅπως αἱ τελευταὶ ἔσονται ἀμφὶ τῶν ἑλκέων.

Quod est: Qui uerò de ulceribus cognoscere uolet, quemadmodum singula finient, primùm quidem eum hominum species perscrutari oportet: tum eas quæ meliores sunt ad ulcera, tum quæ deteriores. Deinde ætates noscere, in quibus singula ulcera curatu difficilia existunt: locos itẽ in corporibus perspectos habere, quantum alij ab alijs differunt: sed & alia qualia in singulis accedunt, tum bona, tum mala, nosse oportet. Si quis enim omnia hæc nouerit, is sanè sciet etiam, quomodo singulorum euentus continget. Qui uerò non nouerit hæc, non nosse poterit quales fines ulcerum erunt.

Grauis, & Hippocrate sanè digna sententia, qua de omni ulcerum ratione, quæ euentura sunt, prædicere docemur. Quod sanè fiet, si & hominum species, hoc est naturas atque habitus, ad perferẽda uulnera idoneas, aut secus, fuerimus contemplati. Aetates item, locos in quibus uulnera consistunt, superuenientia uulneribus symptomata: quæ cuncta summa

eſſe attentione à medico ſpectanda, & animaduertenda, (ut ex quorum contemplatione & recta medendi uia, & certa præſagiendi ratio enaſcatur) belliſsimè nos Hippocrates monet. Species autem in primis hominum ſpectare iubet: quòd uariæ eæ, infinitæq; quodãmodo quum ſint, ſic & uarios præbent tum iudicandi, tum curandi ſcopos. Qui enim robuſto ſunt corpore, ſolidis ac bene compactis mẽbris, inuicto animi robore, ij etiam grauiſsima uulnera perferunt, ab illiſq; haud magno negotio leuantur. Vnde etſi alioqui per ſe difficilia ſint, quæ ſæpe huiuſmodi corporibus uulnera infligũtur, malaq; ad ea plerũq; ſymptomata ſequãtur, ut morituros planè iudices: ſuperant tamen omnia naturæ ac uirium

10.Meth. robore, animiq; firmitate. Vires enim ubi ualentes ſunt (inquit Galenus) omnia contemnunt, ac tolerant: ubi infirmæ ſunt, uel abs quouis offenduntur. Aetates uerò, quòd pro harum ratione ſeſe aliter atq; aliter uulnera in corporibus habeant: quæ grauia difficiliaq; in ſene, puero'ue ſunt cenſenda, ea uix mediocria in iuuenibus iudices: niſi ex eorum genere uulnera ſint, quæ omnino lethalia dicuntur. Locorum uerò eò utilis atque neceſſaria eſt conſideratio, ut quæ uulnerum ſalutaria ſint, quæ lethalia, quę periculoſa diſtinguere ex ipſis locis poſsimus. Quæ uerò uulneribus uel ſtatim illatis ſeſe coniungũt ſymptomata, uel paulò pòſt ſuperueniũt, de uulnerum malignitate, uarioq; euentu iudicium præbent, ac proinde ſumma cura eſſe à medico ſpectanda rectiſsimè nos Hippocrates docuit. Si quis enim ſecundum caput uulneratus, confeſtim ſine uoce, ſine ſenſu fiat, totuſq; conuellatur, bilimq; uomat, ſanguinem de naribus fundat, quomodo non hunc & in cerebro, membranis'ue eius uulneratum eſſe, & breui moriturum dicemus? Ac proinde rectiſsimè illud dixiſſe Hippo-

6. Aphor. 18. crates eſt uiſus, Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut uentriculo, aut iecore, lethale. Qua quidem ſententia, uulnera lethalia à ratione partium ſumpta, enumeraſſe uidetur:

Lib. 5. ca. 26. quæ recenſens Latinus illius interpres Celſus, ad hunc modum quæ uulnera inſanabilia eſſent expreſsit: Seruari non poteſt (inquit) cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iocinoris portæ, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuiq; aut pulmo medius, aut ieiunũ, aut tenuius inteſtinum, aut uentriculus, aut renes uulnerati ſunt: cui'ue circa fauces grandes uenæ uel arteriæ præciſæ ſunt: Difficilem porrò curationem habent, uixq; ad ſanitatem perueniunt, quibus ulla parte pulmo, aut iecinoris craſſum, aut mẽbrana quæ continet cerebrũ, aut lienis, aut uulua, aut ueſica, aut ullum inteſtinum, aut ſeptum trãſuerſum uulneratũ eſt. Hi quoq; in præcipiti ſunt, in quibus uſq; ad grandes, intuſq; conditas uenas in alis, uel poplitibus mucro deſcendit. Periculoſa etiam uulnera ſunt, ubicunq; uenæ maiores ſunt: quoniam exhaurire hominẽ profuſione ſanguinis poſſunt. Idq; euenit non in alis tantum, atque poplitibus, ſed etiam in his uenis quæ ad anum, teſticuloſq; perueniunt. Præter hæc malum uulnus eſt, quodcunque in alis, uel fœminibus, uel inanibus locis, uel in articulis, uel inter digitos eſt. Item quodcunq; muſculum, aut neruum, aut arteriã, aut membranam, aut os, aut chartilaginem læſit. Tutiſsimũ autem omnium quod

in

in carne est, & hæc quidem loco uel peiora, uel meliora sunt: modo uero periculum facit, quodcunq; magnum est. Magna autem uulnera quæ appellare discisiones Hippocrates consueuit) lethalia esse dixit Galenus. *6. Aphor cōmen. 19.* Nec solum quæ commemorauimus, ex locorum uulneratorum differentijs obseruare oportet, ut tutum de uulneribus iudicium sumamus: sed & uulneris modos, figuras, percussionis uim, telorum naturam, & inferentis robur. Vulnerū enim infiniti penè modi sunt, ut antea diximus. Peius id est quod collisum, quàm quod tātum discissum est, ut acuto, quàm retuso telo uulnerari minus malum sit. Serrata uulnera, & inæqualia, in quibus pars dissecta est, pars semi auulsa dependet, in malis habēda sunt: ut pessima censenda plaga, quæ in orbem est: tutissima, quæ lineæ modo recta est. Quæ à uehementissimis telis, uti missilibus, hamatis, aduncis, rostratis, latis, & magno intentoq; impetu actis, uti saxa, & globi, quæ à bellicis tormentis, ignis & pulueris tormētarij ui eiaculantur. Quæ item à sagittis uulnera infligūtur, plærunq; grauia, difficilia, insanabilia esse solent: quòd & magnas suapte natura ob impetum discisiones facere soleant, & penitius in corpus agantur. Quæ uerò tantum ab incidentibus, non autem mucronatis gladijs inferuntur, periculosa minus esse consueuerunt: omnis enim à mucrone punctio, grauis plærunque, & periculosa esse solet.

Verùm quum ex uulneribus, quæ quidem externis in partibus consistunt, & oculis subiecta sunt, ea quidem discerni facilius curariq; promptius à medico possint: quæ uerò imis in sedibus, neque curari facilè, nec discerni commodè queant: interfit autem plurimum, quà uulnus penetrauerit, quātumq; penetrauerit nosse: necessarium uisum est notas subijcere, per quas quid intus actum sit scire possimus: ut inde uel spem, uel desperationem de salute concipere ualeamus.

Vulneratum porrò cor indicant inflictum secundum pectus è regione sinistræ mammillæ uulnus, à quo confestim sanguis multus, feruentissimus fertur: uenæ cōcidunt, pallor occupat, animi prompta crebraq; defectio, frigidi sudores, extremarum partiūm frigus, repentina maturaq; mors. *Internarum partium uulneratarū notæ.*

Cerebrum, membranas'ue eius uulneratas indicant, sanguis per nares aures'ue, accepto in caput uulnere manans, fereq; bilis uomitus insequitur, sensus obtunduntur, hebetatur uisus. Quorundam oculi quasi resoluti huc atq; illuc mouentur, fereq; tertio uel quinto die delyrium sequitur: plærisq; nerui distenduntur, alios resolutio infestat, nonnullos uox deficit, ac penitus muti fiunt. Febriunt, uigilant autem, qui & delyrio capiuntur, & calidiore sunt temperamento: soporantur autem, qui frigidam & humidam sortiti naturam uentriculorum cerebri stipatione & obstructione à uiscidis & crassis succis tenentur.

Iocinoris autem uulnerati indicia sunt, acceptum sub hippochondrio dextro uulnus, à quo multus profunditur sanguis, ad spinā reducta præcordia, in uentrē cubandi dulcedo, punctiones doloresq; ad iugulum usq; atq; scapulas, intentum os, & bilis nonnunquam uomitus, tussis irrita.

Pulmonem ictum indicant grauis ſpirandi difficultas, ſanguis ex ore ſpumans, ex plaga ruber, ſpiritus ex imis cum ſono fertur, in uulnus inclinari iuuat. Plerique in ipſum uulnus inclinati loquuntur, in aliam partem obmuteſcunt.

Icto uentriculo ſingultus, & bilis uomitus inſequuntur: ſi quid intrò cibi uel potionis aſſumptum eſt, id redditur citò: uenarum motus elangueſcunt: ſudores leues oriuntur, per quos extremæ partes frigeſcunt: cibus & potio per uulnus exeunt: præcordia indureſcunt: quæ ferè etiam notæ ieiuni inteſtini uulnera ſequuntur.

Si uerò craſſa inteſtina læſa ſint, ſub umbilico uulnus conſtat, ſtercusque egreditur.

Spina uerò diſſecta, ſi altius uulnus ſit, ut ad medullam pertingat, nerui reſoluuntur aut diſtenduntur, ſenſus intercidit; interpoſito tempore aliquo ſine uoluntate inferiores partes, uel ſemen, uel urinam, uel etiam ſtercus excernunt.

At ſi ſeptum tranſuerſum percuſſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſpiritus rarus eſt, ſanguis ſpumans fertur.

Vulnerata autem ueſica, dolent inguina, quod ſuper pubem eſt, intenditur: pro urina ſanguis, aut ex ipſo uulnere urina effertur: ſtomachus afficitur, bilem tum uomunt aut ſingultiunt; frigus, & ex eo mors ſequitur.

Has notas, quæ ſedes uulneratas demonſtrant, & diligenter attendere, & penitius contemplari oportet; ut per quas de affectis ſedibus iudicium facere, & de futuro uulnerum fine ſententiam ferre arte ualemus. Itaque qui rectè de lethalibus uulneribus apud magiſtratum pro teſtimonio dicere cogetur, cum in primis uulneratos locos deſignare, tum quàm altè telum penetrarit, & num punctim, num cæſim uulnus illatum ſit explicare, ex uero que enarrare oportebit. Ab hinc quæ uulneribus ſymptomata, & quoto quæque die acciderint, de ſcripto notare: habent enim uulnera præſertim lethalia, & alioqui magna decretorios ſuos dies inſtar acutorum morborum, ita tradente Hippocrate ſecundo Prorrhetici, in quibus bona uel mala accidere ſoleant. Tum & illud in primis poſt hæc explicandum, quo die ab accepto uulnere ſequuta mors fuerit. Sunt enim certi quidam à legulatoribus conſtituti dies, intra quos inſecuta mors uulneribus ſit adſcribenda, reusque talionis (ut ipſi uocant) pœna damnandus. Poſtremò adhibitam in curatione methodum recenſeat, nihil omittens in genere eorum quæ in ægri opem atque ſalutem præſcripta ſunt; neque quem uis morbi & mala ſors peremit, medici aut ignoratione, aut negligentia periiſſe uideri poſſit. Sed omnium maximè, eum qui pro teſtimonio dicit, animum ab omni affectu perturbationeque liberum uacuumque habere oportet. Deum factorum noſtrorum & animi inſpectorem nobis adeſſe, uel improbitatis noſtræ uindicem & ultorem, ſi contra ueri æquique legem ſententiam tulerimus: uel fautorem & approbatorem benè conſtitutæ mentis, pro ueritate ſteterimus. Cui uni tantum innitendum, pro hac fortiter conſtanterque pugnandum, boni ſemper uiri eſſe, à philoſophis

Vt medicis coram magiſtratu pro teſtimonio dicendum.

Guido cap. de uulne. capitis.

Veritati ſemper innitendum.

ſophis omnibus eſt exiſtimatum. Magnum enim ſcelus eſt, & impietati proximum, eum qui legibus uindicari à mortis culpa poſsit, teſtimonio tuo mortis reum facere, uel quem ob illatum lethale uulnus ſacroſanctæ leges ſicariorum pœna damnarunt, uelle illæſum ſeruari. Talionis enim pœnam non iure ſolùm X I I. tabularum, ſed diuina etiam lege conſtitutam eſſe legimus, Exodi X X I. & Deuteronomij X I X. de pœna ſycophantiæ & calumniæ: Non miſereberis eius, (impij ſcilicet) ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exiges. Talionis autem pœnam X I I. tabularum legibus optimè conſtitutam, prætorij iuris clementia poſtea reuocatam eſſe Auli Gellij lib. X X. cap. I. Noctium atticarum aſſertione legimus. Eius reuocationis duas idem autor præcipuè cauſas aſsignat: legis incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id eſt, retaliandæ difficultatem. Sed hæc ad iuriſperitos pertinent: nos noſtra, hoc eſt, medici medica tractemus. Cùm itaque de uulneribus à medico tractatur, ea ſi ex lethalium genere ſint, & ad ea ſequatur mors, ritè ad curationem adhibitis auxilijs, ipſoque ægro medicorum conſilijs præſcriptiſque obſequente, mortem uulneribus adſcribēdam eſſe teſtari apud magiſtratum certò poterit. Sin ex lethalium ſuprà enumeratorum ordine non fuerint, & ad ea tamen inſequuta mors fuerit, uulneribus adſcribi ea mors minimè debet: ſed aut in humorum corporis malignitatem, aut malum laborantis corporis habitum, aut uirium imbecillitatem, aut parum cautam uictus rationem ab ægro ſeruatam, aut in aliquid tale quod mortem ciere potuerit, uulneriſque naturam alioqui minimè lethalem peruertere, reijci mors ea ſanè debebit. Ab omnibus enim cuiuſuis generis uulneribus, mori homines contingit, ita tradente I I. Prorrhetici Hippocrate. *Vide Hippo. 2. Prorrhetici.* Euenit autem non raro (ut idem ait) uulnera quædam in locis uilibus ac non malis eſſe, & nulla re grauia uideri: ſic tamen dolore affligere plagam ut reſpirare ægri non poſsint. Quidam in uulnere quod graue nulla re erat, delyrio & febre affecti mortui ſunt, ut idem affirmat. Quos quidem euentus admirari non oportet, neque formidare, quòd corporum temperaturæ, & corpora hominum, ipſique adeò corporum habitus pluriſmum inter ſe differant, uel eiuſdem Hippocratis teſtimonio, & uim maximam uel in ſeruando, uel perdendo ægro habeant. *Vbi ſuprà.* Quæ cauſa eſt, cur à grauibus penèque lethalibus uulneribus, nonnulli euadant: à leuiſsimis & nullius momenti alij moriantur. Teſtatur id abundè diuinus autor Hippocrates, qui ſeptimo Popularium morborum, pleroſque à leuibus uulneribus deceſsiſſe teſtatur. Theodori cuiuſdam filium ex denudatione iuxta os nullius momenti, uigeſima tertia die perijſſe affirmat. Magnæ nauis gubernator quidam, cùm anchora digitum medium, & os dextræ manus confregiſſet, inflammatione & conuulſione ſequuta, tertia die mortuus eſt. Harpali filius ex liberta Telephane, luxato pedis pollice, atque repoſito, ubi dolor remiſiſſet, ex agro rediens in conuulſionem incidit, tertio die mortem obijt. Thrinon Damonis filius, ex ulcere in malleolo, in opiſthotonon ui pharmaci erodentis incidens, deceſsit. Philes filio denudatione in fronte facta, nona die febris, oſsis decoloratio & liuor, tan-

dem mors consequuta est. Hæc de exiguis uulneribus, ad quæ mors sequuta est, ab Hippocrate prodita. Nonnullos porrò ingentibus uulneribus malè affectos, seruatos tamen esse, idem ipse abundè eodem loco testatur. Bello quidam (id enim uulnerato nomen fuit) in dorsum percussus, ut spiritus multus per uulnus cum strepitu prodiret, sanguisque copiosus funderetur, congruis auxilijs sanus euasit. Puerum in Smyrna Ioniæ ad alterum usque anteriorem cerebri uentriculum uulneratum, atque sanatum uidisse se VIII. de Vsu partium testatur Galenus. Quin & sæpius uulneratum cerebrũ sanatum se uidisse idem autor VI. Aphorismorum, Aphorismo XVIII. uiuente adhuc præceptore Pelope testatur. Marylli mimographi puerum, ex ossis pectoris sideratione, nudatum cor apparuit. Exciso thoracis quod putruerat osse, cordis autẽ inuolucrum cùm computruisse ex osis proximi sideratione inuenisset Galenus, malam de puero spem habere cœpit: is tamen præter spem, breui temporis spatio curatus fuit. Quæ sanè historia VII. Anatomicarum administrationum recensetur. Sed quid alienis insisto? cur uisa non repeto? Patris mei famulus à pedibus, adolescens annorum sexdecim, optimi corporis habitus felicisque tẽperamenti puer, cùm uino madens è sublimibus ædium nostrarum fenestris somno grauatus cecidisset, uniuersam fermè caluariam fregit, moxque sine uoce, sine sensu factus, & pro deplorato à Falcone, Griffio, totoque medicorum ac chirurgorum collegio (quod frequens tum Monspessuli erat) habitus, uix tandem à patre rogati curam suscipiunt, fracta caluariæ ossa terebris auferunt, ita ut dura menynx secundum uerticem capitis, latusque sinistrum uniuersa fermè conspiceretur, motusque cerebri conspicuè appareret, ægerque tandem resolutus ac mutus effectus, moriturus in horas à nobis credebatur: euasit is tamen sanus & incolumis, præter quàm quòd cæcus effectus est. Tantum ego, tamque admirandum operum naturæ spectaculum domi meæ apud Monspessulum circiter annum XXII. supra sesquimillesimum & uidi, & curationis non solùm testis, sed & administer fui: utique iam tum primum sacris medicinæ initiatus. Quid contrà, ab exiguo, & planè despicabili uulnere in uolam sinistræ manus accepto, quod uix subditam cuti carnem contingeret, Ludouicum Viues senatorij ordinis hominem, ea in curia, quæ apud Monspessulum est, quam uulgò generalium uocant, intra septimum diem conuulsione derepente oborta concidisse uidimus? Auenione Marcum Sobiratium, spectatæ uirtutis, ac summæ spei iuuenem, ex calcanei uulnere leuiore quàm ut quid mali ex eo speraretur, mortuum XVII. die accepimus, quo tempore eo ex loco digressus, in aula agerem. Quendam accepi pugno in faciem illiso, mox concidisse eo in pago, cui la Voulte nomen est. Alium refert Manardus Epistolarum medicinalium lib. VI. Epistola I. ex duobus leuissimis uulneribus secundum frontem acceptis, die XIIII. mortuum esse, quum tamen lethalia suapte natura non essent uulnera, ut quæ uix dum cutem transcenderent, & à leuissimę cathenæ ferreæ annulis essent inflicta. Antonius Beniuenius summi ingenij summæque eruditionis uir, libro de Abditis morborum causis,

Historia notatu digna.

Historiæ uariæ.

cap. LXV. quendam in cordis tunica ictum conualuisse, & à se magno negotio atque difficultate curatum fuisse testatur. Tum quendam colapho impacto statim in attonitum morbum incidisse, uitamque cum morte commutasse, cap. ultimo. Et Fullonem quendam adeò uiolenter pugno cuiusdam iuuenis stomachum percussisse, ut statim conciderit. Quid autem Plinij & Valerij Maximi summorum uirorum testimonia desero? Q. Aemilium Lepidum incusso pollice limini cubili expirasse: Caium item Aufidium in senatum proficiscentem, offenso pede in comitio mortem obijsse, Plinius certissima fide testatur. Nimius profectò sim, si inopinatas ex contemnendis uulneribus mortes recenseam: quæ eò à me in præsens de industria adlatæ sunt, id ut planum facerem, non omnia uulnera ad quæ mors consequitur, etiam citra ægri aut medici culpam, lethalia censeri debere. Sunt enim quidam (ut ait Galenus) qui à minimi digiti offensa grauiter læduntur, alij qui fortissima uulnera animi constantia, & uirium corporis robore perferunt: unde illud ab eodem rectissimè X. Methodi dictum est, Robustas uires omnia ferre: imbecillas à minimis etiam offendi. Itaque si quid tale accidat, ut ex non lethali uulnere mori quempiam contigerit, (si modo uulnus ipsum alioqui probè à medico tractatum, & neque loco, neque magnitudine sua, aut ex teli natura, aut inferentis ui in eorum ordinem quæ suapte natura lethalia sunt referatur) mortem eam non ex uulnere, sed mala potius ægri temperatura, malo corporis partis'ue habitu, succorum malignitate, aut uitio, imbecillitate partis, aut ægri inobedientia accidisse existimandum est. Quibusdam enim ob malum corporis habitum ulcera non sanescunt. Vnde illud appositè ab Hippocrate pronunciatum legimus: Aqua inter cutem laborantibus ulcera in corpore facta difficulter sanari, quòd u[illegible]is succis redundans corpus habeant: Quòd quum siccari ulcera postulent, ipsi humore nimio madeant: ac simili ratione de reliquis uitiosis corporum habitibus est iudicandum. Quæ mihi in præsens ad propositæ enarrationis explicationem abundè sufficere sunt uisa.

7. Naturalis hist. cap. 53.

6. Aphor. 8.

De risus natura, & causis, & ad quam potissimùm partem referri debeat: quidque ab eo consequatur.

ENARRATIO IX.

VM pauca omnino sint ea, quæ de risu à classicis medicinæ autoribus in hanc usque ætatem monumentis prodita, tantæ rei explicare naturam possint: siue Græcorum, siue Arabum, siue etiam Latini orbis autorum scripta requiras: tanta uerò animaduersione res ipsa mihi sit uisa, ut nihil ferè quicquam ex corporeis functionibus risu admirabilius spectari usquam possit: operæpretium facturum me sum arbitratus, si de omni risus natura, affectione, ac causis, quæ huic negotio tanto congruere uidebuntur explicatius (aduocatis ad partes præcipuis autoribus, quantum quidem ex eorum scriptis hac de re excerpere potuimus, etsi pauca ea

Lib. de quinque uocibus. cap. de proprio.

omnino ſunt) enarrauero. Cùm enim riſus & propria maximè ſit hominis affectio, uel Porphyrij cenſura: nec cuiquam alteri inter tot animantium genera quàm uni tantùm homini conueniat, ac ingenti quodam penéq; inenarrabili motu corpus uniuerſum quatiat, animúmq; gaudio ac lætitia exultātis certiſsima nota ſit, magnum quiddam id eſſe omnino oportet, magnarúmq; uiriū, quod tam ualidos in corpore ciere motus poſsit.

De riſu igitur tria potiſsimùm ſunt quæ quæruntur: Vnum, quid ſit: alterum, unde ſit: tertium, cuius partis affectio ſit. Atq; illud primùm, quæ riſus natura eſſentiáq; exiſtat continet. Secundum, quo pacto riſus concitetur, unde tam repentè emanet, atq; ita ſæpe erumpat, ut eum cupientes tenere, nequeamus: & quomodo ſimul latera, os, uenas, uultum, oculos occupet. Tertium, quæ noſtri corporis pars per riſum affici propriè ac maximè uideatur. Quæ etſi difficillima, ut certè ſunt, haberi abs quouis poſſunt: nos tamen quantum quidem per ingenij noſtri mediocritatem licuerit, ea explanare: & quàm ſint clariora facere adnitemur.

Vt autem omnis riſus natura explicari commodè poſsit, prælibanda quædam cenſeo, ſine quorum cognitione riſus eſſentia intelligi nequicquam poteſt. Ea autem ſunt, animi partes noſſe, ut à cuius partis imperio atq; motu affectio hæc in nobis oriatur, ſciri poſsit: tum, quæ præcedere affectum hunc, qui riſus dicitur, neceſſariò habeant: & num in actione & motu, num potius in eorum genere, quæ ſubſiſtere dicuntur, illius eſſentia poſita ſit. Quibus ſanè explicatis confeſtim ipſa riſus natura ſeſe ipſa prodet.

4. & 9. de Repu.

Animum itaq; Plato in duas potiſsimùm partes ſeiunxit, quarum alteram rationis participem, alteram expertem facit. Cum quo ſenſiſſe Galenus cùm V. tum IX. de Hippocratis & Platonis decretis plena fide eſt uiſus, dum eaſdem quas Plato animo tribuit partes. In participe itaq; rationis parte ponunt eam animi affectionem, quam ipſi Græco more εὐδίαν, ſiue γαλήνην, nos trāquillitatem dicimus, id eſt, placidam quietamq; conſtantiam, qua ſibi conſentit animus, nec in ullam rapitur partem: in illa altera motus turbidos & irrequietos tum iræ tum cupiditatis rationi ſæpe contrarios & inimicos. Itaq; quum natura duce, omnes ea quæ bona nobis uidentur ſequamur, fugiamus contraria: efficitur, ut ad id adipiſcendum, quod bonum uideatur, ſponte noſtra ducamur: atq; id adepti, in eo conquieſcamus, & adeptos eſſe nos gaudeamus. Id autem ſit interioris in nobis facultatis munere, quum æſtimatiua noſtra potentia ubi obiecta boni ſpecies eſt, ad illam toto impetu fertur. Itaq; cùm ita mouemur ut in bono eſſe aliquo nobis uideamur, dupliciter id contingit: placidè inquam atq; conſtanter commoto animo, uel inaniter & effuſè.

Gaudiū quid.

Si placidè ac moderatè, id eſt, cum ratione animus præſens concipiat bonum, affectio ea gaudium dicitur: quum autem effuſè & impetu quodam, tum illa lætitia geſtiens, uel nimia dici poteſt.

Lætitia geſtiens.

Ad eam igitur animi partem riſus referri commodè poteſt, quæ tota in affectibus poſita, bonum à malo diſcernere poteſt: illudq; proſequi, hoc uitare. Inſitum enim nobis à natura eſt, ut quæ bona ſunt amplectamur, noxia repellamus. Quamobrem cùm boni ſpeciem concepimus, mox animi iudicio in id ferimur,

rimur, & adepti ualde lætamur: ad quam ſanè lætitiam, riſus, ceu internæ animi affectionis certiſsima nota, & ueluti index conſequitur. Hinc naturæ prouidentia admiranda ſpectari ab emunctæ naris homine poteſt, quæ certos quoſdam nobis indidit in corpore motus, qui quid intrò in animo geramus uel concepti gaudij, uel mœroris, ipſi abundè explicent. Horum unus uel præcipuus riſus eſt, qui conceptam animo ob præſentis cuiuſpiam boni opinionem, lætitiam oris ac laterum motu ac diductione quadam exprimit. Præcedunt autem neceſſariò riſum (quod ſecundo loco dicturos nos propoſuimus) tum boni alicuius conſequutio, tum interna animi lætitia, eius boni adeptionẽ cõſequens: quæ & ipſa demũ ceu ſui indicem ac nũtium, animi imperio riſum parit. Itaq; ſeſe inuicẽ motus ij conſequũtur, ut primùm quidẽ naturæ ductu ad boni cuiuſpiã adeptionem moueamur, adepti gaudeamus, gaudentes autem & lętitia perfuſi, in riſum erumpamus. Duci autem nos ad bonũ Ariſtotelis ſentẽtia conſtat, qui omnia bonũ appetere primo Ethicorũ indubia fide aſtruxit. Lætari autem ex boni indeptione eò accidit, quòd gaudium ſeu lætitia (ut rectè Auicenna tradidit) eſt appræhenſio propriæ cuiuſq; perfectionis ab aliqua uirtute appræhenſiua. *Lib. de uiribus cordis. ca pit. 4.* Vnde fit, ut in ſenſuum functionibus ſi rectè obeantur, plurimùm lætemur, ut cùm guſtu dulcia & iucunda percipimus: auditu, quum temperatos ſonos atq; uoces: olfactu, quum odorata: uiſu quum medios colores intuemur: quòd ab ijs moderatè occurrentibus perfici nos ſentiamus. Eſt enim facultatis cuiuſq; in nobis perfectio, functionis integritas, ut in appetitrice facultate declaratum mox à nobis eſt. Idemq; in iraſcibili euenit. Victoriæ enim adeptio, eius potentiæ perfectio ac finis eſt: ac proinde parta de hoſtibus uictoria ualde lætamur. In ſuperiore quoq; animi parte, qua ratiocinamur & intelligimus, haud diſsimile accidit: cùm enim acri animi intentione ueritatem in abditiſsimis rebus inquirimus, eamq; tandem conſequimur, mirificam ea res nobis lætitiam parit: quòd, ut idem Auicenna ait, unicuiq; in nobis facultati ſua ſit perfectio, quæ illi ſit congenita, ac naturalis: & à qua (ſi modo eam adepti ſumus) lætamur: *Vbi ſuprà.* ut malè ſentire hac in re Nicolaus Florentinus, uir alioqui in re medica (ut ſua ferebant tempora) ſummus, mihi uideatur: *Sermone 1. tract. 2. cap. 36.* qui gaudium non conſequi meditationem, ſeu ut ipſe loquitur, actum purè ſpeculatiuum impudenter ac temerè dixerit: cum ſi rem recta reputemus uia, nullibi uberius gaudium proueniat, quàm ubi meditatione, & mentis in abditiſsimis quibuſq; rebus agitatione, ueritatem ſumus adepti. Vnde enim uoluptas maior, quàm ex ueritatis cognitione, per quam & ſcientes & prudentes euadimus? Falſum & illud quoq;, quod ab eodem autore affertur, in actu purè ſpeculatiuo, (ut eius ipſius uerba referam) qui eſt de rebus non habentibus bonum, neq; cauſam finalem, delectationem non ineſſe. Nam intentio illa animi ad ueritatem indagandam (qui actus purè ſpeculatiuus à barbaris, & ipſomet Nicolao dicitur) finem certè habet atq; ſcopum, eumq; optimum: nempe ueritatem in rebus, hoc eſt, cuiuſq; rei in ſua ipſius eſſentia notionem. Hæc eſt enim ueritas in rebus, ſua cuiq; eſſentia atq; natura. *Veritas in rebus quid.* Itaq; functio illa, res ut ſunt

contemplandi, & bonum habet, & finalem etiam causam: nempe rerum ut sunt cognitionem, ipsamq́ adeò ueritatem. Adde, quòd nullus inueniri actus potest, functio nulla, siue illa ad superiorem animi partem, siue ad inferiorem pertineat, cuius non sit unus aliquis finis in quem functio dirigatur. Finis enim est, cuius gratia reliqua fiunt, ut rectè à Platone & Aristotele traditum est. Habet igitur intenta illa animi ad ueritatem indagādam speculatio, bonum ipsum pro scopo ac fine: ueritatem inquam ipsam rerum, quas meditando contemplamur, contrà quàm senserit Florentinus. Sed eo in suo errore relicto, ad institutum redeamus: si modò id prius ad nostrorum robur dictorum, ex Aristotelis primo Rhetoricorum cap. XXX. sententia adiecerimus, Mentis agitationē qua quippiam discimus, iucūditatem uoluptatemq́ adferre. Addiscere quoque (inquit) & admirari iucundum est ex parte magna. Quid uerò discere sit, paulò post explicans, subdit: Discere uerò est, naturæ perfectionem & numeros assequi, & propterea idem autor inchoata absoluere iucundissimum esse, eodem ipso loco censet: propterea quòd res quæ perfecta non est, quasi opus eius efficitur qui manum extremam imponit. Sapientem item haberi, iucundissimum statuit, quòd sit uidelicet sapientia, multarum rerum & admirabiliū scientia, per quam cæteris præstantiores melioresq́ habemur. Vnde constat in sapientia, doctrina, & uaria rerum cognitione summam subesse uoluptatem: quæ, ut Plato & Cicero tradunt, mirabiles sui in nobis excitet amores. Nec huic meæ assertioni ea Aristotelis sententia pugnat, qua in problematis astruere uidetur, speculantes nos non gaudere. Nam etsi uerum est, Rerum earum, quæ natura lege incommutabili tales esse uoluit, ut aliter se habere nequeant, conditionem eam esse, ut suapte natura nos non oblectent: eæ tamen res, suæ tantummodò rationis contemplatu nos alliciunt & oblectant, ut cum triangulum duobus rectis pares angulos inter nos habere speculamur, nihil sanè in eo delectamur, ut bellè eodem loco Aristoteles: quòd scilicet siue duos, siue plures æquales habeat angulos, ipsa quidem res delectationem ex se nullam affert: uerùm eius rei contemplatio, delectationem parit, quòd certitudo demonstrati thematis, ueritatisq́ inuentio nobis sit maximè iucunda. Et propterea eo in problemate, rectè Aristoteles adiecisse uidetur, nisi fortè in speculatione ipsa delectandum sit: quasi uelit, ea quæ suapte natura aliter se habere non queunt, qua talia quidem sunt, nos non oblectare: sed quatenus eorum naturam speculantes ueritatem rimamur: quod quidem ipsum longè expressius Plato in Protagora explicasse uidetur. Gaudio (inquit) afficitur ille, qui discendo & contemplando ipsa intelligentia delectatur. Quamobrē magis in eo nos oblectari contingit, quod à consilio nostro & opera, quàm quod mentis agitatione conficitur. Ac proinde, si ingens aliquid nostro consilio aut opera effectum sit, ea ex re magis lætamur, quàm si omnes Geometricorum thematum demonstrationes, omnes naturæ motus fuerimus alta mentis indagine contemplati. Vicisse itaque Olympicis ludis, aut apud Salamina nauali pugna hostes superasse, (quod Aristoteles citato loco tradit) delectationem secum maximam

Margin notes: 1 Metaphor. cap. 2. & 2. de Physic. auditu. cap. 3. — Discere quid. — Sapiētia quid — Cicer. 1. offic. 30. Problematum secti. problem. 6.

ximam

ximam afferant: quòd in actione poſita, & conſilio noſtro, prudentiaq;, & militaris artis peritia effecta, autores ſuos multa laude & gratia (qua omnes trahimur & impellimur) cumulent. Rerum enim geſtarum & ſpeculationis, per quàm ſanè diuerſa ratio eſt. Indéq; efficitur, ut quæ ab rebus geſtis profecta ſunt, lætabilia in parte, (ſi feliciter ea ceciderint) in parte triſtia, ſi incommodè eueniant. Omnia autẽ lætitiæ triſtitiæ'ue ratione aut uitamus, aut perſequimur. Atq; ex ijs patere abundè arbitror, quatenus in ſpeculatione, quatenus item in actionibus, quæ delectu à nobis fiunt, delectatio contingat: item & qui animi motus riſum præcedere, quaſi cauſa effectum debeant.

Supereſt ad riſus explicandam naturam, ut quo in genere entis reponi debeat explicemus: quum entium quædã ſint, quorum ratio tota in fieri, (ut medici loquuntur) poſita ſit: quædam quæ uerè ſubſiſtant, & de permanentium genere cenſeri debeant. Illa philoſophi ſuccedentia uocant, qualia ſunt uox, ſonus, actio, motus: quorum ſcilicet nullam eſt dare manentem & ſtabilem partem: ſed tantiſper eſſe dicuntur, dum fiunt. Hæc cõſtantia & permanentia, ut quæ firmam habeant ſtabilitatem atq; conſtantiam: ut affectus omnes, qui ceſſante eorum unde nati ſunt cauſa, ipſi per ſe ſubſiſtere queunt. Itaq; riſus, quum motus quidam ſit, ut paulò pòſt à nobis monſtrabitur: conſequens eſt, ut de genere pathematum & ſuccedentium, non autem permanentium eſſe dicatur. Quicquid enim in actione & motu poſitum eſt, idipſum permanens eſſe nullo pacto poteſt: quum tantum tunc ſit, cùm in motu ſubſiſtit. His autem prælibatis, conſequens quidem eſt, ut riſus naturã definitione comprehenſam paulò plenius explicemus. Riſus itaq; naturam inter Pœnos medicos celebris ſemper habitus Iſaac Iſraëlita definitione explicare primùm omnium aggreſſus eſt. Nam ex Græcis, nemo quiſquam, ut qui de tota hac tractatione uix ſint leui opera locuti. Is itaq; Riſum ad hunc definiuit modum, ut ſit tremor quidem & ſonus muſculorum thoracis ex ſanguinis feruentis in eas partes ſublatione, naturæ agitatione ab animi motu concitatæ, cùm id quod lætitiam affert in animum inciderit. Hæc ſanè perplexa riſus à Pœno autore deſcriptio, quæ germanam eius affectionis naturam explicare haudquaquam uidetur. Nam neq; propriè tremor eſt, nec muſculorum thoracis ſonus. Tremorem autem non eſſe, illud indicat, quòd tremor inuoluntarius quidam motarum partium ſurſum & deorſum motus ſit: ex impotentia regentis noſtrum corpus facultatis, hoc eſt motricis, quæ præ imbecillitate membrum regere nequit. ut bellè libro de tremore Galenus, ſicubi enim naturæ robur ceſſerit, quæ corpora egent eleuatione, deorſum grauitate propria feruntur, & ibidem deſident, non ſecus ac in reſolutionibus, ubi poteſtatem omnem uis penitus amiſerit, ſi quid ſuperſit, quod corporis motionem rurſus tentet, uerùm ex infirmitate id non poſsit, ſed portiunculam (quod eſt maius dimittendo) tollat: imperfectam motionem & mancam relinquens, membra deorſum ferri iterum permittit, quo ſæpius affecto, & ſurſum uerſus delationem quæ fit deorſum inſequente, huicq; quæ ſurſum uerſus fiat iterum adiuncta,

Lib. de Elementis.

Riſus definitio ab Iſaac tradita.

Ex Galeno lib. de tremore hæc.

part

partibus locum continuè mutantibus, motus duplex fiet, & compositus, *Tremor quid* quæ affectio tremor nuncupatur, motu deorsum grauitate facto, & uiribus sursum uersus itidem mouentibus. Hæc docta de tremoris natura & generatione Galeni assertio. Ex qua abundè constat, motum eum, qui risus in nobis dicitur, tremorem non esse: tum quòd hic inuoluntarius quidam sit motus, & is quidem præter naturam, ut citato loco Galenus: risus uoluntate factus, & secundum naturam. Tum quòd in risu thoracis partes non sicut in tremore attolli uidentur, non enim grauitate deorsum feruntur & sursum à facultate eriguntur, sed potius ab spiritu uehementius concitato, & in eas partes impetu quodam sublato. Vnde moueri thoracis partes citatiore motu contingit. Qui uerò in risu percipitur sonus, non ad thoracis musculos, sed ad Laryngis potius & uocalium partium actionem referri debet. Nam thoracis musculi non uocis aut sonorum editioni à natura, sed aut brachiorum motui, aut respirationi dicati sunt: ut plenius à Galeno tum XIII. & XVI. de Vsu partium, tum libro de Causis respirationis V. & VIII. de *Gal. lib. de uoce.* Anatom. administrat. habetur. Cùm enim exsufflatio uocis sit materia, hanc autem spiritus confertim sursum actus suggerat: thoracis & intercostales musculi materiam tantum præbent, uocem autem & sonum non faciunt: sed uocales tantum partes quum refractus in illis aër atque di*2. de Anima.* uerberatus sonorus efficitur: quum sit sonus, uel Aristotelis testimonio, qualitas auditione percepta, ex aëris collisione scisioneue inter bina corpora proueniens. Ineptam igitur esse risus ab Isaac traditam definitionem, ex ijs patere abundè arbitror. Nec mihi aptior uidetur quæ ab Hie*Hieronymus Fracastorius* ronymo Fracastorio, uiro alioqui doctissimo, lib. de Sympathia & dyspathia rerũ tradita est, Is enim eius libri cap. XX. (quod de admiratione, ecstasi, & risu inscribitur) risum compositum esse motum affirmat ex admiratione atque lætitia. Eius autoris hæc sunt uerba: Risus (inquit) est compositus ex admiratione & lætitia motus. Propter quod & quædam contranitentia in risu est, admiratio enim suspensionem quandam in anima facit, lætitia uerò expãsionem. Qua è re fit, ut quum producitur risus, non sine molestia fiat. In qua quidem serie ipsa, risus descriptio examinanda prius, & sub censuram reuocanda est. Falsum enim id esse uidetur, ex admiratione constare risum. Ob ea enim, quæ admirationem in nobis faciunt, nunquam ridere: sed ob ea tantùm, quæ lætitiam & gaudium pa*Admiratio quorum sit.* riunt, solemus. Omnis enim admiratio animi suspensionem ob rei nouitatem & ignorationem facit: quum sit admiratio earum tantum rerum, quæ à nobis ignorantur & nouitate sua nobis incognita suspensum, & ad illud ipsum intentum, quod sese prodit, animum tenent. Quòd quàm diu fit, tantùm abest ut in risum concitemur, ut planè tum extra nos esse nobis uideamur, quoad res ipsa notior nobis facta desinat animi suspensionem illam facere. Magnarum enim rerum & nobis non perspectarum est admiratio: Risus uerò ludicrarum, ridicularum, leuium, & sensibus expositarum. Quis enim rideat ubi serenitate summa magnos decidere imbres, aut æstate media ingentia oriri frigora uiderit? Quis non hæc potius

tius admiretur, & tam inopinati euentus alta mentis indagine causam inquirat? Tum enim profectò ridere tantùm solemus, quum quæ occurrunt nobis, ea & boni speciem præ se ferũt, & læta ea ratione sunt. Quamobrem quæ huius generis habentur, primùm quidem gaudium in nobis efficiunt: ac subinde affectus gaudio animus in risum prorumpit. Nullatenus igitur admiratio in risum cadit, quod risus (ut paulò antea diximus) & perspectæ rei probèque cognitæ atque lætabilis: admiratio ignoratæ, atque ideo minus lætæ. Quamdiu enim quippiam admiramur, tandiu mœrore quodam ob ignorationem rei & nouitatem, suspensoque animi motu afficimur: qui tum planè desinit, quum sese nobis ignorata, quam admirabamur res sese ipsa insinuarit, atque tum probè cognita lętitiã etiam gignere potest. Ineptum itaque uidetur, risum ex admiratione atque lætitia compositum esse motum dicere. Quæ enim (quæso) admiratio cadit, cùm scitos & paruulos nostros liberos complectentes, ob ipsorum gesticulationes, ob inarticulatum, sed lepidum sermonẽ, ob uarios insultandi modos, ob ridicula & puerilia facta in risum effundimur? aut cùm hi ipsi pueri matribus à nutricibus in complexum dantur? uel cùm à cunis sublati magno risu & gaudio, uel à parentibus, uel à nutricibus excipiuntur? Nulla hic certè admiratio, risus autem & plausus multus inest. Cùm quis rursus ridiculam rem aliquam perspectam etiam atque cognitam, magno uerborum lenocinio, summaque gratia recensens risum mouet, quæ tum ibi admiratio? nulla profectò; quòd uidelicet enarrata ea res probè nobis nota sit, ideoque suspensos nos minimè tenet, quod in admiratione necessarium esse, uerè idem Fracastorius existimauit. At risus tamen inde effusus exoritur, ut eum etiam præ impetu citati & commoti spiritus, uolentes, comprimere nequeamus. Non est igitur cur rectè in risum admirationem cadere statuamus: nam etsi ea interdum in risum incurrit, non ipsa tamen risum ullo pacto aut gignit, aut constituit: quum admiratio (ut antea dictum) incognitarum rerum & abstrusarum, & granditate sua suspensionem animi efficientium sit: risus autem perspectarum rerum, leuium, & concinnitate quadam sua atque lepore nos ualde mouentium: unde risus iucundo quodam & grato naturæ motu in nobis excitatur. Nos itaque omnem risus naturam paulò plenius complectentes, ita definiemus, ut sit Risus concitatior quidam animi ex re iucunda motus, ad conceptum intrò gaudium explicandum, quo thoracis & oris musculi impetu quodam mouentur. *Risus quid.* Quin & ad hunc quoque modum definiri per quàm commodè potest, ut sit risus partium oris & faciei diductio, ex effuso spiritu, thoracis membra sono quodam, & impetu agitante. Descriptiones ex ambæ, risus naturam omnem comprehendere rectè uidentur. Ad risum enim efficiendum, necessarium quidem in primis est, commoueri animum: ut quod intrò conceptum in animo lætitiæ est, id foras se prodat; ac proinde efficitur, ut etiam si coram ludicra, leuia, & ridicula, quæque risum mouere solent obijciantur: nisi ad ea impetu quodam moueatur & excitetur animus, non erumpat risus. Quæ causa est ut in mœrore atque luctu constituti, etiam si magna risus materia subsit, ridere tamen nequeant: quòd animus

animus mœrore affectus, ad hæc ipsa nō moueatur. Cùm item magnum aliquid animo tractamus, uel grauissimis distinemur curis, ridere tum minimè soleamus, etiam si præsens risus occasio subsit, quòd impetu animus (nempe aliò distractus) non moueatur. Iure itaque optimo dixisse sum uisus, risum esse concitatiorem quendam animi motum, ut sine quo nullatenus excitari risus queat. Hic porrò motus animi eò tum excitatur, ut quantum lætitiæ concepimus, eo ipso motu explicari facilè possit. Lætitiæ enim animi motus ille ueluti index ac certissimus testis est: ab eo autem motu thoracis & oris musculi agitantur, quòd effusus à corde spiritus, in nas partes affatim deducatur, easq; distendens, motum eum efficiat, qui risus appellatur. Hisce enim definitionibus, motus generis locum obtinet, reliqua uerò, differentiæ propriæ sunt, quibus ab omni alio secludi risus uidetur: causæq; à quibus nasci risus solet explicantur ferè omnes. Efficiens enim est, ipse animi motus: finis, gaudij, seu lætitiæ explicatio: forma, ipsa partium oris ac faciei deductio: instrumentaria, ipsa spiritus effusio: materialis, iucunda oblata res, quæ risui materiam præbet.

Risus species Risum autem non uniusmodi esse omnem, rerum scientissimi tradunt. Est enim quidem à natura profectus, quem naturalem uocant: alter præter naturam factus. Priorem illum in bene habito corpore, nullaq; morbosa affectione occupato fieri, naturæ solius ductu uolunt: qualem antea definiuimus: qui quidem perpetuò lætabile ipsum pro materia habet, accedente animi motu ad lætitiam eam explicandam, agitatis ad eum motum spiritu & natiuo cordis calore. Vnde thoracis musculos moueri, orisq; diductionem fieri quandam necesse est. Alter uerò is est, qui neque eas quas modò commemorauimus habet causas, neq; naturæ ductu fit, sed à morbifica quapiam causa excitatur. Sunt enim ex ijs quædam quæ admirabili quadam ui, potestateq; nobis occulta risum ciendi facultatem (etiam si maximè præter naturam sint) habeant: qualis est qui sæpe per *6. Aphor. 53.* desipientiam excitatur risus, de quo illud dictum ab Hippocrate est, Desipientiæ quæ cum risu fiunt securiores: qui item percusso septo transuer*3. de part. animaliū, ca. 10.* so, aut præcordijs non rarò erumpit, huius quoq; generis (uel Aristotelis testimonio) esse censetur: Ictu (inquit) traiecta præcordia in prælijs, risum attulisse proditum est: scilicet calore quem moueat uulnus. Ex croci etiam immodico copiosoq; potu, risum effundi lethalem monumentis proditum est. Quinetiam per quosdam conuulsionis modos, oris diductionem quandam fieri risui persimilem, nemo est qui nesciat. Qui itaq; ab huiusmodi causis excitantur risus, neque ad naturæ rationem referri, *7. Sectione suorū Aphoris. aphor. penul. & ulti.* neq; satis eorum reddi certa ratio potest. Quod & Moses Israëlita, Galeni autoritate firmauit. Non solùm risus, qui ludicrarum rerum obiectu excitatur, causam reddi non posse: sed nec cuiuscunq; alterius, præcipuè uerò eius, qui ex titillatu alarum & plantarum pedis exoritur. quod quidem idem autor à Galeno scriptum fuisse libro de Motibus ineuitabilibus testatur: & si nihil quicquā eo de opere profiteri possumus. ut quod nobis, uti cætera multa magna studiosorum iactura perierit. Verum autem id esse Galeni dictum, ea ratione probat, quòd risus proprium hominis

minis esse dicatur, speciemque perpetuò sequi: quæ uerò cuiuspiam rei formam speciemque sequuntur, ea ipsa à tota fieri substantia, cæcaque potestate quadam dicuntur, quam Neoterici Proprietatem occultam uocant: ac proinde congruentem & explicatam in huiusmodi rebus causam non assignari, nec perquirendam esse (præsertim in risu) idem testatur. Quam rem ex nostris Cicero libro de Oratore II. confirmasse plena fide uidetur: De risu (inquit) quinque sunt quæ quærantur: Vnum, quid sit: alterum, unde sit: tertium, sit'ne oratoris uelle risum mouere: quartum, quatenus: quintum quæ sint genera ridiculi. Atque illud primum, quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, ubi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus: & quomodo simul latera, os, uenas, uultum, oculos occupet, uiderit Democritus: neque enim ad hunc sermonem hoc pertinet: & si pertineret, nescire me tamen id non puderet, quod ne ipsi quidem illi scirent, qui pollicerentur. Hactenus Cicero. Vnde constat difficillimam esse (quod à principio præfatus sum) rei huius tractationem. Verùm ne ob hoc quidem ab inuestigatione despondendus animus, qui ueritatis lumine illustratus, in reconditissima naturæ adyta celer & expeditus peruolare consueuit.

Ad institutum itaque redeuntes, risus differētias percurramus, quarum iam præcipuas diximus. Est item risus quispiam, non uerus ille quidem, sed fictus, amarulētus, subdolus, ac simulatus: ut cùm quis alteri insidians ridet, quem risum ueteres Sardonium dixere: qui ob id Sardonius dictus est, quòd in Sardorum insula, herba sit cui Sardoē cognomen, apiastro similis: quæ gustata ora hominum ita contrahere atque diducere soleat, ut ueluti ridentes emoriantur. Quod & Solinus, & Lycophronis interpres, & Plinius, atque ex nostris Dioscorides sensisse uidentur. Herbam porrò hanceam esse credendum est, quam Latini Ranunculum, Græci βατράχιον appellant. Simulatus autem hic risus interdum ab animi prauo affectu & mente mala, interdum à corporis uitiata constitutione prouenit. Prioris generis meminit Homerus Odysseæ v. Ctesippum unum è procis Penelopes, Vlyssem in ædibus suis habitu, specieque mendici sedentem, arrepto è sportula bouis pede petisset: atque ille capite modicum deflexo ictum declinasset, Sardonicè risisse dicitur,

Sardonius risus. *Sardoē herba.* *Soli. cap. 10. sui operis.* *Plin. 20. Natur. hist ca. 11.* *Diosco. lib. 2. capit. 167. ex Ruellio.*

Μείδησε δὲ (inquit) θυμῷ Σαρδάνιον μάλα τοῖον.

Quo loco Eustathius interpres admonet, eum ridere risum Sardonium, qui diductis modo labris rideat, cæterum intus aut ira, aut molestia discruciatus. Huius item & Iliados ν. idem autor meminit, dum Aiaci singulare certamen ineunti, hunc tribuit. Quin & Hesiodus eo libro, qui ἔργα καὶ ἡμέραι inscribitur, Iouem Prometheo iratum ob ignem furto sublatum consimilem risisse risum affirmat.

A uitiata corporis constitutione fictus item quispiam nascitur risus, hoc est, oris habitus quidam ac forma ridenti similis, ut in multis conuulsionum generibus est uidere, in quibus contractis oris musculis, fit quædam ridenti similis species: qualis item contingit ijs, qui crocum hauserunt, uel secundum præcordia confossi in risum lethalem erumpunt. Non

enim uerus, ac naturæ ductu excitatus huiusmodi risus est: sed adumbrata quædam illius species ac imitatio.

De eo uerò qui ex alarum titillatu prouenit, longè diuersa ratio est: hunc enim Aristoteles naturæ impulsu factum ac uerum risum esse, non simulatum affirmat: dum III. de Partibus animalium de septo transuerso eiusq; officio sermonem instituens, ab huius partis calefactione prouenire ait, ut qui titillentur rideant. Partem hanc calefactam (inquit) celeriter sensum aperire indicat uel id quod titillatu euenit: rident enim celeriter qui titillantur: quia motus celeriter ad eum locum perueniat: qui quanquam leuiter calefaciat, tamen aperit, & mentem mouet præter uoluntatem. Causæ autem (subdit) cur homo animalium unus titilletur, & cutis tenuitas est, & quòd solus omnium animalium rideat. Est enim titillatio, risus per eiusmodi motum partis quæ alam complet. Hactenus Aristoteles. Quamobrem mirari subit, Nicolum Florentinum, atq; Hieronymum Fracastorium, uiros consummatæ doctrinæ, ab Aristotelis hac in parte sententia auersos deflexisse: atq; risum hunc qui titillatu partium proficiscitur, speciem tantum quandam, & similitudinem, non etiam ueram risus naturam esse sortitum, contrà quàm Aristoteles existimarit. Nam quum in risu qui titillatu prouenit, & concitetur animus ex re iucunda percepta, nempe blanda earum partium attrectatione: & thoracis musculi concalefacti moueantur, impetu quodam qui sonum efficiat, & multus eo ex motu effundatur spiritus, qui sursum latus oris & faciei diductionem faciat: Sit autem hæc uera risus natura, definitione à nobis tradita comprehensa, non uideo cur non maximè illi germana risus natura congruat.

Cap.10. — *Titillatio quid.* — *Sermone 1. cap.36.* — *Lib. de Sympathia et dyspathia rerũ, cap.20.*

Diximus quæ risus essentia sit. Nunc quomodo concitetur, unde tam repente emanet, atq; ita sæpe erumpat, ut in illum effusi eum comprimere nequeamus, (quod secundo loco dicturos nos proposuimus) est cumulatiore indagine inquirendum, atq; etiam explicandum. Risum in primis ex opinione commodæ cuiuspiam rei ac lætitiam inferentis nasci, non dubium est: ubi enim quippiam boni speciem, seu delectabilis, seu honesti, seu etiam fructuosi & utilis habens, sese promit, mox ex ipsa rei natura mentem afficit, eo quidem affectu quem Græci ἀγλαΐαν, interdum etiam εὐθυμίαν καὶ εὐφροσύνην, Latini lætitiam uocant. Cùm enim ita mouemur, ut in bono simus aliquo: si placidè id atq; sedatè fiat, Gaudium ea affectio dicitur: si uerò confertim & effusè, Lætitia: quæ & ipsa nihil planè aliud est, quàm effusio quædã animi, atq; elatio ex boni cuiuspiam consecutione enata: quo sanè affectu, quum occupatur animus, ita principem nostri partem cor in participatum trahit, atque adeò exagitat, ut magna inde in spiritu illo curuli & sanguine qui intra cor est mutatio fiat. Effertur enim mox, & moræ impatiens, tenuitate sua sese promit, & in sublime attollitur, idq; affatim. ad eum uerò sanguinis & spiritus citatiorẽ motum, musculorum thoracis succussio quasi quædam consequitur, ac oris diductio, accedente uocalium partium sono quodam, qui tum sanè efficitur, quum spiritus citato motu in eas partes raptus atque inibi refractus sistitur:

Gaudiũ quid. — *Lætitia.*

tur;

tur: atque earum partium adminiculo diuerberatur. illiſio enim efflati ſpiritus in Laryngem & cæteras uocales partes, uocis materia eſt, ut millies in mille locis Galenus. Atque ad hunc modum concitatur riſus, animi ſcilicet imperio, & corporis obſequio. Gaudio enim affectus animus, cordis uires exuſcitat: eæq; animi affectui obſequentes, eo quo prædiximus modo riſum mouent, intrò cōceptæ lætitiæ teſtem ac indicem. Vnde fit, ut riſus non unius tantùm facultatis, ſed plurium functio eſſe uideatur. Qua enim thoracis muſculi ea in actione ualde mouentur, ad facultatem animalem, hoc eſt, uoluntariæ motricem, referri tum ea actio debet: qua uerò motus is conſequutionem rei lætabilis ſequitur, (tum enim in riſum tantum erumpimus, cùm lætabile aliquid nos eſſe adeptos credimus) ad principem facultatem, nempe imaginatricem pertinere dicitur. Quinetiam & facultati uitali acceptum referri debet, quòd natiui caloris atq; uitalis ſpiritus in riſu magna fiat concurſio atq; effuſio. Quamobrem meritò riſum non à ſola ſenſuum externorum uoluptate, ſed magis à principis facultatis in nobis iudicio excitari credendum eſt. Iudicium enim de percepto bono aliquo præcedere omnino muſculorum motum oportet: ad facultatis nempe principis imperium, partes has moueri contingit, quòd ad riſum utrunq; horum concurrere ſit neceſſe: uoluntatis inquam imperium, & partium pectoris motum. Cur uerò tam repente emanet, in promptu cauſa eſt, quòd citato celeriq; motu erumpat ſpiritus, ſitq; actio ea ferè tota ſpiritalis, atque ob id conferta & uehemens ac impetu facta. Cùm enim curulis ille in nobis ſpiritus, & ſuæ ſubſtantiæ elaborata tenuitate, & ſui caloris immenſitate, momentò cuncta noſtri corporis peruadat, in eaq; rapiatur: quid mirum ſi ita confertim erumpat, ut etiam uolentes eum ſiſtere nequeamus? Quæ cauſa itidem fuerit, cur in riſum effuſi, eum comprimere minimè ualeamus. Non enim in noſtra manu eſt, elatum foras ſpiritum ac ſuo impetu actum cohercere, uel hoc uno amplisſimo teſtimonio, quòd dum effusè ridemus, totiq; in cachinnos ſoluimur, nec ſpiritum ducere, ut uolumus, nec ora comprimere pro noſtro arbitrio ualeamus: ut ſæpe etiam præcluſo ſpiritu in riſus nimietate præfocari uideamur: quod in pleriſq; euenire quotidie cernimus. Immutantur autem per riſum non ſolùm quæ ad faciem attinent partes, ſed & quæ ad reliquum omne corpus. calore atq; ſpiritu effuſis ac impetu actis, unde & rubor & calor in facie, & lacrymæ etiam ab oculis exprimantur, caloris ui hæc agente. Quin & latera, & dorſum, & thoracis muſculi ſæpe ingenti dolore torquentur, quòd partes eæ ſpiritu turgentes diſtendantur, atq; uim paſſæ extra earum naturam deduci, repentina ſcilicet & immodica mutatione uideantur. Vnde conſtat ad quam præcipuè partem riſus referri debeat, quod ultimo loco explicandum nobis fuit: eſt enim propriè thoracis partium motus, ex effuſo à corde ſpiritu. Quamobrem qui latiore ſunt pectore, & calore multo abundant, in riſum proniores euadunt: in illumq; erumpentes in cachinnos ſoluuntur. quod ea conformatione multus ſurſum ferri ſpiritus posſit. Ac proinde qui proba temperie feliciq; natura conſtant, facilè ridere ſolent: in ijs enim ſanguis pro-

Lib. de uoce. & 7. de uſu parti.

Cur in riſum effuſi eū cōtinere nequeamus.

Ad quā partem riſus referri debeat.

uenit benignus, copiosus, lucidus, clarus ac tenuis, quem esse risus instrumentariam causam in confesso est. Ex sanguine quippe ita affecto, spirituum multitudo & claritas animam exhilarātium consurgit: sicuti è contrario, ubi sanguis uel uitiosus, uel exiguus, uel tenebrosus, aut etiam crassus constiterit, contraria fieri necessarium quidem est. Quæ causa est, cur & malè habiti, & ægri, & conualescentes, & melancholici, uel nunquam uel ægrè rideant: quòd male habiti uitiosum: ægri, & qui ab ægritudine reficiuntur, exiguum: melancholici, tum crassum, tum tenebricosum sanguinem habeant. Ac proinde etiam qui se philosophiæ totos dediderunt (quòd uitale robur exhaustum, sanguinem uerò tum exiguum, tum crassum ac atrabilarium plurimum in se contineant) ἀγελάστους ferè semper, hoc est sine risu, mœstos, seueros, & rugata fronte uideas. Contrà uerò pueros, & qui florenti ætate sunt, bene habito corpore, & curis uacuos, in risum pronos, hilari uultu atque plausibili conspicias: sicuti etiam qui uino meraciore utuntur: meracius enim uinum moderatè haustum frontem exporrigere, ac lætos reddere solet. quia inde sanguinis profluit bonitas, qui sanè humor uel omnium tum medicorum tum philosophorum testimonio, naturæ si quis alius est in primis accomodatus. Sed illud mirabile uideri sanè debet, cur à uino alij in risum, in lacrymas alij effundantur: quum contrarias effectiones una eademque res efficere nunquam possit. Id autem non tam uini naturæ, quàm hominum tribui iure debet. Qui enim se uino ingurgitant, si & sanguinis elaborati copia, & temperamenti bonitate præditi sint, in risum solui solent, & uarias corporis gesticulationes, quæ aspicientibus risum moueant: idque magis, si & quod hauserunt uinum, generosum sit, & eo affatim se impleuerint. Ex eo enim affatim sumpto caloris augetur copia, agitatur conditus in uasis sanguis: qui cùm & benignus sit, & probè à natura elaboratus, quid mirum si in risum hominem sic affectum promoueat? Contrà uerò qui uel nigrum, fœculentum, & turbidum ingesserunt: uel à natiua constitutione humorum & sanguinis uitio tentantur, amarulentumque sanguinem & atri succi plurimum in se continentem habent: ij sanè non in risum, sed rixam atque furorem, sæpe etiam in fletum & lacrymas soluantur: quòd humoris acrimonia isthæc efficere suaptè natura soleat: uti benignitas lætitiam, mansuetudinem atque exporrectam frontem.

Sed cur ad ridicula, ut mimorum gesticulationes, scitos puerorum actus, & huiusmodi innumera impensè rideamus, non sic reddi facilè ratio potest: reconditissima enim causa huiusmodi est. Verùm in id commodè referri posse censendum est, quòd scita illa & ad numeros facta gesticulatio, uel concinna & apta in scena actio (ut de Roscio proditum legimus) ita concinnitate sua & aptitudine, naturæ ualde amica, nos afficiat, ut congruere eos motus actioni ipsi atque personæ arbitremur: unde lætabilis rei cōfestim insurgit in nobis opinio, à qua gaudium, & tandem risus percepti gaudij testis erumpit. Atque hæc de risu hactenus nobis prodita sint, quæ nos quanto nitore atque elegantia (de hoc enim laborandum mihi non duco) tradiderimus, non ualde laboro: magna autem fide & dilig

diligentia ea collegisse me, & in manus hominum dedisse testari ipse possum.

Conciliatio locorum ex Galeno pugnantium de testium principatu: cùm VI. de Usu partium, inter uiles, & ignobiles partes reponat: libro uerò primo de Semine hos ipsos corde etiam præstantiores esse contendat: & in arte medicinali inter principes partes statuat.

ENARRATIO X.

De PARTIVM principatu differens ex professo Galenus quatuor in nobis principes statuit partes, inter quas testes, tanquam generationi dicatas, magnique ad humani generis propagationem momenti iure reposuisse est uisus.

ἀρχαὶ μὲν οὖν εἰσιν ἐγκέφαλος, καρδία, ἧπαρ, καὶ ὄρχεις.

Hæc in arte medicinali. Libro uerò de semine primo, testes non solùm principatu dignatur, sed etiam corde ipso præstantiores facit. Eorum enim in corpore potestatem, quamque habeant uim, longa narratione ostendens, non solùm gignendi seminis facultatem habere eos, sed etiam natiui caloris seruandi, ac roboris firmandi atque augendi, firma demonstrationis ui contendit: quòd illis exectis frigidius imbecilliusque euadat animans, roburque totius corporis exoluatur: ut quibus excisis omnem masculi habitum uiresque interire sit necesse: ut quantum quidem ad usum quem corpori præstant attinet, prope ad cor ipsum (ut conceptis uerbis testatur eo loci Galenus) accedere uideantur: ut quos alterum insiti caloris fontem esse uelit: Frigescunt enim (inquit) qui eos amiserint, altera insiti caloris origine priuati, omneque his corporis robur collabitur perinde ac si senes fuerint: neque latæ uenæ, neque sanguis floridus est: arteriæ etiam parum & imbecilliter sicut senibus pulsant: unde patet, testes animalibus & roboris originem esse: & caliditate multa totum corpus perfundere. Esse autem testes uel corde ipso præstantiores ijs uerbis indicat Galenus: Cap. 12. libri primi de Semine.

διὰ ταύτην γε καὶ τῆς καρδίας αὐτῆς πλέον ἰσχύειν οἱ ὄρχεις, ὡς πρὸς τὴν θερμότητά τε καὶ ῥώμην τοῖς ζώοις παρέχειν, ἔτι καὶ τῆς τοῦ γένους διαμονῆς ἐξηγοῦνται. τοῦτ' οὖν καὶ τηλικαῦτα παρειδόντες οἱ πρὸ ἡμῶν φιλόσοφοί τε καὶ ἰατροὶ περὶ μικρῶν καὶ φαύλων ἐρίζουσι, ζητοῦντες εἰ συντελοῦσί τι πρὸς τὴν τοῦ σπέρματος γένεσιν οἱ ὄρχεις. ἡμεῖς οὖν αὖθις ὑπὲρ αὐτῶν ἀναλαβόντες εἴπωμεν, ὡς πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔτι κἀκεῖνα τῶν ὄρχεων δεῖ ὡς σμικρὰ τεκμήρια, τῆς ὅλης τοῦ σώματος ὑπ' αὐτοῖς ἀλλοιώσεως. οὐ μόνον γὰρ ἥδιον ἐστὶ τὸ κρέας τῶν ἐκτμηθέντων ἱερείων, ἀηδέστερον δὲ τὸ τῶν ἀτμήτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης αὐτὴ τῶν σαρκῶν ὁμοίαν ποιότητι τῶν ὄρχεων ἔχει ποιότητα, βαρὺ καὶ βρομῶδες, ὡς ἂν οὕτω τις εἴπῃ, μέχρι καὶ τῆς περὶ τὴν ὀσμὴν ὁμοιότητος. ἄλλους μὲν οὖν τινὰς ἀγνοοῦσι τὰ τοιαῦτα θαυμαστὸν οὐδέν. Ἀριστοτέλει δ' οὐκ ἐχρῆν, ἅμα τῷ αὐτὸν εἰρηκότι πολλάκις, ὡς μικρὰ μόρια μεγίστων ἀλλοιώσεων αἴτια περὶ παντὸς γίνεται σώματος. οὐ γὰρ ἐκεῖνον ἐχρῆν προσέχειν μόνον, ὥσπερ ἐξαιρεθέντος τινὸς μορίου, τὸ ζῷον ἀλλοιοῦται, σύμπασαν αἰτίαν τῆς ἀλλοιώσεως εἶναι τὸ μόριον. οὐ γὰρ διὰ τῆς αὐτῆς γε καὶ ἀφαιρούμενον τοῦ ζῴου καὶ πτερόν. ἀλλ' ὁ μὲν αἰρόμενον κατέλυχε, πτερὸν ἐθέρμαινεν. εἰ δ' ἀθρόως ἀφαιρεῖται, φύ-

μενος τὴν ἀρχήν. ἔτι δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν ταῖς πρὸς τὴν συνουσίαν ὁρμὰς ἀφαιρεῖται τμηθέν, ὅτι ἐκεῖνο τοῖς ζώοις ἐν τοῦ γένους ἦν διαδοχῇ. τοῦτο μὲν γε τὸ τρίτον, οὐδ' ἡ καρδία δύναται παρέχειν, ὡς ἐκείνη μὲν αὖ ἦν τοῦ ζῆν μόνον, οἱ δ' ὄρχεις τοῦ καλῶς ζῆν ἀρχή. ὅσον δὲ δὴ κρεῖττον τὸ καλῶς ζῆν, ψιλοῦ καὶ μόνου τοῦ ζῆν, τοσοῦτον ἔτι τοῖς ζώοις οἱ ὄρχεις αἱρετώτεροι τῆς καρδίας.

Quod est: Testes in hoc quidem amplius corde ipso habent, quòd præterquàm quòd caliditatem roburq́ue animalibus præstant, perpetuitatis etiam generis in causa sunt. Hæc igitur tot ac tanta negligentes, qui ante me fuerunt Philosophi & medici, de paruis ac leuibus digladiantur, inquiruntq́ue, an ad seminis generationem quicquam testes operentur. Nos uerò, rursus repetita oratione pro ipsis dicamus, præter hæc omnia etiam illa non parua esse argumenta, quòd totum corpus à testibus alteretur. Castratarum enim uictimarũ caro non solùm & suauior est, integrarum autem insuauior: sed etiam qualitas ipsa carnium simile quid testium qualitati præ se fert: graue, & ut ita dicam uirosum, ad odorem usque similitudine porrecta. Quæ quidem ignorasse alios quosdam mirandum non est. Aristotelem certè latere hæc non debebant, ut qui nobis sæpenumero dixerit, paruas particulas maximarum alterationum toti corpori in causa esse. etsi illud addere ipsum oportebat, si exempta aliqua particula, totum animal alteratur, eam alterationis eiusmodi esse causam: non tamen eiusdem etsi auferatur, etsi adsit, sed si ablata refrigerat, præsens calefaciebat: si ablata infirmũ reddit, roboris ipsa erat origo. Eodẽ modo si abscissa, incitationem ad coitum aufert, ex ea animalibus generis successio erat. Atque hoc profectò tertium cor præstare minimè potest: est enim id uiuendi tantùm, testes uerò bene uiuendi principium. Quantò autem melius est bene uiuere, quàm solùm absolutè uiuere: tanto in animalibus testes corde præstantiores sunt. Hactenus Galenus: qui hoc quidem loco, testibus ipsis plus quàm cordi in generis propagatione tribuit: ut prærogatiua quadam singulari, præstare testes cordi, ea quidem functione qua seminis generationi & generis perpetuitati consulitur, plena fide astruat. At idem V I. de Partium usu, contrarium omnino sensisse uidetur: qui testes ipsos inter uiles abiectasq́ue partes reponens, longißimè à nobilium partium dignatione abiecisse, nedum corde præstantiores fecisse, uel conceptis uerbis est uisus. Eius eo loco hæc sunt uerba:

ὅπως δέ μοι τὸν λόγον μὴ μόνον τὸν νῦν, ἀλλὰ καὶ τὸν αὖθις ἑπόμενον παρακολουθεῖν μάθῃς, ἐθέλω σοι διελθεῖν, ὡς ὅλως χρὴ διαγινώσκειν ἐν ζώου σώματι μόριον, ἄκυρόν τε καὶ κύριον. ἀπὸ μὲν δὴ τῆς χρείας ἄμφω κρίνειν. ἐπεὶ δ' οὖν αὐτὴ τριττὴ ἐστὶ γένος, ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν τοῦ γένους φυλακὴν διαφέρει. τὰ μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια κύρια πάντως ἡγεῖσθαι τῶν λοιπῶν δὲ ἑκατέρων γενῶν ἀκύρων ὑπαρχόντων.

Quod est: Vt autem non solùm præsentem sermonem, sed etiam consequentem assequaris, nihil obaudiens, uolo recensere tibi, quibus dignoscenda in corpore animalis est particula non principalis, & principalis. Ab utilitate itaque ambo iudicãda sunt. Quoniam uerò ipsa partium utilitas est genere triplex (aut enim ad ipsam uitam, aut ad bene uiuendum, aut ad generis conseruationem pars pertinet) eas quidem quæ ad ipsam uitam sunt utiles, particulas esse principales, omnino æstimandum est.

Reliq

Reliqua uerò duo genera, non principalia ſunt & ignobilia.

Ex hoc Galeni loco colligere promptum eſt, quænam partium principes, quæ ignobiles & abiectæ habendæ ſint. Vult autem conceptis uerbis, eas quidem quæ ad uitam neceſſariæ ſunt (ut ſine quibus conſiſtere uita nequeat) in præcipuis habendas: eas uerò quæ uel ad uitam bene degendam, uel ad generis propagationẽ attinent, ignobiles & abiectas. Quamobrem quum & teſtes una earum partium ſint, quæ maximè ad totius generis conſeruationem faciant: & benè uiuendi principium ſint, (uti præcitato Galeni loco de Semine attulimus) conſequens quidem eſt eas minimè inter nobiles & præcipuas eſſe adnumerandas, contrà quàm tum libro de Semine primo, tum in arte medicinali ſtatuerit idemmet autor. At uerò ſi quis rem totam accuratiore indagine luſtret, & Galeni ſenſa intenta mente contempletur, modum inuenire poterit quo conciliari pugnantes hi loci commodè queant. *Cōciliatio pugnantiū Galeni locorū.* Statuendum enim eſt, teſtes ea in re, in qua maximè præſtant, inter principes habendas: nec ſolum in principum partium ordinem cogendas, (uti in arte medicinali fecit non minus doctè quàm uerè Galenus) ſed & eo in munere, quo ad generis conſeruationem ualent, corde etiam præſtantiores eſſe. Quæ docta Galeni libro de Semine primo, ſententia fuit. Nam etſi cor princeps in nobis uiſcus, teſtibus materiam ſuggerat unde illi muneri ſuo obeundo ſatis eſſe poſsint (ſumminiſtrat enim tum uitalem ſpiritum, qui uirtute ſua atque potentia fœcundum ſemen faciat: tum uerò natiui caloris plurimum) ſeminis tamen gignendi poteſtatem non habet, non enim cor, ſed teſtes genitale ſemen propria ſua facultate operantur. Itaque eo in munere, meritò principatus teſtibus tribuẽdus eſt, quòd uidelicet nullus alterius ope indigeant, ſed propria ſua facultate id præſtent, unde generis humani conſeruatio ac propagatio fiat. Genitale enim ſemen teſtes ipſi propria uirtute, non cordis, non cerebri, aut alterius cuiuſquam membri perficiunt. etſi hæc ipſa non minimum cooperentur: effectrix tamen ſeminis pars teſtes reuera ſunt. Quæ docta Galeni libro de Semine primo, ſententia fuit. Cur igitur ſi tantum ualere dicuntur: tamque egregiam operam naturæ in uniuerſum nauare, ut animantium omnium ſementem ad generis tutelam, & parent ipſi, & ultrò ſuggerant, genitale ſemen gignendo, cur inquam inter uiles ignobileſque partes, omnes quæ ad generationem attinent VI. de Vſu partium reponuntur? Neque huius rei alia aſsignari (meo quidem iudicio) cauſa poteſt, quàm quòd partes eæ ad uitam degendam, ipſiusque animalis tutelam atque conſeruationem minimè neceſſariæ ſint: ut ſine quibus & uita ſeruari, & ſubſiſtere animans poſsit. Teſtimonio ſunt eunuchi, qui exectis teſtibus incolumes alioqui uiuunt: etſi, quod ad generationis uim, & corporis robur attinet, plurimum inde detrimenti ſentiant. Quæ ſanè præcipua eſt principum partium ratio, ut ſine his conſiſtere nequicquam uita poſsit. Quis enim exempto corde, cerebro, iocinore, uel momento perſiſtere queat? quum nec noxas effatu dignas, citra uitæ diſcrimen, & animantis interitum ferre ullo pacto queant. Quod apertiſsimè in his uulneribus experimur, quæ ad has par

6.Aphor.18. tes pertingunt: lethalia enim necessariò esse solent, uel Hippocratis & Galeni testimonio. Vnde meritò principes partes à Galeno dictæ sunt, non solùm eæ, quas modò recensui, sed & quæ his adminiculantur & seruiunt: Quamobrem & pulmones qui cordi aërem subministrant, & arteriæ i nerui item, qui cerebro seruiunt, & uentriculus ac uenæ, quæ iocinori, ad has proximè accedunt. Vnde meritò eas quidem, quæ ad ipsam uitam sunt utiles, particulas principes esse Galenus V I. de Partium usu dixit. Quæ uerò uel ad uitam bene degendam, uel generationem idoneæ, non perinde, quòd uidelicet sine ijs subsistere animans citra uitæ iacturam possit. Testatur Paulus, in muliere quadam id accidisse, ut toto utero putrefacto, & etiam amputato, superstes tamen mulier fuerit. Quòd confirmare item Auicenna uidetur Fen X X I. tertij tractatus quarti cap. V. cùm ob ligamentorum uteri putrefactionem, uterum totum egredi posse affirmat. Atque hæc in præsens de horum locorum pugnantia atque conciliatione tantisper dicta sint.

Lib.3.ca.72. de procidentia uteri.

Tertij libri Enarrationum medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

An ſalubrius ſit ad tuendam cuiuſque ualetudinem ductu impulſuq́ propriæ naturæ, (ut primo de Sanitate tuenda uoluit Galenus) quàm ſaluberrimis medicorum conſilijs præſcriptiſq́ uti. Et ad quid ars medica utilis. Quam utique diſceptationem Hieronymus Lopius inſignis medicus Franciſco Valleriolæ diluendam propoſuit.

ENARRATIO PRIMA.

HIERONYMVS LOPIVS FRANCISCO VALLERIOLAE SVO S.

VDERE tecum hac nocte, mi Franciſce, conſtitui: haud herclè omnino perperam, multaq; tum tēporis tum rei iactura, quod nunc pleriq; facere ſolent. Quin honeſtiore profectò, ac ni fallor etiam utiliori ludi genere: literaria inquam diſceptatiuncula, in qua & magna iucunditate ac fructu animus exerceatur, nec ſuus corpori deſit fructus. Conſtitui enim ut fallēdi otij gratia, ueritatiſq; inquirendæ magna animi intentione problema id examinemus, de quo nonnunquam inuicem ſumus non contemnenda diſputatione ſentētijs aduerſarij facti: in id etiam quæſtionem hanc proponere tibi uiſum eſt, quòd cum patre meo, emunctiſſimæ naris ſummiq; iudicij homine, atq; nonnullis alijs præclaris uiris frequens mihi ſit ea de re concertatio: qui ioco uel ſeriò ſæpenumero noſtra, hoc eſt medicorum conſilia atq; præſcripta ridentes, contendunt ſatius ad tuendam ualetudinem eſſe, ductu impulſuq; naturæ ſuæ unumquenq;, quàm medicorum conſilijs præceptiſq; gubernari. Proinde cuiq; cibos illos eſſe ſumendos, in quos propria cuiuſq; appetentia fertur: ut, exempli cauſa, horarios fructus, ſi quis eos appetit: tametſi maximè à medicis damnentur. Cùm itaque quæſtio hæc crebrò paſſimq; inter magni nominis uiros incidat: & quædam non contemnendæ rationes pro illa opinione fulcienda à ſciolis quibuſdam adduci ſoleant: non abs re fore putaui ſi illorum rationes tenui filo deſcriptas ad te acrimonia ingenij tui facilè diluendas mittam. Quò & nos noſtræ artis non pœniteat: & ſimul ad reſpondendum aduerſarijs, ſi quando uſu uenerit, ſimus inſtructiores promptioreſq;. Nec me pudet in falſis deducendis rationibus

temporis iacturam facere: cùm & quosdam non mediocris eruditionis uiros in leuioribus sese exercuisse monumentis proditum sit. Ex tali enim falsorum dogmatum disquisitione ueritas magis elucescit. Ad rem igitur ueniamus, ne exordium maius sit quàm ipsum totum.

Natura (inquiunt) quæ corpus gubernat, se ipsa solertissima ac sufficiens est ad inducendum impellendum'ue hominem eo modo, quo cætera animantia, ad ea quæ sibi conducunt absq; errore. Docta etenim est animalium natura, atq; operatur ueluti mentem habens, dirigiturq; ab intelligentia non errante, & sagacitatis eius non est finis, ut ipsimet physici ac medici concedunt. Huius ergo unius ductu cætera animãtia sana degunt: quin & hominum plurimi medicis omnino carentes, imo cupiditate potius quàm intellectu, uel ratione uitam agentes. Sed & hoc ipsum prudentissimus ille Cato apud Tullium censere uisus est cùm diceret, Naturam optimum ducem tanquam Deum sequimur, eiq; paremus. Ergo siue illa suadet frigidam potare, siue poma esse, aliud'ue cibi genus ex his, quos medici ualde uituperant, naturæ obsequendum est. Quandoquidem illi repugnare (ait etiam Cicero) nihil aliud est, quàm gigantum more pugnare cum dijs. Hæc est eorum ratio uel potissima, quam etiam ualidiorem reddere sit quispiam posset, qui non sit omnino expers physicæ uel medicinæ, Galenus ipse tantum medicæ suæ arti tribuens, fateri cogitur primo de Tuendâ sanitate libro, suam cuiq; animanti naturam satis esse ad proprias conuenientesq; excitandas appetitiones, quibus sanitatem salutem'q; tueatur. Eius eo loco hæc sunt uerba:

3 de Vsu partium. *lib. de Senec.* *Secũda ratio.*

ἱκανὴ γὰρ, ἡ φύσις ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις, ὁρμὰς οἰκείας ἐγεῖραι, πρὸς ὑγιείαν τε καὶ σωτηρίαν.

Sua (inquit) cuique animanti natura satis est ad proprias conuenientesq; excitandas appetitiones, quibus sanitatem salutem'q; tueatur.

Si ergo tam potens, tamq; se ipsa sufficiens natura in nobis est: quid, quæso, medicorum consilijs opus? cur etiam appetitionibus à natura excitatis non semper neq; in totum obtemperare conuenit ei, qui uni sanitati studet? sed iuxta medicorum præscripta, his uel illis abstinendum cibis, & à mensa nondum sedata appetitione surgendum, sicq; de similibus corundẽ præceptis, quibus cauent, ne appetitioni obsequamur. Quin & hac altera ratione huius factionis homines sua confirmare contendunt.

Tertia ratio. Natura (inquiunt) nihil frustra facit, nec necessariorum quicquam omittit in perfectis animantibus, ab Aristotele III. de Anima proditũ. Cùm igitur natura homini indiderit tales aut tales appetitiones quorundam ciborum, uel aliarum rerum, non frustra nec in eius perniciem id effecerit, sed potius in tutelam & salutem: quare potius illi parendũ erit, quàm Galeno, uel Auicennæ, quorum forsitan natura tales, & si optimos, cibos abhorrebat; coëgitq; ceu malos damnare. Fieri quoque potuit, ut in eorum regionibus tales cibi mali prouenirent, contrà in nostra excellentes ac saluberrimi. Constat nanque arborem quæ in uno solo maleficos fructus profert, transplantatã bonos edere: ut de persica proditum est, quam alij perseam uocant: referunt enim lethalem in Perside hanc arborem esse, translatam deinde in Aegyptum mutata naturæ salubrem & edendo factam

6. de Sympt. cau. & 2. de aliment. fac. capite 33. & Dioscor lib. 1. cap. 198.

ctam fuiſſe. Galenus, teſte Auerroi, abominabatur carnes arietum, easq; libro de attenuante uictus ratione minus probat: quas tamen cæteri medici ſecundo loco, poſt hœdinas inquam, inter quadrupedum carnes maximè laudant: & nos hic eos ſaluberrimos atq; ſapidiſsimos experimur, præſertim caſtratorum annuorum: quas forte ſi guſtaſſet Galenus, non ita poſtponeret: ſed ex his quos in ſua uiderat regione, in qua ut audio peſsimi ſunt iudicium fecerat: nimirum haud omnifariam uerum. Pari modo ſi idem aut Auicenna erga mala quantumcunq; præſtantia, taliter fuiſſet affectus perinde atq; Ioannes de Parnay chirurgus noſter, qui eorum odorem, imo nec aſpectum quidem ferre poteſt: facilè in ſuis commentarijs ea damnaſſet, & ex uſu hominum explodere fuiſſet conatus. At non ob id illa fuerant fugienda, eis præcipuè quibus gratiſsimus eſt eorum cibus, quales multi ſunt & fuerunt: è quorum numero Franciſcus Petrarcha ſingularis uir prudentiæ & eruditionis, unus fuit, qui talem pro ſe tuendo aduerſus medicum interdicentem ſibi eorum eſum format rationem. Quomodo (inquit) natura ſic humanum genus illuderet, ut ubi plurimum oblectationis & gratiæ ponebat, ibi plurimum diſcriminis abderet? Non eſt piæ matris, ſed nouercæ impiæ & immanis, melle uirus abſcondere, nihil ferè aſpectu gratius quibuſdam pomis, nihil odore ſuauius, nihil deniq; guſtui gratius. Dotes iſtæ ſiue à Deo, ſiue à natura, cuipiam rei inditæ, faciunt eam amari, & auidius appeti: præſertim quòd ita eſui apta ueniunt, ut neq; arte impendijs'ue coquorum (Hieronymi uerbis utor) indigeant. Hinc tantus agricolarum labor, & induſtria, (ſubdit Petrarcha) hinc tot de hac re clariſsimorum uirorum tractatus, Græcorum ac Latinorum, Heſiodi, Vergilij, Catonis, Varronis, Palladij, multorumq́; aliorum, inſitiones & conſitiones arborum diligentiſsimè docentium atq; commendantium. Quorum ſententiam ſimul & naturæ inſtinctum ſequuti plerique ex præſtantiorum ordine, maximam adhibent diligentiam conſerendis arboribus & malorum omnibus generibus undequaque conquirendis: quibus ueſcuntur multò quaſi libentius, quàm quouis alio cibi genere. Credendum'ne igitur hoſce omnes inſanire, qui tanto ſtudio nociua proſequantur, quanto uix proficua debuiſſent? Nec ualet (inquit) dicere, non omnem, ſed immodicum duntaxat uſum damnari: ſi quidem & perdicum, & phaſianorum, quorum apud uos laudatiſsimæ carnes ſunt, eſus etiam nimius nocet: non magis igitur blaſphemanda poma quàm perdices, ſi ſola culpetur incontinentia, non res ipſa. Ecce maximum Petrarchæ argumentum, cui etiam ſuppetias ferre mihi libet, quo tu funditus omnia, quibus ſe fulcire poſſent, unico diluas contextu. Argumentari ſic poſſent, Senſus guſtus (ut libris de anima, & de Senſu, ait Ariſtoteles) ob id animali datus eſt, quòd uoluptate afficitur aut dolore, ut in alimento ea ſentiat & cupiat, ac moueatur, nec aliunde poteſt animal diſcernere alimentum conueniens ab inconuenienti. Quod igitur unumquenq; guſtu maximè uoluptate afficit, id ſibi alimentum cõuenientius eſt & ſuadente natura id maximè proſequendum eſt. Quare non ſolum (quod Hippocrates ait) parum dete-

3. Collectio. cap. 32.

Quarta ratio.

Quinta ratio

2. Aphor.

rior

rior cibus & potus, delectabilior uerò melioribus indelectabilibus erit præferendus. imo quantumcunq; deterior, modò ſuauior ſit, anteponendus erit quocunque meliore. Alioquin cur equis palea potius conuenit quàm caro? aut auibus illis cicuta & ueratrum? Non'ne nos ipſi medici fatemur, naturarum proprietates in cibandis ægris eſſe conſiderandas: eſſeq; aliquos, qui carnem bubulam facilè concoquant, iam unum ex publicè iactatis eſt VII. Therap. nec modò naturarum proprietates attendimus, uerùm etiam ipſi conſuetudini, quatenus altera quædam natura eſt, uſq; adeo obſequendum eſſe fatemur, ut malum cibum conſuetum potius exhibendum putemus, quàm ſubito uel ad meliorem tranſire. II. de Ratione uictus acutorum proditum, & III. primi, ac pluries alibi.

6. de Tuend. ualetud. Igitur non ſolis temperatis naturis (quod ait Galenus) quinimo reliquis omnibus, quantò iucundius eſt quod comedunt, tantò utique fiet magis nutriens, magisq; idoneum: præſertim uerò ſi ex talium uſu diutino nullam percipiant læſionem: non enim aliter cibi cuiq; conuenientes diſcerni ualebunt. Cùm itaq; haud rari ſint qui peſsimorum ciborum eſu maximè delectentur, longoq; tempore ipſis utentes nullam percipiant offenſam, tales nimirum cibos illos pro ſibi idoneis deligere debebunt: nec Conſtantini, aliorumq; medicorum uerbis auſcultare, dicentium non gaudendum illis qui malis utuntur alimentis, tametſi in præſenti ea probè concoquant, nec doleant: quoniam futuram perniciem non euadent. Quomodo nanq; pernicies alicui uentura timebitur ex cibis illis qui naturæ ſuæ conuenientiſsimi uidebantur? plus quàm coturnici ſuperueniat ex eſu hellebori, aut illi aui alteri ex cicuta qua ueſcitur: nam hac etiã perhibent auem quandam nutriri. Galenus I. de Simplicibus cap. II. nouæ uerſionis: & rurſus lib. III. de Simplicibus cap. V. nouæ uerſionis ſturnum nominat. Huic opinioni condeſcendebat & Scipio medicus Romæ nuper famoſiſsimus, qui uti à fide dignis accepi, ſuis ægris nullũ fermè cibum negabat quẽ uehementer appeterent: modò parũ inde ſumerẽt, ferebaturq; plurimos eorũ liberari morbis, qui ſe illi curandos permittebant.

Sexta ratio. Inſtant præterea ſic nonnulli: Sanctius ac religioſius eſt ueſci holeribus, fructibus, ac leguminibus, item aquam potare, quàm perdicibus, phaſianis, cæterisq; medicorum alimentis euchymis, ueluti hoſtem nutrire domeſticum, carnem ſcilicet ſpiritui refragantem: ac præterea uini potum libidinum flammas augere, ſanctorum uirorum uitæ, quæ nobis ad imitationem propoſitæ ſunt, id edocent. Diuus Hieronymus, aliiq; plurimi, non minore doctrina quàm ſanctitate uiri, eruditiſsimis uoluminibus talem ſuadent uictus rationem: teſtantes, non ſolùm ad animi (quæ hominis potiſsima pars eſt) uigorem conducere: uerumetiam ad ipſius corporis ſalubrem longamq; uitam. Hiſce ergo teſtibus plus credendum quàm Græculis aut Arabibus medicis his rationibus magna ex parte aduerſantibus. Cui quoque ſententiæ illud adſtipulatur, ô felix nimium prior ætas contenta fidelibus aruis. Plurimaq; alia adferri poſſent teſtimonia: quæ cùm tibi notiſsima ſint, hiſtoriarum peritiſsimo, ſatius fuerit prætermittere. Quemadmodum & aliud argumentum eorum qui diuer

diuerſum ab his uitæ genus ſecuti, cupiditatibus uidelicet ſuis pecorum more obſequentes, ſua quoq; proferunt exempla, quibus ſeſe tueantur, multos recenſentes qui uoluptuoſo uitæ genere potiti, nihilominus incolumiter diuq; uixerunt: idq; haud rarò pluſculum quàm qui ſe medicinæ legibus aſtrinxerunt: quos ſæpenumero uidere eſt imbecilles, parum uegetos, facilè leuibuſq; de cauſis morbis obnoxios, ac uitæ breuioris. Galeno autem oppoſitum aſſerenti atq; de arte ſua multa glorioſè iactanti minimè credendum arbitrantur. Hanc inquam rationem, ceu parum ualidam, non proſequi ſatius eſt: nec iam alias, quæ plures poſſent adduci, ne in re inani prolixior ſim. Quin & has non ſcripſiſſe forſitan præſtabat: niſi quòd ad te, id eſt, alterum me, dicuntur, & ioci cuiuſdam gratia: quibus, ſi uacat, ſigillatim ſuas ſubſcribas ſolutiones uelim. Vale, & agnoſce me etiam cùm tuo careo conſpectu tecum colloqui, & meliore mei parte, animo uidelicet, tecum eſſe. Ex bibliotheca noſtra.

Franciſci Uallerioloe ad propoſitam quæſtionem reſponſio, ad Hieronymum Lopium medicum præſtantiſsimum.

ENARRATIO II.

INCREDIBILEM mihi, Hieronyme, uoluptatem literæ tuæ, omnibus perfectæ orationis luminibus ac ornamentis refertæ, miraq; arte conſtructæ, attulerunt. Non ſolùm, quòd à te doctiſsimo, & omnium bonarum artium atque diſciplinarum excellenti ſcientia perornato, meiq; amantiſsimo homine eſſent conſcriptæ: ſed quòd narrationem eæ quæſtionis ut difficillimæ, ſic ſanè ad cognoſcendum utiliſsimæ continerent. Quid enim aut explicatu difficilius, aut ſcitu dignius, quàm naturæ in regendis animantibus ductum, morem, rationemq; omnem cognoſcere? & artis ad hominis tutelam uitæq; ac ualetudinis ſeruandæ modum inuentam (ea ars medica eſt) dignitatem, præſtantiam, uſum ſcire? & quo pacto naturæ ars inſeruiat, quos fructus ferat, quid poſsit, inueſtigare? Quæ cùm perpetua ac continenti oratione, magnaq; cum dignitate à te mihi literis tuis ad explicandum propoſita ſint: facere non poſſum, quin tenuitatis meæ conſcius cauſæ diffidam. Eius enim rei explicatio (quod à me petis) accurataq; tractatio, uirum mihi eum expoſcere ſanè uidetur, qui & magna eruditione, & acri ingenio, & excellenti quadam in abdiſiſsimis diſciplinarum omnium atq; artium receſsibus ſciẽtia perpulchrè ornatus, tantæ rei ſufficere poſsit. Quamobrem non eſt quod à me tibi hac in re poſſe fieri ſatis ſperes. Nec hanc ipſam reſpondendi tibi prouinciam unquam ſubijſſem: ni me tui, hoc eſt, excellentis hominis mouiſſet autoritas atque amor. Vt enim propoſitam quæſtionem diſſoluere auderem, cùm ingenium tuum ac uirtus, excellenſq; ſcientia artium optimarum, tum ſuauiſsimi mores tui, dulciſq; illa coniunctio & ſtudiorum & animorum quæ ſumma inter nos beneuolentia nos aſtrictos reddit, ſuaſit mihi uehementer, atque hortata eſt. Obſeruo enim ego te (uti ſcis) tan- Hieronymi Lopij lau.

quam parentem, tuoq; in nomine libentissimè acquiesco: teq; in primis habere soleo meorum studiorum & cognitorem & seuerum iudicem. Virtutis itaque tuæ, summæq; nostræ coniunctionis fiducia fretus, rem ipsam aggrediar. Non tam herclè perueniendi quò me uocas spe, quàm recusandi pudore. Qua in re si non satis pro rei ipsius magnitudine doctis auribus tuis satisfecisse uidebor: quæso ne id magis imbecillitati meæ, quàm magnitudini rei tribuendum ducas: ac mea hæc, qualiacunq; tandem ea fuerint, limatulo tuo ingenio atque iudicio perpolias ac meliora reddas. Sed iam ad rem.

Est igitur proposita quæstio, An ad tuendam cuiusq; ualetudinem præstantius sit ductu impulsuq; propriæ naturę, quàm salubribus medicorum consiliis uti: ut quod uidelicet natura sumendum fugiendum'ue suadeat, posthabitis ualetudinariæ artis præceptis, ea sequi oporteat. His uescendum, quæ cuiusq; natura auidius appetat, & in quæ promptius feratur. Hic est propositæ disputationis præcipuus scopus, qui à nobis pro ingenij nostri captu est, ut tibi satisfaciam, paulò plenius explicãdus. Hinc primùm sumpto dicendi initio: Cuiusque animãtis naturam (quod

2. physi.cap.1 Aristoteles ait) principium quoddam esse & præcipuam causam eorum quæ in ipso fiunt motuum, siue naturales hi quos uocant, siue animales

In arte medicinali. 5. Metapho. cap.4. 5. de Sympt. cau. ad principium.

fuerint, hoc nempe omniũ, uel Galeno teste, opifex natura ipsa est: quanquam non unicè natura Aristoteli dicitur. Nos tamen hoc loco de Galeni sententia naturam non aliud esse censemus, quàm omnem qua regitur animal facultatem, siue illa à uoluntatis nostræ imperio pendeat, siue secus: huius nempe facultatis legibus omne animans gubernatur. Hæc autem pro uaria corporum, quibus præficitur, cõstitutione atque præstantia, uarios appetitionum nanciscitur gradus, quos nimirum uaria quoq; functionum perfectio sequitur: ut cuius præstantior natura sit, id & operum perfectione, & appetitionum pro naturæ suæ modo præstantia non lacessitum, aut alioqui deprauatum reliqua se inferiora superet: quod

Galenus 1. de Temperam. præter Aristotelem ipsum sensisse Galenus primo de Temperamentis est usus. Ab hac itaq;, quam diximus, natura, hoc est, cuiusq; animantis rectrice facultate, appetitus omnes prodeunt, qui eum inter se perfectionis locum obtinent, quem facultates illæ quarum sunt: aliæ enim brutorum, aliæ hominum appetitiones & cupiditates sunt. Hinc fit ut animanti ratione prædito (is homo est) perfectissimi atq; optimi insint affectus, appetitiones item atq; cupiditates similes: nimirum quòd naturæ præstantia cæteris cunctis animantibus antecellat. Itaq; fieri nequit, ut quod ab homine animantium perfectissimo expetitur, qua mente ac ratione præditus est, si modò illa regatur, non diuinum, non rationis plenum, non deniq; suæ naturæ conueniens congruum'q; & sit & habeatur. Hinc summa illa discendi cupiditas, hinc sciẽdi inexplebilis ardor uehemens'q;

1. Meth.cap.1 desiderium: siquidem (ut Aristoteles ait) omnes homines natura scire desiderant. Hinc diuina illa mentis humanæ claritas, sublimis'q; recessus, quo abditissima quæq; intelligit, apprehendit, agnoscit: hinc tenax memoriæ uis: quę cuncta pro naturæ cui seruiunt dignitate atq; præstantia,

summ

ſummum itidem bonitatis locum ſibi uendicant. Conſtat itaque hominem, qua homo eſt, ea tantum appetere, quæ & optima ſunt, & naturæ optimè conſtitutæ conuenientiſsima. Vnde Ariſtoteles, artem omnem (1.Ethi.cap.1.) atq; doctrinam, actionem omnem, omne ſtudium & inſtitutum, (quæ quidem ab homine omnia proficiſcuntur) & bonum quoddam appetere, & ad illud ceu ad finem referri, iure optimo affirmauit. Sed & uniuerſi (3.Ethi.cap.5.) quidem homines (ut idem alio loco ait) id ſemper cupiunt quod bonum eſt. Hominis autem bonum Platone teſte atq; Dionyſio, eſt ſecundum rationem uiuere. (Plato in Philebo & Phaedro. Dionyſius libro de diuinis nominib.) Quin & Galenus eo quem memorauimus loco, nempe primo de Temperamentis Ariſtoteli ſuppetias ferre uidetur, inquiens: homini conuenire ut ſit ſapientiſsimus. Quòd ſi talis Ariſtoteli & Galeno natura ſua homo habetur, quid ni optima quæq; ac maximè ſalutaria appetet? in illa uel toto (quod aiunt) pectore feretur? impetu nimirum ſuæ naturæ ductus. Hunc igitur naturæ noſtræ impulſum atq; impetum, ſanè optimum, ſi modò homines ſumus, ſequi debemus, huic parere, huic nos ultrò committere: ut quò magis nos tanto duci regendos permiſerimus, eò intelligamus & naturæ quoque præſtantia cæteris anteponi: de qua rectiſsimè illud à Cicerone ſub perſona Catonis dictum eſt, Naturam optimum ducem ſequimur: cui q; reluctari, eſt gigantum more cum dijs pugnare. Hanc Hippocrates, hanc Galenus ſapientiſsimam, iuſtiſsimam, ac prouidentiſsimam clamant: hanc unam ad ſalubres cuiq; excitandas appetitiones ſatis eſſe, quibus uitam ualetudinemq; tueamur Galenus affirmat, (1.de Sani.tue.) cui uni ſi nos regendos ducendosq; permitteremus, noſtræ conſeruandæ uitæ ac ualetudini ipſa ſatis eſſet. Verùm enimuero cùm concupiſcitiua facultate, quam cum brutis communem habemus, præditi ſimus, eaq; ut plurimum in ciborum delectu utamur: eaq; etiam in nobis plerunq; imperiũ agat: efficitur, ut naturæ noſtræ ſanè optimæ ductum non ſequamur: ſed ab illa plurimum auerſi, nulla ratione ac temerè cupiditatibus inuoluamur: indeq; plurimum aberremus, ac pro ſalutaribus noxia deligamus. Quod ſentiens diuinus Plato, naturã noſtram in Phædro currus cuiuſdam inſtar ad equos iuncti, & aurigæ optimi moderatione recti, eſſe uoluit. Aurigam autem in nobis mentem benè conſtitutam facit: equos duos, refractarium alterum, alterum ſequacem. Refractarium equum, ſenſuum appetitum quo præcipites ferimur, & malum nobis accerſimus, eſſe uult: uti ſequacem equum, rationem dicto audientem, & ſalutaria recto iudicio inquirentem: eſſeq; perpetuam ſubinde pugnam, qua modò ratio, modò ſenſuum cupiditas uictrix euadat: ac proinde duram & difficilem eſſe uecturam noſtram, hoc eſt uitæ inſtitutionem atq; gubernationem, idem eodem loco pulcherrimè affirmauit. Ab hac itaq; inferiore potentia naturam noſtram labefactari atq; deprauari certiſsimum eſt: perinde atque ſi puriſsimam aquam (quod ſecundo de Criſibus ſcripſit Galenus) in uas luto plenum infundas: (Cap. 2.) quæ tametſi terſiſsima nitidiſsimaq; ipſa ſit, ob uaſis tamen cui immittitur impuritatem ac ſordem, labem nimirum & ipſa contrahit. Sic inquam & noſtra, hoc eſt hominum natura, quanquam omnium præſtantiſsima, ſenſuum ta-

men illecebris delibuta, ac uinculis adligata à se ipsa degenerans inferiori sæpenumero parere cogitur. Hinc pugna illa rationis & sensuum, hinc uoluptatum feruor, hinc malorum omnis generis fons atq; origo, hinc demum multa infœlicitatis humanæ colluuies, morbi, dolor, lacrymæ, fames. Quæ tametsi omnia primorum parentum culpa diuiniq; mandati contemptu (ut Theologi censent) nobis obuenerint, nihilo secius tamen corpusculi huius nostri ac sensuum culpa, dum illis nos ultrò permittimus, dum corpus hoc crassum & ex oppositis coagmentatū proterimus ac eneruamus sensuum illecebris deliniti, prouenire tradunt naturæ rerum scientißimi. Nihil itaq; mirū, si cohercendis affectibus hisce, in quos sponte, ac ducente genio, hoc est concupiscibili facultate impellimur, adinuenta sit ars, quę cuiq; pro cupiditatum suarum modo prospiciat. Quæ si animi mores componat, Moralis philosophia dicitur: sin corpori consulat, Tuendæ ualetudinis nomen meretur. Harum altera efficit, ne spontaneis cupiditatibus, in quas brutorum more deprauati ferimur, nosmet subijciamus: ne'ue quid secus quàm ratio postulat committamus. Altera præstat, ut incolumes quoad eius fieri maximè potest uiuamus: noxia uitare, salubria deligere doceamur. Priore illa instructus Scipio ille magnus Carthaginensium uictor continentiæ exemplum ac insigne uirtutis suæ domitæq; libidinis testimonium posteris dedit: dum uicta Carthagine speciosæ formæ captiuam uirginem intactam parentibus sponsoq; reddidit. Nec dissimili arte diuitiarum opumq; cumulandarum ardori uirili animo restiterunt Caius Fabricius Publicola, Quintus Aemilius, Marcus Scaurus, cæteriq; haud obscuri nominis uiri. Quæ sanè cuncta eò Hieronyme spectant, ut intelligamus arte prouisum esse, ne nos ultrò sensuum cupidinibus dedamus. Nec reliqua, quæ in hanc partem plurima adduci possent, aggredi constitui: ne & in longum abeat oratio, & Philosophi aut Oratoris potius quàm medici partes sumpsisse tibi uideri possim. Quæ autem attulimus eò necessaria uisa sunt, quo tum autorum testimonijs, tum principum uirorum præclaris exemplis ostenderem, nec passim, nec semper sensuum affectibus atq; cupiditatibus obsequendum: ob idq; inuentam disciplinam qua his obsistere, hosq; impetus optimè constitutæ naturæ contrarios uincere ualeamus: quod proposita disceptatio exposcere uidebatur. Hactenus tecum ut Philosophus magis, quàm ut medicus egi, quod iuuet sæpe in aliena castra, non tanquam transfuga, sed tanquam explorator migrare. Porrò tuendæ ualetudinis ars quid corpori humano conferat, quos afferat fructus, quid iubeat medicus medica ratione ostendam: id ut indicem, quod ab Hippocrate dictum est, medica arte nullam præstantiorem, nullam fructuosiorem, nullam utilem aut necessariam magis esse. Hæc itaq; salubrium scientia, quam ualetudinis artem uocamus, homini id pręstat, ut sanus degat, quæ conueniunt præscribit, salubria à noxijs, utilia ab inutilibus discernere docet: ac proinde aëris, ciborum potuumq;, somni item ac uigiliarum, motionis ac quietis, inanitionis ac plenitudinis rerumq; reliquarum omnium, quæ ad hominis uitam uel ualetudinem seruandam aut labefactand

Ex Valerio Max.

Libro de lege.

ctandam plurimum poſſunt, rationem omnem, ordinē, modum, uſumq́ congruum præſcribit: quo quis etiam parum firma ualetudine uel ab ortu ipſo reliquum uitæ tranſigere incolumiter poſsit. Cum ne bubone quidem laboraturos eos affirmat Galenus, qui ſanitatis tuendæ præceptis paruerint, atque adeo ſe artis huius legibus adſtrinxerint. *3. de Sanit. tuen.* Hæc una omni ætati, ſexui, omni temperamento ex æquo ſeruit. Infanti adhuc in aluo poſito, necdū in lucem emiſſo, ne temporius excidat proſpicit. Hæc matri uterum gerenti ut feliciter geſtet conſulit. Hæc rurſus in lucem editum infantem, & adhuc à matre rubentem in tutelam fidemq́ ſuam recipit, quomodo alendus ſit, fricandus, lauandus, detergendus, ut in cunis reponendus, quibus faſcijs alligandus, ut illi conciliandus ſomnus, ut leuandus dolor, ut lactandus docet. Adultiorem iam factum, noua arte, nouis conſilijs regit: alia ciborum, alia motionum & exercitationum genera præſcribit: & qua ætate in diſciplinam tradendus ſit docet. Hæc uiris ac ſenibus, alteris ne citò ſeneſcant, alteris ut fœlicem ſenectam in quàm longiſsimum tempus extendant ac proferant, ex æquo proſpicit. Quæ cuncta diſertiſsimè Galenus ſex illis uerè aureis libris, qui de Tuenda ſanitate inſcribuntur, tradidit. Huic uni rurſus congrua omnis uictus ratio pro temporum, ætatum, ac conſtitutionis anni modo accepta referri debet. Quo cibo potuq́ æſtate atq; hyeme, uere & autumno utendum ſit: qua menſura, quo ordine, quid prius, quid poſterius ingerendum, quid à cibo, quid ante cibum agendum: ut cubandum, ut ueneri indulgendum docet. Nec unum tantum hominem tam elaborata methodo incolumem ſeruare ſtudet: ſed dum naturæ ſuæ infœlicitate, miſeraq́ conditione in morbum inciderit, eum operoſa ac planè diuina manu curare ſtudet, unde meritò quæ præſtare medicamenta id poſſunt, χεῖρ θεῶν, hoc eſt deorum manus dicta ſunt. Quum itaq; talia ac tanta, tamq́ admiranda in hominis ſalutem præſtare ars medica poſsit: quid ni hanc in conſilium ad hominis uitam ualetudinemq́ ſeruandam adhibebimus? Mihi itaq;, ut tandem ad propoſitæ quæſtionis explicationem (quod te ualde cupere animaduerto) accedam, ſalubrius longè, atq; etiamnum ſeruandæ ualetudini congruentius uiſum eſt, medicæ artis, quæ tutandæ ſanitati dicata eſt, præcepta ſequi: quàm laſciuientis naturæ, ſenſuum illecebris mancipatæ, ac concupiſcitiuæ facultatis appetitus inordinatosq́ motus, nec ſemper ceu utiliora aut meliora ea ſumenda, in quæ impetu noſtro atq; impulſu ducimur. Quæ ut maiorem cuncta fidem recipiant (ne in eorum albo adſcribi poſsimus, qui nuda (ut inquit Galenus) adferentes uerba plus ſibi credi poſtulant, quàm qui demonſtrationum fide loquūtur) *2. Meth.* una opera & aduerſariorum rationes abs te adductas, quibus noſtra, hoc eſt medicorum præſcripta atq; conſilia conuellere tentant, diluam: & aſſertionem hanc meam uarijs noſtrorum teſtimonijs ac rationibus ceu firmiſsimis præſidijs roborabo.

Natura (inquis) corporis gubernatrix ſe ipſa ſolertiſsima ac ſufficiens eſt, ut hominem flectat impellatq́ ad ea abſq; errore deligenda, quæ ſibi conueniunt. Docta nempe eſt (quod rectè ſubdis) animantium natura, *Primæ rationis dilutio.*

hanc igitur ſequi oportet: ut quæ ſi aut fructibus ueſcẽdum, aut alio quo-uis deteriori ciborum genere ſuadeat, illi protinus ſit parendum. Fateor, Hieronyme, animantum naturam, hominis præſertim, ſapientiſsimam ac ſolertiſsimam eſſe, ut quæ nimirum ſapientiam illam ſummam Dei optimi maximi, unde manauit, nobis effingat. Creauit nanꝗ præpotenti ſua uirtute non animantium ſolùm, ſed & ſtirpium, cęterarumꝗ rerũ naturam omnem Deus: corpus tamen cui regendo natura præficitur, non omnifariam ipſa ſapientiſsimè aut etiam commodiſsimè regit, quòd ſæpe inferiori potentiæ ſubdita, nempe concupiſcibili, ſenſuumꝗ illecebris irretita, interdum noxia pro ſalutaribus, pro utilibus inutilia ſuadeat. Quæ ſanè conditioni ſuæ derelicta, neꝗ ſenſuum lenocinijs in diuerſum acta, nihil homini tribueret quod non ſalubre, non demũ utile, & eſſet & haberetur: quamꝗ ſi qualem à Deo optimo maximo accepimus ſeruaremus, tum eam ipſam tanquam ducem optimum, ut ait Cicero, ſequeremur, neꝗ tum arte ductum ipſius moderante ualde eſſet opus: cùm ipſa cuiꝗ ſola medici, & optimi quidem, inſtar eſſet. Qui fit igitur, ut naturæ appetitionibus non cõſentiamus? Quia uidelicet ipſa in nobis imperium non agit, ſed concupiſcitiuæ, moderandi corporis atꝗ regendi largitur habenas. Quòd enim uno aut altero ciborũ genere plus capiamur, eosꝗ ſæpenumero appetamus qui noxij futuri ſunt, huic uni facultati, & ſenſitiuo appetitui, quem cum brutis communem habemus, non naturæ noſtræ optimè conſtitutæ acceptum referri debet: ut quòd uel amplius ſapor oblectet, aut odor placeat, aut gratus color arrideat, ex hiſce externis accidentibus, non ex rei ſubſtantia cibi bonitatem dimetientes: ut exempli cauſa, quiſpiam temperamento frigidus, pituitoſus, & ſi uelis ætate etiam ſenex, uentriculoꝗ imbecillo, pomorum grato ſapore illectus, his pro uoto cupiditatiſꝗ ſuæ impetu ueſcetur: quæ tamen in eo, ſiue ætatem ſpectes, ſeu natiuum temperamentum, facilè morbum creabunt. Nimirum quòd ſoleant intemperatæ naturæ ſimilibus ſuo temperamento lædi, iuuari uero contrariorum moderato uſu: quæ docta Galeni ſententia eſt. Multoꝗ maiorem noxam, qui tali temperamento eſt, ab eo ciborum genere eſt percepturus, ſi & immodicè & crebrius tali ciborum genere utatur. Ac proinde iure optimo monuiſſe Conſtantinus (inter Pœnos medicos non incelebris habitus) uiſus eſt, oportere eos qui uentriculi ualetudinem ac ſubinde totius corporis ſeruare ſtudent, id in ſumendis cibis potionibuſꝗ ſpectare, quod in ſumendo pharmaco: in quo non ipſius aut quantitas, aut iucundus ſapor in totum ſpectatur: ſed ut corpori affectuiꝗ, cuius gratia exhibetur, adiumentum præſtet, reſtituendæꝗ ualetudini proprium ſit. Sic inquam (ſubdit) in ciborum delectu, ea obſeruatio habenda, ut non qui aut ſapore aut aſpectu magis placeat, is protinus ceu melior deligatur: at qui plus ſtomacho proderit. Is inquam ſumendus, ea uidelicet quantitate quæ probè à uentriculo confici poſsit. En mi Hieronyme quàm docte nõ poſsimus, hic autor ſuadeat corporis uoluptatibus (quod ad naturales ciborum potuumꝗ appetitiones attinet) non uſquequaꝗ obſequendum, imo his quoad maximè fieri poteſt contra

In Arte medicinali.

Lib. de Stomacho ca. 13.

contra nitendum: ea tantum spectantes, quæ pro temperamenti & facultatum nostrarum modo profutura speramus: uel medicorum consilijs persuasi, uel rationis simul & experientiæ usu edocti. Nam amborum ope alimentorum uires dignosci solent, uel omnium medicorum sententia. Habes igitur primæ tuæ rationis dilutionem.

Isaac dietarũ uniuersalium cap. 2.

Ad alteram Galeni transeo, quæ paulò difficilior, multò autem priore illa efficacior uisa est. Sua (inquit Galenus) cuiq; natura satis est, ad proprias conuenientesq; excitandas appetitiones quibus ualetudinem tueatur. Infers igitur, Quid medicorum consilijs opus? quid non appetentijs à natura excitatis obtemperamus? cùm hæc iuxta Galeni sententiam congruas salubresq; homini excitet. Nemo est omnium eruditissime uir, qui Galeni sensa, ut pote uerissima, calumniari possit: quod & ipsum mox ab initio fassi sumus: habere scilicet quodq; animans naturam omnium appetituum motionumq; effectricem: quæ in hoc cuiq; data est, ut congrua ab incongruis discernere queat. Fit tamen sæpenumero ut inferioris potentiæ, quam concupiscitiuã appellamus, ductu, lenocinijs, inordinatisq; motibus tracta, inutilia pro utilibus, incommoda pro ualde commodis appetat: tumq; intemperantia potius quadam, & uoluptate, quàm propriæ naturæ impetu ducimur. Nam quòd propria in nobis natura pro Galeni sententia conuenientes appetitiones excitet, non omnino cuiuis censeo naturæ tribuendum: sed ei potissimùm, quæ omnium temperatissima & maximè inculpata sit: qua de agere eo loco uidetur Galenus. Nempe ea sola tantũ & tale appetit quantum quale'ue concoquere potest: nec præceptore eget quantitatem & modum assumendorum metiente. Quæ docta Galeni in arte medicinali sententia est. At cùm hæc ipsa temperata natura uel nunquã fuerit, uel momento certè constiterit, ut idem etiam ait Galenus, ac rursus temperatissimæ sit regioni peculiaris: fit ut plurimùm ab hac ipsa declinemus. Quæ enim optimè constitutæ naturæ sunt, aut fortassis nullæ inueniuntur, aut non diu perstant: quæ uerò huic proximæ sunt, quas salubres ut multum Galenus uocat, rarò: non enim in distemperatis regionibus: in temperatis autem, qualis Galeni fuit, uel adhuc temperatioribus, ut Hippocratis, & si multa reperiantur optimæ naturæ quàm simillima corpora, multò tamen plura ab ea semota ualdeq; intemperata inueniuntur. Ac proinde cùm bona hominum pars, ab huiusmodi exacta temperie optimaq; natura distet: & ad alterutrum latus calidi aut frigidi, humidi aut sicci inclinemus: fit ut plurimùm, ut nec tale nec tantũ appetamus quale & quantũ concoquere rectè ualemus. Frigidus natura uenter (ait Galenus) ad appetendum quidem plurimùm ualet, ad concoquendum minimè. contrà calidus uenter parum quidem appetit, felicius uerò ac multũ concoquit. Adde quòd nec tantùm naturales ij lapsus, quibus à iusto temperamẽti modo recedimus, faciunt ut incongrua & nobis insalubria appetamus, atq; hisce appetitibus obsequamur: (siquidem naturales intemperantiæ similia appetunt: quæ uerò præter naturam sunt, contraria, lædi autem similibus facilè intemperatas naturas, iuuari contrariorum moderato usu pluries à Galeno

Auicenna 2. canone. ca. 2. & 3.
Secundæ rationis dilutio
In Arte medicinali Gale.
1. de Sani. tuẽ.
2. de Sanitate tuen.
In Arte medicinali.
2. de Sanitate tuen.
In Arte medicinali.
Lib. de Sani. tuẽ. & in Arte medicinali

proditum est) sed etiam inexplebilis huius gulæ cupiditas, damnosaq; uoluptas, quam plus æquo nimiam ex uario ciborum apparatu percipimus, ad id non inuitos, sed uolentes ultrò deducit. Quapropter nulla nostri habita ratione, eximiè uentrem distendimus, & nouis obsonijs, tragematis, bellarijs, cōdimentis, emortuam famem edendiq; desiderium suscitamus, nosmet nostro gladio iugulantes. Natura quippe ipsa homini semper conuenientes excitat appetitiones: at eas nos ipsi deprauato iudicio peruertimus, & in totum mutamus. Suadet natura & consulunt medici, haud prius edendum, quàm probè concocto hesterno aut priore cibo. At nos id minimè spectantes, qua datur hora cibum sumimus, ac uiscera saginamus, atq; eo magis si gulæ irritamēto aliquo ex ijs quæ cupediarij arte sua (pestilenti sanè) hominibus parare solent, fuerit cōditus. Vnde crudū crudo adijciētes non leuem excrementorū copiam coaceruamus, quæ nobis podagras, destillationes, lichenas, phlegmonas, erysipelata, gangrænas, & id genus pestes, uicta tandem natura, pariat. Iubet rursus eadem ipsa, ita ueneri indulgendum, ut neque ex concubitu dissolutionem sentiat corpus, & hac se ipso (ut ait Galenus) tum melius dormiens, tum ad motus obeundos agilius. Et id quidem neq; omnino uacuo, (ut Celsus tradit) nec denuò distento uentre. At huius ætatis homines, nullum non tempus huic rei uel aptissimum putantes, uideas citra temporis, ætatis, uiriumq; delectum ueneri operam dare. Quod nobis præ cæteris (ut serijs iocos admisceam) familiaris ille noster ueneris mysterijs initiatus, testatissimum fecit: dum & probè pastus potusq; ac fortassè etiam temulētus, ueneri malè olentia thura litaret. Sed hæc ioco. Illud serio habere quodq; animans optimum ducem naturam, unde sibi congruentia deligere possit. Quid igitur (infers) medicorum consilijs, quid arte medica opus? Ad hoc sane, ut hominum peccādi licentia, quam in his quæ ad seruandam ualetudinem pertinent latissimam sibi uendicarunt, coherceatur, utq; legibus medicorum astricti homines tandem sapere discant: noscantq; quid noxium, quid salubre, quid quaq; hora, ætate, tempore, modo, mensura, ordine sumendum, quid respuendum: utq; congrua uictus ratio cuiq; pro temperamenti, ætatis, temporis, regionis, ac naturæ suæ modo præscribi possit. Nam non una eademq; uictus ratio (quod V. de Sanitate tuenda rectissimè Galenus prodidit) ex æquo omnibus usui esse potest. In id utiq; inuenta quæ de salubribus tractat medicinæ pars, ut quoad eius fieri maximè potest incolumis recteq; ualens homo uiuat, ne concupiscentiæ suæ derelictus à recta uiuendi regula desciscat: sicq; in morbos incidat. Hinc tandem quòd ad hominis salutem pertineant tam exquisita medicæ artis ac medicorum consilia, præcepta, leges: quæ id certe præstant, id efficiunt, ne imbecilla hominis natura, & mille morborum generibus obnoxia, facile labefactetur: quinimo artis præscriptis uegetior reddita, & procul morbum repellere, & si in eum fortè inciderit, depellere tutò possit, in quem sane usum arte egemus hominis imbecillitatem iuuante. Si enim immutabile & impatibile esset humanum corpus, quod rectissimè ait Galenus, nullam profectò desidera-

Hippo. lib de prisca medicina.

Gale. 8. Method. & 6 de Sanit. tuen.

Auicēna Fen 3. primi. doc. 2. cap. 7.

In Arte medicinali.

Lib. 1. cap. 1.

In Arte medicinali.

ret artem quæ ipsius tutelæ præesset. Nunc uerò cùm numerosissimis sit affectionibus expositum, certam sibi deposcit artem, quæ omnia eius incommoda perspicere, & ipsum ab ijs tueri queat. Prodest itaq; ars medica tam temperatis, quàm intemperatis hominum naturis. Temperatis quidem, non ut natiuus eorum appetitus, qui sanè optimus est, tantum quidem appetens, quantum conficere ualet, moderetur: non enim is arte moderante eget, neq; assumendorum modum metiente, (ut rectè Galenus ait) sed ut qui à concupiscitiua nascitur potentia, qua præceps in tam uaria & diuersa fertur, etiam non natura desiderata, coherceatur: ut noscat quid utile & conueniens, quid inutile. Intemperatis autem naturis eo maximè prodest, ut qui in his ab intemperata natura nascitur appetitus, commodè regatur. Appetunt enim ex similia, à quorum usu facilè lædi, iuuari autem contrariorum moderato usu rectissimè dixit Galenus. Ne itaq; à similium usu in morbos eiusmodi corpora incidant, quæ salubria ut nunc iure uocantur, arte egent eorum ualetudinē procurante. Si nempe temperamento calidus, calidis item cibis ac potibus, uniuersaq; uictus ratione ad calidum inclinante, in quam suapte natura fertur, usus fuerit, in morbum profectò labetur, simili nimirum ad simile addito. quod ne contingeret contrarijs omnino regenda talia corpora prudentissimè suasit Galenus, ut arte imminens in morbum lapsus prohibeatur: & ut etiam concupiscentiæ in eis uis arte medica reprimatur. Athletarum naturas quæ ad ultimum bonitatis peruenerint, fallaces esse ob id meritò Hippocrates censuit, quòd similes manere non possint: neq; quiescere, utpote nimia humorum copia infarcto corpore, ob id plenitatem hanc confestim soluere iubet, uasorum inanitione, ut contrarijs ea corpora, quæ similibus seruari non poterant, commodè seruentur. Medendi itaq; ars hac ratione tum temperatis, tum intemperatis naturis prospicit. Illis quidem, non ut superior, & à natura proficiscens, sed ut qui sensitiuus est appetitus regatur: in his uerò, hoc est intemperatis, ut natiuus eorum appetitus arte dirigatur in id quod salubre est, fugiat quod noxium est. Neq; uerò ita moderandos arte hosce appetitus credendum est, ut nihil illis condonandum censeamus, in totum'ue contemnamus. Quædam enim artis legibus commendata, admodum auersatur natura, eaq; ceu lethalia uenena refugit: hic uinum, ille uitulinas, alius hœdinas natura abominatur: hisce incommodis natura consulit, atq; obsequitur, tanquam indulgentissima mater. Nonnulla item arte improbata, natura interdum desiderat: hæc non denegat cupienti ars: si quidem parum deteriorem cibum ac potum, suauiorem tamen & delectabiliorem, meliori at minus suaui præfert. Eadem ipsa consuetudini, ætati, tempori (quod ait Hippocrates) nonnihil concedit: tantum admonet periculi, assumendorum usum mensuramq; præscribens. Non sanis solùm, sed & ægris, & ab ægritudine resurgentibus, nociua cibaria petentibus, & ualdè cupientibus, non denegat. Hæc summa artis in omnibus temperamentis prouidentia atq; clementia. Nec obstat quod ais, plurimos medicorum præceptis carentes, & consilio destitutos, sanos per omne æuum degisse. Id ipsum sanè unà

cum

Marginal notes: In Arte medicinali. — In Arte medicinali. — Vbi suprà. — Aphor. 2. comment. 34. — In Arte medicinali. — 1. Aphor. 3. — 2. Aphor. 38. — 1. Aphor. 17. — Damascenus Aphoris. 15.

Lib. 29. Nat. histo. cap. 1.

cum Plinio confiteor. Romanam enim gentem annos ultra sexcentos sine medicis incolumiter uitam duxisse, libro Naturalis historiæ XXIX. cap. 1. testatur: attamen non sine medicina ut idem inquit. Quippè quisque sibi pro iusto temperamenti modo, ætatis, sexus, cœli constitutionis, regionis, atque naturæ congruam præscribebat uictus rationem, qua illæsi permanebant, nec morbis magnopere obnoxij: his quisque sibi medici uice erat. Qui si quando uel humorum culpa, uel naturæ uitio aliquo in morbum incidissent: hunc protinus inedia, balneo, frictione, unctione, quiete, uel congruo motu, adhæc paratis in id simplicissimis quibusque antidotis, quæ facilè ad manum essent, nec ingentem pharmacopolarum operam desiderarent, sibi facilè medebantur. Cato ille Romanorum omnium grauissimus semper habitus, se suamque familiam omnem, solo brassicæ usu ab omni penè morborum colluuie immunem annos plurimos seruauit. Fatetur & Hippocrates libro de Arte, plurimos sine medicorum opera, ingentibus ac perniciosissimis malis seruatos: at eos ipsos tamen qui medicis non uterentur, medicæ artis beneficio fuisse seruatos: nimirum tempestiuo & accommodo aliquo auxilio, utpotè, uel uomitu, uel alui deiectione, uel inedia multa, uel somno, uel quiete, uel uigilijs: quorum quodque ut in tempore adhibitum est, ita summo languentibus præsidio esse solet. Itaque & qui artem damnant, tum maximè illius beneficia sentiunt, cùm maximè non utuntur: fateri enim coguntur uno aliquo ex ijs quæ diximus opportunè dato, se liberatos. Atqui hoc ars non est? Est sanè, si Hippocrati creditur. Adde rarissimum nunc esse, ut sunt hominum deprauatæ naturæ, ac corruptissimi mores, ut quis medico non utens incolumis degat: nam si unum aut alterum proferas, inuenias ex aduerso innumeros qui neglectæ artis pœnas atrociter luant. Socratem ferunt optima quadam natura: aut quod magis credam, animi temperantia præditum, salubrem citra medicorum opem duxisse uitam. Xenophilum musicum recenset Plinius annum quintum supra centesimum suæ ætatis, exquisita quadam uictus ratione sine ullo corporis incommodo expleuisse. Misertus itaque humano generi Deus, hanc artem omnium saluberrimam, ac beneficentissimam de amplitudinis suæ solio, ad uitæ nostræ tutelam produxit: quò illi, ceu matri pientissimæ inhærentes, ac illius præceptis dicto audientes, imbecillam ac fragilem conditionem nostram tueri possimus. Nam qui quæso non magna illa admirandaque artis opera sunt, si cui iam ab ipso ortu imbecillum corpus fuerit, hunc & ad plurimam perduxisse senectutem, & sensibus illæsis ab omni prorsus morbo doloreque alienum atque integrum perpetuò seruasse? Quamobrem omnes hortatur Galenus, omnes candidè monet, ne ueluti uulgus pecorum more incauta uictus ratione utantur: quin potius usu explorent, quinam ipsis cibus potus'ue noxius sit, aut salutaris. Quæ præterea quantaque dimotio horum (subdit) qui non rudes sunt, sed ratione probe exercitata, ijs suadeo obseruent, ex quibus lædi se iuuari'ue sentiant: ita enim fiet, ut in paucissimis medicorum opera egeant, quoad in sanitate fuerint. Equidem (quod Galenus ait) quomodo turpe non sit, ob neglectam artem,

Vide Catonē lib. de re rust. cap. 157. & Plin. libr. 20. cap. 9.

Vbi suprà.

7. Naturalis hist. cap. 50.

Gale. 5. de Sanit. tuen.

Vbi suprà.

Vbi suprà.

tem, qui optima alioqui natura sit præditus, hunc ob podagram ab alijs gestari? aut calculo uexatum, & colo, & ulcere in uesica ex cibis mali succi contracto, doloribus contabescere? Quomodo rursus non turpe sit, propter articularem morbum, suis ipsius manibus uti non ualentem, alienis egere, quibus ori cibos admoueat? satius enim sit, si cui ullum omnino est pectus, sexcenties mori quàm talem uiuere uitam. Prosunt igitur imperitis medicorum consilia atque præcepta, ut per ea salutis suæ reddantur periti: inque seruanda ualetudine fiant prudentiores simul & cautiores. Peritioribus uerò, ut scientes intelligentesque, ea & ipsi sequantur, & alijs impertiant. Vt autem temperatis naturis intemperatisque ars medica prosit, abundè à nobis paulò antea dictum. Atque hæc pro Galeni sententia explicanda, proque secundæ tuæ rationis dilutione sufficere posse puto.

Tertiam rationem tuam, Aristotelis sententiæ innixam, sic diluam. *Tertiæ rationis dilutio.* Fateor unà tecum, naturam frustra nihil operari: nam id ipsum Aristoteles Galenusque testantur. Omnia nempe uel ad hominis commodum & *Arist. 1. cœli, cap. 4.* usum, uel denique ad ornatum facta sunt: neque irritò (quod ais) appetitiones, aut ad perniciem nobis natura ipsa indidit, sed ad bonum potius. *Gale. 1. de usu part. cap. 23. ad finem.* Verùm quòd hisce abutimur, nec nobis ipsis ullum in his modum statuimus, ob id non omnifariam sequendæ. Omnifariam rectè dixi, quòd nonnihil ijs condonandum esse, cum Hippocrate censeam: ut qui non minimum ætati, tempori, consuetudinique semper tribuat. *1. Aphor. 17.* Equidem tametsi alicuius natura pessimo aliquo cibi genere delectetur, idque auidissimè appetat, non tam ob insignem sui malitiam, quàm sumentis intemperãtiam nociturum puto. Quinimo uel Hippocratis sententiâ, parum deterior cibus & potus, delectabilior uerò, melioribus indelectabilibus est præferendus. *2. Aphor. 38.* In illius tamen mali cibi sumptione statuendus modus: ut qui si qualitate noxius sit, ne quantitate noxam augeat satagendum. Hoc pulchrè Damascenus seruabat, dum noxia interdum conualescentibus permittebat: *Aphoris. 35.* putans fore, ut quem cibum natura multum appeteret, hunc probè & ipsa cõficeret, atque ob id in suos ipsius usus haud difficulter uerti: eoque magis, si id adijciatur, quod illius noxam quam erat inferre paratus, corrigere possit: si item & exiguum cibi illius, neque crebrò exhibeatur: eoque præparationis modo, qui malam in eo uincentem qualitatem aut superet, aut certè tollat. Nos uerò nedum paulò deterioribus, sed & multò pessimis ad uoluptatem & intemperantiam uescimur: utentes scilicet quibus non oportet, aut plus quàm deceat: aut non in tempore, neque ut conuenit: cùm interea temperans, (ut inquit Aristoteles) & qui suæ saluti prospicit, aliter sese habeat: *3. Ethic. ca. 11.* his utens, quæ recta illi præscribit ratio, quæque postulat ualetudinis suæ modus. Vt in exemplo, si quis parum prospera ualetudine, crudorum fructuum, aut holerum esu capiatur, & si ea talibus noxia sunt, si tamen neque crebrò, neque immodicè sumantur: & ijs temperata, quæ morbificam eorum qualitatem uel tollant, uel certe minuant, nihil obfutura crediderim. Horum itaque causa necessaria ars quæ hisce cupiditatum motibus prospiciat, iustumque præfiniat modum.

Nec

Nec est quod nobis helluones obijciant, pessima quæque probè à se confici, nihil inde noxæ sentiri, non se lædi uentriculo, nihil tali uictus ratione à munijs ad uitam necessarijs impediri. Nam postea tanto maiorem sentient læsionem quantò deterius fuerit quod ingesserint. Vnde Galenus omnibus, inquit, praui succi edulijs, quantumuis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim: clam enim, sensimque longa dierum serie prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occasione febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit. Ei uerò quod subdis, medicinæ autores ciborum naturas pro suo quemque arbitratu statuisse, ut quem maximè diligerent hunc probarent: quem contrà, ceu noxium damnarent: id mihi aliter (quod bona uenia dictum uelim) sese habere uidetur. Nam & multo rationis examine, & longa obseruatione atque experientia alimentorum uires compertæ sunt: ex substantia nimirum, odore, saporéque potissimùm: denique ex effectis, & eorum uiribus suam cuique naturam constituentes: ut hunc boni succi, mali succi alterum: hunc concoqui facilem, illum difficilem: alium putredini obnoxium, alium putredini resistētem: uti apud Galenum, Isaac, & Auicennam est uidere. Quanquam fateor, alios alijs regionibus suauiores nasci, magisque ex usu esse: rursus alios alijs corporibus conuenire, magis minus'ue, prout cuiusque natiua temperies, educationis ac consuetudinis fert ratio. Nec absolutè de cuiusuis cibi bonitate aut malitia proferendus sermo, sed prius hominum naturæ proprietatesque penitius spectandæ: nam quod uni est amicum, alteri est inimicum: uti post Galenum, Isaac rectissimè dixit. Item quod in regione una saluberrimum est, in altera lethiferum ac pestilens: ut de perseæ fructu monumentis proditum: in Perside enim natiuo solo lethalis, in Aegyptum uerò translata arbore, fructus edendo fuit. Non igitur pro autorum arbitrio ac uoluntate, sed pro rei natura ac uiribus ciborum naturæ tales uel tales constituuntur. Sed hæc de tertio plus satis.

2. de Alimēt. cap.6.

Auicē. Fen 3. primi doc. 2. cap.7.

Dietarum uniuersalium cap.2.

Petrarchæ uerò ratio, ceu Rhetorum lenocinijs, quàm demonstrationis potius legibus innixa, refelli facilè per simile potest. Si enim quodcunque oblectat (ut ille uult) idē & prodest: quid quæso formosæ mulieris aspectu iucundius? congressu quid delectabilius? at quē non terreat malorum quæ inde sequuntur colluuies? quem non pœniteat admissi complexus, quo sibi uirium deiectionem, neruorum incontinentiam, humorum omnium corruptelam, totius denique corporis tabem, immo potius mortem conciliauit? Sic inquam, si quempiam oblectet mali alicuius cibi fallax qualitas, sapor, color, aliud'ue simile, sentiet paulò pòst latentis mali noxam. Nam id sæpenumero usu uenit, ut quod prouerbio dicitur, lateat sub melle uenenum.

Quartæ rationis solutio.

Sensus gustus (obijcis insuper) animali datus est, ut in alimento, quod uoluptate afficit, ab eo quod contristat discriminet: ac eo sensu discernat quid sequendum, quid fugiendum. Id quidem uerissimum. Cùm infers, Igitur quæ uoluptate afficiunt omnia, ea protinus & conuenietia erunt. Id non prorsus admittendum. Nam etsi saporis gratia, indéque percepta

uolup

uoluptas, ad congruam cibi concoctionem plurimum momenti habet, uel Galeni testimonio inquientis, omnibus suauioribus esculentis id propriũ esse solere, ut & uentriculo utiliora sint, perinde atq; insuauia ipsum euertunt, supinumq; reddunt. Fit tamen, ut non inde omnifariam cibi sit bonitas malignitas'ue spectanda: cùm non raro contingat (quod uenustissimus autor Dioscorides testatur) ut ueneficum cibum prorsusq; exitialem, iucũdus & maximè gratus sapor suauiorem gustui reddat. Quod hi maximè norunt, qui condimẽtariam obsonatricemq; exercentes, summis etiam uiris hoc pernitioso artificio imponunt: nulloq; labore iugulant. Non igitur quod suauius, id omni ex parte & melius: sed quod melius nutrit, quod facilè concoquitur, quod demum cum alito corpore conuenit, & uoluptate afficit, id certè optimum: quod contrà pessimum. Et hæc rationi tuæ satisfaciant.

2.de Alimẽt. cap.20.

Lib.6.cap.2.

Hieronymi sanctissimi uiri ratio, (quæ tuarum postrema est) id tantùm contendit, ut quod ad religionem uitæq; sanctimoniam attinet, salubrius sit his uesci quæ carnis flammas libidinumq; impetus arceant, & carni aduersus spiritum calcaria adimant. Verùm stat, ut qui carnem habet iam spiritui subditam, & præclaris laboribus probè exercitã, is possit quibuslibet uti, quæ & ad usum, & ad seruandam ualetudinem faciant: à quibus profectò nihilo se magis aduersus spiritum eriget, quàm si tenuissimo uictu uteretur: nimirum cùm naturam habeat probis institutis ac moribus sanctè educatam, mentemq; recti atq; honesti lege formatam: in quorum albo es tu unus Hieronyme, uel præcipuè summoq; tuo merito numerandus, qui nulla quantũuis splendida mẽsa, non Siculis delitijs, aut geniali uictu, posses ab seuera illa tua uiuendi regula, cibiq; parcitate dimoueri. Non ab illa tua morum constantia, uitæ integritate, religionisq; cultu. At de his præstat silere: ne in os, quod aiunt, assentari uidear. Hæc sunt disceptationis à te mihi propositæ præcipua capita: quibus pro ingenij mei modo & orationis tenuitate satisfacere uolui, magis ut tibi, quem unicè obseruo & colo parerẽ: quàm ut rei dignitati satisfacere me posse sperarem. Id mecum reputans, nihil esse tam humile, tam ieiunum, quod non tu facilè eruditione tua atq; iudicio perpolitum, augustissimum, amplissimumq; reddere possis: illudq; memineris, in magnis & uoluisse satis. Vale.

Hieronymi Lopij moderatio.

Febrim ex bili tum prassina, tum æruginosa fieri posse experimento probatum, & earundem febrium curatio.

ENARRATIO III.

MEDICORVM plerisque nec infimæ notæ uiris, uisum est, eius generis bilim, quæ prassina, seu porracea, à prassij uel porri colore nuncupata est, aut eam etiam quæ æruginosa ab æruginis colore nominatur, febrem accendere non posse, ob insignem eorum humorum prauitatem, insitamq; uenenositatem quandam, qua ita humano corpori aduersantur, ut citius

aut acrimonia uenenositateq́ue sua enecent: aut si uirtus paulò ualidior sit, quàm ut ab ijs superetur, uomitu reijciantur potius, quàm febrem accendant. quòd sensisse in primis uisus est Isaac Israëlita inquiens, Prassina bi-

3. Febrium. cap. 7. lis fieri nequit ut in hepate generetur, nec transit ab stomacho, nec generat febrem, quòd tanto tempore in corpore non maneat ut putrefiat, & accendat febrem. Natura quippe suis semper uiribus utens, eam ob sui malignitatem expellit: quod si non faciat, accenditur ab ea corpus, & moritur homo. Ac mox de æruginosa loquens subdit, Igitur (ait) si talia de prassina accidunt, tanto maiora ac certiora de æruginosa euenient. Hæc ille. Liceat enim mihi nunc barbarorum uerba referenti, barbaris item uocabulis uti, ac ijs, quibus in suis ipsi uoluminibus utuntur: ne si aliter quàm ipsi fuero locutus, uidear ipsos non in re illa, de qua loquuntur, intellexisse, aut eorum sensa nouis uerbis immutauisse. Ex huius autem autoris assertione uidere est, quàm non dissimulanter ab æruginosa uel prassina bili, febrem accendi non posse affirmet. Cui sententiæ in parte subscribere uisus est Auerrous, dum ab his humoribus factas ægritudi-

3. Collectionum ca. itē 3. nes incurabiles, ac penè lethales esse, tertij Collectionum suarum capite tertio scriptum reliquit. Ego autem non id modo asserere possum, ab huius generis succis febres oriri: sed & salubres interdum esse, experimento à me comprobatum olim fuisse. Vtrunq; enim in duabus mulieribus Valentiæ Allobrogum, dum illic medicinam facerem, usu uenisse testari integra fide possum. Erat autem harum altera ætate florens, biliosiq́ue temperamenti, & uiro nupta: altera uidua & ætate grandior, utraq́ue uerò ardentissima febri uerendisq́ue symptomatis corripiebatur, nec sine maximo discrimine curantisq́ue medici summo labore restitutæ sunt. Febrim autem, ab huiusmodi pernitiosis succis fieri posse ut doceam, aliorum in primis hac de re sensa adferam: idq́ue non raro usu uenisse plena fide monstrabo. Galeni porrò testimonium abundè nobis magnam ad id probandum

Comment. 1. fidem effecerit. Is enim Aphorismorum quinto, febrem & conuulsionem ab æruginosa bili in iuuene quodam enatam fuisse ijs uerbis testatur.

Ἐφ᾽ ὧν καὶ ἄλλως ἑωράκαμεν, ὅταν ἰσχυρῶς δηχθῇ, γεγενημένους σπασμούς, ὥσπερ καὶ τῷ νεανίσκῳ τὸν ἰὸν ἐμέσαντι. βέλτιον γὰρ ἰὸν οὐκ ἰώδη τὸν ἔμετον ὀνομάζειν ἐκεῖνον, ἐπειδήπερ ἦν οἷος ἀκριβὴς ἰὸς ὀνομαζόμενος εὐανθέστατος. ἀλλὰ κατά γε τὸν ἔμετον ἐσπάσθη πᾶν τὸ σῶμα, καὶ ὅτε πυρετὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ σπασμὸς ἐπαύσατο παραχρῆμα κενωθέντος τοῦ ἰοῦ. τοιοῦτον δ᾽ ἦν τὸ ἐμεθὲν, οἷον εἴ τις ὕδατι δεύσειεν ἰὸν τὸν ἄριστον, ὡς γενέσθαι σύστασιν ἐξ ἀμφοῖν σιραίου πάχει προσεοικυῖαν.

Quod est: In quo & alias uidimus, ubi fortius mordetur uentriculi os, fieri conuulsiones, sicut adolescenti qui æruginem euomuerat. Præstat enim æruginem, non æruginosum uomitum illum nominare. Erat enim talis, qualis: quæ uera ærugo nominatur florentissimus. Verùm inter uomendum totum corpus conuulsum est, & ærugine euacuata febris statim & conuulsio cessauit. Tale autem erat quod euomuerat, sicuti si quis optimam æruginem aqua perfunderet, adeò ut ex eorū unione talis substantia exultaret, quæ defruti crassitudinem repræsentaret.

Ex hac autem Galeni serie apertè monstratur, conuulsionem & febrem

brem ab æruginoso humore in hoc iuuene obortam esse, accenso nimirum acri calidissimoq; humore. quod illa maximè Galeni uerba indicant [Aerugine euacuata febris statim & conuulsio cessauit]. Quo enim tangente afficimur, & separato cessat affectus, causam esse omnibus in confesso est, uel Galeni primo de Locis affectis sententia. Itaq; cùm æruginosa bili præsente & febris & conuulsio præfatum iuuenem ualdè exagitarent: ad illius autem eductionem, & febris & conuulsio confestim ablata sint, inferendum omnino æruginem huiusmodi, & febris & conuulsionis primam continentemq; causam fuisse. quod ei causæ continentis ratio maximè conueniat. Cùm enim ad bilis in hoc iuuene consistentiam, confestim & febris & conuulsio apparuerint, ea uacuata protinus cessauerint, censendum necessariò, continentis causæ rationem in hoc affectu præfatam bilim habuisse. Quod eò de industria in hunc locum conferre uolui, ut ex hoc Galeni loco uel euidentissimè ostenderem, causam continentem in morbis à Galeno constitui. Sed quando ea de re uberiore tractatione mihi animus est Galeni mentem explicare, & meam hac de re assertionem tum uarijs Galeni, Aristotelis, & medicorum fermè omnium locis, tum firmissimis rationibus aduersus Leonardum Fuchsium, uirum nunquam satis laudatum, egregiumq; medicinæ instauratorem, non ullo quidem pertinaci contradicendi, aut calumniandi studio, sed unius tantum ueritatis inquirendæ amore demonstrare, in eum locum tractationem hanc totam reijciemus. Vnde uerò digressi sumus redeuntes, febrim interdum ab exitiali hoc humore nasci, ex Galeni mente affirmamus: cui sententiæ Auenzoar percelebris medicus subscribere uidetur: inquiens, *3. Theysir. trac.1. cap.6.* fieri posse ut febris à cholera oriatur, quæ in ultimo caliditatis & siccitatis sit cõstituta, ut à cholera uitellina, prasina, & æruginosa. Quin & Auerrous *4. Collectionum cap.28. et rursus lib. 7. cap.11.* pessimam ardentium febrium eam esse testatur, quæ à zinaria (ut illius uerbis utar) hoc est æruginosa, aut prasina oritur: ut quæ nimirum tum longas accessiones, tum perniciosa symptomata habeat: ob idq; febres huiusmodi curatu esse summè difficiles. Nec desunt ex recentioribus qui experimento se id comprobasse affirment: quippe Petrus Aponensis, *Diff.91.* Conciliator dictus, ab prasina bili obortam esse febrem in iuuene quodam siccissimæ calidissimæq; naturæ: cui, (ut idem ait) uehemens æstus, sitis, extremorum quoq; frigiditas, animi defectio, & cætera quæ perniciosas & lethales consequi febres solent, aderant. Abundè igitur mihi horum testimonio autorum probare uisus sum, tum ab æruginosa, tum ab porracea bili oriri posse febrim. Nunc uerò ostendendum nobis est in prænarratis mulieribus obortas febres, ab his humoribus ceu effectricibus causis originẽ duxisse. Sed quò idipsum plenius doceam, in primis prædictarũ mulierum & temperies, & uictus omnis ratio, & consuetudo, adhæc aëris tum nos ambientis, ac cœli cõstitutio enarranda erunt: sic enim palã fiet quàm facilè fuerit in hoc morbi genus eas incidisse. Erat itaq; utraq; calido admodũ temperamento, siccoq;: sed ita, ut in altera caliditas siccitatẽ, in altera siccitas caliditatem uinceret: utriusq; uerò omnis uitæ ratio uigilijs, laboribus, curis, ac mira semper rei familiaris augendæ

ſollicitudine conſtabat. Victus uerò, acutis ferè ſemper, calidis, ac nidoroſis, non rarò ſiccis, craſsis, glutinoſis ac frigidis cibis conſtabat, Aëris uerò tum nos ambientis, cœliꝗ conſtitutio admodum calida, æſtuoſa ſiccaꝗ erat, ſuaꝗ intemperie acutos tum generans, tum exacuens humores: unde acuti ab his morbi plurimi ſunt oborti. Siquidem ardentes febres, quas καύσους, ob uehementem ardorem Græci uocant: adhæc ſynochi ex ſanguinis bilioſi putredine, tertianæ exquiſitæ, nec non cruentæ dyſenteriæ populariter tum uagabantur, efferueſcentibus exacutiſꝗ in corpore ſuccis. Nec dubium, quin horum populariter uagantium morborum cauſa uel præcipua, in huiuſmodi uehemẽtem aëris intemperiem eſſet reijcienda. Quippe quoties uarij ſexus, ætatis, educationiſꝗ homines eodem morbi genere corripiuntur, idꝗ eodem tempore, huius cauſam cenſendum eſt eſſe maximè communem: hoc eſt, aëris uitioſi pernicioſam qualitatem, aut ſubſtantiam qua inſpiratu hauſta, lethalis pernitioſuſꝗ in corpore concipitur ſpiritus, ut eſt Hippocratis uetuſtiſsimi ſententia: *Lib. de hum. natura.* unde eo ipſo per interna uaſa diſſeminato, fit, ut qui intus latent ſucci ſimili afficiãtur qualitate, qualem obtinet conceptus intrò ſpiritus. Cumꝗ ea tum temporis uehementer eſſet calida ſiccaꝗ, ac pernitioſæ qualitatis occultæ particeps, nimirum ſi plurimos eodem tempore contigerit ſimili affectu torqueri. Nam quomodo affectus mutatuſꝗ eſt aër, ita neceſſe eſt humana corpora affici: maioris tamen, minoriſꝗ habita ratione: quum nonnulli magis alijs & pati & reniti temporis cõſtitutioni poſsint: pro cuiuſꝗ uario temperamento, ætate, educatione, conſtitutioneꝗ corporis. Iuuenes quippe, temperati, bonæ educationis, ualentiſꝗ corporis, hoc eſt, denſorum meatuum, plus aëris mutationibus reſiſtunt: adeoꝗ ab illis minus patiuntur quàm ſenes intemperati, incauti uictus, raræꝗ texturæ homines, uti eſt Galeni ſententia. *9. Metho. & in Arte medicinali.* Itaꝗ tali exiſtente æſtatis illius anni cõſtitutione (erat autem annus trigeſimus primus ſupra ſeſquimilleſimum à Chriſto nato) redundantibuſꝗ plurimis in corpore ſuccis per intemperantiam genitis, uarij generis febres obortæ ſunt: inter quas nonnullæ graues, pernitioſæ, uerendorumꝗ ſymptomatum apparuere: ſed omnium generum febres uicerunt, quas in præfatis mulierculis conſiſtere diximus: quod ut oſtendam, talium morborum adnotatam per me naturam ſubſcribere non pigebit, quò deinceps talibus præmonitus ſignis, poſsit doctiſsimus quiſꝗ harum febrium naturam latentemꝗ earum perniciem noſſe, methodoꝗ medica curare. Igitur harum duarum mulierum altera, quæ & iunior, quum uehemẽtius ſe diutiuſꝗ motibus corporeis exercuiſſet, atꝗ ſubinde incaluiſſet, concalefactis commotiſꝗ humoribus, ſe protinus frigidiuſculo aëri (ceu concepti ignis remedium petitura) oppoſuit, frigidamꝗ liberè hauſit, comitante ad hæc plurimo quum horariorum fructuum, tum olerum frigidorum eſu, quibus & tum uſa eſt & ſemper antea utebatur: unde ab horum intempeſtiuo plurimoꝗ uſu, plurimis in corpore genitis ſuccis, ijſꝗ lentioribus, obſtructio internorum uaſorum ſecuta eſt: *11. Meth.* quum ab his obſtrui ſoleant uel Galeni teſtimonio. Nempe ſtipari ſolent uaſorum ora, quoties aut multi confeſtim

ſucci

ſucci occaſione aliqua agitati eò irruunt: ut in his qui ualidis & aſsiduis ſe motibus exercent, uel à lentis craſsisq; humoribus in ea loca transfuſis, ad hanc uerò meatuum internorum ſtipationem protinus prohibita humorum libera tranſpiratio eſt: ad quam demum putredo febrisq; ſequuta ſunt. Cumq; ſic malè affecta decumbere cœpiſſet meq; ad ſe accerſiuiſſet: uocatus, nihil antiquius habui, quàm morbi ſpeciem, naturam, recurſum, affligendiq; morem methodo medica diſquirere: (quum ſit principium methodi medendi, morbi cognitio: ita prodente Galeno) percontatusq; *2. Meth.* de ratione uictus ab ea ſeruata, de corporis motibus, animi curis, cæterisq;, ex quibus morbi productrices cauſas intelligere me poſſe putabam. Reſpondit, & ualide ſe cùm animi, tum corporis motibus agitatam, & immodicis cacochymis edulijs uſam: adhæc, incautam ſe, à laboribus calentem, frigido aëri expoſuiſſe, frigidamq; liberius hauſiſſe: tumq; per aliquot ſcilicet antea dies, quàm decumberet, grauiorem ſibiipſi uiſam: comitante inæquali quodam per uniuerſum corpus affectu, acuto quidem illo: quem affectum ulceroſum ſenſum, iuxta Galeni ſententiam, *4. de Sanitate tuen.* nuncupare poſſumus, ob humorum inquam acrimoniam. Vnde plurimis acutis ſuccis in muſculos carnis irrumpẽtibus, neceſſe eſt inæqualem quendam, hoc eſt & grauem, & acutũ percipi ſenſum. Grauẽ quidem, ob humorum copiam, quæ grauis ſenſus cauſa eſt, eiuſdemmet Galeni teſtimonio: & acutum, ob eorundem humorum in mordendo ac uellicando *Vbi ſuprà.* acrimoniam. Ad hæc oris amaritudinem, ſitim, inquietudinem, peruigiliúq; per multos ante dies, quàm morbo teneri ſe ſentiret, pati ſe adſeuerabat: indicia utiq; iam redundantis in corpore bilis, ex Auicennæ ſententia. *Fen 2. primi doc. 3. Summæ primæ. cap. 7.* Poſt hæc humoris impetu uicta horruit ualde, ductis ſcilicet plurimis in muſculos corporis acutis excrementis: quò enim talia acutiora copioſioraq; ſunt, eo maiorem uehementioremq; pariunt rigorem, ita prodente Galeno. Nec obſtat, quòd continens ad hunc horrorem ſecuta ſit febris: cuius tametſi proprium ſit horrorem non inferre, (ut 1 1. de *5. de Sympt. cau. & 2. de diff. feb.* Febr. differ. uult Galenus) exiſtente nimirum tota illius in uaſis concluſa materia: (ut 1 x. Therap.) fieri tamen interdum poteſt, ut ob exuperantem acuti excrementi copiam, uirtus hoc ſe exonerari cupiens, uenas eo inaniat, inq; muſculos carnis ualido cum impetu trudat, atq; ſic horrorem pariat. Nec repugnat in continentibus febribus typum fieri, inquiente nimirum Auicẽna, in initio continentis febris, quæ à pituita eſt (quam *Fen 1. quarti. tract. 2. cap. 50.* & laticam uocant) horrorem, rigorem, ac frigus fieri. Quem locum exponens Gentilis Auicennæ interpres, ait, idipſum ob ſummam uenarum plenitudinem (quæ tali ſucco onuſtæ calidum innatum quaſi præfocant) prouenire: quòd ſi pituita id ſymptomatis in continente febre pariat, cur non & bilis? ut quæ nimirum æquè mobilitate & acrimonia ſua natiuum calidum obtundere, quaſiq; præfocare poſsit, atq; pituita mole frigiditateq; ſua? Minimè itaq; mirum, præfatam febrim, tametſi cõtinens fuerit, horrore etiam ualido comitatam fuiſſe. Nec id pugnare mihi uidetur cum Galeni textu præcitato, qui tantum de eo rigore loquitur, qui ab ſuccis foras ductis ibiq; putrentibus prouenit; cuiuſmodi eſt in intermit-

tentibus fermè omnibus reperire: non sic in continuis, ut quarum materia intra uasa contineatur: ut abundè idem testatur Galenus. Cætera (9. Meth.) nunc eiusdem febris persequamur, quam utiq; in primis caloris uehemens acrimonia discernebat: erat quippe mordax, acutus ac feruens, ac quò magis diutiusq; inhærebat tangentis manus, eò se molestiorem tactui offerebat: indicium scilicet uehementis in corpore flammæ ob accensam intus bilim: eratq; id signum ab his quæ secundum rei substantiam insunt, cùm sit febris in genere caloris præter naturam. Pulsus uerò citatissimi (1. de Feb. diff.), inæquales, duri, ac parui erant: quorum uelocitas summam sequebatur spirituum humorumq; accensionem, unde necessitate aucta, cùm facultas per pulsuum magnitudinem ob sui imbecillitatem satisfacere non posset, uelocitate occurrit. Hæc enim est celeris pulsus autoribus Galeno (Lib. 1. de Pulsuum cau.) & Auicenna præcipua causa, caloris abundantia, & facultas non omnino deiecta (Auic. Fen 2. primi. Summa de pul. capite 6.): cùm enim imbecilla facta est, iam non celeres pulsus, sed crebros efficere solet. Quæ docta Galeni primo de Pulsuum causis sententia est. Cumq; in præfata laborante facultas adhuc ualida satis pro morbi ratione constaret, summaq; caloris abundantia, instrumentorumq; duritie pulsus nimirum celeres ác duri apparebant. Inæqualitatis porrò causa erat, facultas magna noxij humoris copia degrauata, grauiq; onere pressa. Ea enim humorum moles facultatem aggrauans (siquid Galeno secundo de Pulsuum causis creditur) inæquales efficere pulsus solet. Nec minimum momenti ad huiusmodi excitandos pulsus in præfata laborante uentriculi perceptam à bilioso humore noxam habuisse existimo. Nam cùm ore uentriculi affecto grauia sæpenumero sequi Symptomata soleant, fit non rarò ut pulsus inæquales ab tali pathemate oriantur: quæ docta Auicennæ sententia est. Quamobrem cùm & bilis porraceæ uentriculum acrimonia sua uellicantis copia subesset (Vbi suprà.): & cor in consensum traheretur, uehementiq; tremore ob id afficeretur, consequens certè fuit, inæquales inordinatosq; fieri pulsus. Duritiei uerò origo ex uenæ duritie & siccitate manabat. Parui tandem uirtute amplius deiecta facti sunt pulsus. Ab excrementis porrò sui quoque moris indicia sumebantur: erant enim alui excrementa calida admodum, acuta, mordicantia, colore uiridia, interdum lutea, ac croci tincturam referentia: & ut in summa dicam, sinceræ deiectiones erant, magnum planè (si Hippocrati creditur) in acutis febribus malum (Aphor. 7.). Vomitus porracei, subobscuri ac crassi, succumq; porri expressum referentes: quos ceu omnium pessimos meritò damnauit Hippocrates (2. Præsag. textu 30. & 40.). Ad hæc sudores pessimi, huius succi copiam malignitatemq; demonstrabant; nimirum fœtidi, coloreq; suo uiridi stragula colorantes: copiosi quidem illi, sed multò cum labore, & crebro animi deliquio prodeuntes: tum ob humoris malitiam, tum ob uehementem meatuum internorum obstructionem, externorumq; stipationem. Sudor enim non nisi relaxatis quæ occasione aliqua coierunt meatibus, manare potest: ita nono Methodi asserente Galeno. Itaq; ob eas quas proximè retulimus causas, summo cum labore angustiaq; ægrotantis sudor emittebatur, quem potissimùm in diebus decretorijs prodeuntem, frequens ani

mi

mi defectio ob ſpirituum in pugna reſolutionem, & à materia ualidam oppreſsionem, neq; non delyrium, uigiliæ, corporis inanis iactatio præcedebant: quæ tum uehementem uirium agitationem, tum humorum uitium planè monſtrabant. Lotia uerò tum colore, tum ſubſtantia, tum ſedimento pro morbi ratione uaria, inconſtantia, infidaq́;, ut plurimum autem rubra, ac uehementer incenſa, craſſa, malè olentia, liuida, tenui interdum ſedimine prædita, tandem uerò craſſo & bono. Color uerò faciei & oculorum, ut uarius ſemper & inconſtans, ſic quoq; eximiam præ ſe ferens laborantis anguſtiam, grauemq́; opprimentis humoris in uires impreſsionem: quippe ut plurimum toruus aſpectu, rubensq́; ob uehementem ſpirituum & ſanguinis incenſionem apparebat: non rarò ſubflauus, liueſcens, cum intermiſto uirore, uaporibus ſcilicet plurimis ab bili porracea ſurſum deductis: unde ſimili planè colore tingebatur cutis, quo & humor qui morbum creabat. Pallor item ac ueluti alter ex altero mutatus color, ſæpe faciem occupabant: tum ſcilicet, cùm nimia principum partium ab uenenoſo humore agitatu oppreſsioneq́; uires conuellebantur. unde intrò reuocatis ſpiritibus ac ſanguine, quo affectæ principes partes lædenti humori ſpirituum copia ualidius reſiſterent, pallorem liuorem'que apparere neceſſarium fuit. Hæc utique erant in præfata laborante ſæuiſsimi morbi indicia. Symptomata uerò quæ ad huius generis febrem ſequebantur uaria erant. Quippe caput graui dolore cum pulſu punctioneq́; tentabatur: ob uehementem ipſius incenſionem uaporisq́; plurimi ab imis partibus ſurſum lati tum copiam, tum acrimoniam, qui cerebri membranas ac uaſa diſtendens: & acrimonia ſua uellicans, cuius diximus generis pariebat dolores. Talis enim eſt doloris tum pulſatiui, tum punctorij cauſa, ex Galeni ſecundo de Locis affectis ſententia. Defectio animi creberrima, conuulſiuiq́; motus infeſtabant, ob uehemẽtem humoris acrimoniam ac uenenoſitatem, uiriumq́; reſolutionem: acris enim humor ſæpenumero morſus, animi deliquia, conuulſiones inferre ſolet, ita duodecimo Methodi aſſerente Galeno. Sitis planè inextinguibilis atq; clamoſa, tum ob caloris copiam (erat enim ardentiſsima febris) tum ob humoris natiui inopiam: exſiccabatur enim uniuerſus corporis habitus ardenti igneoq́; calore, quæ duæ (ſi quid Galeno creditur) ſitis potiſsimæ eſſe cauſæ ſolent. Delyrium frequens, præſertim circa decretorios dies, in quibus ob uehemẽtem pugnam, humorumq́; ac ſpirituum agitationem, plurimus ſurſum ferebatur halitus uenenoſus atq; acutus, qui animali ſpiritui cõmixus principem animi partem pertentabat: ita ut læſa ratiocinandi facultate, aliena plurima laborans loqueretur. Hæc præcipua in præfata ægrotante, quæ morbum comitabantur, ſymptomata fuere. In altera uerò, quæ ſimili febre premebatur, ſed ab æruginoſa bili enata, ſæuiora erant uniuerſa quæ modo enarrauimus ſymptomata. Erant porrò in hac ipſa uomitus meræ æruginis tum colorem tum ſubſtantiam ac ſpeciem referentes: unde ipſe miratus tam inſignem humoris uomitu expulſi uiriditatem, mox ſumpta in manus ærugine aqua liquata, egeſto per uomitum humori contuli: quo ſenſuum

1. de Simp. facul. cap. 30.

fide ipsius ad æruginem discrimen congruentiam'que dignoscerem. Tanta
uerò amborum erat in colore ac substãtia similitudo, ut discerni uix pos-
set utrum eorum ærugo, aut eie ctus uomitu humor esset, similem'que pla-
Vide historiã hanc 12. Method. & 5. Apho. cõm. 1. nè in hac ipsa ægrotante cernere humorem licuit, qualem olim Galenus
in iuuene illo uidit, qui & crebra syncopa & conuulsione præhẽsus paulò
pòst æruginosum humorem imo æruginem meram reiecit. Proinde mi-
nimè mirum si & animi defectionem & conuulsionem hoc humore cor-
Vide Galen. ubi suprà. repti patiantur. Quippe is humor acutie uenenositate'que sua ita uentriculi
os afficit, ut & recurrentes nerui, qui in ipso consistunt, ab hoc humore
tenentur, noxam'que refugientes, & ad suam se originem contrahentes
conuulsionem accersunt. Est autem conuulsio inuoluntarius motus uo-
5. Apho. comment. 5. Fen 2. tertij cap. 5. 7. Meth. Fen 1. primi cap. 2. luntaria'que obtinens loca, uel Galeni & Auicennæ testimonio. Hæc de
signis de symptomatis'que dixisse abundè sit: ad causas nunc properandum,
quòd hæ cognitæ non minimum momenti ad curationem habeant, uel
Galeni & Auicennæ sententia. De præincipiente autem causa abundè
superius tractatum: cùm aëris ad calidum & siccum conuersionem insa-
lubrem'que uictus rationem ijs constantem quæ caliditate sua ac lentore,
tum humores accendere, tum obstructiones facere poterant, in causa esse
diximus. Omitto curas, labores, solicitudines, cætera'que animi accidentia:
quæ & ipsa inter præcedentes causas numerari solent: quòd de his etiam
satis antea dictum sit. Ad corporeas uerò causas transeuntes, duas censeo
uel præcipuas fuisse, iocinoris scilicet intemperiem immodicè calidam,
adustiuam, adhæc humorum inde genitorum tum uehementem calidita-
tem, tum malignitatem, tum copiam. Quis enim nescit omnem uehemen-
tem principis alicuius partis intemperiem, ad creandum sibi consimilem
morbum plurimum momenti habere? Itaque minimè mirum, si ad hanc
iocinoris uenarum'que intemperaturam, praui generis succos generari
cõtigerit: accedente præsertim non modica crudorum humorum in uen-
triculo collecta per cruditatem copia: quibus inuicem commixtis, accen-
sis, & in putredinem uersis, mali moris ingentis'que periculi febres produci
5. Collec. cap. 3. & 4. colle. capit. 28. & 7 cap. 11. necessarium certè fuit: uti Auerrous atque Auenzoar pluribus locis sensê-
re. Sed hoc loco non ineptè quis quærat, num porracea æruginosa'que bi-
lis in hepate ac illius uasis, num in uentriculo potius generentur: cùm
3. Theysir. trac. 1. cap. 7. dictum à nobis sit, ab iocinoris uenarum'que intemperie calida, in præfatis
mulieribus succos huiusmodi genitos esse: quod magna certè ratione di-
4. de Vsu partiũ cap. 3. & cap. 12. ctum uidetur; quòd proprium iocinoris munus sit, autore Galeno, pro-
pria sua facultate humores sanguinem'que gignere. Quod autem probè
temperatum probos item humores gignere solet, id ipsum quoque corru-
pta uitiata'que illius temperie uitiosos atque corruptos parit humores: quæ
docta Auerrois tertij Collectionum capite III. sententia est. Quamob-
rem meritò uidetur, & porraceæ & æruginosæ bilis generatio hepati
tribuenda. Galenus tamen pluribus in locis, humores hos in uentriculo
gigni, non in hepate affirmauit: nempe Præsagiorum secundo cõmento.
XXXIX. ita ait, (Græca non apponam ne in immensum crescat oratio)
At uerò gignitur in corpore quemadmodum crocea bilis per naturam
habent

habentibus: ita porracea altera præter naturam, constatq́ ut hæc in uentriculo sæpenumero gignatur, propter quorundam cruditatem esculentorum: aut olerum, qualia beta, cepa, brasſica sunt: atq; etiam interdum talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in uenis gignitur: ac decumbit aut in uentrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem; talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc Galenus: ex cuius utiq; uerbis dilucidè uidere est, eum uoluiſſe porraceos hosce succos, duplicem habere sui generationem: alteram qua ex similium ciborum esu gignuntur, ut porrorum, ceparum, & eius generis reliquorum: tumq́ in uentriculo gigni tradit, ingestis scilicet ijs, quæ tales succos gignendi uim habent: ob similitudinem inquam substantiæ, coloris, ac caliditatis intensæ ad tales succos. Alteram cùm intemperatis ab immodico calore uenis, tale quid per calidam intemperiem in ipsis gignitur, quale prius per ciborum illorum ingestionem generabatur: tumq́ non in uentriculo, sed in uenis ipsis talium excrementorum generatio fiet. quod apertè illa textus uerba indicant, Interdum talibus scilicet cibis nequaquam ingestis ratione ægrotationis in uenis gignitur, calorem in corpore indicans præter naturam. Itaque perpetuum semper non est, huius generis excrementa in uentriculo, neq; item in uenis gigni: cùm interdum in uentriculo, si tales præceſſerint cibi: nonnunquam in uenis, si talibus non ingestis uehemens uasa illa occupet caliditas adustiua simulq́ acuti ac crasſi subsint humores. Quam rursus sententiam idem Galenus libro de Atra bile, atq; secundo de Temperamentis protulit: cui subscribunt ex Pœnis autoribus, Isaac quinto Febrium, & in diætis uniuersalibus. Auerrous tertio Collectionum suarum, & Auicenna Fen prima primi. Galenus autem porraceam æruginosamq́ bilim, per uehementem uentriculi caliditatem gigni tradit. quod manifestè citato secundo de Temperamentis loco uoluiſſe est uisus, inquiens: Quibus in uentre biliosum excrementum gignitur, id porri uirorem præfert, quibus scilicet talibus cibus fuiſſe debet, non panis, suilla'ue caro, sed neceſſariò aliquid quod his calidius fuit, neq; id boni succi. Ac paulò pòst subdit: Quæ uerò bilis porrum refert, ijs solis gignitur in uentre, qui malè concoxerunt. Quæ sanè Galeni uerba, illud insinuare nobis uidentur, porraceam bilim in uentriculo à calidis & mali succi cibis, maleq́ à uentriculo concoctis gigni: taliter enim affectum eſſe uentriculum oportet (uel Galeni septimo Methodi sententia) quales sunt in eo degentes succi. Quamobrem cùm ex cibis calidioribus, ijsq́ prauè ab uentriculo confectis, calidi ac mali succi gignantur: neceſſum est hos in uentriculo consistentes, intemperiem sibi similem in uentriculo gignere. Hæc itaq; est de horum succorum generatione Galeni sententia, ut uelit succos huiusmodi sæpenumero in uentriculo gigni; propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cepa, brasſica: interdum uerò talibus cibis nequaquam ingestis, in uenis creari ratione ægrotationis in ipsis: (siquidem uenæ æstiuo tẽpore exiccatæ, ut ait Hippocrates, trahunt ad se acrem biliosumq́ humorem) ac tum

Cap.7. Lect.1. ad finem cap.3. Doc.4.cap.1.

4.de Rat.uic. acut. textu 1.

tum decumbere, aut in uentrem superiorem, aut in inferiorem: uti secundo Præsagiorum commento XXXIX. affirmauit. Nec uerò mihi in præsens animus est, Arabum hac de re ineptias, controuersasq́ue sensa, erratasq́ue recensere: quòd uanum sit in his temporis iacturam facere: compendiò tamen illa attingam, ne incautus lector in hæc ceu in scopulos incidat. Isaac nedum porraceam bilim, sed & alias omnes quæ præter naturam sunt, in uentriculo gigni tradit: quod & à Galeni sensis, & à ueritate ipsa alienissimum est. nulla enim tum (si uera hæc essent) creari continens febris ex bili posset, cùm continentis febris materia, Galeno teste, intra uenas consistat. Auerrous autem porraceum hunc succum, ex bili calidissima succo melāncholico admixta, & in uentriculo consistente, gigni tradit: quod quàm uerum sit, diligens lector consideret. Auicenna uerò porraceam bilim, ex bilis uitellinæ in uentriculo assatione fieri affirmat: ita ut cùm occasione aliqua ex hepate in uentrem. uitellina fluat bilis, ibiq́ue extraneo calore fiat se ipsa calidior, tum porraceum illum succum actione adurentis caloris gigni: æruginosam uerò bilim ex hac ipsa porracea, cui tamen adustio maior accesserit, creari. Hæc Arabum de horum succorum generatione sententia.

Contra Arabum placita. 3.Feb.cap.7. 9.Meth. 3.Colle.cap.3 Fen 1. primi doc.4. cap.1.

Causis itaq́ue huius morbi enarratis, ad curationem tandem est properandum: si modò prius illud dixerimus, huius generis morbos (quod omnibus in confesso est) acutos, perniciosos, difficiles, atq́ue ut plurimum lethales esse, ut Auerrous atq́ue Auenzoar rectè senserunt: quod in præfatis ægrotantibus experiri mihi licuit: quæ multo cum labore, summoq́ue uitæ earum discrimine, pristinæ ualetudini restitutæ sunt. Nam & diu multumq́ue, ac grauiter ægrotarunt, & pluries relapsæ sunt, malè utiq́ue decernēte morbo. Quæ autem relinquuntur in morbis post decretorium (autore Hippocrate) recidiuam facere consueuerunt. Recidiua autem, ut Auicenna tradit, deterior est radice sua. Proinde minimè mirum tam graui mulieres has esse actas periculo, utiq́ue crudo sæuoq́ue occupatas morbo.

3.Coll.cap.3. & 7. cap.11. 3. Theysir. trac.1.cap.7. 2. Aphor.12. Fen 1.quarti. cap.ulti.

Curatio.

Curatio uerò, eadem ferè, quæ aliarum acutarum febrium: nisi quòd in hac frigidior atq́ue tenuior constitui uictus ratio debet, quòd morbus extremos confestim habeat labores. Itaq́ue cùm in hoc morbo uehemens sit circa præcordia flamma, aër in primis frigidus, aut natura aut arte parandus erit: quod decimo Methodi docet Galenus: indicans qua arte aërem frigidum efficere possis: frigida nimirum suauiaq́ue, ac odorata cubiculo inspargendo, ueluti rosas, uitis pampinos, salicum ramos, & eius generis reliqua: quæ cubili instrata, perfrigerare aërem atq́ue odoratum reddere possunt: ueluti etiam acetum rosacea aqua exceptum, uel myrti folia sæpe odorata, quæ & ego fieri iussi: frigidaq́ue odorata naribus crebrò admoueri, ad cerebri temperandam flammam iubebam. ueluti nenupharis uiolarum, rosarum, myniq́ue aquam. Tenuem ab initio ad decretorij usq́ue tempus institui uictum, quòd quibus iuxta est consistentia morbi atq́ue uigor, laboresq́ue summi fatigant, ijs pro Hippocratis sententia tenuis uictus est imperandus. Itaq́ue cùm & acutus esset morbus, & summi labores infestarent, & proximus esset morbi status, (siquidem altera in septimo,

1.Aphoris.7. & 11.

septimo, altera in decimoquarto decreuit, oborta in iuniore per uomitum, sudorem, & sanguinem è naribus manantem crisi: in seniore per uomitum, secessum, & sudorem bilioso excreto humore) tenuem tum uictum obseruari iussi, quoad se morbus remitteret: quo tempore paulò plenius cibaui uirtutis semper seruato tenore. Elegi autem ex alimentis quæcunq; tenuem, concoctu facilem, atq; refrigerantem præbere alimoniam possent: iniectis in leuibus iusculis, lactuca, portulaca, cucurbita, oxalide, & similibus. A uino in totum prohibui. Iuniori autem secta uena per initia sanguinem detraxi, quòd & florenti esset ætate, & ualẽtibus uiribus. Alteri uerò seniori cucurbitulas tantum cum sectione admoueri iussi, quòd uirtus infirmior esset, & ætas grandior, uasorum obstructiones congruis apozematis citra calefactionem detergentibus, & aperientibus, liberare sategi. Noxios humores modò lenibus medicamentis, modò clysterijs eduxi. Constabant autem medicamenta siliqua ægyptia quam cassiam fistularem uocant, radice barbara, ex sirupo rosaceo infusionis rosarum & decocto fructuum exceptis. Aestum uerò febrilemq; calorem, tum largo frigidæ potu, præsentaneo, si Galeno creditur, acutarum febrium auxilio: tum epithematis ad cor heparq; admotis, restinxi, nonnullisq; antidotis refrigerandi ac membra roborandi uim habentibus ut nenufarino, uiolarũ, atq; cichorij florum cõdito, crurum etiam ac brachiorum lauacris. Porracei ac æruginosi humoris uenenosam qualitatem, proprio antidoto repressi: nempe crystallo purissimo, ex decocto portulacæ, oxalidis, & intybi, cum sirupo limonum aut acetositatis citri excepto: est enim crystallus alexipharmacum porraceæ atq; æruginosæ bilis, tota sua substantia, atq; etiam manifesta qualitate prauis his succis inimicum: quod & Petrus Apponensis in suo de uenenis libro, & iuniorum medicorum pleriq; testantur, & experientia docet. Hacq; seruata methodo ambæ mulieres, Dei ope, magnaq; adhibita cura leuatæ sunt: id ut intelligamus, quod à Celso dictum est, seruari interdum eos de quibus medicus desperarat: & item quod ab Hippocrate proditum est, multos ab ingentibus malis pernitiosisq; morbis arte medica alleuari.

9. Meth.

Lib. 2. cap. 5.

Lib. de Flatibus.

Intemperata corpora num similibus, num contrarijs seruanda. Et pugnantium ea de re Galeni locorum conciliatio.

ENARRATIO IIII.

CVM in Galeni commentarijs, quos in Hippocratis Aphorismos edidit, diligẽter uersarer, occurrit locus tum anceps ac dubius, tum intellectu explicatuq; haud satis facilis. Est autem Aphorismus tertius, sectionis item tertiæ, cuius series est:

Τῶν νούσων ἄλλαι πρὸς τὰς ἄλλας εὖ καὶ κακῶς πεφύκασι, καὶ ἡλικίαι τινὲς πρὸς ὥρας καὶ χώρας, καὶ διαίτας.

Quod est: Morbi alij ad alia bene uel malè se habent: & quædam ætates ad tempora & loca & uictus genera.

Quem

Quem locum enarrans Galenus contrarijs uiſus eſt intemperata corpora ſeruari debere aſtruxiſſe. Inquit enim ætates & naturas, frigidas quidem ad calida, calidas uerò ad frigida melius ſe habere, nedum ad loca & regiones, (quod totum ad aëris naturam pertinet) ſed etiam ad uictus genera. Subdit enim: Eadem ratione & ad loca non morbi tantum, ſed etiam ætates afficiuntur. Nam morbi calidi, in locis calidioribus magis generantur, & minus ſunt periculoſi: & magis ſanæ ſunt in frigidis regionibus ætates calidiores, & in alijs proportionaliter. Sic uerò & ad uictus genera, alij ad alia bene maléue ſe habent morbi, & ætates. Nam calidiores ad frigidiores, frigidiores uerò ad calidiores: & ſicciores quidem ad humidiores, humidiores uerò ad ſicciores benè ſe habent. Et ut ſimpliciter dixerim, contrarij quidem ad contraria bene, ſimiles autem ad ſimilia malè, præterquàm ſi ætas temperata, & uictui, & regioni, & loco temperato comparetur: hoc enim ſolo modo ſimiles à ſimilibus bene afficientur. Quæ uerò plus à temperie receſſerunt ætates, ijs ſecundum temperaturam, contraria loca & tempora & uictus genera conferunt magis. Eademq; ferè commentario ſecundo eiuſdem libri ad hunc modum habentur: Ad æſtatem quidem (inquit) frigidæ & humidæ naturæ optimè afficiuntur, ad hyemem uerò calidæ & ſiccæ: ſicuti & malè afficiuntur calidæ & ſiccæ ad æſtatem, frigidæ & humidæ ad hyemem. Rurſus uerò ſexto de Sanitate tuenda in temperatis naturis contraria dare ſuadet: ne uidelicet à ſimilibus in morbum incidant: ſic enim inquit. In eo autem qui eſt in calido frigidóue ad intemperantiam lapſu, contraria dare ſemper expedit: cùm & efficaciſsimæ eiuſmodi intemperies ſint, & (ut ita dicam) magis quàm quæ ex ſiccitate & humiditate conſiſtunt, potentes: Quippe cum facilè ſimilibus nutrimentis in morboſam intemperantiam abeant.

Item primo eiuſdem tractationis libro ad hunc modum loquitur: Intemperies (inquit) quæ intra ſanitatis ſunt terminos, corrigere oportebit: ita ut quæ iuſto ſicciores naturæ ſunt, humidiores reddas: quæ humidiores ſunt, ſicciores: Pari modo, quæ frigidiores ſunt, ut harum exceſſum caſtiges: quæ calidiores, earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Sed hæc ex diametro pugnant his, quæ ab eodem Galeno tum in libro de Tuenda ualetudine, tum octauo Methodi, tum in Arte medicinali de hac ipſa re prodita ſunt: utq; dictorum fidem faciam, loca huc adferre non pigebit. Siquidem in Arte medicinali ubi intemperatæ naturæ cauſas ſalubres aſsignat, in hunc loquitur modum: Duplicem (inquit) habent tales naturæ ſalubrium cauſarum formam: alteram quæ ipſarum ſeruat temperaturam: alteram uerò eam, quæ ad optimam transferunt. Quæ itaq; temperaturam conſeruant, tantum à cauſis optimè temperatæ naturæ diſtabunt, quantum & totius corporis temperatura, ab illa cuariabit. Calidiora ſiquidē corpora, calidioris uictus rationem expoſcunt, frigidiora frigidioris. Quamobrem, ſi uerum eſt quæ à iuſto temperamenti modo per calidum recedunt, calidiorem quoq; uictus rationem poſtulare (ut hic uelle Galenus manifeſtiſsimè uiſus eſt) falſum iam erit quod in Aphoriſmi commentario dicitur, eas ſcilicet naturas quæ à tem-

peramento recesserunt, contrarijs uictus rationibus melius habere: utpotè calidas frigidis, frigidas calidis: & ita de reliquis secundum contrarietatē oppositionibus. Rursum libro de Salubribus primo, sic ait: Quæ secundum naturam se habent corpora, his suum statum seruari decet: seruatur autem similibus unumquodq;, alteratur contrarijs. Quinto quoq; libro, id ipsum sub his uerbis: Male affecto corpori contraria: benè autem se habenti similia adhibere oportet. Ac paulò pòst sub sexti initium, quasi seipsum explicans, in hunc loquitur modum. Si seruare temperamentum studes, humidis naturis, humectante cibo, siccis sicco uteris: sin alterare placet, contrarijs. Ex quo manifestè est uidere similibus regenda esse lapsa corpora, si modò in suo temperamento seruanda sint, cùm contrarijs alterentur magis. Quare extemplò erratū esse in præfatis commentarijs censendum est: quòd nimirum contrarijs melius se habere lapsa corpora, quàm similibus asseuerarit Galenus: aut omnino sui oblitus pugnantia dixit. Ad quod facit Hippocratis alter Aphorismus partis primæ, cuius initium, Victus humidus omnibus febricitantibus confert, maximè pueris, & alijs qui tali uictu uti consueuerunt. Nanq; ibi Hippocrates, pueris ob innatam eorum humiditatem uictum humidum præscribit, ueluti eorum temperamento similem, ac magis conformem. Quò fit, ut similibus magis quàm contrarijs seruanda sint quæ à temperamento recedunt corpora: ut apertissimè idem etiam Galenus octauo Methodi probare uidetur, ubi duos illos ægrotantes contrario temperamento, eodem planè ac simili morbi genere teneri fingit, nempe calidiori, & ad bilis naturam propius accedenti, paulò calidiora: frigidiori frigidiora exhibenda statuit: seruandi scilicet natiui temperamenti gratia. Quippe (ut exemplo deducam) si seruandus est qui duobus tantum à temperamento gradibus ad calidum labitur, non'ne huic ea exhibenda erunt, quæ totidem gradibus in alimentorum genere ad calidum uersus distabunt? Equidem cùm inter alimentum & altum corpus, familiaritatem & cognationem quasi quandam esse oporteat, nedum substantiæ ipsius, sed & qualitatum quoq; (ut Galenus Alimentorum secundo, & de Tuenda ualetudine sexto, uoluisse uisus est) fit omnino, ut calidi corporis cognatum & familiare magis sit quod calidum est, quàm quod frigidum: ac proinde hoc illius seruabit quam ab initio suscepit temperiem. Igitur non uidetur stare posse, quod in Aphorismi commentario dicitur, Contrarijs quàm similibus salubrius degere lapsa corpora. Verùm si quis Galeni sensa demonstrationis uiribus innixa penitius consideret, intemperata corpora non seruanda illa quidem similibus, sed magis contrarijs corrigenda iudicabit: quòd talia, ut in morbum incidant, naturæ suæ pronitate apta sunt: atq; ut nunc salubria Galeno dicuntur, efficitur, ut ad moderationem reuocanda magis, quàm in sua ipsorum temperie seruanda sint. quæ docta Galeni primo de Sanitate tuenda sententia est. Quippe intemperies quæ intra sanitatis sunt terminos, corrigere oportebit, (hæc enim Galeni eo loco uerba sunt) ita ut quæ iusto sicciores naturæ sunt, humidiores reddas: quæ humidiores sunt, sicciores. Pari modo quæ frigidiores

Apho. 16. primæ secti.

In Arte medicindi.

gidiores ſunt, ut harum exceſſum caſtiges: quæ calidiores, earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Quippe (ut idem paulò pòſt ait) ſimilibus quemlibet exceſſum augeſcere, cōtrarijs remitti ac minui certum eſt. Veriſsimum igitur eſt, quod in præfati Aphoriſmi cōmentario dictum à Galeno eſt, Frigidas quidē naturas ad calida, calidas uerò ad frigida: ſiccas ad humida, humidas ad ſicca bene ſe habere: & ut in ſumma dicatur, contrarias quidē ad contraria benè, ſimiles autem ad ſimilia malè: quòd intemperatas has naturas, ad temperamentū reuocare, non in ſuo exceſſu ſeruare magis expediat. talia enim corpora cùm extremū latitudinis ſanitatis terminum obtineant, unde meritò ſalubria in præſenti, uel ut nunc à Galeno dicūtur: fit, ut in morbos ſuo tēperamento ſimiles labi facilia ſint: ut calida corpora in calidos morbos, frigida in frigidos facilè incurrunt. Quamobrem ſi ſimilibus ſeruanda eſſent, protinus à ſanitate in morbum deciderent: unde eſt illud Galeni, Et læduntur à ſimilibus ſuo temperamento facilè, iuuantur cōtrariorum moderato uſu. Sola itaq; temperata corpora, uel temperamento proxima, quæ ut multum ſalubria Galeno dicuntur, ſimilibus ſeruanda ſunt. Vnde illud rectiſsimè à Galeno dictum eſt, temperatas naturas temperatis cibis ac potionibus ſeruandas eſſe, calididiora calidioribus, frigidiora frigidioribus indigere. Quod cùm ſeruare proprium cuiuſq; temperamentum ſtudemus, ſimilibus tum rectè utendum: quòd à ſimilibus conſeruatio, à contrarijs alteratio fiat. Itaque ſi ſeruandum temperamentum ſit, ſimilibus tum rectè utaris: ubi uerò exceſſum quempiam emendare expedit, contrarijs utendum: ſiquidem (quod quinto de Tuenda ualetudine ait Galenus) omnem exceſſum contrario exceſſu corrigens, in ſanitate hominem cuſtodies: ſicuti ſi ſeruare temperamentum ſtudes, ut ſexto eiuſdem tractationis libro ſcribitur, humidis naturis humectantem cibum, ſiccis uerò eum qui ſiccet offeres. Verùm cùm lapſus hos emendare, magis quàm ſeruare expediat, contrarijs magis alterare, quàm ſimilibus ſeruare expedit. Atque per hæc omnem, quæ de lapſorum corporum conſeruatione, aut permutatione, inuenire eſt controuerſiam, tolli facilè poſſe euidentiſsimum arbitror: eademq; opera & pugnantes inuicem ſentētias conciliare facillimum eſt. Nam cùm contraria ad contraria bene ſe habere Galenus dixit: id intellexiſſe eſt uiſus, ut exceſſum omnem contrario corrigamus. Cùm uerò ſimilibus ſeruanda alio loco dixit, de his tantum ſermonem eum protuliſſe eſt uiſus, quorum ſeruare temperamentum ex uſu eſt: quæ, ut antea diximus, uel temperata ipſa ſunt, uel temperamento proxima. Hæc enim tantum ſeruare ſtudemus, uti intemperata permutare.

In Arte medicinali.

In Arte medicinali.

Vbi ſuprà.

Ad atra bilis atq; pituitæ noxam uitandam, pro Petro Bacheto iurisperito, uiro in literis summo, amicoq; singulari.

ENARRATIO V.

PROVIDENTIS hominis maximeq; sui obseruantis esse Bachete uolunt, hostis non modò præsentis impetum, sed & aduentantis insidias arte atq; consilio frangere, aut summa potius adhibita cautione prorsus uitare. Quamobrem consultò fecisse nobis es uisus, qui (quum tibi ab atra bile pituitaq; sæuissimis studiosorum hominum, ac tui similium, hostibus ualde metueres) qua te illis uia opponere, quibus te præsidijs aduersus tantorum inimicorum tela munire posses, de me tui amantissimo petieris, atq; amanter efflagitaris. Qua sanè in re præstanda, etsi multos habiturus eras nobis & eruditione & ingenio præstantiores: tamen quando istic deesse medicos scribis, quibus æquè ac nobis fidere possis: partium esse nostrarum putaui, tibi in hoc satisfacere, cui in omnibus morem à nobis gestum oportuit. Quod si minus acutè aut doctè, quàm uel res ipsa meretur, uel amor summus erga te noster postulat, in proposito uersati erimus: quantum tamen & uires nostræ omnes, & officij atq; amicitiæ ratio postulabunt, tantum certè syncera uoluntate atq; animo præstabimus. Principiò, quoniam uictus ratio tantum momenti habere creditur, ut ea uel sola & secundam ualetudinem tueri, & aduersam propulsare possimus: ea tibi cautio summa adhibenda erit, ut ne quid in ea peccetur: ne error in ea eueniens morbo occasionem præstet. Quod si hac ritè seruata præcaueri à qua times noxa poterit, (uti certè poterit) magnum te fructum iam consequutum puta. Sin minus, tum ad medicamenta properandum: quæ tamen expetenda, uel Galeni sententia, nunquam esse duco, nisi summa urgeat necessitas, & morbus mitioribus non cedat. *3. Aphorism. comment. 16.*

Constat autem uictus ratio in earum rerum delectu, quæ congruè adhibita integram seruare ualetudinem: incongruè uerò, corrumpere ualent, morbumq; accersere. Sunt autem aër, cibus, potio, somnus, uigilia, inanitio, plenitas, motus, quies, animi perturbationes, quæ nos accidētia, uulgato medicorum nomine, Græci πάθη uocant.

Aëris igitur omnem intemperantiam uitare te oportere scito: sed eam præsertim, quæ aquilonari flatu rigida & sicca fuerit: nam hæc cerebro cōstitutio aduersissima esse uel Hippocratis testimonio solet. Pleniorem etiam cœli naturam, hoc est, caliginosum & nubibus obductum aëra, uitare necesse erit: quippe quòd ingenio plurimum obsit. Vnde rectissimè illud post Hippocratem dixisse Aristoteles est uisus, acutiora ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum esse, qui terras incolant eas, in quibus aër sit purus ac tenuis, quàm illorum qui utātur crasso cœlo atq; cōcreto. Quamobrem quum in tuo hoc cœlo talis ut plurimum uigeat natura, cauenda ea tibi in primis erit: nec prius domo egrediūdum, præsertim hyeme, quàm sol formoso suo ore terrā calfecerit, pleneq; illustrarit. Quòd si serenus fuerit aër, nec uentis agitatus, & omni concretione

3. Aphorism.

Ex Hipp. lib. de aëre, aquis & locis. Et Aristotele in Problem. & Cicer. lib. de Nat. deor. 2.

uacuus, tunc eo tibi, placida & aperta per uirentia loca inambulatione, utendum: ut libero cœlo, & multo spiritu augeat attollatq; se animus.

Quod ad cibum pertinet, Sit tenuis, facilis, concoqui minimè contumax, boni succi, & qui atræ bili plurimum aduersetur: careat item crassitie, lentore, uiscíditate, omni deniq; mala qualitate, qua noxam corpori inferre potest: sit in eo modus, non satietas & impletio, sed famis sedatio, & collabentis naturæ nostræ, hoc ueluti iusto præsidio alleuatio. Nunquam itaq; ad satietatem, semper infra hanc edendum: mollia & iurulenta, durioribus semper præponantur: uarietas & splendidæ mensæ perpetuò uitandæ: nam non minus ingenio quàm corpori nocent. Quamobrem tu Platonicas semper cœnas, quàm uel Lucullianas, uel Aesopi patinas potius deligito. Socratico more fames tibi labore, hoc est congrua exercitatione, obsonanda erit. Quum ad cibum benè appetens accedis, sint in primis omnia munda, nitida, pellucida, tersa, quæ ad rem escariam pertinent: nam hæc & uoluptatem, & appetentiam excitant maiorem.

Sit itaq; panis recens è puro tritico molliter studioseq; coctus, priusq; optimè sale modico atq; fermento subactus: azymus, furfuraceus, & qui nimio igne crustam densam concepit, uitandi. Ex carnibus quadrupedum conferunt uitulina, hædi, ueruecis iunioris. Inter auitij generis primas tenere à nostris creduntur capi iuuenculi, altiles pullæ, & qui ex his nascuntur pulli, quarum sanè auium carnes si edantur, uel Auicennæ testimonio, cerebrum atq; ingenium iuuare dicuntur. Perdices item & columborum pulli: item præ cæteris turtures (quarum ea est insita à natura uis, ut ingenio conferant uel Auerrois sententia) mirè conueniunt. Et ex uolatilibus quæcunq;, ut in summa dicatur, in nemoribus & libero aëre uiuunt, uti sturni, phasiani, turdi, merulæ, & huius generis mille. Oua è gallinis, præcipuè recentia si sint, mollia, tenera, putamine dempto in aqua diffracta atq; elixa maximè probantur. Pisces ij inter cæteros utiliores, qui in libero mari, uel petrosis locis degentes squammis nitent, multoq; agitatu fragilem & teneram habent carnem: quales sunt buglossus, pagrus, asellus, mullus, & ex fluuialibus trotta, umbra, perca, atq; saxatiles uocati. Lacustres, pingues, cœnosi, grandi mole, cutacei, damnandi. Edi debent ex sale aceto modico in aqua elixis, adiectis menta, selino, passis uuis, & aromatum leni portione, uel in craticula assi. Caseus mollis, non nimium pinguis, ætate medius, à cibo interdum confert, sed modicè sumptus, & in raro usu. Verùm quæ ex sero lactis conficitur discocta uocata, quam uulgari nomine brossam dicimus, ex rosacea aqua & zaccaro boni esse alimenti traditur. Fructus sint, pruna optimè matura, præsertim quæ damascena uocantur, & quæ nos pertigonia appellamus: laurocerasa (sic enim acida illa nuncupari à doctis uideo) moscata pyra, uuæ probè maturę colore albę, cute tenues, sapore dulces, atq; item ficus maturæ, molles, fissa cute, pingui ad caput lacryma madentes, quas nos burgenses peculiari nomine nuncupamus: in quem ordinem & amygdalæ dulces uenire possunt, præsertim delibratæ, & rosacea atq; optimo zaccaro respersæ. Cæteri uitandi fructus, nisi tantum uoluptatis causa ex

2. Canone. cap.296.

5. Collectionum. cap.32.

his

his tantillum deguſtare uelis: id enim non ſanis modò, ſed & ægris quoque, uel autore Galeno permittitur. Ex holeribus, in præcipuo ſint uſu borrago, quæ una ad arcendam atram bilim hilaritatemq́ꝫ gignendam (autoribus Dioſcoride, Galeno, & Paulo) mirè ualere creditur: præſertim in uinum immiſſa cum floribus ſuis: lactuca item in raro uſu, & æſtate tēperandi æſtus cauſa aſſumi poterit, frequentius uerò cichorium, holera reliqua uitentur. Ex aromatibus conueniunt crocus & cinnamomum. Ex ferculis amylum, lac ex amygdalis, cremor ptiſſanæ, panis lotus ex iure capi uel pulli exceptus. Legumina uitanda omnia, præter iuscicerum rubeorum. Quæ farctorum & popinariorum arte parantur condimenta eſitia, paſtilia, tortæ, frictellæ, ceu peſtes quaſdam truculentiſsimas fugere oportet. Bellaria & tragemata ſint nuclei pinei, ex zaccaro conditi, coriandri ſemina, malorum cotoneorum caro condita, quæ uel autore Auenzoare lætitiam & ipſa facere ſolent. Vinum ſit tenue, album, uel ſubrubrum, nitidum, odorum, adſtrictionis aliquid habens, probè dilutum, ac modicè ſumptum: hoc enim nihil aliud quicquam ualentius ad ſpiritus fouendos, & ſanguinem optimum gignendum, membraq́ꝫ ac uires omnes atque animum roborandum haberi omnes uolunt.

1. ad Glau. & Hipp. 2. aph. 38.

1. Theyſir. cap. 1.

Vitanda quæ ſequuntur, ut potè atram bilim parientia: Vinum craſſum, potens, turbidum, aromatibus conditum: Leporina, bubula, & ſuilla caro præpinguis, præſertim ſale aſſeruata: Salſa omnia, & acuta, uti allia, porri, cepæ, bulbi, raphani, eruta, ſinapi, piper, zinziber, lentes, fabæ, caules, iuglandes, caſeus ùetus, neruoſæ animalium partes atq́ꝫ eorundem interanea.

Hæc de cibis & potionibus tum uitandis, tum deligendis, in quibus paulò fuſior de induſtria eſſe uolui, quòd multa bonaq́ꝫ pars ualetudinis ſeruandæ in ijs poſita eſſe uideatur, & quòd etiam cibo quo utare intereſſe aliquid ad mentis aciem è doctis pleriq́ꝫ omnes exiſtiment.

Somnus ſit nocturnus, non protinus ſed duabus à cibo interiectis horis, quod ſpatium temporis ſuauibus confabulationibus, aut amœnioribus ſtudijs, tranſigere uniuerſum oportebit. Siquidem à cœna, ut rectè Celſus monet, neq́ꝫ legere, nec uoce contendere, aut lucubrationi ſe feriæ dare oportet: ſed poſt concoctionem id facere. Non autem amplius horis ſeptem, nec minus ſex ſomno tribuatur, reliquum temporis uigiletur. Sit autem lectus mollis, ritè compoſitus, mundus. Decubitus capite alto, ad puluinar inclinato, corpore in ſiniſtrum latus ab initio ſomni, poſtea in dextrum conuerſo: ſic enim concoctionem felicius procedere noſtri uolunt. Experrecto, membra leniter fricanda, pectendum eburneo pectine caput, extergendi è naribus muci, aures à ſordibus penicillo purgandæ, facies, oculi, dētes frigida per æſtatem, hyeme modico uino addito abluenda: id enim ſenſibus mirè prodeſſe aiunt.

Lib. 1. cap. 2.

Vide Auicē. Fen 13. tertij. trac. 5. cap. 5.

Plenitas omnis, tam quæ ex cibis, quàm quæ ex humorum redundantia naſcitur, omnis uitetur: ſicuti & inedia, quæ non paulò plurimum ſtudio ſiccatis nocere conſueuit.

Quòd ſi adſtrictior occaſione aliqua fuerit aluus, mollibus cibis leniẽda, nempe prunarum, aut uuarum paſſarum decocto: ex zaccaro, uel prunis ipſis elixis, & ab initio menſæ præaſſumptis, uel mercuriali in iuſculis ebullita, aut braſsicæ decocto: hæc enim ſoluere leniter uentrem ſolent. Clyſteres autem ob id non præſcribimus, quòd tibi eſſe ingratiſsimos ſciamus.

Motus & exercitatio ante cibum citra laſsitudinem & ſudorem, locis herbeſcenti uiriditate placidis, aut ſecus decurſus fluentium aquarum, ſereno cœlo confert: acrior hyeme, & ſub tecto: mitior æſtate, & in aperto.

Lib. 1. Sunt & membris ſuæ quibuſq; priuatim exercitationes: nam ut Celſus inquit, oculos probè exercent minutarum literarum inſpectio: pulmones ac ſtomachum, clara lectio, uocis modulatio, concio: quas ſanè obire ſalutare prorſus ego exiſtimo, præſertim uacuo uentre.

A cibo, quies tum animi, tum corporis imperanda: in primis uerò animi perturbationes omnes, ceu peſtes truculentiſsimas uitare oportet: iram dico, metum, triſtitiam, ſolicitudinem, intempeſtiua ſtudia, meditationes longas atq; intentas: ſed omnium maximè uenerem, quæ capitalis & inteſtina ſtudioſorum aduerſaria eſſe ſolet. Sit tamen quandoq; talis, ut nec diſſolutionem ſentiat ex ea corpus, & ſeipſo lenius ac melius dormiens uideatur effectum: ad quem modum concubitum ſalubrem *In arte medicinali.* eſſe Galenus dixit. Hæc de uictus ratione.

De medicamentis hæc pauca, nam in id tantum præſcribenda cenſemus, ut quæ genita iam ſunt excrementa commodè uacuari, ne noxam retenta inferre poſsint, & horum uacuatione in meliorem habitum duci *7. Meth.* membra queant: ſiquidem uel autore Galeno noxam ab humoribus ſentire membra in quæ decumbunt ſolent. Itaq; appetente uere ijs tibi utendum erit, ut dies aliquot ſequente apozemate utare, cuius eſt uis atram bilim pituitamq́; attenuare, ſanguinem ab excrementis puriorem reddere, infarctus uaſorum reſerare, atq; hepati robur addere. poſt cuius uſum infraſcribendum pharmacum electo die bibendum erit: adhibito tamen ad id docti alicuius uiri, cui te rectè credere poſsis, conſilio. Dein catapotijs aſſumendis conſueſcere, quæ ſenſim noxios humores pellant, optimum cenſemus. Adhæc ijs quæ principes partes alterando, & ab ijs malam intemperiem remouendo iuuant.

Apozematis porrò hæc erit deſcriptio: Accipe radicum fœniculi, petroſelini, & oxylapathi omnium in aceto per diem maceratorum cuiuſq; unciam: fumariæ, ſummitatum lupi ſalictarij, quem lupullum nominant, bugloſsi, oxalidis, intybi utriuſq;, hyſſopi cuiuſq; manipulũ: capillorum ueneris, cæteras, cuiuſq; manipuli dimidium: uuarum paſſarum exacinatarum, paria uiginti: quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum cuiuſq; drach. duas: aneſi ſeminis drach. unam, polypodij quercini recentis unciam, glycyrrhizæ drach. ſex, folliculorum ſene orientalis, ab ſtipitibus ligneis purgatorum, ſeſquiunciam: fiat omnium decoctio in fontanæ aquæ libris duabus ad conſumptionem tertiæ partis, & coletur: in colatura diſſolue ſiruporum de bugloſſa, capillorum ueneris, & acidi

acidi compositi, cuiusque uncias tres: fiat apozema ex arte cum puluere electuarij trium santalorum rhabarbaro duplicato, utatur sex diebus ieiuno uentre.

Finito apozemate sequens sumatur potio: quæ accipit, Catholici medicamenti unciam, rhabarbari electi & aqua intybi latioris & modico uini albi irrorati, & expressi, sesquidrach. agarici trochiscati & in melle rosaceo infusi, scrupulos quatuor: confectionis hamec. drach. tres ex decocto passularum, polypodij glycyrrhizæ & florum cõmunium potio paretur post usum apozematis sumenda. In crastinum medicamenti sumat conditi florum cichorij & rosarum cuiusque drachmas duas ex sacchаro exceptorum.

Ad alterationem membrorum fiat sequens confectio: Accipe conditi florum cichorij, borraginis, uiolarum & rosarum, cuiusque unciæ dimidium: radicum buglossi saccharo conditarum unciam: corticum citrij mali saccharo conditarum drach. sex, mirabolanorum emblicarum ex saccharo conditarum numero unum: pulueris diamargaritonis frigidi & lætificantis descriptione Rasij ad Almansorem, cuiusq; drachmæ dimidium, confectionis alchermes mesuei drach. unam, misce cum sirupo uel succo pomorum, fiat confectio cuius sit modus castaneæ quantitas alternis diebus quinq; ante cibum horis.

Pillulæ præstantissimæ ad atræ bilis & pituitæ uacuationem, uentriculum & cor roborantes: Accipe aloës electi drach. duas: corticum mirabolanorũ Indorum & chebulorum cum oleo amygdalarum dulcium confricatorum cuiusq; scrupu. duos, rha electissimi, agarici recenter trochiscati, cuiusq; drach. unam: pulueris senæ præparatæ, thymi, epithymi cuiusq; scrupu. duos, mastiches, anesi, interioris cinnamomi electi, cuiusq; scrupuli dimidium, ex succo buglossi fiat massa, ex qua fiant pillulæ sex pro drach. Autumno hæc ipsa uacuatio repetenda: æstate à pharmacis temperandum uentrem soluentibus.

Hæc habuimus Bachete suauissime, quæ in rem tuam profutura seruandæq; ualetudini aptiora putauimus: quæ si tibi fortasse homini acuto & summo, non ea lima atq; doctrina uidebuntur scripta, quam & eruditio summa tua, & ingenij atq; iudicij tui magnitudo postulant: id cogita, medicos non eloquentia & uerbis, sed re & sanis consilijs mederi solere. Quod nos sanè consilium tibi tantò maiore cum fide atque integritate damus, quantò ipsius structura ab eloquentia omni & nitore est aliena. Tu uerò tanquam ab amantissimo tui homine & beneuolentissimo profectum intellige, atq; ob id utile magis futurum: siquidem uel Celso autore utilior amicus medicus, quàm extraneus. Vale, & his nostris fidenter utere. Quæ enim præsidia amica manu præscribuntur, magnaq; fiducia assumuntur (uti te accepturum minimè dubito) fieri minimè potest, quin ualdè salutaria utiliaq; euadant.

Libro 1. in Proœmio.

y 4 Cucurb

Cucurbitulas in lippitudine, etiam ante totius corporis uacuationem, in corpore rari habitus, & minimè plethorico, probè conuenire.

ENARRATIO VI.

VM ægra quædam mulier, florenti quidem ætate, sed raro corporis habitu, & facilè solubili, laboribus penè confecta, nec uiribus admodum ualentibus, denique lactans & sanguinis mißioni insueta: adhæc neque succulenta, neque humorum secundum uasa plenitate onusta, in lippitudinem incidisset, ad eamque curandam medici duo conuenissent, & de congruis inter se admouendis remedijs decertarent: eorum alter cucurbitulis mittendum per initia sanguinem (cùm uenæ sectionem ægra ualde recusaret) non sine magna ratione censebat: alter uerò præsidium id per initia admouendum quidem esse maximè damnabat: suasque uterque dum rationes adferrent, & tanquam pro aris & focis pro sua quisque opinione tuenda ualdè contenderent, contentionis eius arbitrum me, atque æquum iudicem ambo esse uoluerunt. Quam ego prouinciam quum diu ac multum detrectassem: eorum tamen uictus precibus, coactus sum delatum ad me munus suscipere: non ut censoris quidem, aut iudicis partes mihi assumerem, sed ut pro ueritate stans, quid tandem mihi de re proposita uideretur, liberè explicarem. Itaque à morbi natura exorsus, quam uel eorum testimonio lippitudinem esse à sanguine in oculi adnatam membranam irruente natam asseuerabant, ita rem sum aggressus. Illud nostis, uiri optimi, ab eo affectu qui curandus proponitur medendi scopos esse sumendos: cùm omnis, quæ de medendo sumitur iudicatio, uel Galeni sententia à morbi natura proficiscatur. Itaque cùm morbus à uobis in præsens curandus, ex multa in tunicas oculi è cerebro colliquati humoris effluxione fiat, medendi scopus erit, fluentis humoris tum reuulsio, tum euacuatio ac deriuatio: hisce enim finibus tota fermè fluxionum omnium medendi clauditur methodus, si modo Galeno tum in secundo ad Glauconem cap. XIII. tum Therapeu. VII. atque XIII. creditur. Ea igitur quæ morbi materiam aliò reuellere possunt, ea inquam ceu maximè salutaria deligenda, præsertim si reuellendo euacuent: id autem faciunt sanguinis mißio, incisæ cucurbitulæ, & per pharmacum deiectio. Quippe uel eiusdem Galeni testimonio, in hunc eæ usum repertæ sunt, ut humorem ex imo ad se euocent. Quamobrem quum ex alto in sese humorem trahant, & affectum locum, qua premebatur, plenitudine exonerent: fit omnino, ut incunctanter ac sine mora ulla admouendæ sint. Quod ut planius demonstrem, ex eodem Galeno textum ad hanc rem adferam, si id modò primum mihi concesseritis, uehementer reuulsorium cucurbitulam esse instrumentum, quod & ipsum uel inuiti ex Galeno fateri cogemini: is enim libro de reuulsione & cucurbitulis, ostendens quonam morbi tempore adhibendæ sint, & quatenus reuellere queant, ad hunc modum disserit.

2. Meth.

3. de Locis affec. cap. 4.

γινομένων δὲ ἐπὶ τῶν παθῶν, οὐκ αὐτοῖς τοῖς ἀρχομένοις κάμνειν μέλλειν, ἀλλὰ τοῖς συν-

χίσιν

λύσιν αὐτῶν ἐπιθετέον τὴν σικύαν ἀντισπάσεως χάριν.

Quod est: in his affectibus dum gignuntur, non quidem membris ipsis quæ cœperint laborare, sed eis quæ laborantibus coniuncta fuerint, reuulsionis gratia cucurbitulæ imponendæ sunt.

Egregia hac sententia Galenus cucurbitularum usum in his affectionibus, quæ à defluxione fiunt, non minus doctè quàm uerè monstrauit: ostendens, & quo tempore admouere in his affectibus eas, & quibus partibus affigere oporteat. Adhiberi autem eas, per morborum initia oportere, uerba illa indicant [In his affectionibus dum gignũtur, earum usum esse] Constat autem morbos, dum in generatione sunt, tum in initio esse. Cur autem per initia admouendas cucurbitulas dixerit, in promptu causa est, quòd cùm præcipuus in his morbis, qui à defluxione nascuntur, scopus sit, irruentem humorem repellere, atque minuere. Cucurbitulæ autem (quod eodem loco ait Galenus) exhaurire materiam, dolores soluere, phlegmonem minuere, fluxiones, quæ profundas partes infestent, transferre possint, & sanguinis eruptiones prohibere: optimo quidem iure per initia admouendas affirmauit. Cur uerò non laborantibus membris, sed eis quæ laborantibus coniuncta fuerint, affigendas iusserit, in id fecisse est uisus, ne fluxionem augeret magis atque irritaret. Siquidem uel Hippocratis sententia quàm longissimè à tentata fluxione parte reuellere semper humorem oportet, non ad ipsam attrahere. Per coniuncta autem laborantibus partibus loca affigere iubet, quòd siue reuellere, siue deriuare uelimus, semper id per communia loca autore Hippocrate facere expedit. Constat itaque in fluxionum morbis dum gignuntur, hoc est in initio Galenum reuulsionis gratia cucurbitulis usum. At, rursus idem Galenus septimo Methodi, quo loco de fluxionum morbis, qui uentriculum infestant, ex professo tractat, reuulsione potissimùm mederi studet. Quin & alibi, Fluentium, inquit, humorum medela, retractio est: fluxorum, & [2. Artis curatiuæ ad Glauconem.] eorum qui membrum obsederunt, deriuatio. Methodi autem XIII. de cucurbitulæ uiribus loquens, planius ad hunc modum: Cucurbitula, ait, nobile planè auxilium est, inuenta tum ut foras euocentur quæ sunt in alto, tum ut eximantur & eruantur quæ iam in scirrum abeunt. Et paulo pòst (ueluti illius in oculorum fluxione) utilitatem ostensurus, cucurbitula, inquit, in occipite defixa efficax est remedium ad oculorum fluxiones. Ex his Galeni locis hanc uelim ratiocinationem colligatis, quæ demonstrationis uice esse possit. Lippitudo morbus, ad præsens curandus, affectus est ex fluxionis humorum ad oculos copia cõstans, uel omnium autorum sententia: at morbos huiuscemodi reuulsio curat, uti paulò antea ex Galeno probatum: huic igitur reuulsio maximè debetur. Atqui cucurbitula ex maximè reuellentibus unum est, uel Hippocratis & Gale- [5. Aphoris.] ni testimonio. Igitur cucurbitula non inutiliter in eius generis affectibus, etiam inter initia, admouenda. Sed hanc uos, opinor, non per initia, & pleno adhuc corpore, sed purgato prius & inanito deiectorio aliquo pharmaco admouendam contendetis, ex illo fortasse Galeni loco, libro de Sanguinis missione, Cucurbitulæ sunt utiles euacuatis, plethoricis

non ſunt admouendæ. Rurſum ex libro de Reuulſione, quo loco cucurbitulas Galenus purgatis corporibus utiles, repletis inutiles affirmat: ex alio item XIII. Methodi, dum inquit, Cucurbita in occipite defixa, efficax eſt remedium ad oculorum fluxiones: uacuari tamen prius totum corpus expedit. Nam ſi refertum ſanguine corpus ſit, in quacunque parte capitis cucurbitam defixeris, totum ipſum implebis. Ex his uerò Galeni locis contendetis fortaſſe, nec omnino perperam, totius uacuationem cucurbitularum admotionem antecedere debere. Verùm ne id quidem facit, quo minus congruè admoueri in propoſito uobis morbo, etiam ante totius corporis uacuationem cucurbitulæ poſsint: corpore præſertim nec plethorico, nec ſanguinis miſsioni aſſueto, & rari habitus, & à ſanguinis miſsione plurimùm abhorrenti. Nempe cùm Galenus libro de ſanguinis miſsione, & de reuulſione, plethoricis noxias eſſe protulit: hoc quidem ueriſsimum eſt, in quibus ſecundum totum habitum corporis plenitudo ſubeſt, uel quæ ad uires, uel quæ ad uaſa dicitur: non ſic autem, in quibus ſecundum patiens tantum membrum (ut oculos aut cerebrum) plethorica diſpoſitio ſubeſt. Nam ſi reliquum totum corpus plethora uacet, ſecundum cerebrum autem aut oculos plenum ſit, (uti in hoc ipſo curando corpore, tum ueſtro teſtimonio, tum reuera, contingebat) quid quæſo prohibet uacuis membris (ut pote ſcapulis ac natibus) cucurbitulas admoueri? Nam quod Galenus ex illis metuit incommodum, haud quaquam eueniet: nimirum ex ſe iam ſpontéq; inanitis ſecundum naturam uaſis. Adde quòd in illis locis de earum cucurbitularum uſu Galenus loquutus eſt, quæ affecto potius loco euocandi foras humoris gratia admouentur, quàm de his, quæ in oppoſita loca retrahendi ac reuellendi cauſa admoueri ſolent: quod uel ex illa uerborum ſerie conſtare poteſt, qua inquit [cucurbitulam cuicunq; parti capitis affixam locum implere] nam tum de ea cucurbitula ſermonem protuliſſe uidetur, quæ capiti affecto euacuandi cauſa, non reuellendi admota ſit: cui ſanè muneri nihil fateor plenitudine nocētius eſſe. At cùm has admoueri alter ueſtrum iuſsit, eas quidem neq; plethorico corpori, neq; capiti ipſi admoueri, ſed tenui & minimè pleno, & oppoſitis locis cenſuit. Quamobrem non eſt quod hiſce Galeni quibuſdam telis ſocij ſententiam euertere coneris: quin illis fulcitam potius ac munitam magis exiſtimare debes. Ad quod certè maximè facit, quòd reuulſio his tantum ex plenitudine morbis debetur, qui in fluxione adhuc ſunt: (uti apertiſsimè ſecundo ad Glauconem Galenus uoluit) in fluxione autem morbi ipſi non niſi in principio conſiſtere poſſunt, cùm in reliquis morbi temporibus, fluxa iam non amplius fluens ſit materia. Igitur ſi qua reuulſio debetur, ea morbi principio, non etiamdum ſtatui declinationi ue debetur: cùm in his deriuatio ad uicina, uel ex ipſamet parte uacuatio, magis quàm reuulſio conferat. Ex his fit, ut in principio potius cucurbitula, ceu reuulſorium quiddam, quàm in alijs temporibus congruentior ſit. Et hæc prima ad id probandum non ineſſicax ratio. Adde quòd Hippocrates, tantus alioqui autor, in pleuritide tentandi gratia, loco etiam affecto fomenta in principio, & ſumma etiam

Locorũ Galeni explicatio.

2. de Rat. uic. acut. textu 1.

plenitud

plenitudine admoueri iubet. Quòd si is locum affectum materia nimia turgentem, fomentis calorificis probandæ plenitudinis causa aggrauare, & intendere magis non ueretur: quid timendum sit medico reuulsionis gratia, non super affecta loca, sed omnino opposita cucurbitulas admouenti? Facit præterea, quòd sanguinis missio in hoc morbi genere omniũ saluberrima ab omnibus plerisque doctis putatur. Quòd si hæc ob unam aliquam causam, ætatem scilicet, uel ægri naturam, aut temporis conditionem fieri nequeat, non'ne id tum fieri conueniet, quod illi uiribus potentiaq; par existit? Atqui cucurbitulæ uicariæ sunt missionis sanguinis: (ut cum Auicenna loquar) igitur ubi sanguinis missio expleri nequit, admotis cucurbitulis est (quoad eius fieri potest) illius uirtus, & in expellendo morbo efficacia exprimenda. Quamobrem cùm in hac laborante, quæ per uenas fit uacuatio ex usu non esset, (nempe quòd raro habitu, & facile solubili, quòd timida, quòd insueta, quòd uiribus exhausta, quòd laboribus confecta, quòd denique lactans) necessarium omnino est, eam quæ per cucurbitulas fit uacuationem utilem esse: cùm per eam probè fluens humor uacuetur, & uires ab ea minimè dissoluantur: hoc nempe cucurbitulis commodum Auicenna Celsusq; tribuunt. Quin dum ophthalmiæ curationem ex professo tractat Auicenna (ea enarrans auxilia quæ morbi principio debentur) inter cætera ultimi (ut ipse uocat) iuuamenti uentosas constituit, si ceruicis initio admoueantur. Quem locum exponens Nicolus Florentinus, inter recentiores ac nostræ ætatis medicos uel in præcipuis habendus, astruit cucurbitulas, etiam ante omnem euacuationem in hoc morbi genere non minimum utiles esse. Qua autem tu ratione eo loci positas insalubres esse prædices, planè non uideo. Accedit quòd cùm medici præcipuum munus sit, tutò acceleriter curare, (uel Galeni & Celsi testimonio) præsertim ubi uehemens urget dolor, qualis in oculorum phlegmone, aut affectus membrum aliquod obsederit princeps: ea maxime moliri debet medicus, ex quibus speret ægrum à dolore morboq; celerius uindicari, non potest autem uel efficacius, uel etiamnum maturius iuuari æger, quàm si tota uel maior fluxionis pars ab dolente parte quàm ocyssimè aliò reuellatur: igitur illi etiam per initia reuulsorio auxilio utendum; aut morborum insignis merebitur procrastinator, non uerè etiam curator dici. Alia possem addere multa, sed hæc ad uos, ut in calamum uenerunt uestro iudicio perpolienda sufficere uisa sunt. quæ uos ambos à contentionis dispendio leuare: alterum autem uestrum ab imperitiæ & incogitati consilij culpa asserere, ac uindicare possint.

Fen 4. primi. cap. 21.

Auic. ubi supra. Cels. lib. 2. cap. 10. Fen 3. tertij. tract. 1. cap. 9. Sermone 3. cap. 9.

Gal. 12. meth. Celsus lib. 5. cap. 4.

*

De pop

De populari & epidemico morbo graſſante, febre tertiana ab aëris & aquarum noxia qualitate oborta, cum hepatis imbecillitate & obſtructione, ad quam dyſenteria hepatica ſequebatur.

ENARRATIO VII.

VM nihil in medicina graue, difficile, & arduum: tum uerò illud in primis in ea admirabile haberi debet, quòd nedum per eam priuatorum & patentium morborum, quos σποράδας Græci uocant, hoc eſt diſperſos, ſed & abditiſsimorum quoque & populariter graſſantium, in quibus diuini quippiam ſubeſt, naturam, cauſas, ſymptomataq́ agnoſcimus: & qua ſint ratione tractandi, eius artis beneficio edocemur: & ſi de occultiſsimis abditiſsimiſque morbis opinione & artificioſa uocata coniectura potius quàm certa ratione iudicium ferri à medico poſsit: quæ docta Hippocratis libro de Flatibus (ſi modò is eius libri autor eſt) ſententia fuit: atque item Galeni cùm inquit, Quæ in occulto latent & febres afferunt, non æquè diſcernuntur, atq; ea quæ in partibus apparentibus: ſed mente egere perſpicaci mihi uidentur. Quamobrem cùm de populari morbo qui per omnem fermè Narbonenſem Galliam, ſed in Allobrogibus præſertim uiguit, dicendū mihi ſit, primum omnium morbi huius cauſas, naturam ac uim omnem explicabo: ſubdita tandem eius morbi curatiua methodo. Sic enim omnia mihi complexus uidebor, quæ ad rectam affectus huius tractationē pertinere uidebuntur. Sumptis utiq; medendi indicationibus ab his quæ ſecundum naturam, atq; quæ contra naturam ſunt: ſic enim quis medēdo minimè errabit, inquiente Galeno primo ad Glauconem, neminem qui certo diuiſionis artificio ea quæ ſecundum naturam ſunt, ueluti temperaturam, ætatem, ſexum, mores, educationem, aſſuetudines, induſtrias, habitus, unaq; morbi & ſymptomatū uim ac potentiam, eorumq́ cauſas pernouerit, non certa methodo ritè curaturum. Sed iam rem ipſam aggredior. Viguerant per hyemē anni trigeſimi primi ſupra ſeſquimilleſimum, proximumq́ illi uer, ingentes pluuiæ, tēpeſtates præpoſteræ, auſtri ſicci haud parum multi, quorum peculiare ſi increbuerint eſſe ſolet febres gignere. Cui ſanè conſtitutioni ſeptentrionales uenti, rari quidem illi, ſed ualidi poſt furentes auſtros mixti erant. Aeſtas ſequuta nubibus obducta, caligine plena, calida, æſtuoſa, ſiccaq́ fuit: nimirum quòd talis ferè eſſet cœli aërisq; conſtitutio, qualem in Thaſo olim fuiſſe primo Epidemiorum ſcribit Hippocrates. Vnde factum eſt, ut accedente etiam putredinoſa aquarum uitiatarum qualitate, mox tubercula, bubones, phigethla, carbones & eius generis tumores, peſtilentes quidem illi, atq; pernicioſis febribus coniuncti graſſari cœperint. Tandem uerò poſt ſolſtitium æſtiuum ceſſantibus præfatis affectibus, febres horridæ, graues, aliæ continentes, intermittentes aliæ, eæq; præcipuè tertianæ oriri cœperunt. ſed quæ neq; planè remitterent, nec omnino remiſsione illa melius habere ægri uiderentur. quòd uidelicet noxius humor putredine ſua, & noxia qualitate occulta (quam morbidam excretionem Hippocrates

1. ad Glauco. cap.6. de carbone.

1. Problematū, probl. 23. Auicē. Fen 2. prim. doc. 2. Summ. 1. cap. 30.

crates appellauit) hoc est potentiam quandam delecteriam, toti nostræ substantiæ prorsus infensam, in ipso humore contumaciter insistentem, atq; à morbido aëre conceptam, ita ægros affligeret, ut nec uirtus hunc concoquere, aut notabili excretione superare posset. Hoc itaq; morbo tum senes, tum iuuenes, pueri innuptæq; puellæ teneri cœperunt, quod communis eademq; prorsus subesset in omnibus morbifica causa, aëris inquam uitiosi attractus, uitiatæq; aquæ haustus. eæ nempe duæ uel præcipuæ popularis morbi (si quid Hippocrati, Galeno, ac Paulo creditur) causæ esse solent, ac proinde nullo habito ætatis, temperamenti, sexus, educationis, uitæ, ac consuetudinis discrimine, in omnes passim grauissimè sæuiebat, quo indicio à disperso popularis morbus distinguitur. Erat autem popularis febris huiusmodi, laborantibus quidem primum extrema ualde frigebant, ita ut uix calefieri possent: magno rigore uniuersum corpus quatiebatur, id uerò neq; omnibus neq; perpetuò, sed his tantum contingebat, quibus plurima & mordax in uasis suberat bilis ab expultrice facultate foras summo cum impetu pulsa: calor porrò uehemens postea accendebatur. In accessionum remissionibus, nec uniuersim ægri sudabant, nec sudore leuabantur, ob nimiam scilicet humoris copiam, & meatuum ab infarcto succo stipationem. Bona ægrotantium pars continenti febre, plerique multi duplici accessione laborabant, altera grauiore, leuiore altera. Lotia quidem biliosa, colorata, nec bene consistens sedimentum habentia. Alui retrimenta diluta, syncera, ut plurimum incocta, ualdeq; biliosa. Vomitus in multis pernitiosi, porracei, difficiles, singultibus ac uehementissimis oris uentriculi doloribus comitati. Angustia plurima, grauis decubitus, morbiq; difficilis tolerantia, uigiliæ multæ, & si quando somnus obreperet: grauis erat, delyrio ac somnijs grauibus conturbatus. Conuulsiones haud parum multis per morbi uigorem ac decretoria fiebant: sitis grauis, arida scabraq; lingua, exulceratæ fauces, sermo difficilis, cordis palpitatio frequens & multa. Dysenteria tandem plerosq; sub morbi finem grauiter prehendebat, à qua fermè diutissimè cruciati peribant. Quæ siquidem cuncta, multæ ac furentis uenenosæq; materiæ per uniuersum corpus diffusæ ac cōturbantis symptomata erant. Quis enim uel ab exiguo uel parum molesto humore, tam multos tamq; exitiales casus speret? Hæc in summa morbi natura erat. Cæterùm ob multum ualdeq; uitiatum humorem, morbidamq; illius excretionem, hoc est uenenosam qualitatem, ob uirium imbecillitatem, & incautam uictus rationem à laborantibus seruatam, morbus ipse diuturnus ac curatu contumax reddebatur. Siquidē uix ullis auxilijs cedebat, non operosa medentium manu, non summo medicorū studio atq; diligentia ægri quicquam uel minimum leuabantur. Quod & si ad humoris copiam minuendam, ad putredinem finiendam, ad stipationem obstructionemq; leuandam, parata ad manum remedia essent: quorum merito, ac uirtute, uel mitescere, uel leuari morbus poterat: ad morbidam tamen excretionem noxamq; pestilentem occultam, quà grauiter uniuersum premebatur corpus, nulla inuenta, nulla excogitata quæ morbo propria essent reme-

Hippo. lib. 2. de Nat. hum. Gale. cōmen. ad 1. Epidem. Hippo. Paul. lib. 2. cap. 35.

z dia

Diuinum in morbis quid. *1. Præſagiorum.*

dia erant. Superuenientium enim, hoc eſt uulgarium morborum, cauſa abditiſsima eſſe ſolet. Quam ſanè cauſam ſummus autor Hippocrates diuini nomine dignatus eſſe uidetur, cùm unum quenq; noſtrum ſi quid in morbis diuinum inſit agnoſcere & obſeruare iuſsit. Quam uocem Galenus, & ſi pro ambientis nos aëris conditione interpretatur: ego tamen maius aliquid atq; longè præſtantius hac uoce diuinum Hippocratem ſignificare uoluiſſe exiſtimo: nempe aduerſariam quandam, ſublimemq;, nobiſq; prorſus ignotam, ac Dei arcano conſilio morbo incluſam peſtilentemq; naturam, noſtra corpora tota ſua ſubſtantia diſsipantem: cuius ut natura omnis nobis eſt prorſus ignota, ſic nulla aut ferè pauca inuenta ſunt, quæ occultam illam cauſam, morbidamq; excretionem curare poſſint. quod nec calore, nec frigore, nec ulla manifeſta qualitate noxam inferat: Vnde meritò à medicis cæca ea cauſa eſt appellata: & qui inde creantur morbi, cæci, occulti, ignoti ac exitiales rectè dicti ſunt, quòd a cauſa admirabili, obſcura, nec ullo ſenſu comprehenſa proueniant. Quicquid enim ſummum ac extra omnem humanæ cogitationis atq; ingenij aleam poſitum, id ueteres diuinum appellarunt: unde diuinos quoſdam homines, diuinos item morbos quoſdam, quorum eſſet uis admiranda nec nobis ſatis perſpecta meritò dixerunt. Diuinitus enim immitti morbos non Ethnicorum ſolùm monumentis, ſed ſacrarum literarum aſſertione conſtat: ſiquidem ex his unum peſtilentiam eſſe ex illo Exodi loco conſtat, Sacrificemus Deo noſtro, ne forte accidat nobis peſtis. Et rurſus Exodi XII. Nunc extendens manum meam (ait Pharaoni Deus) Percutiam te & populum tuum peſte, peribiſq; de terra. Et Leuitici XXVI. Si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea: ſed ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, ut non faciatis omnia ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hæc faciam uobis. Viſitabo uos uelociter in egeſtate, & ardore qui conficiat oculos ueſtros, & conſumat animas ueſtras. Et paulò pòſt: Quumq; confugeritis in urbes, mittam peſtilentiam in medio ueſtri. Et Numeri XIIII. Quouſque non credent mihi in omnibus ſignis quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atq; conſumam. Deuteron. XXVIII. tranſgredientibus mandata hæc minatur Dominus: Adiungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra, ad quam ingrederis poſſidendã. Percutiat te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine, & perſequatur donec pereas. Et paulò pòſt: Percutiat te Dominus ulcere Aegypti, & partẽ corporis per quam ſtercora egeruntur, ſcabie quoq; & prurigine, ita ut curari nequeas. Quæ eò à me de induſtria allata ſunt, ut ex ſacrorum fidiſsimo teſtimonio peſtilentes morbos ultore Deo ſceleraq; noſtra grauiter uindicante plerunq; immitti, plurimumq; diuini in illis ineſſe, hoc eſt, arcanæ abditæq; cauſæ declararem. Vnde Iamblichus libro de myſterijs Aegyptiorum, Dij (inquit) præſentes dant corporis ſanitatem, uirtutem animæ, mentis ſynceritatem. Quod in nobis eſt frigidũ lætiferumq; delent, calorem fouent, efficaciòremq; reddunt ad uitam. Dæmones præſentia ſua corpus grauant,

Cæca cauſa. Cæci morbi.

Exodi 5.

uant, morbis affligunt, aliter puniunt. Quod item præter Galenum Celsus quoq; annotasse uidetur, morbos inquam qui abditas habeant causas, & pestilentes sint, diuinitus nobis immitti. Sic enim ea de re primo Epidemion Galenus.

τοὺς λοιμοὺς δὲ πάντες ἄνθρωποι καλοῦσί τε καὶ γινώσκουσιν ὄντας ὀλέθρια νοσήματα, καὶ πέμπουσι δὲ πολλάκις εἰς θεοὺς περὶ τῆς ἰάσεως αὐτῶν πυνθανόμενοι.

Quod est: Pestes appellant homines, sciuntq; exitiales esse morbos: quinetiam ad Deos sæpe referunt, de curatione eorum cõsulentes. Quam Celsus sententiam ueluti confirmans dum Aesculapij filios, Podalyrium & Machaonem bello Troiano ducem Agamemnonem sequutos, non in pestilentia, neq; in uarijs morborum generibus aliquid attulisse auxilij, sed uulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi solitos esse scribit, hæc demum autore Homero subijcit: Eodemq; autore (inquit) disci potest, morbos tum ad iram deorum immortalium relatos esse, & ab ijsdem opem posci solitam. Locus porrò est apud Homerum Iliados α. dum Chrysæ precatione ad Apollinem, ob negatã illi ab Agamemnone filiam, Apollo grauissimam in agmina Danaum immisit pestem, quæ uniuersam ferme Danaum gentem iumentaq; nouem dierum spatio confecit ac perdidit: restitutaq; tandem Chrysæ filia, mactatisq; uictimis, (ut offensum placarent Deum, pestemq; auerterent) restinctus est omnino morbus. Alibi uerò in hæc digredi in ijsq; paulò plenius uersari libuit, quorundam ut uulgarium medicorum inscitiam ne dicam an stupiditatem & arrogantiam retunderem, qui pestilentium & uulgarium morborum naturam se tenere omnem, causasq; perspectas habere, arcanaq; quædam, ac ueluti è Deorum consilijs prolata, ad manum præsidia habere profitentur: cùm euidentissimum sit, eorum morborum neq; naturam omnem, neq; causas medicis satis esse perspectas. Vnde illud rectissimè tum à Galeno, tum ab Auicenna dictum est, falli atq; hæsitare in huiusmodi morbis medicos cùm sæpenumero & bono pulsu ægrotantes præditos, & coctionis signis apparentibus mori contingat, salutem etiam pollicentibus medicis. Sed iam ad institutum redeuntes cùm grauis ac contumax esset qui populariter grassabatur morbus, si quando remitti uidebatur, mox multò quàm antea grauior recrudescebat. quòd morbi seminarium per omne ferè corpus sparsum, morbidaq; pestilens excretio intus recondita maneret, grauiusq; tum conflictabantur ægri: quòd recrudescenti morbo summa uirium imbecillitas coniuncta esset, ita ut noxium humorem superare facultas non posset. hoc enim semper nostri corporis facultates, autore Galeno, moliuntur: ut quicquid alienum est, qua fieri potest excernãt. Quod si uel ob humoris copiam, uel crassiciem, aut malignam putredinem, perficere id nequeant, putrescere humorem omnino, uel Galeni sententia, est necesse, morbumq; deteriorem fieri. Quæ enim relinquuntur in morbis post crisim, ut ait Hippocrates, recidiuam facere solent. Quibus si incautam uictus rationem ab ægris seruatam adieceris, omnes tum longitudinis morbi, tum crebri relapsus causas te recensuisse putato: si modò difficultatis decretorij, quæ fermè omnibus

Lib. 1. cap. 1.

Gale. lib. 3. de præsagitione ex pulsibus.

Auicē. Fen 1. quarti. capi. de feb. pestil.

2. de diff. feb. cap. 5.

cõtingebat, rationem reddideris. Nam neq; per primos decretorios dies excretio aliqua, quæ ægrum leuare posset, apparebat: & si qua à natura excretio fieret, ea difficilis, imperfecta, & mala cum tolerantia, nullaq; conferentia erat: nam si sudabant, exiguus per ceruices tantum & collum manabat sudor: si flueret aluus, exiguum erat atq; incoctum quod foras prodibat, multum quod in uiscera condebatur. Itaq; factum est, ut in multum tempus productus sit morbus, qui multis decreuit uomitu aut secessu, post acerbos uiscerum dolores, multa porracea bili educta: ut mihi ipsi post quadragesimum diem euenit cui post excitatos uehementes in uentriculo dolores, à bilis porraceæ copia, sequuto uomitu, & alui fluxu, à mortis faucibus fui tandem Dei misericordia liberatus. Hoc item illustri uiro Ioãni Philippo Romano Mediolanẽsi præsidi, de quo mox dicturus sum contigit. Alijs in quartanas sub autumnum & splenes, atq; hydropes, mutatio facta est, unà cum ingenti per nares sanguinis fluxu, quo innumeri exhausto uitali spiritu, innatoq; calore periere. Plurimos iocinoris ac lienis obstructio, grauibus intestinorum doloribus coniuncta, ad quos tandem dysenteria sequebatur, malè habebat. Hepatici multi à morbo reddebantur, quos diutina per aluum humoris loturæ carnis simillimi fluxio: tandemq; sanguinis meri, sed crasi & fæculenti excretio tentabat: ij uerò affatim & copiosè ac citra dolorem, aut intestinorum morsum sanguinem plurimum egerebant: eumq; seorsim atq; egestionibus impermixtum iocinoris malè affecti atq; imbecillitate tentati indicium. hisce equidem notis hepaticam dysenteriam ab intestinali Auicenna distinguit. Quin & Galenus ab huiuscemodi excrementis facultatem hepatis concoctricem uitiatam esse sexto de Symptomatum causis colligit: similis enim est hic affectus hepati atq; uentriculo is quo cibos semicoctos intestinis transmittit. De his autem hepaticis excrementis, copiosam lege à Galeno loco proximè citato tractationem. Hac hepatica dysenteria grauissimè conflictatus præfatus dominus Mediolanensis præses, in summum uitæ discrimen adductus, summa Dei clementia, magno medicorum labore ægrè tandem pristinæ ualetudini restitutus fuit. Nam cùm & febre grauissima, eaq; populari, non leuiter corriperetur, magna iocinoris obstructio atq; imbecillitas sese huic affectui coniunxere, ad quos sanè affectus multa per aluum sanguinis excretio sequebatur, ita uires deijciens, ut uacuationi locum uix ullum relinqueret: eratq; grauis illa corruptelæ humorum cum uirium imbecillitate cõplexio: quod cùm euenit, incertam tum esse succurrendi rationem rectissimè Galenus prodidit. Nam quod affectus remedium erat, causæ inquam ablatio, id omnino cum uirium conseruatione pugnabat: deijciunt enim uires (ut idem ait) omnia uacuantia pręsidia. Quamobrem haud immeritò in eiusmodi repugnantijs ancipitem esse medendi rationem, & uel omninò incurabilem affectum relinqui, uel difficulter atq; ægrè, uerissimè Galenus affirmauit: unumq; tantum subesse in grauissimis hisce affectibus consilium, ut sensim & modicè quod corruptũ est uacuemus, & pro eo quod uacuatum est utile reponamus. Quod & nos Galeni præceptis insistentes,

Fen 14. et 16. tertij.

9. Meth.

Vbi suprà.

tes, magna cura in hac re tractanda perfecimus, absq; uirium deiectione tutissimis medicamentis humorem noxium uacuantes, ac lenibus detergentibus atq; aperientibus, uisceris obstructiones adimentes. Quamobrem cum sanguinis copiosam illam excretionem ab obstructione uisceris prouenire intelligeremus, non protinus adstringentibus medicamentis, & fluxionem cohibentibus, utendum esse uisum est: sed leniter obstructiones reserantibus, uiresq; hepatis confirmantibus. Error nempe maximus est (Auicenna inquit) oppilatiuum fluxum, ut ille uocat, adstringentibus sistere, cùm id fluxus causam adaugeat. Quamobrē haud ineptè Haliabbas sensisse est uisus, ob id quidem esse hepaticam dysenteriam curatu difficilem, quòd medici (de uulgaribus loquens) huius causam non attendentes, protinus sistentibus utantur, cùm magis aperientibus uti expediat. Quod & nos fecimus: nimirum intybi utriusq;, absinthij, ac adianti decocto, adiectis uuis passis pinguibus, simul & obstructionem adimentes, & uiscus roborantes. Quantum enim cichorij decoctum & uuarum passarum pinguium, ad hunc morbū faciat, nos belle Galenus octauo de Medicamētis secundū locos docuit: & præter eum Alexāder Trallianus libro secundo testatur, inquiens, se eius generis auxilijs, plerosque hoc affectu tentatos sanasse. Post hæc autem ubi causæ satis iam perspectum esse præfatis remedijs intelleximus, ad symptoma conuersi, sanguinem manantem sistentibus medicamentis magno profectu restinximus: (erat enim ea sanguinis manatio omnino ingens, & quæ uires plurimum deijceret: ut ad eam sistendam planè coacti fuerimus) ita ut fluxione sedata in melius proficere æger uideretur. Febrem autem quæ adhuc perstabat, summa adhibita methodo tum mollibus clysteribus, tum modicis ex radice barbara uacuationibus, epithematisq; refrigerantibus, humectante ac refrigerante uictu, ijsq; antidotis, quæ ad pestilentium morborum seminarium tollendum, uel certè alterandum probè facere scripta sunt, curare magno studio sategimus. Ventriculi interea (qui tum hominem cruciatu ob bilis porraceæ contentam in eo copiam malè uexabat) minimè obliti: siquidem post exactum uomitu humorem, uentriculum proprijs excogitatis auxilijs fouimus, ac confirmauimus, bilis interim acrimoniam retundentes: & partis intemperiem ad contrarium deducentes non sine magno labore Dei benignitate hominem uindicauimus.

Fen 16. tertij. trac. 2. cap. 1. & 10.

7. Practicæ. cap. 23.

Symptomatum quorundam grauium enarratio, pro illustri Domino Ioanne à Mende, Diui Ioannis milite strenuo.

ENARRATIO VIII.

HIPPOCRATIS medicinæ parentis libro Præceptionum sententia est, in curandis morbis tum plures in unum cogēdos medicos, cùm morbus unus quispiam natura contumax, grauis, difficulterq; tractabilis se ad curandum obtulerit: ut cōmuni consilio, accurataq; morbi, causarumq; illius tractatione, disquisitioneq;, quod ex usu fuerit inueniatur. Quaob-

rem haud iniquè fecisse, aut præter rem illustris Dominus Ioannes à Mende mihi est uisus: qui cùm plures iam annos grauissimis conflictetur symptomatis, curatu quidem contumacibus, sitiq; sui (ut par est) obseruans, optimos quosq; in suam rem asciscendos medicos, quos arte & diligentia profuturos, opisq; aliquid allaturos speraret, magna certè diligentia curarit: ratus id quod est, operosa medentium manu, nihil esse tam graue atq; molestum, quod non tractari commodè atq; utiliter possit. Inquiente nimirum Hippocrate, artis medicæ beneficio ab ingentibus & exitialibus morbis homines summa industria liberari. Strenuus itaq; hic Diui Ioannis miles, à tribus plus minus annis, uarijs affectibus laborare cœpit: siue symptomatis morbosis, (nihil enim in præsentia refert) quorum omnium primum fuisse constat, leuem scotomiam, ob quam illi præ oculis uaria obuersabantur, comitante etiamnum capitis grauitate, ac penè assiduo dolore: idq; dum morbus post initium incrudescere cœpisset. Porrò eum affectum scotomiam fuisse, nemini dubium esse debet, cùm illi uel stanti, uel ambulanti, hebescerent caligarentq; oculi: ac uniuersa in gyrum uerti uiderentur: quod eius affectionis, uel teste Galeno, proprium est. Adde quòd & similia suffusis in oculis pateretur, ut cui uariæ imagines, inanesq; umbræ quasi uerè existentes, & tum apparerent, & nunc quoq; non destituant: nunc quidem instar tenuissimi pollinis, nunc uolitantium culicum, nunc colorum multifidas species, modò densæ caliginis, modò corpusculorum umbras, uidere se putat, consistente in utroq; oculorum affectu, & à cibo magis, quod & ipsum planè commonstrat huius affectus productricem causam, ab uentriculo intemperie aliqua noxioq; uitiato humore malè affecto prouenire. Quo nimirum indicio eos affectus qui per cõsensum à uẽtriculo, ab ijs qui per proprietatem in oculis distinxit Galenus. Huic porrò symptomati aliud coniunctum est, assiduus scilicet dextræ auris tinnitus, sed uarius ille quidem, pro temporis constitutione; uaria itidem uictus ratione, tum pro offendentis causæ alia tum quantitate tum qualitate. Quippe cùm hæc corrupta auditus functio, ut plurimum ex crassa uaporosaq; materia auditorium meatum obstruente oriri soleat, uel Auicennæ sententia: fit, ut pro huius uel multitudine uel paucitate, crassitie, aut tenuitate, uarius oboriatur affectus. Proinde minimè mirum si interdum grauis in aure sonus, instar fragoris arborum, aut strepitus malleorum, falsò huic domino appareat. id enim euenit, cùm crassior adhærentiorq; est materia uaporq; multò plurimus, obstructioq; maior. Nititur enim expultrix semper facultas quod uitiosum est, ne lædat expellere, quod cùm non facilè possit, ob multitudinem crassitiemq; materiæ, fit, ut congesto ampliori uapore grauior quoq; reddatur sonus. Cùm uerò uel ficciore temporis constitutione, uel moderato uictu, uel congruo demum medicaminum usu minuitur lædens humor, tum tenuior minusq; grauans percipitur sonus, qui à recentioribus sibilus uulgari nomine nuncupatur. Hinc facile est uidere, cur flante Austro deterius hoc symptomate affligetur, quòd huic uento peculiare sit, auditum, caputq; uniuersum obtundere, uel Hippocratis

Lib. de Flatibus.

5. de Locis affec. cap. 8.

4. de Locis affect. cap. 1.

Fen 4. tertij. cap. 9.

8. Aphoris. 5.

cratis ac Celsi testimonio: flante Borea multo minus, exsiccatis utique illius ui excrementis. Grauatiuus porrò capitis dolor partem illius anteriorem occupans (quam Græci βρέγμα, Latini sincipu nominãt) ex crassorum præcipuè excrementorum ingenti copia uaporisq́ plurimi, tum in cerebro per propriam ipsius intemperiem geniti, tum ab uentriculo sursum per cõsensum lati, prouenire iure optimo intelligitur. Plurimam uerò crassamq́ pituitam in cerebro eiusq́ uenis consistere, monstrat in primis ipsa doloris species, nempe grauis & ueluti põderis cuiusdam sensum imaginemq́ repræsentans. Quæ (si Galeno creditur) tum excrementorum crassitiem, tum frigidam intemperiem indicat. Vapores autem nec leues, nec sanè paucos ostendunt uisus obtusio auriumq́ sonus. Quæ ex Auicennæ sententia halituosam semper in cerebro materiam contineri significant: nisi id ab inanitione, ualidaq́ organorum siccitate proueniat: quod in præsens locum non habet, cùm sit nimirum qui ægrum torquet omnis de plenitate affectus: neq́ exiccantes ullæ affectum hunc præcesserint causæ. Esse uerò non tam per proprietatem à cerebro, quàm per consensum ab uentriculo, ostendit primum doloris locus, anterior scilicet capitis pars, quæ ipsa præ cæteris in hoc laborante afficitur magis: qua affecta conijciendum materiam sanè plurimam ab uẽtriculo eò ferri, ob situs membrorum directionem inquiente nimirum Auicenna, ægritudines cerebri communione uentriculi factas, doloris à sincipite prodeuntis indicio significari. Adde, quòd si, ut creditur, omnifariam per proprietatem is dolor esset: perpetua fermè in eo appareret læsio: quod cùm minimè fiat, sed potius affecto uentriculo & cerebrum quoq́ plus'ue minus'ue afficiatur, omnino censendũ per consensum ab eo, nedũ per proprietatẽ in cerebro hunc prodire affectũ. Hisce nempe notis affectus per essentiã & per consensum partiũ discerni solent. Nec tamen ita accipi uolo quod suprà de hoc dolore diximus, ut tota illius materia, crassa, lenta, omninoq́ pituitosa esse credatur: atq́ à cerebro per proprietatẽ, ab uentriculo per cõsensum genita, quinimo cõiectura artificiali ducor nonnullam bilis portionem ab hepate in uentriculum atq́ inde sursum unà cum pituita ferri, cùm non rarò dextra capitis parte doleat, idq́ uacuo uentre magis, percepta etiam, non leui amaritudine oris. Quæ sanè cuncta & bilim quoq́ in causa esse non inefficaciter monstrant cùm sit nimirum laborans calidi hepatis, etiam natiuo temperamẽto, ut signis proprijs osten di potest, quæ consultò ne longior fiam prætereo requirenda in arte medicinali & ad Almansorem item secundo. Aliud symptoma nec minus uerendum est frequens cruditas, quæ sanè ob uentriculi imbecillitatem, in concoquendo cibo efficit ut plurima cibi portio in pituitam uertatur. Equidẽ cùm concoctrix facultas calore potissimũ, ceu adminiculo quodam munus suum obeat, fit, ut hoc ipso imminuto imbecillior reddatur quæ per ipsum fit concoctio. Proinde cùm pituita plurima uentriculi partes imas occupet, ob cuius præsentiam refrigerari uẽtriculum necesse est, cùm uel Galeni testimonio talem noxam contrahat ueotriculus, qualem in eo contenta excrementa inferre nata sunt. Itaque cùm sit pituita

Lib. 2. cap. 4.

2. de Loc. affect. cap. 1. dũ de infixo dolore loquitur.

Fen 1. tertij. trac. 1. cap. 6.

Fen 1. tertij. trac. 1. cap. 15

Gal. 1. de Locis affect. & item 3. capite eodem.

7. Meth.

ſuapte natura frigida lentaq;,& fermè perpetuò uentri hæreat: fit, ut haud iniuria hebetior inualidiorq; reddatur uentriculus. Hinc grauitatis non rarò in uentriculo perceptæ cauſa. Quoniam cùm crudus ſæpenumero reſidet cibus, grauitatem omnino parit. Hinc plurimæ per os pituitæ craſſæ excreatio ſatagente natura quod ſuperfluum eſt expellere: quæ tametſi nonnunquam uacuo uentre contingat, uehementius tamen, crebriusq; aſſumpto cibo. Quo utiq; ſymptomate quanquam aliàs male torqueretur, nunc tamen uel medicamentorum congruo tempeſtiuoq; uſu, uel naturæ robore confirmatus aliquantum alleuari uidetur: eſtq; in eo iam paulò uegetior concoquendi actio. remanente tamen tum capitis grauitate, tum ſenſuum in ſuis functionibus corruptela. Nam & aures illi ſonant, & oculi tanquam ſuffuſione affecti hebeſcunt. Quo nimirum argumento ducor nondum in integrum reſtitutam eam intemperiem, quæ hos in cerebro creauit affectus: ac proinde non pauca ſubeſſe excrementa, quæ morbū foueant. Intemperiem uerò hanc, tum cerebri, tum etiam uentriculi frigidam & humidam fuiſſe, plurima indicant: capitis inquam grauitas, ſenſuum in ſuis functionibus diminutio, ad motus cùm animi, tum corporis quædam ueluti ſegnicies, in ſomnum ſolito maior pronitas, concoquendi tarditas, pituitæ plurimæ excreatio, lotij tenuitas, pulſuum raritas. Hæc enim, quam ſuprà diximus intemperiem abundè declarant: fuſius colligenda à Galeno, Auicenna, & Raſe. Hæc de morbi natura indicijsq;. Ad cauſas nunc tranſeo.

Indicia morbi.

Gale. in Arte medic. Auic. Fen 1. primi. & 13. tertij. Raſius 2. & 9. ad Alman.

Cauſæ.

Horum autem ſymptomatum præincipientes, quas procatarcticas cauſas uocant, fuiſſe cōſtat, diutinum fructuum, olerumq; in iuuentute eſum, quibus impenſè hic uir delectari ſolet. Ad hæc militares labores, quibus per muneris ſui dignitatem ex officio obſtrictus erat, diuturnaq; per mare nauigatio, intempeſtiuæ uigiliæ, ciborum difficulter concoctibilium, quibus uſus eſt copia, inconditusq; apparatus, quo militem inter belli tumultus uti oportet. Hæc nempe, cuius diximus generis morbos creare ſolent. Omitto aëris uarias conſtitutiones, & id genus reliqua, quæ inter externas cauſas numerari ſolent, cùm eæ omnium potiſsimæ creando morbo mihi uiſæ ſint. Corporeæ uerò ſeu antecedentes fuere intemperies contra naturam affectorum locorum, cerebri uidelicet atque uentriculi: adhæc humorum in illis ſua qualitate nocentium copia, quæ naturæ robur ſuperans, uitium noxamq; intulit. Ex quibus omnibus haud admodum difficile fuerit uiro in artis operibus uel mediocriter erudito, futuri euentus præſagium facere. Quippe diutinos in ſenibus morbos contumaces eſſe primus omnium prodidit Hippocrates. Auicenna uerò ex antiquo capitis dolore, ſi methodo non ceſſerit, malum aliquod graue portendit, utpote comitialem, apoplexiam, reſolutionem, aut quid ſimile, quod omnem reſpuat medicam manum, deniq; cenſent Celſus libro tertio, & Raſes nono ad Almanſorem. Ob hæc igitur quæ narrauimus ſymptomata præfatus uir celeberrimos quoſq; medicos in rem ſuam accerſendos conuocandosq; cenſuerat, Montipeſſulanos, Auenionenſes, Parrhiſinos, Lugdunēſes. Qui tametſi omnes pro doctorum probatorumq;

Præſagium.

2. Aphor. 39. Fen 1. tertij.

homin

hominum officio suo essent munere functi, non tamen optatum sunt consecuti finem, manente adhuc qui ab initio inuasit affectu. Tandem uerò me omnium postremum consuluit, quam illi profuturā putarem postulans manum, quam illi non grauatè pro ingenij facultatisque meæ uiribus præstiti, methodo quoad licuit sedulò conatus, tum causam morbi effectricem uarijs euacuationum diuersionumque generibus adimere: tum cerebri mittentis, uentriculique recipientis intemperiem in melius deducere, uarijs ad id excogitatis antidotis. Itaque cùm persuasum haberem deiectionem per aluum his maximè idoneam, quibus esset fluxionibus tentatum *Curatio.* caput, uisceraque crudis referta succis, ex Galeni & Celsi doctrina curaui uarijs tum catapotijs, tum euomatis, peccantem humorē educere: in idque *2. de medi. secundum loc. Cels. lib. 2.* tum ad longinqua auersionibus bene multis, tum ad proxima deriuationibus usus sum nunc cucurbitulis, nunc apophlegmatismis, nunc errhinis, rursusque masticatorijs frictionibus, & id genus reliquis. Præterea roborandis simul & alterandis lapsis membris, nihil quod proficere posse sperarem non sum expertus. Neque dum hęc facio, symptomatum fui oblitus: Siquidem caligantibus oculis sua admoui antidota, item & tinnientibus auribus. Quamquam non nesciam hæc ipsa per se exquisitā non poscere curam: nimirum quòd affectum sequuntur, uelut umbra corpus. Tamen quòd ab his laborans non minimum læderetur, duxi non nihil *lib. de Symp. diff. & 12. Meth.* his tribuendum, interea dum & morbo cuius sunt, & illius causæ prospicio. Ego uerò, ut quod sentio ingenuè fatear, ita in graui hoc & contumaci morbo progrediendum esse statuerem, ut contumacem morbum nec ullis adhuc auxilijs cedentem, grauioribus curationū modis paulò acrius pelleremus: idque candenti post totius corporis uacuationem caluariæ adhibito ferro: id nempe (Cornelio teste) in ueteribus tum capitis, tum aliorum membrorū doloribus, affectionibusque, præsentaneum est auxilium, *Lib. 4. capit. 22. & 23.* ubi leuiora non contulerint: nimirum quòd & uehementer lapsum membrum, cui admouetur, roboret: & noxium humorem, si quis subsit, discutiat: & intemperiem frigidam calfaciendo remoueat. Quod si ferrum horruerit, laqueum prioribus colli partibus admouendum consulerem: id enim auxilij genus diuturnas omnes capitis in subditas partes fluxiones, reuellendo cohercere plurimum potest. Sæui enim & contumaces morbi, qui adhibitis medicamentis non cedunt, ferro & igne (ut Hippocrates ait) curari solent. *Aphor. Vltimo 7. sectionis.* Nec minus utilem ebeni Indicæ, quam lignum sanctum nostri uocant, decoctum existimarem: si eo dies totos quadraginta uteretur: Nam & hoc auxilio humorum copiam minui, excrementa siccari, attenuari crassa, ac proinde fluxiones adimi, usu iam compertissimum est. Missionis autem sanguinis nulla mihi in præsens mentio, quòd & iam aliàs crebrò in eo tentata: & nunc cùm ob morbi uetustatem, tum ob ætatem iam grandiorem parum profuturam, aut potius nocituram sperem.

De

De primo uoluntarij motus instrumento Galenum diuersa sensisse, cùm XII. de Usu partium tendinem uoluntarij motus primum instrumentum esse affirmet: libris uerò tum primo de motu musculorum: tum primo & decimosexto de Usu partium musculum non tendinem eius motus instrumentum esse statuat.

ENARRATIO IX.

Galen. 8. de Placitis: & lib. de Natur. fac. & lib de Sympt. diffe. & cau.

PLVRES esse in nobis facultates, quibus uniuersum nostrum corpus regatur, unum est ex publico tum medicis omnibus, tum philosophis cōfessum. Harum unam eamq́ præstantissimam, uoluntatem esse, Galenus II. de Placitis Hippocratis & Platonis meritò existimauit: ut à qua nimirum animæ principatus in nobis existat. Inde enim esse animæ principatum idem autor censuit, unde & sensuum sit origo, & motus ex uoluntate prodeant. Quos quidem à uoluntate proficiscentes motus, interdum ex appetitione, nōnunquam uerò ex impetu & incitatione factos motus, idem appellat: nihilq́ incommodi esse, uno'ne an altero modo appelles: sicuti & uoluntatem, si modò cogitationem, modò mentem appellandam statuas. Hanc Græci βούλησιν, seu θέλησιν, quandoq́ etiam προαίρεσιν uocant.

Gal. 2. de Placitis Hippo. & Plat.

Voluntatis porrò ad aliquid agendum impetus, uoluntarij motus dicuntur. Cùm enim ea ipsa partem quanq́ nostri corporis, quæ modò illius imperio subdita sit (non enim omnes uoluntatis imperio parent, ut quæ uitæ aut naturæ ministerio seruiunt) uel momento exagitet, ubi primum incitata ad quiduis moliendum, delectu & appetitione certa in id rapitur, eos parit motus qui uoluntarij, siue liberi, seu delectu facti dicūtur. Cùm uerò motus omnes in animali peculiaria à quibus fiant habeant instrumenta: siue motus ij ad naturam, siue ad animam referantur: uoluntarij motus unam quampiam partem in nobis effectricem cui is motus præcipuè ascribatur, ad illamq́ referatur esse, necessarium quidem est. De qua cùm non satis Galeno constitutum sit, qui modò tendini, modò musculo uoluntarij motus principatum tribuat, animaduersione sanè id mihi dignissimum uisum est: ut à qua potissimùm parte qui in nobis ex delectu & uoluntate prodeunt motus, ceu principe atq́ effectrice fiant, dignoscere planè possimus. Quod ut commode fiat, primùm quid motus, deinde quis uoluntarius motus à medicis statuatur: postremò quodnam sit primum atq́ præcipuum huius motus instrumentum: quidq́ ea de re Galenus senserit, medica nobis tractatione inquirendum erit.

Motus quid.

Motum itaq́ Galenus tum primo de Facultatibus natur. tum primo Method. prioris habitus immutationem esse uult.

ὅταν οὖν τι σῶμα ἐπὶ μηδὲν ἐξαλλάττηται τῶν προϋπαρχόντων, ἡσυχάζειν αὐτὸ φαμέν. εἰ δ' ἐξίσταιτο ὁτιοῦν, κατ' ἐκεῖνο κινεῖσθαι.

Ergo cùm corpus aliquod ab eo quod prius in nullo est immutatum, quiescere id dicitur: quod si in aliquo recessit, secundum illud ipsum moueri. Hæc primo de Natur. facult. & eadem ferè I. Metho. cùm motum prioris habitus immutationem quādam esse dixit. Voluntarium autem

Voluntarius

motum

motum eum esse idem autor uoluit, qui uoluntatis nostræ ductum atque imperium sequeretur. Equidem si pleraque ex his quæ à nobis fiunt sedare possumus cùm uolumus: & quæ non facimus, ea ipsa pro uoluntatis imperio facere, id motum uoluntarium (quoties ad hæc impellimur) esse dicimus. Si etiam ea quæ nos ipsi efficimus citius aut tardius, crebrius aut rarius, ea efficiendi potestatem habeamus: actiones eas seruire uoluntati, & uoluntarios motus esse confiteri planè cogimur. Sic enim ea de re I I. de Motu musculorum Galenus. Itaque progredi aliquo, loqui, gradum accelerare uel remittere, manuum opera uti, spiritum aliquandiu continere, eundemq́ reassumere, urinæ item excretionem atque excrementorū alui cohibere cùm uolumus sanè possumus: ob id actiones has omnes uoluntarios motus iure esse dicimus, quòd ijs obeundis uoluntatis imperio ducamur: eæq́ actiones omnes uoluntatis imperio seruiant, idq́ sequantur. Et ut in summa dicatur, quæcunque musculorum ope atq́ ministerio opera obeuntur, ea quidem animæ, non naturæ opera esse, & uoluntatis imperio fieri, censendum omnino est: Sicuti quæ naturæ ductu, non uoluntatis imperio fiunt, ad naturam pertinere dicuntur: quòd hæc prout uolumus efficere nequicquam ualemus. qualis est arteriarum motus, & quæcunq́ ad cibi concoctionem, distributionem, sanguinis generationem, ac corporis alimoniam pertinent. Hæc enim omnia pro ductu nostro moderari sanè non possumus, sed solius naturæ ui certo quodam more, quem mutare non est, perficiuntur. Nemo omnium pulsus differentias, statumq́ à natura motum mutare in arterijs usquam potest. Nemo ad uoluntatis ductum uel cibum conficere, uel concoctum distribuere, uel sanguinem celerius tardiusue quàm pro naturæ modo gignere potest. Cur? quòd hæc uoluntati non seruiant, sed naturæ. Quæ docta Galeni I. de Facul. naturalibus sententia est. Porrò uoluntarij motus quod sit primum præcipuumq́ instrumentum (quod postremò loco explicandum assumpsimus) dicendum nunc est: explicandaq́ paulò altius Galeni sensa, quæ hac quidem in re, uti in plerisq́ alijs controuersa esse, ac maximè uaria uidentur. Cùm modò uoluntarij motus principem effectricemq́ partem musculum, modò tendinem musculo insertum, aut etiam neruum esse uelit, ut mox à nobis citatis ad partes Galeni locis fiet manifestum. Itaque Galenus I. de Vsu partium, & X V I. eiusdem tractationis libro, musculum uoluntarij motus instrumentum esse uoluit. De manus enim actione loquens eiusq́ functionem à musculis fieri docens, ita ad uerbum pronuntiauit:

motus quis, ex Gal. 2. de Motu muscu.

Vide Gale. 1. de difficili respi. ubi discrimen ponit inter uitalia & animæ opera.

Δῆλον ὡς τὸ πρῶτον αὐτῇ τῆς ἐνεργείας μόριον ἔσται. δι' ὅπερ ἂν ἐνεχθῇ κινουμένη. Ἐπεὶ τοίνυν τὰς καθ' ὁρμὴν κινήσεις ἁπάσας, ὁποῖαίπερ αἱ τῆς χειρός εἰσιν, ὑπὸ μυῶν ἀπεδείξαμεν γίνεσθαι. τοῦτ' ἂν εἴη τὸ πρῶτον αὐτῇ τῆς κινήσεως ὄργανον.

Manifestum (inquit) est quomodo primum ipsi actionis organum pars ea erit, per quam inuenta est moueri. Quoniam igitur uoluntarios motus omnes (quales manui sunt) à musculis monstrauimus fieri, hi utiq́ musculi primum motus organum manui erunt. *Cap. 10.*

Et X V I. eiusdem tractationis libro: *Cap. 2.*

Πρὸς

πρὸς μὲν γὰρ τὴν καθ' ὁρμὴν κίνησιν ἐν τοῖς ζώοις, ἡ φύσις ἓν γένος ὀργάνων κατεσκεύασεν τοὺς ὀνομαζομένους μῦς.

Ad motum (inquit) uoluntarium natura in animalibus unum genus organorum construxit, quos nominant musculos:

Initio uerò libri primi de Motu musculorum, hac uerborum serie idipsum confirmauit:

ὄργανα κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν οἱ μύες εἰσίν.

Voluntarij (inquit) motus instrumenta musculi sunt.

Ex quibus sanè locis apertissimè cōstat, uoluntarij motus instrūmenta effectricesq́ partes musculos esse: ut à quibus præcipuè qui uoluntatis imperium sequuntur motus perficiantur: neque ab ulla alia parte, quàm musculis, effici ij motus possint. *Cap. 3.* Verùm XII. de Vsu partium, huius motus principem præcipuamq́ partem tendinem non musculum facit.

Νυνὶ δὲ ἡ χρεία καὶ τένοντος γενέσεως εἴρηται καὶ μυός. ὁ μὲν γὰρ τένων, τὸ πρῶτον δήπου αὐτὸ τῆς κινήσεως ὄργανον, ὁ δ' αὖ μῦς, τῆς γενέσεως αὐτοῦ χάριν ἐγένετο.

Nunc igitur (ait) generationis, & tendonis, & musculi utilitas dicta est. Tendo enim est ipsum primum motus organum: musculus ipse uerò generationis eius gratia factus.

Asserit planè conceptis uerbis hoc loco Galenus tendinem uoluntarij motus primum instrumētum esse. Quod si uerum est, quomodo musculus eiusdem motus princeps pars erit? Non enim unius functionis duæ diuersissimæ partes præcipuæ & effectrices constitui possunt.

Vt autem omnis quæ in hisce locis pugnantia esse uidetur, tolli queat: Galenusq́ ipse à calumnia uindicari: Dicendum quidem, uerum utrobiq́ dixisse Galenum, & musculum esse uoluntarij motus instrumentum præcipuum, & tendinem etiam: nec unum alteri repugnare. *Conciliatio pugnantium locorum Galeni.* Si enim intellexeris, quonam pacto musculus, quo etiā pacto tendo actioni huic, nempe uoluntario motui inseruiant, inuenies profectò, suo quodam more, diuersisq́ rationibus, tum musculum, tum tendinem actionis huius esse principem partem. Nam cùm instrumentarijs particulis omnibus commune sit, ut actiones suas unius cuiuspiam in eo partis similaris beneficio obeant, erit & hoc quoque musculo cum reliquis instrumentis commune, ut partem unam aliquam habeant simplicem, cui totius instrumenti actio adscribi iure possit. Oculus enim instrumentaria & uisioni dicata pars (ut exemplo hoc mea confirmem) uisionem efficere iure ipsa dicitur: esseq́ uidendi functionis princeps pars: at ea ipsa non nisi Crystalloidis munere ac beneficio actionem eam obire potest: ut quæ nimirum uisionis præcipua pars & reuera sit, & ab omnibus statuatur: sic & auris quoque, & si audiendi functioni à natura constituta est, non seipsa tota idipsum, ad quod facta est, perficere potest: sed nerui auditorij (cui audiendi actio in primis tribuitur) munere, ei actioni sufficere potest. Ad quem etiam modum musculus, & si ipse per se, tanquam instrumentaria pars motum uoluntarium efficit, eiusq́ sit primum instrumentum, uti suprà ex Galeno tum I. de Vsu partium, tum I. de Motu musculorum probauimus: quòd nulli alteri instrumentariæ parti ea actio adscribi meritò possit:

posſit: ut cuius ſanè ſit propria: Quæ autem propriæ ſunt actiones, uel Galeni teſtimonio, à nullo alio quàm eo cuius ſunt perfici poſſunt: eam (1.de Loc.aff.) tamen per tendinem, conſtitutiuam ipſius muſculi partē efficere dicitur, atque per inſertum neruum. Tendonum enim gratia muſculi facti ſunt ut XII.de Vſu partium Galenus. Quum enim muſculus partim naturale (Cap.1.) inſtrumentum ſit, quatenus uena & arteria eſt præditum: partim uerò animale, quatenus neruo participat, ab hoc ſanè habet, hoc eſt neruoſa ſubſtantia in ipſum inſerta, quam tendinem uocant, ut uoluntarij motus effectrix pars ſtatuatur. Sic enim I.de Motu muſculorū Galenus. Quid igitur (inquit) ſit muſculus, clarè dictum eſt: nempe motus uoluntarij inſtrumentum. Dictum eſt etiam unde principium motus ſit ipſi, & per quæ: puta à cerebro, & per neruos. Hæc I.de Muſculorū motu. Vnde conſtat euidentiſsimè, muſculo membra pro uoluntatis imperio mouendi functionem, non ipſius carnis merito, ſed neruorum muſculi conſtitutionem ingredientium concreditam eſſe. Quod ſanè ex neruorum offenſione uel experientiæ fide probatur. Quoties enim nerui ita affecti ſunt (quacunq; tandem à cauſa id proueniat) ut ſuo munere fungi nō poſsint, tum membra uoluntario motu priuari contingit, ut in reſolutione ea quæ membris priuatim accidit experimur: cùm nulla in muſculo exiſtente noxa, priuentur tamen membra uoluntario ſuo motu, quòd nerui id officij præſtare nequeant. In uulneribus item quibuſdam grauibus, idipſum fieri uidemus, ut præſectis tendonibus neruiſ ue partem quampiam liberè mouentibus, pereat eius partis uoluntarius motus. Itaq; etſi muſculus uoluntarium motum præſtare dicatur, id tamen per tendinem ſeu neruum in ipſo implantatum (ut mox ex Galeno oſtendimus) cuius gratia factus muſculus ipſe eſt, operatur. Nullam itaq; in Galeni dictis repugnantiam eſſe, ex his manifeſtè explicatum puto. Muſculus enim, ut inſtrumentaria pars: neruus aut tendo, ut ſimilaris ad ſenſum princeps, uoluntarij motus pars iure dicentur.

Expoſitio Aphoriſmi primi, Sectionis primæ Aphoriſmorum Hippocratis, cuius initium, Vita breuis, ars uerò longa.

ENARRATIO X.

HOMINVM ſaluti conſulere uolens uetuſtiſsimus autor Hippocrates, ſalutarem medendi artem breuibus quibuſdam, ſed argutis & energiæ plenis ſententijs nobis diuino munere tradidiſſe eſt uiſus. Nam cùm artem quampiam (Ex Gal. lib. de Conſtit. artis, & 1. ad Glauc.) conſtituenti & materiam circa quàm ars uerſatur cognoſcere in primis neceſſarium ſit: & inſtrumenta ea, ſine quorum præſidio effici quæ ex arte ſunt minimè poſſunt: tum uerò, idq; maximè, artis finem meditari, & qua uia conſequi eum artifex poſsit: ſint autem iſtæc omnia & operoſa ualde & ut rectè cognoſcantur longi temporis indiga: Conſequens certè fuit, ut qui commodè artem tantam eſſet traditurus, Aphoriſtica, hoc eſt breui & ſententioſa oratione in tradendis artis theo-

rematis uteretur. Has porrò ſententias Græci ἀφορισμοὺς uocant. Eſt autem Aphoriſmus autore Philotheo, ſermo breuis, ac compendioſus, perfectam omnino ſententiam explicans:

ἀφορισμός ἐστι λόγος σύντομος, αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζων.

Idem etiam, Aphoriſmum, uerborum quidem inopem, ſenſibus prægnantem ac prædiuitem eſſe uoluit.

ἀφορισμὸν εἶναι λόγον ἐπὶ μὲν τὴν προφορὰν καὶ φράσιν πενόμενον, πλουτοῦντα δὲ τοῖς ἐνθυμήμασιν.

In hoc itaque ſcribendi genere mirus artifex Hippocrates, uniuerſa quæ ad medicæ artis perfectionem pertinerent, talibus ſententijs explicauit, ac ſupra alios quos Aphoriſtica oratione conſcripſit multos, ſeptem potiſsimùm huiuſmodi ſermonum libros bonæ frugis eruditionisque pleniſsimos, ad artis explicationem edidit. Tractationem porrò uniuerſam à graui quadam, & ſe digna ſententia inchoare in animum induxit, ac ueluti hortantis ac conſulentis perſonam induens ad artis nos ſtudium allicere & ad eam ſumma cum diligentia capeſſendam hortari eſt uiſus.

ὁ βίος βραχὺς (inquit) ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξὺς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή. δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσοῦντα, καὶ τοὺς παρόντας, καὶ τὰ ἔξωθεν.

Quod eſt: Vita breuis, ars uerò longa, occaſio præceps, experimentum periculoſum, iudicium difficile. Oportet autem non ſolùm ſeipſum præſtare opportuna facientem, ſed & ægrum, & aſsidentes, & externa.

Hæc digna Hippocrate ſummo autore mihi uiſa ſententia eſt, quæ præ cæteris cunctis eximiè commendetur: ut in qua & medici, & ægroti, ſui quique muneris atque officij admoneãtur: & qua ſit ratione tradenda ars medica planè edoceamur. Quid itaque in uniuerſum tam graui uerborum ambitu ſibi uoluerit Hippocrates, primum omnium ſumus explicaturi: Dein ſingulas Aphoriſmi partes diligẽtius excutientes, cur appoſitæ ſint indicabimus: idque potiſsimùm de Galeni interpretis omnium optimi ſententia. Poſtremò quod medici ſit officium, quod ægri, & aſsidentium, & id quoque ſeriò & accuratè trademus. Quibus abſolutis Enarrationi huic finem faciemus.

Illud itaque Hippocratem mea quidem ſententia hoc Aphoriſmo uoluiſſe iudico, ut non ſolùm medendi artem, quam longam eſſe conſtat, breuibus ac compendioſis præceptionibus tradendam eſſe exiſtimet, ut quod longitudinis artis eſt, id præceptionum breuitate atque compendio ſarciatur: (facit enim orationis coniuncta cum breuitate dignitas, ut artis rudimenta facilius ſtudioſi contineant, & maiore fructu atque uoluptate artem nanciſcantur: unde eſt illud Horatij,

Horat. in Arte Poëtica.

Quicquid præcipies, eſto breuis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.)

ſed etiam ut ad artem tam frugiferam magna cum ſedulitate comparandam uehementer nos hortaretur. Nam etſi eorum ſententiam cæteris omnibus anteponat Galenus, qui cõmentariorum neceſsitatis, ac doctrinæ modi cauſam hoc in procemio aſsignare uoluiſſe Hippocratem cenſeant:

In commentario huius Aphoriſmi.

scant: (quòd forma doctrinæ aphoristica quæ omnes rei proprietates quàm breuissimis uerbis circunscribit illis sit utilissima, qui breui temporis curriculo artem longam docere uolunt) maius tamen aliquid excogitasse hoc loco Hippocratem non sine ratione asseuerare possumus. Id inquam, ad artem hanc tantopere utilem ediscendam, omni nobis esse studio animiq; contentione elaborandum, ut cùm hominis uita breuis sit, ars uerò longa: nec fieri possit ut quod immensum est longéq; uitæ nostræ mensum superans, id breui tempore assequamur, nisi in id summum & studium & diligentiam adhibuerimus, ob id ea duo proposuisse mihi uidetur, nempe uitam breuem esse, artem longam. Perinde enim ut qui longum iter breui temporis spatio emensuri sunt, magnam in eo diligentiam ponunt, ut citato cursu magnisq; itineribus spatia sua conficiant: sic artem longam discere uolentibus expedit, ut quo longior est in quam incumbunt ars, eò se intentius ad eam applicent: summumq; studium in eo maximè adhibeant, ut autorum scripta nocturna (ut Flaccus ait) uersent manu uersentq; diurna: Commentarios, perbreueis illos quidem, atq; compendiosos sibi comparent, delectum autorum faciunt: idq; in totum adnitantur, ut artis finem quoad illis datum fuerit cōsequantur. Quorsum hæc? Quòd uita hominis breuis sit, immensa uerò ars: ob id è re nostra maximè futurum est, si quæ in hominum utilitatem magnis laboribus inuenta sunt, ea scriptis, sed breuibus, & qui omnem rei naturam proprietatemq; explicent, tradantur. Nam cùm nemo quisquam ad artem quampiam simul & instituendam & absoluendam sufficiat (quod rectè Galenus in huius Aphorismi commentario testatur) satis profectò uideri debet, si quæ multorum annorum spatio à maioribus inuenta sunt, ijs nos aliquid adijcientes artem aliquando compleamus, atq; perficiamus. Hac ratione inductus Hippocrates ad Aphoristicam commentationem & scriptionem sese totum contulit: eóq; scriptionis genere ita accuratè ac dilucidè artem omnem tractauit, ut nihil accuratius dici usquam quicquam possit. Nec contentus solùm breuibus quibusdam sententijs artem longè omnium utilissimam tradidisse, & ad idem scriptionis genus cæteros omnes, qui post futuri essent, artis professores hortari: uerùm & id quoq; multò amplius, ut ad eam gnauiter summoq; studio atq; diligētia assequendam artem uos inuitaret. Quomodo enim quis artem longam & immensam uel assequi, uel exercere in tanta uitæ breuitate possit, ni summam in id & diligentiam adhibeat & studium? Efficit enim intenta in omni re consequenda diligentia, & coniuncta cum pertinaci labore assiduitas, ut omnia quantumuis difficilia & implicata exhauriamus. Vnde est illud celeberrimi Poëtæ, Labor improbus omnia uincit. Eorum itaq; sententiæ libens in hac parte accedo, qui adhortandi atque inflammandi homines gratia ad artem gnauiter tum comparandam, tum exercendam hoc proœmio usum fuisse Hippocratem censent. Eorum item, qui & causam ipsum attulisse cur commentationes easq; perbreueis & Aphoristicas scribere oporteat, opinantur. Quid itaque sibi graui hac præfatione uoluerit Hippocrates, ex antea dictis, de ueterum eiusdem autoris

toris interpretum sententia patere abunde arbitror. Id inquam: Quoniam artis immensitas & longitudo uel uiuacissimi hominis uitam longe superat, quod occasio praeceps sit, experimentum periculosum, iudicium difficile (quae omnia longitudinem artis demonstrant) nec ea ipsa ab quouis homine uel diligentissimo & laboris patientissimo possit & inchoari, & perfici (quod ipsemet Hippocrates in epistola ad Democritum testatur) eam obrem operaepretium est, quae quisque cognouit, ea mandare literis, & eas commentationes conscribere, quae rerum docendarum naturam omnem diligenter ac citò, dilucidoque sermone (qualis esse Aphoristicus solet) interpretentur & explicent: in eamque doctrinae rationem diligenter incumbamus. Haec profectò Hippocraticae huius sententiae atque procemij uera ratio est.

Nunc uerò quod facturos nos deinceps sumus polliciti, singulas, Aphorismi partes diligentius expendamus, idque explicemus, cur uita hominis breuis sit, ars cur longa, & occasio cur praeceps sit, experimentum periculosum, iudicium difficile. isthaec enim si exactè à nobis perpensa fuerint, magnam sunt Hippocraticae sententiae lucem allatura. Vitam itaque Aristoteles primam nutritiuae animae in calido participationem ac moram esse uerissimè dixit:

Lib. de Respirat. seu de uita & morte.

γένεσις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ πρώτη μέθεξις ἐν τῷ θερμῷ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς. ζωὴ δὲ ἡ μονὴ ταύτης.

Quod est: Generatio est prima uegetatricis animae cùm calido participatio: uita autem mansio huius. Et rectè illud quidem. Nam tum primum genitum esse quippiam siue animans, siue plantam dicimus, cùm calidi natiui particeps effectum (in quo sita esse uegetatrix anima constans omnium assertio est) subsistere atque ali ex sese incipit: quod quandiu efficere potest, tandiu & uiuere animans, seu planta dicitur. Cùm sit uita permãsio & mora uegetatricis animae calido natiuo subnixae in corpore. Ac proinde hoc uitae essentiam atque naturam iure appellamus, nutritiuae seu uegetatricis animae in nobis subsistentiam. Est enim anima uiuentis corporis causa & principiũ, ut idemmet Aristoteles tradit. Quamobrem haud immerito idem dixisse est uisus, uiuere uiuentium est esse. Tandiu enim esse quicquam dicitur, quandiu uiuit. Perit enim simul cum uita ipsa rei essentia. Siue autem uitam, animae in calido natiuo mansionem, seu uniuscuiusque per alimentum subsistentiam (ut primo capite secundi de Anima libri idem autor affirmauit) dixeris, idem te dixisse putato. Nonnulli uitam motum continuum à corde in caetera membra propria actione manantem esse definierunt. Sed haec contractior est uitae notio prout animantibus tantum competit, latior & explicatior quae Aristotelis. Nec uerò ipsa tantum uegetatricis in nobis animae mora, motusque à corde continuus, uita dicitur: sed & tempus mansionem hanc animae in nobis dimetiens. Id enim aeui, quo uegetatrix anima alimenti interuentu subsistentiam conseruationemque nostri molitur, uitam Philosophi ac Medici rectè appellant. Hanc in homine breuem esse uetustissimus medicorum Hippocrates iure dixisse est uisus. Quem locum interpretans

Vita quid.

2. de Anima. cap. 4 seu textu. com. 37.

Galenus,

Galenus, uitam quidem breuem esse si ad artis magnitudinem conferatur, affirmandum censuit. Nam cùm ars ipsa medica omnium ferè operationum suarum occasionem habeat momentaneam, & ob id difficulter comprehensibilem: ut nemo quisquam (quod lib. de Locis in homine, & ad Democritum scribens epistola quadã, testatur Hippocrates) nosse exactè eam possit: ne si ad extremam senectam assidua artis exercitatione quis peruenerit, ut ipse idem de se affirmat Hippocrates, efficitur profectò, ut uel longissima hominis ætas ad artis difficultatem & magnitudinem collata breuis meritò dici possit. Nec uerò solùm artis comparatione breuis hominis uita censenda, sed ipsa per sese fluxa, momentanea, fugax est ab omnibus semper existimata, non Philosophis solùm, sed etiam Poëtis. Vnde est illud Flacci,

Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare
Longam. Et illud item Nasonis:
Tempora labuntur, tacitisq; senescimus annis:
Et fugiunt freno non remorante dies.

Ex Seneca lib. de Breuitate uitæ.

Quod animaduertens Aristoteles, ac post eum etiam Theophrastus, naturæ in eo culpam causati, cùm ea expostulasse traditum priscorum monumentis est. quòd tantum animalium quibusdam indulserit, ut æui ea longissimi esse uoluerit, ad sensus tantum & uitæ blanditias natis, unde cornices, ceruos, elephantes, coruos, & pleraq; talium productioris uitæ effinxerit: unum tantum hominem in tam multa & magna genitum, ut mundi miraculum dici meritò possit, (quòd nimirum animal sit diuinitatis particeps, consilij plenum, & rationis, nihil non mentis, quam diuinitus possidet, claritate diuinitateq; peruadens & intelligens) unum inquam hominem breuis æui ac momentanei adeò esse uoluerit, ut bulla à plerisq; sit existimatus. In eo profectò accusasse naturam Aristotelem, & quasi iudicij ream damnasse proditum est. Quam sanè expostulationem, etsi minimè tanto Philosopho dignam Seneca astruit: congruẽtissimam tamen fuisse, nec sine magna ab eo ratione inductam, ille sciendi ardor & intelligendi ad quem se natum Aristoteles probè intellexerat, clarum facit: qui dum in maximis naturæ recessibus, abditissimisq; causis agnoscendis totus uolutaretur, pluraq; semper ac maiora discere uellet, medio in cursu tantarum rerum morte raptus fuit, cùm uitæ suæ annum tertium supra sexagesimum uix impleffet, ut autor Laërtius est. An non igitur iure cum natura expostulasse est uisus?

Lib. de Breuitate uitæ.

Sed cur uita hominis breuis sit paulò plenius disquiramus. Breuitatis porrò huius causas in duo potissimùm reiecisse Aristotelem, libri ad id dicati assertione constat, in contrarium scilicet, & excrementorum prouentum: à contrario enim corruptio, tolluntur enim contraria à sese inuicem. Itaq; cùm corrumpi non possit quod contrario caret, cùm nihil quicquam uim habeat corrumpendi, nisi à contrario: cõsequens quidem est, ut cui contrarium aliquod inest, eidem & corruptio insit. Quamobrem cùm ex contrarijs constitutio omnis nostra sit, calido, frigido, humido, & sicco: efficitur profectò, ut ex horum inuicem pugna mutatio ma-

Lib. de Lon. & breu. uitæ

gna in corpore oriatur, diſſoluta tandem quæ contrariorũ ſuſtinet actionem ſubſtantia. Eò fit ut diuturnum eſſe non poſsit quod ex contrariorum ſecum ipſi pugnantium coalitu conſtat. Ex horum enim diſsidio & temperamentum diſſolui, & breui uitam finiri omnino oportet. Quam uitæ fugacis celeritatem excrementorum in nobis prouentus augere plurimùm ſolet. Nam cùm eſſe bibereq́ neceſſaria animantibus ſint, neq́ id omne quod ad ſubſtantiæ fluorem inſtaurandum aſſumitur, uerti in alimoniam poſsit, excremẽtorum inde fieri generationem atq́ prouentum
Ex Gal. 1. de Sanit. tu. conſequens eſt: ut bellè Galenus primo de Sanitate tuenda tradit. Quæ ſanè excrementa cùm contraria omnino atque inutilia ſeruandæ corporis conſtitutioni ſint, ut quæ nec à facultate elaborata, nec corpori aſsimilata ſint: ſed per illius laxiora intus ſpatia tanquam ſuperuacanea errent, (unde rectè περιττώματα Græcè dicta ſunt) efficitur, ut ab ijs ceu contrarijs in corpore redundantibus uitæ curſus frangatur, celeriusq́ permeet, morborum omni colluuie inde manante. Quamobrem rectiſsimè
Vbi ſuprà. illud præcepiſſe Galenus eſt uiſus, ut quæ inſtrumenta à natura his excernendis excludendisq́ dicata ſunt, quo corpus mundum atq́ excrementis uacuum ſeruetur, ne citò diſſoluatur, ea inquam ut libera, ut ſuis munijs obeundis probè ualentia, ut obſtructionibus minimè obnoxia ſeruare ſtudeamus. Sed omnium maximè uitæ breuitatem perpetuus ſubſtantiæ noſtræ fluor, pabuliq́ quo uita fulcitur ætatis decurſu deficiens uigor efficiunt. Cùm enim calidum humidumq́ animans omne eſſe oporteat (calidum enim ſine humido in uiuente corpore conſiſtere nequit) ipſeq́ natiuus in nobis calor inſtar flammæ cuiuſdam humidum aſsiduè depaſcatur, perinde atq́ in oleo accenſus lychnus: efficitur profectò ut quàm celerrimè proprio diſsipato ſubiecto uita euolet, deficiente unà cum humido, ipſo etiam natiuo calore: inde enim & ſenium, & perpetuus noſtræ ſubſtantiæ fluor proueniunt. Quanquam & huius multæ ſint aliæ cauſæ. Non enim ſolum à calidi in humidum perpetua actione fluit noſtra omnis ſubſtantia: ſed item cùm quod effluxit non pro ratione reſumitur. Ab aëre item qui perpetuò pro ſui ratione nos afficit, nobisq́ aſsiduè inſtat, uariè noſtri corporis ſubſtantiam diſsipari, atq́ effluere cer-
Ex Galen. in Arte medica. tum habemus. Quid labores, uigilias, curas, angores, inediam, ſitim, morbos cæteraq́ inopinatò occurrentia taceam? Ab his enim omnibus eneruari corporis noſtri robur, ſubſtantiã minui, ſeniũ accelerari, uitam rapi cernimus. Quid uero? non'ne incautam, inſalubremq́ uictus rationem ad uitæ breuitatem plurimum momenti habere omnibus in confeſſo eſt? dum neq́ ciborum delectum, ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, ordinem, tempus, modum pro corporis conſtitutione ſeruãda attendimus? Quid effrenes ſenſuum cupiditatumq́ motus? Quid uoluptatum, quibus toti inuoluimur, delicias ac lætifera blandimẽta recenſeam? Perdunt hæc uitam noſtram, aut potius inſtar ualidæ tempeſtatis rapiunt & abſor-
Iob lib. 14. bent, ut haud immeritò dixiſſe illud de homine ſanctiſsimus Iob uideri poſsit, Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs, & quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit ueluti umbra nec

unquam

unquam in eodem statu permanet. Cùm itaq; tot sint tamq́ ualidæ, ac penè infinitæ celeritatis uitæ, effluxusq́ substantiæ nostræ causæ, an non optimo iure uitam breuem esse Hippocrates dixit? Sed huic Hippocratis sententiæ Aristoteles aduersus ire uidetur, dum hominem unum diuturnitate uitæ cætera multa animantia præcedere lib. de Longit. & breuit. uitæ affirmauit. In ijs (inquit) quæ sanguinea pariter & pedestria sunt, ea haberi solent, quæ inter animalia longissimè uiuunt: ut homo, atque elephas. Et rursus, Humidum non solùm multum esse oportet, sed etiam calidum, ut ne facilè aut congelascat, aut resiccetur. Hac de causa (subdit) diutius homo quàm maiuscula quædam animalia uiuit. Quòd si longissimè uiuere hominem Aristoteles astruxit, quomodo breuis eum esse uitæ Hippocrates affirmauit? Quam item Aristotelis sententiam Seneca ijs *Lib. de breu. uitæ.* uerbis confirmare est uisus: Maior (inquit) pars mortalium Pauline de naturæ malignitate conqueritur, quòd in exiguum æui gignimur, quòd hæc tam ueлociter, tam rapidè dati nobis temporis spatia decurrant. Non exiguum temporis (subdit idem) habemus, sed multum perdimus. Satis longa uita & in maximarum rerum consummationem largè data est, si tota bene collocaretur. Sed ubi per luxum ac negligentiam defluit, ubi nulli rei bonæ impenditur, ultima demum necessitate cogente, quam ire non intelleximus, transisse sentimus. Ita est, non accepimus breuem uitam, sed fecimus: nec inopes eius, sed prodigi sumus. Quid ad hæc Hippocrates, si pro sua sententia tuenda causam ipse pro se aduersus tam potentes aduersarios sit dicturus? Non aliud sanè, quàm breue & longum, cùm ex eorum genere, sint quæ ad aliquid dicuntur, eidem congruere posse, si ipsum ad uaria conferatur. Si enim homo ad pleraq; animantium comparetur, ipsum profectò longissimæ uitæ esse iure statuemus, quòd & temperamenti perfectione, & calidi natiui mensura, & humidi temperati proportione cæteris omnibus præstet, longéq; præpolleat. At uerò si perpetuum in eo substantiæ fluorem, si contrariorum ex quibus constat assiduam pugnam, si morborum euentum, si naturæ fragilitatem, si duros inopinatosq́ casus, si deniq; cætera uitæ cursum præripientia, quæ paulò antè commemorauimus inspectemus: si denique rapidi temporis celerem lapsum fugaciaq́ momenta: breuis profectò æui hominem iure esse dicemus. Quin & multò amplius, si ad tantæ artis, quanta medicina est, cultum, propagationẽ, intelligentiam contulerimus. Quis enim tam longæuus uel fuit, uel futurus est unquã, ut artem omnem plenè teneat? Nemini cuiquam id contigit. Breuis profectò est hominis ætas artis magnitudini comparata: in quem maximè sensum locutum fuisse Hippocratem ex Galeni commentario colligi dilucidè potest. Non enim tam angustis nos uitæ spatijs natura conclusit: non tam arctis cancellis astrinxit, ut non sat amplum dederit homini & uiuendi, & uitam benè collocandi tempus. Sed sicut amplæ opes si in malè utentem dominum inciderint, momento dissipantur: modicæ uerò, si bono custodi traditæ sunt usu crescunt. Ita ætas nostra bene disponenti multum patet. Quid itaq; de rerum natura querimur? illa se benignè gessit. Vita, si uti scias, longa est,

non breuis nobis à natura data. Sed optimum uitæ tempus inanibus & nihil iuuantibus curis labitur aut potius effluit: inde fit, ut dum blanditijs, uoluptatibus, & curando corpori ſtudemus, bona nobis multaq́ꝫ uitæ pars pereat: ut quod reliquum ad animi cultum ſupereſt, meritò breue eſſe dicamus. Multum profectò temporis ad benè beateq́ꝫ uiuendum Dei munere nacti ſumus: ſed id omne nos ipſi uolentes ſcienteſq́ꝫ prodigimus ac perdimus: ut non immerito uitam breuem eſſe non naturæ culpa, ſed noſtra aſſerere planè poſsimus. Sed de his ſatis: quatenus enim uita omnis noſtra aut breuis ab Hippocrate, aut ab Ariſtotele longa dici mereatur, explicatum abundè arbitror.

In librum qui Medicus inſcribitur, & in defini. medicis. 6. Moralium cap 4.

Cur uerò ars longa ſit, nunc explicandum. Artem porrò Galenus comprehenſionum & opinionum ad finem quendam uitæ ſpectantium collectionem eſſe definit. Ariſtoteles habitum quendam, recta cum ratione quippiam efficientem, artem eſſe uoluit. Idem enim ualent ars & habitus cum ratione uera in faciendo poſitus: cùm nulla non ars ſit habitus cum ratione rei cuiuſpiam efficiens: neq́ꝫ habitus ex eo genere ullus, qui nomen artis non mereatur. Ars autem omnis in effectione unius cuiuſpiam rei uerſatur: idq́ꝫ unum agit & ſpectat, quemadmodum rectè efficiatur quicque eorum quæ ſub artem cadunt: quorumq́ꝫ principium ſitum eſt in eo qui facit, non in eo quod efficitur. Ac proinde ars ea nõ tractat quæ ſtant, & eueniunt neceſſariò: ſed eorum eſt, quæ eſſe, & non eſſe poſſunt. Nec in ijs etiam quæ à natura ortum habent uerſatur: continent enim hæc principium in ſeipſis omnino. Arti uerò ſubiectam eſſe effectionem, non actionem ipſam, eodem ipſo loco Ariſtoteles confirmat. Erit igitur ars habitus ad faciendum idoneus, cuiuſmodi certè medicina habenda eſt, quæ ſanitatem ipſa uia quadam efficit & morbos pellit. Ea porrò uia ac ratio qua id præſtat (quam methodum Græci uocant) ars eſt omnino cenſenda: quæ certè (ut Galeno lib. de Conſtit. artis, & de Optima ſecta placuit) factiuarum una eſt: ſanitatem enim ipſa quadantenus efficit, & morbos curat. Nam etſi morborum naturæ medicatrices ſunt, ut ſexto Epidemiorũ Hippocrates uoluit, naturaq́ꝫ ipſa artifex ſit, & animalibus conſulat, ut idem ait, non ob id tamen (quod in eius partis commentario doctiſsimè explicauit Galenus) tolli artem oportet: quin & ars ipſa, & medicus, & medicamenta, & miniſtri & quæcunq́ꝫ ad curationem pertinent, rectè morbis mederi ſanitatemq́ꝫ efficere dicenda ſunt. Natura quidem ut opifex, cætera uerò aut ut miniſtri, aut ut inſtrumenta. Eſt enim natura omnium opifex, ut in Arte medicinali ſcribit Galenus: adminiſtra naturæ ars, medicus uerò miniſter. Nos uerò hic unà cum Hippocrate medicinam artem facimus, cùm ille hoc loco, & libro de Lege, artis nomine uniuerſam hanc medendi diſciplinam dignatus ſit, dum eam artium præclariſsimam nominandam cenſuit. Et Galenus quoque ſexto Epidemiorum, cõmentario in eundem librum quinto, artem medicam dignitate medicis præſtare affirmauit. Auerrous quoque idipſum I. & VII. ſuarum Collectionum libris. Quod & Ammonius in enarratione libri prædicamentorum Ariſtotelis, caput de qualitate enarrans, atque in

proœ

prooemio quinq; uocum Porphyrij, & Eustrathius primo Ethicorum conceptis uerbis sensisse sunt uisi. Medicinam siquidem omnes hi artem haud sine magna ratione nominant. quòd & habitus quidam sit, & uera ratio sanitatis effectrix: & non sit eorum quæ necessariò eueniunt, cùm sæpenumero fine suo frustretur ars, (non enim semper sanitas artis adminiculo & instrumentorum paratur, ut quotidiana experientiæ fides confirmat.) Itaque erit profectò medicina ars, si quid Aristoteli tum sexto Moralium, tum in fine Posteriorum resolutiuorum credi debet. Is enim hoc discerniculo scientiam ab arte disiungi uoluit: quòd scientia eorum sit, quæ necessaria sunt, nec aliter euenire possunt: ars eorum quæ effici, & quæ esse & non esse queunt. Vetus profectò, & quæ nimium diu multorum animos torsit dubitatio hæc una fuit, essét ne medicina scientia an ars, *Medicina an scientia, an ars* Quæ nullo negotio transigi breui potest. propriè quidem & à fine indicatione sumpta, totam ipsam artem esse: ut cuius nempe finis sit effectio, non uel meditatio ipsa, uel actio, quod artis proprium esse uult VI. Ethicorum Aristoteles: efficit nanq; sanitatem medicina. Quæ Hippocrate teste nihil planè aliud est, quàm adiectio & detractio: adiectio eorum quæ desunt, detractio eorũ quæ superfluunt. *Lib. de Flati.* Nec obstat quòd eam, scientiam in arte medicinali Galenus, & Auicenna capite primo sui primi Canonis efficiant. Nam etsi posse eam aliquo modo dici ex horum mente scientiam, non negamus, quà scientia est rerum earum quæ sunt cum ueritate comprehensio, siue id experientia, seu ratione fiat, seu opinione, seu coniectura. Quo pacto scientiæ nomen communiter accipi oportere in definitione medicinæ Galenus affirmauit. Et Isaac libro definitionum, *In Arte med.* uniuersè magis scientiam definiuit, dum scientiam comprehensionem ueritatis ab anima rerum ad sciendum idonearum esse uoluit. Et Boëtius in libro Prædicamentorum Aristotelis confirmauit. Nihilo secius tamen, medicinam propriè & uerè scientiam non esse astruendum est: cùm solius scientiæ finis sit, ueritatis per demonstrationem à causis petitam contemplatio, seu adeptio: ut illud rectissimè Aristoteles dixisse sit uisus, *2. Posteri. capit. 2. & 1. Physic. cap. 1.* Scire nos unumquodq;, tum uerè arbitrari, cùm illud per causas suas, principia, & elementa cognoscimus. Etsi enim plераque ad hunc modum nobis in medicina sunt demonstrata, ueluti hominem ob id dolere, quòd unum non sit, sed ex multis atque contrarijs constet (quod lib. de Elementis, & de Hominis natura, docuit Hippocrates) Et, pueros plurimo egere alimento, quòd calido natiuo multo polleant. Et, curationem omnem contrario perfici, milleq; eius generis alia: hæc tamen ipsa in id ordinata sunt, ut his cognitis præstitutum finem (qui sanitas est) nanciscamur. Non enim hæc ipsa tantum ut sciamus mente contemplamur: sed in id, ut scientes ex contrarijs constare hominem, moderari contraria hæc ad sanitatis tutelam arte ualeamus: atq; hic artis est finis. Quæcunq; enim de subiecti natura, de Elementis, de Temperamentis, Humoribus, Facultatibus, Naturæ actionibus, Partium usu, & cæteris huiusmodi tractat medicus, in id tractat, & disquirit, ut per hæc uel sanitatem conseruare, uel amissam restituere artis effectione posit: Si itaq;

de re

de re tota statuere è dignitate uolucrimus, medicinam artem, & eam quidem omnium longè clarissimam, unà cum Hippocrate esse dicemus. Si uerò neotericorum sensa sequi, partem eius quæ θεωρία dicitur scientiam, partem illius operatricem, artem nuncupare poterimus. Sed mihi tamen priore in sententia standum uidetur. Sed ars cur longa ab Hippocrate statuatur, dicendum. Longam porrò ob id artem esse Galenus testatur, quòd operationum suarum omnium ferè occasionem præcipitem habeat ac momentaneam, eaq; ratione difficulter cognobilem. Nec uerò ob id solùm longam esse medendi artem existimandum est: sed multò magis, quòd & illius circa quam uersatur materia non satis usq; tota perspecta sit, longiq; temporis spatio egens probè ut dignoscatur. Quis enim hominum tam multa, tam uaria temperamenta, naturam omnem, & naturæ in quoque admirandas & abditas effectiones, potestates, proprietatesq; (quas ἰδιοσυγκρασίας uocant) unquam exactè nouit? cur hic bubulam, suillam ille: unus caseum, poma alter auersetur? Cur hic difficillima concoquat, facilia alter conficere non possit? Cur uni ad soluendam aluum lene medicamentum satis sit, alteri ne ualidum quidem sufficiat? Hæc profectò ea sunt, quæ artis tum magnitudinem, tum uerò longitudinem præcipuè declarant. Ad quod facit, quòd cùm bona multaq; medicinæ pars experimentis rerum ad curationē utilium earumq; obseruatione nitatur (quòd

In Introductorio. inuentionis artis uetustissimum principium, autore Galeno, experientia sit) ad experientiam autem habendam longo sit usu opus, ut idem met Galenus tertio Meth. tradit: efficitur profectò, ut longam omnino ob hæc omnia fieri artem necesse sit. Quam longiorem item efficere solent, nascentium in dies morborum noua incognitaq; natura: tot item remediorum excogitata in id ratio. Quis enim ante annos plus minus octoginta, Gallici morbi naturam, causas, & quæ affert symptomata: Quis medendi morbi rationem per ligni Guaiaci decoctum, & paratas ex hydrargyro unctiones nouerat? Multa præsidiorū genera in usus hominū utilissima recens à nostris inuenta hac ætate sunt, antiquis illis prorsus ignota: ut de Ambra, Moscho, Santalis, Siliqua Aegyptia, Myrobalanis, nostrate Rhabarbaro, Caphura, & id genus alijs multis, constans omnium assertio est. Testatur Galenus XIIII. Methodi, plurima ætate sua inuenta fuisse, prioribus seculis prorsus ignota: ut de Myrmeciarum noua suo tempore excogitata à quodam ratione eodem loco confirmat. Et VI. Methodi multa à se medicamenta inuenta, nondum à quoquam in usus hominum prodita, ipse de se gloriatur. Cùm uera methodus (ut eodem ipso loco idem affirmat) uel nunc etiam post tot tantosq; medicos, non solùm meliora medicamenta quàm prius fuere, sed etiam uniuersum

Lib. 29. Nat. hist. cap. 1. sum curationis modum inuenire queat: ut haud immeritò Plinius ob hanc rerum in medicina nouitatem, & auxiliorum curationisq; immutatum passim usum, arte medica nullam inconstantiorem esse ingenuè est professus. Atq; hæc de artis longitudine dicta sint.

Occasio cur præceps. Occasio autem præceps est, ob citam materiæ transmutationem: materiam autem, corpus intelligere humanū circa quod ars uersatur, oportet.

tet. Fluit enim & transmutatur perpetuò corpus. Vnde est illud Galeni in Arte medicinali, alterari nos quidem à quibusdam necessariò: ab ijs inquam quæ nulla est euitandi ratio, qualia sunt aër, cibus, potio, somnus, uigilia, motus, quies, plenitas, inanitio, & ea quæ animi pathemata nominantur: dico autem iram, mœrorem, metum, curam, sollicitudinem, tristitiam, immodica studia: istæc enim omnia à naturali statu corpus euertunt. Occasionem uerò in præsens agẽdorum opportunitatem intelligere oportet, quam præcipitem ipsa corporis alterationi & mutationi exposita natura facit.

Experimentum cur periculosum.

Experimentum autem & ipsum quoque periculosum materiæ ratione. Hominem nanq; materiæ uice medicina tractat: rem quidẽ omnium nobilissimam, atque perfectissimam, in qua periclitari minimè licet, ob id ea in humano corpore experiri quæ non satis sint nobis suis uiribus perspecta & cognita, longoq; usu explorata, periculosissimum omnes arbitrantur. Vnde illud appositissimè sexto de Sanit. tuen. dixisse Galenus est uisus, Experientiam normæ uice habendam perpetuò esse eorum quæ excogitauerimus: nec scribendum pro utili quicquam esse, cuius non fuerimus uim experti. Nam si id auxilij uice adhibueris, quod minimè exploratũ habeas, idq; noxam adferat, in summum uitæ discrimen hominem adduces: ut haud sine magna ratione illud dixerit Galenus, In corpore humano illa experiri quæ non sunt experientia comprobata, citra periculum non esse: cùm mala experientia ad totius animalis interitum uiam faciat. Non enim perinde ut ligna, ferrum, coria, cæteraq; uilis momenti artifices reliqui, sic hominem medicus tractat. In illis enim impunè experiri omnia licet, ut quæ insensilia sint, & quæ in illis contingit iactura sarciri nullo negotio possit. Hominem si lædas, in uitæ discrimen agis, & sæpe etiam interimis. Quam rem pulchrè Plinius animaduertens, in nullo alio periculosius mendacium esse, quàm in eo, qui se falsò medicum profiteatur, ingenuè est professus. Nulli (inquit) magis quàm se medicum profitenti statim creditur: cùm sit tamen in nullo mendacio periculum maius. Negotiantur enim (subdit) animas nostras, & experimenta per mortes agunt. Quid hoc ad cautionem professionis medicæ (ne, inquam, se temerè medicos esse profiteantur, qui non sunt: quiq; sibi uiam ad hominum salutem multa multarum rerum cognitione & usu non præstruxerunt) aut prudentius, aut accommodatius dici potest? Quid ad deterrendos homines, ne se incautè quibusuis se medicos profitentibus credant, appositius? Qui enim nulla methodo ac ratione munitus, nulla experientiæ fide septus ad curandum ingreditur, is profectò negotiari iure animas nostras, ut Plinius censet, non morbis mederi dicendus est. Experimentum autem, autore Galeno lib. de Opti. secta. est eius, quod frequenter & eodem modo uisum est, comprehensio atq; memoria. Libro uerò de subfiguratione Empirica, Experientiam appellauit, quam à se quispiam intuitu ipso deprehenderit. Fieri autem experientiam ex propria intuitione, historia & congruo de re simili ad similem transitu Theutas autor grauissimus referẽte Galeno prodidit. Et propterea rectè definiri

In comment. huius Apho.

Lib. 19. Nat. histor. cap. 1.

definiri experientiam si quis dicat, memoriam esse eorum quæ sæpe & eodem modo perspecta sunt. Quòd si quis pro memoria obseruationem posuerit, erit utiq; experientia obseruatio eorum quæ sæpe eodem modo fuerint uisa atq; explorata. Quemadmodum uerò ex plurimis experimentis tota conflatur ars, ita experimenta singula ex experientijs multis, id est obseruationibus conficiuntur: quarum scientissimũ esse medicum oportet, ne falli, ne periclitari in experiundo, & infamiæ notam subire inscientia rerum utilium posit.

Iudicium cur difficile.

Iudicium difficile dixit Hippocrates: & meritò quidem. Nam cùm sit iudiciũ ratio ipsa, quòd per eam quæ rectè ad hominis tutelam sunt facienda dijudicentur & expendantur, difficile profectò id in arte est. Pressa enim & uera rerumq; ex arte sunt ratio, non facile (ut affirmat Galenus) inuenitur, alijs aliud de eadem re sentientibus: quòd obscura & abdita sit rerum ueritas atq; notio, qua quicque quale est cognoscitur, & cur hoc uel illud agat. Indicant id sectarum in arte medicinali tum dissensio, tum multiplicitas. Neq; enim si ueritas (ut rectè Galenus tradit) esset inuentu facilis, tot ac tanti uiri qui illam miris laboribus perquisierunt in tam contrarias sectas essent dispertiti unquam. Empiricis porrò aliud iudicium quàm ratio esse uidetur, nempe ea quæ sit illorum quæ per experientiam inuenta fuere auxiliorum dijudicatio. Quæ sanè & ipsa difficilis admodum est. Plurimis enim adhibitis ægri causa remedijs, difficile dictu est, utrum illorum magis iuuerit. His igitur ex causis omnibus iudicium rerum perdifficile habendum est.

Sequitur uerò ea nunc explicanda pars, in qua Hippocrates consultoris partes & adhortantis sibi sumpsisse uidetur: dum & medicũ & ægrum ministrosq;, sui quenq; officij admonet, inquiens, Non solùm medicum præstare oportere necessaria facientem: sed & ægrum, & asidentes, & externa. Hac in re una atq; sententia, uniuersam medendi rationem complexus. Nam cùm ars medica eodem Hippocrate autore, his tribus maximè constet, morbo, ægro, ac medico artis administro, tum profectò feliciter est omnis artis ratio processura, cùm medicus, æger, ministri, & externa adhibita pro ratione & in tempore omnia fuerint, ac sui quisq; muneris rationem rectè obiuerit.

1. de Popularib. morb.

Itaque quid medici nomine intelligendum in præsens sit, quod illius præcipuum munus: quod item ægri & asidentium, narrare ad partis huius longè utilissimæ expositionem ingrediemur. Medici uerò nomen & latissimè patet, & maius omnino quiddam est, atq; diuinius, quàm uulgò sit existimatũ. Est enim medicus naturæ minister, autoribus Hippocrate atq; Galeno. Tanti uerò medicum fecisse Hippocratem legimus, ut illum numinis cuiusdam instar habendum censuerit: libro enim de probitate ait, ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος, ἰσόθεος. Medicus (inquit) Philosophus Deo par. Veteribus profectò solenne illud fuit, ut quæ ipsi ornari uellent, ea splendidis & illustribus titulis condecorarent: unde & medicamentorum compositiones quasdã à uirium quibus pollebant excellentia, ἰσοθέους uocabant, ut Nicolaus Myrepsius in suo antidotorum libro autor est.

Hipp. 6. Epidem. Gal. comment. 2. ad 1. Epid. & 9. de Placitis Hippo. et Plat. & in Arte medicin.

Hæc

Hæc autem medici ab Hippocrate profecta laus, & si maior multò atque illustrior, quàm ut illi nec cuipiam alteri artifici congruere possit, haberi debet, id tamen Hippocrati suæ arti indulgenti, & paterno propè affectu (cùm esset ipse medicinæ parens, tantæq; artis cultores diuinis planè honoribus honestandos censuisset) plus æquo nimium tribuenti condonandum. Quà enim Philosophum esse debere medicum affirmauit, id planè sensisse est uisus, omnium rerum gnarum atq; scientem oportere esse medicum: quod & ipse libro de Articulis testatur. Multarum (inquit) rerum peritiam medicus habeat. Ac proinde Galenus medici nomen latè patere, & ad Gymnasticen, & tuendæ ualetudinis artem, & ad curatricem propriè pertinere (quòd hæc prima totius artis pars sit constituta, unde medici sunt uocati) libro ad Trasybulum est testatus. Eum enim qui se medici nomine dignum existimarit: quiq; excellens & suæ artis probè callens haberi uult, oportet non natura modò, sed doctrina, institutione, industria, & tempore, ceu ducibus quibusdam artis sibi notionem parare: ad hæc ut ueritatis insano quodam amore ceu afflatus teneatur: tum ut quæ à clarissimis ueterum tradita sunt, ea improbo quodam labore discere, ac explorare, adhibito iudicio aggrediatur. Ac proinde quò isthæc omnia medicus consequatur, perspicaci ipsum esse natura, rectà à puero institutione & exercitatione in optimis quibusq; disciplinis esse omnino oportet. Methodumq; eam habere & exercere, qua id quod suopte ingenio ac diligentia adeptus est, experiri & in usus hominum ducere possit. Quod libro de Genitura animaduertens Hippocrates, opponere se contrarium instantibus & morbis & naturis, & temporibus & ætatibus medicum oportere affirmat. Scribens autem ad Hippocratem Democritus, hominis naturam, tum morbi ac temporum illius, atq; anni constitutionem nosse, morbosq; ritè curare medicum debere, hæcq; muneris sui esse astruxit. At uerò quàm uitæ integritate & innocentia admirandum, moribus insignem, instituto rigidum, omni animi cultu excellentem, iustitia, cæterisq; uirtutibus, imprimis uerò modestia atq; prudentia ornatum esse medicum uelit Hippocrates, ex his quæ idem lib. de Medico, de Præceptionibus medicis, de Probitate, tum ex his quæ in iureiurando scripsit, intueri licet. Ex eius enim atq; Galeni sensis perfectissimi medici speciem ac formam huc de industria adferre commodissimum uisum est: ut quanta sit medici dignitas & excellentia, quæ natura, quod illius præcipuum munus, ut opportuna sese præstet facientē (quod hic iubet Hippocrates) scire in artis admirationem ualeamus.

Ex lib. de lege Hippo. & Gal. 3. de Natur. fac. et lib. de Constitu. artis.

Democritus epist. ad Hip. & Hippocratis lib. de prisca medicina.

Medicum igitur cōsummatum, seu mauis perfectum eum Galenus nominat, qui in rerum contemplatione & actione omnes numeros impleuit. Optimum uerò illum, qui omnia quæ ad artis rationē morborumq; curationem pertinent, summa & optima agit ratione, hoc est, methodo certa, ut in definitionum libro scripsisse est uisus: si modò is liber Galeni est habendus. Omnes uerò numeros implere is iure medicus dicetur, qui eorum quæ ad animi cultum & mores, quæ ad corporis decentem habitum & ornatum, quæ demum ad exactam medendi rationem pertinent,

nihil planè omiſerit.

Expedit uerò in primis medicum animo modeſtum & pium, incorruptis ſanctiſq; moribus eſſe, numiniſq; maximè & metuentem & obſeruantem, illudq; actionum ſuarū omnium ducem, autorem, effectoremq; ſibi proponere. Medicina enim (quod libro de Probitate teſtatur Hippocrates) erga deos reuerenter ſe habere comperitur. Medicíq; numini ualde tribuunt, quòd ars medica (ut idem lib. de Veteri medicina tradit) Deo accepta fertur, dignaq; habita, quæ illi adſcriberetur: ac proinde ut ſcriptura ait, Omnis medela à domino Deo eſt. Quod intuens Diuus Meſuëus rectiſsimè illud dixiſſe eſt uiſus: In cunctis quæ à nobis fiunt præponendum eſſe Deum, ut ſecuri atq; fidentes experiri cuncta poſsimus. Quæ bene ac feliciter in curationibus cedunt, id omne numini, non uiribus noſtris adſcribamus. Nihil enim medicus habet quod non à Deo optimo Maximo acceperit. Humanitate uerò quanta maxima uti poteſt atq; beneficentia in omnes, præcipuè autem peregrinos & egenos, utatur: ſi quando ſe ferendæ opis occaſio obtulerit. Sic enim libro de Præceptionibus medicis iubet Hippocrates. Nam ſi erga homines amor atq; humanitas adfuerint, erga artem item amor comparebit. Studeat itaq; Hippocratis atq; Empedoclis exemplo de hominibus bene mereri, idq; officiorum tum magnitudine tum crebritate ritè medendo: non quæſtus, aut auræ popularis captandæ gratia. Sic enim præcitato loco Hippocrates & Galenus VII. Meth. medendi iubent. Humanitate nanq;, pióq; erga homines benemerendi ſtudio Hippocrates Empedocleſq; medebantur, ut IX. de Placitis lib. teſtatur Galenus. Quæ cura medico uel in primis

7. Natur. hiſt.

præcipua eſſe debet. Siquidem quod Plinius ait, Diuinum eſt iuuare mortales, quo iuuandi ſtudio nullum maius, nullum homine dignius eſt omnino habendum. Ab omni uerò animi perturbatione, ira inquam, liuore, odio, amore, cæteriſq; animi ægritudinibus alieniſsimū eſſe omnino frugi medicum oportet: ne in gratiam quicquam loquatur aut agat: uel odio furijſq; agitatus à recto deflectat. Eſt enim ſummus cogitationum & actionum noſtrarum omnium inſpector & ultor Deus qui iudi-

Ex Hipp. lib. de decenti ornatu.

cat. Sunt & cœli qui arguunt, & elemēta quæ ſæuiunt ut Diuus Meſuëus dixit. Poſtremò cruciatus Gehennæ. Comitate porrò, humanitate, gratia, ac ſumma fide ægros inuiſat, officioſumq; ſe illis & induſtrium, impi-

Hipp. 1. Præſag.

grumq; præbeat. Hæc enim fiduciam ægro de medico magnā conciliant: & ſummam uirtutis & excellentiæ medici opinionem pariunt.

In primis uerò ſui rationem habere medicum decet, ne aut ſui contem-

Commē. 4. in ſextū Epide. Hipp. cōmen. illius Aphor. Introitus, ſermones.

ptum pariat, aut ſe aſperum, agreſtem, ſuperbumq; ægro præſtet. Ob id Galenus medicum eum qui laude dignus futurus ſit, uult omni ex parte decorum ſeruare, ut humanus, moderatus atq; iucundus cùm ſit, grauitatem ſibi in primis retinendam putet. Niſi enim medicum æger ut Deum tutelarem quendam admiretur, (ait idem) nunquam illius præceptis obtemperauerit: decetq; eundem & aſpectu, & ſermonibus, & inceſſu, atq;

Vbi ſuprà immediatè.

ad ægros ingreſſu (quod Hippocrates atq; Galenus monent) omniq; corporis habitu maieſtatem quaſi quandam, ſed faſtu tamen atq; ſuperbia ca-

rentem seruare. ut frons, oculi, uultus, incessus, sessio, gestus, decorum semper referant. Vestibus porrò (quod iubet Hippocrates) nitidis, cultis, atque etiam in ægrorum gratiam odoratis uti decens est. Lib. de medico. Nitor enim & mundicies medicum gratiosum & amabilem magis faciunt. Sed inter cætera cuncta nihil æquè quicquam medici dignitatem fide & taciturnitate illustrare posse uidetur. In eo autem maximè medici fides elucet, si, quod ad ægros sanandos attinet, ita morbis prosit, ut ne quid noceat, ut uictus 1. de Popul. morb. congruam rationem morbis ægrisque commodam præscribat, ut quod unicuique morbo curando idoneũ fuerit, id fide summa dari iubeat: quod Hippo. In iureiur. præcipuum medici munus esse, primo de Elementis, uoluit Galenus, ut noxia & deleteria quæ sunt noxamque aliquam homini allatura, ea omnino ne prodat nec dari unquam sinat. Quæ in morborum curationibus uiderit, quæque retecta notam sunt ægro aliquam allatura, ceu arcanum contineat, nec cuiquam pandat: sic enim Hippocrates iubet. Ignominiæ In iureiurando. enim plenum est ægri famam prodere, & fidei nostræ commissa continere non posse.

7. Quod uerò ad artis eius, cuius se artificem dici uult, rationem attinet, Naturæ omnis gnarum esse medicum oportere Galenus rectissimè censuit. Vnde illud Democriti ad Hippocratem scribentis manasse uidetur, 2. Meth. ut medicus hominis naturam in primis consideret. Itaque hominis temperiem, habitudinem, structuram, nexum, ætatem, sexum, humores, membra, membrorum uarios positus atque usus, actiones denique omnes & facultates, quibus humanum regitur corpus scire medicum conuenit. Ad Hipp. 1. Epidem. & Gal. ibidem Auic. Fen 2. primi. Cano. hæc eorum à quibus uariè afficimur notionem omnem tenere, Aëris dico, temporum ac tempestatum, cœli, regionis, uentorum, imbrium, anni constitutionis, somni item, uigiliarum, motionis, quietis, alimentorum quibus foueri substantiam nostram contingit, ac potuũ uires ac potestates omnes, quidque in nobis possint scire. Quid fontes, flumina, riui, paludes, stagna, maria, lacus: quid montes, specus, planicies, campi, uineæ, horti, arua, prataque cõferant, & id nosse. In primis uerò (quod 1. de Antidotis monet Galenus) stirpium ac metallorum, si fieri possit omnium, aut saltem complurium peritiam habeat. Morborum discrimina, causas, symptomata, sedes affectas, signa, exactissimè discernere & methodo certa affectus curare omni studio atque labore nitatur. Quod certè est feliciter effecturus, si probè cognito morbo (quod initium methodi medendi esse uoluit Galenus) paratam in id habebit præsidiorum copiam. 2. Meth. Si etiam morborum tempora, decretoria, & naturæ in morbis propulsandis motus modosque animaduerterit omnes, & ab his omnibus congruentes & ad morbum curãdum idoneas sumpserit indicationes. 2. et 3. Meth. Quæ propria medici rectè curantis est ratio, si quæ in ægri salutem molitur ac meditatur omnia, id indicatione efficiat. Talem profectò nobis medicum proposuisse hoc loco Hippocrates mihi est uisus, qui ex Apollinis aut Aesculapij familia originem ducens generosos hos ducat spiritus, & se opportuna facientem præstet. Opportuna autem fecerit, si idonea curando morbo auxilia in tempore adhibuerit: ut si mittere sanguinem, medicamentum

dare, cucurbitulas admouere, cataplasma imponere, fotu denique, unctione, aut frictione ægrum delinire oporteat, id suo quoque tempore effecerit. Si cibum item ac potum cæteraque ad morbum propellendum bene facientia opportunè imperarit. Sic enim & rectè morbos curauerit, (quod proprium medici munus esse uoluit Galenus) & se opportuna facientem (quod hic iubet Hippocrates) præstiterit.

1. Meth. & côm. 5. in 6. de Populari. morb.

Nec uerò medicum solùm suo munere rectè fungi, sed & ægrum quoque multò magis oportet, ut de cuius nimirum uita atque salute agatur. Est autem ægri officium, imperata à medico facere, & in nullo propriæ indulgere uoluptati, unaque cum medico, morbo reluctari. Sic enim Hippocrates 1. de Popul. morb. Ars, inquit, his tribus constat, morbo, ægro, & medico artis administro. Aegri est, (subdit) unà cum medico morbo reluctari. Quem locum enarrans Galenus, ita de omni ægri officio disseruit. Oppugnant, inquit, sese mutuò, & ut ita dicam, inter sese depugnant ac dimicant medicus & morbus. Morbum enim studet medicus euertere, illi contrà, ut ne sit inferior propositum est. Tertius est præter ipsos æger: qui, siquidem medico sit audiens, & faciat imperata, socius efficitur huic, morbo hostis. Qui ab eo si desciuerit ac quæ dictat morbus exequatur, duobus nominibus medico facit iniuriam: uno quidem, quòd destituerit solum: altero, quòd alterum fecerit qui erat antè unus. Enimuero duo necesse est uno præstent. Porrò aperte imperata facit morbi deserto medico æger, ubi cùm ei interdicat medicus frigidæ potione, ille à febris ardore adducitur, ut istud committat. Itidem si lauet, aut uinum bibat, aut eiusmodi aliud, à quibus abstinere eum uolebat medicus, næ morbum ille scilicet augebit faciundis ijs, quæ illi placent, atque medicum prodet, faciendo quæ non uult. Medici enim boni autore Hippocrate conuenientia tantum imperant. Aegri itaque officium est, ut salutaria consulenti pareat, nec in aliquo propriæ indulgeat uoluptati, ut in huius aphorismi commētario monet Galenus. Medicum insuper ut numen aliquod salutare colat, ac reuereatur, illique secundum Deum salutem acceptam referat. Honore enim suo non defraudandum medicum sacra edocent eloquia. Nec non uerò laborum & operæ medici nullam habeat curam ut quando æger operosa medici manu salutem adeptus est, ne tanti se beneficij immemorem præstet, in primis illi cauendum est.

Aegri officium. *Lib. de Arte.* *Ecclesiastici 38.*

Sed hæc de ægri officio. De assidētium modò dicamus. Hos uerò prudentes & rei gerēdæ idoneos maximè esse oportet, ut & iussa ministrent, & in tempore omnia faciant: nihil temerè, sordidè, petulanter, nihil incautè: omnia prudenter, sedatè, modestè: omnia placidè quæ facere iussi sunt præstent. Iracundi, molesti, desides ne sint. Ab huiusmodi enim uitijs offendi quàm maximè ægri solent. Sedulitate uerò in primis, comitate, & gratia sese obsequentissimos officiosissimosque præbeant: nihil quicquam aliud præter citam ægri sanationem cogitantes. Exteriora porrò omnia adsint apparata. Nam propter illa (ut ait Galenus) plerunque uel prægcognitionem, uel curationem interrumpi contingit. Exteriora autem sunt, habitationes, sedes, aspectus, lumina, lecti, uasa, atque stragula: quæ quidem

Assidentium officium. *Exteriora quæ*

quidem omnia culta nitidaq́ & ægro quàm gratissima esse uel Galeni testimonio oportet: Tum & quæ spectante ægro nunciantur aut aguntur, quæ iram, tristitiam, mœrorem, metum, aut aliquem alium affectum supra morbum infligere ægrotanti queunt. Longissimè enim abesse isthæc omnia quæ commouere ægrum ullatenus possunt, maximè conuenit. Cui uerò diuino beneficio adesse isthæc omnia contigerit, prospera sunt omnia euentura. Hoc nobis Hippocratem graui hac sententia significare uoluisse perspectum habere debemus. Itaq; ut uniuersam orationem Hippocratis breui epilogo cõcludamus, Cùm breuis hominis uita sit, ars uerò medendi longissima, & penè immensa, id à nobis est omni studio contendendum, ut summa diligentia indefessoq́ labore aphoristica doctrina artem hanc nanciscamur, finemq́ illius adipisci conemur. Artem autem longam indicant, occasio operandi præceps, iudicij rerum difficultas, & experientiæ periculum. Omnia porrò ex ratione fecerit, qui se suo munere dignum præstiterit: Qui omnia suo tempore, ordine, mensura, modo, & congrua qualitate apparatumq́ in ægri alleuationem exhibuerit: Qui fidos ac prudentes, ægroq́ quàm maximè gratos ministros adhibuerit: Qui externa omnia commoda aptaq́ & salutaria habuerit: Qui deniq; scopum hunc sibi in animo proposuerit, ægri salutem. Id nobis ut indicaret Hippocrates, nostriq́ nos officij commoneret, grauem hanc sententiam protulisse censendus est.

Cõment. 4. in 6. de Popula. morb. Hippocratis.

Quarti libri Enarrationum medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

Austrum uentum, qui ab omnibus medicinæ autoribus calidus esse ponitur, frigidum suapte natura esse, contra receptam uulgò de eo opinionem: & cur calidus nobis appareat.

ENARRATIO PRIMA.

DE VENTIS disserere non ad Philosophum solùm, sed & ad medicum multò maximè pertinere uidetur: quòd ad morborum præsertim popularium cognitionem, ut uult Hippocrates, ad regionum & terræ tractuum dignoscendam naturam, ad constitutionum anni uarietatem, unde uarij generis morbi nascuntur, exactius perpendendam: & quid uentorum singuli in nobis operentur scire oportere medicũ, Hippocratis & Galeni testimonio constat. Quamobrem cùm de Austri natura, temperatura, atque effectibus cogitarem, non satis ea in re constare mihi sum uisus: cùm aliud summorum uirorum non dilutæ autoritatis assertio, aliud ratio ipsa animo suggerere uideretur. Siquidem enim adiuratorum testimonio standum sit, calidum & humidum esse uentum omnes testatissima fide confirmant: sic enim ea de re libro de aëre, aquis, & locis, uetustissimus Hippocrates:

Lib. de aëre, aquis et locis.

Vbi supra, et in cõment. ad libr. Epidem. Hipp.

Ἥτις μὲν πόλις πρὸς τὰ πνεύματα κέεται τὰ θερμά, ταῦτα δ' ἐστὶ μεταξὺ τῆς τε χειμερινῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δυσμέων τῶν χειμερινῶν, καὶ αὐτῇ ταῦτα τὰ πνεύματά ἐστι ξύνομα.

Quæcunque (inquit) ciuitas uentis exposita est calidis (puto autem eos qui inter brumalem solis exortum itidemque occasum perflant) huic hi uenti sunt peculiares. Hactenus Hippocrates. Quamobrem cùm auster uerè medius sit eorum uentorum qui ab brumali exortu in brumalem occasum perflant, ut ex uentorum positione ab Aristotele secundo meteororum descripta euidentissimè constat, planè sequitur de Hippocratis sententia, uentum hunc calidum esse. Quòd rursus eiusdem autoris in Aphorismis, & libro de Humoribus sententia, plenius confirmatur, dum utrobique inquit,

3. Aphor. textu 5. & lib. de Humor.

Νότοι βαρυήκοοι, ἀχλυώδεες, καρηβαρικοί, νωθροί, διαλυτικοί.

Austri (inquit) auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Quam quidem sententiam pulchrè enarrans Galenus, isthæc

isthæc omnia ob austri temperaturam calidam & humidam prouenire, summa ratione affirmat.

τὴν δὲ αἰτίαν δι' ἣν οἱ νότοι βαρυηκοΐαν ποιοῦσι, καὶ ἀχλυώδη τὴν ὄψιν, οὐ χαλεπὸν ἐκ τῆς κράσεως αὐτοῦ κατανοῆσαι, θερμοῦ καὶ ὑγροῦ τὴν φύσιν ὑπάρχοντος.

Causam uerò (ait) ob quam austri reddant auditum grauiorem, & uisum caliginosum, non est difficile ex eius temperatura cognoscere: quæ calida & humida natura est. Et item commentario duodecimo eiusdem sectionis aphorismum illum enarrans, Si hyems australis & pluuiosa & serena fuerit: Austrinam hyemem calidam & humidam esse statuit: ut intelligatur, Austri temperaturam calidam & humidam esse. Quanquam quidem, quod ad illius caliditatem pertinet, constantissimum id sit, ut apud nos calidus sit qui Septentrionem uersus habitamus: non sic autem de humiditate: Austros enim quosdam non rarò siccos esse contingit, inquiente libro de humoribus Hippocrate, siccitates interdum austrinas, interdum aquilonias esse. Quod & Aristoteles prima problematum se- *Problem. 23.* ctione confirmare est uisus: inquirens, cur Austri sicci febres generent. Et *primi. & 49.* Galenus commentario III. in tertium de Popularibus morbis Hippo- *26. sectionis.* cratis. Non omnis, inquit, Auster humidus est, uidetur enim siccus aliquando esse. Siccos autem Austros eos Aristoteles intelligit, qui aquæ *Austri sicci* expertes sunt, nec pluuias secum adferunt, ob idque inaquosos uocat pro- *qui.* blemate XLIX. XXVI. sectionis problematum. Ex horum itaque tantorum uirorum assertione, ipsa denique experientia duce (cui perpetuo dubijs in rebus inhærendum scientissimi quique affirmant) austrum calidum esse testatissimum relinquitur: quod ab effectis quæ illo flante in animantium corporibus uisuntur, fieri item euidentissimum potest. siquidem & grauia, & dissoluta, & obeundis actionibus parum idonea austri flatu redduntur animantium corpora: non alia sanè (ut Galenus inter- *5. Apho. com* pretatur) ratione, quàm quod caliditate humiditateque sua, mala hæc in- *ment. 5.* ferre sit aptus: uti contrà aquilo siccitate sua frigiditateque, corpora robustiora facere, uegetiora, & ad motus promptiora, & melius audientia. Huic item rei & ipsa quoque uentorum positio atque situs unde flare incipiunt, succinere uidetur. Nam cùm aquilo uentus omnium frigidissimus, ab Arcto seu Vrsa extremo orbis cardine initium ducat: (quæ docta est Aristotelis sententia) huic autem oppositus secundum rectam diametrum *2. Meteor.* Auster sit, ut qui nimirum à meridie altero item cardine, ad nos dimanet, *cap. 4. & 6.* *2. Meteor. ca* uel eiusdem autoris sententia, isque ad nos è longinquo perque ardentia tor- *pite 4. & 6.* ridæ zonæ loca permeet, necessarium quidem uidetur, caliditate maxima præditum ad nos peruenire, atque eò maximè si non ab altero cardine Vrsæ opposito, sed ab æstiuo solstitio (ut II. Meteororum conceptis uerbis *Cap. 5. num.* Aristoteles tradit) initia ducat. Nec enim ea de re Aristoteles sibi consen- *20. 5. uersio-* tire uidetur, cùm modò Austrum à meridie flare affirmet, (uti cap. IIII. *nis.* ueteris uersionis, numero XVI. & item rursus cap. VI. secundi Meteor. uentorum positionem methodo describens) modò uerò non à meridie, loco Vrsæ opposito, sed ab æstiuo solstitio, ut eiusdem libri cap. V. numero XX. ueteris uersionis. Non solùm autem dubius in hac re

Aristoteles, nec sibi satis constans, sed etiam contrarius sibi ipsi est: cùm eodem ipso capite quinto, uelit Austrum neque ab altero polo, neque ab hyberno solstitio, sed ab exusta terrarum parte spirare: cùm superioribus capitibus IIII. & VI. eum ipsum uentum à meridie parte Vrsæ opposita, alteroque mundi cardine spirare dixisset. Aristotelis uerba appingam, ne tanto autori imposuisse fido lectori uideri possim.

Cap.4. secūdi Meteor. nume.16.

ἔτι δὲ τὸ γίνεσθαι μάλιστα πνεύματα ἀπ' αὐτῆς τε τῆς ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, τὸ αὐτὸ αἴτιον. πλεῖστοι γὰρ βορέαι καὶ νότοι γίνονται τῶν ἀνέμων. ὁ γὰρ ἥλιος τούτους μόνους οὐκ ἐπέρχεται τοὺς τόπους, ἀλλὰ πρὸς τούτους, καὶ ἀπὸ τούτων, ἐπὶ δυσμὰς δὲ καὶ ἀνατολὰς ἀεὶ φέρεται.

Adhuc (inquit) quod fiant maximè ab Vrsa & meridie uenti, eadem causa est: omnium nanque uentorum plurimi Aquilones & Austri spirare solent. Nam sol hæc una loca non adit, sed ad ea sese applicat, ab eisque dimouet: ad occasum uerò & exortum continuè fertur.

Vult hoc loco conceptis explicatisque uerbis Aristoteles, eam ob causam Aquilones & Austros præ cæteris uentorum plurimum fieri, quòd ab iis locis prodeant, unde uenti flare maximè consueuerint, nempe ab Vrsa & meridie: ad quæ loca cùm sol nunquam adeat (nempe extremos mundi cardines) fit, ut plurima inde exhalatio nascatur, quæ à sole minimè absumpta, uentorum huiusmodi fit copiosa materia. An non hic bellißimè Aristoteles à duobus mundi cardinibus Vrsa & meridie Aquilones & Austros flare affirmauit? Nisi enim hoc loco per meridiem alterum mundi polum Vrsæ oppositum intelligas, uerum esse non poterit quod hic dicitur, solem motu suo hæc loca non adire. nunquam enim uel Vrsam, uel alterum polum sol motu suo contingit, cùm ultra duos tropicos non progrediatur, ut apud Ptolemæum lib II. Almagesti est uidere. Sed rursus paulò pòst idem autor idipsum confirmans, austrum à meridie flare iis uerbis pronuntiauit.

Cap.4.

καλοῦνται δ' οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἄρκτου, βορέαι· οἱ δ' ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, νότοι.

Vocantur (inquit) qui ab arcto seu Vrsa flant Aquilones, qui uerò à meridie Austri.

Ventorum autem singulatim omnium positum describens, Austrum Aquiloni oppositum constituit, & à contrario illi loco secundum diametrum flare scribit. Eius uerba hæc sunt.

ἧς τὸ ἐφ' ὃ κ̄, ἔστω ἄρκτος· τούτῳ δ' ἐναντίον ὁ ἐναντίας, τὸ ἐφ' ὃ θ̄, μεσημβρία. ἄλλη δὲ διάμετρος ταύτην πρὸς ὀρθὴν τέμνουσα.

Boreas (inquit) ab κ̄ hic enim Vrsa. Contrarius autem huic Auster, à θ̄, meridies enim est unde spirat, κ autem & θ contraria sunt, cùm per diametrum distent. Ventorum autem positum ad quem modum Aristoteles descripsit, hic apponere uisum est: ut à qua parte singuli prodeant ex illius mente constare posit: ostendamque in austrini flatus enarrando positu, dubium ualdè nec sibi perpetuò constantem Aristotelem fuisse: cùm modò ab una parte, modò ab alia flare dixerit. A quatuor enim mundi cardinibus seu angulis, quatuor præcipuos constituit uentos. Ab ortu scilicet & occasu æquinoctialibus duos, Zephyrum & Apeliotem. Ab Vrsa & meridie duos, Aquilonem & Austrum. Ab oriente

æstiuo

æstiuo & occidente hyberno alios duos, Cæciam & Africum. Contrà ab oriente hyberno & occidente æstiuo duos alios, Eurum & Argesten. Quatuor autem inter hos medios, ut in totum duodecim sint uenti ad hunc modum coordinati:

Ex hac uentorum coordinatione ab Aristotele secundi Meteor. cap. VI. posita, abundè constat, Austrum secundum diametrum aquiloni oppositum esse, uti & ipsemet ingeniuè hoc ipso capite confitetur. Quamobrem cùm Aquilo ab extremo orbis cardine, Vrsa, initium ducat: & Austrum quoque ab altero illi opposito puncto flare (siquidem contrarij hi uenti sunt) necessarium quidem erit. At hoc ipsum altero loco Aristoteles negat ijs uerbis:

ὁ δὲ νότος ἀπὸ τῆς θερινῆς τροπῆς πνεῖ, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἑτέρας ἄρκτου. 2. Meteor. capite 5. nu. 20.

Auster (inquit) ab æstiua uersione & non ab altera Vrsa spirat. Et rursus sub finem capitis quinti.

ὅτι μὲν οὖν ὁ νότος οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πόλου πνέων ἄνεμος, δῆλον. ἐπεὶ δ' οὐδ' ἐκεῖνος ἔστιν ὁ ἀπὸ χειμερινῶν τροπῶν. δέοι γὰρ ἂν ἄλλον ἀπὸ θερινῆς εἶναι τροπῆς, οὕτω γὰρ τὸ ἀνάλογον ἀποδώσει, νῦν δ' οὐκ ἔστιν. εἷς γὰρ μόνος φαίνεται πνέων ἐκ τῶν ἐκεῖθεν τόπων, ὥστ' ἀνάγκη τὸν ἀπὸ κεκαυμένης τόπου πνέοντα ἄνεμον, εἶναι νότον.

Quod igitur Auster ab altero polo non aspiret, manifestum est, quando ne ipse quidem ab hyemali solstitio spiret. Nam alium ab æstiuo ue-

nire

nire solstitio oporteret. sic enim proportionis ratio exigit. Nunc autem nullus inde aspirare solet, solus enim unus ex illis locis spirare uidetur. Quare necessariò fit, ut uẽtus qui ab exusta terrarũ parte spirat Auster sit.

In Aristotelem. Hactenus Aristoteles, unde ex priore nunc à me adductorũ locorum constat id Aristotelem explicatis uerbis pronuntiasse, Austrum uentum ab æstiua uersione seu solstitio, non ab altero polo spirare quod falsissimum esse ex ipsamet uentorum descriptione ab eodem autore cap. VI. huius libri depicta abundè constat: in qua Austrum non ab æstiua uersione, sed à puncto Vrsæ opposito (nempe meridie) uenire pulchrè, & uerè quidem, docuit. Et idipsum etiam experientiæ fides demonstrat. Quomodo igitur si à meridie Auster spirat (ut & omnes confitentur, & sensuum ratio confirmat) ab æstiua uersione is idem uentus spirabit? fieri enim nequit, uel naturæ lege, ut à duobus distantissimis locis unus idemq; uentus spiret. Qui enim ab æstiua cõuersione seu oriente æstiuo flat uentus, non Auster, sed Cæcias uel eiusdem Aristotelis testimonio dicitur, ab Austro & natura & situ diuersissimus: quanquam & nubium delator: unde prouerbium, Trahens ad seipsum ut Cæcias nubem. Altero uerò & postremo loco uult, à loco terrarum exusto, hoc est torrida zona, uentum hunc spirare, non ab altero polo, nec ab uersione hyberna: ea scilicet ratione, quòd si inde spiraret, oporteret & ab æstiua uersione alterum spi-

In Aristotelem rursus. rare, cùm nullus inde (ut ipse sui immemor subdit) spiret uentus. Cùm tamen capite de uentorum positione dixerit, Ab oriẽte æstiuo (quod idem est atq; Conuersione, seu solstitio æstiuo) Cæciam spirare. Hæc adnotasse libuit non conuellendi tanti uiri causa: quem ut summum philosophum, & extra omnem ingenij aleam positum, admirari, colere, sequiq; quotquot medicinæ manus dedimus, iure debemus: sed ut studiosis scrupum hunc per me adnotatum ostenderem: monstraremq; summa etiam ingenia in rebus abstrusissimis sæpenumero per deuia & incerta errasse. Nec ob id tamen ingenij culpa deterendam eorum laudem, qui nobis immensis laboribus, & magna magnarum rerum cognitione & explicatione, immortalitatis dignos fructus pepererunt. Vnde igitur digressi sumus redeuntes, communem & ab omnibus tum Astronomis, tum Geographis, Rei rusticæ scriptoribus, atq; Medicis obseruatam, & ipso usu comprobatam de Austro sumamus opinionem. Ipsum, inquam, à parte Vrsæ opposita, perq; diametrum ab illa seiuncta spirare. Quo posito nullo ferè negotio euincemus, illum suapte natura non minus quàm Boreas sit, frigidum esse: etsi calidus ad nos uenit. Nam cùm uterq; ex ijs locis manet, ad quæ loca nunquam sol motu suo adit, ut ea calfaciat, & rigore nimio algentia temperet: (quòd extra tropicos nunquam prodeat: nec longius propius'ue polis quàm per summas declinationes accedat, quæ in æstiua & hyberna cõuersione capitibus Cancri & Capricorni contingunt) efficitur, ut pari ratione locus is, unde Auster spirat, æquè frigidus sit, atq; ille alter unde Aquilo: quòd perpetuo rigore algeant, à sole nunquam illustrata. Quamobrem & inde spirans uentus frigidus iure optimo dicetur. Verùm cùm illi ad nos per exusta terrarum loca torridæq;

zonæ

zonæ ardores iter fit, ab calore huiusmodi à sua ipsius natura alienior factus, calidus nobis apparet. Quæ ne gratis dixisse uideri possim, principes duos omnis doctrinæ uiros, alterum è media Græcia summum Aristotelem, alterum ex orbe Latino Macrobium, qui hoc ipsum testatissimis uerbis confirment, adducam. Inquirens enim in problematis Aristoteles, cur Austri Africam incolentibus frigidi perinde ut nobis aquilones sint, ad hunc modum disserit: (Græca non apponam, ne tædium legentibus adferam) Cur (inquit) Austri frigidi in Libya sint, ut apud nos Aquilones? Primùm quidem, quia ut nobis Aquilonum origo, sic Africæ Austrorũ propior est. Nam si, ut dictum est, flatus per angustum extrudi soleat: propioribus certè frigidiores occurrẽt propter uehementiam sui motus, quam diffundi hebetariq; necesse est, cùm se longius protrahit. Qua de causa Aquilones frigidi apud nos sunt, colimus enim propius, imo iuxta ipsos septentriones. Ex hoc sanè problemate, sententiæ nostræ assertio tuta accessione, magnoq; patrocinio roborari firmissimè potest: quo Austrum Libyam seu Africam incolentibus frigidum reuera esse dixerit Aristoteles, quòd quemadmodum nobis ad Aquilonem degentibus, ob uicinitatem Boreas frigidus reuera appareat: sic & illis eadem ratione Auster, quòd suæ origini propior sit. Nec tamen hæc ipsa quæ hic ab Aristotele adducitur causa, mihi ualde placet, ob id Austrum Libyam incolentibus frigidum esse, quòd illis sit propior. Nam si suapte natura calidus is uentus esset, (ut idemmet Aristoteles uoluit) & à loco terrarum exusto spiraret: (ut etiam idem suprà affirmauit) quò propior illis esset, eò profectò calidior appareret. Quanto enim unũquodq; origini suæ propius est, tanto profectò naturam qualem habeat magis repræsentat. Ob id enim pueros ualde calidos nostri omnes dixere, quòd parum ab sua eorum origine abscesserunt: contrà senes frigidos, quòd longissimè. Itaq; si Auster suapte natura calidus sit, iis certè qui sibi situ uiciniores erunt, quales Libyci & Africam omnem incolentes sunt, ob propinquitatem calidior apparebit, quòd nondum longinquo tractu à sua ipsius natura sit alienior factus: sed suam seruans naturam, qualis ipse sit, talis spiret. Quamobrem quum & frigidus reuera & sit, & appareat eum terræ tractum incolentibus, concludendum non solùm ob uiciniam ad ea loca, id illi accidere, sed quòd tali sit ipse qualitate præditus ob loci unde spirat naturam; quæ frigidissima est, nempe polus alter, ad quem nunquam Sol adit, nunquam calore suo temperat: unde perpetuo rigore ac gelu horrere ea ipsa loca oportet. Quæ doctè cecinit Poëta noster:

26. Problema tum sectione, Problem. 48.

Aristotelis ratio examinatur.

Ex 2. de temperamentis.

Quinque tenent cœlum zonæ: quarum una corusco
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ, dextra læuaq; trahuntur
Cæulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuûm.

Vergilius 1. Georg.

Constat itaque uentum hunc, si qualis à sua origine nataliq; loco prodit sentiatur (quod faciũt qui Africam incolunt) frigidum esse. Namq; Aristoteles

ſtoteles ſecundi Meteororum cap. I I. explicatius id cõfirmat, inquiens: Auſter enim tam uehementia ſua, quàm flatu æſtuoſiſsimus eſt uentus, & à calidis ſiccíſq; locis ſpirat: Quare parum uaporis ſibi aſciſcit, & proinde feruidus extat. Nam & ſi eiuſmodi non ſit, ſed unde ſpirare incipit, frigidus habeatur: nihilominus dum ſe longius protrahit, propterea quòd multum ſicci halitus è uicinis locis ſecum rapit, calidus eſt. Teſtatur ſanè hoc loco Ariſtoteles, Auſtrum loco & origine ſua frigidum eſſe uentum, & ſi æſtuoſiſsimus ad nos uenit, ob calidi ſiccíq; halitus copiam, quam è calidis locis ſecum rapit. Quod & ipſum Macrobij ſummi uiri non ſolùm autoritate, ſed & demonſtratione ab eo adducta perſpectiſsimum fieri poteſt. Is nempe ſecundo in Somnium Scipionis libro, cap. V. hac ipſa de re ex profeſſo tractans, auſtrum & ab altero mundi cardine ſpirare, non à loco terrarum exuſto (ut Ariſtoteli placuit) & eundem frigidum eſſe, graui hac ratione in hæc uerba monſtrauit: Denique (inquit) de quatuor habitationis noſtræ cardinibus Oriens, Occidens, & Septentrio, ſuis uocabulis nuncupantur, quia ab ipſis exordijs ſuis ſciuntur à nobis. Nam & ſi Septentrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multò tamen eſt à nobis remota. Quarto uerò noſtræ habitationis cardini, cauſa hæc alterum nomen dedit, ut meridies non auſtralis uocaretur: quia & ille propriè eſt auſtralis, qui de altera extremitate procedens, aduerſus ſeptentrionali eſt: & hunc meridiem iure uocitari facit locus, de quo incipit nobis dies. Nam quia ſentiri incipit à medio terræ, in qua medij eſt uſus diei: ideo tanquam quidam medidies, una litera mutata, meridies nuncupatus eſt. Sciendum eſt autem (ſubdit) quòd uentus qui per hunc ad nos cardinem peruenit, id eſt Auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, ut apud nos commendabilis eſt blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni caleſcit: & qui incipit frigidus, calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura pateretur, ut ex duobus æquo preſsis rigore cardinibus, diſsimili tractu flatus emitteretur. Nec dubium eſt noſtrum quoq; Septentrionem ad illos, qui auſtrali adiacent, propter eandem rationem calidum peruenire: & auſtrum corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandiri. Hactenus Macrobius, qui & ſcitiſsimè auſtri originem, & unde flare incipiat locum enarrauit: & qua ipſe qualitate præditus ſit ſecundum ſuam ipſius naturam, doctiſsimè explicauit. Spirat enim ab altero mundi cardine, (ut concors eſt omnium & Geographorum, & Medicorum, & Rei ruſticæ ſcriptorum, & orbis terræ indagatorum ſententia) & frigidus ſuapte natura eſt, uerùm per flammam torridæ zonæ (ut bellè hic Macrobius) ad nos commeans, igni admixtum caleſcere. Quæ ratio efficit, ut calidus nobis appareat, talíſq; ob eam quam media uia concipit flammam, ad nos perueniat. Itaq; quod unum nobis à principio explicandum fuerat, Auſtrum uentum origine atq; natura ſua frigidum eſſe, & cur calidus ad nos perueniret, id me magna fide docuiſſe, non tam ſummorum uirorum ſententijs, quàm demonſtrationis robore firmo, ex ipſa mundi forma extremíſq; illius cardinibus: unde auſter & aquilo uentorum præcipui (ut uult

Cur Auſter calidus.

uult Ariſtoteles, ſpirant) arbitror. Finem faciam, ſi illud tantum addidero, Verùm non eſſe quod à priſcis omnibus de torrida zona exiſtimatum hactenus fuit, incultam nimijs ardoribus inhabitatamq; eſſe: cùm recentiorum ad eas partes nauigationes oppoſitum omnino experimento doceant. Americus enim Veſputius, in ſuarum nauigationum Epitome cap. CXIIII. & CXV. Caput uiride ſub torrida zona ſitum eſſe, teſtatum reliquit: eſſeq; continentem inibi uaſtam, & benè cultam, omniumq; rerum feracem & diuitem, terramq; Parias uocatam, immenſam ſcilicet prouinciam, innumeraſq; inſulas probè cultas in torrida zona conſiſtere, plena fide libro nauigationum primo teſtatur. Id ut intelligamus, quæ ſciri poſſunt, non eſſe adhuc omnia intellecta, & meliora atq; maiora nobis indies magnorum uirorum induſtria explicari. magnis enim acceſsionibus diſciplinas & optimas quaſq; artes indies illuſtrari ac perfici, ipſoq; rerum uſu cumulatiores & clariores effici experimur.

In quibus Hippocrates à Galeno arguatur.

ENARRATIO II.

VERITATEM unam rerum omnium pulcherrimam atq; diuiniſsimam, cuius unius ductu ſapimus & intelligimus, inq; abditiſsima penetramus, & inuoluimur: tanti eſſe debere, tantiq; fieri à nobis priſci omnes exiſtimauerunt, ut eam ipſam ſecundum Deum colendam, & cæteris rebus omnibus anteferendam ſummo ſuo merito iudicarint. Vt cuius ſtudio atq; amore qui accenduntur, poſthabitis rebus cæteris cunctis, huic uni inhærendum, hanc unam amplectendam atq; ſectandam præcipuè ducant. Eius porrò rei dare præclarum & graue teſtimonium Ariſtotelem ipſum ſummum philoſophandi magiſtrum poſſumus, qui etſi doctorū cultui, ac reuerentiæ amicitiæq;, tantum quidem iure tribuendum, quantum nemini alteri rei cenſuerit: huic tamen ueritatem non paulò plurimùm præferendam, magna certè religione eſt arbitratus. De ſummo enim bono tractationem ingrediens: atq; idearum rationem euertere uolens (quas quidem ipſas Socrates atq; Plato induxerant) æquum eſſe ueritatis retinendæ cauſa, ſua quenq; decreta tollere, philoſophos præſertim: & pluris ueritatem quàm amicos æſtimare, (etſi chariſsimi ij ſemper ſunt habendi) magna certè ratione aſſeuerare eſt uiſus. Sic quoq; Galenus in artis medicæ cōſtitutionis atq; naturalium facultatum libris, cum qui ſupra reliquum uulgus excellere, eminereq; uelit, huic uni ueritatem imprimis expetendam, eiq; ſoli in tota uita ſtudendū, neglectis ijs omnibus, quæ uulgus admiratur, (ſi modò præſtare ſe cæteris in animū inducat) ueriſsimè quidem affirmauit. Huius unius ſtudio ita incenſum Galenum fuiſſe legimus, ut uulgi fama longum ualere iuſſa, minimè ſanè ſollicitus quid de ſe imperitū uulgus ſentiret, unius tantum ueritatis ſcientiæq; amore flagrarit, nullam eſſe, nec honeſtiorē, nec diuiniorem poſſeſſionem ratus. Tantum huic excolendæ ac proferendæ ueritatis ſtudio tribuiſſe eundem ſcimus, ut ne Hippocrati quidem ſummo medicinæ pa-

1. Ethicorū.

7. Meth.

renti atqꝫ magiſtro, ſi qua in re pro humani ingenij imbecillitate lapſus illi fuiſſe eſt uiſus, uſpiam pepercerit. Non calumniandi ſanè, aut laceſſendi cauſa, nominiſqꝫ ac famæ eleuandæ ſtudio (qua alioqui præclariſſima & admirabili utebatur) ſed ut poſthabita etiam magiſtri obſeruantia, ei ſe religioni adſtringere noluit, quin magiſtri uerbis minimè adiuratus 3. de Criſibus ſæpe pro ueritate aduerſus illum ſteterit: & quem honoris cauſa omnium nobis bonorum autorem & ducem, diuinumqꝫ hominem appellare ſuopte merito conſueuit: interdum erroris arguere, errataqꝫ illi ſua monſtrare & inuulgare haud erubuerit. Teſtimonio ſint quæ in hunc locum ex omnibus Galeni monumentis, ueluti in aceruum congeſta, ex profeſſo àttuli. Ex quibus quanta animi fiducia ueritatis nitorem ac firmitatem àduerſus etiam ſummum artificem ſit tutatus Galenus, & quantopere illi patrocinatus, planum facerem & explicatum. In id profectò, ne & nos pro ueritate decertare, contentiones ſuſcipere, aduerſus etiam præiudicatam & in hominum mentibus infixam opinionem (ſi quando uſus fuerit) ſtare uereamur. Ne'ue etiam ſi noſtra pro ueritatis amore dignè refelli, demonſtrationumqꝫ uiribus infirmari ſenſerimus, ægrè id, moleſteqꝫ feramus. Homines nos eſſe meminerimus, imbecilla natura, infirmo ingenio, exiguo captu: nos ipſos noſcamus: nec ita ſolidam habere nos rerum de quibus tractamus notionem temerè confidamus: non ut labi & errare, neſcireqꝫ & ignorare, quæ ſcire nos arbitramur, poſſimus. Ac proinde Carneades nihil nos ſcire, ſed opinari non ſine magna ratione eſt arbitratus: & hoc unum tantum ſe ſcire Socrates eſt profeſſus, quòd nihil ſciret. Sed iam quibus in rebus Hippocratē Galenus arguat uideamus.

Arguit imprimis Hippocratem Galenus, non ſeruatæ proprietatis, quòd tempeſtatem iuſtò ſicciorem parum uſitatè ac impropriè Squalorem appellauerit: cùm in uſu ſit, non ſimpliciter ſicciorem tempeſtatem, ſed extremè ſiccam ita nominare. Legendum commentario primo in primum Epidemiorum.

Improprietatis rurſus.

Commentario tertio in eundem primum Epidemiorum: quòd Circuitus nomen non propriè uſurparit: tum & in Dierum decretoriorum enumeratione, mendacij: quòd decimum & uigeſimumoctauum inter decretorios dies repoſuerit.

Obſcuritatis.

Commentario ſecundo in ſextum de Popularibus morbis in his uerbis. [Viriditas ſplendida.] Igitur (inquit Galenus) cùm uox hæc per ſe obſcura ſit, adiecta hac dictione, ſplendida, maior adhuc obſcuritas oritur. Difficile nanqꝫ eſt excogitare (ſubdit Galenus) quid nam per hæc uerba, Viriditas ſplendida, ſignificare uoluerit.

Et item obſcuritatis rurſus, commentario in tertium de Ratione uictus acutorum: cùm uinum dulce alio efficacius ſputum elicere dixit: quòd non ſatis explicuerit, ad quod nam aliud dulce uinum comparans educere ſputum dixit. Et commento primo in librum de ijs quæ in medicatrina fiunt, cùm nimiæ breuitatis Hippocratem inſimulans, dedita

opera

opera his uſum affirmat: Eorum more qui enuntiare obſcurè aliquid uoluerint. Vbi enim (inquit) unius aut duorum, aut ad ſummum trium nominum, aut uerborum adiectione, clara reddi tota oratio poteſt: quo pacto obſcuritatem non fuiſſe affectatam dicendum eſt? Et rurſus Commentario tertio in eundem librum: An (inquit) Hippocratis quoque hanc orationem rectè explanem (de attenuatis partibus reficiendis ſermonem inſtituens) affirmare non auſim, cùm obſcura admodum ſit, & probabilitate quadã, non ſcientia aliqua certa declarari queat. Et item Aphoriſmo XL. ſeptimæ ſectionis, ignorare ſe illius mentẽ eo in Aphoriſmo ingenuè confitetur.

Non exactæ narrationis.

Commentario ſexto in ſextum Epidemiorum. Quòd cùm quæ ægroto cuidam acciderint pulchrè narraſſet, mortuus'ne ſit, an euaſerit (quorum cauſa reliqua omnia ſcripta ſunt) dicere prætermiſerit. Et rurſus Commentario tertio in librum de Articulis, quòd diſcretam ac diſpartitam eſſe coſtarum dearticulationem ignorauerit, adeóq; prætermiſſum ab eo ſit. Ac rurſus Aphoriſmo XLIII. ſecundæ ſectionis, nonnihil prætermiſiſſe Hippocratem ſub finem Commentarij teſtatur. quod eo in Aphoriſmo magna ex parte dicere omiſerit.

Mendacij.

Commentario in primum Præſagiorum, Aphoriſmo XXXIIII. quòd dixerit tumorem in ilijs ab initio breui futuram mortem ſignificare. At uerò id (ait Galenus) niſi aliquid intimum afficiatur, mendacium eſt. Nam muſculi in ilijs ſi inflammatione laborant, inferre mortem qui poſſunt? niſi ſanè raro. Itaque (ſubdit) confuſius indefinitiusq; talem dictionem ſcripſit.

Inexquiſiti & improprij ſermonis.

Commentario in ſecundum Præſagiorum, quòd dictione peſtiferi impropriè ac minus exquiſitè ſit uſus. In enarratione digitorum ac pedum in morbis nigreſcentium, Aphoriſmo nono eiuſdem libri. Et Aphoriſmo XXVI. ſextæ ſectionis, improprietatis enim inibi arguitur Hippocrates. quòd impropriè dictum ſit, ardentem febrem à tremore ſolui.

Superflui ſermonis.

Commentario XV. in ſecundum Præſagiorum, quòd ſuperfluè ſcripſerit, Bis aut ter die, ſemel noctu deieciſſe oportere hominem: quod abundè fuerat dixiſſe, quemadmodum homini fuerat conſuetum.

Non ſeruati ordinis.

Commentario XVII. ſecundi Præſagiorum, de ſubruffa egeſtione loquens, de qua inter initia eius tractationis continuata ſerie, non interpellata, quemadmodum fecit Hippocrates diſſerendum erat. Et item ſexto Methodi medendi. Eorum (inquit Galenus) quæ inordinata ſunt, & quæ parum ſunt ab Hippocrate definita, quædam definiamus, & in ordinem diſponamus.

Negligentiæ.

Commentario primo in tertium Prædictionum: cùm ſe integrè ea de

diebus decretorijs explanasse testatur, quæ ab Hippocrate negligentius fuerant prodita. Et rursus commentario secundo in secundum de Ratione uictus acutorum. Quòd affectiones eas quæ fomentis uel humidis uel siccis egent, non recensuerit: quæ si recensuisset, subdit Galenus, orationem profectò suam tantò perfectiorem melioremq́, quantò & legentibus ipsis utiliorem fecisset.

Inconditi sermonis.

Commentario in caput septimum tertij Prædictionum, de affectibus qui in capite, ore, & faucibus affligant. incondité (inquit Galenus) rem quæ ad prædicendum maximè conducit: sed recto ordine texitur hunc in modum: Capitis dolor uehemens & continuus cum febre, si quod ex indicijs extiterit exitiosis, integrè lethalis est. Rursus uerò commentario secundo in librum de ijs quæ in medicatrina fiunt solœcismi admissi damnat Hippocratem Galenus. legendum commētario XXIII. in eundem librum.

Confusæ & inordinatæ traditionis.

Commentario in secundum de Ratione uictus acutorum. cùm inordinatè quædam ab Hippocrate conscripta esse, ipsumq́ scoporum multitudine confundi testatur.

Inordinati, incompositi, & diminuti sermonis.

Commentario in tertium de Ratione uictus acutorum, statim ad principium, in uinorum catalogo recensendo. Non incompositè solùm (ait Galenus, de Hippocrate loquens) inordinatèq́: uerùm quoq; & diminutè, uinorum catalogum fecit.

Ineptitudinis.

Commentario primo in librum de fracturis. Quod de sagittandi arte nonnulla ineptè tradiderit Hippocrates (sagittariam artem inquit Galenus) in testimoniū afferri stolidum summoperè est, meliusq́; erat si commemoratum penitus ab Hippocrate non fuisset: quàm si hoc studio fuisset conuictum.

Improprij sermonis.

Commentario primo in librum de Articulis. Quòd humiditatem in articulis ob neruorum connexionem fieri sit testatus.

Prætermissi sermonis.

Commentario tertio in librum de articulis. Dum de costarum dearticulatione, ut suprà monuimus, sermonem instituit.

Insufficientiæ.

Tertio Aphorismorum commento aphorismi XXVIII. cuius initium, Plurimæ autem passiones puerulis. Et XXIX. eiusdem sectionis. Et sexagesimo primo quartæ sectionis.

Erroris.

Commentario in Aphorismum LXXIX. quartæ sectionis, cuius initium, Quibus in urinis arenosa subsistunt, & cætera.

Obliuionis.

Commentario in Aphorismum LXII. quintæ sectionis, cuius initium, Quæcunq; frigidos & spissos uteros habent.

Non

Non limitatæ orationis, & imperfectæ, atq; inſufficientis.

Sexto Methodi medendi. Ego nanque (inquit Galenus) non eo conſilio ut nemo Hippocratis libros legat, ad hoc opus ſcribendum acceſsi. Verùm quoniam is mihi primus idonea uſus eſſe uia uidetur, nec tamen eam totam compleuiſſe, cùm quædam minimè limitata, quædam imperfecta, obſcuraq; ab eo prodita inuenire liceat. Idcirco ipſe tum omnia ea lucidè explicare, tum quæ parum diſcreta ſunt, diſtinguere: tum quæ deficiunt ſupplere ſtudui.

Interdum indiſtincti ſermonis arguitur Hippocrates, ut ſeptimo Aphoriſmorum commento trigeſimo.

Hæc ſunt, in quibus Hippocratem à Galeno ueritatis tuendæ aut proferendæ cauſa, laceſsitum eſſe diutina lectione obſeruare potuimus. Quæ in id à me de induſtria collecta ſunt, ut uni tantùm ueritati philoſophos ſtudere: eiq; nauiter incumbere debere, uel hoc uno Galeni exemplo monſtrarem. Nec profectò mirum Hippocratem ſummum medicinæ magiſtrum, eximiumq; ueritatis cultorem, interdum à recti uia ueritatisq; ſcopo deflexiſſe: quòd uel Mercurij Triſmegiſti uetuſtiſsimi philoſophi teſtimonio, nuſquam ſit inter homines ueritatem inuenire: quòd illa in ſolis æternis corporibus, non in caducis & materia conſtantibus perſtare poſsit. Quamobrem ſi conſtitutio noſtra (quod ille ad Tatium ſcribens teſtatur) ne principio quidem ueritatem eſt nacta, quo pacto liceat nobis ueritatem intueri, aut eloqui, aut cogitare ſolum, niſi Deus id uelit? Vniuerſa igitur (ſubdit) ò Tati, ſupra terram, non ipſa ueritas ſunt: ſed ueritatis imitationes, & umbræ, & ne hoc quidem omnia: ſed perpauca. Cætera planè ò Tati ipſum mendacium & error ſunt, & phantaſiæ ueluti ſimulacra quædam. Atq; eadem Iamblici ſententia eſt. Quibus illud Regij prophetę aſtipulari uidetur, quod Pſalmo centeſimo decimoquinto ſcriptum eſt. Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax. Nos uerò tota mente atq; animo id agamus, id omni ſtudio ſectemur, ut quàm proximè ad ueri legem accedere, uera cogitare & loqui, quà datum nobis eſt contendamus: id enim ueritatem eſſe Mercurius arbitratur.

Pueris acuto aliquo morbo tentatis, & habitioribus, commodè ante annum decimumquartum mitti ſanguinem poſſe.

ENARRATIO III.

MITTENDI ſanguinis plures eſſe in curãdis morbis propoſitos ſcopos, nemini cuiquam in Galeni monumentis paulò diligentius uerſato, non longè perſpectiſsimum eſſe puto. Non ſolùm enim qui curatur affectus, ſæpenumero ſi à plenitudine fiat, ſe ea uacuatione, quæ per ſanguinis fit miſsionem, auferendum indicat: ſed & unà cum eo ætas, corporis habitus, tempus, regio, cœli conſtitutio, conſuetudo, uitæ ratio coindicant: & uel ad hanc ipſam obeundam, ſi probè cum morbi natura conſentiant:

uel ab ea si repugnent, nos reuocent ac plurimum dehortentur. Quæ docta Galeni cum libro de Sanguinis misśione, tum I X. & X I. Methodi, & mille aliȷs locis sententia est. Primò enim artis curatiuæ ad Glauconem, ea ex professo tradens, quæ in cōsiderationem ritè curanti cadere debent: curationis omnis scopos ita nobis proposuit. Qui omnia (inquit) quæ secundum naturam, & præter naturam diuisionis artificio complectitur, atq; ab omnibus sufficientes sumit indicationes: hic solus, quantum humanis permittitur uiribus medendo non errabit. Si quis enim (idem paulò pòst subdit) primum distinxerit eam quæ secundum ætates differentiam, eam quæ secundum temperaturas atq; potentias, cæteraúe quæ in hominibus insunt, colores dico, atq; calores, habitudinesq;, industrias, assuetudines, atq; animi mores: his quoque adiunxerit eam quæ maris à fœmina differentiam, & quæcunq; ad regiones, & temporum pertinent status, hic ad propriam laborantis naturam agnoscendam proximè accedet. At uerò in iȷs sumendis indicationibus, quæ ab uacuandi ratione petuntur, ætatem imprimis considerandam esse, ac corporis uires passim obtrudit Galenus. Saluberrimum (inquit) est in febribus uenam incidere, non continuis modò, uerùm etiam omnibus quas putrescens humor concitat: ubi præsertim nec ætas, nec uires prohibent. Et I X. Methodi, dum mittendi sanguinis scopos tractat, ad naturam & ætatem imprimis attendendum esse iure quidē optimo affirmauit. Traditionem sanè hanc ab Hippocrate edoctus, qui in acutis morbis sanguinem detrahendum, si & æger ætate floreat, & uiribus abundet, magna ratione consuluisse est uisus. Ex ætatum uerò albo duas tantum ab ea quæ per sanguinis fit missionem uacuatione, summouit, puerorum & senum. Quòd puerorum ætas ad digerendos exhalandosq; succos suapte natura propensa sit. Senum uerò inualidior & infirmior, quàm ut uacuationem huiusmodi ferre posśit. Quamobrem cùm & in alteris ob substantiæ eorum molliciem, eius ipsius dissipationem, atq; exinde uirium dissolutionem: in alteris uerò natiui caloris extinctionem metuat: magna sanè ratione tam pueros quàm senes à uenæ sectione cohibuisse est uisus. Pueri enim perpetuò propter ætatem, ad exhalandos digerendosq; corporis succos sunt natura propensi: eorumq; substantia propterea quòd est omnium humidisśima ita omnium facillimè digeritur ac dissipatur, quò minus uacuantis præsidiȷ eget: cùm habeat ex seipsa unde naturaliter uacuetur. Ob id pueris ante annum decimumquartum uenam secare haud quaquam audet Galenus.

11. Meth.

a de Rat. uic. acut. text. 16.

9. Meth.

9. Meth.

Οὐδὲ οὖν παῖδας φλεβοτομήσεις μέχρι τεσσαρεσκαιδεκάτης ἡλικίας, μετὰ δὲ ταύτην ἐὰν αἷμα πάμπολύ τι φαίνηταί ποτε ἠθροισμένον, ἦδ' ὥρα τοῦ ἔτους ἐαρινὴ, καὶ τὸ χωρίον εὔκρατον φύσει, ἢ ἡ τοῦ παιδὸς φύσις ἔναιμος, ἀφαιρήσεις ἔτι μᾶλλον αἷμα ἐν κινδύνῳ ἐφεστῶτα, περιπνευμονίας, ἢ συνάγχης, ἢ πλευρίτιδος, ἢ τινὸς ἄλλου ὀξέως καὶ σφοδροῦ νοσήματος.

Nec pueris (inquit libro de Curandi ratione per sanguinis misśionem Galenus) uenam secabis usq; ad quartumdecimum ætatis annum: post quem si multus congestus sanguis appareat, tempusq; anni uernum fuerit, regioq; natura temperata, & pueri natura bene sanguinea, sanguinem minues:

minues: idque multò magis, si aut peripneumoniæ, aut anginæ, aut pleuritidis, aut alterius acuti grauisque morbi periculum incumbat.

En apertis uerbis prolatam Galeni de mittendo in pueris sanguine sententiam: illi sanè ætati decimumquartum præfiniens annum, quòd ante id tempus memorata ex sanguine misso dissipationis substantiæ tenerioris incommoda uereatur. Quum enim ætates ut III. Aphorismorum commento XXX. & V. Aphorismorū commento VII. uult idem Galenus, per septimanas distinguantur annorum, ut prima quidem septem sit annorum, secunda quatuordecim: ante hanc exactam mittere sanguinem reformidat: sed tum primùm, ubi illam attigerint mittere sanguinem audet: quòd tum primùm solidescere puerorum substantia incipiat, nec ita sit fluxioni parata, uiresque firmiores. Verùm cùm id ante eam ætatem prohibuit Galenus, unum hoc tantum spectasse uidetur, ne ab immodica uacuatione mollis puerorum substantia dissiparetur. Solebant enim tum temporis medici, quàm nunc copiosius sanguinem mittere: quam sanè copiosam uacuationem pueri ferre non poterant. Ob id ego de ea sanè quæ tum in usu erat pleniore uacuatione intellexisse Galenum, iure optimo arbitror: cùm pueris ante decimumquartum ætatis annum secari uenam prohibuit. Quod eo argumento conuinci uel nullo negotio potest, *Lib. de Sanguin. missio.* cùm idem met alio loco pueris etiam parcè mittere sanguinem audet. Minus (inquit) detrahimus, quàm plenitudo commonet: quod ad ætates attinet in pueris: quod ad corporis habitus in candidis, & quibus mollis teneraque caro est. Hac quidem sententia non omnino non detrahendum, sed parcè & modicè detrahendum pueris sanguinem suadet: minus scilicet, quàm plenitudo postulat. Nam etsi uacuatio huiusmodi, plenitudini non ex æquo respondeat, quod reliquum est sperat Galenus, naturæ beneficio (quòd raro & molli corporis habitu præditi sint, & succos habeāt effluxioni paratos) superatum iri. Ob id sanè inferiorem plenitudini iubet fieri detractionem, ne si par aut superior fiat, nimium de molli & tenera substantia dissoluatur. At uerò etsi prudentius factum ipse existimo, ut quoad fieri possit, à mittendo in pueris sanguine abstineamus: tamen si & morbus grauis urgeat, & pueri paulò plenior habitus, beneque temperata natura fuerit: terreri à sanguinis missione minimè debemus. sed illam (si modò parca fiat) incunctanter obire minimè ueriti aut uirium aut teneræ substantiæ dissolutionem. Quum enim ualentibus uiribus pueri præditi suapte natura sint: caloreque natiuo multo abundent, quid prohibet ijs commodè, ubi res ipsa postulat, sanguinem mitti? Si enim in acutis *4. de Rat. uic. acut. text. 10.* morbis mittere sanguinem Hippocrates iubet, ubi æger ætate floret & uiribus abundat: cùm isthæc ipsa pueris habitioribus insint: cur non, si morbo acuto aliquo tententur, uti pleuritide, angina, peripneumonia, ardenti febre, sanguinem parce mittemus? Nam quod quidam ex misso sanguine, puerorum prohiberi incrementum causantur, id neutiquam duco metuendum. Cùm enim facultatum naturalium, quæ in omni ali- *1. Aphor. comment. 15. & 6. de Sympt. cau.* menti ratione operantur, robore pueri cæteris ætatibus præstent: (ut pluries testatur Galenus) si quid materiæ ad incrementum aptæ sangui-

nis miſsione ademptum eſt (quod ſanè minimum eſt) id nullo negotio confeſtim reſarcitur. Caloris natiui & facultatum naturalium firmitate, functionisq́ inde manantis perfectione, atque celeritate: quibus rebus pueri maximè pollent. Ego enim ipſo uſu, longaq́ experientia edoctus, felici ſucceſſu in pleuritide, & ardenti febre pueris octauo, nono, decimo, & undecimo ad uſq́ quartumdecimum commodè ſanguinem miſi, nulla inde inſecuta noxa, ſed contrà confeſtim leuato morbo. Quomodo enim ſi bene habitus puer, uel lapſu ex alto ſauciatus, uel pleuritide acuto'ue alio morbo affectus grauiter prematur, ſperemus noxium humorem halitu digeri poſſe? aut non potius impactum & putreſcentem immedicabilem parere noxam? Hanc in filio infante trimo uitare cupiens Auenzoar audacter illi uenam ſecuit: Quod quanquam rectum ab errore conſequens, neotericorum nonnulli, ac tanquam temerè factum interpretentur: non ſine magno id eum conſilio, magnaq́ urgente neceſsitate, in filio tantum alioqui in medicina parentem feciſſe, iure exiſtimandũ eſt: quod & euentus rei felixq́ ſucceſſus poſtea comprobauit. Sic Rhaſes ſeni decrepito cuidam ualenti uiribus, & acuto morbo oppreſſo, ſanguinem rectè miſit. Quorſum hæc? ut ne tantum ætati tribuamus, quin morbo congruis auxilijs opitulemur. Nam quæ ætas ualidos morbos incurrere ipſa poteſt: cadem & auxilia præcipua in id morbi parcè & temperatè adhibita, perferre ſine ulla noxa poterit. Nullam enim noxam ex modico ſanguine detracto ea ætate conſtituti percipiunt: quod ego ſæpe pueris pleuritide affectis ſanguinem mittens magna fide expertus ſum.

Sed quando in ætatum mentionem hoc orationis ductu incidimus, haud alienum fore uidebitur, ſi ad modum menſuramq́ celebrandæ in pueris uacuationis, ætatum omnium fines initiaq́ ex Galeni ſenſis huc conferamus. Ex his enim perſpectis, quantum unicuiq́ tribueudum ætati, & quantum noxij humoris pro ætatis ratione hauriendum, perſpectiſsimum fiet. *Aetas quid.* Aetatem igitur, temporis uitam dimetientis progreſsionem quandam eſſe liquidum eſt. Aetates porrò Galenus I. Aphoriſmorum commento XIII. quatuor in uniuerſum eſſe uoluit: Iuuenum, uigentium, conſiſtentium, & ſenum: ſub iuuentutis ætatem pueros comprehendens, & eadem ætatum diuiſio in definitionibus medicis perhibetur. & ſi has ætates certo & exacto annorum numero circumſcribere non ſit: ſed cum latitudine quadam, ut VI. de Sanitate tuenda ſcribit Galenus. Aetas prima quæ & puerorum, calidiſsima eſſe cenſetur. quòd qui in ea ſunt plurimo natiuo calore abundent, uti octauo de Placitis Hippocratis *Aphoriſ.14.* & Platonis exactè à Galeno, & I. Aphoriſmorum ab ipſo Hippocrate teſtatum eſt. Qui creſcunt inquit plurimo innato calore abundant. Po*Vbi ſuprà.*ſtrema quæ & ſenum, frigidiſsima. unde eſt illud Hippocratis, ſenibus parum calidi innati ineſt, ob idq́ febres in eis acutas non fieri, quòd frigidum ſit eorum corpus. Quæ in medio ſitæ ætates ſunt, ad portionem uel calidiores uel frigidiores cenſeri debent; prout alteri extremorum plus minus'ue acceſſerint. Quæ enim pueritiæ coniunctiores, eæ calidiores: quæ ſenectæ, frigidiores ſunt. In has porrò ætates non omnes eodem temporis

poris spatio incurrunt: sed alij citius, tardius alij. Pubescunt enim celerius quidam atque senescunt, alij tardius, prout quisque feliciorem à natura constitutionem aut infeliciorem sortitus fuerit. Benè enim nati, robusto corpore, & quietam ac beatam uitam agentes, celerius quidem pubescunt, sed senescunt tardius, & longæui sunt. Contrà infeliciter nati, infirmo corpore, ualetudinarij, & qui seruilem uitam multisque curis implicitam uiuunt: ij sanè ocyssime citato cursu ætates omnes permeantes, & breui senescunt, & citò moriuntur. Quæ sanè uarietas, caloris in homine mensura, eiusdemque uelociore uel tardiore dissolutione contingit. ut I I I. Aphorismorum commento X X V I I. locupletissimus est testis Galenus.

Aetatum distinctio. *1. Aphor. comment. 12.* *Pueritia.* *Infantia.* *Pubertas.* *Adolescentia* *Iuuentus.* *Virilis ætas.* *In dialogo de Senectute.* *3. Aphor. comment. 30.* *Senectus.* *5 de Sanitate tuenda.*

Prima itaque uitæ hominis periodus, ab ipso natali ortu in annum decimumquartum porrigitur, autore Galeno: & hanc pueritiæ ætatē dicunt, cuius prima pars ea qua neque fari, neque ingredi puer potest, rectè Infantia nominatur. Pueritiam proximè Pubertas sequitur: hoc est, ætas ea qua pubescere pueri incipiunt: à pube & ipsa dicta, hoc est lanugine, quæ circa pudenda oriri id temporis incipit. Quod quia maturitatis quasi cuiusdam est signum, factum est, ut tum puberes mares dicti sint, quàm primùm ad generandum sunt apti. Ea porrò (ut I I I. Aphorismorum commento X X V I I. & conceptis uerbis quinto Aphorismorum commento V I I. testatur Galenus) à decimoquarto exacto, in uicesimūquintum producitur. Adolescentia eiusdem autoris testimonio quinti Aphorismorum commento I X. anno decimo octauo incipit: finitur uicesimoquinto. Hæc sanè pubertatis pars est, uti & Galenus ipse libro eodem, commento V I I. affirmat. cùm pubertatem post decimumquartum ad uicesimumquintum extendi annum pronuntiauit. Adolescentiam florens ætas seu Iuuentutis sequitur, quæ & nonnunquam consistendi ætas appellatur, quòd eam qui attigerunt augeri desinant: sed quam tum nacti sunt, corporis magnitudinem in ea consistere dicantur. Incipit autore Galeno V. Aphorismorum commento I X. ab anno uigesimo quinto, finitur trigesimo quinto. Inter iuuētam porrò & senectam altera quædam interest media, quam Virilem nominant: constans ea, & media Ciceroni dicta est. Hæc Græcis παρακμαστικὴ, hoc est, decrescens seu declinans dicitur: quòd tum uirium in homine robur minui atque decrescere incipiat. ut I I I. Aphorismorum cōmento X X X. & V. de Sanitate tuenda, sub libri finem, testatur Galenus. Durat porrò ab anno trigesimo quinto in quadragesimum nonum, Quæ adolescentibus ætas continuatur (ait Galenus) ad duas sequentes septimanas extenditur: in qua ætate omnia uitæ munia, æquè atque illi qui in uigenti ætate consistunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores sufficiunt. Nam ex adustione, & algoribus, & humi cubatu, uigilijs, atque repletione plus quàm illi offenduntur. Vltima, quæ huic coniuncta, & tempore proxima est, Senectus appellatur: quam in tres disiunxit partes Galenus. Prima senectutis pars ea est, in qua qui positi sunt ciuilia obire munia, nec adhuc per nimiam uirium infirmitatem cessationem à laboribus impetrauerunt: quos Græci ὠμογέροντας, hoc est cruda uiridique senecta præditos appellant.

Quod

Quod & poëta noſter aptè uſurpauit Aeneidos ſexto de Charõte loquẽs: Iam ſenior (inquit) ſed cruda Deo uiridiſq; ſenectus. Ab anno quinquageſimo in ſexageſimum pars ea porrigitur. Secunda hac ipſa infirmior nec obeũdis laboribus amplius apta, initium habet ſexageſimum annum: finem ſeptuageſimum. Quam tandem extrema eademq; miſerrima uitæ pars excipit, quæ decrepita ætas, ſeu ſumma ſenectus meritò appellatur: in qua labefactatis ac penè perditis ſenſibus omnibus, conuulſis corporis uiribus, effœta natura quid aliud quàm uox & umbra (ut Euripides cecinit) qui in ea ſunt dici poſſunt? Huius ſpatium ab ſeptuageſimo anno in uitæ finem producitur, qui ferè octogeſimus annus eſt. Dies enim annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: aut ad ſummum octoginta, & amplius eorum labor & dolor. ut in Pſalmis diuinitus cecinit Dauid. Itaq; ut eò redeat, unde deducta eſt narratio, in prima ætate ſi mittendus occaſione graui aliqua ſanguis ſit, perparcè id cauteq; agendum. In adoleſcentia & florenti ætate audentius, atque confidentius obeundum. In uirili ætate, præſtandum quidem: ſed attentius atque maiore conſideratione. In ſenectute omnino abſtinendum, etiam ſi ſeptuagenarios ſenes ſecta uena uacuaſſe ſe Galenus teſtetur. Si qui tamen cruda uiridiq; ſenecta, ac lacertoſo & bene compacto corpore ſint, præſenſq; aliqua magna neceſsitas urgeat: ijs (parcè tamen) mitti ſanguis poterit. Decrepitos; & his proximos intactos relinquemus, ne una cum frigido exhauſto ſanguine, uitam quoque profundamus.

Decrepita ætas. Summa ſenectus.

Pſalmo 90.

Lib. de Sanguinis miſsio.

Ad conceptum facientia, genitaleq; ſemen corroborantia. Pro illuſtri quadam muliere ad illius maritum uirum illuſtrem.

ENARRATIO IIII.

ARISTOTELES philoſophorum omnium maximus: idemq; rerum naturæ ſcientiſsimus, uir ornatiſsime, nihil æquè in hac noſtra uitæ quaſi fabula, ad hominis felicitatem conducere arbitratur, quàm ex optima coniuge multam prolem ſuſcipere, quò liberis & ingenuis hominibus reſpublica abundare poſsit. Quod unum non tam conſeruandæ reipublicæ, quàm hominum ſaluti & immortalitati noua ſemper propagatione renaſcenti facere ſatis uidetur. Quamobrem omnium operum maximè ſecundum naturam eſſe ſibi ſimilem generare, idem ipſe literis teſtatum reliquit. Quid enim quæſo hominis naturæ congruentius dici excogitari'ue poteſt, quàm ſuam ipſius naturam ab interitu uindicare: ac noua poſteritatis ſucceſsione ex mortali immortalẽ reddere? quod maximum Dei munus ſummamq; in nos beneficentiam admiratus Galenus, in hæc uerba generationis cauſas in nobis eſt perſecutus: Maximè, inquit, immortalem ſi poſsibile eſſet, conata fuiſſet natura ſuam facere creaturam: id quod cùm materia non permitteret (ex arterijs enim, uenis, neruis & carne compoſitum, nõn erat poſsibile incorruptibile fieri) quod autem fuit poſsibile auxilium ipſi creaturæ ad immortalitatem id machinata eſt, inſtar

2. Oeconomicor. cap. 2.

Lib. 14. de uſu part. cap. 2.

inſtar boni cuiuſdam conditoris ciuitatis, in ipſo ſtatim principio non cohabitationem ſolam curantis: ſed qua ratione uel in æternum, uel ad plurimum annorum ciuitas eius ſeruetur prouidentis: ſic naturæ opera multis myriadibus annorum iam ſuffecerunt, & perdurarunt, & adhuc permanent, mirabilem quandam artem inueniente natura, ut ſemper pro animali quod corrumpitur, nouum aliud ſubſtituatur. Vnde factum eſt, ut conceptionis organa (quæ à generando genitalia dici Lactantius uult Firmianus) omnibus dederit animantibus, ipſisꝗ peculiarem quandam *Lib. de uer cultu. cap. 23.* uim ad generandum copularit concumbendiꝗ ineffabilem appetitum: à quo excitata animantia, prouident ſui generis ſubſiſtentiæ. Cuius ſanè rei gratia (quod Firmianus idem Lactantius ait) hoc ſibi quenꝗ proponere oportet, duorum ſexuum coniunctionem generandi cauſa datam uiuentibus eſſe, eamꝗ legem his affectibus poſitam, ut ſucceſsionem parent: cui diuinæ legi ſumma propenſione parendum eſſe benè inſtitutis hominibus idem autor ſanctiſsimè perſuadet. Cuius tu (opinor) implendæ cupidus, optimam tibi delegiſti coniugem: non tam forma quàm moribus, & animi eximijs dotibus ſpectandam: ex qua cùm pulchram ſuſcipere prolem percupias, conſilium ad id rei de me iure optimo poſtulaſti: rationemꝗ qua id arte quod maximè optabas conſequi poſſes. Quam ego & ſi parum præſtare me poſſe mihi planè ſim conſcius, quòd grandes materias (ut cum Hieronymo loquar) ingenia parua non ſuſtineant: tamen ne tibi iuſtiſsima de me petenti, non pro eo ac debeo paruiſſe uideri poſsim, En tibi quod in rem tuam eſſe ex probatiſsimorum autorum ſententijs, & experimento confido. Itaꝗ enarraturus quæ ad prolem maximè faciant: quæꝗ genitale ſemen roborare in id muneris credantur, ne æquo ſim longior, non omneis ego infœcunditatis cauſas enarrabo: quæ cùm & multiplices ſint, & non tam ad uirum quàm ad mulierem pertineant, ſilentio prætcribo: cùm nec quicquam ad præſens earum enarratio proſit: & ut ſe res tua habet, non facilè aut inueniri, aut explicari poſsint: cùm ego in te, neꝗ in coniuge tua fœmina lectiſsima (& ad ſobolem, ni mea me fallit opinio, aptiſsima) nullas conſpiciam ſterilitatis cauſas. Quamobrem ea tantum ſubijciam, quæ uenerem utcunꝗ remiſſam intendere, prolificumꝗ ſemen, innatumꝗ calorem in id muneris roborare poſsint, à uictus ratione ſermonis exordium ducens, quam huiuſmodi uult eſſe diuinus Hippocrates, ut ſano in primis ac ualenti corpore *Lib. de superfœtatione mulierum.* ſit, qui prolem deſiderat: ut cibis utatur quàm ualentiſsimis, & qui maximè nutriant: ut uino, quod & ualidiſsimum ſit, & uires augere maximè poſsit: ut uerno tempore, ut deſinentibus menſibus & ceſſantibus concumbat, ut intentè miſceatur, ualidoꝗ complexu in naturæ agrum genitale ſemen intrudat. Eius autoris (quoniam te ſapientum uerba uetuſtatem redolentia mirè delectant) ſententiam ad uerbum ſuppingam. Tempus (ait) conceptionis optimum eſt uernum. Vir autem crapula diſtentus ne eſto, nec uinum album potato, ſed rubrum, ualidiſsimum, meraciſſimumꝗ: cibariaꝗ quàm ualentiſsima comedito: ualidus ſanuſꝗ eſto: cibiſꝗ qui ad id negotium non faciant, abſtineto. Cùm uerò marem in-

generare

generare ferre'ue uolet, mensibus desinẽtibus & cessantibus misceto, maximéque intendito intro'ue pellito dum cupidè appetat, sinistrumque testem quantum ferre possis colligato. Hæc de concumbendi ratione Hippocrates, qui paucissimis uerbis omnem prolifici congressus rationem tradidisse mihi est uisus. Nos uerò diuini Hippocratis sententiam explicantes, omnem uictus rationem ei rei aptissimam ob oculos ponemus. Itaque hoc in primis curandum, ut ea alimenta sumantur, quæ & corpus calfacere & humectare, quasique succulentius reddere, & semen augere plurimum possint, flatum'que excitare: hoc præstant, Panis ex farina purissima probè subactus, modico sale ac fermento respersus, molliter coctus: Inter quadrupedum carnes hœdina pinguicula principatum obtinet, si Auicennæ credendum, atque uitulina: castrati item iuuenis si moderata sit pinguedine, quarum debet esse usus elixatarum: ut humidius concoctuque facilius alimentum præbeant. idque maximè si his ipsis carnibus per elixationem cicera, napi'ue misceantur: sic enim idem autor præscribit: Quæ uerò sicciora ex quadrupedibus euaserunt, qualia sunt ceruina, leporina, suilla fumo siccata, & eius generis, omittenda. Ex auitij generis conueniunt capi, & gallinæ iuuenculæ pingues, cum earum pullis, quorum testes ad semen augendum omnium probatissimi esse censentur: pulli item columbini pinguiculi, qui uel Rasis testimonio mirificè innatum calorẽ roborant, deiectasque suscitant uires: perdices item probè faciunt: sturni & phasiani, sed omnium superat uires catullianus passer, qui omnium testimonio mirè accendit uenerẽ, semenque auget. sed eo tamen non sæpe tibi utendũ censeo, quòd uehemẽti caliditate sua acrimoniam pariat, & mala qualitate acuta sanguinem & humores inficiat. Ex partibus uerò animantium, testes maximè probantur, præsertim gallorum, ut Aëtius sermone undecimo testatur: item & iecuscula potissimùm anseris & altilis gallinæ, quæ præstantissima esse creduntur: cerebella quoque & alæ maximè probantur, quòd & gratiores gustui sint, & facilius conficiantur: ouorũ quæ ex gallina & perdice sunt inter præcipua numerãtur: præsertim si mollia, sorbilia, cinamomo & zaccaro condiantur. Quamobrem eam ego confectionem ex ouis uinoque paratam, adiectis croco, cinamomo, & zaccaro (quam uos uulgato nomine sambaion uocatis) maximoperè laudauerim: ut quæ & promptè conficiatur, & alimentum maximè salutare præbeat. Auicenna piscium etiam oua in hanc rem commendat: ut potè lupi, lucij, & eius generis piscium è libero mari producũtium. Inter legumina ciceri præcipua laus, quòd & abundè calfaciat, & flatum pariat, multique sit alimenti. Secundas partes faba obtinet: præstiterit autem si hæc exquisitè cocta, orali setaceo transmittantur, & cremori nonnihil mentæ, & piperis adijciatur: nam menta (ut Auicenna ait) seminaria uasa uehementer corroborat, & genitale semen ualidum reddit. piper etiam celerius coctionem adiuuat, & in corpus digestionem molitur. Ex oleribus menta, & eruca præcipua habentur. Cerealia ex quibus fercula fieri solent, oriza in primis habenda, ad hæc cremor ptisanæ, amylum, & quæ ex frumento puls conficitur: sed hæc nimis inflat,

Fen 20. tertij. cap. 21. tractat. 1.

5. Aphorism.

Cap. 35.

Fen 20. tertij tract. 1. capite 21.

Vbi suprà, et cap. 32. eiusdem Fen.

flat, uentriculoq; negotium facit. Præstantiora erunt si sufficienter cocta, ex iusculo pinguiore carnium assumantur: uel amygdalino lacte, ubi carnium esu prohibemur. Item si illis zaccarum & cinamomum abundè fuerint commixta. Fructus sint pensiles uuæ, & passæ, item recentes ficus exactè maturæ, nuclei pinei præ cæteris omnibus sint in usu: item & auellanæ, si modò ritè confici possint. nam in uentriculo moram trahunt, & ægrè descendunt: flatu tamen suo uenerem accendunt, præsertim zaccaro conditæ, aut ex melle assumptæ. Nucleos autem pineos ex rosacea madefactos, & zaccaro resperfos esse expedit. Inter radices bautiæ, bulbi, napi, præcipuè commendantur: si probè cocta atq; emollita modico pipere, & sapa conspersa edantur: nam & calida sunt, & flatuosa, qualia esse oportet, quæ semen uel generant, uel promouent, teste Galeno. Ex aromatibus crocus, cinamomum, piper, & chariophilli. Condimenta sint, quæ ex nucleis pineis, amygdalis ex zaccaro & rosacea parari solent: uelu ti martij panes uocati, item colymbades oleæ, atq; cappares conuenire uidentur. Bellaria & quæ secundis mensis apponuntur, sint citrij cortex conditus, coctana, pira & eius generis zaccaro excepta. In quem etiam usum carduorum capita (quæ nos carduos pineos) maximè conferre scripsit Auicenna. Potus sit uinum potens, rubrum, moderatè sumptum, caput tamen minimè tentans, nec nimis calfaciens, sed quod facilè in uenas feratur, & spiritus substantiam foueat: quale Valētinum uinum, & Turnonium, sed præcipuè Arelatense esse solet: temperetur tamen iuxta ipsius uim, & anni constitutionem; nam illud nosti, hyeme tum meracius, tum parcius: uere & æstate cùm copiosius, tum dilutius esse bibendum. Illud in uniuersum cauendum, ne uel nimia ingesta copia cruditatem, uel paucitas imbecillitatem afferat. Hæc de ratione uictus tantisper sint dicta.

3. de Simp. fa.

Fen 20. tertij trac. 1. cap. 21.

Polybius de ratione uict.

De concubitu autē hæc obseruato: Primùm, ut pro Hippocratis doctrina, uerno tempore plus cæteris anni temporibus in id operis intendatur: nam neq; caliditate nimia dissoluitur corpus, nec frigiditate impeditur: congressus uerò ea tempestiuior hora ad conceptum putatur, qua uacuatis uteri menstruis excrementis, aluus ad semen continendum paratior redditur. quo tempore si congressus fiat, marem gigni ut plurimum Hippocrates credidit. Id etiam præcauendum, ne frequens nimis concubitus fiat, nam concumbere non oportet ni res turgente corpore urgeat: quarta problematum, nono. Nam is præter id quod corpus exoluit, uiresq; debilitat, fœcunditati parum dexter habetur: inquiente utiq; Auicenna, semen frequenter concumbentis inutile, & infœcundum esse, æquè atq; infantis, decrepiti, aut ualetudinarij: quòd nimio congressu prolificus ille spiritus in semine contentus, prorsum euolet, unde frigidius reddi semen oportet: quod & ipsum sufficienter calidum, album, crassum, spirituq; & uitali calore plenum esse oportet, si Aristoteli & Galeno fides habenda. Sed neq; idem nimis extimescendus, nam rarus (ut tuus Cornelius ait) corpus excitat, frequens soluit. Eum autem frequentem esse intelligas uelim, qui ad naturam & uires utentis refertur; ac proinde is moderatus esse & salubris cognoscetur, quem corporis neq; languor, neq; dolor sequitur,

Ex Hipp. lib. de Superfœtatione. & Celso libr. 1. cap. 3.

lib. de superfœtatione.

Celsus lib. 1. cap. 1. Gal. 1. de Semine.

Fen 20. tertij trac. 1. cap. 13.

2. de generat. anim. cap. 2. Lib. 1. & 2. de Semine.

In Arte medicinali. quitur, & à quo (ut Galenus ait) quis se ipso quodammodo leuior factus, ac melius spirare uideatur. Proindeq́ tibi tuæ sunt expendendæ uires, & sciendum, quanto temporis interuallo abstinere salubre fuerit. Ego uerò rariorem & ex longis interuallis petitam uenerē, naturæ tuæ aptiorem crebriori existimo. Sit autem nocturna potius quàm diurna uenus: nam interdiu peior est concubitus (nimis utiq́ exhalato calore) noctu tutior: quòd uehementius tum sit innatum in nobis robur, calorq́ uegetior: sed ita tamen, ut neq́ diurnum cibus, neq́ nocturnum labor cum uigilia statim sequatur. Nam diurnum congressum insequens cibus, parum probè conficitur: nocturnum autem sequens uigilia aut labor, uires conuellit, corpusq́ siccat. Ne item distento plenoq́ uentre fiat cauendum. Nam ut Auicenna tradit, concoctionem prohibet, & motu inordinato crudum in uiscera rapit cibum, unde uarij generis morbi nascuntur. *Fen xx. tertij tract. 1. caput. 9.* Sed neq́ item inanito corpore & omnino uacuo ueneri indulgendum: quòd tabem concitet, & innatum extinguat calorem, uel eiusdem testimonio. Quamobrem aptißimum id erit tempus, quo prima in uentre atq́ secunda in iocinore concoctio celebratæ erunt, quam horam omnes ad uenerem aptißimam posuere. Ad hæc quòd non prius congressus fiat, quàm uesica aluoq́ exoneratis, sed maximè uesica. Nam ea intenta (quod *4. problemat. problema 20* Aristoteles tradit) parum probè concubitus procedit. Nec uerò mihi in præsens controuersia ea ac disceptatio quæ inter magni nominis uiros incidit, de concubitus hora silentio transmittenda est: ut ea probè cognita, salubrior horæ delectus ab ijs, qui concubituri sunt, sumi poßit. Galenus siquidem secundo de Tuenda ualetudine, illam Hippocratis sententiam explicans, Labor, cibus, potio, somnus, uenus, omnia mediocria: modum singulorum ea sententia definiuisse Hippocratem, (addito ad finem dictionis epitheto, mediocria) & tempus quoq́ quo singula perfici habeant, ipso sermonis ordine designasse doctißimè affirmat. Quippe (inquit Galenus) sanitatis tutela à labore est auspicanda: quem excipere debent cibus, potio, deinde somnus, mox uenus, in his uidelicet, quibus uenere est utendum. Et in arte medicinali, tempus ueneri opportunum esse ait, cùm in excessuum omnium mediocritate corpus fuerit constitutum: cùm scilicet neq́ supra modum plenum, neq́ uacuum extiterit. Ex quibus sanè tum Hippocratis, tum Galeni locis, euidentißimè constat, à somno ueneri indulgendum: quod uerborum illorum ordo (uel autore Galeno) innuit, cùm dicitur Labor, cibus, potio, somnus, uenus: post somnum enim Hippocrates ueneri locum esse uoluit, quòd à somno scilicet uegetior reddita corporis rectrix facultas, ueneri obeundæ accōmodatior fiat, minusq́ inde noxæ corpus sentiat: à cibo utique, potione, ac somno fotum ac sustentatum. Cùm contra Paulus atq́ Aëtius sentiant: hic libro III. cap. VIII. ille libro I. cap. XXXV, de re uenerea. Volunt enim à cibo, & ante somnum ueneris usum commodiorem fore. Veneris utiq́ opportunior occasio (inquit Paulus) à cibo & ante somnum existit. Protinus enim à coitu somnum capienti laßitudo relaxatur: Adde quod id temporis liberis procreandis longè cæteris accommodatius est,

est, cùm alijs sanè nominibus, tum quòd mulier somnum capiens semen genitale melius retinet. Et paulò antè, Multò (ait) satius fuerit post exercitationes, balneas, atq; cibum mediocrem in uenerem congredi. Sic enim tum ad corporis robur, tum aduersus ingruentes frigoris iniurias, plurimum habet momenti. Aëtius uerò quo citauimus loco, Optimum inquit est concumbere uolentem, post cibum commisceri: qui tamen ad satietatem non sit ingestus. Id enim ad robur confert, & frigiditas, quæ fieri assolet, minus fit. Quòd si quis à prandio prurire inceperit, hoc est in uenerem ferri cupiat, cessare tantisper oportet, quoad alimentum consiterit; si uero à cœna, paululum prædormire oportet. Hactenus Aëtius. Verùm si quis mentem adhibeat, facilè conciliari pugnantes ex tantorum autorum sententiæ possunt. Cùm enim à cibo Paulus & Aëtius concumbendum esse affirmant, postea dormiendum, noxæ quam afferre concubitus solet prospexisse sunt uisi. Si enim aut pleno, aut uacuo uentre concumbendum sit, præstat profectò pleno quàm uacuo concumbere: quod & Celsus conceptis uerbis testatus est. Nam & minor sequitur uirium resolutio: & si qua facta sit, somno ea confestim insequente resarcitur. Hippocrates uerò & Galenus rectum concumbendi ordinem prænarratis sententijs tradiderunt, cùm post somnum uenerem exercendam affirmarunt. Ego uerò ita de tota re statuo, ut salubrius, cōmodiusq; existimem, etiam si non ad satietatē ingestus sit cibus, non à cibo quidem, & ante somnum, sed post concoctum ferè iam, & in ima delapsum post somnum, ut Hippocrates & Galenus iubent, ueneri indulgere. Nam qui quæso si una duabus'ue à cœna horis quis concumbat, etiam si mediocrem cibum, non uberiorē ingesserit, non peruertatur eo motu & ualido agitatu, in uentre concoctio? quanquā enim insequens somnus ac quies, uires plurimū à congressu reficiant: resarcire tamen cibi in uentriculo cruditatē minime possunt. Itaq; ne & cruditatē & lassitudinem intēpestiua uenus pariat, censeo non protinus ut quis lectum dormiturus sub noctē ingreditur (quod fermè uulgaribus omnibus est in more positum) ueneri det operam: sed ubi aliquantū prius somni accesserit, & leuiorem uentriculū perceperit, tum securus concumbat: iterumq; quod reliquū est noctis redormiat, quietiq; totum se det. Sic enim nec cruditas noxam afferet, nec lassitudo languorem, Quæ docta tum Galeni præcitato loco, tum Aëtij sententia fuit, inquientis, Si à cœna cōcumbere quis uelit paululum prædormire oportet. Hæc tuta ad prolem generandam concumbendi ratio, quam qui exactè seruauerit, minimè dubium, quin si alioqui bene constituto ac sano corpore fuerit, paremq; coniugem nactus, prolificam uenerem experiatur. Omitto uolens ac sciens, quæ demortuam uenerem blandimenta ac lenocinia excitare queunt, lusus cum coniuge amœnos, attrectationes, oscula, amplexus, cùm & huiusmodi talia nec sine pudore quodam à uerecundo homine dici, nec explicari decoro seruato queunt. Quæ uerò à concubitu mulieri obseruanda, id omittendum minimè duxerim. Stet mulier à congressu supino corpore, sublatis iunctisq; cruribus: secundum quem situm si à congressu dormierit, præstantissimum esse omnes prædicant. Mulie-

Conciliatio pugnantium locorum.

rem uerò prolis gratia congredientem neq; saphirum, neq; smaragdum
Lib. de Gemmis. cap. 54. pleriq; ex nostris gestare uolunt. Nam smaragdus (ut Marbodeus autor uetustissimus tradit) fertur motus lasciuos compescere: de quo item Albertus cognomento Magnus, hoc refert, coitus immundiciem smaragdum ferre non posse. Regisq; Pannoniæ insignem quem gestabat in digito smaragdum, cum uxore concumbenti frustillatim dissectum esse,
Cap. 55. exemplo confirmat. Saphirum uerò castitatis amatorem esse idem Marbodeus ac præter eum Isidorus testatur: itaq; concubitus hora gestanda non erunt. Quæ uerò in uniuersum ad prolem gignendam probè faciant, ea ueluti in tabula expressa Aëtius in hunc modum tradidit: Qui
Sermone 11. cap. 35. re uenerea (inquit) uti cupiunt, infernas corporis partes exerceant, inguináq; & femora confricent: & si ignaua hæc membra habeant, unguentis & oleis calidis ungant. Dormiant in mollibus lectis, legantq; quæ ad coitum cohortātur: lectionibus item ac spectaculis huiusmodi assideāt. Cæterùm edulia & pharmaca ipsis conueniunt calfacientia & inflantia, ueluti sunt cicer, fabæ, pastinacæ radix, & semen, nuces pineæ, erucæ tum folia tum semen: rapæ, amygdalæ dulces, anesum, & perdicis oua, & gallinacei testes, quæ ambo coitum probè excitant. Semen uerò augent (subdit) omnia bono succo prædita. Hæc ille: nam implentibus corpus tum semen augeri, tum corpus ad uenerem expeditius fieri in confesso est. Implent
Lib. 1. cap. 1. autē, Cornelio teste, modica exercitatio, hoc est, non laboriosa, frequentior quies, contracta aluus, modicum frigus hyeme, somnus & plenus & non nimis longus, molle cubile, animi securitas, assumpta per cibos & potiones maximè dulcia & pinguia, cibus quantus plenissimus potest concoqui. Quod si præfata methodo nequicquam profectum sit, tum ad medicamenta transeundum consulo: utendumq; his quæ uenerem sopitam accēdunt, inter quæ Aëtius uulpinos testes exsiccatos & in puluerem redactos cochlearij mensura, id est drachmæ unius pondere, innocuam & minimè uanam tentiginem facere ait. Item & cerui pudēdum aridum, ad drachmam unam ex uino meraciore potatum, experimento se pro-
Fen 21. tertij cap. 10. basse testatur. Auicenna autem in de sterilitatis curatione, eboris scobem, præsentaneum esse ad id remedium confitetur, semenq; seseleos si ex alteutro, uel ambobus simul, ad pondus aurei unius ante congressum horis
Lib. 24. nat. histo. cap. 4. duabus sumatur. Viscum autem quercinum Plinius asserit, si secum mulieres congredientes habeant, conceptus iuuare. Ex compositis hæc ceu tutissima laudo. Pudendi cerui exsiccati seselis, scobis eboris, seminis bauciæ ana. ʒ. unam interioris cinamomi electi, calami odorati, erucæ seminis ana. ʒ. ß. nucleorum pini delibratorū, & rosacea aqua madefactorum. ℥. unam, zinziberis conditi. ʒ. duas ex sirupo conseruationis eiusdem confectio paretur. Cuius drachmæ duæ aut tres ante congressum, horis duabus præpurgato ut mox dicetur corpore assumantur. Quòd si his peractis conceptus non sequatur, experiundum utrius uitio id contingat: mulieris'ne an uiri. Idipsum autem multis indicijs deprehendi uolunt: sed
1. Aphorism. textu 59. appositissima tantum subijciam, & præsertim quæ ab Hippocrate prodita sunt, inquiente, Si mulier non concipit, scire autē uelis si conceptura sit:

pannis

pannis circuntectam desubter suffias: & si odor uideatur per corpus irc ad nares & os, scito quòd ipsa non ex seipsa sterilis est. Itaq; ex olibano, myrrha, styrace & mastice, aptis ad id odoramentis, ut tradit Galenus, suffitus ad mulieris pudenda fiat, aromatis super prunas accensis, & uapore per rectum syphonem rectà in matricem delapso; sic enim rectè indicium fieri poterit: nempe si odorem naribus percipiat, indicio est permeabile esse corpus, nec obstructioni obnoxium, nec uterum densitate affici, atq; ob id conceptioni aptum. Si uerò odor ferri sursum prohibeatur, durum ac densum uteri corpus indicat, ac cõceptui parum idoneum. Consuluerim autem eo casu leuiter purgandum esse, quicquid excrementosum conceptionem moratur. idq; hac methodo, ut primum per sex continuos dies, sirupi ad id peculiares sumantur: æquandis humoribus appositissimi: dein leue solutum sequatur, post matricem ab excrementis purgantia, dein leuiter adstringentia, & ad continendum semen præparantia exhibeantur, assumptis interea quæ uterum ad prolem disponunt. Horum omnium hæc sit ratio.

In comment. præfati aphorismi.

Primum ad totius plenitudinem uacuandam, quoniam bono corporis habitu esse coniugem tuam lectissimam fœminam audio, præstiterit leuiter secta in cubito interna uena sanguinem mittere ad uncias circiter sex aut octo, ut præsenti medico uisum fuerit, uirium semper habita ratione præcedentiq; leui enemate si aluus adstricta fuerit: Dein diebus interpositis aliquot, è malleolo sanguinem detraxisse profuerit, si non satis menses fluant: si uerò pro ratione prodeant, nihil hac repetita sanguinis missione opus erit: postea sirupi in hunc modum sumantur. Arthemisiæ, calaminthæ, pulegij, hyssopi, adianti, cichorij, & intybi latioris, ana. manip. ß. uuarum passarum exacinatarum. ℥. una ß. glycyrrizæ. ℥. ß. seminum anesi, bauciæ, seseleos & erucæ, ana. ʒ. una seminum melonum mundatorum. ʒ. ij. incoquantur omnia fontana aqua, adiectis floribus uiolarum & buglossi cuiusq; pug. ß. cinnami selecti, scobis eboris, chariophilarum, ana. ʒ. una. fiat apozema cui adijciatur sirupus ex artemisia uel oxymel: sumatur per sex continuos dies. Solutiuum sit hoc, Radicis barbaræ selectissimæ, uino albo irroratæ donec mollescat. ℈. iiij. agarici in pastillos conformati & rosaceo melle excepti. ʒ. unã post horum conuenientem expressionem adde oxiphenici confectionis, & benedictæ cuiusq; drachmam unam, ex decocto passularum florum cordialium & cinnamomi electi potio paretur in aurora sumenda: & post sex horas sumat capi iusculum cum zaccaro: interpositaq; hora una, prandeat leuiter. In crastinum uerò sumat mitridati. ʒ. unam, zaccari rosacei. ʒ. ij. misceantur, & abstineat horis septem. Matricem foueat & purget pessis adhibitis præsertim ex mercuriali contrita, quam Hippocrates miris laudibus extulit, & Plinius tantopere commendauit, ut eius succum potatum mirè conceptus adiuuare asseueret: uel si eadem ex oleo & sale sumatur, uel illius item decoctum: quin & ad prolem masculam si mas sumatur: fœminam, si fœmella, facere idem testatur. Item pessi ex bdelio & melle uel rosaceo confecti & appositi, mirè adiuuant & matricem absque læsione purgant,

Lib. de Fœminarum morbis: & de fœminea natu. et de nõ perferentibus.
Lib. 25. natu. histor. cap. 5.

purgant. Quæ uero à mundificato utero exhiberi debent, adstringentia sint oportet, moderatè calida, odorata, & à proprietate conceptum iuuantia. Hoc autem præstant subditi pessi ex chariophillis, cinnamomo, mastice, styrace calamita, nuce cupressi, ligno aloë, & coagulo leporis atque eboris scobe, si ex melle uel aromatico uino excipiantur, & uuluæ subdantur. Item & hoc, quod mirè ad hanc rem facit: thuris, masticheѕ, ladani, aloë, myrrhæ, nucis cupressi xyloaloës, zeduariæ, nucis myristicæ, aluminis, cupularum glandium, sumas ana. ℥. unam, coaguli leporis. ℈. iiij. ex melle exceptis fiant pessi, & filo legati subdantur: & sint longitudinis digiti medij, teneantur per noctem, & hora concubitus deponantur. Interea ex præscripto antidoto de seseleos, utetur ieiuno stomacho eo quo suprà dictum est modo & spero unicè prodesse. Ad conceptum autem, post totius purgationes mirè entatismata laudant: hoc est lotiones seu insessus ad umbilicum usq;, ex decocto herbarum ad id uires habentium, quales sunt mercurialis, sabina, arthemisia, calamentum, pulegium, hyssopum, sampsucus, seselos, anesum, & eius generis, quæ meatus aperiendo, succos attenuando, aluum calfaciendo, prompte ad cõceptum disponunt. Suffitus item ad id mirè ualere dicuntur, si ex aromaticis matrix suffiatur: quod fieri maximè probo.

Hæc de re proposita ut in calamum uenerunt, ex probatissimorum autorum promptuario ad te uir clarissime atq; ornatissime mittenda curaui. Deus autem optimus maximus, omnia pro nutu ac uoluntate tua secundare dignetur.

Ad antiquam è cerebro ad oculos fluxionem arcendam, eandemq; curandam, ad Ioannem Philippum Aerarij Mediolanensis præsidem, uirum præstantissimum.

ENARRATIO V.

CVM in cæteris morbis omnibus, qui quidem medicorum arte & opera curari possunt, & sedulitate maxima, & recto consilio atq; iudicio opus sit, tum in ijs maximè earum partium morbis, quæ ad usum uitæ & dulcedinem, actionesq; humanas plurimum momenti habent: quas inter quum oculi ipsi, uel Aristotelis & Celsi sententià, primas teneant, (ut quorum usu multæ rerum nobis differentiæ atq; species pateant: inq; disciplinis adipiscendis omnibus, autorumq; monumentis perlegendis, summũ nobis usum præbeant) quantum sit cuiq; in eorum bona constitutione seruanda, & aduersa propulsanda enitẽdum, hinc perspicuè patere arbitror. Quamobrem meritò summo tu studio atq; contentione de nobis postulasse es uisus, ut quæ in rem tuam medica methodo maximè facere uiderentur, ea ad te literis præscripta, qua maxima fide & integritate possem mitterem. Præstamus id quidem & sedulò & accuratè, ac tua etiam causa peramanter. Sed quando neq; curari affectus quispiam potest, aut idem futurus prouideri non ipso prius exactè cognito (quum principium methodi

1. Meta. Celsus lib.6.cap. eodem.

thodi medendi autore Galeno morbi sit cognitio: & morbi speciem in primis attendendam esse uetustissimus medicorum Hippocrates prodiderit) nonulla prius quàm de curatione & prouidentia dicamus, de ipsius affectus natura & causis sumus dicturi. [2. Meth. 1. de Rat. uic. acut.] Illud in primis, affectum hunc non tam per proprietatẽ in oculis, quàm etiã per cõsensum à cerebro constare. Quod hinc uel apertissimè monstrari potest, quòd non perpetuò, sed uarijs & statis temporum interuallis affectus hic recurrere, & recurrens certo etiam tempore finiri soleat: quod minimè accideret, si per proprietatem omnino hic proueniret affectus. Nam qui huiusmodi sunt, uti semper præsentem quidem causam habent, sic certè quam diu ea permanet, molestare affectam partem solent. Itaq; affirmãdum partim per consensum à cerebro fluxionem ad oculos mittente: partim per proprietatem, oculis nimirum longa iam fluxione tentatis, imbecillioribus factis, & noxam inde non leuem sentientibus, hunc nasci affectum: quod sæpe fieri solere Galenus tum I. de Locis affectis, tum V I I. Methodi medendi, & pluries alibi ingenuè est professus: quòd, ut ille ait, ex uitiata fluxione in membrum quodpiam procumbente, noxam eius membri substantia sentiat. Hæc igitur totius futuræ narrationis sit radix, sine cuius animaduersione nec affectus natura cognosci, nec methodus curatiua adhiberi, ulla ratione potest. Est porrò affectus is quem Latini omnes Lippitudinem: Græci ὀφθαλμίαν nominant. Nec obstat quòd neq; inflammatio, neque tumor in oculo, aut ingens rubor appareat: quæ in omni ophthalmia adesse oportere docti pleriq; omnes uolunt. Nam etsi hæc in ea quæ uerissima & exquisita ophthalmia dicitur, necessariò eueniant: in non uera tamẽ euenire minimè necesse est, quam & ipsam oculi conturbationem seu uacillationem nuncupant. Nec me illud mouet, quod ab Auicenna dicitur, tum esse conturbationem, cùm à causa quapiam præincipiente, ut sole, fumo, puluere, uento, ictu, huiusmodi prouenerit affectus: [Fen 3. tertij. cap. propriò.] cùm fieri item posit, ut ab interna causa, sed leui & minimè multa, nec malæ omnino qualitatis, idem quod ab externa eueniat, ut sufficiat quidem oculum & humore & aliquanto rubore perfundere, inflammationem uerò inferre minimè posit (ut est Pauli lib. I I I. cap. X X I I. sententia) cuiusmodi esse mihi uidetur quæ te nunc malè habet affectio: quæ prorsus nihil est aliud, quàm humiditas quædam leui cum rubore & calore præter naturam nata oculiq; membranas conuictiuam præsertim afficiens. Hæc breuiter de morbi essentia. De causis quidem illud, externas uocatas, ad inferendos sæpenumero internos affectus plurimum momenti habere. quæ docta est Galeni & Auicennæ sententia. [2. de morb. caus. Fen 3. tertij. tract. 1. cap. 6.] Quamobrem cùm frequens capitis & diuturna ex calida perfusione lotio, & rariorem capitis substantiam (eoq; ad suscipiendas iniurias proniorem efficere habeat) & oculos ad fluxionem excipiendam paratiores reddere, nihil mirum si ex huiusmodi crebra perfusione, noxam oculi senserint: reseratis utique tum externis tum internis ad oculos excrementa deferentibus meatibus, tum ab perfusionis caliditate eliquatis & attenuatis succis: his nempe rationibus frequens calentis aquæ balneum nostris oculis ualdè

nocere putant. Omitto externas reliquas omnes causas, cùm hæc mihi omnium potissima sit uisa. si modò huic etiam alteram adiunxero, illi in inferendo morbo aut parem, aut certè etiam meo iudicio superiorem: crebram uidelicet & nimiùm multam, minutorum characterum lectionem, & scriptionem: in quod munus cùm ob eam quam durissimam sustines in rationibus tuis conficiendis prouinciam, nimius & penè assiduus semper sis: fieri certè non potuit, quin magna sit inde oculis illata iniuria. Nam ut modica minutarum literarum lectio oculos probè exercet: sic

Vbi suprà. immodica (si quid Auicennæ creditur) ualdè afficit.

Ex corporeis uerò causis, duæ potissimæ omnium sunt æstimandæ: ipsa scilicet oculorum imbecillitas, cuius causa promptè quidem missam à cerebro fluxionem suscipiunt oculi: & cerebri intemperies cum substantiæ uitiosæ affluxu. Nam quum interdum uitioso omni excremento careant oculi, interdum uerò abundent, alicunde eò mitti alienum humorem iure censendum est. Mittitur autem potissimùm (ut Galenus sentit) à capite inquiente eodem I I. de Febrium diff. & X I I I. Methodi à capite in oculos fluxionem crebrò decumbere solere. Nec iniuria, cùm principes partes in sibi subditas & proximas, naturæ suæ ui excrementa regerere soleant. quare nisi ualido robore constent, repellere à se excrementa non poterunt. Ea igitur causa est, cur capite laborante, fluxione sæpe oculi tententur: quòd missa ad se excrementa imbecillitate nimia repellere nequeant. Vnde consistentes in ipsis succi cum eorum substantiam uicient, & nimia mora deteriores fiant, fit ut noxam ualdè multam meritò

2. de morb. caus. oculis inferant, dicente Galeno, tum in parte quapiam uitium augeri, cùm infixa in ea excrementa aut putrescunt, aut tempore deteriora fiunt: ita ut affluentem postea humorem uel utilem simul corrumpant. Est autem excrementi genus hoc quod influit, (quantum quidem noscere datur) uitiosus humor ex bili & pituita mixtus. superante tamen pituita, quod ex leui aut nullo dolore percepto, ex modico rubore, morbi longitudine, & difficultate, lacrymis minimè multis, nec calidis fluentibus, lippitudinis modo (quæ ipsa & satis multa est & abundè tenax) perspici perfacilè potest. Atq; inde etiam quid de toto hoc morbo iudicandum ei qui probè rei naturam tenuerit, minimè operosum. Siquidem quæ lippitudo minimè cum dolore est, si in ea & tumor modicus, & pituitæ plusculum adfuerint: & alterum tantum oculum afficiat, ut longior ea esse

Cap. eodem. solet, ita sine periculo: quæ Celsi lib. V I. est sententia.

Cæterùm quod ad methodum curatiuam pertinet, non tam curatione quàm præuisione & prouidentia egere maximè mihi uidetur: nimirum ut qui parte sui facta, & iam lædente haud magnopere afficiat: parte futura, hoc est, crebro affectionis ob partis laborantis intemperiem & imbecillitatem reditu, maiorem molestiam inferat. in illam maximè (ne recurrat morbus) intendendum. Atq; horum sanè morborum exacta præcau-

In Arte medicinali. tio autore Galeno est prohibere ne fiant: quod quoniam in ocularibus morbis, perfici nequicquam potest, ni & ipsi oculi ab excrementis tuti seruentur; & quæ in ipsis subest intemperies, cuius causa eorum functio

labefact

labefactatur, ipſiq; excrementis redundant, omnis amoueatur: roboreq; parti addito, ad uitium omne repellendum aptos reddamus. Id inquam unum nobis maximoperè erit curandum.

Tuti autem ab excrementis oculi eſſe non poſſunt, ni ſimul & caput, & totum deniq; corpus purum maneat. Omnis itaq; adhibenda cautio erit, ut & congrua uictus ratione, & nonnullis in eam rem bene facientibus medicamentis, id quod quærimus aſſequamur. Conſiſtit autẽ in hoc maximè iuſta uictus ratio ut non ſolùm in quantitate ac qualitate, delectu & ordine ciborum ac potuum: ſed & in omnibus his quæ uelimus nolimus nobis occurrunt, modus adhibeatur: nempe aëri, ſomno, uigilijs, motionibus, quieti, excretis à corpore, & detentis; animiq; affectibus. Sic enim Hippocrates iubet inquiens, Labor, cibus, potus, ſomnus, uenus, omnia mediocria. Quæ igitur ad cibos potusq; pertinent, breui narratione complectar: cùm illud omnibus euidentiſsimum ſit, maligna cibaria, ac uaria, & præpoſtero aut malo ordine ſumpta, cruditatemq;, & crapulam, maximum & corporibus & animis afferre nocumentum.

Deligendi itaq; cibi ij erunt, qui & excrementoſi minimè ſint, & facilè concoquantur, & bonum in corpore ſuccum pariant; ad hæc qui affinitate quadam, & uirium naturæ proprietate oculis conferant. Quales habentur panis ex optimo tritico probè ſubactus, molliter coctus, ſalis & fermenti quantum ſat eſt recipiens: cui dum ſubigitur, optimũ ducerem ſemina aliquot feniculi, aceto prius ſcyllitico per diem macerata inſpergi: ſic enim ocularis maximè efficitur: eritq; tutior eius panis hyeme & uere, quàm æſtate uſus. Ex uolatilibus pulli cortales, capi iuuenes, & in uniuerſum quicunq; molliore carne præditi, libero in aëre & nemoribus degunt, appoſiti ſunt. Paluſtres aues omnes fugiẽdæ: inter quadrupedes uitulo, hœdoq; potiſsimùm utendum. Piſcium rarus ſit uſus: & qui ex ijs conferunt, ſunt qui uel in libero mari, uel in ſaxoſis fluminibus degunt, & ſquamis nitent plurimis; carneq; fragili præditi ſunt: quales habentur inter maritimos bugloſſus, aurata, mullus: inter fluuiales trotta, umbra, & piſculi ſaxatiles dicti. Conueniunt autem uel aceto ſaleq; & aqua modicoq; feniculo elixi: uel craticula aſſati, & aceto roſaceo imbuti. Ouorum gallinaceorum recẽtium, molliterq; in aqua amota teſta coctorum, ſalutaris eſt uſus. Holera penè uitentur omnia, maximè uerò lactuca, & braſsica: quæ ambo ſi quid aliud unicè oculis nocent uel omnium autorum teſtimonio. Ferculorum ea tantum, quæ ex ordeo probè parato, aut amydo, aut pane loto fiunt conuenire uidentur. Fructuum uſus, crudorum maximè, fugiendus: inter hos tamen prunis exactè maturis ad aluum ſubducendam: & uuis quoq; ac ficubus congruens poterit eſſe locus. Lacticinia penè omnia; uti & legumina uitanda: ut quæ uapore ſuo & caput impleant, & ſubſtantiæ ſuæ craſsicie obſtructiones gignere ſoleant. Bellaria à cibo & tragemata quæ ex ſtruteis malis, feniculo, coriandro, piro cocto, bene faciunt. Vinum ſit tenue, clarum, odoratum, minimè potens, colore uel album, uel flauum moderatè dilutum, & modicè ſumptum. Somnus nocturnus ſeptem ad ſummum horarũ ſpatium

non

non ſuperet. Huic ſe non protinus, ſed duabus horis à cibo credere oportet: capite bene alto paulò duriore pulumo, præſertim æſtate: nam quæ plumea ſunt, ceruicem caputq; calfaciendo, & humores attenuando, defluxionis cauſa ſæpenumero eſſe ſolent. Exercitium matutinum ſit, excretis prius ueſicæ aluiq; excrementis, hyeme quidem ſub tecto, & paulò ualentius: uere & æſtate remiſsius, & ſub dio: conuenientq; eæ ambulationes maximè, quæ uel uirentibus in locis, in quibus herbeſcens ipſa uiriditas oculos recreet, uel propè nitentes, & leui murmure incedentes aquas, molli greſſu perficientur. Illud tamen cautè obſeruandum, ut dum te exercitationi committes, probè temperatus ſit aër, nec flatibus expoſitus, nec nubibus obductus. Nam horum utrumuis fuerit, oculis plus nocere, quàm exercitatio conferre poteſt: quæ tamen ipſa inferiorum partium potius quàm ſuperiorum magis conuenit. Quies à cibo tum animi tum corporis, ſummè ſalutaris habetur: unde illud rectè Celſus: Si lucubrandum ſit, non id poſt cibum, ſed eo concocto facere oportere.

Lib. primo.

Ego in te illud dicam, ſi conficiendæ ſalis rationes ſint, (nam hæc tua eſt lucubratio) non poſt cibum id ſtatim, ſed eo concocto effici à te debere. Nam cùm omnibus inutilis ſit poſt cibum aut contentio, aut cogitatio animi: tum his præcipuè, quibus uel caput, uel quæ in capite ſunt membra, infirmiora & fluxionibus obnoxia ſunt. Quamobrem ſcribere, legere, aut grauius aliquid animo meditari, poſt cibum parum tutum uel Celſi teſtimonio habetur. Quòd ſi ad hæc (quod nimis ipſe uereor ac metuo) munia cogaris, fiant à te quantum res ipſa patietur, leniter, neq; uehementer intento animo, & capite ad ſcriptionem minimè inclinato, ſed erecto potius, & minimè in uarios poſitus circumacto. Curandum item ut excrementa corporis omnia, quotidie uacuentur: tam ea quæ certis & conſtitutis à natura meatibus exeunt, quàm quæ occultè effluunt. Naſus igitur manè bene mungendus, & quicquid ſordium & mucci adhæſit expurgandum. Pectendum eburneo pectine caput, aſperioreq; panno leniter perfricandum. Os aqua abluendum, cui interdum aliquid aceti ad ſecandam pituitam miſceri proderit. Abſtergendi molli penicillo dentes, & colluendi tam matutino tempore quàm cibo ſumpto: ſic enim Paulus iubet.

Lib. primo.

Oculi & aures à ſuis item ſordibus emundandi. Quin & illud probè etiam capiti atq; oculis conferet, ſi per æſtatem bis ſingulo menſe miti lixiuio caput abluatur, in quo chamemeli & roſarum flores præbullierint. ſed obeunda erit lotio manè, uacuo uentre ciboq; heſterno exactè cõfecto: ſereno & lucido cœlo, non nubibus aut imbribus turbato. Alui excrementa niſi ſponte deſcendant, iuuanda erunt uel prunis non in aqua ſimplici, (ut fieri ſolet) ſed aqua mulſa potius decoctis, & multo zaccaro reſperſis, uel iuſculis ex atriplice, borragine, beta, mercuriali'ue, & maluæ ſummitatibus cõfectis; uel quod præſtãtius eſſe duco, ſene folijs pulli iure incoctis, quæ uniuerſa (dum oportunus eorum uſus uidebitur) morula pauca ante omnem cibum ſumenda, dein prandendum. A toto corpore ſordes, & commodo exercitio, & moderata frictione tollentur. Animi motus omnes moderandi, aliqui etiam prorſus uitandi, ut ira, mœror,

maioreſq;

maioresq́ curæ, & cogitationes. Hæc in totum fugienda, nimia lux. Solis & Lunæ radij, ignis, fumus, uentus, puluis, & immodica uenus, cùm ne modica quidem satis tuta sit, aut potius oculis nocentissima. Ab austrino & boreali flatu cauendum, nam hic teste Hippocrate oculos mordicat, ille caput implet. (3. Aphorism.) Et hæc quidem de congrua uictus ratione seruanda. Ad præuisiuam methodum accedendo id in primis cum Galeno statuo, in oculorum auriumq́ fluxionibus, fonti unde morbus emanat (nempè capiti) præcipuè prospiciendum, cùm ab ea potissimùm parte excrementa in ipsa descendere soleant. (6. de Sanitate tuend. & 13. Methodi.) Huic uerò ut prospiciatur, & uacuanda erunt quæ in ipso excrementa consistunt, ne amplius ad oculos ea transmittat: & robur parti addendum, natiuaq́ temperies seruanda. Laudarem igitur semel in anno uenam humerariam, cephalicam dictam, è brachio oculo affecto respondente, secari: extrahiq́ tantum sanguinis uncias quatuor. Nam oculorum doloribus hæc uenæ sectio ab Hippocrate miris laudibus commendatur. Quod si ea, occasione aliqua fieri minimè possit, illius loco scapulis cucurbitulæ duæ admouendæ erunt, leuiterq́ incidendæ, ut tum reuellatur, tum ad proxima deriuetur, qui ad oculos influit humor. Sunt enim cucurbitulæ in eum præcipuè usum repertæ, (ut ait Galenus) ut influentem humorem ad se reuocent. (3. de Loc. affect. cap. 4.) Quod sanè auxilij genus, quantũ in oculi fluxionibus leuandis conferat, maximè ijs quæ iam constiterunt, ille Galeni locus declarat, quo affirmat, cucurbitulam occipiti admotam ad oculorum fluxiones præsentaneum esse remedium. (13. Metho.) Quamobrem è re tua esse ducerem, non semel modo in anno, sed per singulos menses post pleniluuium has admoueri quo ad finita uideretur quæ ad oculos ruit fluxio. Vere & autumno post missum sanguinem, uel admotas cucurbitulas, purgandum quicquid uitiosi in toto redundat excrementi: paratis tamen prius sequenti potione humoribus. Præparatio ad uer accipit. Herbæ feniculi, eufrasiæ, sampsuci, betonicæ, cuiusq́ manipulum: rosarum rubr. pugillum unum, uuarum passarum pinguium unciam unam: granorum feniculi drach. unam, florum stecadis uiolarum & buglossi, cuiusque pugillum unum: omnia arte incoquantur fontana aqua, ad lib. unam & dimidiam: decocti unciæ quinq́ manè sumantur, adiectis sirupis ex stecade & oxymelite ad uncias duas.

Sumpta potione per sex continuos dies, purgatio catapotijs sequentibus molienda erit: quæ accipit pillularum sine quibus, & lucis maiorum ana. ℨ. ß. agarici in pastillos redacti ℈. unum, nucis myristicæ grana tria, diagridij granum unum ex sirupo rosaceo infusionis rosarum pillulæ conficiantur, quas sumat in aurora, congrua adhibita uictus ratione. Postridie sumat mitridati electi conseruæ rosarum ana. ℨ. unam ex zaccaro conficiatur. Reliquo intermedio tempore à uere ad autumnum, nisi quando æstus magnitudo impediet, hisce catapotijs utendum consulo. Aloës selecti, & aqua feniculi temperati, uel eiusdem succo drach. duas: rhabarbari electi, & uino albo macerati drach. unam, agarici in trochiscos formati scrup. quatuor. corticis myrabolanorum citrinorum & chebulorum, cum oleo amygdalarum dulcium confricatorum, cuiusq́ drachmæ

i

dimid

dimidium: seminum feniculi aceto rosaceo temperatorum, scrupulum: rosarum, mastiches, cuiusq; dimidium scrupulum: ex succo rosarum fiat massa, ex qua formentur sex pro drachma. sumantur tres hora decubitus longè à cibo quatuor horis. Quæ enim catapotia ad capitis fluxiones dantur, ea à cibo & sub noctem sumpsisse uel Rasis testimonio præstat magis. Autumno hæc sumenda potio ante uacuationem. Cichorij borraginis, intybi latioris, omniũ cum radicibus, cuiusq; manipuli dimidium: herbæ feniculi & uerbenæ, tantundem: folliculorum senæ mundatorum unciæ dimidium, fiat ex arte decoctum adiectis floribus communibus: & ancsi semine, sumantur ex decocto unciæ sex, cum uiolaceo syrupo, uel co qui capillorum dicitur. Quo quidem diebus aliquot assumpto, sumat pilularum aurearum, & cochlearũ ana drachmæ dimidium, formentur ex rosacco syrupo. Post congruam humorum à capite euacuationem myrabolanorum emblicorum zaccaro conditorum usus maximoperè mihi probatur. Nec illud tibi mirum uideri debet, si tot uacuantibus auxilijs occurrendum censui: quòd diuturni affectus, ex fluxione præsertim geniti, non nisi similibus auxilijs tolli prorsus soleant, inquiente Galeno, diutinas oculorum fluxiones, dimissis quidem oculis, & ad capitis curationem conuerso, uarijs uacuationum generibus curasse. Quod si te ab huiusmodi uacuationibus deterius habere, nec quicquam proficere affirmes: uti nobis planè sæpius confirmasti, testatus inde magis fluxionem excitari. Dicendum id quidem sæpe fieri, attenuato & ad motum ducto humore, qui per medicamentum agitatur: sed tamen non ob id à leuiter soluentibus medicamentis cessandum: quinimo ubi id acciderit, reassumenda censeo quæ quicquid commotum est citra uirium deiectionem auferre possint. Nam quod à tali causa in oculum defluxit, parcitate, quiete, somno & leni fomẽto ex aqua decoctionis fœnigræci discutitur. Siquidem Galenus fortes etiam & diutinas ad oculos fluxiones, ualida se quandoq; purgatione uno die curasse scribit.

In Aphorismis. — *13. Meth.* — *Vbi suprà.*

Addam modo ea quæ oculis accommodata, ne fluxionem suscipiant prohibere, & robur parti addere possunt: inter quæ confert post præfatas purgationes, frontem & faciem totam manè aceto rosaceo, & aqua abluere, idq; æstate: hyeme uino crassiore ex aqua. Item & hoc linimentum defluxionem si quid aliud cohibere poterit, olibani drachmam, spicænardi drach. dimidium, luti armenici ritè parati, sanguinis draconis, mastiches cuiusq; scrupulum. excipiantur oui albore, & fronti atq; temporibus post uniuersales purgationes admoueantur diebus sex aut octo continuis: post quos foueatur locus aqua tepida decoctionis chamemeli & fœnigræci, ne obstruantur externi meatus. Hyeme oculi manè uino ita parato abluendi. uini albi acerbi non ualdè potentis lib. unam herbæ feniculi si haberi possit, manipulũ: sin minus, seminis eius. ℥. unam sampsuci manipuli dimidium, tutiæ ex urina pueri præparatæ, unciæ dimidium: bulliant omnia simul unico feruore, postea rudi laneo panno stillent, & liquor in uase uitreo bene obturato ad usum seruetur. Aestate aqua sit parata, rosarum rubearum recentium partes tres: herbæ feniculi partem

partem unam, incidantur & probè misceantur, & destilletur aqua non ad solitum seplasiariis modum, sed uel in solo uapore aquæ, in uase bullientis, supra posito scilicet uase eo in quo præfatæ herbæ recipiuntur, uel in balneo mariæ uocato: sed ita, ut in recipiente aquam uase pugillus earundem herbarum imponatur, adiectis auri tenuissimis foliis numero XII: ut supra id totum stillæ cadant quæ ex uase manabunt. Prodest & hic puluis mirificè per hyemem præsertim & uer à cibo sumendus: qui accipit cinamomi electi. ʒ. unam, macis. ʒ. ß. eufrasiæ. ʒ. iij. saccari electissimi. ʒ. iiij. misce: præstantissimum id est ad uisus aciem roborandam. Quamobrem illius frequens esse poterit apud te usus. De laqueo, uesicationibus, & candenti ferro adhibendis, illud censeo, ni ab medicamẽtis his quæ in eam rem parata sunt, melius tibi esse agnosces; ut laqueum ad ceruicis initium imponi perita & docta manu iubeas, indeq; fluentes ichores, diu multumq; manare sinas: sic enim maximè in oculos fluens humor deriuabitur. Quòd si ne hac quidem ratione affectus curetur, tum candens capiti adhibendum ferrum, ea parte quæ bregma dicitur. Nam iuxta uetustissimi Hippocratis sensa, Quæ medicamentis non curantur mala, ferro & igne curare oportet. Deus autem optimus Maximus, qui solus languores sanat, adesse tibi bonitate sua dignetur.

Aphorismo ulti. septimæ sectionis.

De scirroso tumore ex crassa pituita & atra bile inuicem mixtis, secundum imum uentrem ad ilium sinistrum in utero fixo: unà cum doloribus tensiuis, & acrimoniæ interdum sensum inferentibus: spirituq; plurimo flatuoso. Pro illustri quadam muliere.

ENARRATIO VI.

NTER ea quæ ad medici munus pertinere omnes passim prædicant, præcipuum illud esse, & à medico omni cautione seruãdum uetustissimus dixit Hippocrates: ut in rectè dignoscendis iis ad quos curandi causa accersitur morbis, curam omnem suam & cogitationem ponat: confirmatum id habens, quos rectè nouerit morbos probè eos à medico curatum iri. Quamobrem cùm grauissimus nobis sit propositus curandus affectus idq; in principe fœmina, moribus, candore, probitate, genere, imprimis uerò claris & præcellentibus animi dotibus: pietate, fide, religioneq; insigni. In eo nobis ratio omnis ponenda erit, affectum ut ipsum notis peculiaribus quàm fieri poterit exactissimè pernoscamus: cognitumq; qua dabitur diligentia ac methodo curare tentemus. Notionis porrò morbi initium, ab ipsa ægrotantis natura seu temperie, uictu, consuetudineque petendum erit: quòd uel Galeni testimonio. Quæ præter naturam sunt, cognosci plenè non possint, his quæ secundum naturam sunt prætermissis. Ex his igitur quæ rationis indagatione, & sensuum fide apparent, constat præstantem hanc fœminam, à iusto temperamenti modo ad calidum & humidum labi: humiditate tamen uincente, quod ex totius habitus paulò pleniore succulentioreq;, ex mollicie tactu percepta, coloris suauitate, uenarum amplitudine, sanguinis copia, se-

Lib. de Arte, & 2. de Rat. uic. acut. textu 38.

Lib. de Constit. artis & 2. Meth.

xu, educatione molliore, ocio multo, uictu lautiore, cæteriſq; notis id aperte monſtrantibus colligi facillime poteſt. Quæ ſane cuncta, ſi Galeno creditur & Auicennæ, calidam & humidam totius temperaturam demonſtrant. Quæ etſi nunc indicia in ea non appareant omnia, quod in pallidum mutatus ſit faciei & totius corporis color, mutata pulſus ratio, nec idem qui antea carnoſus habitus, non ob id tamen à præfata ſententia diſcedendum. Quippe natiuum habitum euertere poſſunt animi curæ, mœrores, perturbationesq; uariæ, corporis graues affectus, quibus ſane omnibus cùm diu & multum lectiſsima hæc fœmina fuerit agitata, penèq; obruta, nimirum ſi in alienum ab eo quo diximus habitum deductio facta ſit. Itaque cùm ob perpeſſos multos animi angores, quos ſibi filiorum immaturæ mortes, uiri præſtantiſsimi atq; nobiliſsimi in ætatis flore inopinatus deceſſus, lites contentionesq; cum ſuis uariæ peperere, in quartanam febrim incidiſſet, tandemq; in lienis tumorem, ut ferè ſemper ab huiuſmodi febri fieri ſolet, atrabilarij copiam ſucci ipſam collegiſſe iure cenſendum eſt. Cuius ſanè ſucci redundantis teſtimonium, excrementa aluo uteroq; reiecta, abundè præſtant: ut in quibus & craſsis & nigris, multa eius humoris ſeſe prodat admiſtio. Quin & illud animaduerſione digniſsimum, menſes in hac præſtanti fœmina non ſecundum ſtata naturæ tempora, nec tanta in copia, quanta per bonam ualetudinem prodire ſolere, ipſamq; & continentiſsimam, & pudiciſsimam pro uiduarum more uixiſſe. unde factum fuiſſe putandum eſt, ut uterus uaria malaq; intra ſe excrementa collegerit, quibus facultatis excretoriæ imbecillitate ſenſim congeſtis, uterum male affici conſequens certè fuit. Siquidem menſium in mulieribus paucitas, uel inordinatus curſus; plenitudinis in utero morbos creare ſolent, uti Galeno & Auicennæ uiſum. Nec omittendum, quod præter atrabilarij ſucci in hac laborante copiam, multum etiam crudorum ſuccorum flatuumq; eſt inuenire, craſſæ præſertim lentæq; pituitæ. quorum ſanè generatio natiui caloris imbecillitatem, uentriculiq; à ſuo munere defectionem ſequi conſueuit, uel Galeni, & omnium denique medicorum teſtimonio. Talia uerò in corpore ſubeſſe, exereta per clyſteres excrementa demonſtrant, quæ craſsiciem miram, lentorem & uiſciditatem habent: ut prorſus eius generis pituita uideri poſsit, quam Praxagoras uitream (quòd liquato uitro ſimilis eſſet) nuncupauit. Mirum autem nemini uideri debet, pituitoſa modò, qualia mox diximus, atrabilaria interdum eijci excrementa. Nam cùm quæ ſecundum uentrem & inteſtina conſiſtunt excrementa, expelluntur, ea quidem cruda & pituitoſa uideri neceſſe eſt, uentriculo ſcilicet parum ſuo munere functo. Cùm uerò in penitioribus uaſis contenta, ea pro ſui generis natura, craſsiora & atræ bilis ſpeciem referentia apparere conſentaneum certè uidetur: facit enim inæqualis & uaria in diuerſis huius dominæ partibus intemperies, ut alia atq; alia excrementa gignantur. Quorum quidem excrementorum aliqua lienis, & iocinoris, & uteri intemperiē, alia uentriculi & reliquarum partium ſequuntur. Eò autem in hunc de humorum redundantia ſermonem incidimus, ut perſpecta omni ſuccorum quibus hæc domina abundat

In Arte medic. cap. 57. Fen. 2. primi. doc. 3. cap. 3.

6. de Locis affec. Fen 21. tertij. tract. 4. cap. 23.

6. de Sympt. cau.

dat natura, propiùs morbi enarrandi essentiam pernoscamus. Nam ut belle Hippocrates ait, nisi quibus primò constemus, quidq; in corpore uigeat, probè nouerimus: quæ conferant, quæq; morbum propulsent, methodo adhibere minimè poterimus. *[Lib. 1. de Victus ratione seu de diæta.]* Adde quòd cùm ab huiusmodi succis in corpore redundantibus, morbi qui à plenitate sunt omnes originem ducant, eorumq; (si Hippocrati creditur) causæ statuantur, fieri non posse putaui, ut eius exacta morbi notio habeatur, cuius non fuerint præcognitæ causæ. *[Lib. de Morbis 1.]* unde natum illud Galeni (ab Aristotele, ut puto, profectum) arbitror, Methodicos medicos morborum causas assignare & inquirere inde præsidiorum copiam coniectantes. *[2. Method.]* At uerò cùm uel eiusdem testimonio, principium methodi medendi morbi sit cognitio, enarranda nobis plenius omnis morbi natura erit: à rei ipsius essentia initio sumpto. *[2. Meth.]* (Sic enim decet eos qui cum demonstratione quidpiam sunt dicturi). Noscuntur porrò interni affectus (si Galeno creditur) ex operationum læsionibus, accidentibus, excrementorū qualitate, tum à tumoribus præter naturam, dolorum specie, coloris uitio, sede affecta, & cæteris huiusmodi. *[Galen. 5. de Sympto. cau. & 2. de Placitis Hipp. et Plat.]* *[In Arte med. cap. 75. & 1. & 2. de Locis affec.]* Est itaq; præcipuus in præstanti hac domina affectus, tumor quidam scirrosus, admodum durus, cum tensione ualida atq; renixu: quem sanè tumorem flatus plurimi, doloresq;, modò tensim, modò pungentes, & acrimoniæ sensum inferentes comitantur. *[Affectus huius mulieris.]* Subest autem duricies ea secundum imum uentrem parte suminis sinistra, inter inguen & umbilicum, qua parte sensui conspicuus sese prodit tumor. *[Sedes affecta]* Vnde illud constare arbitror, muliebres locos, in hac præstanti domina affectos præcipuè esse, idipsum enim loci affecti positus indicat. Sita enim est matrix inter uesicam rectumq; intestinū, cui ferè toti incumbit: uesicam autem iuxta umbilicum, ubi fundum ipsius est, magna ex parte superat, uti à uesica secundum ceruicem ipsius superatur. *[Vteri Anatome ex Gale. 14 & 15. de Vsu part. & lib. de dissect. uuluæ.]* Habet autem uterus & ceruicem & fundum: hoc quidem in umbilicum, illa in pudendum accedit. Sinus item duos, in dextrum & sinistrum protensos, atq; ab utraq; fundi parte ex lateribus testes instar masculorū duos habet, à quibus paulò inferius utrinque processus apparent mamillares, ad ilia inclinantes quæ cornua uocant. Quamobrem cùm pars ea suminis, quæ inter inguen est & umbilicum, tota turgida sit, dura, & tensa: censendum secundum fundum matricis, sinu sinistro, duriciei huius magnam partem consistere. Quod notis euidentissimis probari potest, quarum quidem certissimæ ex sensu tactus desumuntur, qui duriciem ipsam secundum quam diximus partem apprehendit: *[Notæ morbi]* tum & urinæ reddendæ difficultas, crurum infirmitas, & extenuatio, atq; subinde totius corporis uentris imi tumor, pectinis, coxendicum, dorsi, & inguinum læsio. præfati affectus in utero consistentis non dubia signa præbent. Quibus si crassorum humorum uti antea diximus in hac domina copiam, uteriq; facultatum (expultricis præsertim) infirmitatem adiunxerimus, non est quòd certiora ad morbum inuestigandum indicia requiramus. Nec ita uelim hæc accipi, quasi exquisitum scirrhum affectum hunc esse statuam: cùm sit is, uel teste Galeno durus quispiam & sine dolore tumor; quod huic conuenire minimè potest, qui *[14. Meth.]*

& magnis & clamosis doloribus loca subinde uaria obsidentibus coniungatur, flatu nimirum plurimo & crasso exitum per angusta uasa petente. unde tensiuos gigni dolores consequens certè est: quæ Galeni 11. de Locis affec. est sententia. Quod & ipsum declarat flatus plurimi ore facta reiectatio: (ructum uocant) quæ cùm fit, suscitatis ab eo doloribus alleuationem non minimam præstat. Quanquam & in hac doloris cuiuspiam alterius sensus appareat, rosionis scilicet & mordicationis speciem referens: cuius ego doloris causam, acrem & crassum succum uehementer impactum esse cum Galeno & Auicenna existimo. Atq; his notis non tam affectum ipsum, quàm sedem affectam plenè cognosci posse confido.

de Loc. aff. en 2. primi. c. 2. ca. 20.

Sed quando non solùm hæc, uerùm etiam causam ipsam noxam inferentem, ad rectam morbi curationem considerare oportet, ita tradente Galeno: cùm uel eiusdem testimonio, curatio post effectricis causæ cognitionem statim se exhibeat, reddēdæ nobis propius affectus huius causæ erunt, quo facilior sit medendi methodus. Fuerunt igitur externæ & præincipientes affectuum horum causæ, iniusta & incauta uictus ratio: in qua non in qualitate modò, & delectu ciborum, sed & ordine, præpostero usu, tempore, & mensura peccatum est: error etiam in cætera omni uita, ut neq; potionis aut exercitationis opportunæ, nec inanitionis aut plenitatis, nec somni aut uigiliarum, congruens seruandæ ualetudini habita sit ratio. Vnde factum putandum est, ut multis in corpore congestis succis, crudis his quidem atq; lentis, morbo huic ansam præbuerint. Siquidem omnium morborum ueluti radix (si quid Galeno & Auicennæ creditur) cruditas ipsa censenda est. Accedunt præterea longi antea perpessi ab hac præstanti domina morbi, quartana febris, lienis & uiscerum tumores, animi graues perturbationes, luctus, mœrores, curæ, quæ cuncta tum sanguinem adurendo, tum uires labefactando, symptomatis his quibus nunc non leuiter premitur, occasionem sanè maximam præstitere. Itaq; corporearum causarum præcipuæ erunt, membrorum horum intemperaturæ, nempe uentriculi, lienis, uteri. item & atrabilariorum succorum cum crudis redundantia atq; commixtio, quod & excrementa utriusq; humoris speciem referentia, & ipse turgidi loci color plumbeus cum albedine quadam indicat. Atque hæc de causis breuiter. unde illud constare puto quàm sit huius affectus curatio difficilis: ut cuius origo à crassis sit & atrabilarijs succis, locusq; affectus in penitioribus corporis reconditus, excrementorum ad se transmissorum redundantiam facilè excipiens. Cuius item affectus curandi difficultatem augent, dolores percepti, qui cùm punctionis sensum adferant, cancrum tandem futurum minari uidentur uel Auicennæ sententia: tum & ægrotantis ipsius parum obsequens medicorum consilijs natura grauiorem in curando affectionem non parum reddet. Nec dubitandum, quin si perstent dolores, uel in cancrum, uel in hydropem tandem siccam morbus hic desinat: dicente id in Aphorismis Hippocrate: quæ tamen & ipsa si quæ debetur morbo præcautio diligens adhibeatur, uitari sanè poterunt, & laborans ipsa in meliorem habitum restitui: fiet autem id, si & doctis medicorum consilijs

a. de Loc. aff. & 7. Meth. — *Causæ morbi* — *Lib. de Constit. artis. Fen 13. tertij. cap. de debilitate stomachi.* — *Præsagium.* — *Fen 21. tertij. trac. 2. ca. 14.* — *4. Aphorism. textu 11.*

lijs

lijs ſtabit, & iuſtam uictus rationem ad unguem ſeruauerit: tum & ſi ea perſcribetur à medico curandi methodus, quæ morbo eſſe quàm appoſitiſsima uideatur. Erit autem ſaluberrima quæ mox ſubſcribetur. Principiò quoniam uictus ratio ſiue in ſecunda ualetudine ſeruanda, ſiue in propulſando morbo plurimum momenti habet, ut Galeno pſuribus in locis uiſum, ea inſtituenda erit, quæ & quantitate, & qualitate, & modo uſus, morbo conueniat. ſiquidem inſtituendæ uictus rationis ij tres præcipui ſcopi à Galeno proponuntur. Quod ad quantitatem igitur pertinet, ea cautio habeatur, ut quoad curatus ſit morbus parum quidem alimenti, ſed ſæpius probeq́ꝫ nutrientis adferatur. Siquidem ubi laborantis uires debiles fuerint, & ea quæ in corpore eſt diſpoſitio, uel ex corruptione humorum, uel defectu fuerit, parum alimenti quod probè conficiatur, ſed ſæpius exhibere oportet, ex Galeni in Aphoriſmis ſententia. Quòd cùm in noſtra hac ægrotante uſu ueniat, (quæ & morbi longitudine, & medicamentorum copia, & doloribus multis, & uigilijs, ciborumq́ꝫ auerſione diu grauata fuit multumq́ꝫ deiecta) pauco quidem cibo & utili, ſed crebrius dato reficienda erit. Sit autem qualitas quæ cum morbo ſuis qualitatibus & ſubſtantiæ modo pugnet. Quamobrem cùm ex lentis & craſſis, tum & atrabilarijs ſuccis morbus conſtet, deligendus is uictus erit, qui & ſecandi, & attenuandi, tum & diſcutiendi facultatem habeat. Præſtant id ex cerealibus, panis ex puriſsimo tritico probè paratus, molliter ac ſumma diligentia coctus, cui & ſalis & fermenti pluſculum, aneſi uerò ſeminum aliquantum ſit admixtum: utetur uerò eo dum recens eſt, unius tantum aut duorum dierum, idq́ꝫ ſublata cruſta, quæ craſſum & atrabilarium ſuccũ parit. Ex quadrupedũ carnibus, uituli hœdiq́ꝫ imprimis conueniunt. Inter eſculentas aues, capi iuuenes, gallinacei pulli, nondum coëuntes: præſertim ſi pinguiuſculi ſint: perdicum item ac columborum, probè conueniunt. Adhæc phaſiani, turtures, turdi, ficedulæ, & cæteræ quæ in terrenis & ſaltuoſis paſcunt: parum enim hæc recrementi in ſe habent, facillimè concoquuntur, benè alunt, probum ſanguinem generant. Quamobrem optimè conuenire uidentur. Oua gallinacea recentia, ſorbilia præſertim, aqua diffracta, boni ſucci eſſe probeq́ꝫ alere ab omnibus eſt receptum. Piſcium nullus certè quidem (ſi morbum ſpectes) uſus conuenit: ſed quando ægri naturæ & conſuetudini aliquid, ut uult Hippocrates condonandum eſt, ea in eorum uſu ratio habenda erit, ut quàm optimi optimeq́ꝫ parati, ſiue è pelago ſiue fluminibus ſumantur raròin cibum ueniant. Ex maritimis probantur aſellus, bugloſſus, aurata, mullus: ſed aurata præcipuè, de qua illud rectè quidam prodidit, eam inter piſces peculiari quadam dote ſingularem & ſaporis ſimul & ſalubritatis gratiam obtinere: qui eas nimirum in ratione alendorum ægrorum leuioris nutrimenti exiſtimauit. Ex fluuialibus conueniunt trotta, lucius, & ſaxatiles omnes, tum & qui Leo apud Plinium, cammarus apud nos dicitur. Piſces omnes ſalubritatis cauſa iubet Galenus in craticula ſubditis mitioribus prunis, oleo, ſale acetoq́ꝫ conſpergi quò facilius concoquantur. Ex leguminibus nullum propè conuenit. Cicerum tamen rubeorum

Curatio.

2. de diff. feb. cap. ulti.

1. Aphoriſm. commen. 29.

1. Aphoriſm. commen. 17.

1. Aphoriſm. textu 17.

Lib. 9. Natu. hiſto. cap. 31. et lib. 32. cap. ulti.

3. de Alimen. fac. cap. 29.

decoctum, ex adiectis petroselini folijs, uel hyssopi, salutariter exhiberi potest. Fercula, quæ ex ptisana, aut pane ex iure carnis excepto parantur, utilia erunt: borragine, menta, hyssopo, petroselino, ex oleribus uti quandoque poterit. Fructus horarij crudi præsertim, uitandi omnes illi erunt: ex his tamen uoluptatis causa modicè æstate media prunis, quas pertigonias uocamus, olim ut uult Aëtius iberica dicta, tum & damascenis atque onychinis, quas prunidactyla in nostro orbe appellare solemus, uti poterit, adhæc ficubus uuisque exactè maturis, pyris, coctanisque in secũda mensa uti, si molliter cocta sint, & zaccaro uel anesi semine zaccarato respersa nihil prohibet. Inter tragemata tamen & bellaria quæ secundis mensis apponi solent, cotoneorum conditura, coriandrorum & anesi præcipuè conueniunt. Aromatum quæ mitiora placent, utatur itaque cinamomo, croco, chariophillis ad robur uentriculo addendum, pituitamque dissecandam, idque hyeme. Vinum sit odoratum, tenue, mediocriter uinosum, non tamen acutum, dulce, aut crassum: hyeme modicè, æstate liberius dilutum. Hæc in uniuersum quæ in ratione ciborum potionisque conueniunt. Fugiat plenitatem omnem ciborum in eadem mensa, copiam, uarietatem, apparatum, cupedias, repetitas uoluptatis causa à cœna compotationes: Crassa, glutinosa uiscida, dura, assata, salsa, acria, flatuosa uitet. Quæ ex lacte & arte pistoria parantur uitet omnia. Cibum labor, hoc est corporis congrua exercitatio præcedat, si per ualetudinem id illi liceat: sin minus, frictione matutina exercitij loco utatur. A cibo nullis se aut animi aut corporis defatiget laboribus, uentrem ad satietatem nunquam impleat: cruditatem quoad eius fieri maximè poterit ne admittat: quæ si quãdoque enascatur, inedia, clysmate, aut uomitu leuare eam omni nixu contendat. Somnus sit nocturnus septem ad summum horarum: interdiu uigilet: frigido aëri, nubibus obducto, imbreque madenti, austrino & aquilonaribus flatibus ne temerè se exponat: iram, mœrorem, metum, graues animi curas omnibus uiribus uitare studeat. Atque hæc de uictus ratione.

Libro 1. [margin, beside "nias uocamus, olim ut uult Aëtius"]

Quod ad medicamenta pertinet, illud in primis animaduertendum, tumores duros quocunque consistant, sine totius corporis ab atris seu crassis succis uacuatione curari minimè posse. Nam in omnibus omnino morbis, in quibus effectrix causa adhuc manet, ab ea inchoari curatio debet, nempe quòd semper causam, si Galeno creditur, abscindere prius oporteat. Quamobrem cùm ab uitioso succo tumores huiusmodi proueniant, ut libro de Tumo. præter natu. is autem medicamento educendum se esse indicet, ut IIII. Methodi à Galeno proditum, consequens certè est, ut ab ea indicatione, quam morbus suggerit, curationem omnem auspicemur: cùm ex Galeni sententia, uniuerso prius corpori, quàm affectæ parti sit prospiciendũ. Vnde illud rectè ab Auicenna dictum arbitror, Apostema inquit durum (de uteri apostemate loquens) oportet ut medicetur & euacuetur cum eo corpus, humoribus crassis & melancholicis. Quam sententiam idem rursus, dum durorum apostematum rationem ex professo tractat, expressit. Sed quãdo & uires ipsæ corporis longo iam morbo &

Gal 4. Meth. & in Arte medicinali.

4. de Composit. medi. secũdum locos. et 4. & 14. Method.

Fen 21. tertij tract. 4. cap. 13. & Fen 3. quarti. tract. 2. cap. 12.

bo & graui labefactatæ, & humoris craſsicies atq; copia, multam aut ſubitam fieri uacuationem prohibeant: adhibenda ea in uacuando cautio erit, ut ſenſim & modicè, leuibusq; medicamentis per certa & ſtata tempora aſſumptis perficiatur: ſic enim libro de Locis in homine iubet Hippocrates: præſertim cùm laborans ipſa ſuapte natura ad excretionem facilis ſit, & à leuiſsimo etiam medicamento ducatur. Nam cùm uires deijciant uacuantia præſidia cuncta, uel Galeni teſtimonio, ſicq; in morbis omnibus præcipuè longis quæ de uiribus ſumitur indicatio omnium prima atq; potiſsima: præcuſtodienda uirium ſubſtantia erit, ne crebris aut magnis uacuationibus diſſoluatur. Quamobrem ex Hippocratis libro de inſania conſilio, remiſsionem potius & ueluti ceſſationem quandam ad tempus concedendam eſſe ſtatuo: quàm ut crebris potionibus in eam ægrum ducamus debilitatem, ut à medicamentis concidat. Appetente igitur uere conſentientibus uiribus, mittatur huic præſtanti dominæ ſanguis: ex ſiniſtri cubiti uena media, ſi morbus adhuc in principio ſit: ſin iam inueterauerit, conſulerem uel è poplitibus, uel ſaphena cruris ſiniſtri mittendum. Nam ſiue retrahere, ſiue deriuare à loco affecto uelimus: per coniuncta locis affectis uaſa facere id expedit, ut eſt Galeni ſententia. eoq; è ſiniſtra ſemper parte ſanguinem (ſi opus ſit) detrahere oportebit, quòd tumor eam partem obſideat. Sed quando iam pluſculum temporis morbus hic proceſsit, præſtiterit arbitror magis, è malleolo quàm è cubito miſiſſe. Mittatur autem pro uirium tenore ad uncias ad ſummum octo: cui tamen ſanguinis miſsioni, niſi aluus ſponte fluat, præmittatur mollis clyſter, ex decocto maluarum altheæ, acanthi, betæ, linozoſtis, furfurum, florum cameli, aneſi, & aneti ſeminum, adiecta ſiliqua ægyptia & cōfectione oxyphænici & oleo uiolaceo. Poſt miſſum ſanguinem fluxile reddere corpus, & uacuationi idoneum ſequentibus potionibus paret. Accipe quinq; radicum communium, corticum radicum capparorum, & myricæ, omnium mundatarum, & in aceto per noctem temperatarum, cuiuſq; unciã unam: bugloſsi, intybi latioris, & cichorij omnium cum radicibus cuiuſq; manipulum, ſummitatum hyſſopi, artemiſiæ, feniculi, meliſſæ, matricariæ, cæterac, adianti, cuiuſq; manipuli dimidium: uuarum paſſarum pinguium exacinatarum, uncias duas: medullæ cartami unciam unam, ſeminum aneſi, careos, maratri, cuiuſq; drachmas duas: thymi epithymi cuiuſq; drachmam, florum uiolarum & bugloſsi ana pugillum unum: lento igne coquantur ad tertias & adiectis ſerapijs ex radicibus, bizantino, & ex ſcolopendria, potio paretur, quam ſumat continuos ſex dies ieiuno uentre. Poſt hæc potio detur ex rhacomatis diluto, ad drachmas duas: agarico trochiſcato ad drachmam unam, confectione hamec ad drachmas duas: excipiantur decocto ſene & modico epithymi & florum communium. Nec ego ad ualentiora tranſcenderem, quòd ſciam iſtæc leuiora commodè & ſine moleſtia ducere. à ualentioribus medicamentis terreri ægram, & in praua ſymptomata, uiriumq; defectionem duci. In craſtinum medicamenti ſumendum, theriaces antidotum ad drachmam unam ex condito bugloſsi.

9. Meth.

2. ad Glauco. cap. 13.

Bis mense singulo accipiat decoctum hoc: folliculorum sene mundatorum, & expressorum ex aqua buglossi unciæ dimidium: anesi seminis drachmam unam, medullæ cnici sesquidrachmam: sirupi ex infusione rosarum unciam unam, potio paretur bis in singulos menses sumenda: uel si catapotia malit, sumat ex pillulis de hiera cum puluere sene, modico agarico, epithymo, & zinzibere additis. Sed quãdo à medicamentis per os assumptis, cuius ea cunq; generis sint, male eam affici plena fide cognouimus, horum loco suadeo, ut si commodè posśit, uomitum sibi procuret, accepta post cœnam aqua decoctionis raphani tepida, cum modico serapij acidi, quod uacuationis genus in hoc affectus genere ad reuulsionem commodisśimum existimo: uel si minus id posśit, clysmate mollitiuo semel per hebdomadam aut bis utatur, ut antea præscriptum est. Ad uentriculi & uiscerum intemperiem amouendam, utatur sequenti conditura, quæ accipit, Triferæ sarracenicæ uncias tres: confectionis alchermes Mesuei, unciæ dimidium, confectionis de hiancrito Auicẽnæ drachmas tres: pulueris pliris, & diamoschi dulcis, & diambræ, ana drachmam unam: pulueris ex margaritis, quem diamargariton nostri uocant, scrupulos quatuor, ex sirupo corticis citrij, uel melle emblicorum, aut sirupo de buglossa confectio paretur: cuius dosis sit aureorum duorum ter in hebdomada.

Iam uerò ad locum affectum propius accedendo, quoniam tumor omnis ademptionem sui postulat: id nobis in hoc scyrroso tumore per emollientia & discutientia tentandum erit: id enim scyrrosus tumor (si Galeno, Paulo, & Aëtio creditur) indicat. Sed ad rectam tumoris duri huius curationem ea habenda cautio erit, ne aut nimium emollientibus, aut fortiter discutientibus prorsus utamur: siquidem illa nihil discutiunt: hæc tenuem humorem omnem absumũt, & quod reliquum est incrassant & indurant. Itaq; iuxta prædictorum autorum sensa, molliatur primum durus tumor dies aliquot, dein medicamentis appositis discutiatur, ex ijs quæ non ualidè trahunt aut digerunt, sed quæ discutiendo molliant: & modicè excalfaciant. Quamobrem meritò Auicenna id dixisse est uisus, Et oportet (inquit) ut ponantur curationi eius (de scyrroso apostemate loquens) duæ reuolutiones, reuolutio resolutionis cum lenitate, cum eo quod non exiccat plurimum. Quæ uerba à Galeno II. ad Glaucon. & XIIII. Meth. mutuasse uidetur. Foueatur igitur locus oleo aneti & liliorum in quibus ebisci radix incocta sit, & spongia filtro'ue calenti leuiter'que expresso, fotus fiat: à quo mox ungatur durus tumor sequenti cataplasmate.

Gale.14.Method.& 2.ad Glau. Paulus lib.3.cap.60. Aetius lib.15.cap.3.& lib.16.cap.86.

Fen 3.quarti. tract.2.cap.12.

Accipe radicis alteæ in oleo liliorum abiecto interiore ligno incoctæ lib.unã, muccaginis seminis lini & fœnigræci ana.℥.ij. medullæ ceruinæ si haberi posśit, ut quæ omnium in hac re uel teste Galeno præstantisśima sit, uel loco illius uitulinæ ℥.iij. axungiæ anseris & gallinæ ana. ℥. unam, misce & à fotu utere. seruetur hic ordo dies totos quinq;: post quos apponatur quod sequitur digerens medicamentum ex Galeno sumptum. Ammoniaci pinguioris.℥.ij. dissoluatur in aceto albo & additis styrace & bdellio

2. ad Glauc. cap.19.

bdellio molliore ana. ℥.unam, extendatur in corio tenui, & tumori admoueatur biduum totum, sufficietque semel tantum in die mutasse; postea denuo redeat ad fotum priorem: & à fotu ad cataplasma, ab eo ad emplastrum hoc. Complet item hanc ipsam intentionem, integrè molliendi atque discutiendi, emplastrum hoc quod accipit Ammoniaci, galbani, bdellij humidioris, cuiusque ℥.unam, dissoluantur diligenter in mortario cum oleo aneti modicoque aceti acuti, postea adde muccaginis fœnigræci & seminis lini, cuiusque unciam: caricarum pinguium numero XII. pistentur accuratè & incorporentur simul. Vterus pessis etiam subditis molliatur, & purgetur, ad quod præstantissimus est Auicennæ pessus ad duritiem matricis inscriptus, in hunc modum: Diaquilonis. ℥.ij. medullæ cerui & uituli, axungiæ tauri, gallinæ, & anatis, ana. ℥.unam, stercoris ouilli, styracis utriusque, myrrhæ ana. ℥.ß. croci. ʒ.ij. olei nardini. ℥.unam, liquatis adipibus cum oleo & omnibus ritè subactis, misceantur & ex serico rubro excipiantur fiantque pessi longitudinis digiti longioris, quos sibi subdat filo ad crus appenso. Hanc ego ex medicorum melioris notæ doctrina, huius morbi methodum curatiuam (si qua sit curandi uia) esse puto: quam Deus optimus maximus in ægrotantis salutem perficiat.

Lib. 5. tr. 4 6. ad finem

Ad uirium ex diuturno grauique morbo infirmitatem reparandam, crurumque ad motum impotentiam pro spectabili uiro Ioanne Baptista Bernardino ciue Lucensi.

ENARRATIO VII.

Ex his quæ nobis de affectu, uarijs'que symptomatis præstātis uiri Ioannis Baptistæ Bernardini, de scripto medica narratione cognita sunt, illud imprimis constat, spectabilem hunc uirum, diuturna febri, multisque abscessibus menses aliquot laborasse: cuius equidem ægrotantis, & si minimè nobis aut ætas, aut temperamentum, totiusque corporis natiua habitudo, uitæ modus ac ratio, perspecta sunt: à quibus sanè curandi indicationes post eam quæ ab affectu sumitur capere uel Galeni testimonio oportet: quantum tamen artificiosa uocata coniectura assequi licet, ritè illud æstimare possumus, natiuum huius uiri partium robur, natiuamque constitutionem longè ab ea quæ secundum naturam, esse debere, idque tam ualidi diuturnique morbi iniuria desciuisse. Est enim grauis diuturnique morbi proprium, uires corporis uniuersas statumque corporis omnem labefactare. Quamobrem cùm & morbi longitudo & atrocitas, & curationis grauitas ferro, igne, sectionibus multis constans, plurimum boni humoris ac spirituum hauserint: à quibus uirium robur in partibus omnibus consistere solet, meritò existimandum, dissolutionem earum maximam factam esse. Vnde minimè mirum uideri debet, crura secundum sua ipsorum munia infirma atque suo muneri obeundo inepta (uti ad nos perscribitur) esse. Quippè & uiciatorum humorum influxu (qui ad eas partes ob earum positum pronus ac facilis esse solet) & dolorum magnitudine,

t. de Medica. secundū locos

qui

qui & ipsi tum unitatis solutione, tum intemperaturæ uehementia, atque humoris uel copia, uel uitio, ingentes excitari solent: & temporis mora, consequens fuit, partes has plurimum affici, eoq; non leuem subire noxam, dicente Galeno, Partes ipsas secundum excrementorum in ipsis degentium naturam uariè affici solere: ipsaq; excrementa longitudine moræ deteriora fieri. Vnde cùm abscessus plurimos, idq; uarijs in partibus corporis, hic uir perpessus sit, (uti ad nos scribitur) & uirium infirmitatem per morbi decursum notabilem adfuisse, & qui abscessus creabant humores, frigidos, crassos, ac lentos secūdum crura plurimum extitisse, atq; in eas partes ceu ignobiles ui propultricis facultatis decubuisse, colligere promptum est: dicente nimirum Hippocrate, In ijs febribus quæ proro gantur, si decretoria non probè decernant, abscessus expectandos fore. Natura utiq; quod molestat per excretionem minimè finire potente: quæ docta etiam Galeni est sententia. Sed cùm iam ab ijs omnibus quæ ægrum malè habebant tum morbis, tum symptomatis medica methodo curatus esse æger dicatur: solumq; ad uirium robur tum corporis uniuersi, tum maximè crurum firmandum, consilium de nobis exigatur: præscribemus breuibus, quæ in eam rem profutura speramus: doctrinæ ac probitati eorum, qui prius præstantem hunc uirum curarunt, confisi: quorum nos iudicio nostra hæc proponimus exactius limanda, atq; perpendenda. In primis utatur aëre libero, perflato, lucido: uitet triste cœlum, nubibus obductum, caliginosum: omnem aëris excessum, siue ad calidum siue ad frigidum, fugiendum maximè putet: nam ab altero dissolutionē uirium nimiam, ab altero neruosarum partium læsionem expectare oportet. Sit itaq; per æstatem hanc futuram, cubiculum illius amplum, patentibus fenestris ad orientem solem septentrionem'ue expositis: cuius cubiculi solum, lectusq; odoratis floribus, folijsq; rosarum, uiolarum, iasmeni, uethonicæ coronariæ, quam uulgus florem guaryophilatum uocat, atque similium sternantur. Austrinum flatum summopere deuitandum iure existimet. Manè experrectus, membra omnia leuiter confricanda curet: idq; lineo panniculo tenui, quoad rubeant confricata membra, tumq; à frictione cesset: sed prius aluum uesicamq; exoneret: quæ ubi perfecta fuerint, ambulationibus lenibus, si ingredi poterit: sin minus, lectica, gradario'ue equo, per amœna atq; uirentia loca ante cibum se exerceat: domumq; reuersus aliquantum temporis intermittat: quoad se conceptus à motione calor remiserit, tumq; cibum sumat leuem, facilem, boni succi. Sit autem cibus qui citra obstructionem impleat, humectet, celeriter permeet, facilè conficiatur: uti panis recens molliter studioseq; coctus, sale atq; fermento modico respersus. Sit uitulina caro in usu, hœdina, pullorum, perdicum, capi iuuenculi, & paruarum auium nemoralium: utatur cremore ptisanæ, amylo ritè parato, pane loto ex iure pulli excepto, similа, & eius generis ferculis. In iuribus autem incoquantur decorticatum ordeum, agni hœdi'ue pedes, cochlearum terrestrium caro maximè à nobis laudatur, item earum iusculum, uel aqua eliquatione earum in uase duplici extracta: oua sorbilia, mollia, recentia ex usu sunt: cancri fluuiatiles,

7. Meth.

4. Aphorism. textu 44.

3. de Crisibus et pluries alibi.

les, trotta, umbra ex piſcibus: item bugloſſus, (quem ſoleam uulgus uocat) pagrus, aſellus, mullus, ex maritimis conueniunt. Vinum ſit tenue, fuluum, odoratum, iucundi ſaporis, olygophoron uocatum, non potens aut uinoſum: bellaria, & quæ ſecundis menſis apponuntur tragemata, ſint nuclei pinei aqua roſacea & zaccaro reſperſi: citrij caro & cortex, & quæ ex cotoneis conficitur conditura. Quoniam uerò imbecilla uentriculi uirtus eſt, nec multum cibum conficere potens: partiendus cibus erit, ut non uniuerſus affatim, ſed modicus diſpertitis uicibus aſſumatur. Motio omnis præſertim quæ citata eſt, à cibo ualde noxia eſſe creditur: non corporis modo, uerùm multò amplius animi. Quamobrem à cibo neq; ſcriptionem, neq; lectionē, neq; ualidam aliquam animi ad rem aliquam contentionē probo: ſed quietem potius, atq; tranquillitatē: idq; omne tempus, his cum amicis confabulationibus tranſigendũ puto, quæ in conuiuijs haberi ſolitæ ſunt. Sit tamen inter hæc uenter mollis, nec excrementis grauis: quòd ſi ſponte talis non ſit, arte fluxilis fiat, mollibus iuſculis decoctionis mercurialis, betæ, borraginis, prunorũ in iulebo uiolato madefactorũ, & aqua multa & zaccaro incoctorũ, atq; præaſſumptorum crebro uſu, item & pinguiũ uuarum paſſarũ. Quòd ſi hæc non ſatis ſint: & ſubductione maiore indigere æger uideatur, ſubducatur aluus roſaceo ſirupo ex infuſione roſarũ, uel rhacomate & ſiliqua ægyptia, quam caſsiam hodiè fiſtularē noſtri uocant, uel aëreo melle, manna uocato. Quin interdum conferre cenſemus folliculorũ ſene ex iure pulli decoctũ, ad drachmas ſex uel unciam unã. Medicamentorum omniũ uſum ab his proximè narratis reformidet. Quòd ſi occaſione aliqua ad hæc tranſire oporteat, ſint eius generis quæ conuellere uires iam defectas minimè poſsint, excrementa leniter mouere queant, quale eſt higra uocata Galeni, quæ ex octo rebus cõſtat: & quæ ex hac catapotia cõponuntur, uel quæ elephanguiæ cum rhachomate uocantur. Laudamus etiã in id molles clyſteres mordacitatis nihil habentes, quales ex decocto capitis uel uiſcerum caſtrati uel pulli fieri ſolent, adiectis lini, fœnigræci, & melonum ſeminibus, modico ordeo & furfuribus: in quibus tandem diſſoluantur uitellorum ouorum numero II. zaccari rubci.℥.ij.olei uiolati unciæ tres. Ex confectionibus renutritorijs, utatur confectione ad reges & prælatos nuncupata deſcriptione Meſuei. Item ea quæ ex capi uel perdicis molliter coctæ pectoribus exenteratis, cum uuis paſsis, amygdalis delibratis, piſtacijs, nucleis pineis, confici ſolet: adiectis cinamomi electi, ſandali citrini, margaritarum, cuiuſq; drachma: ex zaccaro optimo & aqua roſacea exceptis. mirificè enim attenuatas à diuturno morbo uires reficit, ſubſtantiam corporis auget, alimoniã bonam præſtat, colorem uiuidum florentemq; facit, atq; demortuam appetentiam excitat. Crura uerò præfatis firmanda ad munus ſuum erunt, tum maximè lotionibus ex chamemeli floribus, roſarum, ſtecadis, libanotidis, ex uino & aqua paratis atq; inunctionibus ex unguento reſumptiuo uocato, oleo roſaceo omphacino adiecto. Quæ nos in præſens curationi huius prægnantis uiri ſufficere poſſe ſperamus, aut potius præcautioni ne à nouo occupetur morbo. Quæ nos omnia

omnia magna fide ex probatissimis autoribus attulimus. Deus autem optimus maximus, huic ægro salutari sua ope atq; clementia opitulari dignetur.

De tussi diuturna à pituita aquosa, sed lenta, pro Archidiacono Aedis uirginis sacræ Auenionensis, uiro præstantiss.

ENARRATIO VIII.

ETVSTISSIMVS medicorum Hippocrates nihil æquè quicquam medico curandum, atq; omni mentis intentione prouidendum iure statuit, quàm ut ægri ipsius, eius'que quem methodo medica summouendum assumpsit morbi, naturam omnem, uires, causasq; exactè omnes consideret: cùm sine horum diligenti animaduersione curari nequicquam affectus possit. Itaq; breui complectar quæ mihi de affectione hac tua, nempe tussi, cuius causa me consulendum duxisti, sentiam. Hinc facto initio, naturæ certos quosdam inesse motus, statosq; quosdam impetus, quibus se excrementis noxijs leuare contendat. Vnde sternutationem ad id ualere rectè Galenus asseruit, ut quæ in cerebro hæserunt, eo impetu foras pellantur, uti quæ in uentriculo uomitu, sic sanè cùm & in pectus atq; pulmones non rarò ea delabantur, quæ noxam illapsa faciunt: ualidum quendam excogitauit natura motum, quo quæ lædunt noxia excrementa, explodat. Vnde illud ab eodem Galeno rectissimè dictum est, Tussim uehementissimam quandam esse efflationem, qua plurimus spiritus foras erumpens impetu suo extrahit, exploditq; excrementa meatum ipsius obstruentia. Et alio loco, Contingit, inquit, ad tussim impetum cieri inæqualitate quadam in gutture præter naturam proueniente. Quippe cùm spiritus per puram leuemq; ferri uiam consuetus, si quando in eminentia quædam impingat, tumultum quendam ac ueluti inæqualem concussionem in gutture efficit, atq; ita ad tussim animal prouocat. Quum uerò pathema hoc uaria in se habeat discrimina atque species, quæ exequi in præsens minimè est operæpretium: existimo tamen ego, eius in te initium ex cerebri intemperie promanasse: quod ipsum quum & suapte natura imbecillum sit atq; frigidum, & excrementis redundet, facilè in subditas atq; fluxioni paratas partes superuacua mittit: unde primùm hanc tussim per consensum à cerebro mittente, nunc uerò per propriam etiam partiũ thoracis & pulmonũ intemperiem fieri (quam Græci πρωτοπάθειαν: sicuti alteram illam συμπάθειαν uocant) censeo: membris iam illis aliquantum à diutina fluxione imbecillioribus factis. Quamobrem cùm alimentum ad se transmissum non satis exactè conficere ipsæ possint: laboremq; etiam coangustatione quadam, seu natiua, seu à morbo aduentitia, quo minus impacta in ijs excrementa facilè pelli queant: necessum inquam est ualidum hunc excitari motum, quem tussim esse dicimus, ad ea ualido impetu explodenda, quæ intus hæserunt. Quantum autem ex notis perspicere arte licet, uidentur aquosa, insipida, sed tamen aliquantum lenta & uiscida

2. ac Rat.uic. acut.& lib.1. de Morbis.

Ex Gal.5. de Sympto.cau.

5. de Sympt. cau.

uiscida esse quæ intus continentur excrementa: quæ cùm interdum lentore suo hæreant, interdum aquositate sua imbibita uehementer sint, tussim interdum siccam, interdum cum excreatu, facilem nonnũquam, aliàs uerò difficilem & molestam faciunt: prout expultrix earum partium facultas, foras pellenda ualido uel imbecillo agitatu mouet: prout item excreandorum substantia ab introcluso spiritu uel eliditur, uel dissipatur, & in suos meatus regeritur, uel ipsa lentore suo & crassicie impacta, uehementer thoracis aut pulmonum cauitatibus & bronchijs hærent: quæ docta est Galeni, Pauli, Aëtij, & Auicennæ sententia. Atq; hæc breuiter de morbo & illius causis. Vnde præsagire illud licet, cùm neq; acris ac mordens, neq; salsa aut uitiosa sit quæ morbum parit pituita, sed aquosa potius, & insipida, nihil subesse à morbo periculi: cùm neq; tussis ipsa in præsens saltem, aut appetentiam, aut somnum tollat, aut difficilem spirationem, quam Græci δυσπνοίαν uocant.

Galenus 3. de Sympto. cau. Pau. lib. 3. ca. 28. Aëti. Ser 8. capite 54 Auic. Fen 10. tertij. tract. 3. cap. 1.

Curatio.

Porrò curationis uia in congrua uictus ratione posita esse omnis, mihi quidem uidetur. Aër itaque frigidus summoperè uitandus, ut qui uel Hippocratis testimonio pectori atq; tussi ualde sit inimicus, proinde aquilonaris flatus, qui in hac tota cauorũ ora uehemẽtissimus esse, per hyemem potissimum solet, omni cura fugiẽdus erit: fumum item, puluerem, & quæcunq; guttur ac fauces exasperare possunt cauere oportebit. Ab acidis præterea, salsis, acutis, frixis, flatuosis, glutinosis ac lentis, abstinendum perpetuò erit. Sit autem cibus tenuis, facilis, concoqui minimè contumax: boni succi, grati saporis, præsertim dulcis: nam dulcia pectori conferunt: & qui pituitæ & obstructioni meatuum plurimum renitatur, careat crassitie, lentore, & mala omni qualitate: sit in eo modus, non satietas & impletio, sed famis cohibitio: & collabentis naturæ hoc ueluti præsidio alleuatio. Parcitas perpetuò utilis, satietas nunquam non molesta & grauis. Potus sit quidem exiguus, sed optimo atq; electissimo uino constans: æstate quidem copiosius, sed dilutius, hyeme parciùs, sed meracius bibendum. Exercitatio blanda & mollis, hoc æstatis præsertim matutino temporius facta, exoneratis prius uesica & aluo, probè conuenit. maximè uerò uectatio gradata & stataria. Hyeme concitatior & longior utilis perhibetur. Clara item lectio, uocis moderata intensio, manè facta pulmones atq; stomachum mirè iuuare creduntur. A cibo quiescendum, nec motione ulla fatigandum corpus, concoctionem enim impedit. Quin & animi acris ad aliquid unum intentio uehementer esse à cibo noxia perhibetur. Quamobrem ut Celsus ait, legere, scribere, uoce contendere, meditari à cibo minimè licet, sed post concoctionem id facere. Somnus sit nocturnus septem circiter horarum, capitè probè ad puluinar eleuato: primum in sinistrum latus, mox in dextrum inclinato corpore: sic enim imbecillo uentriculo tuo ut concoquat melius consultum erit. A somno experrectus leuiter membra fricet, pectat caput, sordes ab auribus, ab oculis, manibus, à reliquo corpore per secessum & urinam excrementa mouere tentet: sicq; in leuem ambulationem, aut uectationem perueniat. Diurnus somnus à cibo omnium sententia medicorum

5. Aphorism. textu 24.

Lib. 1. cap. 2. & 3.

Ex Auic. Fen 13. tertij. trac. 3. cap. 5.

damnatur: fluxiones enim excitat, & cibum corrumpit. Ab animi curis quoad eius fieri maximè poterit abstinendum.

Quod ad medicamenta pertinet, quoniam nec grauis est morbus, & præsens temporis constitutio ab horum usu dehortari uidetur, est enim æstas media eaq; grauis & æstuosa, neq; etiam temperies ipsa tua & habitus corporis, atque uitæ modus hæc expetunt, breui absoluemus. Id tantum admonentes, leuibus & naturæ maximè familiaribus, ut rectè Galenus docet, rem omnem esse transigendam. Itaq; mollibus clysteribus uenter ducatur semel per hebdomadem acceptis: nam acres infirmæ naturæ non sustinent. Fiant igitur in hunc modum: Accipe quatuor herbarum mollitiuarum, cuiusq; manipulum, seminum melonum cum cortice contusorum unciam, anesi seminis drach. duas, caricarum pingulum paria sex ordei, furfuris cuiusq; pugillum unum: incoquantur omnia in iure capitis castrati uel omasorum, & facta colatura adijciatur catholici medicamenti drach. decem, zaccari uncia una, olei è uiolis unciæ tres: fiat clyster manè ante cibum sumendus. Si autem hos non lubens sumat, utatur decocto prunorum ex zaccaro uel pinguium uuarum passarum exacinatarum & multo zaccaro, & serapio rosato infusionis rosarum, uel mercurialis ex iure pulli decocto. Galenus uerò siccas ficus ex medulla cnici, id est cartami, & modica resina terebinthina senibus & tussiculosis propinabat. hæc omnia leuiter aluum mouent, nec naturæ negotium faciunt. Poterit etiam si maior urgeat uacuandi necessitas rosaceo sirupo ad uncias tres, ex decocto folliculorum sene, hyssopi, & passularum quandoq; uti, idq; in aurora. Nec ego ad grandiora aut acutiora pharmaca progredi auderem, ob uirium tuarum imbecillitatem, & habitus corporis raritatem. Autumno uerò paulò amplior metu aduentantis hyemis, uacuatio ex usu esse poterit, sed quæ simplicissimis & maximè appositis fiat medicamentis, nempè agarico, ex rosaceo melle excepto, qui unicè pectoris morbis conferre creditur: rhabarbaro ex decocto pinguiũ uuarum, glycyrrhizę, hyssopi, & ordei. Ad expurgandum uero pulmones & pectus, eglecenata nostris uocata, hoc est linctus dulcium maximè prodest: in quo primas tenere creditur, qui ex hyssopo paratur sirupus, & qui ex glycyrrhiza conficitur, adiecto præsertim pauxillo oxymellis ritè confecti. item omniũ maximè, butyrum ex despumato melle, si ad butyri unciam duæ mellis adijciantur, ieiunoq; deuoretur. Esse autem oportet butyrum recens, pingue: non salsum, acutum'ue. Nonnullis in usu est buccellam panis leuiter tostam hoc incrustare, sicq; panem ipsum butyro & melle incrustatum deuorant: quod & ego maximè probo. Inter cætera uerò hoc esse præstantissimum, ac naturæ maximè gratum inueni: Accipe caudarum cancrorum fluuialium ritè coctorum. ℥. iiij. nucleorum pini recentium, ex aqua hyssopi lotorum & exsiccatarum. ℥. ij. amygdalarum dulcium delibratarum. ℥. unam fisticorum. ℥. unam ſ. carnium passarum pinguium mundatarum. ℥. ij. pistentur omnia fortiter in mortario marmoreo, & per cribrum setaceum ex aqua decoctionis hyssopi & passularum transmittantur, postea adde radicis iris. ℥. ſ. pulueris electuarij resumptiui rec

4. Meth.

6. de Sanitate tuenda.

ui recenter facti. ℥.iij. penidiarum. ℥.sex, amyli. ℥.unam ʒ.cinnamomi electi. ℥.ij. fiat confectio ad linctum. Hæc in præsens sufficere mihi sunt uisa. Deus autem Optimus Maximus horum usum sua bonitate fælicitare dignetur.

De Morbo regio ex calida iocinoris atque totius intemperie calida, cum redundantia bilis plurimæ, & imbecillitate facultatis discretiuæ hepatis, pro spectabili uiro Guilielmo Bruneto, prætore urbano Arelatæ, ad Laurentium Brunetum illius fratrem.

ENARRATIO IX.

VM perspectum illud haberem Laurenti uir præstantissime, nihil me quicquam tibi gratius efficere posse, quàm si eam à me de fratre tuo prætore urbano rationem esse habitam declararē, quæ haberi ab eo debet, qui se erga utrunque uestrum quàm gratissimum atque officiosissimum probare uelit. Quod quidem meum officium erga prætorem fratrem tuum, cæteraque mea studia, cùm tibi homini gratissimo grata fore cognoscerem, nihil antiquius habui, quàm ut huius meæ in te fratremque tuum uoluntatis testificationem tibi aliquam darem, ex qua tu cognoscere plenè posses fratris tui ualetudinem maiori mihi in dies curæ esse. Qua de re tota, deque illius rationibus cogitans, constitui quæ in rem fore illius sum arbitratus, ad te uirum magna eruditione, excellenti ingenio, omnique cumulata uirtute ornatum perscribere: ut tu qui in fratrem tuum omnes pias propinquitates, officijs, amore, omnia necessitudinum uincula superas: qua eş in illum charitate atque amore, saluti suæ prospicere, & fraterna monitionę ad ea quæ illi salutaria sunt futura, hortari, urgereque summo studio atque beneuolentia possis. Itaque quod mearum partium fore putaui, morbi naturam omnem, illius causas, indicia præsagia, methodum denique curatiuam accuratè præscribere, summa id ego cura atque studio præstabo: ab ipsius ægri explicanda natura exorsus, quòd quæ præter naturam sunt dignosci minimè possint, ignotis ijs, quæ secundum naturam, ita tradente Galeno. Quippe citra naturam corporis cui medemur exactè inuentam, fieri nequit ut uel de morborum differentia quicquam inueniamus: uel auxiliorum conuenientium copiæ compotes simus. Ex ijs itaque quæ ab eodem autore in arte medicinali traduntur, constat natiuam fratris tui temperiem, ad calidum & siccum inclinare: ut cui principes partes, cor prǽsertim & iecur, talem secundum naturam sint temperiem nactæ: quòd uenarum in eo conspicua latitudo, percepta ad tactum caliditas, pulsuum citatus motus, flauæ bilis redundantia, actionum celeritas, lotij pallor accensus, excrementorumque alui ad eundem colorem inclinatio, cæteraque huius generis omnia indicant. Quumque uel Aristotelis testimonio in congeneos cuiusque temperamenti morbos, facilis sit transitus, nihil mirum uideri debet, si in arquatum morbum quem regium uocamus (ἴκτερον uerò Græci) hic tuus frater inciderit, qui sanè affectus, definiente Paulo ni-

1.et 2.Meth. & Hippo.2. de Rati. uic. acut.text.38.

Lib.3.ca.50.

hil planè est aliud, quàm bilis per uniuersum corpus suffusio. Quamobrem cùm auruginosus secundum corporis summa appareat color in fratre tuo, ipsum arquato corripi certissimum esse debet. At cùm affectus huiusmodi uaria habeantur discrimina, differentiæ multò plurimæ, à quibus longè diuersæ medendi rationes petuntur: ad quamnam eius differentiam reduci affectus hic debeat, nobis exactius contemplandum: cùm speciem morbi omnium primum esse inuestigandam (si rectè curare uolumus) medicorum uetustissimus Hippocrates tradiderit. Est porrò ictèritia quædam quæ iudicatoria nuncupatur, per quam morborum aliqui iudicantur, quæ nihil dum noxæ sentiente iocinore contingit, prioreque morbo hominem liberat, effusa in cutem pallida bili. Quo de genere dixisse Hippocratem legimus: Quibus in febribus morbus regius septimo, nono, undecimo, uel decimoquarto superuenerit, bonum. Est & altera quædam quæ à feris mordentibus sanguinemque eo colore commaculantibus, euenit, ut in Cæsaris uenatore accidisse Galenus testatur. Tertia illa est quæ (referente Galeno) ab ipsa iocinoris natiua temperie mutata ad calidum præsertim & siccum, citra etiam obstructionem, inflammationem, aut scirrhum prouenit. Quarta ab ipsius uisceris obstructione, uiriumque eius imbecillitate (discretiuæ præsertim uel expultricis) accidit: interdum uerò ipsius fellis uitio, lienisque hanc euenire omnium testimonio constat. Quoniam uerò medendi methodus citra morbi speciem perfici non potest, arte nobis diiudicandum, ad quam harum differentiarum referri fratris tui morbus debeat. Ex notis uerò euidentissimè constat, ad tertiam icteritiæ speciem hanc ipsam, quæ fratrem tuum torquet, esse referendam: ad eam scilicet, quæ ex iocinoris calidiore præter naturam intemperie, cum imbecillitate facultatis eius discretiuæ, citra obstructionem prouenit: quod multis, iisque certissimis signis declaratur. Siquidem, autore Paulo, quum regius morbus è calido solidorum corporum atque adeò iocinoris distemperamento nascitur, (quo in bilem quicquid eius alimenti ratione offertur, degenerat) tum non uno impetu & confertim, sed sensim & pedetentim gignitur. Adest præterea feruor ueluti quidam in uniuerso corpore, hoc est, caliditas quædam supra iustum naturæ modum percepta ad tactum: nulla uerò in hypochondrio dextro grauitas, nullus tumoris sensus: præterea lotia coloratiora, & multa bile suffusa: sic etiam alui excremēta, quæ ob admistam bilim flauescunt, contrà quàm in ea quæ ab obstructione fit, accidere consueuit: ut in qua bili ipsa ad intestina ferri prohibita, alba fiunt quæ emittuntur. Appetentiæ etiam deiectio, morbi diuturnitas atque constantia, pruritus in uniuerso perceptus, citatus uenarum motus, & ipsarum ad tactum caliditas, sitis, & quædam ueluti corporis arefactio: nulla in iocinore percepta aut tensio, aut duricies, aut grauitas, apertissimè indicant affectum hunc non solùm ab ipsa iocinoris intemperatura supra iustum calidiore, sed à totius distemperamento cum uirtutis hepatis discretiuæ imbecillitate prouenire. Quæ omnia ex Galeno V. de Locis affec. Paulo lib. 3. Auicenna Fen X V. tertij, & Rasi I X. ad Almansorem colligi possunt. Quibus si eam quæ à uictu

præced

[Margin notes: 2. de Rat. uic. acut. text. 38. — 4. Aphorism. textu 64. — 5. de Loc. aff. cap. 7. — Lib. 3. ca. 50.]

præcedente sumitur indicationem adieceris, exactam nanciſceris morbi rationem. Cùm enim in omni uictus ratione (ut à te ipſo accepi) incautus fuerit frater tuus, ac ſine delectu omni ciborũ genere (ſalſorum præſertim) uſus, mirum non fuerit ab hac praua uictus ratione uitiatos fuiſſe humores: ipſumq́ hepar à natiuo ſui temperamento plurimum deſciuiſſe. Prauus enim uictus (ut teſtatur Galenus) ægrotandi occaſionem ſanis adfert. Quamobrem rectiſsimè idem conſulit, ut omnibus praui ſucci cibis conſultò abſtineamus: ne longa dierum ſerie prauus in uenis ſuccus collectus, negotium corpori, immedicabilesq́ morbos creet. *2. de Febr. diff.* *2. de Alimen. fac. cap. 7.*

Hæc de morbi natura demonſtratiuisq́ ſignis. De cauſis nunc dicendum: quum curari affectus nequicquam poſsit, niſi ſublata quæ ipſum excitauit cauſa V I I. Metho. auferri uerò minimè poteſt, non ipſa prius cognita. Itaq́ ab externis incipiendo, praua, quam modo dixi uictus ratio, calidis & ſalſis cibis conſtans, multam bilem gignentibus, magnam morbo pręſtitiſſe occaſionem, non generationis ſuæ modò, ſed & diuturnioris conſiſtentiæ, iure optimo cenſendum eſt. Ex corporeis uerò ipſa totius corporis atque iocinoris intemperatura, iuſto calidior, per quam multa bilis copia genita eſt, primas partes tenere credenda, quæ & ipſa plurimum iuuatur à facultatis diſcretiuæ iocinoris imbecillitate. Quum enim hæc facultas ob bilis in uaſis redundantiam, minimè ſuo munere fungi poſsit: efficitur, ut ſanguis plurima bile ſuffuſus maneat, ſicq́ commaculatus in totum corpus feratur, unde auruginoſus color proueniat. Cùm uerò morbus diuturnitate ſua altas iam radices egiſſe uideatur, curatu contumacem eſſe concludere eſt neceſſe. Vnde rectiſsimè illud Auicenna dixit, Et cùm icteritiæ non curatur neq́ diſcutitur materia, timor in ea eſt, & pluribus eorum accidit repentina mors. Quamobrem omni erit illi conatu uiribusq́ omnibus prouidendum, ut ex arte ſumptis præſidijs morbum curare ſtudeat: quod ut commodius facere poſsit, ea conſcribam, quæ & præſentem percurare affectum, & futuri noxam prohibere efficaciſsimè poſsint. *Fen 15. tertij. tract. 1. cap. 3.*

Curatiua autẽ methodus duobus potiſsimùm perfici ſcopis debet, quorum alter cauſæ effectrici proſpicit, alter quod effectum eſt curat: hoc eſt, auruginem in uniuerſo corporis habitu conſiſtentem tollit: quæ docta Pauli & Auicennæ eſt ſententia. Cauſa uerò effectrix, cùm intemperatura iocinoris atq́ adeo totius corporis ad calidum nobis poſita ſit, unà cum bilis redundantia, uacuanda bilis, atq́ intemperies emendanda: poſt hæc diſcutiendus qui ab hac creatus eſt color. *Curatio morbi.* *Paul. libro 3. cap. 50. Auic. Fen 15. tertij. tract. 1. cap. 6.*

Quoniam uerò intemperatura iocinoris, bilis redundantiæ atq́ generationis cauſa eſt, ea primum auferenda: idq́ congrua uictus ratione perfrigerante, atq́ citra obſtructionem humectante, dein etiam leui ſanguinis miſsione, quæ perfrigerare commodè, uires autem conuellere minimè poſsit: tum uerò uacuanda modicè bilis, atq́ aliò reuellenda: poſtremò aurugo ipſa tollenda. Itaque præmiſſo leui enæmate ex decocto maluarum, betæ, acanthi, uiolariæ, & linozoſtis, atq́ pugillo ordei, in quo diſſoluatur medullæ ſiliquæ ægyptiæ. ℥. x. olei uiolacei unciæ tres ſecetur illi uena cubiti dextri interna (id enim iubet Auicenna) exhauriantúrq́ ſan- *Vbi ſupra.*

guinis unciæ tantum ſex, ne uirtus quæ iam à morbi grauitate & longitudine fatiſcit, lædatur. A miſſo ſanguine, ſumat potionem quinqꝫ aut ſex continuis diebus in hunc modũ paratam. Quæ accipit, intybi utriuſque, bugloſsi, fumariæ, lupi ſalictarij, ſingulorum manipulum: abſinthij comæ manipuli dimidium, uuarum paſſarum pinguium exacinatarum uncias duas, praſsij uiridis comæ, modicum, ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, ſingulorum drach. unam, florum cichorij, borraginis, uiolarum, ana, pugillum unum: decoquantur ex aqua fontana ad tertias, & colentur colaturæ: adde ſerapij ex cichorio cum rhabarbaro, uncias quatuor: ſirupi de bizantijs uncias tres, oxymellis ſimplicis uncias duas, cinnamomi ſelecti, ſantali citrini, cuiuſqꝫ drachmæ dimidium: conficiatur apozema. quo quidẽ apozemate finito, ſumat ſequentem potionem: quæ accipit, ſeri caprini uncias quatuor, in quo infundatur cnici. ʒ. ij. foliorum raphani numero. ij. ſummitatum fumariæ, manipuli dimidium: incoquantur ſimul, & colentur colaturæ: adde rhabarbari in eodem ſero caprino præinfuſi. ʒ. unam ſ. electuarij roſati. ℈. iiij. ſirupi de cichorio. ℥. ij. fiat potio. eſt enim hæc ad id morbi appoſitiſsima, ut ſumi poteſt ex Auicennæ ſententia. Fen XV. tertij. tract. I. cap. VI. Euacuata bile, remoueatur intemperatura iocinoris, partim ebibitis, partim cataplaſmatis modo impoſitis. Bibat itaqꝫ per hebdomaden ſucci cichorij. ℥. iiij. uini albi optimi. ℥. ij. miſceantur & ieiuno uentre deuoret. Aut electuarij ex ſandalis confecti fruſta duo, in dies ſingulos capiat. foris uerò hepati admoueatur ſandalini cerati. ℥. iiij. cui adijciantur abſinthij comæ pugillus, ſpicæ indicæ drachmæ duæ: olei de abſinthio quantum ſat eſt. Vbi hæc peracta fuerint, uideaturqꝫ abundè bilis uacuata, balneo ſe credat ad auruginis iam genitæ ſubmotionem. Sit autem balneum tepentis & dulcis aquæ, in quam adianthi, & apij, item betæ, hyperici, & rubiæ folia inijciantur: nec multam in eo moram faciat, ne uirtus lædatur: in quo dum degit, bibat radiculæ cremoris, id eſt ſucci foliorũ raphani, cyathos duos: uini albi cyathum unum, hoc eſt cremoris uncias quatuor: uini duas fermè, pendet enim cyathus autore Paulo drach. xij. ℈. iiij. uini, cuius autoris teſtimonio præfatum antidotum ſummopere ad arquati morbi diſcuſsionem ualere accepimus, idem etiam confirmante Auicẽna Arabe. Sudet autem ſi poſsit in balneo, & naribus attrahat ſucci radicis betæ quantum ſat eſt: uel elaterij ex lacte muliebri temperati, modicũ, id enim præſtantiſsimum eſſe cùm Paulus, tum Aëtius teſtantur. Qui quidem autor omnium ad id fortiſsimum eſſe ait ſutorium attramentum, id eſt uitriolum ex lacte muliebri temperatum & attractum: uerùm poſcam in ore continere tum maximè opus eſt. Confert etiam plurimum tota ſui ſubſtantia uermes terrenos in tenuiſsimum pollinem uſtione deductos, ex uino mulſo ieiunis dediſſe, ad fabæ magnitudinem: idqꝫ triduo continuo, uti Aëtius monet: qui miram huic antidoto uirtutem tribuit, quod prius libro de theriaca ad Piſonem fecit Galenus. Vnde & Aëtium & Auicennam huius auxilij tantopere laudati uires ſumpſiſſe credendum eſt. Quòd ſi hæc profecerint, uti prodeſſe meritò exiſtimandum eſt, rectè ſe

Tractatu de Ponderibus.

Paul. lib. 3. capite 50. Aëti. Ser. 10. cap. 14.

Vbi suprà.

res

res habebit: sin minus, sumat radicis rumicis, id est oxalidis, decoctum ad tertias redactum, ut Aëtius & Auicenna monent: id enim efficacissimum est auxilium. uel quod Nicolaus & Guilielmus Placentinus mirificè laudant, experimento à se probatum. Sumatur prassij uiridis libra: pistetur, & in uini albi lib. vij. incoquatur, ad tertias, & percoletur: de qua colatura unciæ quatuor in aurora, uesperi uerò tres sumantur. Ad præuisionem uerò sumat catapotia hęc omni hebdomade. ℈.ij. Pulueris hieræ Galeni. ʒ.ij. agarici trochiscati. ℈.iiij. rhabarbari electi & subtilissimè puluerisati & uino albo irrorati. ʒ. unam, seminum cuscutæ, anesi, & apij ana. ℈. unum, formentur ex succo cichorij. *Vbi suprà.*

In primis uerò quod ad uictus rationem pertinet cautum cum maximè esse oportet, ne incongrua uictus ratione morbum grauiorem reddat: quod facere sæpe solet praua uictus ratio, uti Galenus pulcherrimè 11. de Febrium diff. capite ultimo docet. Aër itaque æstuosus, calidus, austrino flatu turbatus, item & ualdè frigidus, borealis, uitandi. Hic enim meatus coarctat, ille fluxiones excitat, & bilim auget, temperato utendum. Cibi, ut Aëtius monet, sint incidendi facultate præditi, omnes attenuatorij, qui facilè transmittantur, & temperatos succos gignant: quod præstant ex cerealibus panis ex puro frumento probè subactus, cui ordei ad detersionem tertia pars sit adiecta: fermenti & salis quantum sat est habens, moderato igne coctus, ne crustam concipiat: quæ ægro maximè uitanda est. Auiculæ sint, pulli gallinacei cohortales, pręcipuè capi iuuenculi, perdices, & montanæ omnes. Ex piscibus qui saxatiles dicuntur, & in libero mari capiuntur, quorum sunt squamæ plurimæ, fragilis, pura, & tenuis caro. Inter olera primas tenent omnia intyborum genera, asparagi, smyrnium, & huius generis talia: oua recentia tremula in aqua elixa, testa amota & ex oxalidis succo sumpta, probè faciunt, iure cicerum rubeorum & brassicæ uti quãdoq; potest. Ex fructibus uuæ passæ præstantissimæ sunt habendæ, item amygdalæ delibratæ, si modicè sumantur. bellariorum rarus sit usus, præsertim mellitorum, citonij tamen conditura ex zaccaro, item & citrij caro condita, utilia esse perhibentur: ieiuni autem (ut Aëtius uult) citrium repurgatum sumant, qui ictero laborant. Vinum conuenit album, uel fuluum subastringens, non uetustum. Sit autem in omni uictu summa parcitas, ne uel obstructio, uel cruditas ex nimia plenitate nascatur. Somno utatur paulò longiore, atq; quiete.

Qui enim arquatum patiuntur ex calida intemperie, motum, uigiliam, iram (ut Paulus & Auicenna monent) uitare debent. sed in primis iram, tanquam lethale uenenum, quæ id efficit, ut efferuescat bilis, & extra feratur. Atque per hæc non solùm curari: sed & à deteriore lapsu prohiberi diuina fauente gratia poterit. *Vbi suprà.*

De castanearum natura quid senserit Galenus, & pugnantium ea de re apud eundem autorem locorum conciliatio.

ENARRATIO X.

LIMENTORVM omnium naturam tractās ex professo Galenus, compendio quodā omnium censuram fecisse, eo libro, qui περὶ εὐχυμίας καὶ κακοχυμίας inscribitur, planè est uisus, quod cum sine alimentis ne uiuere quidem nobis, neq; in secunda, neq; in aduersa ualetudine liceat: magni autem intersit quibus quisq; ad corporis salubritatem utatur cibis: operæpretium facturum se est arbitratus, si omnium ex æquo uires, naturam, effectionesq;, quas efficere pro sua quisq; natura apti sunt, arte quadam traderet: ut quibus utendum nobis esset, à quibus cauendum, cunctorum quidem ueluti in tabula expressa natura, planum faceret atq; perspectum. Itaque eo ipso libro cerealium & eorum quæ ex animantibus sumuntur prius pertractatis uiribus, ad arborum fructus deflexa tandem oratione, qui eorum boni succi, qui mali sint exactè monstrat. De castaneis uerò sermonem instituens, eas quidem crassi succi esse æquè ac reliquæ glandes, at nullatenus praui conceptis etiam uerbis explicauit.

ἀλλ' ὅσον γε τῶν βαλάνων αἱ ἄκυλοι στρυφνότεραι, τοσοῦτον τῶν καστανῶν αἱ βάλανοι. πάνυ γὰρ ἀσθενῆ ταύτην τὴν στρυφνὴν ἔχει ποιότητα, τῶν παχυχύμων ἐδεσμάτων ὄντα ταῖς ἄλλαις βαλάνοις ὡσαύτως. ἀλλ' ἧττόν τε στεγνοῖ τὴν γαστέρα, καὶ μᾶλλον ἐκείνων πέττεται, καὶ οὐδ' ὅλως ἐστὶ κακόχυμα. φυλάττεσθαι δὲ δηλονότι χρὴ καὶ τούτων τὸ πλῆθος, οὐ μόνον ὅτι παχύχυμόν ἐστι πολλοῖς τῶν εἰρημένων ὡσαύτως, ἀλλ' ὅτι καὶ στεγνωτικὰ τῆς κοιλίας καὶ δυσανάπεπτα καὶ φυσώδη.

Sed quantò (inquit) acyli inter cæteras glandes, ualentiore astringendi facultate sunt: tantò hac in re ab ipsis glandibus castaneæ superantur. In his enim astringendi facultas ualdè imbecillis est, quamuis æquè ac reliquæ glandes inter crassi succi cibos annumerentur. commodius tamen concoquantur ac nullatenus praui succi, & astringendæ aluo minore efficacia sunt. Sed harum usu uberiore abstinendum, non ea tantum de causa, quòd sicuti multa quæ diximus crassi succi habeantur, sed quòd ægrè concoqui, aluumq; astringere, & inflationes excitare possint. Rursus paulò pòst,

ἐστὶ δ' οἱ μὲν ἐκ δένδρων ὀλίγου δεῖν ἅπαντες κακόχυμοι πλὴν τῶν καστανῶν ὀνομαζομένων βαλάνων. αὗται δὲ πεφθεῖσαι καλῶς ἐν τῇ γαστρὶ τρόφιμοι μέν εἰσι καὶ παχύχυμοι, κακόχυμοι δ' οὐδαμῶς.

De fructibus deinceps agendum est: nanq; quos arbores ferūt, omnes ferè (ut ita dixerim) mali succi sunt: his tamen exceptis balanis, quas castaneas uocant, quæ si in uentriculo concoquantur, efficaciter nutriunt: atq; ex crassi quidem, nunquam autem mali succi sunt.

Hinc certè Galeni de castanearum natura mens quæ fuerit, perspici planissimè potest: uult enim inter arborum fructus castaneas, si modo probè in uentriculo concoquantur, (ægrè enim ob soliditatem substantiæ confici, diutiusq; hærere, nec facilè permeare queunt) etsi crassi ex succi sunt,

ci ſunt, minimè tamen improbi eſſe, efficaciterq; alere corpus: præbent enim alimentum tum craſſum, tum diſſolui maximè contumax. Ab uberiore tamen earum uſu eò abſtinendum cõſulit, non ſolùm quòd craſſum gignant in corpore ſuccum: ſed quòd ægrè concoqui, aluum cohibere atq; adſtringere, inflationes excitare ſuapte natura ſoleant. Atq; hæc quidem libro de Boni & mali ſucci cibis. Libro uerò de Attenuante uictus ratione, quaſi ſui immemor, oblitusq; eorum quæ ea de re eodem ipſo de Boni & mali ſucci libro dixerat, pugnantia planeq; diuerſiſsima dixit, (Græca apponere cùm is liber in Græcè impreſsis Germaniæ uoluminibus non habeatur, minimè potui: Latina tantum apponam) Caſtaneæ, inquit, ſiue elixentur, ſiue aſſentur, ſiue deniq; frigantur, ſemper ſunt prauæ, & multò magis ſi crudæ mandantur. Verùm ſi quis cum Galeno rationem ineat, an non fidei illum ſuæ meritò poſtulet, & cauſam pro ſe dicere cogat? Si enim caſtaneas craſsi quidem, nunquam autem improbi ſucci eſſe libro ante citato bis pronuntiauit. Quomodo hic eas ipſas quouis modo paratas, perpetuò prauas eſſe affirmauit? Nũquam enim quicquam prauum eſſe, & idem ſemper prauum eſſe, non'ne oppoſita eſſe dicemus? Cùm itaque altero loco Galenus ſemper prauas eſſe caſtaneas dixerit, (nempe libro de Attenuante uictus ratione) altero uerò nunquam praui eſſe ſucci, & ſi craſsi ſunt, (libro inquam de Boni & mali ſucci cibis) nunquid & ſui oblitum, & ſibi pugnantia dixiſſe Galenum uerò affirmare poterimus? Niſi hac una tantum ratione à proditæ ueritatis nota aſſerere eum, ac uindicare ualeamus: quòd cùm perpetuò prauas eſſe caſtaneas aſtruxit, non ad ſucci quem in corpore gignunt prauitatem, id referendum cenſuerit, (non enim prauum gignunt in corpore ſuccum, ſed innoxium & probè ualentem) ſed magis ad id quòd ægrè ac difficulter conficiãtur: quòd aluum adſtringant, quòd inflationes excitent: quæ omnia, quouis ipſæ modo parentur, ſed multò magis ſi crudæ ſumantur, inferre natæ ſunt. quorum meritò prauas ſemper exiſtere, iure dixiſſe eſt uiſus: non ad ſucci ab ipſis geniti naturam intuens, ſed magis ad ea quæ inferre nata ſunt ſymptomata. Ea igitur ratione prauas ſemper eſſe caſtaneas meritò Galenus exiſtimauit, quòd craſsi ſucci cùm ſint, pro more reliquorum omnium quæ craſſo ſucco conſtant, & perſpirationem difficilem, & obſtructiones facere aptæ natæ ſint. Quæ enim craſsicie ſua internos meatus obducere, & infarctu implere ſoliditate ſuæ eorum ſubſtantiæ poſſunt, uentremq; adſtringere, & flatu etiam diſtendere, (quod facere caſtaneæ reuera queunt, & à Galeno uerìſsimè eſt pronuntiatum) an non prauas perpetuò eſſe iure optimo dicemus? id ut intelligamus, cibi prauitatem, non tam ob ſucci quem in corpore gignit naturam, attendendam eſſe, quàm ob mala quæ in corpus inferre poſſunt ſymptomata, cruditatem inquam, aut flatum, aut quid ſimile. Plæraq; enim ciborum talia ſunt, ut cùm malum ſuccum non gignant: ſi quis tamen pluſculum ijs utatur, ob ſucci eorum craſsiciem, & coctionis difficultatem noxam inferre nata ſunt: quæ tamen ipſa praui ſucci dici non poſſunt, cùm re uera mala ſint. Tubera Galenus, non improbi ſucci eſſe, craſsi

Conciliatio pugnantiũ locorũ Galeni.

Cibi prauitas penes qd attendenda.

Lib. de Boni & mali ſucci cibis.

crasi tamen quum affirmarit, quis ea tamen in ordinem boni alimenti reponenda statuat? Sic capita musculorum animalium, quæ in cibos ueniunt, tendones, ligamenta, pedes, cum solidum & ualens præbeant corporibus alimentum, in genere tamen improborum habenda ea sunt. Itaque ut ad institutum redeat oratio, illud de castaneis semel statuendum, improbas eas esse, nec nisi ijs conuenire qui & ualentiore concoquendi ui à natura præditi sunt, & calore natiuo multo abundant, & fortioribus se laboribus atque exercitijs dedunt: imbecillis & delicatulis, non conuenire: ut quæ & uentriculo negotium faciant, & ægrè descendant, & flatu uiscera impleant, obstructionesq́ue suæ soliditate substantiæ pariant. Quarum ego usu abstinendū consulo ijs qui plenitatem & obstructiones uitare cupiant. Quòd si in mensas eæ quandoq́ue uenturæ sint, rarus sit earum ac modicus usus, nec nisi igni assæ ac ualdè coctæ (ut omnis qui in illis subest flatus, ignium ui absumatur) & pipere conspersæ sumantur: sic enim minus noxias experiri quis eas poterit, si præsertim ut antea dictum est, & modicè & non sæpe in usum uenerint.

Quinti libri Enarrationum medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

De causa continente, ex Galeni sententia, ad Leonardum Fuchsium medicum præstantissimum.

ENARRATIO PRIMA.

VM annotationes tuas, sanè doctas illas quidem, quas in libros Galeni de Sanitate tuenda dudum antea post editos à me in Galeni libros de Morbis & symptomatis commentarios, magno omnium commodo in lucem dederas, perlegissem: in ijsq́ crebram de me, atq; honorificam fieri à te mentionem perspexissem: magna quidem ea ex re lætitia affectus sum. Nam & si summos illos docti hominis, eruditi, uariæ multaq́ lectionis titulos, quos tu mihi humanitate tua magis quàm ullis meis meritis inductus amantissimè tribuis, neq; agnosco nec mihi arrogo, sed reijcio potius: tamen si ullius unquam honestæ rei, actionis'ue iucundissimum fructum mihi capere uisus sum, hæc profectò ea fuit, qua me abs te laudatissimo homine, tantopere laudari sensi. In qua quidem ratione honestandi mei atq; laudandi, adeò rationes omnes patefecisti, ut summi cuiusdam uiri effigiem ac tui simillimi, uerbis expreßisse tuis atq; ornasse sis uisus. Facis tu id quidem naturæ tuæ bonitate, ut si quid paulò diligentius meditatum, exprompturn ab aliquo sit: continuò id, qualecunq; sit, summis laudibus efferas. Ego autem mi Fuchsi, ad eam quam tu mihi tribuis doctrinæ laudem, nihil adhuc (ut uerum fatear) attuli præter exiguum quiddam, uix inchoatum ac planè rude, quod tu qui uberrimis exercitationibus grauiorum artium atq; disciplinarum locupletissimis præsidijs memoria nostra id assecutus es, quod uel paucis, uel potius nemini huius quidem ætatis medicorum contigisse uidemus, oratione tua adeò illustrasti, eò ut me redigas, ut nonnihil existimationis accepisse tuo hoc præclarissimo testimonio non negem. Est igitur cur meis studijs, ac editis à me commentarijs gratias agam, debeamq́ plurimum: ut quorum fauore tanta sit à te de me excitata opinio, tantaq́ profecta laus. Non tam enim profectò uerecundi esse hominis iudico, & ipsa moderatione animi temperati: quàm & insulsi & stupidi, talis uiri approbatione & testimonio, qualis tu es, non delectari. Cui sanè tuæ de me opinioni, &

ſi nihil tale habeo ut illi cumulatè reſponderi poſsit: enitar ipſe tamen, ac omni meo labore ſtudioq; contendam, ne omnino falſus ea in re fuiſſe uideare. Sed ijs prætermiſsis, ad ea uenio quæ & noſtris ſtudijs propiora, & ſuſceptæ meæ de rebus medicis tractationi accommodatiora eſſe uidentur. Legi in annotationibus illis tuis, omni doctrina ac cultu refertiſsimis, quæ tu de cauſa continente & copioſè & acutè ſcripſiſti: non tam (ut puto) aduerſandi mihi ſtudio, quàm tuendi tui, ut conſtanter illud affirmaſſe tuis in Paradoxorum libris uiderere, Duo tantum eſſe cauſarum genera, nec tertium illud continentium cauſarum in morbis de Galeni ſententia poſſe dari. Quam ego mentem tuam cùm perſpexiſſem, multumq; & diu ea in re cogitanda & expendenda fuiſſem, quid ea de re tota ſentirem, in meis ad Galenum commentarijs exprimere uolui, cùm ſe eius loci tractandi opportuna occaſio oblata eſſet, ac quibus potui rationibus, non omnino (ut mea mens eſt) infirmis, monſtrare nixus ſum: eam etiam cauſam in morbis excogitaſſe Galenum. Quod quando tibi non probari id uideo, denuoq; conaris & tu omnibus adductis machinis, me de ſtatione deijcere: in animum induxi pleniore tractatione & accuratiore, ea de re tecum, mi Fuchſi, agere. Non tam profectò, ut ſemel conceptam à me opinionem, ullo contentionis aut peruicaciæ ſtudio mordicus tenere uelim: ſed ut ueritati ea in re ſuppetias feram: oſtendamq; uel certiſsima fide, id plerisq; in locis, conceptis etiam uerbis ſenſiſſe Galenum. Quod ubi præſtitero, rationibus firmiſsimis aliquot id item ſum oſtenſurus. Demum uerò rationibus tuis reſponſurus, ſic enim & res ipſa cõmodè tractari tota, & ueritas elici poterit. Quæ ut tu omnia Fuchſi in bonam partẽ accipias, te ualde rogo ac quæſo. Primũ omnium, quoniam de cauſa continente mihi tecum contentio ueri indagandi cauſa eſt, in ipſius rei eſſentia conueniamus oportet: quòd ex nullo opportunius, quàm ex illius definitione totam rei eſſentiam explicante nanciſcemur. Hanc itaq; cauſæ continentis notionem eſſe omnes uolunt, ut qua præſente adſit quoq; morbus, ſublata auferatur: ſic enim Galenus libro qui Medicus inſcribitur:

Cauſæ continentis definitio.

Συνεκτικὸν δὲ αἴτιόν ἐστιν, ὃ παρόντος, πάρεστι καὶ τὸ νόσημα, καὶ ἐξαιρεθέντος, λύεται.

Continentes, inquit, cauſæ ſunt, quæ cùm adſunt præſens eſt morbus: cùm tolluntur, ſoluitur morbus.

Nec eſt quòd cauſari quiſquam poſsit, non à Galeno hanc cauſæ continentis notionem datam eſſe: quòd liber is Galeni non ſit. Ego enim & legitimum Galeni iure optimo eſſe iudico: ſiue rerum in eo contentarum magnitudinem & dignitatem, ſiue artificij & tractationis rationem expendas: & ei tanquam Galeni fœturæ fidem habendam, ſi quid tanti autoris fides ſit ualitura. Nam & is liber non inter ſpurios & ſubdititios, ſed inter Iſagogicos & legitimos cõſtituitur. Ea deniq; rurſus definitio tum libro de Hiſtoria Philoſophica, tum in definitionibus medicis traditur. Quin primo Locorũ affectorum (quem quidem librũ Galeni legitimum eſſe tum omnium approbatione, tum ipſiuſmet Galeni fide, cõmentario de libris à ſe editis conſtat) eius ipſius cauſæ notio ijs uerbis explicatur:

οὐ γὰρ

οὗ γάρ τοι ψαύοντος μὲν ἡμῶν γίνεται τὸ δέ τι τὸ πάθος, ἀποχωρήσαντος δὲ, παραχρῆμα παύεται, τοῦτ' αἴτιον εἶναι πεπιστεύκασι πάντες ἄνθρωποι.

Id, inquit, quo tangente gignitur in nobis paſsio, & ſeparato ſtatim quieſcit, id cauſam eſſe omnes homines arbitrantur?

An non hic cauſam definiuiſſe continentem Galenus planè uidetur, dum id communi hominum fide cauſam eſſe ſtatuit, quo tangente affici nos contingit, & ſeparato quieſcere quod in nobis genitum erat? Non enim profectò aut præincipienti & externæ cauſæ, aut internæ & corporeæ, quæ modò coniuncta non ſit, conuenire ea cauſæ notio poteſt. Separatis enim ijs, neutiquam quieſcit affectus, ut omnibus in confeſſo eſt. Non enim ſi à ſolis ardore febris, aut à plenitate humorum nata ſit, aut ſublata plenitate ſole'ue agere deſinente, ſtatim ſoluetur febris: ſed tum, cùm quæ illam continet cauſa, eiq́ perpetuò inhæret ſublata fuerit. Quæ uerò huiuſmodi in febribus cauſa ſit, paulò pòſt dicetur. Conſtans itaq́ inter nos maneat id, Continentem cauſam eſſe, quod nullatenus ab eo quem continet affectu diuelli uſpiam poſsit: ut quo cum perpetuò hæreat: cuius rei merito eam uidetur nomenclaturam adepta. *Cauſa continens cur ſit dicta.*

Nunc uerò hanc ipſam cauſam ſpeciatim à Galeno poſitam, & inter cauſarum genera iure collocatam eſſe (quod me tibi Fuchſi optime atq́ doctiſsime facturum recepi) uel ampliſsimis eiuſdem autoris teſtimonijs ſum oſtẽſurus. Quibus ego te pro tua integritate ultrò manus daturum, & ſpero & certè confido. Is igitur commentario I I I. ad ſextum Epidemiorum Hippocratis, Aphoriſmum uigeſimum eius libri enarrans, tria nominatim conſtituit morbificarum cauſarum genera: præincipientes, antegreſſas, & continentes.

Σκεψώμεθα οὖν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος, ἀναμιμνήσκοντες μὲν ὅσα δι' ἄλλων ὑπὲρ πλεῖον διῃργάσμεθα, προστιθέντες δ' αὐτοῖς εἴ τι λείπει. τὸ μὲν οὖν ἐπίστασθαι τὴν ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως ἑκάστου τῶν θεραπευομένων φύσιν, εἴρηται καὶ δέδεικται πολλάκις ὅπως ἄν τις κάλλιστα πράττοι. δέδεικται δ' οὐδὲν ἧττον ὡς χρὴ περί τε τῶν πεπονθότων τόπων, καὶ τῶν συμπαθούντων αὐτοῖς, ἐπίστασθαί τε καὶ διαγινώσκειν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν νοσούντων, ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν αἰτίων ὅσα γε προκατάρχοντα καλοῦσι, καὶ ὅσα προηγούμενα, καὶ ὅσα συνεκτικά.

Quod eſt: Omnia contemplemur particulatim ea, quæ uberius alijs uoluminibus pertractauimus: in memoriam reuocantes, & ipſis ſi quid deſit adijcientes. Eius itaq́, qui curatur, naturam à primo ortu ſcire debere præcepimus, ſæpiusq́ ut id optimè quis faciat oſtendimus. Oſtenſum eſt autem non minus, quæ de primario affectis locis, & per conſenſum læſis, ſcire & exquiſitè dignoſcere in ægris oporteat: quemadmodum & de cauſis, quas anteincipientes uocant, & quas antegreſſas, & quas contentiuas ſeu continentes.

Hac quidem ſerie Galenus ſcopos omnes rectæ curationis tractans, inter eos cauſarum omnis generis conſiderationem ſumma ratione repoſuit: quòd ſine harum diligenti inquiſitione, & animaduerſione, curari nequicquã affectus ullus poſsit. Vnde eſt illud eiuſdem autoris I I. Meth. med. Methodici medici morborum cauſas aſsignant, & inueſtigant, inde præſidiorum copiam coniectantes. At uerò Galenus hic, non duo tãtum

causarum genera consideranda à medico esse, sed tria, conceptis etiam uerbis astruxit: nempe Præcedentes, seu procatarcticas: Antegressas, quas nos antecedentes uocamus: & tertio loco Continentes, seu contentiuas. Hæc porrò tria genera ijs uocibus à Galeno hoc loco, ut uides, explicantur, προκατάρχοντα, προηγούμενα, καὶ συνεκτικά. An non hic tria explicatissimè statuit causarum, non duo tantum, ut tu putas, genera? Nec est quod tergiuersari possis, non de morbificis causis, sed de symptomatum esse hoc loco locutum Galenum. Nam cùm hoc commentario omnes curationis scopos ab Hippocrate traditos, eo quem interpretatur aphorismo collegerit: curatio autem soli morbo debeatur, ut II. & IIII. Meth. & pluries alibi testatur Galenus: consequens quidem est, ipsum de causis morborum, non de symptomatum causis sermonem hunc protulisse. Quod & tu ipse in eius partis commentario abundè confirmas. Est autem aphorismus is decimus octauus, particulæ tertiæ sexti libri Epidemiorū Hippocratis, qui idem in Græco uigesimus est, ne quid in numero fallamur, cuius series Latina ex uersione tua hæc est:

Summa curationis ex natiuitate, causa, multis sermonibus, exq; paulisper cognitis, conciliando ac perdiscendo, si similia aut dissimilia inter se sint, ut ex dissimilitudine fiat similitudo una. Sic utiq; uia, sic rectè se habentium exploratio, & non rectè se habentium probatio.

Hæc Hippocrates Latinè per te loquens. Quam tu partem doctè, & accuratè interpretans, Hippocratem hac sententia breuiter admodum caput ac summam curationis complexum esse affirmas: & à quibus ea petenda sit, locupletissimè doces: nempe iuxta Hippocratis mentem, à natiuitate, seu natura, à causa, ab ægri sermonibus, & ex paulisper iam cognitis, perdiscendo quæ naturæ ægroti similia, quæ dissimilia, quæ parum, quæ multum similia aut dissimilia sint. Hæc tua Fuchsi uerba eo in commentario recognoscis opinor. Quæ quidem te de morborum curatione intellexisse, unà cum Hippocrate, quem eo in loco interpretaris, nemini cuiquam dubium esse potest. Itaq; abundè ex hoc Galeni loco probasse, ac potius demonstrasse me arbitror, tria esse ab eo posita morbificarum causarum genera. Alios nunc item eiusdem autoris locos, ne uno quidem prætermisso, adferamus. Libro de procatarcticis causis, primam & proximã statuit Galenus causam aduersus Erasistratios inquiens: Ei enim qui cōcedit primam & proximam eius quod factum est causam, & hac superiorem aliam quærit, & illa aliam: ad infinitum processus fiet. An non hic primæ & proximæ causæ nomine, continentem intellexisse est uisus? Inter enim causarum genera, contentiua seu continente nulla prior, nulla proximior excogitari usquam potest: cùm ita ei quod factum est hæreat, ut ab eo diuelli nullatenus possit: ut in Clytemnestræ morte ab Oreste patrata causarum efficientium enarratione atq; deductione, eodem ipso libro de procatarcticis causis bellissimè aduersus Erasistratios nos docet Galenus. Nam mortis eius remotissimam causam Orestis electionem, Erasistratij faciebant: ab hac, manus ad infligendum uulnus motionem: dein, ensis ictum; pòst, uenarum colli sectionem: omnium

omnium postremò, sanguinis profusionem, quæ & ipsa prima & proxima erat Clytemnestræ mortis causa: quam (ut uult Galenus) assignasse neglectis reliquis satis erat. An non quæso prima hęc causa continens merito dici poterit? cùm ea posita, continuò ponatur quod ab ea efficitur, cessante desinat? non enim prius mors Clytemnestræ accidit, quàm ingens è uulnere sanguinis profusio facta fuerit, qua præsente confestim secuta mors est: uti absente, uitata. Sed rursus libro aduersus Iulianum scripto, eò ipsum Galenus arguit, quòd & si nomen quidem continentium causarum usurpet, quo ipsæ tamen ab antecedentibus distent minimè intellexit.

Enimuero (inquit) non solum oportuit Iulianum causarum differentiæ conuenientia proferre uocabula, sed etiam eorum obseruare significata. Nunc autem (hoc enim habet methodicorum omnium stoliditas commune) ad nomenclaturas usque continentium causarum progreditur ille quidem: at quo ab antecedentibus modo differant, non intelligit.

An non hic, te quæso mi Fuchsi, in eo approbasse continentes causas Galenus uidetur, quòd & si nomine rectè usus fuisse Iulianus dicatur, quò tamen ab antecedentibus ipsæ distarent non intellexerit? Itaque & ponendas quidem esse continentes causas, & haud paruo interuallo ab antecedentibus differre (quam quidem earum ab inuicem differentiam Iulianus ignorarit) conceptis etiam uerbis affirmat hoc loco Galenus. Qui & ipse eodem rursus libro aduersus Asclepiadem, relicto Iuliano, sermonem instituens (qui quidem nunquam causam esse continentem astruebat) disputationis gratia, plenitudinem interdum in ijs morbis, qui ab ipsa nascuntur, talem esse causam statuit: Supponatur (inquit) causam morborum continentem interdum esse plenitudinem. Quæ quidem & si statui reuera perpetuoque continens causa non queat, (ut qua neque præsente adesse semper morbum oporteat, neque sublata auferri: cùm fieri sæpè uideamus, ut factis nonnunquam largis inter morbi initia euacuationibus, non solùm non depellatur, sed multò etiam quàm antea augeatur affectus) interdum tamen morborum quorundam ipsam continentem esse causam idem ipse Galenus ijs uerbis affirmare non ueretur: Ostensum (inquit) à nobis est in his commentarijs, in quibus symptomatum causas enarrauimus, atque ubi tumores præter naturam tractauimus, conuulsionem interdum tremoremque, ac in uniuersum Phlegmonē, & Erysipelas, idque quod à recentioribus medicis œdema uocatur, aliosque præterea affectus, plenitudinis inniti hypothesi, tum si plenitudinem euacuet quis, ad naturalem quamprimum statum redire membrū. Hactenus aduersus Asclepiadem Galenus: qui & ipse plenitudinem interdum morborum quorundam, atque etiam symptomatum causam esse continentem (& si non omnium) pro constanti affirmauit. Conuulsionis enim eius quæ à plenitudine est, plenitas ipsa in causa esse statuenda est, uti tremoris ipsa uirium imbecillitas: sic enim commentario I. in III. de Popularibus morbis Hippocratis tradit Galenus. Sed quando hæc symptomata morborum sunt, in quibus tu continentem causam non aspernaris, ad morbos deducenda oratio

nostra est. Phlegmone, Erysipelas, oedemaq́ue morbi cùm sint, partis tamen in qua subsunt plenitatem, cōtinentem illorum esse causam uult hoc loco Galenus. cùm & hos morbos plenitudinis inniti hypothesi, & plenitudinem eam quae affectae parti incubuit, si quis auferat, ad naturalem statum quamprimum rediturum membrum affirmarit. An non huic plenitudini rectè continentis causae ratio quadrabit? Si enim in una quapiam parte sanguinis confluxus constiterit, qui à natura non regatur, Phlegmonem profectò mox concitabit: Sublata autem plenitate ea atque confluxu, (aufertur autem partim repellentibus, partim discutientibus medicamentis, ut XIII. Meth. medendi uult Galenus: nonnunquam etiam uerò, suppurato tumore atque aperto, detergentibus & siccantibus) confestim curata phlegmone, in naturalem habitum membrum restituetur. Quod enim hoc loco Galenus ait, in ijs affectibus si plenitudinem euacuet quis, ad naturalem quamprimum statum redire membrum, non de alia quàm partis affectae plenitudine intelligi dictum potest: non enim de uasorum aut totius corporis plenitudine, uerùm id esse possumus affirmare, cum ea, uenae sectione per morbi initia uacuata, nequicquam tamen auferatur phlegmone, membrumq́ue ipsum ad naturalem confestim statum non deducatur: tum enim primum in hunc naturalem statum membrum conuertitur, cùm quae affectam partem plenitas occupabat, adempta, uel repellentibus, uel discutientibus, uel detergentibus & exiccantibus fuerit. Sed rursus idem autor libro de Sectis, an non eos intentè & ualidè arguit, qui continentes morborum causas tanquam superuacaneas arbitrantes, illas respuebant? Eius opinor uerba recognosces, cùm enim longa serie methodicorum aduersus rationales & empiricos traditiones enarrasset: ostendissetq́ue, iuxta eorum placita, causarum non euidentium solùm, sed ne continentium quidem ullam esse in morborum curationibus rationem habendam; sic eos arguens disserit.

Loci Galeni explicatio.

ὅμοιος δὲ ὁ λόγος τοῖς μεθοδικοῖς καὶ περὶ τῶν ἀδήλων καὶ συνεκτικῶν ὀνομαζομένων αἰτίων. καὶ γὰρ ἐκεῖνα περιττά φασιν εἶναι.

Simili (inquit) ratione ijdem methodici de obscuris causis & continentibus uocatis loquuntur; eas nanque superuacuas esse dicunt.

Hac sanè ratione methodicorum placita recensens Galenus, eos arguit, quòd non solùm euidentium causarum in curandis morbis considerationem, sed & continentium uocatarum, superuacaneam esse dixerint: cùm tamen à nullo alio magis quàm à causa (ubi primum ab affectu ipso qui curandus nobis proponitur indicationem sumpseris) curandi rationem sumere oporteat: ut qua neglecta curari nequicquam affectus ullus unquam possit. dicente utique eodem Galeno, in uniuscuiusque curatione affectus, rescindendam prius esse quae morbum efficit causam, cùm curari is nequeat, manente quae ipsum excitauit causa. Ac proinde id uoluisse hoc loco Galenum euidentissimum est, non euidentium solùm causarum considerationem, sed multò magis continentium, ad rectam morborum considerationem necessariam quidem esse: quod paulò pòst historia duorum aegrotantium, rabiosi canis morsu affectorum, enarratione manifestum

In Arte medicinali, et 7. Meth. & lib. aduersus Iulianum.

ſtum facit: Magnam inquam abditæ cauſæ rationem curanti medico eſſe habendam, qui enim uulneri rabioſi canis nulla habita cauſæ ratione, medicamenta tantum ulcus curantia admouiſſet: is ægrum planè paucis diebus perdidit: quòd nullam ab abdita cauſa, & continenti (nempe uenenoſo halitu rabioſi canis, unde uulnus inflictum fuerat) indicationem ſumpſiſſet: cùm interea medicus ille alter, qui ulceri ab eodem rabioſo cane inflicto, non ulcus ſiccantia & agglutinantia, ſed contrà acribus impoſitis, ulcus amplius reddere, potiones medicatas ad id compeſcendum & frangendum ueneni, quod intrò à morſu illabi potuerat, dare, ſumma certè ratione iuſsit: quòd ſcilicet magnam ſibi à latente & abdita cauſa indicationem eſſe ſumendam propoſuiſſet: ac proinde confeſtim ægrum priſtinæ ſanitati reſtituit. Tantum ualet cauſæ, non ſolùm euidentis, atque externæ: ſed latentis, continentis, atque internæ conſideratio. Quam quidem ipſam de Galeni mente eſſe ſtatuendam, ille eiuſdem autoris locus, qui ad initium libri ſecundi de Natura hominis ſcriptus eſt, planum facit. Hippocratis enim ſeriem illam explicans, Quos repletio parit morbos, uacuatio his medetur, ſic ait:

οὐ ταυτὸν ἐστὶ φάναι συνεκτικὸν αἴτιον νόσων εἶναι πλησμονήν τε καὶ κένωσιν, ἑκατέραν τε καὶ τῶν ἐφεξῆς εἰρημένων, καὶ γίγνεσθαί τι διὰ πλησμονήν, ἤ τι τῶν ἄλλων. ἀληθὲς μὲν γὰρ, τὸ, γίγνεσθαι τινὰ νοσήματα διὰ πλησμονὴν, ἢ ὑπὸ πλησμονῆς, οὐδὲν γὰρ διήνεγκεν οὕτως ἢ ἐκείνως εἰπεῖν, οὐκ ἀληθὲς δὲ συνεκτικὸν αἴτιον εἶναι νοσήματος πλησμονήν.

Non idem eſt dicere (inquit) plenitudinem morborum eſſe continentem cauſam: item & uacuationem ſingulaque inſequentia: atque ex repletione oriri aut alio quopiam. Verum nanque eſt, quoſdam morbos ex repletione gigni, uel à repletione (nihil enim intereſt, hoc an illo modo loquare) at uerum non eſt, repletionem morbi eſſe continentem cauſam. Hac quidem Hippocratici loci enarratione Galenus, apertiſsimè cauſam eſſe continentem quandam in morbis confiteri uidetur: dum illud affirmat, idem non eſſe, ſi plenitudinem morborum eſſe contentiuam cauſam dicas, aut ex plenitudine morbos oriri. Id enim hoc loco inſinuare nobis uult Galenus, Eſſe quidem in morbis unam quampiam cauſam, quæ illius continens ſit: at eam ipſam tamen, repletionem aut euacuationem conſtitui nullo pacto poſſe. Alioqui ſi nullam ſit in morbis talem ponere cauſam, quomodo hic Galenus differre hæc plurimum inter ſe dixiſſet, Paria non eſſe, plenitatem continentem morborum cauſam ſtatuere, & ab ea morbos naſci? Quomodo enim diſtare hæc à ſeinuicem iure ſtatuemus, ſi eorum alterum deſit? inter quæ enim comparatio fit, ea ambo eſſe oportet: cùm id quod non eſt, ei quod eſt conferri nullatenus poſsit. Itaque unam aliquam morborum eſſe continentem cauſam oportet, quæ ita illius eſſentiam contineat, ut ſeparari ab ea nequicquam poſsit. Cuiuſmodi cùm non ſemper repletio ſit, (cùm neque præſente ipſa adeſſe perpetuò morbum oporteat, neque ſublata auferri) efficitur profectò, ut uerum ſit quod hic à Galeno dicitur, Repletionem morborum non eſſe continentem cauſam, etſi ab ea maximè morbi naſcuntur. Non enim id omne, à quo quippiam oritur, illius continens cauſa ſtatui confeſtim debet: ſed.

Loci Galeni explicatio.

id, quod auelli nusquam ab eo quod continet posit. Itaq; summa in præsens ratione dixisse Galenus uidetur, non idem esse, Plenitudinem morborum continentem esse causam, & ab ea morbos nasci: ut enim postremum hoc uerißimum est, ita sanè & illud minimè uerum.

Sed rursus propositum persequamur, idem ipse Galenus, in omnibus quæ generationis causam habent, hanc ipsam, quæ continens dicitur, ceu primam atq; præcipuam, & cui uni adscribi quod effectum est debeat, ponit. Eius porrò ea de re lib. 1. de Pulsuum causis hæc sunt uerba:

Τῶν οὖν σφυγμὰς τρεπόντων αἰτίων, τὰ μὲν τῆς γενέσεως αὐτῶν ἐστιν αἴτια, τὰ δὲ, τῆς ἀλλοιώσεως μόνον. τῆς γενέσεως μὲν ἥτε χρεία δι᾽ ἣν γίνονται, καὶ ἡ δύναμις ὑφ᾽ ἧς, καὶ τὰ ὄργανα δι᾽ ὧν διατείνονται. τῆς δ᾽ ἀλλοιώσεως τὰ λοιπὰ πάντα, τά τε προηγούμενα καλούμενα, καὶ τὰ τούτων ἔτι τὰ προκατάρχοντα. τρίτον γὰρ δὴ τὸ γένος τῶν αἰτίων, οὐκ ἐν σφυγμοῖς μόνον, ἀλλὰ κἀν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ἓν μὲν τὸ πρῶτόν τε καὶ κυριώτατον. ὃ δὴ καὶ συνεκτικὸν καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ συνέχειν αὐτῶν τὴν οὐσίαν ὀνομασμένον, ὅπερ ὡς ἔμπροσθεν ἐῤῥέθη γενέσεως αἴτιον.

Permutationis pulsuum (inquit) causæ partim generationis eorum sunt, partim tantum alterationis. Generationis, tum usus cuius gratia fiunt, tum & facultas abs qua, tum instrumenta per quæ distenduntur. Alterationis cæteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur, & quæ externæ. Nam tertium quidem est causarum genus, non in pulsibus modò, sed & in aliis omnibus, unum quod primum est, & præcipuum, quod quidem continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, quod illorum essentiam contineat, quæ ut modò diximus generationis est causa.

An non hic conceptis etiam uerbis Galenus, in iis quæ generationis suæ causas habent, tria causarum genera statuit? cùm non solùm alterationis pulsuum, sed & cunctarum rerum omnium, quorum fit generatio, uel alteratio ulla, tum præcedentes, tum externas, tum deniq; continentes esse causas dicat: atq; tãtum huic generi tribuat, ut id unum primum atq; præcipuum in iis, quæ generationis causas habent, (habent autem profectò quæcunq; effectrices, aut etiam conseruatrices sui causas nacta sunt, à quibus uel in fieri, uel conseruari dependeant) esse meritò uelit. Ob id enim iure præcipuum primumq; dici debet, quòd in effectu uel proferendo, uel conseruando, nihil propius, nihil cohærentius (ut quod eius essentiam contineant) inueniri uspiam potest: atq; proinde cõtinentis seu cõtentiuæ causæ nomenclaturam sortita est, ut cui effectum omne adscribi debeat, & ab eo separari nequit. Quanti uerò causæ huius continentis considerationem fecerit Galenus, paulò pòst iis explicat uerbis. Pars inquit exercitationis optima est, ut continentes causas quamobrem generare quæq; pulsum posit, perpendas. Sic profectò se res habet, ut exacta continentis cuiusque causæ cognitio & animaduersio, effectionis quæ ab ipsa prouenit notitiam pariat.

Sed iam ipse intimis sensibus perspicere uideor, quid mihi hic à Fuchsio obiici posit. Non hoc loco de morbifica causa locutum esse Galenum: sed de ea quæ uitiatæ actionis, hoc est immutationis pulsuum, sit causa. Quo in genere mihi planè est assensurus Fuchsius, continentes causas dari: non sic perinde in morbis, ut quorum natura omnis constans, permanens,

nens, fixaq́; sit, totaq́; facta, non in ipso fieri, transmutari & alterari, uelu-ti quod πάθος dicitur, cuius essentia in motu & actione omnis posita esse, omnium est approbatione assertum. Itaq; cùm morbus factum quid esse uerè dicatur, causamq́; iam amplius quæ operetur non habeat: (cùm enim quieuerit alterans, alteratio permanens in re quæ perpessa est, eiusdem rei affectus esse censetur: ita asserente lib. de Symptomatum diff. Galeno) efficitur profectò, ut continentem habere causam morbus minimè queat. Quæ potissima Fuchsij ratio ad suam firmandam sententiam mihi esse ui-detur. Cui sanè obiectioni ita responderi commodè posse contendo, ut dicamus, & si hic de uitiatæ pulsuum motionis continente causa loquatur Galenus: non ob id tamen fieri, quin & eam ipsam in morbis sit statuere continentem causam: cùm de Galeni hoc loco sententia, non in pulsibus solùm, sed & in alijs omnibus (hæc enim Galeni uerba sunt) tertium sta-tuendum est illud causarum genus, quod continens appellant: quod & ipsum primum præcipuumq́; habetur, eorum quæ producere quippiam nata sunt. Quamobrem cùm & morbus quiuis generationis suæ causas habeat: in ijs profectò una quæpiam erit, eadem ipsa prima, & potissima, quæ morbi essentiam continebit: ut ea præsente adesse morbum opor-teat, & sublata auferri. Verùm quum permanens res morbus sit, ut re-ctè aduersarius obiecit, & iam causa agere desierit, quomodo continen-tem erit in morbis statuere causam? Respondeo, Duplicem de Galeni sententia morborum speciem inueniri: alteram in qua causa omnino age-re desijt, nec amplius quicquam ipsa efficit, manente tantum quod effe-ctum est: ut cùm à solis ardore inducta ephemera febris est, aut à frigore densante stipatio, aut à telo uulnus: in ijs enim morbis, agere profectò causa desijt, manente tantum affectu eo, qui ab tali causa excitatus fuerit.

Ad Fuchsij rationem responsio.

4. & 7. Meth & in Arte medicinali.

Altera uerò morborum species, causam effectricem secum comitem habet continuò operantem, morbumq́; ipsum aut adhuc gignentem, aut certè fouentem. Itaq; prioris generis affectus, in quibus sanè causa iam a-gere desijt, nullam continentem causam habere possunt, imò ne causam quidem tum cùm facti sunt, ullius generis ullam habent: toti enim facti sunt, uti ephemera ab externa causa genita, item hectica uocata febris, & quicunq; ab externis tantum causis ortum duxere: ij enim neq; causam iam amplius habent, cuius actione cõstent, (agere nanq; iam causa desijt) neque rei cuipiam hærent, quæ ipsorum essentiam contineat: ac proinde neque continentem causam nacti sunt. Quicunque uerò causam adhuc uel efficientem, uel fouentem habent, ij certè continentem habere causam iure dicendi sunt, à qua curandi indicationes, uel in primis sumere oporteat. Quod animaduertens Galenus IIII. Meth. medendi, æstimandum me-ritò censuit, num effectrix in morbis causa agere desierit, uel etiamnum adhuc agat. Auspicari (inquit) perpetuò curationem oportet, ab indica-tione quæ ab affectu cui mederi paramus, accipitur. Aestimare uerò ac discernere, an causa quæ affectum excitauit, iam desierit: an nunc quoq; ipsum tum augeat, tum faciat. Quorsum hæc? In id scilicet, ut si iam agere causa desijt, id tantum quod factum est curare studemus, de causa nihil

cogitantes: si uerò adhuc etiamnum agat, huic ne agere pergat intenti, affectum curamus: Siue enim ecchymosis (ait IIII. Meth. Galenus) siue ulcus, siue Erysipelas, siue putredo, seu phlegmone, in parte aliqua consistat, superuacuum est causam quæ horum quodlibet effecit inquirere, nisi iam etiam faciat. Sic enim simul quod iam factum est curabimus: simul quod adhuc facit, facere inhibebimus. Si uerò fecit illa quidem, cæterùm iam abijt: utiq; quod factum est curabimus, quod adhuc non est, nec si uelimus summouere id possumus, Quippe rei præsentis est curatio, eius autem quod futurum est, prouidentia. Quod & rursus VII. Meth. cõfirmasse, & in arte medicinali uidetur, cùm curari nequicquã affectus posse pronuntiauit, manente quæ ipsos excitauit causa, ac proinde hanc prius (si rectè curare affectum proposuimus) abscindendam iure in arte medicinali præcepit. Itaq; in quibus morbis nondum agere causa desijt, sed adhuc perstat, in ijs profectò causam erit continentem statuere: eam scilicet, quæ ita morbi essentiam continebit, ut quoad ipsa perstiterit, & perstare quoq; morbum oportebit: sublata, tolli: ut plenius sub enarrationis finem sumus dicturi. Atq; his ego & obiectionem dissolui, & Fuchsij rationi satisfieri abundè puto.

Nunc uerò rursus ad institutum redeuntes, Galeni ea de re pleniora testimonia adferamus. Is porrò magnum de se ipso testimonium præbet, dum commentario de libris à se editis, de continentibus causis librum se edidisse testatur. Quem profectò si fatorum benignitate seruatum, uti quæ extant reliqua eiusdem autoris monumenta haberemus, omnis profectò hac ipsa de re contentio sublata è medio foret. Nam uti quidem iure existimandum est, & eò loci mentem omnem de ea re suam explicauit Galenus: & unde tota eius argumenti tractatio orta sit, quibus in rebus eam sit constituere causam, & quatenus, explicasse ipsum censendum est. Verùm quando magna omnium nostrum iactura atq; incommodo ea censura caremus, ex alijs eiusdem autoris monumentis quid ipse senserit indagandum. Is porrò eam ipsam causam excogitasse, Aphorismorum V, commentario I. apertissimè est uisus: adolescentis illius historiam enarrans, qui æruginosi humoris in uentriculi ore contenti occasione, tum febrim, tum conuulsionem patiebatur. Nam cum ipsum humorem, tum febris tum conuulsionis continentem causam posuisse ex eo uidetur, quòd eo uacuato confestim & febrim & conuulsionem cessasse affirmat. Eius porrò uerba hæc sunt.

Καὶ ὅτι πυρετὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ σπασμὸς ἐπαύσατο παραχρῆμα κενωθέντος τοῦ ἰοῦ.

Et febris (inquit) & conuulsio uacuata ærugine statim cessauit.

Itaq; cùm ad æruginosi huius humoris in uentriculo consistentiam mox & febris & conuulsio iuueni huic insecuta sint, & eo uomitu uacuato cõfestim tum febris tum cõuulsio cessarint: (uel ipsius Galeni assertione) iure dicemus? cùm huic ipsi cõtinentis causæ definitio suprà adducta maximè cõueniat? At rursus dictum illud Galeni Aphorismorum II. cõmento XXII. cùm ait, morbos unà cum causis ipsos efficientibus destrui; de quonã alio, quàm continentiũ causarum genere assertum uideri potest?

potest? Non enim profectò de præcedentibus aut antegressis causis uerū id esse potest: nam etsi eæ morbos interdum efficiant, non unà tamen cum ijs morbi destruuntur ac desinunt: sed tantum desinentibus ijs efficientibus causis, quæ morborum essentiam contineant: ut in exemplo, uasorum immodica à sanguine plenitas, tum & plenior uictus, phlegmonem creare nata sunt atq; efficere, ut Galeni & omnium concors est sententia. At abeuntibus ijs causis, perstare adhuc phlegmonem uidemus, Nam etsi genita phlegmone, tenuem uictum instituamus, uasorumq; plenitatem secta uena tollamus, manet nihilo secius quæ in parte genita ab ijs phlegmone est: Sed ubi primum sanguis in partem affectam illapsus, (quem ego quidem iure phlegmones continentem esse causam statuo, cùm eo in parte consistente mox nascatur phlegmone: discusso, uel quomodocunq; aliter uacuato tollatur) cùm inquam sublatus is congruis auxilijs fuerit, tum certè abactam phlegmonem atq; sanatā meritò sumus dicturi: quòd quæ phlegmones essentiam continebat materia, ea uel digestione, uel suppuratione, & detersione omnis planè deleta sit. Quamobrem appositissimè illud à Galeno dictum fuisse uidetur, Curari affectus non posse manente quæ ipsos excitauit causa. Omitto uerò in præsentia uolens & sciens quæ idem Galenus sparsim de symptomatum & uitiatarum actionum continente causa millies in mille locis astruxit: uti II. Meth. dum de uitiatæ coctionis uentriculi continente causa contra rationalium quosdam disputat: & lib. IIII. de Sympt. caus. dum dilatationis pupillæ rhagoidis tensionem, continentem esse causam statuit. Et Aphorismorum VII. commento XXX. dum spumosæ pituitæ flatuosum spiritum continentem causam esse uult. Et II. Præsagiorum commento XLIII. facilis & difficilis screationis causas ex professo tranctans, dum humorum crassiciem aut tenuitatem, & uirium robur uel infirmitatem, continentes facilis difficilis'ue screationis causas ponit. Et item rursus IIII. de Symp. caus. dum impeditæ famis calorem unam ex continentibus esse causis testatur. Et primo, item II. ac tertio de pulsuum causis, ubi ex professo continentes omnes pulsuum immutatorū causas enarrat. Vniuersos inquam hos locos atq; testimonia prudens omitto, quòd & de symptomatū & actionum uitiatarum contentiuis tantum causis sint: in quibus tu causas iure assignari continentes non repugnas, & ego assentior: neq; in ijs de morbificis continentibus causis ulla mentio fiat. Sed omisso Galeno cuius iam omnes adduxisse locos in rem præsentem planè uideor, ad Celsum Hippocratis fidum interpretem ueniamus: is enim libro & capite primis, rationalium medicorum placita referens, de eorū sententia causam in morbis continentem conceptis etiam uerbis expressit. Igitur (ait) hi qui rationalem medicinam profitentur hæc necessaria esse proponunt: abditarum & morbos continentium causarum notitiam, deinde euidentium. Vides ut tantus autor quid curanti rationali medico expendendum sit enarrans, abditarum in primis & morbos continentium causarum notitiam necessariam esse iure affirmauit: ut quibus incognitis neq; perpensis, nec rectè dignosci morbus, (ut qui ex causarum notione probè intelligatur:

11. Metho. & 2. ad Glauco. et lib. de inæquali intempe-rie: & lib. de Tumo. præter natur. & pluries alibi.

7. Meth.

1. de Physico auditu. & 2. Posteriorum Fen 2. primi. cap. 1. Auer. 2. Physic. textu, cōment. 37. Halyabb. 6. Theoric. capite 4.

ligatur: idq́ue uel autore Aristotele sciri iure dicatur, cùm idipsum per suas causas cognoscimus) nec curari ullo pacto posit. Citarem & Arabum hac de re placita Auicennæ imprimis, Auerroys, Halyabbatis & reliquorum eius factionis hominum, nisi & illos abs te reijci, & te illis aduersarium, minimè eorum sensa admissurum cognoscerem. Recentiorum tamen aliquot, eorumq́ue qui suæ doctrinæ & bene nauatæ in re medica operæ præcipuam hoc tempore laudem merentur, ea de re recensere placita non grauabor: quò tu non ueterum solùm assertionibus innixam hanc de continente causa dissertationem: sed ueluti nobis per manus traditam, penitius in recentiorum mentibus infixam fuisse perspicere ipse posis.

Scholæ monspesullan. laus & commendatio.

Omnis Nitiobrigum schola, quam uulgò Monspesulli uocant, percelebris illa quidem, & toto terrarum orbe digna famæ commendatione illustris, quæ siue hominum iudicio, ingenio, doctrina, usúq́ue rerum prædictorum dignatione, (qui quàm multi in ea florent ac uigent) siue bonarum literarum atq; artium (quæ magna omnes ibi cura atq; studio edocentur) exercitatione ac cultu nemini reliquarum, quæ uspiam habentur cedit: & cuius me quantus quantus sum, & filium & alumnum iure esse glorior: ea inquam, cùm publicis dissertationibus, tum & lectionibus, id sentit, id prædicat atq; docet, in ijs morbis qui causam adhuc efficientem uel fouentem habent, quiq́ue nondum toti facti sunt (quales ephemera, hectica, uulnus) causam etiam de Galeni sententia continentem dari. Siccine mi Fuchsi publicus tantæ scholæ consensus, tantorum uirorum eadem de re concors approbatio atq; assensio, contemnenda atq; pro nihilo ducenda erit? Legis ego atq; Senatus consulti in re medica locum iure habere, quicquid publico tantorum patrum consensu, iudicióq́ue sancitum fuerit censeo. Pro lege enim id est (Galenus ait) quod homines putant & arbitrantur. Sed quid? Non'ne Martinus Achakia, Hieremias Triuerus, uiri doctißimi in ijs quos in artem medicinalē ediderunt commentarijs sanè doctis, cōceptis explicatisq́ue uerbis id sensere? Non'ne item Fernelius lib. de uacuandi ratione? Causa (inquit Triuerus Hieremias) in genere multiplex est, externa & interna, & de hac loquitur Galenus. Est autem & hæc duplex, antecedens & coniuncta: nihil enim nunc talem diuisionem uereor. Hæc pagina 327. sui commentarij paruula forma Lugduni excusi. Et rursus pagina 372. Talis (inquit) causa duplex est antecedens, quæ nunc nullum quidem morbum euidenter facit, sed minatur postea: alia est quæ nunc actu morbum ac paroxysmum inuehit, ut humor qui nunc iam putrescit ac caliditatem excitat. Sic in dolore capitis, altera est quæ ab uniuerso corpore ascendit, altera quæ nunc in capite impingit. Hanc causam ego nullo modo cum Auicenna & alijs uerebor coniunctam dicere. Et pagina 376. diariam & hecticam febres, nullas habere coniunctas causas meritò & uerè affirmat. Acakia uerò eam uerè & propriè causam esse intelligit, quæ per se fit & proxima necessariáq́ue: quæ profectò nulla quàm continens, quæ talis sit, esse potest. Idipsum rursus Argentarius uir sanè doctus, nisi in conuellendo Galeno tam immodicus fuisset: is enim integrum de causa continente caput scripsit, quod

Cōment. 1. ad lib. de Natur. hum. Hippo.

Cap. 8.

eius

eius commentarij de causis ab eo inscripti nonum est. Sed iam uereor ne citandis autoribus nimius habear, in id enim de industria omnes quantum mihi uideor, & Galeni & Celsi: tum & recentiorum, quorum de doctrina præiudicata esset in omnium mentibus opinio, locos adferre uolui: ut ducum copia atq; præstantia pugnarem: illud'q; ostenderem, fieri non posse, ut in quo tot tam'q; excellentes uiri concordibus animis atque sententijs consenserint, alienum id à ueritate esset: tam'q; ij parum acutè perspexissent omnes, ut in quo seueram fecerint animaduersionem, in eo errasse dici posint.

Venio nunc ad eas rationes quibus demonstrari id, nedum doceri planissimè posit: quod me initio narrationis facturum recepi. Quarum ego cùm non parum multas commentarijs ad Galenum meis attexuerim, non est quod earum repetitione legenti molestiam inferam. Aliquot tamen in præsentia paulò firmiores adferre in animum induxi, quæ axiomatis quibusdam innixæ, demonstrationis uim habere queant. Sit itaq; hoc axioma primum, quod tum à Platone, tum à Galeno proditum est: Nihil sine causa fieri. *Plato in Philebo de Summo bono, & in Timeo.* Secundum illud, Quo tangente afficimur & separato cessat affectus, id cuiusq; causam esse. 1. de Locis affect. Tertium, Continentem eam esse causam, quæ cùm præsens est, adesse morbum oportet: cùm aufertur, desinere, ex Galeni libro aduersus Iulianum. *Gal. 1. Meth.* His constitutis, ostendo in obstructione quæ à lentis, crasis'ue, aut multis succis oborta sit (quam quidem ego in præsens exempli causa mihi propono) causam con tinentem inesse. Nam cùm ex primo axiomate nihil sine causa gigni usquam posit: necessum quidem est, si genita sit obstructio, alicundè eam esse genitam. *Prima ratio.* Atqui obstructionem, uel à multis, uel crasis, uel deniq; lentis succis fieri, uult cùm I X. tum X. & X I. Meth. & in Arte medicinali Galenus. Erunt itaq; ij succi aut copia redundantes, aut qualitate crasi ac lenti, obstructionis causæ: Quo enim tangente afficimur id omnino causam esse oportet, ex secundo axiomate à nobis posito. Quamobrem cùm succis ijs uasa, uiscus'ue aliquod implentibus, confestim nascatur obstructio, consequens quidem est eos ut obstructionis causas statuamus: & eius quidem generis, ut ad eorum præsentiam nasci cõfestim obstructionem oporteat: at ijs ipsis sublatis, mox & ipsa demitur obstructio: ubi enim probè uel abundantia uacuata, uel attenuata, dissecta detersa'q; fuerint quæ obstructionem faciunt, tandem'q; aut aluo, sudoribus, aut per urinas uacuata, (quæ docta Galeni X. & X I. Meth. & in Arte medicinali obstructionum curandarum ratio est) mox profectò causarum huiusmodi depulsione, sublatam erit cernere obstructionem. Erunt itaq; ij succi uel nimia copia redundantes, uel qualitate crasi ac lenti, obstructionum continentes causæ: ut efficacisimè hac ratione certisimis axiomatis septa atq; munita demonstrasse mihi uideor. Nec est quod hos succos uasis impactos, & opilantes obstructionis nomine digneris, adeo'q; eos ipsos obstructionem esse censeas: *Obiectionis remotio.* quod tamen facere conceptis uerbis uideris, in tuis ad librum primum de causis morborum commentarijs, dum secundæ meæ rationi respondes: sic enim inquis,

Humor

Humores autem partibus laborantibus affixos & inhærentes, esse morbos, lib. XI. Thera. Meth. cap. X. obstructionis exemplo luculentissimè Galenus ostendit. Nam ibidem obstruentes humores, aut id quod ab illis factum est, morbum adeoq́ obstructionem nominat.

Hæc tua uerba sunt, quæ tu folio 43. tuorum commentariorum ex Parisima excusione appinxisti. At eo ipso quem tu citas loco, nusquam obstruentes humores Galenus, obstructionis adeoq́ morbi nomine est dignatus, sed id quod ab illis succis factum est: sic enim ait,

11. Meth. Ostensum est ipsius febris, prout febris est, aquam frigidam semper esse remedium: quod uerò ad alia spectat, non semper: ueluti cùm ex obstructione glutinosi & crassi humoris, putredo oritur. Ponatur uerò & cum hoc redundantiam in toto esse corpore, tum uirtutem non imbecillam. In eiusmodi nanq́ complexionibus, cùm multa præter naturam in corpore sint, quædam eorum præcedentes causæ erunt, ueluti redundantia cum glutinosis & crassis humoribus, Horum enim uitio obstructio est orta, quæ morbus instrumentalis est eorum quæ obstructa sunt corporum.

Vides hic Galenum succorum uitio obstructionem oriri affirmātem, non autem humores ipsos obstructionem esse? Et eadem ferè primo de Morb. diff. cap. VII. dum deprauatæ cauitatum corporis figuræ morbos enumerat. Multiplices (inquit) sunt huiusce morbi. Alij quia meatus coalescunt, alij quia ijdem à uiscidis crassisq́ humoribus obstruantur, consistere solent. An non & hic rursus obstructionem meatuum à uiscidis & crassis oriri succis existimat? Quod paulò pòst planius explicat, dum obstructionem morbum quidem esse conceptis uerbis testatur: Non itaq́ unquam obstruentes & affixos parti humores obstructionem esse, aut morbum dixit Galenus: sed id quod ab ijs genitum est, nempe impeditam cauitatem, quæ & obstructio est, & partis instrumentarius affectus ab ijs succis ortum trahens. Aliud nanq́ obstructio, aliud obstruens humor: siquidem obstructio, affectæ partis dispositio quædam est, & obductio qua partis meatus qui antea referati & aperti erant, stipati sunt & oppleti: humor uerò obstruens, id est cuius causa ac meritò talis in parte genita est oppilatio. Quin cùm obstructio reuera morbus

9. 10. & 11. Metho. & 1. de Morb. differ. & in Arte medicinali

sit instrumētarius partium, uel Galeni & omnium concordi medicorum consensu: morbus autem uiuentis corporis, non humorum proprius sit affectus, (non enim in humoribus subesse morbus, sed in corpore dicitur, cùm sit utiq́ morbus, definiente Galeno, corporis præter naturam constitutio, non humorum) sequitur profectò, humores impactos & obstructionem efficientes, morbum minimè esse. Quod in simili probari persacilè potest: si à multa pecuniæ ingestione ualde impleatur obducaturq́ saccus: non'ne aliud tu implentem & obducentem pecuniam, aliud sacci distentionem oppletionemq́ esse dices? Distentio enim & oppletio ad saccum non ad pecuniam propriè pertinet, (siquidem distendi & impleri pecunia nequit: distendere ipsa & implere sanè potest) pecunia uerò ingesta oppilationem certè talem ipsa efficit. Diuersissima igitur reuera sunt,

ſunt, res obſtruens & oppilans, & ipſa oppilatio ſeu obſtructio: differunt enim tanquam efficiens & effectum: ſiquidem obſtructionem efficit humor: obſtruentis uerò humoris effectum, ipſa eſt obſtructio. Non itaq; dicere potes impactos parti humores morbos eſſe, nec id uſquam Galenus X I. Meth. (quem tu tamen locum citas) nec uſpiam alibi (quod bona tua uenia dictum uolo) unquam dixit. Ridiculum nanq; fuerit quod corporis proprium eſt, illiq; debetur, id humoribus tribuiſſe, quibus nulla ratione competere poteſt. Quomodo enim morbus corporis ſuccis congruere poteſt, cùm uiuentis ſolum propria conſtitutio ſit? ut ex illius definitione (quod & nos paulò antea diximus) abundè conſtat.

Sed & rurſus propoſitum alia ratione firmemus. Tertianam febrim non dubium quin ſiue exquiſita ea fuerit, ſeu notha, morbum eſſe omnes confiteri cogamur: atqui in hac ipſa continentem profectò inueniri cauſam luce meridiana clarius ſumus oſtenſuri: erit itaq; in morbis cauſam hanc dari. Nam qui humor acceſsionem tertianæ motu ac putredine ſua efficit, is ſanè acceſsionis eius febrilis, cauſa nimirum continens erit: ut primum enim ad putredinem mouetur, mox certè acceſsionem parit: eo autem uomitu, aut ſeceſſu, ſudoribus'ue copioſis ſoluto, mox & ipſa quoque acceſsio ſoluitur: quæ tum profectò (uel Galeni ſententia) deſinit, cùm bilis putrere deſinens, ſudoribus, uomitu, aut citata aluo educitur. An non itaq; bilim hanc acceſsionis tertianæ effectricem cauſam iure optimo continentem eſſe dicemus? cùm illa ad putredinem mota, confeſtim inuadat acceſsio: deſinente & ſudoribus ſoluta, euaneſcat, prorſusq; in totum ſoluatur? Hæc profectò continentis cauſæ ratio eſt, uel ex ipſius definitione: nec in ſola tertiana, ſed & in reliquis intermittentibus febribus: quæ ſolutis alicunde qui eas creant humoribus, ſolui & ipſæ quoq; ſolent: experiri id licet. Quandiu enim & quotidianæ, & quartanæ, effectrix humor ad putredinem mouetur, tandiu acceſsio perſtat: illo deſinente ſoluitur. Nec minus in ijs continuis febribus quarum ab initio ad finem una tantum eſt acceſsio, cernere id licet: Quarum quidem febrium humor intra uaſa conditus atq; putrens, unam perpetuam ad criſin uſq; acceſsionem facit, quæ tandiu perſtat, quandiu humor in feruore & putredine conſtiterit: quo tandem naturæ ui atq; beneficio alicunde abacto, (quod cùm fit, tum maximè decretoria fieri ſolent) finiri & febrem quoq; ipſam extemplò uidemus: quæ docta Galeni tum I X. Meth. tum I I. de Criſibus, & febrium diff. ſententia eſt. Hinc fit, ut aliæ alijs citius tardius'ue finiantur, prout qui febres creat humor natura tenuis, exiguus, ſolutu facilis: facultas corporis rectrix ualida, florens ætas, cœli temperies, excretionem hanc nullo, aut leui negotio promouerint: uti tardius finiuntur, quæ contrarias cauſas habent: ſi quid Galeno locis præcitatis fides habenda. Rationes alias quæ penè in hanc rem innumeræ adduci poſſent, prudens ſciensq; omitto: partim quòd bene multas iam in meis ad Galeni lib. de Morbis & ſymptomatis commentarijs contuli: partim quòd mihi in præſens id probaſſe uiſus ſum, in morbis qui ad inſtrumenta pertinent, nempe in obſtructione, & in ijs item qui ad partium intemperatu-

Secũda ratio
Galenus 1. ad Glauc.
Auicē. Fen 1. quarti. capite proprio de Tertiana.
Paul. libro 2.

2. de diff. feb. cap. 3. & 2. de Criſib. & 9. Meth.

ram cum affluxũ ſubſtantię pertinent,uti in febribus humorum uitio ortis,cauſam dari continentẽ qui ſcopus mihi ab initio propoſitus fuerat). Non enim in omnibus talem eſt quærere cauſam: ſed in ijs tantum, in quibus effectrix cauſa adhuc agere perſeuerat, necdum agere deſijt: in huiuſmodi enim una quæpiam cauſa ſubeſt, quæ ita affectum continet, ut & ſimul cum eo oriatur, & unà item cum eo euaneſcat: ut exactè ſuperioribus rationibus demonſtraſſe mihi uideor: & Galenus lib. I. de Sympt. cauſ.cap.11.de pupillæ dilatatione loquens,confirmaſſe uidetur. Eo nanque loco dilatationis pupillæ continentem cauſam rhagoidis tenſionem facit. Atqui conſtat pupillæ dilatationem (quam Græci μυδρίασιν appellant) morbum eſſe,non pathema. Nam & oculorum affectus eſt, isq́ permanens: & functionem lædens, uel Pauli & Auicennæ teſtimonio & illi curationem ceu morbo deberi præfati autores atq; cum ijs Aëtius & Raſius plenè teſtantur.

Paul. libro 3. cap. 22.
Auicē. Fen 3. tertij. trac.4. cap 12.
Dilutio rationũ Fuchſij

Nunc uerò quod mihi extremum faciundum propoſitum eſt, diluendæ rationes tuæ erunt, quibus tu innixus fulcitam abundè tuam de cauſa continente ſentẽtiam putas. Nam quod ad eos Galeni locos attinet, quos tu tum ſecundi Paradoxorum cap. 1. tum in commentarijs ſeu annotationibus tuis ad libros de Sanita.tuen.pro tuenda ſententia tua citas, eis ego locis omnibus in meis ad Galenum commentarijs ſatisfeciſſe, eosq́ & explicaſſe,& in meam ſententiam pertraxiſſe uideor: pagina ſcilicet 183. ut opus mihi in præſens non ſit, eadem repetere ad quem ego te locum remitto. Rationem illam tantum tuam fortiſsimam diluere conabor, qua tu palmam hac in re te reportaturum confidis. Ea porrò huiuſmodi eſt:

Rerum permanentium non ſunt cauſæ coniunctæ, morbi ſunt res permanentes, non habent igitur cauſas coniunctas. Non eſſe autem rerum permanentium cauſas coniunctas, inde ſatis liquet, quòd non poſſunt ſimul cum ſuis cauſis auferre. Morbos autem eſſe res permanentes, docet Galenus. Morbi enim affectus ſunt: affectus autem, ut ait Galenus lib. de Sympto. diff. conſtans & permanens eſt &c. Hæc tua potiſsima Fuchſi ratio. quam tu locis citatis tanquam demonſtrationem affers. cui ut reſpondeam illud mihi te imprimis dare uolo, Rerum permanentium duo eſſe genera: alterum eorum quæ ita conſtant ac permanent, ut ſublata ea à qua nata ſunt cauſa nihilo ſecius perſiſtant & ipſa: Alterum eorum quæ etſi facta iam ipſa ſunt: & permanentia, cauſam tamen ſecum comitem habent, quæ perpetuò generationis ſuæ partem aliquam, uel fouendo, uel efficiendo impertiat. Quæ & tu ut fateri unà mecum cogare, en Galenum affero teſtem: is primo Meth. (quem tu etiam locum in annotationibus ad primum de Sanitate tuenda tuis, appoſitiſsimè citas) id conceptis uerbis explanaſſe eſt uiſus, inquiens:

Duo rerum permanentiũ genera.

Eius affectus qui actionem impedit cauſæ, poſſunt quidem non etiam eſſe, poſſunt autem & adhuc manere. Et rurſus III. Meth. Auſpicari namq; perpetuò oportet ab indicatione quæ ab affectu, cui mederi paramus accipitur: æſtimare uerò ac diſcernere, an cauſa quæ affectum excitauit iam deſierit, an nunc quoq; ipſum tum augeat, tum faciat.

Vides hic Fuchsi doctiss. affectum (qui quidem res permanens est) interdum sine ea quæ ipsum excitauit causa manere posse, interdum uerò à sua causa tum augeri tum fieri (hæc enim Galeni uerba sunt.) Itaq; cùm ex his Galeni locis euidentissimum illud sit, affectus ipsos nonnunquam unà cum suis causis manere: haud difficilis fuerit ad tuam illam rationem responsio. Nam illius assumptum ut perpetuò uerum non est, ita neque omnifariam admittendum. Cùm enim ais, Rerum permanentium non sunt causæ coniunctæ: id sanè admittendum non est. Sunt enim res permanentes quædam, quæ unà cum suis causis simul & constant & tolluntur. Nam in accessione febrili cuiusuis intermittentis febris, (quàm quidem tu accessionem permanentem esse affectum negare nec potes nec debes) qui illam creat humor, non'ne & simul cum ea constat, & sublato item humore, uomituq; aut sudore, aut quouis alio uacuationis genere soluto, non'ne confestim & ea soluitur accessio? Quod quoniam fateri necessariò cogeris uel experientiæ & sensuum fide, à qua demonstrationis omnis firmitas, uel Galeni testimonio, petenda est: confiteri illud item necesse habebis, quarundam permanētium rerum esse causas coniunctas. illæ solum permanentes res hac ipsa carent, in quibus agere iam causa desijt, & ipsa tota iam facta sunt, atq; ita constantia, ut causæ nullius egeant, qualia hectica, ephemera febris, uulnusq; habentur. isthæc enim eiusmodi sunt, ut eorum nihil in fieri, sed quicquid ad eorum essentiam pertinet id omne iam factum sit atque in eiusmodi affectibus, neque coniunctam ego causam neq; alterius generis ullam recognosco. Cùm enim constant tales affectus, iam ipsorum effectrix desijt agere causa. itaq; tum nullam prorsus habent, quanquam prius certè habuerint. quod axioma sit medicum, uel Galeni .1. Meth. testimonio, nihil sine causa fieri. itaq; euersa tuæ demonstrationis assumptione, res inquam permanentes coniunctas causas non habere (cùm quarundam esse modo probauerimus) corruit profectò quicquid ex assumpto illo collectum erat. demonstratio enim uti scis, ex ueris ac necessarijs constare debet. Quamobrem cùm assumptum illud tuum, perpetuò uerum non esse indicauerimus, constat profectò demōstrationem illam tuam non procedere. Quæ sanè locum haberet ipsa, si assumptio illa perpetuò admittenda ueniret. Probationem illam autèm tuam, qua assumptum ita probas, ut uelis liquere illud, quòd non possint res permanentes cum suis causis auferri: mihi sanè dictum hoc tuum non probatur: quod bona tua uenia dictum uelim. Nam ex rebus permanentibus quædam ita cum suis causis hærent, ut unà cum illis etiam tollantur: ut de accessione putrenteq; in ea humore ostendimus. Cùm nanq; accessio illa constans res sit, unà tamen cum effectrice sua causa & nascitur, & aboletur. Excitato enim ad putredinem humore, mox inuadit accessio: quæ, ubi solutus fuerit humor, confestim & ipsa soluitur: probatio itaq; tua locum mihi habere non uidetur. Tametsi ingenuè illud ego confiteor, tam esse res quasdam cōstantes & permanentes, ut etsi sublatæ sint earum causæ, auferri tamen ipsæ non queant; sed sine illis cōstanter perseuerent, ueluti paulò antè de hectica & ephemera febribus, atq; uulneribus ostensum

Ad rationem Fuchsij responsio.

1. de Simpl. fa. capite 35. & cap. ulti.

ſum eſt. Non enim hæc unà cum ſuis productricibus cauſis auferuntur, ſed ipſa per ſe manent. Atq; per hæc rationi tuæ ſatisfactum eſſe uolo. Illud uerò magnam me in admirationem traxit, quod in annotationibus tuis ad librum quartũ de Sanit. tuen. ſcripſiſti: Galenum in libro quem de Cauſa continente inſcripſit, multis argumentis oſtendere, nullam eſſe eiuſmodi in morbis cauſam. Cùm tamen illud omnibus in confeſſo ſit, nuſpiam eum Galeni librum inueniri. Ego quidem certè, etſi omnia Galeni tum Græcè ſcripta, tum Latinè uerſa habeo, in illiſq; euoluendis ac nocturna uerſandis manu, uerſandiſq; diurna, non minimum operæ atq; ſtudij poſuerim, ea de re conſcriptum à Galeno librum neq; in Græcè ſcriptis, neq; in Latinè uerſis, aut legi, aut uidi, unquã. Publico autem ueſtrorum typographorũ teſtimonio, cum ipſum deſiderari librũ, nec uſpiam haberi, fide certiſsima depræhendi. Sub finem enim libri de Procatarcticis cauſis Latinè uerſi, deſiderari alterum de cauſa continente, qui proximè ſecuturus illum erat (& quem ſe edidiſſe teſtatur in commentario de libris à ſe editis Galenus) planè legi. Tu ſi illum habes, ut habere te, nobis eſt affirmandum, poſteaquam tu de illo teſtimonium præbes, amabò te Fuchſi doctiſs. atq; humaniſsime, ne nobis felicitatem hanc inuideas, quin tu eius nos tanti boni participes efficere uelis: Palmam enim feres, ſi eò loci non dari in morbis continentem cauſam à Galeno pronunciatum monſtraueris: omnemq; non mihi tantum uni, ſed & pleriſq;, qui in hac ſumus opinione atq; ſententia, dubitandi locum ademeris. Sed ſi illud eò loci dixit Galenus, (quod minimè certè ut credam, quando libro illo caremus adduci poſſum) parum profectò ſibi conſtare mihi uidebitur: cùm commentario tertio in ſextum de Popularibus morbis Hippocratis, id maximè curandum medico propoſuerit, ut in ægris cauſas ſcire atq; cognoſcere, non ſolùm quas anteincipientes uocant, ſed & quas antegreſſas, & quas contentiuas omni ſtudio contendat, affirmauit. Quo in loco profectò explicatiſsimis uerbis tria cauſarum in morbis genera poſuiſſe, atq; in ijs continentium cauſarum genus collocaſſe eſt uiſus: quod à nobis eſt ſuprà monſtratum.

Fuchſij laus. Sed iam finem facio, ſi id à te Fuchſi impetrauero, ut iſta à me non calumniandi aut laceſſendi tui ſtudio, quem ego ob admirabiles tuas & animi & ingenij dotes, atq; uirtutes, mirabiliter amo & colo: quantum quidem excellens tua eruditio & uigilati labores promereri uidẽtur, ſcripta eſſe exiſtimare uelis: à quo certe ſtudio ſoleo eſſe ſi quiſquam alieniſsimus: ſed ut in re difficili & controuerſa, ueritatem propius indagarem atq; eruerem, (qui unus mihi ſcopus in omni uita & antea ſemper, & in poſterum propoſitus erit) in eo me maxima elaboraſſe, non uincendi ſtudio, qui à te tanto taliq; duce uinci paratus ſum: ſed meæ in ea re declarandæ mentis ſententiæq; explicandæ. Quam ego à bonis omnibus ita expendi, dijudicari, ac ſub cenſuræ legem reuocari uolo, ut doctiſsimorum quorunq; iudicium cenſuramq; mihi aduocem: ſi modò ea cum ueritate & beneuolentia coniuncta fuerit, uti cum morbis cauſa, ea de qua mihi tecum eſt concertatio, coniuncta eſſe indelebiliter ſolet.

Medico

Medico necessariam esse Astrorum scientiam, aduersus quorundam assertionem.

ENARRATIO II.

VM in consessu præstantium aliquot uirorum de re medica sermo ortus esset: deq; disciplinis ijs, quibus medicum præditum esse oportere eum, constans fama erat, qui se eo nomine ac professione dignum haberi uellet: eorum unus, qui propius quæ ad medendi scientiam pertinerent scire se profitebatur, ex Galeni mente medicum artium atq; disciplinarum bonarum omnium, imprimis uerò astronomiæ ac naturalis scientiæ usu cognitioneq; eruditum, probeq; instructum esse debere, magna certè ratione affirmabat. Cui cùm mox reclamatum esset, quà ille medicum astrorum scientiam callere debere existimabat, (erat enim in cœtu illo unus quispiam, qui astronomis infensissimus, nihil quicquam uel medicis, uel aliarum disciplinarum cultoribus inde petendum ob artis incertitudinem constanter magnaq; fiducia asseuerabat) multa in utranq; partem longo sermonis ductu prolata, nec sine magna contentione fuere. Cui quidem sermoni, cùm finem nullum alium, qui ea de re concertabant inuenirent, quàm ut ad medicos tota res deferretur: me quidem ualdè rogarunt, ut quid ipse sentirem, quidq; parati ea in re haberem depromere uellem. Quibus cùm omni studio placere studerem, & si difficillimū atq; arduum uidebatur, tanta de re iudicium ferre: ne non tamen quæ ad professionis meæ dignitatem pertinere uiderentur, ignorare illis uisus essem, in animum induxi morem illis gerere: fortiterq; eius tutatus sum partes, qui astrorum scientiam medico ualde necessariam esse contendebat: attulíq; in eam rem probatissimorum quorunq; nostræ artis meliorisq; philosophiæ autorum placita: quibus ceu firmissimis præsidijs septus, sententiam ipse confirmarem meam: haberemq; quod repugnantibus & aduersum sentientibus obijcere possem, ab Hippocrate medicinæ parente exorsus. Is igitur probè gnarus, quanti esset in re medica momenti astrorum ortus atq; occasus nosse, astrorum scientiam non minimum quidem, sed ualde plurimum ad medendi peritiam conferre, libro de Aëre, aquis, & locis testatissimum fecit. Nam cùm hoc eius disciplinæ proprium sit, ut omnes syderum motus, eorundem ortus atq; occasus, progressiones, directiones, status, uires ac potestates dignoscat, & contempletur, ut Ptolemæi testimonio: hæc uerò orientia occumbentia'ue sydera, magnas in corporibus mutationes pariant: efficitur profectò, ut eius artis cognitio ei sit ualde necessaria, qui noxas eas quæ ab astris hominibus proueniunt uitare uelit: cumq; medici proprium esse munus uideatur, ut tuto curet: consequitur, ut astrorum scientiam magno medicis usui esse confiteri cogamur. Quod ut euidentissimum faciam, Hippocratis ea de re placita, ac post eum Galeni afferre non pigebit: adiectis etiam tum Platonis, tum Aristotelis atque Ptolemæi decretis: his enim ducibus uictoriam me reportaturum planè confido. Hippocrates igitur astronomiæ in medicina

Per totū Almagesti opus et quadripartiti.

usum docens ad hunc loquitur modum:

Lib. de Aëre, aquis & loc.

Εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς, καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τούτων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγινώσκων τοὺς καιροὺς, μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου, καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης, καὶ κατ' ὀρθὸν φέροι τὸ οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρολόγα εἶναι, εἰ μεταστάιη τῆς γνώμης, μάθοι ἂν ὅτι οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικὴν, ἀλλὰ πάνυ πλεῖστον.

Quod est: Quum enim temporum mutationes, & astrorum ortus ac occasus obseruauerit, quemadmodum singula horum eueniant, prænoscet utique & de anno, qualis hic sit futurus: hoc nanque modo si quis rimatus fuerit, ac præcognouerit temporum occasiones, maximè de singulis sciet, ut plurimumque sanitatem adsequetur, & recta uia procedet, non minima artis suæ gloria. Quod si cui hæc sublimiora uideantur, is si ab hac sententia discedat, discet sanè non minimam partem conferre ad rem medicam ipsam Astronomiam, sed omnino plurimam.

Hac serie Hippocrates, astronomiæ in re medica usum plenè explicasse uidetur: dum ex astrorum obseruationibus, & temporum mutationes sciri, & qualis anni totius futura sit constitutio præcognosci, indéque artis scopum qui sanitas est, magna artis gloria attingi, eumque qui isthæc inquisiuerit, ac indagarit, plena fide cogniturum, astrorum scientiam non minimam medendi artis partem, sed sanè plurimam esse, ut cuius obseruatione & recta uia processurum medicum, & sanitatem ut plurimum consecuturum affirmet. Sed an non idipsum plenius idem confirmare eodem ipso loco uidetur, dum ciuitatum uarios situs, & ad solem uarios aspectus enarrans, quid quæque ciuitas eo ex positu commodi incommodi'ue nanciscatur: quid in ea maximè uitandum, quo in loco salubrius degendũ, mira quadam arte explicat? Quid quòd anni cõditionem omnem prædicere, salubris'ne an morbosus idem sit futurus, ex astrorum obseruatione nos idem docet? Cæterùm (inquit) de annis hoc modo considera- tione facta quis cognoscere possit, qualisnam sit annus futurus, salubris'ne an morbosus. Si enim secundũ rationem fiant signa in astris occidentibus ac orientibus, & in autumno aquæ fiant, & hyems sit moderata, & neque ualde clemens neque modum excedens frigiditate, & in uere ac in æstate tempestiuè pluat: sanè saluberrimum esse annum par est. Sed quid est secundum rationem in astris occidentibus ac orientibus signa fieri? Id inquam, annum eam seruare constitutionem, quæ orientibus occumbentibusque alijs atque alijs astris debetur: signorum enim nomine, annuum solis cursum in obliquo circulo (quem Zodiacum nominant, & à quo anni conuersio uires sumit) designare uidetur. Itaque cum pro ratione occumbentium orientiumque syderum congrua fuerit anni constitutio, salubrem tum certè sperare annum oportet: ut pote si occidentibus Vergilijs tempestas fiat, si oriente Cane ingens æstus: si in bruma rigor cum ingenti borealium uentorum flatu: si in æquinoctijs pluuiæ tempestiuæ uentique interdum uehementiores fuerint, (hæc enim ijs syderum cursibus fieri, temporaque ad hunc modum immutari Columella libr. Rei rusticæ XI. cap. II.

Lib. de Aëre, aquis & loc.

Hippocratis locus explicatur.

cap. 11. doctiſsimè affirmauit.) Quod ſi contrà accidat, morboſam anni cõſtitutionem expectare oportet. Vnde eſt illud Ptolemæi, Erraticarum (inquit) ſtellarum atq; fixarum circumuolutio, calores, uentos, ac niues in ambiente nos aëre uariè efficit. Quamobrem ex eorum temperatura rebus terræ ſuperpoſitis alterationes accidunt. Et ſecundum eorum figuras quas ex ſua inuicem coniunctione, ſuarumq; uirium commixtione ſuſcipiunt, uariæ rerum mutationes contingunt. An non hic Hippocratis à Ptolemæo explicatam mentem uidemus? Verùm quantus in hoc ſit Hippocrates, quantiq; hos ſyderum curſus faciat, paulò preſsius expendamus.

1. Quadripartiti.

Magnas (ait) temporum mutationes, maximè obſeruare oportet, ut neq; medicamenta in illis libenter exhibeamus, neq; uramus quæ circa uentrem, neq; ſecemus priuſquam prætereant dies decem aut plures, & non pauciores. Periculoſiſsima ſunt etiam ambo ſolſtitia, maximè uerò æſtiuum. Periculoſum etiam æquinoctiũ utrunq;, magis uerò autumnale. Oportet autem & aſtrorum exortus conſiderare, præcipuè canis, deinde arcturi, & pleïadum occaſum: morbi enim in his maximè diebus iudicantur, alij perimunt, alij uerò deſinunt, aut in aliam ſpeciem aliumq; ſtatum tranſmutantur. Et circa hæc quidem ſicut dixi ſe res habet.

Lib. de Aëre, aquis & loc.

An non hic cautione maxima hoc ſyderum curſus, ceu hominibus aduerſiſsimos cauendos medico propoſuit? ut cùm in illis morbi & iudicari & deſinere, uel opprimere ægros ualde ſoleãt, aut in aliam ſpeciem tranſmutari, ne quid id temporis ualidũ corpori exhibeamus, non ſectionem, uſtionem'ue, non deiectorium medicamẽtum, non aliud quicquam quod magnopere lædere corpus poſsit: ne ad eam noxam, quam ex horum ſyderum ortu occaſu'ue ſentiunt, alia ex medicamẽtorum uſu maior adiungatur, tumq; (niſi grauis aliquis urgeat morbus, impendensq; periculum aliquod) quieti permittere corpus conſultius ſalubriusq; fuerit: unde eſt illud item eiuſdem autoris, Sub cane & ante canem moleſtas eſſe purgationes. Et illud rurſus lib. 1. de Diæta, ſeu Victus ratione: Aſtrorum (inquit) ortus & occaſus medicus agnoſcat oportet, ut mutationes exceſſusq; cauere ſciat. Et lib. de Carnibus: De rebus ſublimibus in aëre ac cœlo (inquit) neq; opus habeo dicere, niſi quòd quantum ad hominem & reliqua animantia, quæ ſunt, & nata ſunt, pertinet, demonſtrabo: quòd & anima ſunt, & quòd ſanitas, & quòd morbus, & quòd in homine malum ac bonum, & unde moritur. Quin ex horum ſyderum obſeruatione (ut refert Soranus) & uenturam peſtem proſpiciens, Athenienſes præmonuit, & diſcipulos ad curandum & opem ferendum miſit. Lib. uerò de Octimeſtri partu ex lunæ tempore, conceptus ſtatu, partum uel differri uel accelerari tradit. Libro item de Inſomnijs ex aſtrorum conceptis per ſomnum imaginationibus, & multa de corporis affectibus idem colligit: & qua ſit uictus ratione opitulandum, quibus præſidijs cauendum quod portenditur mali, ampliſsimè docet. Quorſum autem tam multus in ſyderum obſeruatione Hippocrates? in id ſcilicet, ut quippiam in morbis ſubeſſe diuinum, admirabile, ſublime, & quòd corporeum minimè ſit

Loci Hippocratis explicatio.

4. Aphoriſm.

agnoſcamus, utq; ex aſtris, ut ille quidem arbitratur, uim quandam uel beneficam & ſalutarem, uel malignam & nocentem in hæc demitti inferiora intelligamus: à qua morbi rectè ſalutariterq; ſi uis aſtrorum benefica fuerit, uel malè & exitialiter, ſi aduerſa fuerit, decernant: idq; abdita quadam ui, nobis prorſus quidem ignota, non tantum qualitatum exceſſu. Nam ſi frigiditate nimia noxium brumale ſolſtitium exiſtimaſſet, cur æſtiuum cùm feruētiſsimum ſit, perinde noxiū habetur? Si uerò alia quauis qualitatum exuperantia horum ſyderum ortus atque occaſus graues putat: cur æquinoctium uernum, & qui ab eo non longè diſtat Vergiliarum exortus, temperatiſsima cùm ſint (quòd ueri atq; æſtati præbeant initium) noxia tamen dixit? Non profectò quòd ullo qualitatum exceſſu, caloris inquam, aut frigoris noxam corporibus adferant: ſed quòd poteſtate quadam uirtuteq; abditiore quippiam de ſuo aëri impertiant, quod occulta ui corporis noſtri habitum turbare, magnaq; moleſtia affi cere queat, unde morbi malè ſæpe decernant. Atq; hactenus ex Hippocratis mente quantum aſtronomia medicinæ conferat, dixiſſe ſit ſatis. Ad Galeni ea de re explicandam mentem progredior. Is itaque Hippocratis ſenſa enarrans, ea quæ de popularibus morbis ſcripſit, ad eorum cognitionem nihil quicquam medico congruentius, aut neceſſarium magis eſſe aſtrorum contemplatione aſtruxit. Eſt (inquit) ad omnem propoſitam diſputationem cùm primis neceſſarium unaquaque in regione ubi obire medicā artem inſtituimus, cuiuſq; perſpexiſſe ſyderis emerſus, occaſuſq;: quia tempora ab his anni circunſcribuntur. Sydus porrò ex Aſtronomorum placitis uocat, quod ex multis ſtellis conſtat, ut Taurum, Hyadas, aut Vergilias. Stellam uerò quod non ex pluribus. Annum uerò ſyderum emerſu atq; occaſu diſtingui, paulò pòſt teſtatiſsimū facit, dum quatuor anni tempora ab æquinoctijs, ac Vergiliarum ortu atq; occaſu, diſtermi nari affirmat. Alterum enim æquinoctium ueri, autumno alterū initium præbet. Vergiliarum uerò exortus æſtatem, occaſus hyemem inchoat. Quam rurſus ſententiam idem Aphoriſmorū tertio, comment. XIIII. expreſſerat. Sed cur exortus tantum ſyderum atq; occaſus, non alios eorundem ſtatus, uti progreſsiones, retrogradationes, ſtationes conſiderare unà cum Hippocrate iubet? Quòd exorientia occumbentiaq; ſydera maximam ſubditis corporibus uim inferant: exortu quidem ſuo tum lumine tum motu ſupra hemiſphærium noſtrum uariè corpus exagitantia atq; commouentia. Si quidem (quod rei ruſticæ ſcriptores penè omnes teſtantur) æquinoctiorum poteſtate, orientibus inquam Ariete ac Libra, tempeſtates fiunt: Solſtitio brumali oleæ, Populi, Salicis folia inuerti uidemus: pulegiumq; in carnarijs tectis diu ante appenſum, totumq; iam exuccum aridumq; factum, nulla alimoniæ poteſtate, nullo humore præditum, florere, quaſi uim ſyderis ſentiente herba ac repubeſcente, exhilarari planè cernimus. An non hæc miranda naturæ opera ſunt? Quæ nec ipſa in patentes elementorum uires, ſed in admirabilem quandam & præpotentem ſyderum, nobis quidem ignotam, nec ſatis uſque perſpectam uim referre iure debemus. Nec ſolùm in plantis, & ijs quas modò diximus

Cõment.1.ad primum Epidemiorū Hippoc.

Sydus.

Stella.

Plinius lib.2. Natur.histo. cap.41. & libro 18.ca.25.

arborib

arboribus ac cæteris terræ nascentibus: sed & in animantibus ac hominibus uim hanc suam sydera exercent. Quæ docta Ptolemæi I. Apotelesmaton Aphorism. XV. sententia est. Occasu uerò suo uim item quandam inferre subditis rebus sydera ipsa experientiæ fides demonstrat. Sub Solis enim occasum & crassescere aërem, & perfrigerari, tenebrasq; offundi nobis, planè cernimus: quod & lumine & Solis calore, tum sub terras condito sydere priuemur. Quin & quorundam aliorum syderum atq; stellarum occasu, magnas in aëre fieri mutationes animaduersum est: Pleiadum occasu tempestatem aquilonaresq; uentos insurgere certum est: Suculis se condentibus pluuias: Cane occidente atq; item Arcturo oriri tempestates prisci obseruarunt. Quæ omnia fusissimè Columella lib. rei rusticæ XI. cap. II. expreßit. Sed rursus ad Galenum: Is denuò medicos ad huius scientiæ cognitionem, uel Hippocratis præcepto his uerbis hortatur. Qui (inquit) astronomiæ imperitus est, hunc celatum nolim, ipsum haudquaquam obsequi Hippocrati ad illam ob prædictorum usum cohortanti. Quibus uerbis & quorsum medico discendam hanc artem, & quid ea in re medica commodi præstare poßit, apertißimè explicasse uidetur. Nam ob id assequendam eam medicis uult Hippocrates, ut aëris præcipuè mutationes, anniq; uarias constitutiones, quæ ab astris proueniunt, præcognoscere ad hominum tutelam medicus poßit: eaq; præcognoscens quæ hominibus salutaria noxia'ue futura sunt, recta consulere ad hominum salutem queat: atque ob id Galenus eum qui astronomiæ imperitus sit, minimè Hippocrati obsequi affirmauit, ad eam ob prædictorum usum cohortanti. Prædixerat autē Hippocrates, ortus occasusq; syderum ad anni constitutionem obseruandos: itaque hic præcipuus est astronomiæ in medicina usus, ut ortu occasuq; syderum obseruato, qualis nam futura sit anni conditio: æstuosa'ne, an frigida, sicca & squalens, an imbribus madida (ac proinde salubris aut morbosa) scire poßimus: ut tandem quæ exuperantem qualitatem uincere queant præsidia admoueamus. Hoc monuit Hippocrates libro de Hominis natura, inquiens: Sic medicus cum morbis congredi debet, ut singulis horum dominantibus in corpore, pro anni tempore, quod potißimùm dispensatur secundum naturam. Et paulò pòst: Medicus repugnet oportet præsenti tempestati, morbis, formis, anni temporibus, ætatibus. At rursus Galenus lib. III. de Decretorijs diebus, tantum profectò Lunæ cæterisq; astris, qui se ei statis quibusdam diebus adiunxerint tribuit, ut illi uni alterationes eas, quæ ægris obueniūt per iudiciarios dies acceptas ferat: omnemq; omnino Lunæ potestatem in terrenis regendis ac immutandis præbeat. Eius porrò ea de re uerba hæc sunt: (dierum enim iudicialium causas inuestigans, in duas potißimùm dierum criticorum rationem refert) Causas, inquit, horum ratione nobis indagantibus, duo prima omnium quæ fiunt primordia esse statuenda uidentur: inordinatum uidelicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur: ordine uerò ornatuq; procedens, semper quod cœlestibus originem fert acceptam: omnia siquidem in hoc orbe ab illis (cœlestibus inquam) decus ornamentumq; capessunt. Decretorior

Côment. 1. ad primū de Popularib. morbis.

Explicatio loci Hippocratis atque Galeni.

Lib. de Aëre, aquis & loc.

Astronomiæ in medicina usus.

toriorum hac serie dierum causas ex inordinato & ordinato proficisci uult Galenus: nempe ex fluctuantis & agitatæ materiæ motu, & ordinato compositoq; syderum quorundam motu: ut paulò pòst ex eiusdem mente explicaturi sumus. Omnium (subdit) superiorum astrorum potentia fruimur: uerùm Sol maximè hunc orbem exornàt & concinnè disponit: Quippè ueris, æstatis, autumni, & hyemis autor alius nemo extat: Magna sanè & Lunæ opera in hac rerum substantia apparent, uerùm Solis effectibus posteriora. Etenim menses hæc perpetuò ordinat.

Loci Galeni explanatio.

Paucisq; interpositis, Igitur, ait, fructus auget incrassatq;, animantia implet: Adhæc menstruorum statum tempus mulieribus conseruat, item comitialium circuitus custodit, inde quod Solis plus uel minus participat. Omnia siquidem quæ facere nata est, ubi falcis figuram repræsentat, languida fiunt: inualescunt omnia, cùm plena fuerit. Quapropter & fruges interea adauget maturatq; celerrimè: ferarum occisa corpora in tabem uisu suo resoluit: somnoq; sopitis, sub eius lumine uel aliter diutius immoratis, pallorem & capitis dolorem conciliat. An non has uires Galenus de Astronomorum fontibus deprompsit? Deprompsisse autem illum, quæ capitis sexti huius libri initio scripta sunt palam testãtur: Porrò (inquit) illud denuò repetendum est, quod nos quoq; obseruantes uerissimum semper esse comperimus, ab Aegyptijs Astronomis inuentum, Lunam non modò ægris, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri sint posse prænuntiare. Si etenim ad planetas temperatos steterit, quos iam & salutares Latini, ἀγαθοποιοὺς Græci nominant, faustos & bonos producere: si ad intemperatos, graues molestosq;. Testatur quidem longa se obseruatione ab Aegyptijs quidem Astronomis inuenta, salutares infaustosq; dies tum ægris tum sanis, ex Lunæ ad cæteros beneficos maleficosq; planetas applicatione, prædici uerissimè posse. Etsi ea res ambiguitatem mihi sanè non minimam habere uidetur: de qua paulò pòst copiosior dabitur disserendi locus. Non enim profectò hac ego in re Galeno assentior: Cæterùm uehementiores ubi Luna cum Sole coit, aut diametra est, accidere mutationes idem ipse cap. III. affirmat: ubi imbecillas & obscuras, dum curuata in cornua ac falcata uidetur. Quanta uerò cura, quàm exacta numeratione, Lunæ motum idem describat, & ueluti minutatim dispescat, quæ capitibus IIII. & V. eiusdem libri traduntur fidem faciunt. In summa, eorum quæ in diem omnibus quæ subsistũt incidunt, causam horum Lunam habere obseruatum est; sic enim Galenus cap. V. eius tractationis, qui & ipse alterationes magnas quas in tetragonis & diametris Lunæ figuris, per septimanas fieri affirmauit: in lethalibus quidem morbis lethales & ipsas, in salubribus bonas euenire necesse esse ex Astronomorũ placitis astruxisse cap. VI. uidetur, quibus nisi assentiãtur medici (plerosq; enim non assensuros prudenter augurabatur) sophistarùm non medicorum nomine insigniendos, hoc est dehonestandos putauit: adeò certa firmaq; existimauit, quæ de hisce rebus ab eius artis peritis prodita essent. Quod ipse sub finem libri confirmans ita est testificatus. Atq; principium non astronomis tantum, uel naturalibus philosophis, sed agrico-

lis

his quoq;, & nautis, hominibusq; omnibus receptum aſſumi: Lunam uidelicet, terreſtrem plagam ueluti principem quendam magni regis Solis immutare. Huius circuitus dies decretorios ſequi demonſtrauimus. Qua ſane ſententia Galenus, non ex aſtronomorum modò placitis, ſed philoſophorum, nautarum, & agricolarum, omnium deniq; ingenio & doctrina præditorum hominum, (quibus omnibus confeſſum id eſſe uult principium, à Luna inferiora hæc, ceu à principe quodam regi) dierum decretoriorum euentus, rerumq; alterationes Lunæ atq; aſtris aſcribendos eſſe affirmauit: hæcq; adeò rata firmaq; habenda, ut omnium conſenſione conſtare approbataq; eſſe uelit: tantum ille aſtronomorum decretis tribuit. In quo profectò uereor, ne nimius, & plus quàm par ſit illis addictior fuiſſe uideatur. Quid uerò ea de re tota Plato ſenſerit, excutiamus: non minimum & is certè huic philoſophiæ parti tribuiſſe uidetur, in Ciuili enim de regno, cœli circuitum mutationis horum inferiorum cauſam eſſe iure affirmauit. In Epinomide uerò, ſapientiſsimum quid Aſtronomiam haberi debere. Legum ſeptimo, Solem & Lunam magnos deos appellat (hoc eſt, ut ego quidem ex Galeni ſuprà citatis locis interpretor) inter aſtra quidem, horum inferiorum rectores, moderatores, præcipuosq; eorum quæ in his contingunt mutationum autores. In Timæo uerò, ex aſtrorum uario concurſu, circuitibus, reuolutionibus: ex eorundem ortu & occaſu, quid nobis proueniat magna ex ipſorum inſpectione diligentia inquirendum ſuadet. Perfectiora item eſſe in cœlo quàm in his inferioribus elementa: & ſtellas quaſdam calorem, alias frigus inducere, pro comperto haberi uult: ſubdens, cuius animantium generi peculiare in cœlo ſubeſſe aſtrum. Temere'ne hæc à tanto uiro prolata niſi quid magnum in aſtronomia ſubſit ſumus exiſtimaturi? Cui ſanè conſentanea Ariſtotelem eius diſcipulum ſcriptis mandaſſe ſcimus. Siquidem Naturalis auſcultationis lib. II. cap. eiuſdem numeri, Aſtrologiam naturalis ſcientiæ partem eſſe aſſeuerat. Quòd ſi phyſica ſpeculatio tam medico neceſſaria eſt, ut ſine ea ne medici quidem nomen mereatur: (cùm tradente Galeno, optimus medicus idem ſit & philoſophus: naturæq; contemplatio in omnem partem medico eò neceſſaria ſit, ut per eam qualis ſit hominis natura dignoſcere, & quæ in uſus hominum naturæ beneficio prolata, qualia nam ea ſint deprehendere ualeamus) phyſicæ autem contemplationis non minima pars aſtrologia eſt: ſequitur omnino hanc eſſe medico perpendendam: ſi modò ſe profeſsione dignum ſua haberi uelit. Quin & eo ipſo loco, à Sole & homine hominem generari idem ipſe tradit. octauo uerò eiuſdem tractationis libro, motus hos rerum inferiorum omnes, ad ſupremum illum primumq; motorem, ceu in effectricem principemq; motuum omnium cauſam, refert. De ſyderum uerò ordine, figura, ac motibus tractationem ingreſſus. lib. II. de Cœlo, capitibus X. XI. & XII. ex aſtronomorum placitis (Aegyptiorum præſertim & Babyloniorum) ſuas deſumit de hiſce rebus probationes: quas ille ab præfatis ſe accepiſſe aſtronomis, & dignas habendas quibus fides ſumma habeatur, conceptis uerbis affirmat: uti & rurſus primi Meteororũ cap. VI. de

Plato.

Loci Platonis explicatio.

Ariſtoteles.

Cometis ex sua & Aegyptiorum sententia tractans. Idem ipse porrò I I. de generatione cap. X. Cœli lationem generationis & corruptionis causam esse tradit: pluresq́ ob id necessariò esse oportuisse cœlorum motus, ut generationi rerum sufficerent. Quæ rursus sententia libro de Mundo ad Alexandrum ab eodem scripta est. Primi uerò Meteororũ cap. I I. mundum hunc contiguum superioribus lationibus ob id factum esse, ut omnis eius inde uirtus regeretur, indubiè affirmauit: multaq́ item in eandem rem cap. I I I. libro uerò I I. pluuias & uentos ob solis & sy-derum lationes excitari tradit. Duodecimo uerò primæ philosophiæ, Astronomiam philosophiæ familiarissimã esse demonstrat. Multa præterea secundo de Animalium generatione ad principium. & cap. I I I I. libro item eiusdem tractationis I I I I. cap. ulti. Libro uerò de Mundo, quem paulò antè citauimus, uitæ spatia cœlorũ metiri circuitibus docet. Primo uerò Politicorum cap. V I I. Thaletem Milesiũ cùm ex astrorum obseruatione oleæ caritatẽ futuram prænouisset, obseruatione ea ditatum fuisse scribit. An non qui tam multa de cœlorũ ac syderum motionibus, uiribus, effectionibus prodidit, astronomiã plurimi fecisse dicendus est? cùm præsertim magnã ubiq́ Aegyptijs Babylonijsq́, qui accuratius ista ac scrupulosius inuestigarunt, fidem habendã pronunciet? In quam item

Cap.16. rursus sententiã Iosephus Antiquitatum libro priore pedibus it: fide digna uideri asserens, quæ Aegyptij ex Luna prædicant. Omitto prudens quæ ab Ptolemæo primo suæ magnæ constructionis, quã Almagestum uocauit, cap. I. & primi Apotelesmatum capitibus I. & I I. de huius scientiæ dignitate, utilitateq́ dicta sunt: ne in recensendis ad uerbum sententijs, nimius fuisse uideri possim. Illud certè pro confesso habendum: magno in aëris alterationibus prænoscendis, & in tota re medica usui, astrorum scientiam esse: quod tantorum uirorum testimonio locupletissimè probasse mihi uideor. Nec uerò tamen hanc meam de astronomiæ usu ac dignitate sententiam ita accipi uolo, quasi ab ea petenda esse ducam medicorum scita, præceptiones, consulta: neq́ ut ab astronomorum placitis discedere uel transuersum unguem medico liceat. Non enim sic profectò iudico: sed sunt potius sequenda, imitanda, adhibendaq́ medico dogmata: eaq́ non ab astronomorum scholis, sed Hippocratis, Galeni, Pauli, Aëtij, Auicennæ, & cæterorum eius notæ autorum, qui certissimis theorematis salutarem medendi scientiam tradiderunt. Quibus (neglectis ijs, quæ astronomi de dandis medicamentis, de secanda uena, de ferro adhibendo, deq́ cæteris medicis operibus, ex astrorum uario positu & obseruatione obeundis produnt: quorum pleraq́ inania esse & falsa, & multi sæpe alij, & ego infinities sum expertus) inniti debere medicum affirmo. atq́ ex eorum obseruatione præceptorum, quæ salutaria inuenta sunt, hominibus cõsulere, non ex astrorum obseruatione oportere. Quis enim tam insanus sit, & suæ artis insciens, ut si in graui & præcipiti morbo, uel secanda ægro uena fuerit, uel deiectorium medicamentum dandum, Luna uerò uel in Geminorum signo posita, uel deliquium patiens, uel Saturno aut Marti opposita, uel Soli coniuncta fuerit (quibus in

aspect

aspectibus mitti sanguinem astronomi uetant) ab ea iudicatione quam morbus suggerit desistat, & non potius confestim sanguinem mittat, ægrumq; ab impendenti periculo liberet? potius quàm obseruatis ijs cursibus, ægrum interim mori sinat? Ego profectò (quod sanctißimè affirmare posse uideor) millies in Geminis constituta Luna sanguinem me ægris salutariter misisse profiteri uerißimè possum: ipsoq; etiam & coitus Lunę cum Sole die, plerunq; fecisse: quin & deliquium patiente sydere, bis memini me in angina & pleuritide sanguinem ægris duobus magno eorum commodo misisse, uterq; enim confestim Dei ope, mea autem opera ac diligentia, curatus breui fuit. An non itaq; magis salutares à morbo, illius causa, ægri ætate, temperatura, uictu, aëris conditione, cæterisq; huiusmodi indicationes de medendo, (quod medici uolunt) quàm ab malè fidis astrorum obseruationibus sumere expedit? Has itaq; longum unà cum Astrologia omni iudiciaria ualere sinamus, & medicas nostras ceu firmam quandam anchoram ad hominum salutem teneamus, quibus insistentes medendi munia fœliciter obeamus. Quòd uerò plurimum tum Hippocrates, tum Galenus astronomiam medicinæ conferre dixerint: non planè aliud uoluisse mihi sunt uisi, quàm ut syderum motus tantum eos obseruaremus, à quibus in aëre magnas fieri mutationes, atque subinde in corpore certum esset: quod Arcturi, Pleïadum, Canis ortus atq; occasus, solstitia item, atq; æquinoctia, facere solent, ut ijs cognitis occurrere intemperiei aëris contrarijs præsidijs ualeamus. Abditißima profectò sunt, & in naturæ arcanis recessibus penitus intrusa, quæ de syderum uiribus nobis Astrologi nullis firmis demonstrationibus, nullis principijs innixa prodiderunt: atque eiusmodi, quæ nec credi à nobis debeant, nec sciri poßint. Quis enim unquam nisi mentis impos credere illud queat, Astrorum uiribus natales hominum dies, uitam, fortunam, euentus, habitus, mores ita disponi ac regi, ut eadem omnibus quicunque gignantur sub eodem statu cœli & stellarum euenire necesse esse dicant? & pro uario errantium syderum quarundamq; stellarum fixarum situ na tali hora, de omni nati & uita, & moribus, & successibus iudicent? O delirationem incredibilem? Atqui natale geminorum tempus, idem esse eodemq; ferè temporis puncto, eademq; inuariata cœli constitutione nasci plerosque, & obseruarunt antiqui, & nos quotidie experimur: quorum sint dißimiles mores, habitus, formę, ingenia, diuersaq; uitæ spatia, diuersi & euentorum successus. Proclum & Euristhenem Lacedęmoniorum Reges geminos fuisse, eodemq; cœli statu in lucem editos Cicero scribit: at dispari uita, fortuna, moribus. Duos ego Auenione eodem partu editos, forma quidem persimiles, at moribus, temperatura, habitu, uictu tam dissimiles noui, nihil ut quicquam dißimilius dici usquam poßit: cùm sit alter temperatura fœlix, habitu uiuidus, moribus sedatus, uictu tẽperans: alter contraria omnia nactus sit. Quid hic Genethliacus dicturus sit? cùm in natali utriusq; hora eadem forè fuerit, cœlorum ac syderum dispositio, status, conditio? Sed cur morborum exitus astrorum uarijs, ut ipsi quidem loquuntur, influxibus adscribere audent? cùm sæpè uidere sit, ples

Locorũ Hippocratis & Galeni de Astronomia explicationes.

2 de Diuinatione.

rosq; una eademq; cœli & astrorum configuratione in morbum incidere, non pari tamẽ exitu à morbo liberari. Alter enim morte, salute adepta alter morbo soluitur: celerius unus, tardius alter ad morbi iudicium properat. Si enim ab astris isthæc proueniunt, quod uni portẽdunt euentuum, id & alteri significatũ iri oportet cùm contrà planè cernamus. Quin & multos diuersis quidem temporibus in morbos delapsos, salubri exitu liberari, aut morte raptos occumbere: non ui quidem astrorum, sed naturæ aut uincẽtis, aut uictæ ac superatæ planè uidemus. Ac proinde Hippocrates non astrorum in morbis seriem, sed ipsam morborum speciem, uim, atq; hominis naturam inspicere medicum iubet: eumq; (si & morituros, & eos qui à periculo tuti sunt discernere uolet) non astrorum indicationibus, sed signis ijs quæ à se prodita sunt tribus præsagiorum libris intentum esse oportere scribit. An non hic, nihil quidem ex astris in morborum dignotionibus aut curationibus petendum, sed magis ex ijs quæ natura constant theorematibus, uirium inquam ægri robore, aut infirmitate, morbi magnitudine, leuitate, tolerantia aut difficultate, somno, uigilijs, æstu, quiete & alleuatione, præsagia curandiq; rationem omnem sumere oportebit? Sic ubique Hippocrates, sic Galenus, & medici omnes iubent. Immensæ profectò leuitatis est, putare ex astris morborum esse curationes petendas, illisq; adscribi, futuraq; hominibus (quæ ipsa alio atq; alio modo pro tempore, occasione, diligentia, uoluntate, atq; animi inclinatione, instituto, moribus, prudentia & usu euenire solent) prædicere, omnemq; rerum, quæ uariæ homini accidunt, euentũm, astrorum uiribus, & ut ipsi uocant influxibus adscribere: cùm rerum euentus statas quasdam & proprias habeant congruentesq; causas, in quas meritò ut sic eueniant quæ à recto consilio susceptaq; deliberatione manant rejcere omnem rerum exitum ualeamus. Quamobrem qui iudicio atq; prudentia ualent, haud prius quicquam aggredi solent, quàm ijs rebus perspectis omnibus, quæ ad id quod constitutum animo est consequendum, ualere plurimum censentur: easq; res ita prudenter accurateq; disponunt ac præparant, ut his ceu effectricibus causis finem consequi facilè queant. In omni enim re antequam aggrediare (ut bellè Cicero ait) adhibenda est præparatio diligens, quæ id certè efficit, ut nullo ferè negotio quod susceptum est confici, & ad finem deduci commodè posit. Quid hic in rebus quæ ad hunc modum geruntur astrorum influxus, & uarios in cœlo positus requiras? si utcunq; configurata sint in cœlestibus illis suis domicilijs astra (si modò prudentiam seueramq; animaduersionem adhibeas) rectè sint quæ instituisti casura? Tum esse perabsurdum, & ab omni Philosophia alienum, quorum proprias causas uideas, & manifestas & sufficientes apud nos in uiribus corporum inferiorum, in animorum diuersitate, in affectu, consilio, occasione, consuetudine, in concursu tam uario confluentium undiq; rerum atq; causarum, eorum tamen originem quærere in syderibus, quæ neq; sit ibi, neque etiam si sit, nobis sit ipsa satis cognita atq; perspecta, sed tota prorsus abdita. Desinant itaq; nobis Genethliaci isti astrorum obseruatores prædictionibus suis imponere, at quod suæ eorum

2. de Rat. uic. acut. text. 38.

3. Præsagiorũ textu 39. & 40.

1. Officiorũ.

eorum artis scientissimi se nescire arbitrati sunt, ne ipsi scire se arbitrentur. Eudoxus Platonis auditor, in Astrologia (quod Cicero testatur) iudicio doctissimorum eius artis facile princeps habitus, idemque summus, scriptum reliquit, Chaldæis in prædictione, & in notatione cuiusque uitæ ex natali die, minime esse credendum. Panætius summus suæ ætatis philosophus, astrologorum prædicta reiecit. Archelaum & Cassandrum summos illius item ætatis astrologos, cùm in cæteris eius scientiæ partibus excellerent, hoc tamen prædictionis genere non usos legimus. Quid Scylax Halicarnasseus? qui cùm excellens princepsque in astronomia habitus esset, totum hoc tamen Chaldaicum prædicendi genus repudiauit. Sed an non & Ptolemæus eius artis antesignanus & princeps, opinione quadam non autem scientia, ad hanc ex astris prædicendi peritiam perueniri, conceptis etiam uerbis affirmat? quòd ex multis & dissimilibus rebus hæc scientia constet. Neque existimandum esse, ut quæ astra cursibus ac progressionibus suis significent, ea sint necessariò euentura, uelut ea quæ à diuina dispositione contingunt. Hæc certè eius autoris uerba sunt. Porphyrium de Plautino Platonicorum omnium principe, illud scriptis mādasse scimus, cùm magnam iudiciariæ astrologiæ dedisset operam, uanamque agnouisset, artem ludibrio habuisse, magnisque postea assertionibus euertisse. Contendit Auicenna Metaphysices ultimo, fieri non posse, ut futura prædicent astrologi: idipsumque Auerrous cōmentarijs illis suis in Auicennæ Cantica, & Metaphysices primo, qui & ipse astrologorum triplicitates, fortitudines, exaltationes ridet, omnes cœlorum astrorumque positus & influxus bonos esse affirmans. Varro Romanorum olim doctissimus superstitionem inde fluxisse omnem testatur. Omitto quæ Aulus Gellius de Genethliacis, & ijs qui ex astrorum scientia se cuncta prædicturos pollicentur ex Phauorini sententia, summi sanè ac sapientissimi uiri dixerit: quæ una profectò dissertatio, ad omnem eorum cōuellendam artem satis esse possit. Quid item Valerius Max. libri primi, cap. IIII. quid Lactantius. Et ex nostræ ætatis scriptoribus quid Picus Mirandulæ princeps, qui eam duodecim libris summis rationibus confutauit atque subuertit. Et ut ad nostros, hoc est medicos ueniam, magnis eam argumentis Manardus & Musa suis monumentis euertere fategerunt, Quorum nos sententijs innixi, eam tantum astronomiæ partem, quæ de motibus est, uti certissimam amplectamur: & ad medicos usus pro Hippocratis & Galeni suprà exposita mente traducamus: iudiciariam uerò partem ceu mendacem atque inutilem reijciamus.

*

2. de Diuinatione.

1. Quadripartiti. capite 2. & 3.

Lib. 2. Diuinarum insti. cap. 17.

Examinantur pleraq; in libro de Tremore à Galeno dicta.

ENARRATIO III.

VM Galeni de Tremore librum accuratè legerem, in eoq; magna quædam de tremore, palpitatione, rigore, & id genus deprauatis naturæ motibus contineri cernerem: admirari quidem omnia cœpi. tanta eo in genere tractationis cùm dicendi ubertas, tum demonſtrandi perſpicuitas ineſſe mihi eſt uiſa. Verùm cùm ſingula ſcrupuloſius expendere in animum induxiſſem, idq; iam meditatò facere eſſem ingreſſus: in locos aliquot ſanè (ut mihi quidem uidetur) difficillimos incidi, qui & legentis curſum remorari difficultate ſua poſſent, & in abſtruſiſsimis naturæ receſsibus poſiti toti eſſe uiderentur: quos ego pro ingenij mei paruitate examinare paulò diligentius conſtitui. Horum primus is eſt, qui capite quarto eius libri habetur, quo in loco cùm palpitationis & tremoris naturam, & quo alterum ab altero differret explicare uellet Galenus, eò in primis differre palpitationem à tremore exiſtimauit, quòd neq; qui in utriſq; afficitur locus idem ſit, neq; cauſa etiam, neq; accidentia eadem. Nemo enim, inquit, qui membra mouere haud decreuerit, tremit, cùm quæ palpitant, uel iacentia & nec unde mota palpitare cernantur. Qua in re decepti etiam multi ſunt, qui trementes quandoq; capite aliquos, manibus uerò cruribus'ue (quantum uiſu compræhendi liceat) immotis & extentis, demum trementes his ipſis etiam conſpiciunt. Hos rationem non à me primò, ſed à ueteribus quàm plurimis redditam, eſt operæpretium docere. Quòd non quæ moueri uidentur, ea duntaxat in motu ſunt, cùm quieſcere multa uideantur eundem occupantia locum, quæ nihilominus continuè mouentur. Aues enim non modò ſurſum uerſus, deorſum'ue uolantes, ſed quæ locum iam habitum non mutant, tunc etiam mouentur. Eodem enim in loco ſi mortuæ auis corpus collocetur, grauitate tractum facillimè in terrã corruet. Vnde cognoſcas licet, idem corpus in eodem loco permanens, motu aliquo uſum ſublime permanere, tanta profectò motionis parte, quanta careret, ſi grauitate ruinam ſortiretur. Quapropter quam immobilitatẽ eſſe cenſes, miſta ex duobus motio eſt motibus corpus in cõtraria loca trahere potentibus: quorũ ſi unum auferas, ab altero corripi corpus illico conſpicies. Hactenus Galenus, qui dũ palpitationis & tremoris in eo potiſsimùm ſitam eſſe differentiã conſtituiſſet, quòd quæ tremunt mẽbra ea moueri omnino oporteat: (immota enim non tremùnt) palpitare autẽ etiam quieſcẽtia immotaq; poſſent: & in eo deceptos pleroſq; affirmaſſet, quòd trementes capite quoſdam, immotis autẽ & extentis manibus ac cruribus, his ipſis etiã partibus trementes conſpicerent: cauſam euentus huiuſmodi ab antiquis ſciſcitari præcipit, eamq; eſſe huiuſmodi tradit: Quòd non ea ſolùm quæ moueri uidentur, ea duntaxat in motu eſſe dicenda ſint: cùm quieſcere multa uideantur, eundẽ occupantia locũ, quæ nihilominus continuè moueantur. At uerò magnã hęc res mihi in ſe difficultatẽ complecti uidetur: quomodo enim quæ quieſcunt & eundem occupant locũ, ea tum

Loci Galeni explicatio.

Examinatur locus Galeni.

cùm

cùm quietem agunt,& eodem persistunt loco,moueri posſint? cùm enim quiescere & moueri priuatiuè opposita ſint, eſt enim quies autore Aristotele priuatio motus eo in ſubiecto quod ad motũ eſt idoneum) quonam pacto ſi quieſcit quippiam, ipſum interea moueri poſsit? perinde enim id mihi uidetur, ac ſi cæcum uidere, ſurdum audire (dum alter cæcus eſt, ſurdus alter) dicas: quo quid ineptius dici uſquam poteſt? Præterea qui fieri poſsit, ut eundem occupans locum loco moueatur? Si enim quippiam eodem in loco manens conſiſtat, iam non moueri ipſum, ſed conſiſtere rectius dicemus: quod enim mouetur, alium atque alium locum continuè mutat: (hoc ſiquidem moueri loco eſt, nouum aſsiduè mutare locum,nec in eodem conſiſtere) hic enim de motu lationis locutum fuiſſe Galenum,ipſa tota loci huius ſeries apertè declarat: cùm de eo motu agatur, qui in tremoribus, palpitatione, rigoreq́ contingunt: quos eſſe locales dubitare nemo poteſt. Itaq; ſi quicquam eundem occupet locum, quinam continuè moueri poſsit plane non uideo. Ex diametro enim pugnare hæc mihi uidentur,Eundem occupare locum: &,Continuè moueri. Quod enim continuè fertur,id nunquam uno conſiſtit loco,ſed ipſum aſsiduè mutat. Hoc ſiquidem (ut anteà dictum eſt) moueri loco dicimus, ſedem aliam quàm prius occupare: uti abſolutè moueri, quod ſubſtantia uel accidente mutatur. Lationem itaq; Philoſophi omnes uocant mutationem à loco in locum: at quod eundem occupat locum,minimè à loco in locum fertur,ex quo eandem, ut ſupponitur,occupat ſedem. Non igitur moueri ipſum tum certè dicemus cùm eodem conſtiterit loco: ſed tum, cùm ab illo mutatum fuerit. Qua autem ratione à contradictionis labe uindicari hoc loci Galenus poſsit, non uideo, ni id dicamus, eum non de his quæ uerè quieſcunt, ſed de ijs quæ quieſcere ad ſenſum uidentur,etſi reuera non quieſcant,locutum fuiſſe. Sed interpretatio hæc (uerè ut dicã) Galeni ſenſis minimè congruit,qui non ſolùm quæ mouentur ea in motu eſſe,ſed & quædam quieſcentia moueri nititur affirmare: idq́ ex auium uolatu probare contendit, quæ (ut idem teſtatur) non ſolùm cùm ſurſum deorſum'ue uolatu aguntur: ſed locum etiam habitum non mutantes,moueri tamen tunc etiam dicat.

Loco moueri quid.item & moueri.

Intellectus dictorũ Galeni

τοὺς γὰρ ὄρνιθας οὐ μόνον ἄνω καὶ κάτω φερομένους, ἀλλὰ κἂν ἕνα τόπον ἐν τῷ ἀέρι κατειληφότες ὦσιν, ἐν κινήσει καὶ τότε ὑπάρχειν.

Non modò (inquit) aues ſurſum deorſum'ue uolantes, ſed & quæ locum in aëre iam habitum non mutant, tunc etiam mouentur. Quo in loco maior alia ſanè difficultas oritur: cùm fieri non poſſe uideatur,ut uolantes aues locum in aëre habitum non mutent. Siquidem cùm uolatus, motus quiſpiam in aëre ſit,alarum præſertim ope ac ſubſidio factus,quo aues aëra alarum diuerberatu permeãtes alium atq; alium ſubinde locum mutant, modò ſublimius, modò demiſsius actæ, interdum etiam in gyrum circumrotatæ: qui inquam fieri poteſt, ut cùm grauitate ſui corporis deorſum natura deprimãtur, ſi alarum miniſterio non utantur, conſiſtere in ſublimi eodem in loco queant? Nam cùm uolant aues, perpetuò alarum motu quo ſublimes ipſæ ferantur, uti eas oportet: quod cùm ſit,

Volatus quid

alium atq; alium mutari locum oportet: in ſublime enim pendulas aues nunquam profectò eodem conſiſtere loco uideas: ut quæ, ſi fortè conſiſtant, nec alarum ſuccuſſu ac diuerberatu utantur, grauitate in terram decidere ſit neceſſe. Interdum quidem nobis cùm ualde ſublimes ſunt, ſtare uidentur aues, nec alas quatere: ſed paſsis ipſis quaſi remis inniti: uerùm etſi ad ſenſum ita fieri uideatur, reuera tamen agitari aliquò earum corpus, alarum præſidio atq; agitatu eſt omnino neceſſe, ne grauitate deorſum detruſæ labantur: quæ profectò deciderent, niſi alarum motu niterentur. Itaq; ingenuè ut quod ſentio confitear, abſtruſiora hæc mihi planè, quàm ut mea infirma mens capere poſsit, ſunt uiſa. Quæ quieſcũt ipſa, & eundem occupant locum, ipſa tamen moueri: & aues non ſolùm ſurſum deorſum'ue actas, ſed etiam eundem in aẽre conſeruantes locum, tum etiam moueri. Hæc profectò Platonicis numeris obſcuriora mihi uidentur. Sed reliqua excutiamus: Mentem ea de re ſuam confirmaturus Galenus, aues tum etiam cùm locum habitum non mutant, moueri ipſas tamen, ſic probat: Eodem enim in loco (inquit) ſi mortuæ auis corpus collocetur, grauitate tractum facillimè in terram corruet. Vnde cognoſcas licet, idem corpus in eodem loco permanens, motu aliquo uſum, ſublime permanere: tanta profectò motionis parte, quanta careret ſi grauitate ruinam ſortiretur. Rectiſsimè quidem illud, mortuæ auis corpus ſi in eodem ipſo conſtituatur loco, quo uiuentis auis, grauitate tractum corruere, quòd anima careat, atque ſubinde facultate omni corporis rectrice: Quod uerò infertur, idem corpus in eodem permanens loco aliquo uſum ſublime permanere, tanta ſcilicet motionis parte quanta careret, ſi grauitate laberetur: id quidem ut quadantenus uerum, ſic pro parte admitti non ſic facilè debet. Siquidem quæ corpora uolatu ſublimia feruntur, ea quidem motu aliquo uti dubium non eſt: ex quo enim erecta, ſublimiaq; manent, grauitati deorſum trudenti reuera contra nituntur: idq; eo motu quo in ſublime feruntur, quod fit facultate corporis rectrice, & alarum miniſterio. Verùm idem corpus & in eodem permanens loco, motu aliquo uti, ut ſublime permaneat, id uerò profectò admitti Galeno non debet. Si enim (ut ipſe uult) eodem in loco maneat corpus, quomodo moueri poteſt? quod enim eundem occupat locum, ipſum quidem non mouetur, ſed conſiſtit potius: quod ſi conſiſtat, (uti conſiſtere quidem neceſſe eſt quod eundem occupat locum) nullo motu uti opus habet, ut eo in ſtatu permaneat. Nam aues cùm uolatu huc atq; illuc ſublimes circumferuntur, tum motu aliquo profectò uti eas oportet, ut ſic ſublimes ferantur: tanta certè motionis parte quanta carerent, ſi grauitate detruſæ laberentur: quod ueriſsimè dixiſſe mihi eſt uiſus Galenus. At uerò ſi eodem conſiſtant loco, etiam ſi ſublimes ſint, nullo tum certè eas agitari motu ut ſic permaneant eſt neceſſe: quòd uidelicet quieſcere, non moueri tunc ſint dicendæ, eundem cùm occupant locum: utpote ſi in editiſsimæ turris faſtigio conſiſtentes perſiſtant, ut ſic permaneant, motu'ne aliquo uſas eſſe dicemus? Nihil profectò minus. Nec ſanè ego quonam pacto aues iam habitum conſeruare locum ſublimes quum ſunt, poſsint, perſpicere poſſum:

De Platonicis numeris uide Platonẽ 8. de Repub.

Examinatur Galeni locus.

ſum: niſi tum, cùm rei alicui innituntur: dum enim uolant eundem ſeruare locum minimè poſſunt, aſsiduè enim mutantur: Nec uero uolatu fieri unquam poteſt, ut in eodem maneant loco: non enim in aëre pendulæ eſſe aues ullatenus poſſunt, quin grauitate ruant, niſi aſsiduo alarum ſucceſſu aëriſq; uerberatu, interdum etiam expanſis alis, alium atq; alium demutent locum. Itaq; mihi fieri non poſſe uidetur, idem corpus eodem in loco manens, etiã ſi ſublime ſit, motu aliquo uti, ut ſic permaneat opus habere: cùm ut antea dictum, conſiſtere tunc temporis, non autem moueri dicatur, quod eundem occupat locum. Equidem cùm Philoſophis omnibus id ferri propriè dicatur, quod locum aſsiduè mutat: quonam pacto quod eodem in loco manet, ferri tum dicetur? Sed quod ſequitur paulò preſsius expendamus. Quapropter (ſubdit Galenus) quam immobilitatem eſſe cenſes, miſta ex duobus motio eſt motibus, corpus in contraria loca trahere potentibus: quorum ſi unum auferas, ab altero corripi corpus illico conſpicies. Immobilitatem eam quæ uidetur, ex duobus conſtare ipſam motibus, & ſi id fieri non poſſe uideatur, uerisſimum tamen certè eſt. Quod ut planum fiat, illud attendendum. Immobilitatem quidem duplicem eſſe: alteram quæ uerè talis ſit, hoc eſt, in qua nequicquam animans ullatenus moueatur, ſed omnino quieſcat: priuationem enim motus immobilitatem omnes eſſe uolunt, Alteram in qua etſi moueri animal minimè loco uidetur, eundemq; occupare locum: muſculorum tamen operatione, tacitoq; quodam motu, agitari ipſum tum etiam, cùm moueri minimè uidetur, eſt omnino neceſſe. Hoc in immobilitate ea quæ ſtatio dicitur, per quam erectus homo conſiſtit, cerni apertiſsimè poteſt. Nam & ſi tum immotus eſſe appareat, dum erectus manet: operari tamen ea in ſtatione muſculi maximè uidentur. Itaque ſenſa Galeni ut explicemus quæ immobilitas reuera eſt, & omnimoda motus priuatio, ea quidem ex motibus ullius generis conſtare minimè poteſt. Quomodo enim priuatio ex habitu conſtet? id enim fieri naturæ lex uetat: non enim cæcitas uiſu conſtat, non ſurditas auditu, non deniq; immobilitas motu, neq; de hac intellexiſſe Galenum iure exiſtimandum eſt, eam ipſam cùm duobus conſtare motibus ijsq; contrarijs affirmauit. Quæ nam ergo immobilitas ex oppoſitis ijs conſtituetur (ut uult Galenus) motionibus? ea ſcilicet, in qua & ſi conſiſtere ad ſenſum animans uidetur, eodemq; perſiſtere loco: reuera tamen non omnino quieſcit, ſed operantibus muſculis, rectriceq; corporis facultate corporis molem uel erigente, uel certè ſuſtinente, tacito quodam motu animans agitatur. Hoc ipſum pulchrè in alitibus ſurſum uolatu actis Galenus cùm hic, tum primo de motu muſculorum fieri docet. Interdum enim accidit ut in ſublime acta ales eodem in loco manere nobis conſpiciatur. Sed utrum (ait Galenus) dicendum eſt hanc immobilem eſſe, ceu ſi ſuſpenſa deſuper fuiſſet, an moueri ad ſuperiora tantum, quantum grauitas corporis eam deorſum duxiſſet? Mihi ſanè (ſubdit) hoc uerius eſſe uidetur: nam ſi ipſam priuaueris anima, uel uigore muſculorum, celeriter ad terram deferri cernes. Quo manifeſtum connatam grauitati corporis lationem deorſum, æqualem lationi ad ſupe-

Immobilitas quid.

Statio.

Dicti Galeni explicatio.

1. de motu muſculorum.

Explicatio loci Galeni.

riora uigore animi existere. Hac quidem docta serie Galenus, consistentiam eam qua stare nec ullatenus moueri animans uidetur, non omnifariam motu priuari demonstrat, dum tanto uigore sursum consistit animal, quanto à grauitate corporis deorsum deprimitur: uiresq́ has pares inter sese æqualesq́ esse (si sublime mansurum animans sit) perbellè docet. An uerò in huiusmodi statibus omnibus aliquando sursum, aliquando deorsum corpus feratur contraria uicissim patiens: an eodem perpetuò loco maneat, breuiter quidem, sed acutè explicat citato de motu musculorum libro Galenus: inquiens, In huiusmodi statibus, alium corpora sursum deorsum'ue, sed breuissimis spacijs celeribusq́ & momentaneis mutationibus agi. Sed quia tum breuissimis spacijs, tum citata mutatione agitantur quæ sensum fugiat, ob id eodem persistere in loco uideri. An uerò id temporis, quo sic afficitur animans, unum locum occupet, an locum mutet, ad eam quæ de motu est tractationem uult rem hanc totam pertinere Galenus. Et quidem ex his quæ paulò antè de Galeni sensis attulimus, constat sic in sublime constitutam alitem, eodem prorsus in loco adequatè non esse, cùm corporis & musculorum nixu facultatisq́ regentis præsidio, modò sursum, modò deorsum, breuissimis momentaneisq́ motionibus agatur: quòd quantum corporis rectrix facultas musculorumq́ connata operatio (quam Galenus tensionem propriè, & in seipsos contractionem uult esse) sursum attollat, tantum corporis grauitas deorsum trudat: unde his sibi uicissim succedentibus motibus, necessum est non eodem omnino loco persistere animans sublime dum manet: perinde enim tum illi euenit, atq; si inanime quoddam corpus à duobus pari uirtute præditis, prorsum retrorsumq́ agatur. Id enim eodem in loco manere uidetur, dum quantum alter motuum trahebat prorsum, tantum alter retrahens retrorsum, in eodem loco corpus manere cogit, at non ut penitus immobile. Quod enim tale est, nequicquam mouetur: quod uerò sic prorsum retrorsumq́ agitur, dupliciter sanè mouetur: modò tractum, modò retractum, uelut qui aduerso flumine natat. Hic enim si uiribus æqualis sit uiolentiæ fluxus, in eodem semper permanet loco: non tanquam is qui nullo pacto mouetur: sed prorsum proprio motu fertur, quantum externo retrorsum rapitur. Hæc sanè non mea, sed Galeni exempla sunt, quibus rem (ut ille affirmat) obscurissimam, peruiam reddere atq; dilucidam satagit: illud ut ostendat, non omnem immobilitatem motu omnino destitui: & qualis sit ille motus, ijs familiaribus exẽplis monstrare contendit: si quidem discere in exemplis discentem oportet, & sunt ea exemplorum (ut idem uult Galenus) potiora habenda, quæ usurpari oculis possunt. Verùm maior hic de integro nobis dubitatio oriri uidetur, si quidem stans erectumq́ animans moueri dixerimus. Nam quod erectum in pedes stat, id sanè nusquam nullam'ue in partem mouetur: sed quasi uno loco fixum consistit: nec sese in uarios positus mutat: cùm tamen tendi tum musculos, ualideq́ operari atq; subinde moueri oporteat. undè rectissimè Hippocrates dixisse illud sit uisus, stare ulceribus noxium esse: & alio loco si in crure constiterit ulcus, neq; sedendum esse, neq; ambulan

Musculorum operatioque Galeno 1. de Motu musc.

1. de Motu musc.

9. Meth.

Loci Hippocratis explicatio.

bulandum: sed quiescere & immotum permanere, cur? Quòd per hos corporis status, musculi operentur, tensiq́ permaneant: à qua tensione labor ulceratæ parti afferatur. Laborare autem stando musculos, apertius est, quàm ut probari oporteat: si quidem cùm id temporis tensi permaneant, si diutius eo in statu perstiterint, labascit connata eorum operatio: quam tensionem esse, & in seipsos contractionem quandam, Galenus uoluit. At uerò num musculi dum erectam corporis molem tensione sua sustinent, moueri tum dicantur, non satis explicatu facile fuerit: ut qua in re & Galenus ipsemet ambiguus ualdè & dubius fuerit, tanta rei obscuritas atque difficultas inest. De tensione enim manus cùm sursum tensa effertur loquens ex professo, quæstionem hanc totam non sine difficultate maxima dissoluit, hac uerborum serie. *1. de Motu musc.*

Fingamus manum sursum tensam esse, & deinde in hac figura seruari: post interrogemus iterum nos ipsos, cur iam non deorsum feratur grauitate uergens: ac deinde respondeamus, quòd musculorum eleuantium ipsam tensio permanet: Prius igitur quàm hæc exoluantur perfectè, non est possibile manu transmoueri, cessantes tamen à tensione, si nullus alius musculus tendatur, sed omnes absq́ operatione maneant: quò grauitas eam ducit, eò deferetur. Si autem aliquis alius musculus tendatur, quò ille trahat, illuc mouebitur. Manifestum igitur, quòd dum manus tensa seruatur, tensio musculorum, qui ad id ipsam constituerunt, conseruatur. Nunquid igitur dicendum est, eos operari quidem & tendi, sed non moueri? Atqui si hoc cauebimus dicere, non operari quidem eos dicendum. Absurdum enim est fateri eos operari secũdum innatam & maximè propriam operationem, moueri autem eos negare. Atqui non apparent moueri, cur enim non oportet etiam contraria opponere, tametsi quàm maximè ardua & distinctu difficilis fiat eorum certatio? *Vbi suprà.*

Hanc uerò propositam dubitationem paucis interpositis sic dissoluit. Quia (inquit) iam musculi operantur, ideo eos moueri dicimus. Quia uerò nec totum membrum, cuius pars sunt, neq́ ipsi singulatim apparent moueri, propter hoc rursus non audemus fateri eos moueri. Quam igitur (subdit) quispiam solutionem dubitationis inueniat? utrum eam quam afferunt, qui supponunt motus tonicos appellatos? an aliquam aliam meliorem?

Hactenus Galenus, qui in re tam ardua difficilesq́ aditus atq́ exitus habente, ueri philosophi partes egisse uidetur, dum rei difficultate irretitus, nihil quicquam temerè tanta de re pronuntiandum eo ipso loco conceptis uerbis affirmauit. Inclinat autem in eam partem, ut statuat, musculos quidem dum tensi manent, operari quidem, sed non propriè moueri, nisi ea motionis specie quam tonicam, hoc est, robustam, & ueluti nixu factam uocant. Ego quidem profectò animi mei sensum ea in re difficultatis plenissima ut explicem, ita iudico: cùm primum attollimur ut erecti stantesq́ consistamus, tum profectò non tendi solùm, sed & moueri musculos credam; quòd prius minimè tensi essent, nunc uerò ad corporis molem sustentandam (erecti dum manemus) tendi eos oporteat, quod sine *Tonica motio.* *Valleriolæ de musculorum in stando operatione opinio.*

sine motu aliquo perfici minimè potest. At uerò posteaquam semel tensi esse cœperint, corpusq; stare, moueri eos amplius non arbitror, sed solùm à facultate corporis rectrice sic tensos conseruari atq; hac ratione in suo tensionis robore atq; uigore perstare. Quam sanè operationem si more Galeni tonicam, aut aliter quomodolibet uocare uoluerimus, minimè sum reluctaturus: moueri eos tamen locali motu (quod uerè Galenus dixit) non planè uidemus. Neq; enim membrum ipsum, aut totum deniq; corpus: neq; musculi ipsi, qui membrorum stantium partes uel præcipuæ sunt, dum erecti consistimus, moueri ullam in partem uidentur: perinde enim musculis in statione accidit atq; funi à duobus tenso: Nam cùm primum tendi funis incipit, tum quidem moueri apertè eum cernimus: at dum trahentium ui tensus manet, non amplius moueri eum conspicimus: sed ui tendentium eo in statu consistere, nulla in fune ipso motione conspicua. Atq; ijs ego Galeni sensa explicari cōmodè posse planè arbitror.

Simile aptũ.

Reliqua nunc eius autoris libro de Tremore dicta, si quam difficultatem in se ullam habere uidentur, rursum de integro excutiamus. Palpitatio (inquit) eleuatio quædam præter naturam est, atq; depresio, tremor inuoluntarius sursum & deorsum motus, motarum partium ab inuicem. Palpitationem esse membrorum eleuationem quandam atq; depresionem, sensuum fide constat: attolli enim & deprimi palpitans membrum uidetur: tremorem uerò inuoluntarium esse sursum & deorsum motum, non in uniuersum tanquam constans astrui debet: non enim perpetuò quæ tremũt membra, sursum deorsum'ue feruntur: plerunq; enim in latera eiusmodi perficitur motus, ut in capitis tremore perspicere licet, in quo caput non sursum deorsum'ue, sed in latera magis tremens agitatur: In brachijs & cruribus trementibus ij sursum deorsumq; motus perspici liquidius possunt, hæc enim membra in eas positus differentias ferri tremulo motu possunt. Caput non sic: non enim sursum tremens caput, sed in latera magis, ceu antea dictum, fertur. Itaq; non uniuersè Galeni dictum accipiendum est, sed commodè magis, ac particulatim, ut pluribus trementibus membris sursum deorsumq; præter uoluntatem moueri non omnibus in uniuersum conueniat. Sequitur uerò in contextu.

Nec idem sursum ferri aut eleuari; neq; deprimi quod deorsum ferri est. Quæ sursum nanq; feruntur & deorsum, cum alio priorem locum mutant: eleuata autem & depressa, sedem seruantia antiquam, ambientis nunc aliquid assumunt, nunc deperdunt, ut moueri utrisq; commune sit: elatis quibusuis atq; etiam depresis, sursumq; ac deorsum motis. Illis proprium est, maiorem & minorem locum, non relicto primo, occupare: his autem adeò loca commutare, ne sede in eadem maneant.

Loci Galeni explicatio.

Hac docta quidem & Galeno digna serie apertè quid inter sursum ferri & attolli, quid rursus inter deprimi atq; deorsum ferri intersit, explicatur. Non enim eadem hæc sunt, etsi cōmune quid habere uidentur, utraque enim motus quidam sunt. Quæ enim sursum ferũtur, & quæ eleuantur: tum uerò & quæ deprimuntur, quæq; deorsum feruntur moueri omnia oportet: sine motu enim nequicquam horum perfici sanè potest.

Hoc

Hoc differũt, quòd quæ ſurſum deorſum'ue feruntur, aſsiduè locum mutant: ſi enim eodem conſiſterent loco, necꝗ ſurſum necꝗ deorſum ferri ea contingeret: Quæ uerò attolluntur aut deprimuntur, ſecundum ſe tota quidem, quem antea occupabant locum eundem planè elata depreſſa'ue occupant: ſecundum partes uerò, aliquid ambiẽtis aſſumũt deperduntꝗ. Eleuari enim propriè & attolli ea dicuntur, quæ non relicto priore loco, aliquid ſibi amplioris loci aſciſcunt: uti deprimi, quæ ſeruato eodem in quo erant loco, nonnihil illius loci amittunt, minoremꝗ quàm prius occupant locum. Euidens horum exemplum è multis deſumi poteſt. Folles cùm ſpiritu tumentes attolluntur, eleuari tum certè rectè dicimus: uti cùm eiecto ſpiritu detumeſcunt, deprimi: at cùm eleuãtur, & ſi quippiam amplius ambientis ſibi quàm antea uendicant, eundem tamen ſecundum totam eorum molem locum occupant: ueluti cùm depreſſæ uacuato incluſo ſpiritu minorem occupant locum: ſic rurſus motæ ſecundum diaſtolen & ſyſtolen arteriæ, eundem perpetuò occupant locum: etſi dilatæ ampliorem, contractæ minorem occupent. Hoc ipſum denuò in inflatis ſeu detumeſcentibus ueſicis eſt cernere: hoc in feruente per ebullitionem aqua, aut eadem gelu concreta uſu uenit: eodem enim loco conſiſtens modò ebullitione attollitur, modò perfrigerata deprimitur, ſede antiqua ſeruata. Id ipſum quoꝗ in maſſa panis dum attollitur, aut coacta deprimitur experiri licet. Et ut in ſumma dicatur, quæcunꝗ uel rareſiunt, uel denſantur, ad hunc ſe modum habere deprehenduntur. Conſtat igitur, in his quæ attolluntur & deprimuntur, locum haud quaquam mutari: in his uerò quæ ſurſum deorſum'ue aguntur, aſsiduè alium atꝗ alium priore relicto aſſumi. Quæ docta Galeni hoc loco ſententia eſt: quam (quoniam implicatior erat, quàm ut facilè ſummis labris deguſtanti peruia eſſe poſſet) familiaribus exemplis explicuiſſe operæpretium uiſum eſt. Cætera uerò quæ eodem in libro magni momenti ſublimiaꝗ habentur, exactæꝗ ſpeculationis indiga, perſequi non eſt animus: quando mihi propoſitum eſt, iuuante & fauente conatibus meis Deo, ubi primum me hac enarrationum medicinaliũ editione explicaro, uniuerſum illum de Tremore librum amplis (quantum quidem mihi per ingenij mediocritatem mei à ſummo Deo conceſſum fuerit) commentarijs illuſtrare. Ego enim reconditiſsima quædam, nec ſatis cuiuis perſpecta eo in opere contineri animaduerti. Qualia illa ſunt, quæ de natiuo noſtro calore, deꝗ illius in nobis effectionibus: quæ item de anima, de rigoris generatione ac cauſis, de naturæ in rigoribus pugna, de à Platone dictis (quæ illic ſeuera animaduerſione à Galeno expenduntur). Quæ quoniã ſingula, exacta explicatione atꝗ interpretatione egere mihi ſunt uiſa, in id commentarij (ſi fata ſinent) quę dicẽda ſuperſunt reijciemus,

Eleuari corpora quid: itẽ & deprimi.

Similitudo commoda.

Num

Num Galeni ætate distincti essent à medicis Pharmacopœi, seu unguentarij, item & chirurgi, ut nunc ætatis: an contrà ijdem essent: & an medico horum munia obire quandoq; liceat.

ENARRATIO IIII.

V M de medicæ artis præstantia, dignitate & usu: tum de illius partibus, Pharmaceutica & Chirurgia, sermo inter doctos aliquot incidisset: qui harum partium munia non à doctis nunc, & rerum usu atq; prudentia, ut olim, præditis hominibus exerceri, sed plerunq; à parum peritis uiderent: quæsitum est, Num ut distincta sunt & materia, & effectionis atq; instrumentorum modo munia hæc, ita quoq; diuersi essent qui isthæc obirent munia artifices, cùm præsertim uetustißimus autor Hippocrates, non eos solùm qui morborum naturas, symptomata, causas, euentus considerant, illisq; arte medentur, medicos appellet: sed eos etiam, qui fractis, luxatis, atq; adeò uulneribus omnibus manu mederentur, eodem etiam medicorum nomine insigniendos putarit: ut eosdem fuisse olim medicos & chirurgos, non sine ratione existimari poßit. Quin & eos qui medicamenta olim conficerent (quos nunc uulgato nomine Pharmacopœos dicimus) medicos fuisse ex Galeno affirmari posse tradunt: qui libro de Antidotis primo, ad medicos propriè magnarum antidotorum compositiones pertinere, Mithridaticæ inquam & Theriaces, astruxit: esseq; id parandi atq; conficiendi antidotos munus, à Cæsaribus suo tempore Romæ excellentibus medicis datum. Nam & ipsi quoq; Galeno, quandoq; ab Antonino atq; Seuero ut theriacen conficeret, imperatum fuisse, eodem ipso loco testatur: seq; in eorum gratiam antidotos eas confecisse, & quibus in ijs parandis simplicibus fuerit usus, qua ratione cuncta miscuerit, ac dispensarit, longa serie citato nunc libro docet. Vnde constat, parandorum medicamentorum rationem ad medicos propriè pertinere. Quod ex his quæ ab eodem Galeno tum libris de Medicamentis secundum locos, tum libris de Medicamentis secundum genera prodita sunt, fieri euidentißimum potest: cùm innumera quæ illis libris describuntur medicamenta, ab excellentibus omnia medicis Asclepiade, Archigone, Democrito, Apollonio, Hera, Scribonio, Musa, Casio, innumerisq; alijs & excogitata sint, & certis simplicium gradibus ponderibusq; inuicem mistis coacta. Nec in ijs solùm medicamentorum conficiendorum rationibus, sed & in re herbaria priscos se plurimum exercuisse medicos, constans fama Galeni quoq; testimonio roborata est. An non Heraclidem Tarentinum, Cratenam, Dioscoridem, Nigrum, Iollam, Ruffum Ephesium, rei herbaricæ scriptores longè nobilißimos, excellentes medicos fuisse ex eorum monumentis, Galeniq; assertione constat? Medicum certe stirpium omnium peritiam, aut saltem quàm plurium habere debere, Galenus citato loco affirmat: quam ut sibi ipse compararet: metallorumq; omnium naturam, formas, uires, natalemq; locum ut cognosceret, non in Cyprum modò, sed in Lemnũ insulam, in Aegyptum,

Vide Hippocratem lib. 1. de Fracturis: & lib. de his quæ in medicatrina fiunt. & lib. de uulneribus capitis.

Lib. 1. de Antidotis.

Vbi suprà.

Cretam,

Cretam, infinitaq; loca alia, magnis & laboriosis itineribus, partim mari, partim pedestri profectione contendisse, cùm primo de Antidotis libro, tum I X. de Simplicium facultatibus testatur. Quin & belli Troiani temporibus, Podalyrium & Machaonem Aesculapij filios Agamemnonem ducem secutos (quod Celsus affirmat) uulneribus tantum modo ferro & medicamentis hominum generi opem tulisse, Homeri testimonio proditum est. Illud ut intelligere liceat, id ætatis medicos chirurgosq; eosdem atq; coniunctos non discretos (ut nunc sunt artifices, & si sibi inuicem commodantes) fuisse. His rationibus docti illi, de quibus ab initio dixi, medicos olim unà cum herbarijs, chirurgisq; eosdem fuisse probare nitebantur. Quæ cùm mihi audienti minimè probarentur, illiq; sententiam ea de re meam requirerent: respondi longè me ab illis diuersa sentire, fuisseq; semper medici sublimius atq; excellentius munus nomenq;, quàm esset uel herbariorũ, uel pharmacopœorum, uel etiam chirurgorum. etsi omnes lato quodã significato, cò medici dici possent, quòd pro sui quisq; muneris ratione, alius salutares porrigendo herbas, alius medicamenta miscendo & propinando, secando & urendo alius, manũ ferrent mortalibus & prodessent. Verùm si strictius & propriè magis, medici nomine uteremur, (uti usum fuisse Hippocratem medicinæ parentẽ legimus, dum medicum uirum esse sapientem, affirmauit) id protinus fassuros omnes, magnum quiddam & admirabilius quàm uulgò credatur medicum esse, nec tam infimis abiectisq; cancellis concludi, ut cum mechanicis artificibus commune quicquam haberet: ni quatenus eorum ministerio in sanandis hominibus, dum res exposcit, utatur: moxq; ostendere ex Galeni sensis aggressus sum, non sua modò, sed & priscorum ætate, qui longè Galenum antecessere, medicorum gentem toto orbe terrarum celebrem & illustrem, ab Pharmacopœis chirurgisq;, & munerum dignatione, & artis professione, longè diuersam fuisse: aliudq; medicos, aliud chirurgos, & unguentarios perpetuò extitisse, idq; uarijs Galeni sententijs confirmare sum nixus. Is enim Aphorismum illum Hippocratis sexto Epidemiorum enarrans, Νόσων φύσιες ἰητροί, id est, moborum naturæ medicatrices (qui quidem primus est sectionis quintæ eius libri) indicare uolens quo nam pacto natura morbum curare dicatur, quomodo medicus, quomodo ministri, & adhibita etiam ad curationem instrumenta, ita de tota re disserit, ut medicum dignitate longè plurimũ ministris anteponat, & qui hi sint conceptis uerbis explicet. Quod nam igitur (inquit) dignitate primariũ est, quod secundas, quod tertias habeat, inter hæc omnia quæ sanitatem facere diximus, contemplari conuenit: eò etiam magis, quòd & alia quædam per quæ morbi curantur accedunt: quorum omnium secundum dignitatem ordinem internosse præstiterit. Nobis enim melius dici uidetur & naturam morbos medicari, rectè uerò & artem medicam, & medicum, uerè quoque & eius ministrum, & uenæ scissuram, & per ipsam factum sanguinis profluuium, & cætera. Hac quidam serie apertissimè Galenus medicum à ministro distinxisse est uisus, ordinemq; in morborum curationibus tunc constituisse, ut primas quidem partes natura sibi uen-

Lib. & capite primus.

Lib. de probitate.

Loci Galeni explicatio.

dicet: secundas ars medica, per quam medicus idoneo tempore atque occasione, idonea quoque curando morbo auxilia admouet: tertias partes medici sustinent, qui & ipsi naturæ ministri sunt, uel Galeni testimonio. Ab hinc proximas medicorum ministri sibi assumunt, ea prompti obeuntes munia, quæ à medicis imperantur: geritque hac in parte medicus imperatoris partes, minister militis: hic rursus nautæ, ille gubernatoris nomen pulcherrimè sustinet. Quod paulò pòst ijs uerbis declarat Galenus:

In arte medicinali.

Ex his uerò abundè constat, quantum sanitatis effectrices causas natura dignitate antecellat. omnia enim reliqua materiam ipsi parant & suggerunt, quemadmodum in alijs quoque artem quandam ministrantem uidemus. Textricis namque radios, textoria & pectines Lignarius faber molitur: hinc uerò ligna materiæ excisor: securim item & dolabram ferrarius artifex, ferrario autem ipsi, ferrum metallorum effossor comparat: rarumque est artem effectiuam inuenire, nulla alia egentem, quæ aut instrumenta fabricetur, aut materiam operi idoneam reddat. Ita sanè & medico multæ artes aptas materias præparant, perinde ut ipse rursum naturæ, cum quibusdam ministris suppeditat. Quam enim proportionem architectus erga cæmentarios, lignariosque fabros, & alios, quibus imperat, artifices: eandem & medicus erga ministros suos gerit. Isti uerò sunt herbarij, unguentarij, coqui, cataplasmata adhibentes, humore conspergentes, clysteria immittentes, scarificantes, uenam scindentes, cucurbitulas affigentes.

Loci Galeni explanatio.

Quæ sit medici in curandis morbis ratio, quæ ministrorū, quid morbo medicus suggerat, qui huius ministri sunt, amplissimè hic docetur. Vt enim in artibus reliquis quædam opus efficiunt ipsæ; aliæ ad opus conficiendum idoneas præparant materias: sic & in medendi arte medico multæ artes ad sanitatis effectionē idonea suggerunt instrumenta, aptasque materias: ut herbaria, unguentaria, & quæ manibus operatur quam χειρουργίαν uocant, ac complures aliæ: Naturæ uerò, medicus eiusque ministri plura suppeditant, quorum præsidio facilè superari à natura morbus queat. Atque in hoc munere obeundo medicus architecti rationem obtinet: ut enim hic cæmētarijs, lignarijsque fabris, lapidum excisoribus, alijsque architectonicæ artis ministris ut dux imperat: sic & medicus herbarijs, unguentarijs, coquis, & uenam secantibus, hoc est chirurgis, cæterisque, ceu potestatem habens, principemque artem nactus, imperat: hi enim omnes (ut hac serie explicatissimè docet Galenus) medicorū ministri sunt. Itaque si ministri, medicus uerò architectus, an non hi omnes à medico reuera distincti erunt? Distat enim ab his medicus, ut à militibus imperator, à cæmentarijs architectus, à nautis gubernator. Quod animaduertens Galenus, medicique ingenui nobilitatem, eiusque qui Aesculapij genere se dignum duceret explicare uolens, uulgariumque hominum in deligendis medicis deprauatum notans morem, medicum excellenti cuidam exercitus duci comparat, aut regi subditis imperanti. Fit inquit iure, ut cùm ægrotare cœperint, (de uulgaribus loquens, & nullo iudicio præditis hominibus) medicos aduocent, non quidem optimos, ut potè quos per sanitatem noscere

noſcere nunquam ſtuduerunt: ſed eos quos maximè familiares habent, quiq; ipſis maximè adulantur, qui & frigidam dabunt ſi hanc popoſcerint: & lauabunt cùm iuſſerint, & uinum niuemq; porrigent: poſtremò quicquid iubebitur, mancipiorum ritu facient: contrà quàm ueteres illi medici ab Aeſculapio oriundi, qui tanquam duces militibus, & reges ſubditis, imperare ægris uoluerunt: nequaquam uerò Getarum & Tibiorum, & Phrygum, & Thracum emptitiorum ritu parere atque obſequi. Oratione hac Galenus grauiſsimè & Pſeudomedicorum ignobilitatem damnat: qui à nobili illa Aſclepiadarum familia degenerantes, mancipiorum ritu ægris parere magis & obſequi, quàm imperare (ſuæ nobilitatis obliti) malunt; & uerè medicorum, generoſam uirtutem celebri cõmendatione exornare contendit. Quid enim abiectius, & medici dignitate atque excellentia indignius, quàm eum à cuius imperio & præſcripto omnis ægri uita ſalusq; pendet, ceu mancipium, ægri iuſsis parere, illi blandiri, illius uotis ſubſcribere, nihil interea de morbo & oblatorum noxa cogitantem? Quod qui faciunt, quiq; ſeruilia obire munia, quo ſe gratioſos ægris & placidos præſtent, in more habent, ij certe (ſi modo qui tales ſunt) indigni medici nomine ſunt habendi. Generoſos medicus ſeruet pro excellenti ſua natura ſpiritus, nihil quicquam ad gratiã loquatur, unum tantum ægri commodum ſuæ artis fidens ſpectet: tutò, celeriter, & iucundè curet: uulgi famam (quod iubet Galenus) perpetuò contemnat, uni ſe ueritatis ſtudio dedat, totus eo ſtudio flagret, deq; Apollinis Aeſculapijq; arte tum exercendi, tum uerò ſemper augenda, ac pro uiribus perficienda laboret. Hæc generoſi medici & ſua arte commendabilis actio, hoc munus, hæc perfecta & ad ſummum deducta ratio erit.

Loci Galeni explicatio. — *Medici generoſi officium.* — *7. Meth.*

Ad inſtitutum porrò redeuntes clarorum uirorum teſtimonijs oſtendamus, unguentarios, chirurgoſq; non Galeni modò ætate ſed Celſi & Aſclepiadis diſtinctos fuiſſe. Celſus lib. 1. Sanus homo, qui & bene ualet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neq; medico, neq; iatralipta egere. An non hic medicum ab unguentario conceptis uerbis diſcriminat Celſus, dum ſanum hominem neq; medico, neq; iatralipta, hoc eſt, unguentario egere affirmat? eſt enim iatralipta, ſi nominis uim expendas, unctor medicus, à quo muneris dignitate & excellentia qui abſolutè medicus nuncupatur longiſsimè diſtat. Rurſus idem lib. VII. cap. I. de chirurgia ex profeſſo loquens, deq; illius profeſſoribus & omni chirurgi natura ac moribus, chirurgiam quidem, ut quæ manu curet, tertiam eſſe medicinæ partem, & ſuos priuatim profeſſores, qui illam ualde nobilitarint habuiſſe; & chirurgum alium à medico atq; diſcretum eſſe teſtatur, (etſi eundem quidem hominem iſthæc omnia munia poſſe præſtare conceptis uerbis affirmet) ubi tamen ſe diuiſerunt (ſubdit) cum laudo qui quàm plurimum percipit. Quibus ex uerbis colligi promptum eſt, diuiſos tum etiam atq; nunc medicos à chirurgis fuiſſe: cùm eum chirurgum maximè laudet, qui cùm medicus non ſit, plurimùm tamen eorum quæ ad medendi ſcientiam pertinent percipiat. Hoc enim uerba illa indicant [ubi ſe diuiſerunt] Quin & paulò pòſt chirurgum proprijs notis

1. Meth. — *Cap. 1.*

deſcribens illum à medico plurimùm diſiunxiſſe uidetur. Et chirurgum quidem (ait) aut adoleſcentem aut adoleſcentiæ propiorem, manu ſtrenua, ſtabili, nec unquam intremiſcente, eaꝙ non minus ſiniſtra quàm dextra promptum, acie oculorum acri claraꝙ, animo intrepidum ac immiſericordem eſſe oportet, & cætera. An non eæ chirurgi manu medentis, non medici propriæ notæ ſunt? illud ut intelligamus, Celſi etiam ætate à medicis diſcretos chirurgos fuiſſe.

De fracturis porrò capitis ſermonem inſtituens Galenus, ubi illarum methodum abſoluiſſet maximam chirurgicorũ operum partem ijs quos chirurgos uocant ſe permiſiſſe teſtatur. Aggreſſus (inquit) fuiſſem aliquando ipſe quoꝙ experiri huiuſmodi curationis rationem, ſi perpetuò in Aſia manſiſſem. Sed cùm Romæ plurimùm agerem, ciuitatis morem ſum ſecutus, permiſſa ijs quos chirurgos uocant, maxima eiuſmodi operum parte. Euidentiſsimè hinc Romæ Galeni ætate & chirurgos fuiſſe, & quæ manuum fierent opera: ea chirurgis pro patrio more relinquenda edocemur. Erat autem (ut cernere eſt) is patrius Romæ mos, ut quæ manuum operam deſiderarent, ea chirurgi obirent, cætera tractarent medici: ac proinde Galenus patrium illum morem ſecutus, oſsium exciſiones (de quibus eo loco ſermonem inſtituit) chirurgis iure permittendas cenſuit, quòd ad eorum munus pertinerent. Ex quibus conſtare arbitror iam tum Galeni ætate à medicis diſcretos chirurgos fuiſſe. Pharmacopolas uerò ab medicis item diſcretos, plurimis eiuſdem autoris teſtimonijs euincemus. Siquidem VII. de Medicamentis ſecundum locos, Pamphili Pharmacopolæ confectionem quæ febrim finiat de Andromachi ſententia adfert, IX. uerò eiuſdem tractationis, cap. IIII. Antonij Pharmacopolæ medicamentum ad coli affectus affert, idꝙ ex his quæ Aſclepiades prodidit. Quarto uerò de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera, Mantiæ Pharmacopolæ & Tharſæi cuiuſdam chirurgi, emplaſtra deſcribit. Rurſum uerò lib. de Antidotis primo, apertiſsimis id uerbis cõfirmat Galenus: Si inquit, uel Mithridaticam, uel Theriacam, uel aliquam aliam maiorem antidotum componere moliatur, quæ & multa comprehendat, & cinnamomum accipiat, optimis quibuſꝙ indiget medicinis: quæ quoniam alio in tractu quàm Romæ haberi non poſſunt, propterea tales antidotos Romæ conficiunt, non ſolùm optimi quiꝙ medici, ſed etiam unguentarij. An non hic explicatiſsimè Galenus unguentarios tum Romæ fuiſſe, qui magnas antidotos conficerent ipſi, (etſi eaſdem etiam optimi quique medici parare didicerant, quæ ſeculi illius felicitas erat) eoſdemꝙ à medicis diſcretos monſtrauit? Hoc ipſum rurſus idem Galenus II. de Diebus decretorijs, cap. XI. confirmat, dum medicum qui naturæ ſit miniſter à Pharmacopola plurimum diſtare cenſet. Hiſce locis probaſſe me abundè arbitror, medicos à chirurgis & unguentarijs uocatis diſcretos olim ut nunc fuiſſe. Quod & ipſum ratione, à fine artium proprio deſumpta, probari firmiſsimè poteſt. Nam & ſi horum omnium artificum, nempè medici, Chirurgi, & unguentarij communis is eſt finis, hominibus opem ferre: ſuis tamẽ cancellis harum artiũ unamquamꝙ

6. Meth. ad finem.

quamꝙ

quamq́ concludi certum est, chirurgi enim finis scopusq́ præcipuus est, manu mederi, quod Celsus lib. VII. cap. I. abundè testatur: unguentarij, antidotos suas conficere, quibus ad hominum salutem utamur: Medici uerò, morborum, causarumq́ notione, naturæq́ ægrotantis ac auxiliorum scientia, morbos depellere. Quæ quoniam & ipsa per se notissima sunt, & mille autorum testimonijs corroborata, in ijs probandis non immorabor, & ad id quod reliquū est enarrationis accingar. Num inquam medico interdum horum obire munia liceat, quam rem totam paucis, sed explicatis uerbis, Galenus VI. Epidemiorum sectione V. ad principium explanauit.

Num medico chirurgi obire quandoq; munia liceat.

At si nos inquit etiam hæc discentes (de chirurgorum & Pharmacopolarum munijs loquens) interdum & facimus, perinde facimus, atque gubernator remigandi peritus, & facile summum malum conscendere ualens, & omnia alia nautarum munera cognoscens & exequens. Etenim multi imperatores sæpe & arcu uti, & iaculari, & pugnare gladio, hastaq́ sciunt & faciunt: & reges pariter, sed non ut Rex, ut imperator erat Alexander Macedo, aut eius pater Philippus: sed per alias artes imperatoriæ atque regiæ inseruientes, hæc militaria munera obibant. Itaque & nos ut medici, cuiusq́ auxilij qualitatem, quantitatem, occasionem, & utendi modum cognoscimus, ut ministri uerò, uenam rescindimus, & cucurbitulas admouemus, & reliqua manibus operamur. Dignitate igitur ars medica medicis præstat, medicus arti seruienti, illa ministris, ministri artibus sibi instrumenta materiasq́ parantibus, illæ artificibus per eas agentibus, artifices uerò præparatis materijs atque instrumentis.

Hac tota serie Galenus quonam pacto medicis interdū ministrorum munera obire liceat docet: fit enim interdū, ut & uenam secare, & cucurbitulas admouere medicum oporteat: dum uidelicet aut periti chirurgi copia nos deficit, ut cùm ruri sumus: uel dum urgens aliqua præsensq́ necessitas inuitat chirurgorum & ministrorum copia destituti. Quod cùm accidit, non alienum à medici dignitate fuerit, hæc obire, ut laboranti proximo opem ferat. Hæc tamen munia non ut medicos, sed ut ministrorum personam agentes nos exequi docet hoc loco Galenus. Perinde ac si nauis gubernator remiget, aut malum conscendat: aut imperator iaculetur, aut signa ferat, aut comminus cum hoste congrediatur: isthæc enim non tanquam imperator, sed tanquam miles obit. Dignitate uerò nos longè ministris antecellere conceptis hic uerbis monstrat Galenus, ut probatione ampliore res non egeat. Atque isthæc ego ad proposita in enarratione probanda sufficere abundè arbitror.

Loci Galeni explicatio.

De annua Elephanticorum apud Arelatam probatione uetere senatusconsulto instituta: deq; nonnullis ad eam rem pertinentibus.

ENARRATIO V.

LEPHANTICOS probari atq; è cœtu hominum qui tales inuenti fuerint eijci, non humani solum instituti atq; consilij, sed diuini præcepti fuisse legimus. Præpotens enim Deus prouidētia admirabili sua fortiter cuncta disponens, cùm saluti populi electi sui consultum uellet, id maximè prouidit, ne quid sordidum, ne quid inquinatum aut fœdum, ne quid etiam exitioso & pestifero morbo corruptum labem populo inferret. Quòd si quid tale in castris inuentum esset, mox id omne ceu noxium reijciendum & segregandum admirabili suo consilio iussit: unde est illud Numerorum quinto, Præcipe filijs Israël, ut eijciant de castris omnem leprosum: Et illud item Leuitici, Omni tempore quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra. Nec solùm amandandos eos & remouendos qui sic affecti essent, sed ut se ijdem ipsi publica confessione & insignibus notis tales esse profiterentur: ne qui incauti in eos incidentes noxam contraherent, sapientissimè idem prouidit: Vestimenta enim eos habere dissuta, caput nudum, os ueste contectum, contaminatos se ac sordidos clamore confiteri iussit Deus, ut insignibus notis deprehensi cognobilesq; facti, eorum congressum consuetudinemq; uitare sani homines possent. Simile quiddam & Elephanticis quoque nostris à magistratu est hodie imperatum. Lignea enim crepitacula quædam gestare pro signo iubentur, quorum clangore & strepēte sono admoneri, ne se adeant, qui salubri sunt corporis statu possint. Dei itaque præceptum imitati rerumpublicarum moderatoris magnam eius rei curam habendam meritò censuerunt, cunctorum enim saluti parentum instar saluberrimè prospicientes, eius generis homines medicorum censuræ dedendos, lege lata sanxerunt: ut si qui teterrima ea lue affecti sint, continuò à cætero populo, ceu noxij futuri, procul arceantur. Hinc seueris tum iurisprudentum, tum etiam medicorum legibus cautum est, ut eo affecti morbo à media hominum turba disclusi longissimè abducantur, ne cum sanis consuetudine atque conuictu, pari labe inquinare eos queant. Paulus enim lib. IIII. ea de re ex professo sermonem instituens, quoniam capitali & pestifero morbo laborare eos est arbitratus, procul ab hominū societate ablegandos his sanè uerbis censuit. Quoniam (inquit) contagiosus hic morbus non sanè minus quàm uel ipsissima pestis est, seorsim à sanis hominibus, atque adeò procul quoque ab urbibus, in loca uidelicet mediterranea & refrigerata, à mortaliumq; cæterorum frequentia tabe illa affecti habitandum ablegandi sunt. Quin si fieri possit etiam hinc ad proxima loca migrabunt, tum propter se, tum propter eos qui (ut uerisimile est) ipsis incident. Ipsi namque ita salubriore aëre fruentur, & alios hac lue non inficient. Aëtius uerò non solùm grauem esse laboranti affectum hunc, sed conspicientibus intolerabilem, ut qui id morbi genus omninò auersentur

Leuit. 13. Lib. 13. cap. 120.

tur

tur adeò ut plerique ex necessarijs & domesticis ægri ipsius congressum consuetudinemq; uitent affirmauit: suspicionem enim de se malum præbet, quòd contagiosum sit. Atque ego sanè (subdit) malum esse affirmo cum ipsis conuersari, inquinatur enim aër quem inspirando attrahimus ex ulcerum fœtore & ex uitiata spiritus exhalatione. Quamobrem cùm tetra hæc lues tantum mali inferre contagione sua posit, ut propè astantes inquinet & inficiat: æqua animaduersione à magistratibus & rerũ publicarum rectoribus prouisum est, ut eius rei cura ad communem populi salutem uel maxima haberetur. Qua in re si usquam alibi Arelatæ certè magna ducitur ratio. Nam cùm ea in urbe, ob promiscuam & incautam nauticæ turbæ, & rusticorum agricolationi seruientium copiam, (quæ ferè gens omnis pro insolenti quam degunt uita pessimis quibusque se cibis ac potionibus implere exaturareq; consueuit) ob regionis caliditatem, ob ciborum quibus plebs uti solet malitiam (omnes enim ferè salsa carne, palustribus piscibus, lacte multo, & caseo, cochleis, glutinosis, crassis, nidorosis, acutis, uinoq; & generoso & multo, citra delectum utuntur) plurimi incautè in id morbi incidant, magna sanè prudentia à ueteribus olim constitutum uidetur, ut eius curandæ rei magna à consulibus senatuq; Arelatensi ratio haberetur. Vnde solemne illis est, ut quo die comitia consularia haberi solent (est autem is dies ad octauum Calendas Aprilis) senatorum suffragijs creatis consulibus, mox illis ex tabella ab eius senatus scriba ea capita proponantur quæ ad muneris eorum dignitatem curationemq; pertineant, inter quæ præcipuum hoc unum: ut noui consules Elephanticorum probandorum curam stato ad id munus tempore præcipuam habeant. Dicatum autem ad id uerni temporis initium est, idq; magna sanè ratione. Nam cùm de humorum intus latentium, abditoq; in corpore malo iudicium ferendum sit, id tempus ad eam rem peropportunum censeri meritò debet, in quo & reserari corporis meatus, & attenuari humores, fluxilesq; fieri incipiunt: corpusq; uniuersum quasi hyemis sæuitia solutum, renouari uerna temperie, & penè refici solet. Cumq; ex coloris foras efflorescentis notis, de omni latentium in corpore humorum natura censuram facere oporteat (cùm uel Galeni testimonio succorum corporis color certissima nota sit, & talem efflorescere foras colorem oportet: qualis conditorum intus humorum natura fuerit) is autem color prodeuntibus iam foras humoribus, certiores latentis intus mali notas per ueris temperiem præbeat, non sine magna ratione constitutum uidetur, ut probandorum Elephanticorum ratio per ueris initia iniretur. Et si enim nullo non tempore fieri talis Elephanticorum exploratio posit: tamen quoniam æstate dissoluti nimium corporis succi sunt, ac ueluti nimio æstu assati: hyeme uerò coacti & crassiores subinde effecti, nimium'que intra uiscera conditi, tam certa dare latentis morbi testimonia id temporis minimè possunt, fallere'que conspicuus in facie color iudicantem haud magno negotio potest, cùm hyeme liuens obscurus'que ut plurimum appareat: æstate fusis humoribus calidioribus'que effectis nitidior, ac proinde utroque tempore falsa sui

4. de Sani. tuend.

ſpecie imponere nobis queat. Verùm cùm de explorandis elephanticis omnis nobis in præſens ratio propoſita ſit, qui nam Elephantici dicantur, & quidnam Elephantiaſis ſit, &c. à quibus ipſa cauſis originem ducat: poſtremò qua uia Elephanticos probandi negotium omne aggredi oporteat, dicendum uidetur. Elephantici porrò dicuntur qui Elephantiaſi morbo laborant. Eſt autem Elephantiaſis, definiente Paulo, uniuerſi corporis cancer. Id autem nomenclaturæ is morbus à ſimilitudine quadam ab Elephante animali tracta deſumpſit. morborum enim plerique ſunt, atteſtante I I. Meth. Galeno, qui à ſimilitudine nuncupationum ſuarum rationem ſortiantur: in quorum albo Elephas, Polypus, Cancer, Atheroma, Steatoma, Meliceris, Alopecia, Ophiaſiſq; habentur. Qui enim Elephantiaſi correpti ſunt, obſcuro & ex purpureo liueſcente colore infuſcari, & tuberibus deformes fieri, Elephantorum inſtar uidemus. Elephantes enim duriſsimam cancellatamq; (quod Plinius ſcribit) cutem habent quæ ſe in rugas ſæpe coarctet, & adſtringat, unde aſpera, inæqualis, rugoſa ferè ſemper conſpicitur. Hinc affectum hunc denominationem ſumpſiſſe ſuam conſtans omnium aſſertio eſt. At uerò quæ ſit eius morbi ratio, haudquaquā difficile putatur: uniuerſi nanq; corporis cancrum eſſe omnes exiſtimant ac proinde immedicabile malū. Si enim maiorem oportet ſemper remedij quàm ægritudinis uim eſſe, quod rectè Aretæus Cappadox dixit, ſuperior autem medicina nulla huic morbo inueniatur, fit profectò ut curari Elephas minimè poſsit. Equidem ſi Cancer, qui ſingularum modò corporis partium quaſi Elephas quidam eſt, curationem uel ipſomet tradente Hippocrate, non admittit: (qui abſconditos cancros non eſſe à medico curandos prodidit) qui quæſo curationem admittat uniuerſæ corporeæ molis cancer, quem propriè Elephantem dicimus? Hunc uerò atræ bilis in corpore ſuperantis ſobolem eſſe, Galeni mille in locis teſtimonio conſtat. cùm enim hæc ipſa aut è melancholico fæculentoq; ſanguine, aut è flaua bile utriſq; ſupra naturæ modum à calore immodico aſſatis originem ducat: fit, ut ea in uaſis cumulata naturæq; negotium inferens, foras ipſa ſeſe exerat, perq; uniuerſum corporis habitum diſſeminata atq; ſparſa, figuram (ut ait Galenus) immutet atq; deprauet. Simus enim fit in ipſis naſus, acuminatæq; aures, labra craſſa, totaq; uultus ſpecies ſatyris quàm ſimillima, torua, horribilis, & ferinum quid habens. Ab atra bile igitur Elephantiaſim naſci conſtans Galeni & omnium aſſertio eſt. Hanc uerò temperatura calidior & ſiccior, anni par conſtitutio, cœli atq; regionis natura, labores, ſtudia, laſsitudines, curæ, uigiliæ, ciborum craſſorum & ſalſorum, acriumq; creber uſus, in primis uerò uita inſolens, & crapula gignere ut plurimùm ſolent.

Elephantici qui.

Elephātiaſis quid. ex Paulo lib. 4. cap. 1.

Plinius lib. 8. Natur. hiſto. cap. 10.

Paulus ubi ſupra.

6. Aphoriſm. textu 38.

Lib. de Atra bile. & de tu moribus præter nat. & 2. ad Glauc.

Lib. de morb. cau. cap. 7.

Ex Gale. lib. de Atra bile.

Iam uerò explorandi Elephanticos negotium, ut perfici habeat (quod poſtremò dicendum propoſuimus) explicandum nobis eſt. Qua in re magna ſanè prudentia, conſilio, attentioneq; iudicio eſſe utendum: ne aut imprudentia & incauta iudicandi ratione, aut eos exilij noxæ dedamus qui intacti hac peſtifera lue ſunt: aut eos qui infelici euentu in hanc inciderūt, liberos cum ſanis agere, & in populo uerſari ſinamus. Alterum

enim

enim inhumanitatis, alterum impietatis est. Primum omnium, quoniam Elephas ex eorum morborum albo est qui in semine fomitem habent, unde iure hæreditarius dicitur, postulāda ab ægro fides est, ut de parentum incolumitate aut inquinata natura rogatus uera respondeat: ab Elephantico enim Elephanticus gignitur, quod mali seminarium in uitiato parentum semine sit, unde talem contrahit qui nascitur labem, quali præditum semen erat. Cùm enim uniuerso è corpore genitura procedat (quæ firmior est medicorum sententia) sint autem Elephantici principes partes uitiatæ ferè omnes, massaq; sanguinis corrupta, tabeq; mala infecta: efficitur profectò, ut semen quoq; ipsum infectum inquinatumq; procedat, à quo sic uitiato semine, Elephanticum quoq; gigni profectò necesse est. Atq; hæc una in primis uera & efficax Elephanticos deprehendendi ratio est, si illos ab Elephāticis prognatos esse cognouerimus. Deducitur enim longa serie tabes hæc, non in filios modò, sed in nepotes pronepotesq;, tanta uis malo subest. Nihil enim quicquam ad mali huius inferendam noxam tantum ualet: nihil æquè hominem ad eam excipiendam præparat, quàm genitalis seminis corruptela. Secundo loco de his est inquirendum, quæ ad morbi huius generationem, ipsa per se maximam uim habere creduntur. Sunt autem præcipuè, anteacta uita huic inferendo morbo idonea, cum inquinatis hac labe hominibus longa consuetudo, excretionum solitarum præter naturam detentio. Itaq; sciscitari ab ægro conuenit, num crassis, melancholicis, salsis, acutis, nidorosis sit usus cibis: num uino multo ac crasso: num laboribus, uigilijs, curis, angoribus sese dediderit, ærumnosamq; uitam in metu & mœrore positam duxerit. Ab his enim si cuipiam acciderint, magnam in eius uasis atrabilarij succi atq; mali congestam esse copiam, quæ huius morbi materia esse possit, coniectari certò possumus. Diuturna etiam cum Elephanticis consuetudo atq; conuictus, non minimum momenti ad hunc inferendum morbum præbet. Cum his enim qui putridum omnino spirant agere periculosum dixit Galenus. Itaq; si quis, raro præsertim corporis habitu, & ad externas excipiendas iniurias apt[illegible], Elephanticis assideat, noxam profectò sentiet. Melancholicorum item excremētorum retentio, congestaq; subinde copia haud sanè parum facere ad morbi huius generationem creduntur. Quamobrem si uni cuipiam isthæc uniuersa acciderint, de eo ut ad Elephantiasin sit ualde dispositus affirmare sanè poterimus. At uerò Elephanticum eum qui iam actu non dispositione solùm & aptitudine labem contraxerit quibus explorabimus signis? An ijs quæ ad morbū aptitudinem & dispositionem tantum, non etiam morbum demonstrant? an ijs quæ morbi essentiam comitantur? Equidem si (quod Aristoteles ait) accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Habent autem singuli morbi proprios suos casus, propriaq; symptomata, quæ ipsos insequantur: ab his profectò petenda de morbo ipso omnis iudicandi ratio erit. Præcipuam enim Galenus significationis morborum rationem, ab ijs quæ secundum essentiam insunt sumere solet.) Elephantiasin porrò hæc ceu casus proprij, perpetuò comitantur: Extuberationes in plerisq;

Elephanticos iudicandi ratio.

1. de Febrium differ. cap. 2.

1. de Anima.

In Arte medicinali, & lib. de Locis affect.

Indicia propria Elephantiasis.

risq; corporis partibus, sed in facie magis, præsertim secundum frontem: aures acuminatæ fiunt, nasus simus, labra crassa, horrendi aspectu apparent, & satyris quàm simillimi. Hos casus Elephantiasin uocatam sequi testatur lib. de Morborum causis Galenus. Auicenna coloris in facie deprauationem addit, (fit enim color ex rubeo liuens) tum uocis raucitatem, ob pulmonum læsionem. Ego quidem certè, magnum à calore iudicium sumi de Elephante censeo. Nam quum Elephantiasin Galenus 11. ad Glauc. sanguinis turbidi ac crassi in uenis cõtenti ad cutim uniuersam propulsionem esse affirmet: fit profectò, ut pro ratione sanguinis huiusmodi morbum inferentis, colorem efflorescere talem oporteat, (quòd color succorum corporis certissima nota sit.) Quamobrem cùm qui Elephantem creat humor, ruber sit, turbidus ac crassus, colorem in cute ex rubro liuentem apparere consequens quidem est. Vnde Galenus libro de Atra bile, Subrubros (inquit) Elephantes parit ater humor qualitatibus mitis remissusq;, ac sanguini commixtus. Quòd si uel hi spatio temporis perdurent, nigriores redduntur. Cauliacensis Guido oculorum rotunditatem addit. Atq; hæc quidem omnia ad figuræ deprauationẽ pertinent, uti immutatus color ad qualitatem mutatam, & Elephantiasin perpetuò comitantur. Quamobrem ab illis potissimùm morbi indicationes atq; iudicia sumi debent. Quæ enim à morbi essentia signa ducuntur, ea certam declarandi morbi significationem habent. Huiusmodi signa Guido uniuoca appellanda censet: hoc est, morbo propria: ueluti ea quæ cum Elephantiasi conueniant, in alijs tamen itidem morbis reperiantur, æquiuoca. Sexdecim autem huius ordinis idem autor annumerat: uerùm quibus in iudicio ferendo habenda fides omnino non sit, cùm præsertim alios indicare morbos ipsa possint. Ne tamen ab his imponi nobis possit, quibus potissimùm fidendum sit, quæ'ue affectum propius demonstrare queant, explicandum nobis de integro erit. Primum itaq; inter æquiuoca protuberationes extremorum crurumq; potissimùm habentur: ab hoc certius quàm ab alijs sumi iudicium potest. Extuberationes porrò has, glandulosas additiones Auicenna uocat. Fiunt autem ob sanguinis crassi & turbidi in parte subsistentiam, cùm is scilicet improbè à natura elaboratus: & à nutritoria facultate non rectè immutatus, in carnem crassam, duram, asperam, inæqualem, degenerat. Nam (quod Galenus ait) ubi carni cibus assimilatur, si pituita refertus sit sanguis, accidit, ut caro quoq; magis pituitosa efficiatur. Neq; enim idem est carnem esse, & carnem phlegmaticam esse. Neq; etiam idem est carnem esse & melancholicam carnem esse. Itaq; cùm in Elephante magna nutritoriæ facultatis aberratio contingat: fit profectò, ut deprauatum alimentum, quale in huiusmodi morbo accidit, immutari, neq; item assimilari à facultate queat: cuius defectu necessariò efficitur, ut extuberet duraq; caro fiat. ac proinde ab hoc signo certius de Elephante iudicium sumi possit. Secundum ex æquiuocis est coloris, quem Guido morpheatum & tenebrosum uocat: hoc est eius generis, qui in morphea morbo apparere solet. Est autem Morphea seu Albaras fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu alimentum rectè assim

6. de Sanitate tuenda.

Trac. 6. doc. 1. cap. 1.

Vniuoca & æquiuoca signa cur sic dicta.

6. de Sympt. cau. cap. 2.

Morphea quid.

aſsimilare non potentis obortus: in quo ſanè affectu cutis & ſubdita interdum etiam caro peſsimè afficitur cruſtoſis puſtulis, à quibus nonnunquam ſquammis piſcium ſimilia emittuntur: præſertim in ea quæ nigra eſt, quam Auicenna Albaram nigram uocauit: Celſus tam nigram quàm albam uno uitiliginis nomine comprehendit: atq; huius uaria eſt nec unica tantum ſpecies, alia ſolam cutem inficit, carnem alia intimius permeat, ac pilos albo atro'ue colore inficit, atque commaculat. unde ea affectio modo ἀλφὸς, modo λεύκη Græcis dicitur, pro ratione coloris quo pili tinguntur: cùm in album colorem inclinant, alphi dicuntur: cùm in nigrum melas. Morpheatum igitur colorem eum intelligere Guido uidetur, qui ſubniger ſit & obſcurus, ex rubro in nigrorem uergens. qualis in uitiligine nigra quam μέλας uocari diximus contingit. & ab hoc item ſigno non leuis de morbo indicatio ſumi debet. A capillorum defluuio & tenuium regeneratione (quod tertium inter huiuſmodi ſigna eſt) non tam certa ſumi iudicandi ratio debet, quòd in pleriſque alijs affectibus id eueniat: uti in Alopecia & Ophiaſi: fit autem is caſus ob deprauatam, quæ in alimento pilorum fit, naturæ actionem: corrumpitur enim in huiuſmodi affectibus pilorum materia, unde ob alimenti commodi penuriam decidere eos omnino neceſſe eſt, & ob partis imbecillitatem tenues renaſci. Quartum eſſe uult Guido, muſculorum præcipuè pollicis conſumptionem. Remotiſsimum mihi id ſignum, & parum ad iudicandum aptum uidetur, cùm in atrophia uocata, in tabe, in diuturnis morbis, in ijs item qui ſe aut multis uigilijs, curis, exercitationibus & laboribus, aut alioqui inedia defatigarunt: aut graui alui fluxione, ſanguinis'que eruptione tententur, talem ſit muſculorum conſumptionem uidere: quæ ſi tamen cum reliquis uniuocis uocatis ſignis coniuncta ſit, aberrationem facultatis altricis ſignificat. Quintum ponitur eſſe ſtupor, abolitus'que extremarum partium in tactu ſenſus: quod item ſymptoma propriũ non eſt, cùm & pleriſq; neruorum affectibus conueniat: fit autem ob partis frigiditatem: eſt enim autore Galeno imperfecta quædam neruorum reſolutio, ob inſignem refrigerationem proueniens, unde & ſenſus & motus difficultas enaſcatur. Cur autem Elephanticorum extremæ partes ſtupore tententur, in promptu cauſa eſt: quòd à craſſo atrabilarioq; ſucco impleti nerui, ſpiritus animalis ferri permeareq; ad ipſos prohibeatur. Duplici igitur de cauſa refrigerantur in Elephanticis extremæ partes: altera quòd frigido ſucco refertæ ſint: altera quòd qui eas calefacere debet animalis ſpiritus, aditu ad eas partes prohibetur, unde meritò ſtuporem ſequi conſequens eſt. Sed cur pereat in illis ſenſus, ut etiam puncti non ſentiant: non pereat autem motus, haud perinde difficile fuerit cauſam reddere. Quòd qui ad cutim procedunt nerui affecti ſint, non ſic autem muſculi: ac proinde ſi ſtylo aut acu penitius pungantur, puncturam ſentiunt: quòd muſculi non perinde ac cutis affecti ſint, ſed ſi cutis ſola aut aliquid ſubditæ carnis attingatur, prorſus non ſentiunt: quòd cùm exigui ſuapte natura ſenſus ea pars ſit, ſi impleri eam craſſo & frigido ſucco contingat (uti in Elephante uſu uenit) cùm partem inſigniter refrigerari, tum animalem

5. de Sympto. cauſ. cap. 2.

Ex libro 1. de Loc. aff. item 3. & 4. et lib. 4. de Sympt. cauſ.

malem spiritum aditu suo ad eam arceri planè cernemus: à quibus sanè causis oriri stuporem consequens est. Sextum Scabies, impetigines, & gutta rosacca statuuntur: hæc autem omnia cutis defœdationes quædam sunt, à succorum prauitate, salsorum præsertim & biliosorum, unà cum uirtutis altricis aberratione enatæ. Quæ si in Elephantico probando appareant, & ex uniuocis aliqua adsint, magnam profectò aut impendentis mali, aut iam instantis coniecturam, eamque artificiosam, hoc est ueritati propinquam, præbent: quòd & uitiosos in uenis subesse succos, & altricem facultatem à suo aberrare scopo demonstrent. Septimum extuberationes rotundæ, & duræ sub lingua, palpebris, auribus. De hoc dictum antea est inter ea quæ Elephantem consequebantur, certissimum esse signum. Octauum ardores, & puncturæ acuum sensus instar, hoc est ulcerosa in corpore lassitudo quædam. Hæc quidem si adsint, biliosorum in uasis redundantiam, non autem Elephantem arguunt: nec huic signo credendum censeo, quod in biliosis alioqui hominibus, & his qui ulcerosa uocata lassitudine tenentur, sæpenumero appareat. *Ex Gal. 3. & 4. de Sanitate tuenda.* Cutis crispitudo, instar implumis anseris, nonum ponitur signum: quod ad rem, nisi multa alia insint, parum meo quidem iudicio facere uidetur: cùm in ijs qui Psora, lepra, & cutaneis alijs affectibus laborant, non rarò talem sit spectare cutem, asperam, inæqualem, crispatam atque rugosam: & in multis Elephanticis eam reperire non sit, cùm multos ego cute plana, æquali, lenique & alba præditos esse sim conspicatus. Decimum, quòd unctuosi appareant, respersi aqua, crassæ quidem, & excrementorum acrium fuligine obductæ cutis indicium id est, Elephantiasis certè non est. Quòd rarò febricitent, quòd callidi, dolosi, furiosi sint, id commune cum plerisque, qui Elephantici non sunt habere uidentur, nec ex his iudicari ullatenus de Elephante debet. Quòd uerò insomnijs grauibus & formidolosis terreantur, id quidem atrabilarij succi noxam, Elephantem autem non indicat: sicuti neque pulsuum eorum debilitas, quæ & senibus, & diuturno morbo affectis, & à morbo resurgentibus, peculiaris esse solet quare nec ex hoc item iudicandum. Decimum quintum signum illud est, quòd sanguinem trumbosum, nigrum, liuentem obscurumque habent. Ab hoc quidem nonnihil cõiecturæ sumi haud ineptè potest, talis enim sanguis Elephantiasis profectò materia esse censetur: ut in quo atrabilarij succi plurimùm insit. Vltimum ab urina tenui, cineritia, alba petitur: fallax & incertum huiusmodi signum habendum est: tales enim plerunque in lienosis, quartanarijs, uiscerum obstructionibus apparent: qui tamen omnes ab Elephanticis per disdiapason distant. *A quibus iudicandi Elephantici.* Itaque ut à quibus certa Elephanticos iudicandi ratio petenda sit, compendiò explicem, dico, ab ijs quæ secundum morbi essentiam insunt, eumque perpetuò comitantur, iudicium fieri debere: nempe ab ipsa uultus in primis specie torua, satyrisque simillima: à labiorum crassicie, & fœditate, nasi dilatatione, aurium rotunditate, & circunflexione quadam cum attenuatione, frontis & superciliorum extuberatione, oculorum fixo intuitu, & figuræ in orbem deprauatione, colore faciei subrubro & obscuro, in nigroremque desinente, uocis insuper

raucit

raucitate. Ex his profectò certißimum de Elephantiasi iudicium sumi debet. Quibus si reliqui corporis similis color accedat, carnisq; in toto, maximè uerò secundum artus protuberationes, uitiligo aut lepra, impetigoq; in uniuerso corpore, extuberationes & granula quædam duriuscula sub lingua, palpebris, auribus, Demum (quod caput est) si è parentum macula labem hanc contraxerit, ab Elephanticis utiq; procreatus, si incauta uictus ratione usus, si consuetudinem diuturnam cum hoc morbo affectis habuerit, isthæc inquam omnia si unà cum prioribus signis consenserint, Elephanticum plenè declarant, & à magistratu, qui talis repertus fuerit, quàm longißimè à cœtu hominum societateq; ablegandus. Cui uerò pauca ex uniuocis æquiuocisq; uocatis, aut remissa signa adfuerint (quod rectè Guido monet) admonendus is à medico blandè erit, sui ut rationem maximam habendam ducat: summaq; cautione & uitæ ratione præcaueat, ne indiligentia in morbum ad quem dispositus est delabatur. Si uerò æquiuoca ampliora uniuocis, sed ex his item aliquot habeat, de Guidonis quidem sententia ut non omnino segregandus, nec Elephanticus declarandus, sic certè grauiter comminandus, illiq; tum imperandum, congressus hominum ac cœtus ut uitet, domi se contineat, sibiq; iam Elephantem ingresso prospiciat. Quòd si & plurima ex ijs quæ secundum morbi essentiam, & quæ plerunq; comitari solent inuenta fuerint, blandis & lenibus uerbis Elephanticus est pronuntiandus. Atq; hæc Elephanticos iudicandi prodita à neotericis nostris præsertimq; Guidone ratio. A qua & si minimè recedendum in Elephanticis deprehendendis plerique omnes existiment, egoq; assentiar: haud ita tamen pro oraculo habendam, non ut ab illa uel transuersum unguem discedere liceat, censeo. Equidem cùm priscis seculis, maiorumq; nostrorum ætate, Hippocratis dico, Galeni, Pauli, Alexandri, Aëtij, Oribasij, Elephanticorum iudicia plurima facta fuisse exploratißimum sit, non hanc eos omnino uiam secutos fuisse ex eorum monumentis conijcere certum est. Galenus certè ex atrabilarij succi in uniuersam cutem propulsione, facieq; Satyris simillima, labiorum crasßicie, & aurium attenuatione seu acumine, nasiq; simitate, Elephanticos iudicat, nempe à figuræ deprauatione, Elephas enim figuram planè immutat, ut idem ait. Paulus ex uultus liuido rubore & totius corporis exulceratione: præsertim si extrema decidant, exactum uidetur de Elephante sumere iudicium. Rubros enim Elephantes mitiores esse cum Galeno affirmat. Reliquos uerò qui infestiores malignius sæuiunt, tum corpus totum hulcerosum reddunt, tum extrema decidere faciunt: hos inquam à flaua bile nimium exusta oriri idem testatur. Itaque non dubitat Paulus eum cui extrema deciderint hulcerum atrabilariorum uitio, totumq; corpus hulceribus refertum habuerit, Elephanticum, eumq; pessimi generis iudicare. Aëtius, cùm morbi huius uestigia iam circa superficiem apparere cœperint: tunc non gigni morbum, sed perfici iure contendit, intus à uisceribus initio facto. Quæ autem uestigia ea sint idem autor apertißimè docet: fieri enim ait (ubi ad cutem progressum fuerit malum) malas crassiores atq; mētum, florereq; non florido, sed liuido rubore. Et

Galenus 2. de Morb. caus. cap. 7. & 2. ad Glauc.

Paul. libro 4. cap. 1.

Gale. lib. de Atrabile.

Aëtius lib. 13. cap. 120.

re. Et uenulas ſub lingua uaricoſas apparere, eminentiaſq; per omne ferè corpus fieri. Itaq; ut quod ſentio ingenuè proferam, ex horum autorum ſententia, ſi cuipiam plurima ex æquiuocis uocatis unà cum aliquot uniuocis in facie præſertim apparentibus adfuerint, maximè uerò ſi malum eouſq; proceſſerit, ut extrema exulcerata decidant, totumq; corpus uitiligine ſeu fœda ſcabie deformatum appareat, ſintq; in extremis partibus extuberationes, adſintq; narium intus exulceratio cum ſtrictura, foris uerò craſsicies & dilatatio, auriumq; attenuatio cum aliquali faciei horrido aſpectu, hunc ego profectò Elephanticum iure dixerim uel Pauli & Galeni teſtimonio etſi in eo omnia non inſint uniuoca ſigna. Plurima nanq; ex æquiuocis uocatis ſi adſint, eaq; intenſa ſint: (præſertim ſi extremorum caſus ſequatur, ut Paulus ſentit) ea ego cum uniuocis uocatis uiribus propè æquare non uerebor: ſi modo unà cum iſtis, aliquot ex uniuocis apparuerint in facie. Nam nullis in facie apparentibus notis, iudicare Elephanticos minimè poſſumus, ut concors eſt autorum medicinæ omnium ſententia, confirmatq; Gordonius non peſsimus autor, qui in Elephantico illo à ſe deprehenſo cui articuli ferè omnes deciderant, quòd nulla apparerent in facie ſigna, Elephanticum fuiſſe non eſt auſus pronuntiare. Nobis uerò in publico Elephanticorum apud Arelatam examine quoſdam uidere contigit quibus extrema exulcerata decidiſſent & eſſet duricies ac extuberatio in articulis, color morpheatus in corpore, conſumptio muſculorum ingens præcipuè pollicis, ſtupor effatu dignus, ut etiam mucrone puncti minimè noxam ſentirent, ſcabies demum & impetigines uniuerſum commacularent corpus: eſſetq; pulſus debilis, ſanguis ater & plumbeus, urinæ albæ atq; tenues: qui tamen uniuoca in facie ſigna non omnia haberent, nihiloſecius tamen uerìſsimè Elephantici eſſent iudicati. Euenit enim quandoque, ut ob eius partis robur non tam ualida in facie quàm in reliquo corpore ſigna appareant, etſi maximè Elephantici ſint huiuſmodi. Atq; hæc, ut puto, uera Elephanticos deprehendendi ratio eſt.

Vbi ſuprà. (margin, beside "do aſpectu, hunc ego profectò")

Gord. lib. 1. (margin, beside "omnium ſententia")

Quod ſanè munus ut ad medicum propriè pertinet, qui hac in re iudicis partes ſuſtinet: ſic certè magiſtratus illa ſunt, ut qui ſuſpecti in ciuitate habentur, eos ad medicos deferri curet, neq; enim id medicorum munus eſt, ut qui iudicum partes ſubituri ſunt, delatorum munus impleant. præſertim ſi qui tantum diſpoſiti non etiamnum Elephantici fuerint. Hippocratis enim iureiurando aſtringimur, ut quæ efferre non contulerit, ad curandum adhibiti, ſiue etiam minimè adhibiti, ea quidē ceu arcana contineamus, nec cuiquam comittamus. Itaq; ſi quis cui ad Elephantem inclinatio quædam ſit, conſulturus nos adeat, eum ne protinus magiſtratui proderę? & famæ periclitanti notam inurere? & in uulgum infamare audebimus? Abſit, abſit à ſancta medicorum fide ac probitate flagitium hoc. Impietati ſanè proximum mihi uidetur, quem conſilio regere, fide tueri, arte ſeruare potes, hunc exilij reum mendacio facere, hunc tanti mali inſimulare, hunc fama ſpoliare, turpemq; & contemptibilem uulgo proponere. Tacitè hic profectò à medico admonendus eſt, & cohortandus, ſibi

Hipp. in iureiurando. (margin, beside "præſertim ſi qui tantum")

ut

ut sapiat, medicorum dictis audiens ut sit, eorumque consiliis præceptisque pareat. Quòd si hunc iam pessimè affectum, primo etiam aditu inuenerit, tum deferre magistratui illum debet, tum malum significare. Nam ut impietatis est, nondum lapsum noxæ dare: sic certè proditæ fidei, iam inquinatum, iam Elephanticũ factum non prodere, non ab hominum cœtu eximere, ne maiorem priuati hominis quàm reipublicæ (quæ una omnes omnium propinquitates & affinitates longè superat) curam habuisse uideri posit. Quo sanè in munere obeundo uni tantũ ueritati Deum præ oculis habentes, nihil quicquam amori, inuidentiæ, liuori, odio, ullique perturbationi tribuendum ei, qui rectam sit eius perficiendæ rei uiam initurus consulo: & ut mihi id per omnem uitam contingat, Deum supplex oro ac quæso.

An medico ægrum fallere salutis causa liceat.

ENARRATIO VI.

HIPPOCRATIS librum Sextum de Popularibus morbis cum magna animi intentione legerem, ad eum tandem locum perueni, quo is auris dolorem curare methodo docet: est autem Aphorismus decimus tertius sectionis quintæ eius libri, qui ita Græcè scriptus est.

ἢν οὖς ἀλγῇ, εἴριον περὶ τὸν δάκτυλον ἑλίξας, ἐγχέειν ἄλειφα θερμόν. ἔπειτα ἐπιθεὶς ἐς τὸ θέναρ τὸ εἴριον, τὸ οὖς ὑποθεῖναι, ὡς δοκέῃ τι οἱ ἐξιέναι. ἔπειτα ἐς πῦρ ἐπιβάλλειν ἀπάτη.

Quod est: Si auris doleat lanam digito circumuoluens, unguentoque madefaciens, calidam instilla: dein lanam uolæ manus imponens auri subiicito, donec tibi quid exiisse uideatur. postea in ignem proiicito, deceptio.

Hæc obscura sanè Hippocratis dictio, in quam cùm ex professo meditarer, tacitus cogitabam, quid sibi postrema illa uox ad calcem posita, ἀπάτη, hoc est deceptio, uellet: parum enim reliquæ dictioni congruere omnino mihi uidebatur. Galeni autem commentarium ad eam partem cùm legissem, animaduerti de optimorum sententia interpretum, in id adiectam eam uocem, ut decipiendi ægroti causa consultò id iussisse Hippocratem quod in serie tota scriptum est, senserint. lanam inquam ubi auri subdita esset, & effluxionem ab aure manantem excepisset, in ignem proiiciendam, ut quale esset quod effluxisset, iniectu illo deprehendere possemus: deceptio enim hæc est, dum in id lanam à medico in ignem iniici ægroti putant, tanquam inutilem concremandam abiicientes, cùm interim aliud medicus iniectu illo in ignem quærat. nempe cognitionem eius qui ex aure effluxit humoris, uitiosus'ne sit, & corruptus, an non omnino malus. Si enim lana succo illo imbuta & in ignem iniecta, tetrum fœtidumque exhalet, corruptum esse auris humorem indicat: sin minus malè oleat, non sic uitiatum. Sic in deprehendendo tabidorum sputo iussit Aphorismorum V. Hippocrates. Quicunque (inquit) à tabe molestantur, Aphoris. 11.

si sputū quod extussiunt carbonibus iniectum grauè olet, lethale. simulatione itaq; nonnunquam utendum medico, præcipere hoc loco Hippocrates uidetur, ne scilicet æger quæ à medico agūtur deprehendere queat. Cùm enim suspiciosi sint suapte natura ægri ac formidolosi, accuratius non solùm uerba & ratiocinationes, sed & gestus, & nutus medicorum obseruant, à cunctis quæ uel nutu, uel sermone significarit medicus metuentes. Quamobrem prudentis medici fuerit, quæ ægro metum allatura putarit, ea simulatione tegere, si lethalia signa, si decretoria mala, si infelicem morbi exitum prospexerit, ea non prodere. ab his enim si perspecta ægro sint & cognita, difficilis tolerantia, diffidentia, desperatioq; sequi solent. Nec abs re cùm fuerit aliud sentire & aliud loqui, ne in desperationem adigatur æger. Quod prudenter admodum persentiens Damascenus, salutem ægro perpetuò promittendam etsi de salute desperemus ipsi, in aphorismis præcepit. Oportet (inquit) te ægro salutē promittere semper, nec unquam eum ab spe deponere, etsi ipse desperes: complexio enim animi corporis affectui semper inhæret. Nec solùm salutis ægri causa, simulare multa ac fingere medicum oportet: sed interdum etiam mendacio uti, interdum etiam fallere, ut ijs artibus salutem consequatur æger.

24. Meth. Hoc se fecisse olim Galenus publico testimonio astruxit, dum illustri mulieri quæ herpetem patiebatur, clanculum scammonium in sero lactis deuorandum obtulit. cùm enim grauem circa malleolum herpetem mulier pateretur, qui serpendo ad bubones ascenderat, nec medicamenti soluentis ullum genus præter serum lactis admitteret, in id scammonium tacitè iniecit, non certè ut dolo malo ageret, ut ægram falleret, ut noxam inferret, sed ut peruicacia perire uolentem, perire non sineret. quæ profectò nisi cautione hac atq; arte delusa à Galeno fuisset, in magnum uitæ discrimen ingrauescente malo perducta foret. Pari solertia Ioannes Vigonius (ut ad nostræ ætatis professores oratio conuertatur) nodum carnosum Iulij Secundi Pōtificis Maximi curasse se testatur. Nam cùm omne auxiliorum genus respuere affectus uideretur, in diesq; malum longius serperet cōtumaciusq; curationi redderetur, (ut in quo curando nequicquam ullis auxilijs proficeretur) nouam quandam inusitatamq; medendi rationem Vigonius est meditatus, acceptis ueteribus linamentis cōcerptis, addita panis albi mica molliore, & arsenici sublimati ex aquis rosarum & plantaginis excepti momento, ad tertias decoxit æneo uase, expressisq; à liquore linamentis & furno tepente exiccatis, ulceriq; admotis (cum nullis deinceps unguētis ad locum affectum usurum se esset professus) breui summa cum omnium admiratione Pontificem à graui affectu liberauit.

Lib. 2. tract. eodē. cap. 5.

Sic sæpe puerulis & alioqui morosis hominibus quibusdam, morbo tentatis, arte prospicimus, dum pro uino granatorum succum, pro aqua medicatam potionem damus. Dum etiam immorigeros eos nec obsequentes nacti sumus, maiora etiam quàm sint fingimus esse mala. cur? ut certæ & exquisitæ uictus rationi imperatisq; à medico auxilijs assuescant: ut ea libenter sumant, si non sponte & ductu suo, maioris tamen mali formidine coacti; sic enim faciendum iubet Galenus, idq; utile ægris esse censet.

6. Epidemio. cōmen. 13. Sectionis quintę.

Magis

Magis (inquit) laudati interpretes in hanc opinionem deuenerunt, ut decipiendi ægroti causa, ad hoc agendum accesisse Hippocratem dicant: interdum etiam ex his rebus solatium capere ægrotantes, arbitrariq; diligentiorem de se ipsis curam haberi. Atqui maiora etiam quàm sint uitia laborantibus apparere, utile esse tradunt, ut ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus irascantur, utq; certæ & exquisitæ uictus rationi obtẽperent. Itaq; dolo bono interdũ cum ægris agere non solùm medico licet, sed planè necessariũ sæpenumero est: ut non sine magna ratione dictio hæc [ἀπάτη] in fine citatæ à nobis ex Hippocrate sentẽtiæ posita esse uideatur: deceptionẽ enim ea uox significat. Nam etsi expungendam particulam illam ἀπάτη Galenus sub finem commentarij eius aphorismi statuat. Ego certè his interpretibus, quos ille optimos fuisse Hippocratis interpretes affirmat, assentiendum magis duco, qui in id eam dictionem in serie Hippocratis positam esse arbitrantur, quasi illos interdum decipere utile sit, quòd ex deceptione tali cõmodum maius ægri consequantur. Nec uerò mihi placet quæ à Fuchsio uiro omnium doctißimo hac in parte datur eius uocis interpretatio, cùm ea Galeni eodem in commentario assertioni repugnet. Vult enim Fuchsius, in id cam inditam uocem, ut si remedia quæ auri dolenti adhibita sunt nihil commodi ægro attulerint, dolorq; perstiterit, decipere sensum per medicamenta stupefactoria sensumq; obtundentia oportere. Quod remedij genus deceptionem ab Hippocrate nominari censuit. Eius uerba describam, ne quid illi falsò appinxisse uideri poßimus. *Fuchsius notatur.*

Porrò (ait) quod in fine adijcitur, ἀπάτη id est, deceptio: in eo certè interpretando & explicando nimium sudarunt interpretes. Sed quantum ipse iudicare possum, aliquid hic desideratur quod perfectam orationem facere debeat. Erit tamen proculdubio eius particulæ hic sensus. Si remedia prædicta quæ auri dolenti adhibita sunt, nihil commodi ægro attulerint, dolorq; perseuerauerit, tunc decipere sensum per medicamenta stupefactoria, sensumq; obtundentia, qualia sunt opium, mandragora, & hioscyamus conuenit: id quod & in colico dolore facere solemus. Hoc genus certè remedij meritò Hippocrates deceptionem nominauit.

Hactenus Fuchsij uerba, quæ ille in commentario eius Aphorismi appinxit bona fide retulimus. Sed quàm illa uera sint, & Galeni sententiæ congruentia, illius hac in parte iudicium requiro. Siquidem Galenus Aphorismum illum enarrans, hanc ex professo sentẽtiam quæ quorundam Hippocratis interpretum ante Galeni tempora fuit, euertere in totum ijs uerbis contendit.

Neq; enim de propositis uerbis (ait) illud dicendum est, quòd nonnulli probabiliter inuenisse se existimant, doloris mitigationem, dolum uocatum esse putantes, perinde ac non idem sit, & morbosum affectum curare, radicem ueluti eius extirpantes, & dolorem mitigantes obtundere. Porrò nonnunquam idipsum, totum affectum peiorem reddit, quemadmodum in intestini laxioris doloribus, antidota ex opio & altereo, & mãdragora & styrace composita: ista nanq; membra circum refrigeran-

tia, ut iterum ab iisdem causis offendantur, paratiora efficiunt. Sed neq; ob mitigandum dolorem (ut dixi) hæc uox, dolus seu deceptio adscribi potuit. aduersatur enim illi, ut aliquid ipsi exire uidebitur, eo qui ita scripsit indicante, decipiendorum ægrotantium causa ad hanc manuariam operam medicos accedere.

Nihil quicquam profectò hac Galeni interpretatione explicatius, nihil apertius, nihil etiam Fuchsij sententiæ aduersum magis dici excogitariq; potest, qui eorum mentem hoc loco redarguat, qui doloris per stupefacientia uocata sedationem, dolum ac deceptionem esse existimauerant: idq; etiam uoce illa dolus seu deceptio, intellexisse Hippocratem sunt arbitrati: cùm id sanè (ut rectè Galenus tradit) deceptio non sit: siquidem ubi auris dolor admotis remedijs ex lana & oleo (ut iubet Hippocrates) non sedatur, planè dolus non est, sed recta curationis uia sensum obtundentia admouisse. sic enim Galenus III. de compositione medicamentorum secundum locos faciendum præcepit. *Cap. 2.* Vrgente (inquit) dolore necessarium est ut sensum obtundentibus stupefacientibusq; utamur, haud aliter quàm in ijs qui coli aut renum, aut in uniuersum cuiuspiam alterius partis uehementi dolore tentantur. non igitur deceptio erit, non proficientibus mitioribus auxilijs, stupefacientibus uti: neq; id profectò unquam Hippocrates intellexit, ut paulò pòst Galenus uerissimè explicat, dum inquit, Sed neq; ob mitigandum dolorem (ut dixi) hæc uox dolus seu deceptio ascribi potuit: aduersatur enim illi, [ut aliquid ipsi exire uidebitur] An non ijs uerbis doctissimè atque uerissimè Galenus, uocem eam ἀπάτη, non ut doloris mitigationem significaret, ascriptam esse censuit? quòd subsequentibus in serie Hippocratis uerbis repugnaret [ut aliquid ipsi exire uidebitur]. Quin ineptum admodum uidetur uocem eam, deceptio, dolori non potius ægrotanti conuenire: non enim dolor decipi usquam potest, sed qui dolore afficitur æger. dolus enim & deceptio nunquam in inanimata, sed in ratione prædita, aut in cætera animantia, quæ & ipsa interdum dolos machinantur, cadere potest. In id certè appositam uocem eam dolus rectissimè existimandum est, (si tamen ea dictio Hippocratis, non autem subdititia sit) ut ex iniectu lanæ ichoribus auris imbutæ in ignem, quidnam ex aure exijsset, deprehendere ex odore possemus. si enim iniectu illo in ignem male oleat quod iniectum est, prauum inde humorem ab aure manasse conijciendum meritò est: sin uerò minus male oleat, minus quoq; malum iudicandum. Quàm nos sententiam & ante ex mente nostra Hippocratis fuisse expressimus, & in eo nos minimè delusos aut hallucinatos arbitramur. Sed aliorum ea de re iudicium esto. Non enim ita à me alienus sum, ut mea à me probari magis quàm ab alijs uelim: cùm ea mihi planè haud prius probari soleant, quam sint grauissimo doctissimorum quorunque iudicio ac censura probata. Verum iam absoluere quod cœptum est enarrationis propositæ ingrediamur: dicamusq; sine ulla nominis ac famæ iactura, sine ulla probitatis ac innocentiæ macula licere interdum medico salutis ægri causa multa fingere ac dissimulare, fallere etiam ac ueritatem obtegere, ut quod salutis

ægri

ægri causa facere instituit, cùm ueritate non posit, dolo bono & arte moliatur, nec id quicquam illius prudentiæ, bonitati, sapientiæ, famæ obstare. Siquidem cùm ægros plerunq; grauibus morbis oppressos ac medicorum iussis parum obtemperantes nanciscamur, qui sese uel uitæ intemperantia, uel medicamentorum neglectu in præceps dedunt, dum neque iustam uictus rationem seruare, nec præscripta à medico in morbi leuationem medicamenta sumere in animum induxerunt: fit profectò, ut nisi illis sic suæ saluti reluctantibus à medico arte consulatur, dolisq; instructis periclitanti ægro ablatione causæ, morbiq; ademptione obuiam catur, inuito etiam ægro, plerunq; de uita ægri atq; salute sit omnino desperandum. Hinc Galenus in commentario eius partis quam nunc enarramus, maiora fingenda esse quàm sint ægrotantibus uitia, utile esse magna sanè ratione astruxit: ut quos uera dicendo seruare non posis, eos minis, terriculamentis, & increpationibus, periculiq; ostensione (nisi medico pareant) serues. Verùm hac in re magna mihi cautione atq; prudentia opus esse uidetur, ne aut nimium blandiendo, mitiorem quàm reuera sit morbum iactantes, eo tandem grauiore reddito, in ignominiæ labem incurramus: aut nimium seuerè agendo, inani metu ægrum perterreamus. Itaq; neq; in curando, neq; in prædicendo, ne nimium sui fidens medicus sit oportet. Siquidem (quod rectè Celsus dixit) etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis de quo medicus securus primò fuit. *Lib.2.cap.6.* Quæq; medendi causa reperta sunt, nonnunquam in peius aliquid conuertunt. Neq; illud ignorandum tamen est, in acutis morbis (quod ab Hippocrate proditum est) fallaces magis notas esse & salutis & mortis. *2.Aphorism. textu 19.* Quamobrem idem ipse, nihil perinde medico conducibile meritò est arbitratus, quàm ut prudentem se præstare studeat: talem autem se tum uerè præstabit, cùm in ueri perspicientia mentem omnem suam fixerit atq; locarit, hoc est, cùm de morbi natura, causis, indicijs, iudicationibus ex arte differere rectè poterit: sed cautione summa adhibita, ne temerè quicquam, ne non rectè prius perpensum & excogitatum proferat. *1.Præsagiorum.* Vnde illud appositißimè dictum ab Hippocrate legimus, secundo de Prædictionibus libro:

Consulo (inquit) ut quàm prudentißimè medici agant, tum in reliqua arte, tum in huiusmodi prædictionibus: illius probè memores, quòd si cui successerit prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit. Si uerò quis aberrarit, supra id quod odio habetur, fortasse etiam insanire uidebitur. Quapropter iubeo (subdit) ut tum alias omnes, tum has prædictiones prudenter faciant: Quanquam sanè & audiam & uideam, neq; iudicare rectè homines ea quæ dicuntur ac fiunt in arte, neq; narrare.

Hæc doctà Hippocratis admonitio, cautiores nos, ne calũniam subeamus, facere debet. Itaq; si prudentẽ & bene tum animo tum disciplinis instructum ægrũ nacti simus, uera illi dicere haudquaquã uerebimur, ut de quo metus non sit, ut uera audiẽdo perterreatur. si modò modicè id à medico, & leniter, non acerbè & insolenter fiat. Neq; quicquid futurũ omni

no existimarit, ægro prodat. si uerò timidum, (ut plerique omnes, qui Philosophiæ præsidijs instituti non sunt, esse solent) tum profectò dissimulare multa ac tegere, ne animum despondeat oportebit. ita enim efficiendum iubet ijs uerbis Galenus.

Cōment.2.in 6 de Popula. morb.Hipp.

Si prudentem hominem ægrum, eundemq; non timidum esse cognoueris, uera ipsi dicere conaberis, nihil eorum quæ in morbo futura sunt subtrahens, neq; dissimulans: at si stultum atq; timidum, omnia ea quibus ipse meliore animo futurus sit, dicito, Neq; tamen magnopere mentiaris. Quòd si interdum ob extremam laborantis formidinem, ipse certam salutem polliceri coactus fueris, egressus saltem eius curam habentibus, uera dicito. Ipsis quoq; laborantibus, non ut apertè mentientes faciunt, salutem polliceri tentato, nisi illud addideris in primis, sanitatem quidem affuturam, omnia ipso rectè agente, & medicorum præceptis obtemperante: ita enim neq; ille animum despondebit, & tu plerunq; uera retuleris. Nam plurimi ex periculosis morbis ægrotos haud medicis morem gerentes necant, quandoquidem perpauci admodum alioqui prorsus mortiferi sunt, si neq; aliud quicquam extrinsecum fortuitò noxium incidat, neq; ægrotus erret, neq; ministri. Quicunq; enim in periculosis morbis plusquàm deceat ægrotantes, hilares & bonæ spei plenos reddunt, in multa ipsos mala conijciunt: in tristitiam sequentibus diebus, cùm aut in peius morbus cecidisse uidetur, aut ultra medicorum promissionem producitur. Quinetiam plures homines confisi perinde ac sine periculo ægrotent, medicis non obtemperent.

Loci Galeni explicatio.

Vt se gerere debeat aduersus ægrotos medicus pulchrè hac serie nos docuit Galenus: ostendens mentiendum quidem quandoq; salutis ægri causa medico esse, sed non tamen magnopere mentiendum. Quod ut rectißimè dictum mihi uidetur, sic illud sanè non omnino probatur, Nihil eorum quæ in morbo futura sunt subtrahendum, neq; dissimulandum ægro, si prudentem eum atq; minimè timidum nacti simus. Nam profectò (ut ego quidem sentio) etsi in optimè constitutum animo, & Philosophiæ præceptis ægrotum incidamus, morbumq; in infelicem omnino exitum profecturum cernamus, huic si ista nuntiauerimus, an non magnopere & animo consternabimus, & in totum perdemus? Tegenda ego certè quidem, quæ ægrum conturbatura sunt censeo, sic enim Celsus iudicauit.

Lib.3. cap.5.

Cùm uerò semper (ait) ægros securos agere conueniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum præcipuè, ubi cibum sumpserunt. Itaq; si qua sunt quæ exasperatura eorum animos sunt, optimum est, eadem ægrotantium notitiæ subtrahere. Et alio loco, Vbi grauis metus sine certa tamen desperatione est, indicare necessarijs periclitantis in difficili rem esse, ne si uicta ars malo fuerit, uel ignorasse uel fefellisse se uideatur. Sed ut hæc (subdit) prudenti uiro conueniunt, sic rursus histrionis est, paruã rem attollere, quo plus præstitisse uideatur. Obligariq; æquum est confessione promptæ rei: quò curiosius etiam circumspiciat, ne quod per se exiguum est, maius curantis negligentia fiat.

lib.5.cap.26.

Constans

Constans igitur assertio sit, licere medico pleraq; salutis aegroti causa fingere, pleraque dissimulare, polliceri etiam multa, quae animum in bonam spem deducere ipsa possint: nec id mendacij turpitudinis loco, aut uitij uspiam habendum est. Nam & si, quod Plato inquit, mendacium habere in animo summopere omnes oderunt: idem tamen autor, publicis medicis & rerū publicarū rectoribus, & ducibus, mentiri licere affirmat. Dijs (inquit) inutile est mendacium: hominibus autem pro medicamento est utile. Quare (subdit) publicis medicis concedendum, priuatis autem hominibus minimè attingendum. Igitur rempublicam administrantibus, praecipuè si quibus alijs, mentiri licet, uel hostium, uel ciuium causa ad communem ciuitatis utilitatem. Reliquis autem à mendacio abstinendum est.

2. de Repub. *3. de Repub.*

Nec sanè cùm ita uerum dissimulatur, cùm fingitur quicquam, doli mali id est. Nam non ad circumueniendum, fallendum, decipiendumq; adhibetur, (quod doli mali esse iurisperiti uolunt) sed magis ad bene agendum, ad seruādum aegrotum, ad rempublicam liberandam isthaec fiunt. Dolum enim malum Vlpianus de Seruij sententia. ff. de dolo malo. lib. 4. machinationem quandam definiuit, alterius decipiendi causa, cùm aliud agitur & aliud simulatur. Labeo autem dolum malum dixit esse, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circūueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Nec fuit contentus praetor dolum dicere, sed adiecit malum: quoniam ueteres esse bonum dolum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant, maximè si aduersus hostem, latronem'ue quis machinetur. Hactenus de iurisprudentum sententia, quid dolus malus, quid bonus sit explicauimus. Itaq; bonus dolus est, hoc est solertia quaedam & prudentia, atq; cautio, cùm medicus reluctantē aegrum, & inuitum nihilq; tale cogitantem, uel secat, uel urit, uel medicamento dato purgat. Ars est mitioribus aspera interdum medicamenta admiscere, cùm leuioribus sanari nequicquam morbus potest. Rectum est profectò mendacium, ex quo uel aegro priuatim, uel in uniuersum reipublicae salus paratur. Nos igitur ista foeliciter obeuntes, unam tantum aegri salutem & bonam de seipso spem attendentes, interdum pleraque ad aegri commodum fingamus, multa taciti praetereamus, in reliquis ueritatem secundum Deum colamus, nosq; ipsos ab omni prauitate, mendacio, labe purissimos innoxiosq; seruemus.

Dolus malus quid. *Dolus bonus*

Vinum nouum quale, & qua sui aetate tale iudicandum sit. Et uinum medium inter uetus & nouum quale Galeno sit uisum.

ENARRATIO VII.

CVM uindemiae tempore de uinis condendis atq; seruandis, deq; uini nouelli natura ac uiribus sermo inter amicos aliquot familiares meos, quos ad coenam inuitaueram obortus esset, & à me illi ualde contendissent, ut quale id nostris medicis, ac Galeno praesertim uideretur: qua item sui aetate nouum dicendum esset, explicare uellem: non potui eis in eo operam meam

meam negare, in quo me aliquid præstare posse sibi illi de me persuasissent. Itaque incunctanter respondi, Nouella quidem uina non sic Galeno probari, ut quæ tum & excrementosa sint, ægreque concoquantur, & imbecilliora quàm ut uino conueniat: & aquosiora habenda censuerit. Ad quam uerò usque ætatem noua essent habenda, nihil habere me dixi quod uel ex Galeni, uel Arabum schola expromptum adferre in medium possem. cùm ea de re nihil quicquam esset ab illis proditum. Verùm id tantum mihi uideri longè aliter de uinis nouis, deque antiquis priscos olim quàm nunc nos iudicauisse. cùm illi plurium annorum uina aliqua, uel pro nouis habenda, uel medijs inter noua & uetera existimarint. Nos, unius tantum anni, imo mensium sex, uina nouella appellamus. nec usquam apud nos uina illa uetera ac generosa (quorum magnus erat apud priscos usus) inueniri. Hæc ut in buccam uenerunt inter pocula & dapes amicis ut satisfacerem, non meditatò sed magis extempore attuli, data fide, me ea tota de re uberiore & accuratiore tractatione, cùm priscorum mentem, tum meam etiam elucidaturum, quod hac enarratione facere institui. Itaque quale nouellũ uinum de Galeni sententia habendum sit, haud sanè difficile fuerit explorare. Is nanque tum VII. Meth. medendi, tum lib. de Boni & mali succi cibis, abundè id explicauit: si quidem postremo hoc loco nimis recentia uina nec commodè per aluum transire, nec digeri per corpus, nec urinam mouere, nec sanguinis confectioni, nutritionique idonea esse sæpe etiam ut aquam suspensa in uentre manere, ac facillimè coacescere affirmauit VII. uerò Metho. & ægrè ipsa concoqui, & excrementosa esse, fluctuationesque facere dixit. Auicenna, cui inter Arabes primas meritò omnes tribuunt, ita de re hac ex professo disseruit.

Fen 3. primi. doct. 2. cap. 8.

Et tu quidem scias (inquit) quòd uinum uetus est ueluti medicamentum, paucique existit nutrimenti. Nouum uerò uinum, hepar impedit, & ad hepaticam perducit dysenteriam, quòd & accendat humores, & uentrem soluat. Ex uinis autem illud melius est, quod inter uetustatem & nouitatem medium est, atque pellucidum, & ad rubedinem inclinans, boni odoris iucundique saporis, quod neque acre est neque dulce. Rectissimè autem Auicenna uinum uetus instar medicamenti esse dixit, quòd corpus immodica sui caliditate alterare magis quàm alere natum sit. Medicamenti autem in eo maximè posita ratio est, autore Galeno ut alterare nostri corporis substantiam possit, uti alimentum augere, acquirere autem uina uetustate calorem, millies à Galeno dictum est: magis itaque calefaciendo exiccandoque alterare, quàm corporis substantiam alendo augere certum est: ob id pauci ipsum esse alimenti dixit. Sed cur nouum hepar obstruat, hepaticam dysenteriam pariat, humores accendat, & uentrem lubricet, in promptu causa est, quod nondum defæcatum, multitudine fæcis quam nondum residem sed toti substãtiæ admixtam continet, ob idque crassius, & permeatu difficilius redditum, hepar meritò obstruit & impedit. Accendit autẽ humores, quòd nondum integrè deferbuerit, uina enim cùm musta & in infantia sunt, plurimũ feruere solent: natiuo uini calore heterogenias & superfluas partes sequestrante, hepaticam autem dysenteriam

1. de simp. fac.

Loci Auicennæ explicatio.

parit,

parit, ob eam quam uisceri facit debilitatem, crassicie obstructionéq; sua, succosq; uehementer agitando ac conturbando: uentrem autem mouet, uiscera suæ fæcis potentia ac nitrositate abstergendo, atq; stimulando, ad excretionem ea proritat, tum flatuum & pituitæ generatione, lubricãdo item soluit, eoq; motu humores conturbans accendere ipsos solet. Dioscorides lib. V. hæc de uino tum nouo tum antiquo scripsit. Vinum annosum neruis & sensibus cæteris officiens quanquam iocundum gustu damnatur ægrotantibus quibus aliquid affectum intus lacessitum'ue sit: innocens sano, si modicum & dilutum sumatur. Nouitium inflat, difficilè coquitur, somnos graues facit, urinas pellit. Media ætas & hoc & illud incommodum uitabit, ideoq; ad ualetudinem utranq; pertinet. Hactenus Dioscorides, qui uini potestatem atq; ex ætate differentias pulchrè hac serie demonstrauit, qui in tres ipsum ætates disiunxit: ut sit quoddam annosum & uetus, quoddam nouitium seu nouum, aliud inter hæc ætate medium. In easdem ipsas differentias, & Galenus quoque uina deduxit IIII. de Compositione medicamentorum secundum genera. Nouum uinum (inquit) non ingreditur profundum corporis: antiquum uerò acre & mordax est: præstantius igitur quod ætate medium: est autem omnino medium, quod plurimùm intra quinq; & decem annos consistit. Tres igitur in uino ætates considerandas esse ij autores cõstituerunt, uetere m, nouam, mediam, ut rursus item Galenus commentario suo ad tertium de Ratione uictus acut. circa initium: sed eas tamen temporum & annorum spatijs proprijs non distinxerunt: ad quod enim tempus nouum dici debet uinum, nuspiam expresit Galenus: tantum medium id uinum inter uetus nouumq; esse statuit, quod intra quinq; & decem annos consisteret, uti ex paulo antè citato IIII. de Compositione medicamentorum secundum genera loco probauimus: ut illud uoluisse Galenus sit uisus, medium quidem id censendum uinum, quod intra decem annos sit: uetus quod à decimo ad multos insequentes annos sit duraturum. Vina enim nonnulla ducentorum annorum uisa fuisse Plinius asseuerat. At uerò etsi de nouo nihil quicquam conceptis uerbis dixerit Galenus, ex hoc tamen loco quæ illius ea de re mens fuerit colligi non ineptissimè potest. Nam cùm medium id esse dixerit, quod intra quinq; & decem annos sit: apertè item constare puto, id quod intra quinquennale fuerit, nouum ab eo dici: ut ea uina quæ à primo anno in quartum quintum'ue desinunt, noua esse dicenda existimarit: de quo pronuntiare quicquam, multoq; minus, affirmare certè non audeo. Permirum enim mihi uidetur, ea uina quæ tot iam annos à sui ortu abscesserunt, noua esse censenda: cùm nouum id propriè dicatur, quod parum à suo initio distat, nec à suo ipsius ortu plurimùm discessit. ut nouellas plantas, noua arbusta, nouos fructus dicimus, qui à suo ipsorum prouentu haud ita multum distant, nec diutino tempore constiterunt, exactam perfectionem assecuti. Sic sanè nos uinum illud meritò nouum seu recens atq; nouitium esse statuemus, quod à suo ortu haud multum abest, & musteam illam suam adhuc dulcedinem seruat, nec acrimoniam adhuc nactum est. Quamobrem

Vinum medium quod.

Lib. 14. Nat. hist. cap. 4.

Nouum quid dicatur.

Vinũ nouum quod censendum.

cùm

cùm & uina illa annorum quinq;, nec suæ ipsorum origini proxima sint, & dulcedinem illam musteam iam diu amiserint, acriaq; & mordentia appareant, ut noua dicantur mihi planè persuaderi non potest. Qua sanè in re minimè Aloisio Mundellæ uiro alioqui cùm docto in primis, tum uariæ multæq; lectionis, magnaq; uirtute insigniter ornato, assentiri possum, qui libro Epistolarum medicinalium, epistola x i i i i. sex annorum uina pro nouis ex mente Galeni habenda dixerit: cùm tamen constet ex præcitato Galeni loco ea uina quæ supra annos quinque excesserint, media esse inter uetera & noua: quòd si media sunt, uti reuera sunt, noua planè esse non possunt. Et si scio ex uinis alia alijs citius inueterari. Est autem intelligere uina citò inueterari autore Galeno 1. de Antidotis, ante tempus antiqui uini conditiones assumere: sunt autem eæ, acrimonia & amaritudo. Nostratia profectò uina, præsertim quæ generosa & nobilia sunt, quale Arelatense & Castri noui uocati, qualia item pleraq; ex Allobrogicis & Galliæ Narbonensis oræ, quæ ad occasum spectat intra annum conditiones has assumunt, & uetera nobis dicuntur. Quin sex exactis à uindemia mensibus, nostratia uina generosa, acuta, ac gustui ualde grata fieri solent: & ex ijs quædam intra trimestre dulcedinem musteam omnem, fæcemq; deponunt, tenuia ac pellucida fiunt, acrimoniamq; quandam sibi asciscunt. Itaq; ego nostro & ab omnibus iam obseruato more loquendo, semestre uinum quod clarum, & acutum & generosum esset, non dulce, aut fæce sua infuscatū, dicere antiquum non uererer: non quidem Galeni & priscorum more, sed nostro. Non enim tam insciens sum, quin illud à Galeni sensis alienum non sciam, qui ea tum primum uina uetera dicenda censuerit, quæ decimum excesserint annum. Nos hoc nostro seculo, tam longis annorum spacijs uina nostratia non metimur: ut qui bibacissimi cùm simus, quicquid prouentus è uinifera uite nobis accesserit (etsi copiosus is sæpe feracissimusq; habeatur) intra annum tamen aut paulò plus absumamus: ut in nostra hac ora, neq; ut arbitror in Italia, aut Hispania, trium, quatuor, decem'ue annorum uina, sed unius tantum, duorum'ue sit reperire. Quamobrem si de uino nouo ægro cuipiam dando, ut minus à uino calefiat (siquidem uina donec recentia sunt, nullatenus calefaciunt, uel Galeni testimonio) mentio incidat, ego sanè more nostro, trium aut quatuor sex'ue ad summum mensium uinum, pro nouo dare haudquaquam uerebor: non Galeni more, quatuor quinq;'ue annorum. Quæ ego, tantum abest ut pro nouis habenda censeam, ut uetera maximè statuenda esse iudicem: quòd & annorū multitudine, longè à suo ortu absint: & acrimoniam iam gustu contraxisse appareat, quæ ueteris uini conditiones à Galeno pronuntiatæ sunt. etsi uetustas non æquè uinis omnibus tribuitur. Nam Phalernum, cui prima uinorum Italiæ nobilitas, tardius cæteris uetustatē concipit: prima eius ætas (ut Hermolaus notauit) à decimo, media, à quintodecimo anno incipit, à uigesimo præ uetustate capiti & neruis noxium. Surrentinum uinum eodem Hermolao autore, à uigesimoquinto anno poculentū efficitur, quoniam macilentum & aridum cùm sit, ægrè concoquitur, nec nisi uetustate castigatum

Aloisius Mūdella.

Vina citò inueterari quid.

Generosa uina.

Lib. de Boni & malisucci cibis.

1. de Antidotis.

Cap. 829. sui corollarij.

gatum utentibus prodest. E Campania propè Cunas Vluanũ commendatur, quinto demum anno poculentum & leue. Sabini usum à septimo ad quintumdecimum ætatis annum probabant. Nomentanum à quinto poculentum fieri incipit. His temporum spacijs poculenta fieri uina, & uel inueterascere, uel noua dici uoluit suo in corollario Hermolaus. Nos tam exquisitam ut antea dixi distinctionem non adhibemus, quòd in tantam ætatem uina non seruemus, & pro regionis quam incolimus natura ac more, sic uina aut uetera aut noua dicenda censemus. Vetera quidem, ubi dulcedinem, feruorem, fæculentiamq́ amiserint, & pro his acrimoniam, claritatẽ cum grato sapore acquisiuerint: Noua uerò, ubi mustea dulcia, impura, fæculenta, feruentiaq́ extiterint, quæ omnino non ægris modò, sed & sanis quoq; sunt uel Galeni consilio fugienda. *7 meth. et lib. de Boni & mali succi cibis.*

Explicatio cuiusdam loci Auicennæ Fen sexta Quarti, de morsu uiperæ.

ENARRATIO VIII.

VM de reptilium morsu nonnulla tacitus meditarer, quæ postea in lucem dare bene culta possem: in idq́ multorum qui ea de re scripserunt sensa peruestigarem, in eum tandem incidi Auicennæ locum, qui uel deprauatus, uel certè difficillimus mihi sit uisus. Is locus est, Fen sexta quarti, tractatus tertij, cap. XXXIII. de curatione morsus uiperarum. Quam ille methodum tractans, scrupum lectoribus magnum iniecisse, uel quod magis suspicor, illius interpres cimmerias tenebras nobis offudisse uidetur: sic enim inquit:

Considera radices communes in curatione: deinde fortior curatio est properare ad theriacam de uiperis. Et cùm tardatur tunc possibile est ut conferat theriaca multotiens, & possibile est ut non conferat. Nocumentum autem instrumenti ueneni non est malum, quoniam natura est quæ utitur instrumentis. Rei uerò extraneæ non est possibile ut utatur eis, nisi accidat commotio amborum simul.

Hæc Auicennæ series quæ difficultatem in se aut obscuritatem potius quandam continere mihi uidetur: hanc nos pro uiribus elucidare conabimur. Considerandas porrò esse in curatione morsus uiperarum radices communes, id quidem ut uerissimum, sic sanè intellectu facillimum, sunt autem communia in omni ueneno epoto, seu plantarum, seu mineralium, seu tandem animantiũ uirus eiaculantium sit, ut confestim uomitus procuretur, aqua tepida, oleo, butyro'ue multo ingesto, lactis deinde haustu, ueneni acrimoniam retundere. Clysterijs item & soluentibus medicamentis excretoriam facultatem proritare, Antidota mox exhibere, uigiliam motumq́ potius quàm somnum & quietem imperare, hisce enim auxilijs ueneni quicquid conceptum est foras exhauritur, priusquam inualescat. Aduersus autem omnem animalis ictum quod uenenum uibrat, oris suctio conuenit, cucurbitularum cum cutis scarificatione admotio. Hæc uenenorum in commune remedia à Galeno, Paulo, Dioscoride atq; medi-

Loci difficilis Auicennæ explicatio.

Venenorũ curandorum ratio.

Galen. lib. de Theriaca, & de Antidotis. Paulus lib. 5. cap. 1. & 2. Dioscor. lib. 6. pluribus capitibus.

cis omnibus deprompta, quæ hic Auicenna radices in curatione ueneni communes uocat, easq́ obseruandas iubet: præsertim quæ de uomitu & soluta aluo dicta sunt. Dein ad antidotum ex uiperis, quam theriacem nuncupamus properandum consulit, quòd hæc cæteris ad omnem ueneni uim maximè præstet: si uera sunt quæ de ea Galenus libris ad Pisonem & Pamphilianum scriptis, libro item de antidotis secundo prodidit: meritò igitur à citato uomitu ad theriacem properandum censuit. Cur autem properandum? quòd si mora fiat, inualescatq́ uenenum, nihil quicquam sit profuturus illius usus. Ob id rectè dixit, fieri posse ut conferat tardius exhibita: fieri item posse ut non conferat. Si enim & laborantis imbecilla natura, & ueneni uis magna, & auctior hausta quantitas fuerit: parum profectò commodi sit theriaces antidotum allaturum, etiam in tempore datum. At ubi contrà se habuerint omnia, ut ueneni uis imbecilla, hominis uerò facultas ualida fuerit, prodesse tum certè etiam tardius exhibitum poterit. Sed quod sequitur implicatius est, quàm ut enodari commodè posit. Nocumentum (inquit) instrumenti ueneni non est malum, quoniam natura est quæ utitur instrumentis. Quid instrumentum ueneni hac parte Auicennæ interpres uocet, si rectè pars hæc uersa ab eodem sit, difficile est diuinare. Non enim instrumento ullo uenenum ad sui noxam inferendam, sed semetipso utitur: sed quantum quidem mihi penitius hæc contemplanti, coniectura assequi datur, existimo hic instrumenti uoce qualitatem unam quampiam, non abditam quidem illam & occultam, sed elementariam & patentem intelligi: nempè caliditatem, aut frigiditatem, quibus ceu instrumentis uenenum suam in corpore celerius, aut tardius exercet noxam: ac proinde rectisimè dixisse hoc loco Auicenna mihi est uisus, Nocumentum instrumenti ueneni non esse malum: hoc est, eàm noxā quæ à caliditate uel frigiditate ueneno coniuncta procedit, si ad eam quæ à tota ipsius substantia prouenit conferatur, malam perinde ut hæc est, non esse habendam. Alterare quidem caliditas aut frigiditas ueneno coniuncta suapte natura potest, & interdum etiam ubi extrema fuerit, necare: uerùm tota ui atq́ substantia corpori aduersa perimere non potest, sed tantum qualitatis excessu, ac proinde malam æquè non esse atq́ illam. Est enim caliditas ueluti uehiculum quoddam quo celerius se uis ueneni in corpus insinuet: frigiditas uerò, & si uehiculum dici iure non potest, certè ut concrescat in corpore sanguis, ut extinguatur citò natiuus calor ac præfocetur ipsa efficit: ac proinde instrumenta quasi quædam ueneni iure hæc dici possunt: hoc est, adminicula quædam, quibus ueneni uis sese exerat ipsa. Ostendere autem uolens instrumenta hæc mala non esse, à naturæ ductu ostensionē suam assumit, Natura (inquit) instrumentis utitur: hoc est, quemadmodum naturam functiones suas obire instrumentorum adminiculo uidemus, sic & uenena: ut enim partes quibus munia corporis exercentur, instrumenta uocamus: (est enim definiente. 1. Meth. Galeno, instrumentum animalis pars quæ perfectam edere actionem ipsa posit) sic qualitates eas, quibus uenenum uim suam exerit, instrumenta similitudine quadam dicere poterimus. Reliquum porrò

Veneni instrumēta quæ dici queant.

porrò ſermonis excutiamus. Rei uerò extraneæ (ſubdit) non eſt poſsibile ut utatur eis, niſi accidat commotio amborũ ſimul. Aenigma planè potius quàm medica oratio hæc eſſe uidetur. Cur enim res extraneæ, hoc eſt, quæ à natura diuerſæ ſunt, ut ars, & quæ à uoluntate prodeunt inſtrumentis perinde ac natura non utantur? ars quidem perpetuò: & quæ item delectu fiunt, omnia medijs quibuſdam ad finem ducentibus (quæ inſtrumentorum uice ſint) exercentur. Sed huius partis abditior eſt ſenſus, & ad rem medicam pertinens magis: nempè rem quamlibet à natura alienam, ſiue ea res medicamentum, ſiue uenenum, ſeu etiam alimentum ſit, ſuis inſtrumentis uti non poſſe, niſi commotione amborum ſimul, hoc eſt, naturæ, & rei à natura alienæ. Nunquam enim uel medicamentum corpus alterabit, qualitatibus alteratricibus ſuis, uel uenenum corporis ſubſtantiam euertet, uel alimentum augebit, priuſquam iſthæc ui naturæ fuerint exagitata, commota, & in actum deducta: niſi enim piper à natura in actum ducatur, ab ea calfactionis ſuæ principium ducens, nunquam herclè calefaciet corpus: niſi item cicuta in partes minimas ui naturæ deducta in corpus feratur, uim nunquam ſuam lethalem exeret: nec panis, aliud'ue alimenti genus corpus fouebit: ambo itaque hæc, naturam inquam, & rem alienam, hoc eſt medicamentum, uenenum, aut alimentum concurrere oportet, ut actio ab ijs manans proferatur. ut fuſiſsimè Galenus III. de Simplicium facultatibus capitibus XVII. & XIX. expreſsit. Atq; hunc ego partis huius germanum eſſe ſenſum exiſtimo, niſi quis acutius perſpiciens ſubtiliorem inueniat. Difficultatis porrò huius culpam non tam in autorem, quàm in autoris interpretem retorquere oportet: qui quæ ille purè ac luculenter ſua lingua loquens ſcripſit, hic (ut quidem rectè conijciendum eſt) uel punicæ linguæ imperitia, è qua hæc tranſtulit, uel ignoratione deſignatarum rerum, tortuosè, perplexè, obſcureq; hæc ſit interpretatus. Quo ſanè uitio laborare pleriſq; in locis cernitur. ut de eo quem interpretatur autore, malam pleriſq; dediſſe opinionem, calumniandiq; anſam ſit uiſus. Sed hic imperitorum interpretum mos eſt. Nos uerò autoris ſenſa ac dignitatem magis, quàm interpretum inſcitiam ſpectemus.

An in nephretico dolore & lapidis aut ueſicæ aut renum curatione, cum ſoluentibus medicamentis, quod nonnulli facere ſolent, ſint admiſcenda uretica, & lapidem frangentia.

ENARRATIO IX.

VOSDAM non dilutæ autoritatis ac famæ medicos animaduerti, in curatione atq; etiam præcautione nephritici morbi, medicamenta ſoluentia languentibus dare, quibus cùm deductionis ad affectum locum gratia, ut ipſi quidem ſentiunt, uretica multa, & lapidem etiam frangentia ſint admixta, ut eadem opera, & aluo deduci noxij humores, & lotium proritari, & comminui calculus poſsit. Quamobrem longas & ex multis compoſitas

poſitas medicamentorum deſcriptiones contexunt, nihil non ſimplicium ingerentes. Medicamentum enim quoddam in id principi cuidam uiro conſcriptum à medico uidi, in quo unà cum agarico, ſcammonio, rhacomate, & cuico, ſemina uretica ferè omnia, & lapidem frangentia confuſa erant, atq; immiſta. Inerāt enim ex ſeminibus dauci, apij, ſmyrnij, aneſi, lithoſpermi, ſaxifragiæ, & quæ frigida maiora uocātur ſemina: ex lapidem comminuentibus non pauca, nempe lapis ſpongiæ, & qui puluis ducis, & liton tripon à medicinam factitantibus in id parantur: iſthæc omnia ex zaccaro liquato excepta in electuarij formam compoſita erant, ex quo laborantem per menſes ſingulos, ad præcautionem ad ſemunciam ſumere iubebat. Quæ ſanè medendi ratio cùm & priſcorum placitis ualde mihi aduerſa eſſet uiſa, ac ideò mihi minus probata, & ægrotis noxiam eſſem arbitratus, facere non potui quin ea de re conſultus non recta reſponderem: eaq; de ſcripto traderem, quæ & ueterum ſententijs maximè congruentia, & morbo aut curando, aut præcauēdo ualde idonea uiſa eſſent. Dico igitur in curando aut præcauendo nephritico morbo: eo præſertim qui à calculo proueniat, medicamenta huiuſmodi nec idonea eſſe, ſed magis profectò noxia: nec ueteribus unquam medicis, ſeu Græcis, ſeu Arabibus, ſeu etiam Latinis uſurpata: illudq; adijcio, præter rationem, contra etiam omnem methodum talia parari medicamēta. Quod nos tum firmis rationibus, tum ueterū ſententijs ſumus oſtenſuri. Curando itaq; nephritico morbo eiuſmodi medicamenta quæ ſuprà diximus, ex ſoluentibus ſimul & urinam cientibus mixta minimè idonea eſſe, ex illo Hippocratis præcepto euidentiſsimum eſſe puto, quo is à tentata fluxione parte quàm

6. Epidemio. textu 2. & 3. longiſsimè auertere, non ad ipſam trahere oportere præcepit. Quamobrem cùm renes eo in affectu multa & oneroſa impacta materia graues (ſiquidem illud item ab eodem autore rectiſsimè dictū eſt in renem dolor grauis) fluxionem ſuſtineant, ab eis quàm longiſsimè auertere, non ad eos trahere humorum molem oportebit, ſi Hippocratis iuſsis ſumus obtemperaturi. At uerò quæ ex talibus conſtant ureticis & urinam cientibus, uehementer attenuando, meatus reſerando, fundendo etiam & ſeroſum ſanguinem ſegregando, tum etiam humorum craſsiciem incidendo, ad partem affectam humorū copiam trahunt: (hiſce autem dotibus prædita eſſe oportere uretica medicamenta exactè Galenus quinti Simplicium, cap. XIII. monſtrauit) non igitur erit eorum uſus aut in curando

Idoneū quid. aut prohibendo morbo idoneus. Idoneum enim id dicitur, quod in curando morbo uice auxilij eſt. Intercedens enim materia quæuis ſummo-

Auxiliū quid uendo morbo commoda auxilium Galeno II. Meth. dicitur. Nam quæ proficit materia, quo tempore iuuat, ea profectò auxilij nomen meruit. Quo fit, ut cùm huiuſmodi medicamenta in nephritico morbo ſeu arcendo ſeu curādo adhibita, humorum copiam ad affectam partem regerant, non ab ea repellant, & in contrarium ducant: fit inquam, ut obſint lædantq; uehementer, non autem proſint: quare nec auxilia dici merebun-

1. Epidemiorum. tur, nec à medicis præſcribi iure poterunt. Siquidem & illud Hippocratis eſt medicos admonētis, ne à ſuo ipſorum officio deſint, Te (inquit) ad hoc

exercето,

exerceto, morbis ut prosis, aut ne quid noceas. Quem locum enarrans Galenus, debere id spectare in primis medicum dixit, ut ægris commodet: sin minus, ut certè ne incommodet. Quamobrem omni sibi cautione atque studio anteuertendum duxit, ut si quando magnum aliquod & insigne ægro auxilium afferret, ante apud se perspiceret, non solùm quantum profuturus eo auxilio esset, sed etiam ne quid læderet. Nec quicquã unquam ita apud se instituisse, quin prius periculum fecisset, ne quid si uotum non obtineret ægrum offenderet. Hæc profectò Galeni eo loco uerba sunt. Constare igitur hac ratione puto talia medicamenta in auxiliorum albo reponenda non esse, atq; ob id noxia censenda. Quod enim exhibitum homini malum affert, ex causis fit morbificis, ut cùm prodest ex sanis: ita statuente XI. Meth. medendi Galeno. Adde quòd Galenus libr. Quos purgare oportet, id maximè in medicamentorum soluentium mistione cauendum duxit, ut commista sibi inuicem medicamenta consentiant, neque ulla in re discrepent. Discrepare autem dixit, non cùm hoc bilim, illud pituitam trahit: (utraq; enim pari modo euacuationem procurant) uerùm si hoc celeriter, illud tardius ab assumptione purgare incipit, Ita nanq; (subdit) inæqualiter euacuatio celebratur, quamuis simul accepta sint. Cùm itaq; Galenus in eodem medicamenti genere discrepantiam admodum uereatur, ne unum celerius, tardius aliud opus suum moliatur: (cùm sint tamen soluentia omnia) quid de eo sit composito medicamento existimaturus, in quo simul & totum corpus per aluum purgantia, & urinam cientia insint? Quæ quæso maior uspiam discrepantia, quàm soluentis simul & urinam prouocantis medicamenti? alterum enim corporis succos totius substantiæ similitudine trahit, & in uenas rapit, indéq; excretoriæ facultatis ui atq; potentia per uentrem educit: alterum non similitudine substantiæ, sed caliditate immodica, & acrimonia quadam, non in uentrem, sed in renes atq; uesicam pertrahit, attenuatis humoribus, fuso secretoq; seroso sanguine. Varijs itaq; tum corpus ijsq; maximè contrarijs motionibus agitatur, soluente medicamento ad profunda corporis: urinam ciente, ad extima humores euocante: Vnde his ambobus humores uehementer affatimq; commouẽtibus, necessum est & magnam in corpore toto perturbationem, & in humoribus attractum, & ad partem affectã illapsum defluxionemq; fieri. Quod pulchrè animaduertens Auicenna, soluens medicamentum in huiusmodi affectu cauendum summopere duxit. Et non est (inquit) semita ad administrandum catharticum: ipsum enim lædit & nocet, per illud quod descendere facit. Neq; in soluendo idem autor ad fortiora quàm sint ea quæ leniendo & lubricando non delectu attrahendo euacuant, progredi audet: siliquam tantum Aegyptiam (quam hodie cassiam fistularem dicimus) ex oleo amygdalarum dulciũ exhibens. Sed nec ipse solùm, uerùm nec Arabum quisquam, non certè Rasius, non Serapio, nón Halyabbas, tale quid præscribere audent. Sed quid Arabas recenseo? An Græcos medicos, à quibus rectè medendi uia ad omnes demanauit, tale quid unquam attentasse legimus? Galenum, Paulum, Aëtium, nunquam soluentibus uretica miscuisse, in nephritico

Ex 5. de Simpli. fa. cap. 17.

Ex 5. de Simpli. fa. cap. 12.

Fen 18. tertij trac. 2. ca. 19.

phritico arcendo dolore scimus: cuius sanè tractandi mali methodum docens Galenus libro de Medicamentis secundum locos x.cap.I. Quæ calculosis auxiliantur, unica tantum facultate indigere, quæ secare & extergere cum manifesta caliditate queant, meritò asseuerauit. Nec in his quæ tam multa ille & luculēta ex Andromacho, Asclepiade, Archigene, in id morbi descripsit medicamenta, discrepantiam hanc cōpositionemq; ex soluentibus cum ureticis uspiam est inuenire: sicuti neq; apud reliquos quos modo citauimus autores. Quorsum hæc? Illud inquam ut intelligamus, medicamenta istiusmodi non solùm salutaria & idonea morbo nephritico esse, sed ne ueteribus quidē, non Punicis autoribus, non Græcis, non deniq; Latinis usurpata: quod secundo loco dicturos nos sub enarrationis initium receperamus.

Superest ut contra rectam methodum talia esse constructa medicamenta (quod postremò dicturos nos polliciti sumus) ostendamus. Quod ut commodè fieri queat, quænam sit eius morbi recta curandi aut præcauendi ratio docendum prius nobis erit. Prius autem præcauendi morbi rationes, quàm eius curandi trademus. Præcautionem hanc pulchrè Paulus & Aëtius præ cæteris persecuti esse mihi uidentur. Arcent (inquit Paulus) creationem calculi primum quidem cibaria non improbi succi & moderata, mox etiam exercitationes, & insolentior leguminum omne genus, frumentaceorumq; usus. Casei item & lactis, quæq; inde parantur obsoniorum: Vini adhæc atri & carniū abundantiæ: & ut semel omnia complectar, omnium quæ crassum generant succum, quæq; admodum calidæ sunt potestatis & acria, hydrogarorum inquam atq; conditorum & id genus aliorum abstinentia. Haud enim hæc modò nondum natos calculos concrescere prohibent, sed iam ortos etiam comminuere aut excernere possunt. Bibant uerò oxymeli adiecto aliquo ex simplicioribus, quæ lotij proritandi uim obtinent, puta adianti, apij, graminis decocto. Quòd si prauorum humorum copia premantur, sanguinis detractione, seu alui deiectione euacuentur. Hæc Pauli de cauendo nephritico morbo ratio, quam paulò fusius Aëtius persecutus fuisse uidetur. Maximi (inquit) ad lapidis generationem præcauendam momenti, moderatus cibus & bonæ concoctiones existunt, satietates enim & cruditates, non solùm exasperant morbum, sed etiam quum non sit, generant. Quare ægros admonere oportet, ut à cœna sæpe uomant, & absinthium assiduè bibant, & per tempus certum conuenienti temperaturæ ipsorum, purgatiuo pharmaco se per uentrem purgent. Cibos autem deligant, è quibus neq; satietates, neq; cruditates contingant: urinam etiam cientibus utantur. Oportet autem (paucis interpositis subdit) ipsam etiam aquam per omnem uictum purissimam esse & percolatam, uinum item tenue, album, urinam ciens. Exercitamentis uerò utendum est mediocribus. Hactenus Aëtius. Non dubium igitur quin in præcauendo morbo renali eo qui à calculo proueniat, & cautissima sit uictus ratione ne calculi generētur utendum: & purgationi, ne succorum uitiosorum redundet in corpore nimietas, assuescendum: post quam, probè à malis humoribus purgato corpore, urinam

Paul. libro 3. cap.45. Aëti. lib.11.cap.6.

urinam cientia sint propinanda, ut præfati autores dixere. Sed in hac ipsa urinam cientium medicamentorum exhibitione, magna esse cautione, & singulari quadam prudentia utendum duco: ne aut nimis crebrò hæc, sed percongrua temporum interualla, nec uehementia aut fortia sumantur: ac proinde Paulus loco suprà citato, de eo nos admonens, pulchrè illud dixisse uidetur, ut ex urinam cientibus simpliciora eligantur: hoc est ea, quæ uehementer proritare lotium non queunt, sed modicè id faciunt quo in censu adianti, apij, & graminis decoctum uoluit esse. Quod itemani-maduertens Alexander Trallianus, ubi multa lapides renum atterentia urinamq; proritantia auxilia descripsisset, ab ijs tamen cauendum sanitatis tempore sapientissimè monuit. Non oportet (ait) his auxilijs infirmus utatur cùm sine dolore est, ne distemperata inueniantur renum loca. Recta profectò & salutaris Alexandri monitio, qui cùm probè perspiceret uretica hæc & urinam cientia, corporis succos sua potentia, quam uehementem sanè atq; acrem habent, fundere, liquare, attenuare, meatusq; infarctos aperire: ueritus nimirum est, ne ab horum crebro usu per bonæ ualetudinis tempus in renes fluxio incumberet: liquatis nimirum, fusis, attractisq; in urinarios meatus corporis succis. Ego profectò calculosos non sanè paucos uidisse me profiteri possum, ab ureticorum usu per secundam ualetudinem, ne à calculo tentarentur præcauentes, in renum inflammationem, ulceraq; incidisse, tandemq; miserè perijsse. Sed hæc de præcautione abundè dicta sint. Illud de curatione, scopos eos medico esse præcipuè obseruandos, qui ab Auicenna in eius morbi curatione exactè enumerantur atq; dispositi sunt. Eius autem uerba quæ ille Fen XVIII. tertij tractatus secundi capite decimooctauo scripsit appingam.

Intentiones quidem quas medici in curatione lapidis intendunt, sunt abscisio materiei eius, & prohibitio generationis ipsius, cum abscisione causæ, & rectificatio eius, Deinde mundificatio & comminutio ipsius, & fractio eius, & compresio ipsius, & eradicatio eius ex suo suspensorio cum medicinis quæ illud efficiunt: deinde eius extractio, & subtiliatio in ipso, & ordine eius: & illud completur cum medicinis prouocatiuis, aut cum foris admotis. Deinde est regimen sedans illud quod sequitur de doloribus, & cætera quæ sequuntur.

Ex hac uerborum serie colligere est, hos esse in curatione scopos habendos, ut primum mollientibus aluum medicamentis, & leniter soluentibus corporis excrementa ducantur. Nam à uehementibus deiectorijs abstinendum idem autor eodem loco hortatur: quòd commodè fiet tum lenibus clysterijs, tum lenientibus pharmacis, quales siliqua Aegyptia, mel Aëreum, Resina terebinthina, prunorũ, mixorũ & passularum cum Glycyrrhizæ radice decoctum, & huiusmodi talium habentur, liberato ab excrementis corpore, uel alui ductione, uel (quod præstantißimum est) uomitu, doloris sedationi per fotus, linitiones, cataplasmata, insessus, & anodyna etiam interdum assumpta, si dolor urgeat intendendũ. Tum uerò lapidis attritioni, & arenularum excretioni atq; urinæ proritationi, per ea quæ commodè præstare id possunt intendendum: tutò enim tum *Explicatio loci Auicennæ.*

dari hæc possunt, sed seorsim: hoc est, soluentibus non admixta: nunquam enim lapides atterentia & uehementer urinam cientia, soluentibus medicamentis admixta fuisse ab ullo autore legimus, ut eorum præscripta legentibus euidentissimum fieri potest. Nec tamen cùm id dico, ita accipi uelim, quasi in medicamentorum compositionibus quæ ad soluendam humorum prauitatem, eo in morbo exhibētur admisceri ea non debeant, quæ modicè medicamenti uim ad affectam partem deducant, qualia sunt Glycyrrhizæ aut adianti decoctum, & huius generis multa. Nam Auicenna casiam fistularem ex oleo amygdalino & succo uiscoso, qui sit à succis diureticis propinandam censet: per succum uiscosum (ut arbitror) infusa uel decocta diureticorum intelligens, quod medicinam factitantes imitari solent, ex decocto adianti, graminis, glycyrrhizæ & similium soluentia medicamenta excipientes, ac propinantes: sed si quis ea cum fortiter urinam cientibus admisceat, magnum profectò ægris incommodum sit allaturus. Quamobrem cùm ex ureticorum fortium cum soluentibus medicamentis admixtione, si ex eorum albo soluentia fuerint, quæ attrahendo & delectu euacuāt, magna humorum agitatio magnus ad partem affectam delapsus fiat, indeq́ maior affectæ parti imbecillitas sequatur, constat profectò amethodicam & præter rationem factam esse talium medicamentorum constructionem, eorumq́ usum multò periculosissimum esse. Nec est quod quisquam sententiam hanc meam Aëtij præscripto quodam euertere se posse confidat, qui in antidoto Iuliani Diaconi, ad calculosos agaricum, castorio, acoro, ammio, casiæ ligneæ scilicet, amomo, saxiphago, capparis cortici, radici panacis, calaminthæ, serpillo, petroselino coaguloq́ leporis ex melle miscuerit. Nam nec agaricus ex uehementer soluentibus est, nec in tantula dosi quanta in uniuerso antidoto constat, (uncia enim tantum illius in antidoto apponitur) magnam uacuationem moliri potest, & magis profectò ut apperiens & deobstruens, quàm ut soluens & agitans in antidoto admiscetur, ut ex ipsius serie intueri licet. Nos itaq; ei quam suprà attulimus methodo insistentes, calculosos rectis præsidijs, non nocituris feliciter curamus, nec deiectorijs uehementioribus urinamq́ cientibus proritemus.

Lib.11.cap.12.

De melancholico temperamento & habitu, ex Galeni sententia: cur & Melancholici ab Aristotele ingeniosi sint dicti: & ingeniosum esse proprie quid sit. Et an in reliquis hominum temperamentis uti in Melancholico ingeniosos sit inuenire.

ENARRATIO X.

De Melancholico corporis temperamento atq; habitu, cùm in meis ad Galenum commentarijs, quos in libros de Morbis & symptomatis dudum antea edideram, tractaturum me in ijs quos parabam Enarrationū medicinalium libris essem bona fide pollicitus, fidei meæ deesse omnino nolui: ut si qua in re lectorem iuuare rei abstrusioris, nec satis adhuc exploratæ, narrat

narratione possem, id illi per me fraudi ne esset. Itaq; cùm à melancholico temperamento iam magna eaq; admirabilia promanare ex Platone, Aristotele, Galenoq; omnis Philosophiæ principibus didicissem: nec satis quale illud temperamentum Galeno uideretur, qualiq; corporis habitu eo temperamento prædit essent, exploratum haberem: uolui sanè de Galeni sententia, isthæc exprimere, & ad communem hominum utilitatem (si quibus fortè mea hæc magnis laboribus meditata usui esse poßint) in lucem dare. Exordiemur autem ab eo principio quod omnibus ex æquo tum philosophis, tum medicis receptum est: nempe, Animalium corpora ex calidi, frigidi, sicci, humidiq; mixtura constare: quod ipsum Hippocrates, & Galenus libro de Elementis, atq; temperamentis prodidere. Ex hac autem qualitatum elementarium mixtura, nouem consici temperaturarū genera. & idipsum quoq; à Galeno proditum est, atq; inter hæc unam exactè mediam quam temperatam uocant: reliquas à uincente appellationem sortitas, ut sit quædam calida tantum, frigida alia, humida, aut sicca: & per coniugationem calida & humida quædam sit, calida & sicca alia, frigida item & humida, frigida & sicca. Hæc in uniuersum temperamentorum genera atque differentiæ, quibus inter se distare corpora proditum est. Quæ calido & humido temperamento constant animalia, ea quidem & sanguine copiosiore, & quadrato magis corpore ac musculoso, probeq; compacto: molli tamen, & fœlicibus naturæ functionibus conspicua dotataq; cernuntur. quòd nimirum calido & humido præcipuis uitæ nostræ adminiculis abundent: si quidem calidum & humidum uitæ nostræ principia esse Aristoteli atque Galeno dicuntur. Quæ uerò calido & sicco temperamento prædita sunt, ea quidem sicciora euadunt, gracilioraq;: multo quidem sed feruenti, acri, tenuiq; sanguine cui multa bilis sit admixta abundant: unde est illud Celsi, In craßioribus caro, in tenuioribus sanguis magis abundat: hirsuta demum, calida, & dura, pinguedineq; priuata corpora habent, & in iram prona feruntur, laboribus & citatis motionibus ualdè idonea. At uerò frigida & humida temperies, glabrum efficit corpus, album, molle, crassum, deses, nec ita obeundis actionibus aptum. Sequitur extrema omnium, eaq; principijs uitæ aduersa, frigida & sicca temperies, qua qui præditi sunt, natura durum ac tenue, glabrumq; corpus habent, tangentibus quidem frigidum, sed modica per carnes pinguedine interlitum. Vbi uerò calida & sicca temperatura, labente & inclinata ætate in frigidum & siccum labitur habitum: tunc hi graciles fiunt, & duri, atque atra bilis in eis dominatur. & ob id nigri simul & hirsuti euadunt: atq; hi magna ex parte uenis tumidi apparent, uel Aristotelis testimonio x x x. Problematū, problemate 1. Verùm num hi sint quos uerè melancholicos dicimus, quosq; ingeniosos esse tum Plato, tum Aristoteles affirmarunt: id sanè est quod à nobis hic de Galeni mente explicandum assumitur. Sed unde tantæ explicandæ rei initia ducemus? aut quæ fulcimenta tantæ extruendæ moli subijciemus? Ab omnium certè bonorū in medicina autore & duce Galeno: qui non solùm ad fundamenta iacienda, sed & ad omnem substructionem erigendam

Aristo. lib. de Longi. et breuit. uitæ. ca. 2. Gal. 1. Apho. cōmen. 15. & pluries alibi.

Plato tum in Theæteto de scientia: tum in Phædro de pulchro. Aristotel. 30. Problematū. proble. 1.

dam copiosam nobis materiem præbebit. Duo itaque mihi penitius hæc contemplanti, Galenus melancholicorum genera cùm secundo de Temperamentis libro, tum in Arte medicinali, constituere uidetur: si quis ea quæ illis locis dicuntur rectè perpendat, nec obliquè interpretetur. Eos

2. de Têper. enim reprehendens Galenus, qui non rectè ab una quapiam particula de totius corporis temperie iudicabant, uarijs docet exemplis, neque ab una quapiam parte, neque ab excrementis in toto redundantibus, de uniuersi corporis temperatura iudicium ferri debere: cùm aliud sæpenumero excrementa in toto redundantia iudicent, aliud ipsa membrorum substan-

5. & 6. de Sanit. tuen. tia. Siquidem senes natura sicci cùm sint, excrementis humidi habentur: perinde ac melancholici, qui natura sicci cùm sint, ab excrementis tamen pituitosi dicuntur. Neque si cuiuspiam animantis cutis sicca sit, confestim uniuersum animantis corpus tale censeri debere, ut in ostreis, & testaceis, & malacostratis uocatis, hoc est quæ molli testa teguntur idem docet. Ostrearum enim cutis siccissima, totum corpus humidissimum est: ueluti etiam marinæ locustę, gammari, & cancri, cutem quidem siccissimam, reliquum omne corpus humidissimum habent, & succi mollisque carnis plenum. Ex ipso itaque totius habitu iudicare, non ex partibus oportet, aut

Duo apud Galenũ melancholicorũ temperamentorũ genera. excrementis. Vnum porrò melancholicorum genus Galenus facit, quod quidem ab initio frigidum siccumque esse uult, non uti que ex permutatione. Aliud quod ex habitus mutatione tale fit effectum. Quod in priore ordine fuerit, ab excrementis pituitosum nec uerè melancholicum esse censendum contendit Galenus. Quod in secundo uerò ordine positum sit, hoc est ex permutatione melancholicum effectum, id uerè melancholicũ esse statuit. Eius ipsissima uerba, quæ de hac re sub finem secundi de Temperamentis scripsit appingam.

Non est (inquit) quod opinentur, tanquam corpus siccum est, itidem excrementum quoque siccum esse. Etenim si quis ab initio sicciore frigidioreque temperamento statim fuit, is non melancholicus est, sed utique ab excrementis pituitosus. Quòd si ex habitus mutatione frigidus siccusque est redditus, necessariò hic talis iam etiam melancholicus est. Verbi gratia: Si quis ante calidus & siccus ex sanguine urendo plurimam generauit atram bilem. Est enim is præter quàm quod siccus est & frigidus, protinus etiam melancholicus. Sin à principio frigidus & siccus fuit: habitus quidem corporis eius albus, mollis, depilis, uenis articulisque parum expressis, gracilis & tangẽti frigidus, animus uerò minimè audax & timens, & tristis, non tamen excrementa huic melancholica sunt.

Loci Galeni explicatio. Ex hac docta Galeni serie uidere est, & duo ipsum fecisse melancholicorum genera, & quali habitu sint, quos ille uerè melancholicos existimarit, conceptis ipse uerbis expressit. Non enim eos qui ab initio sicciore frigidioreque sint natura, confestim melancholicos esse dicendos censuit: sed eos magis, qui ex habitus mutatione, nempe calidi & sicci in frigidum & siccum sint deducti, & ex sanguine urendo plurimam genuerint atram

2. de Têper. ad finem. bilim: hos inquam uerè melancholicos Galenus existimat: cùm eodem ipso autore melancholica temperamenta ex sanguinis adustione fiant.

Fiunt

Fiunt (inquit) melancholica temperamenta, ex sanguinis adustione. Eos autem qui statim ab initio siccius frigidiusq́ temperamentum nacti sunt, habitu uerò corporis albi, molles, depiles, uenis articulisq́ parum expressis, gracilesq́ & frigidi apparent, cæterùm animo minimè audaces, sed timentes & tristes cernuntur: hos inquam melancholica excrementa non habere, nec uerè melancholicos esse habendos iure censet. & si quadantenus melancholici sunt quà frigido siccoq́ temperamento constant: & timidi, tristes, pusillanimi cernuntur: Illos uerè melancholicos censendos affirmat, qui ex calidi & sicci temperamenti in frigidum & siccum permutatione ætatis decursu tales effecti sint, multamq́ atram bilim collegerint: quos quidem ipsos non habitu corporis albos, molles, glabros, uenis articulisq́ parū expressis, neq; item animo timidos, tristesq́ (quales prioris generis melancholici erant) est prorsus uidere: sed quod ad corporis quidem habitum attinet graciles, duros, nigros, & hirsutos, audaces item & magnanimos, quanquam subtristes semper ob atræ bilis uigentis exuperantiam uideantur. Mentiar ni Galenum afferam testem: is in arte medicinali cap. LIX. hæc duo melancholicorum genera suis coloribus pinxisse uidetur, signa frigidæ & siccæ temperaturæ tradens.

Si (inquit) frigiditas unà cum siccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue, & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum, pinguedo tamen ipsis, etsi graciles sint, per carnes dispersa. Capilli autem, & color, frigiditatis modum ac proportionem sequuntur. Vbi uerò calida & sicca temperatura in tempore decrementi in frigidum & siccum labitur habitum, tunc hi graciles fiunt & duri, atq; atra bilis in eis dominatur, & ob id nigri simul & hirsuti euadunt.

An non hac serie conceptis etiam uerbis duo melancholicorum genera expressisse Galenus, & quali quodq; eorum habitu sit designasse uidetur? Constans igitur maneat illud, eos qui ab initio frigidi & sicci euaserunt, habitu uerò corporis molles, albi, glabriq́ sint, ab excrementis quidem pituitosos, sed non prorsus ac uerè melancholicos esse. sic enim affirmat Galenus: Si quis (inquit) ab initio ficciore frigidioreq́ tempe- *2. de Tēper. ad finem.* ramento statim fuit, is non melancholicus est, sed utiq; ab excrementis pituitosus. Illos uerò qui ex habitus mutatione tales, hoc est frigidi siccíq; sunt redditi, hos inquam iam melancholicos esse. Quòd antea, calidus & siccus cùm esset, exustioni parato sanguine plurimam generauit atram bilem. Est enim is (inquit Galenus) præterquàm quod siccus est *Vbi suprà.* & frigidus, protinus etiam melancholicus. Huius generis homines uel in studijs philosophiæ, uel in Republica administranda, uel in carmine pangendo, uel in artibus exercendis plurimùm ingenio ualere, & ingenij claritate pollere, Aristoteles in problematis affirmauit. Quod sanè de postremo hoc melancholicorum temperamento illum astruxisse dubium *30. Problema tum, probl. 1.* non est. Nam qui in primo ordine à nobis ex Galeni sentētia positi sunt, ij sanè tantum abest ut ingenio ualeant, & in præclaris actionibus obeundis sese præclarè gerant, ut ad eas ueluti torpentes ineptissimi habeantur, quod paulò pòst sumus ostēsuri. Sed cur literatos, & qui ingenio clarue-

runt melancholicos omnes fuisse, Aristoteles astruat, quales Herculem, Aiacem, Bellerophontem, Lysandrum, Empedoclem, Socratem, atque Platonem extitisse idem affirmat: non sic profectò exposita ratio est, cùm contrarium potius ex huiusmodi temperamento, in quo plurima redundet atra bilis accidere iure debeat: aciem nimirum ingenij crassicie sua infuscante hebetanteq; atra bili: uel si paulò acrior ac feruentior fiat, ingenium peruertente: siquidem ea concitatius acta, furorem mentisq; alienationem facere (si sursum in caput feratur) solet: interdum etiam comitialem. Si enim in corpus, Epileptici: si uerò in mentem irrepserit, Melancholici fiunt, uti Hippocrates sexto Epidemiorum ad finem, & Galenus III. de Locis aff. cap. VI. affirmarunt. Quomodo igitur melancholicos ingenio ualere dicemus, si ea mentis amotionem furoremq; facit? Id autem ut pleniore tractatione discutiamus: in primis quid melancholia sit, & quid ab atra bile differat perpendendum: tum quid utraq; in nobis efficiat, quid præstet, & id quoq; proferendũ. Demum quid ingenio pollere, & ingenium ipsum quid sit, non minus certè explicandum erit. Quibus pro uirium nostrarum tenuitate prælibatis, docere Deo iuuante atq; monstrante pergemus, quibus ex causis literarum studijs addicti melancholici sint, uel fiant: curq; melancholici ingeniosi, & qui horum tales sint, qui minus: & quo pacto atra uocata bilis ingeniosos efficiat.

Melancholia quid: 2. de Facult. nat. & lib de atra bile. Ex 4. de Vsu partiũ. cap. 3. & 2. de Facult. natur.

Melancholia igitur est sanguinis ueluti fæx, parsq; illius terrea & densa, ex crassiore alimenti parte genita: hunc succum melancholicum Galenus ubiq; uocat. Quemadmodum enim ex uino recens ab uuis expresso, & feruore alterascente, ex eo quem in se habet calore duo excremẽtorum genera proueniunt, alterum leuius magisq; aëreum, alterum grauius ac terreum magis, quorum illud florem, hoc fæcem nominant: sic sanè secundum hanc exempli similitudinem intelligendum distributum à uentre ad hepar χυλὸν, hoc est succum, à uisceris caliditate, uelut uinum ipsum musteum, feruere, concoqui, alterari, ad sanguinis utilis & benigni generationem. In hac autem ebullitione, hanc quidem eius superfluitatum subsidere, quantacunq; est lutosa & crassa: hanc autem quæ est subtilis, & leuis, uelut spumam quandam supernatare sanguini. Horum igitur alteri, si flauam bilem, alteri nigram assimiles (inquit Galenus) minimè pecces. Differt autem ab atra uocata bile, quoniam melancholicus succus actione naturæ fit chylum immutantis, & in sanis inuenitur: atra uerò bilis, & præter naturam est omnis, ob idq; morbosa, & nusquam sano degente corpore inueniri potest.

Vbi suprà immediatè.

2. de Facult. natur.

Non eandem (inquit Galenus) habent hi succi speciem, cùm animans naturæ opera regitur, qualem cùm præter naturam se habet sæpe exhibent. Quippe quæ flaua est, efficitur uitellina, ita enim nominant, quoniam ouorum uitellis tum colore, tum crassitudine fit adsimilis. Rursus nigra longè malignior ea quoq;, quàm quæ naturalis est, redditur. Nomen tamen tali succo nullum est inditum: nisi quod aliqui uel radentem eum, uel acidum appellarunt: quoniam scilicet acris in morem aceti sit, & corpus animalis radit: etiam terram si supra eam sit effusus quandamq;

cum

cum bullis ueluti fermentationem ebullitionemq́ excitat. ubi ſcilicet ad ſcititia, putredo nigro illi ſucco naturaliter ſe habenti acceſsit: mihiq́ uidentur ueterum medicorum pleriq́ id quod è tali ſucco naturaliter ſe habet, quod & infra deijcitur, & ſæpe ſupra fluitat, atrum, uocare ſuccum, non atram bilem. Quod uerò ex uſtione quapiam ac putreſcentia, in acidam migrauit qualitatem, id atram nuncupare bilem.

Ex his Galeni uerbis quò melancholicus uocatus humor (qui & ipſe melancholia naturalis eſt) ab atra uocata bile differat, perſpicuum euadit. Poſtrema hæc, uſtione quadam & putreſcentia fit: ille actione naturæ. Sed quonam pacto uſtione atra bilis gignatur explicat memorato loco Galenus. Quòd non naturalis caloris acrimoniam ſibi adiiciſcat, ac ueluti cinis quidam fiat. Nec ſolùm ater humor ſecundum naturam genitus, uſtione in hanc degenerare poteſt: ſed & bilis ipſa tum flaua, tum uitellina, quin & ſanguis etiam ater & craſſus uſtione in atram conuerti bilem poteſt.

Maior de pituita quæſtio eſt: aſſerente utiq́ Auicenna atram bilem ex ea per incinerationem gigni poſſe, cùm nuſpiam tamen ea de re quicquam à Galeno ſit proditum: qui ſi fieri id poſſe arbitratus eſſet, id profectò prætermiſſurus non fuiſſet: præſertim eo in libro qui de atra bile inſcribitur. Quin & Moſes in ſuis Aphoriſmis pituitam in atram bilem tranſire nullo pacto poſſe, etiam ſi calor adeo fortis inſit ut urat, de Galeni ſententia in commentario ad librum de ſpiritibus ſcripſit. Quanquam uerò commentarium illud nuſquam habeatur, eam tamen Galeni fuiſſe ſententiam ex eo conijci facilè poteſt, quòd idem 11. Præſagiorum, de pituita exaſſata in pectore loquens, fieri ex ea ſputum album, tenax & rotundum, non nigrum affirmauit. Adde quòd cùm plurimum pituita ab atra bile & colore & ſubſtantia diſtet, magnas uariasq́ fieri ea in tranſmutatione alterationes, tum in colore, tum in ſubſtantia pituitæ oporteret: uti enim bilis in atram bilem degenerans per uarias atque multas id nanciſcitur tranſmutationes, ut primùm in uitellinam, deinde in porraceam, mox in æruginoſam tranſire ipſam priuſquam in atrum colorem, atramq́ bilem degeneret oporteat, ſic ſanè & pituitam in uarios gradus uariasq́ ſubſtantias permutari opus eſſet, ſi in atram bilem degeneratura eſſet. At uerò ubi mutatus iam eſſet albus illius color, non iam profectò pituita amplius, ſed alius quiſpiam humor dicenda eſſet. Quin nec ipſa reuera unquam, & ſi maximè uel per aſſationem, uel congelationem craſſeſcat, à ſua ipſius natura & forma degenerat, quin ſemper pituita & ſit & dicatur: ac proinde Galenus libro de Tumoribus præter naturam, ſcirrhos à craſſa & tenaci pituita factos, ab ijs diſiunxit qui à ſucco melancholico fiunt: quaſi ſentire id uoluiſſe ſit uiſus, à pituita quantumuis craſſa, ſcirrhos melancholicos nunquam fieri: ſed ſui generis, hoc eſt pituitoſos ſcirrhos. Sed quoniam rem hanc totam fuſiſsimè Manardus epiſtola quadam perſecutus eſt, in ea diutius nobis immorandum non erit, & ad propoſitum redeundum.

Fen 1. primi. doct. 5. cap. 1.

An pituita in atram bilem uerti poſsit.

com. 46.

Lib. 9. Epiſtolarum. epiſtolæ 2.

Diximus & de melancholico ſucco, & de atra bile quæ dicenda erant.

Quid uerò utraque in nobis efficiat, nunc dicendum. Melancholicus ille succus ui naturæ ex crassiore alimenti parte genitus id præstat, ut sanguini permistus solidiora nostri corporis membra, qualia ossa sunt, alat: tum ut sanguinem ipsum crassicie sua densando, quasi restinguat & roboret, firmioremq́ faciat. Altera uerò illius portio, qua sanguis ad eos usus non eguit, in lienem trāsfunditur, eius uisceris natiua facultate humorem eum

Gal. 4. de Vsu part. & 2. de Facult. natur. Auicē. Fen 1. primi. doc. 5. cap. 1.

trahente. Quæ docta tum Galeni tum Auicennæ sententia fuit. Atra uerò bilis præter naturam ex assatione genita, innumeros, eosq́ exitiales morbos creare solet: elephantes, cancros, scirrhos, mentis concitationem, furorem, melancholiam, & amentiam. Putrens uerò quartanas & mala ulcera gignere solet. Quæcunq́ certè atra bilis adustione nascitur, iudicio & sapientiæ nocet: ardens enim accensusq́ humor, concitatos furentesq́

Mania, seu Furor.

facit, quod uitium Græci μανίαν, nos furorem dicimus. Vbi uerò tenuioribus clarioribusq́ illius partibus resolutis, extingui iam incipit ac ueluti

Stoliditas, seu Fatuitas.

incinerari, sola restante fuligine tetra, stolidos reddit & stupidos: quem habitum fatuitatem, amentiam & uecordiam appellare solemus.

Ingeniū unde dictum.

Nunc uerò quod polliciti sumus, quid Ingenium sit, & quid ingenio ualere, dicamus. Porrò à gignēdo ingenium peritiores dici uolunt, quòd aliquid ex se perpetuò proferat atq́ gignat, & naturam propriè significat cuiq́ ingenitam: uti apud Terentium, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi: id est, cum hominibus eius naturæ. Et apud Vergilium, Nunc locus aruorum ingenijs, quæ robora cuiq́, Quis color. Est &

Ingeniū quid.

Ingenium uis intelligendi naturalis qua ex nobis ipsis inuenimus, quæ ab alijs non didicimus: Vnde Præclara ingenia, & Obtusa ingenia dici-

Ingeniosi homines qui.

mus, hoc est, acuta, & rudia: & homines ingeniosos eos qui natiuam uim ad unum aliquid agendum & inueniendum accommodatam habent. Ingenium certè naturalem sapientiam esse diffinit libro de Proprietate sermonis Nonius Marcellus, & meritò quidem: Nam qui ex se nullo monstrante ea promit, quæ ad præclarè agendum arduaq́ intelligendum sint accommodata, sapientem omnino eum qui talia præstare possit esse oportet: non enim doctrina parta sapientia, sed ingenita id facit, ac proinde rerum disciplinarumq́ inuentores, & sapientissimos fuisse omnes, &

Ingenio pollere quid.

excellenti ingenio oportuit: id nanq́ est Ingenio pollere, Ingenio niti, atq́ excellere, uim habere mentis insitam quandam adeò excellentem atq́ præclaram, ut ex sese inuenire omnia queat, abstrusa sine labore intelligere, implicata facilè explicare, uerum eruere, falsum discernere, quid consequens, quid repugnans, quid consentiens, dignoscere, adhæc media inuenire, quibus optatum consequaris finem: hæc sanè ingenij opera sunt.

Lib. Posteriorū 1. cap. 27.

Hanc uim Aristoteles, Solertiam uocare solet: quam qui exactiorem habuerit, is magis ingenio ualere dicendus erit.

30. Problematū, problē. 1.

Sed iam quod sequitur, quodq́ nos effecturos recepimus exequamur: doceamusq́ cur (quod uoluit Aristoteles) philosophiæ studijs addicti melancholici sint uel fiant: & cur melancholici ingeniosi sint, & qui horum tales: curq́ atra bilis ingeniosos faciat. Melancholicos esse qui in studijs excellentes sint, non Aristotelis solùm autoritate, sed & experien-

tia

tia constat. Cur id fiat, etsi quadantenus est ab Aristotele explicatum, plenè tamen ab eo traditum non uidetur, qui obscurè magis quàm dilucidè rem totam in Problematis explicasse uidetur. Huius porrò euentus Marsilius Ficinus hominum suæ ætatis longè doctissimus, triplicem assignat causam, Cœlestem, Naturalem, Humanam. In Mercurium & Saturnum frigidos melancholicosq́ꝫ Planetas, & studiorum patronos, ac ueluti tutelares quosdam deos cœlestem causam reijcit. Quoniam Mercurius, ut doctrinas inuestigemus nos inuitet: Saturnus, ut in doctrinis indagandis persistamus, inuentasq́ꝫ seruemus efficiat: nosq́ꝫ suæ amborum naturæ participes influxu suo reddant: ob id melancholicos esse qui seriam ac plenam studijs nauent operam. Sed (quod pace tanti uiri dictum uolo) in eo falli plurimum Ficinus mihi uidetur, qui delirantium Astrologorum more temperamenta astris tribuat, uimq́ꝫ arcanam quandam studia iuuandi ac promouendi, in ijsq́ꝫ persistendi Mercurio atque Saturno adscribat. Quod si ita est, sapientissimos quosq́ꝫ uiros & rerum scientissimos non Iouiales (ut ipsi loquuntur astrologi) non Solares illos, sed Saturnios aut Mercuriales esse oportebit, contrà quàm exploratum experientia habeamus. Multi enim ab omni æuo fuerunt, qui nihil quicquam cum Mercurio aut Saturno commune habentes, sed cum Ioue potius aut Sole (si modò quicquam ab his dimanare in hominum mentes possit, quod eos ad studia, quemadmodum Astrologi isti uolunt, promouere excitareq́ꝫ possit) in magnos & præclaros uiros euaserunt. Qui enim pulchro quadratoq́ꝫ corpore, suaui & placido colore, optimoq́ꝫ habitu & benè carnoso constant, hos Iouiales Solaresq́ꝫ esse Astronomi censent. At ex istiusmodi hominibus plerosq́ꝫ est uidere & magno atq́ꝫ excellenti ingenio præditos, & ad maxima quæq́ꝫ obeunda fœliciterq́ꝫ gerenda natos: quales & olim multos extitisse, & nunc quoq́ꝫ esse perspicuum est. Adde quòd nullis probari rationibus, nulla demonstrationis fide constare possit, à Saturno altitudinem mentis, profunditatem consilij, inuestigationem rerum abstrusarum, contemplationis amorem infundi: quod cùm nulla certa asseueratione constituere id astronomi possint, desinant Musarum sacrosancta mysteria in Saturnũ Mercuriumq́ꝫ regerere: sed illud potius arbitrentur (quod experientia duce atq́ꝫ magistra uel inuiti fateri cogentur) sibi unumquenq́ꝫ qui modò se totum studijs addixerit, insanoq́ꝫ amore discendi flagrarit, & Saturnũ fieri & Mercurium. Veritatis amanti, & rerum magnarum auido, hæc inesse oportere Galenus iure existimauit. Naturam in primis perspicacem, qua promptè quiduis assequatur: in optimis disciplinis uel à teneris rectam institutionem, Excellentium præceptorum quibus sedulam operam nauet, copiam: ut laboris præterea sit patientissimus, nihilq́ꝫ uel die uel noctu præter disciplinas meditetur, ut ueritatem auidè expetat, eiq́ꝫ totus incumbat: ut methodum nanciscatur, qua uerùm à falso discernere queat: ut demum ademptam methodum in usum deducat, nauiterq́ꝫ exerceat. Si cui isthæc diuino fauore adfuerint, nõ is profectò Mercurium Saturnumúe, ut sapiens fiat, requiret. Sed de his hactenus. Naturalis porrò ea ratio

Lib. de Triplici uita. 1. capite 4.

Ficinus notatur.

Lib. de constit. artis. & 2. de Facult. natur.

N 2 est:

eſt: quòd ardua meditantem neceſſe omnino ſit, animum ab externis ſeceſſibus ad internos reuocare ſeceſſus: hoc eſt, à circumferentia in centrum. Ad centrum uerò è circumferentia colligi figiq;, centro terræ maximè proprium eſſe uidetur, cui atram bilim proportione quadam reſpondere, naturæ ſcientiſsimi uolunt. Igitur atra bilis animum, ut ſe & colligat in unum & ſiſtat in uno, quo ad ueritatem meditando ſit adeptus, ſanè prouocat. Sed hæc ratio tota magis analogia quadam & recta comparatione atq; ſimilitudine, quàm proprietate conſtat. Propior illa & uerior quæ ab effectis ducitur, hoc eſt, ab his quæ in nobis ab ſtudijs proueniunt: quam ego maximè naturalem duco. Crebra mentis in ſtudijs agitatione & motu cerebrum immodicè exiccari neceſſarium omnino eſt; eo autem natiuo humore deſtituto (quod ſanè ingeniti in nobis caloris pabulum eſſe ſolet) imminui quoq; natiuum calorem ferèq; extingui conſequens eſt. Exiccataq; cerebri natura atq; refrigerata, in melancholicam tranſire qualitatem neceſſe habet. Quin ob aſsiduum contemplandi & inquirendi ſtudium, quo uehementer animales ſpiritus commoueri oportet, magnam in illis fieri reſolutionem conſpicimus, à qua ſanè ſpirituum diſſolutione nimium ſtudijs addictos palleſcere, imbecilloſq; fieri uidemus. Quamobrem cùm tenuioribus purioribuſq; ſanguinis clari partibus ſæpe conſumptis, reliquus qui ſupereſt ſanguis neceſſariò denſus, frigidus, ater, ſiccuſq; reddatur: efficitur profectò, ut totus in atrabilarium quaſi degeneret. Ad quod item facit, quòd contemplationi prorſus intenta natura, totaq; in caput rapta, reliquum omne corpus internaq; uiſcera maximè (hepar inquam & uentriculum) deſtituat, quin & externos ſæpe etiam ſenſus: unde eſt illud Ariſtotelis, Intentos fortibus imaginationibus delata ſub oculos non uidere. Quod cùm ſit, & ciborum concoctionem malè procedere, & ſanguinem deteriorem gigni, in craſſumq; ac ſiccum degenerare eſt prorſus neceſſe. Adde quòd cùm in altiſsimo illo otio longaq; quiete, nec membra motu concaleſcere, nec ſuperflua excerni, neq; halituoſa & craſſa diſcuti, neq; glutinoſa attenuari queant, (quæ omnia congrua adhibita exercitatio motuſq; corporis, uel autore Galeno, præſtant) efficitur ut infuſcari ſanguinem totum, tetro halitu oporteat. unde & habitus corporis melancholicus, & mœſtus ſpiritus reddatur: quod ijs maximè accidit, qui ſeſe totos philoſophiæ ſtudijs inuoluunt, neque ullum ſibi tempus ab ſtudijs uacuum ad corporis curam relinquunt: mentem utiq; à corpore rebuſq; corporeis ſeuocantes, incorporeiſq; applicantes. Hinc ſemianimes ipſos ac planè ſtudijs enectos ſæpe uideas. Quod intuens Diuinus in Timæo Plato dixit, animum ſæpiſsimè & intentiſsimè contemplantem, alimentis eiuſmodi adeò adoleſcere potentemq; fieri, ut corpus ſuum ſupra quàm natura ipſius patiatur exuperet, ipſumq; intenta ſæpe & uehementi agitationi uel deſerere, uel nonnunquam etiam quaſi diſſoluere uideatur.

3. de Sanitate tuenda.

Cur ſtudijs Philoſophiæq; dediti melancholici ſint, aut ſtudio tales euadant, explicatum abundè arbitror. Cur uerò melancholici ingenioſi, & qui horum tales ſint, qui minimè, & cur atra bilis ingenioſos faciat, accur

Cur melicholici ingeniosi

30 Problematum sectione, problem. 1.

Vbi suprà in medi. te.

accuratiore nunc contemplatione expromendum. Melancholicos ui intelligendi indagandiq́ præcipuè pollere, & ad præclara obeunda munia ualere plurimùm Aristoteles testatum reliquit. Habent enim melancholici præ cæteris naturalem quandam uim ad unum aliquid agendum & inuestigandum accommodatam, quod ingeniosum esse suprà diximus. Vnde illud rectisimè dixisse Aristoteles est uisus, Homines qui in studijs philosophiæ, uel in artibus exercendis, aut republica administranda ingenio claruerint melancholicos omnes fuisse. Quod dictũ non de omnibus melancholicis indistinctè accipi debet: sunt enim eorum quidam, (ut suprà etiam annotauimus) qui non ingenio clari & solertes, sed stupidi magis & obtusi sint habendi: ac proinde Aristoteles.

Vbi suprà.

Quibus (inquit) multa & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt & ignaui: in quibus permulta & calida, hi perciti, ingeniosi, amantes, propensi ad omnem excandescentiam, & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. At quibus (subdit) minus ille calor remissus ad mediocritatem sit, ij prorsus melancholici quidem, sed longè prudentiores: & quanquam aliqua in parte minus excedant, multis tamen in rebus cæteris sunt omnibus præstantiores: alij in studijs literarum, alij in artibus, alij in republica.

Ex hac porrò Aristotelis assertione constat, duo ipsum melancholicorum constituisse genera: alterum eorum in quibus multa, sed frigida, redundet bilis atra, non calfacta, non calore fota, aut claro sanguine bilisq́ attenuata & illustrata: & hoc habitu homines, non ingeniosos quidem, sed contrà stolidos & ignauos esse, uerè affirmauit. Alterum genus in quo multa, sed calida, insit bilis atra, quo temperamento præditi qui sunt, ingeniosos eos, hoc est solertes, & ad quiduis inueniendum aptos, amasios, & ad excandescentiam pronos, tum etiam prudentes excellentesq́ uult esse. Quod & diuinus Plato in Theæteto, qui de scientia inscribitur, ante Aristotelem astruxisse uidetur, Ingeniosos (inquiens) plurimùm concitatos, furiososq́ esse solere. Et Democriti rursus opinione testatum, qui nullos uiros ingenio magnos, præter illos qui furore quodam perciti sint, esse unquam posse affirmauit. Et in Phædro probasse Plato uidetur: Poëticas fores (inquiens) frustra absq́ furore pulsari: etsi eo loci de diuino furore locutum fuisse uerisimile sit. Hoc se furore percitum & diuino afflatu inspiratum ad ueritatis studia persequenda, & uulgi famam fortiter contemnendam fuisse profitetur Galenus Meth. septimo. Itaq́ cùm tam multi, ijq́ excellentes uiri melancholico temperamento præditi, & furore hoc diuino perciti floruerint, inuestiganda nobis eius rei causa est. Atra igitur bilis, quæ in nobis naturæ actione gignitur, ea sola, sed probè tamen (ut postea dicetur) attemperata, iudicio, ingenio ac sapientiæ plurimùm conducit: ea uerò quæ adustione gignitur, & præter naturam est, ualde mentis actionibus aduersatur. Sed neq́ tamen atram bilim naturæ ui genitam, aut nimium abundare, aut solam esse reliquisq́ impermixtam oportet. Nam ea si nimium superet, mole sua & crassicie spiritus infuscat, animum terrore complet, ingeniumq́ hebetat. Si uerò ea lento crassoq́ humori, hoc est, pituitæ miscea-

Cur melicholici ingeniosi

tur, crassa quadam frigiditate torporem, segnitiem, obtusionemq́ quandam facit. Quamobrem oportet atram bilim, eam quæ ingenio sit profutura, neq́ tam paucam esse ut tenues humores adeoq́ spiritus ipsi fræno careant: (est enim atra bilis, sanguinis ac flauæ bilis spirituumq́ quasi frænum quoddam, crassicie sua eorum tenuitatem facileq́ dissolubilem substantiam cohercens ac continens) quod cùm fit, nimiumq́ in corpore tenues succi difflabilesq́, & citò auolantes, spiritus uigent, instabili ingenio, labiliq́ memoria hoc statu præditos fieri uidemus. Neq́ item tam multam eam esse oportet, ut nimia mole ponderéq́ terrestris humoris grauati torpore uideamur. Proinde consequens est, ut quæ seruitura ingenio sit atra bilis, ea & substantia (quantum quidem illius natura patitur) tenuis sit, & quātitate moderata: ne aut deficiens instabile ingenium, uel nimium redundans obtusum & hebes faciat. Moderata igitur & tenuis sit atra bilis, nec omnino impermixta, sed modicè humore subtilioris pituitæ circunfuso madescat, ne arescens prorsus durissima siccissimaq́ euadat. Bili autem & sanguini permista ita saturetur, ut corpus unum ex hac miscella confici uideatur: in quo potiores quidem partes sanguis, secundas bilis, tertias atra bilis teneat: ut octo sanguinis, duæ bilis, duæ rursus atræ bilis portiones existant: quæ ita attemperata erit atra bilis, ea profectò à sanguine & bili accensa & illustrata fulgebit, modiceq́ accendetur: ita ut non uratur ipsa, sed accensa tamen fulgeat. Cùm enim nimis accenditur & calet, ferocitatem audaciamq́ parit: cùm extremè friget, timorem, ignauiamq́. Medijs uerò inter frigus caloremq́ gradibus constituta, affectus producit uarios, haud secus quàm uinum, quod rectè Aristoteles dixit. Nam ut merum, præcipuè potens & generosum, prout uel modicè uel intemperanter assumitur, modò iracundos homines, modò misericordes, audaces tandem, furiosos, lætos, interdum etiam mœstos, taciturnos, torpentesq́: nonnunquam contumeliosos & petulantes reddere solet. Sic sanè atra bilis uariè attemperata pares solet, in quibus ipsa dominatur, gignere affectus. Quæ cum ita moderata, ut diximus, fuerit, probeq́ bili & sanguini modicæq́ pituitæ confusa: tum profectò quia & natura sicca est, & ea mistione satis attenuata, facilè ab illis accenditur, quia solida est & tenacissima: accensa semel, diutissimè flagrat & lucet: quia firmissimæ siccitatis unitate potentissima, uehementius incalescit: est enim siccitas lima caloris. Atqui à diuturno uehementiq́ calore fulgor ingens, motusq́ uehemens & diuturnus proficiscuntur: unde est illud Heracliti philosophi summi, Lux sicca, anima sapientissima, hoc est, humoris sicci splendore ac luce fieri animam sapientissimam: naturali quidem sapientia quam suprà ex Nonij Marcelli sententia, ingenium esse difiniuimus. Eos itaq́ ex melācholicis ingeniosos esse dicemus, in quibus atra bilis sic, uti anteà diximus, temperata: hoc est, calens & lucida, fulgoreq́ illustrata, fat multa uiguerit. Quæ enim talis est, purpureo colore nitens, & partim naturali calore, partim animi motu meditationibus concitato accensa, haud secus quàm ignitum rubensq́ aurum calet & lucet, à quo sanè calore fulgoreq́ atræ bilis admirabiles fiunt in animo motus.

Instabili ingenio qui sint (margin)

Ex Ficino ubi suprà. (margin)

Ferocitas & audacia unde. (margin)

30. Problematum 1. (margin)

Qui melancholicorū ingeniosi dicendi. (margin)

Qui

Qui enim ex huiuſmodi humore creantur ſpiritus, contemplationi & ingenio ſeruientes, ij ex atra bile calore expreſsi, tenuiſsimi ſubtiliſsimiq; euadunt. Quemadmodum enim ex craſsiore uino per eliquationem elici tenuiſsima aqua, eademq; potentiſsima ſolet, (quam uitæ aquam nominant) ſic ex atra bile calente attenuataq;, manare tenuiſsimi ſpiritus ſolent: calidiſsimi ſimul & lucidiſsimi, anguſtioribus denſi humoris meatibus expreſsi: qui tales cùm ſint, neceſſe eſt & motu agiles, & actione uehementes, & ſtabili firmitate humoris à quo erumpunt diutinæ actioni, hoc eſt, perenni meditationi & inquiſitioni ſufficere. Tali tamq; commodo inſtrumento munitus animus, atq; ſeptus, acutè ſolerterq; & profundè abſtruſiſsima quæq; inquirit: indagatq; uehementer, perſtatq; inueſtigando diutius, ſpiritu illo curuli ac ſubtiliſsimo adiutus: cuius miniſterio fit, ut facilè animus ad inueſtigandum ducatur, & quæ inueſtigauerit, inueniat, inuenta clarè perſpiciat, rectè dijudicet, ac diu contineat iudicata. Hinc uiri ſummi ac Philoſophi ſingulares euadunt, qui atræ bilis ſplendore atq; calore exagitati, animum ab externis corporeiſq; motibus ſeuocantes, in ſeſe totum colligunt atque reuocant, diuinitus altiſsima quæq; contemplantes & attingentes: ut non difficillima tantum & abſtruſiſsima intelligere, ſed in diuina attolli, futuraq; prædicere, non morbo, ſed talis temperaturæ merito queant: uti Sibyllis & Bacchidibus eueniſſe, Maracoq; cuidam Syracuſano Poëtæ, Ariſtoteles ſcribit: & uniuerſim ijs, qui diuino afflatu furoreq; perciti eſſe creduntur. *30. Problematum 1.*

Hactenus cur melancholici ingenioſi ſint à Platone, Ariſtotele atq; Democrito dicti, cauſas explicaſſe ſufficiat. Nunc breuiter quod reliquum eſt attingamus. Num in reliquis hominum temperamentis ingenioſos atq; ſolertes, perinde uti in melancholico ſit inuenire: cuius ſane rei haud quaquam difficilis eſt explicatio. Nam in temperaturis ijs, quæ uel optimæ ſunt, uel ab optima parum abſunt, cùm ex omnium præſtantiſsimæ eſſe ponantur, minimè dubium, quin hiſce temperaturis præditos homines, non ſolùm quod ad corporis actiones attinet, ſed etiam animi, ſingulares eximijq; ſint habendi. *Num in reliquis à melancholico tēperamētis ingenioſos ſit inuenire.* Siquidem (quod rectè affirmaſſe Galenus uidetur) animi mores corporis temperaturam plerunq; ſequuntur: & qui bono corporis habitu ſunt, hos certè operationum perfectione longè cæteris anteſtare cernimus: quod item uerè à Galeno in arte medicinali proditum eſt. *Lib. Quòd animi mores corporis temperaturā ſequuntur. Cap. 8.* Vnde pleroſq; uel optima conſtitutione, uel calida & humida temperie affectos, ad optima quæque & præclara natos, ſolertes, acres, actuoſos, prudentes, ſapienteſq; inuenias. Bilioſo etiam temperamento non paucos, ſenſibus enim hi uigent & excrementis carent. una tantum frigida & humida temperies cæteris ad præclaras mentis actiones obeundas inferior ineptiorq; eſſe uidetur: ut in qua ob natiui calidi imbecillitatem, & multa gignantur in corpore excrementa, & pituita multa redundans tum mole ſua, tum craſsicie & lentore ſpiritus obturbet, craſsioreſq;, & ad motum tardiores efficiat: unde hebeſcere ingenium conſequens quidem eſt; ac proinde ij ingenio tardi, rudes, atq; ſupini dici meritò poſſunt: niſi improbo labore rectaq; inſtitutione hanc naturæ ſupi-

nitatem

nitatem ineptitudinemq́ uincere meditatò ſtudeant. Nihil enim eſt quod non efficiat ſi ſibi imperarit ut magnopere uelit animus: & ut ſummus Poëta dixit, Labor improbus omnia uincit. Itaq́ ſi naturæ uitium emendare quis recto ſtudio adnitatur, efficiet profectò, ut quod illi natura negatum eſt, arte, peruigili cura, animiq́ue intentione aſſequi poſsit. ut in omnibus temperaturis (ſi quis modò animum rectè excolat atque informet) præſtantes excellentesq́ uiros ſit inuenire. & ſi non natura ad eam excellentiam aptos, cultu tamen, ſtudio, atque induſtria tales affectos.

*

Sexti & ultimi libri Enarrationum medicinalium finis.

RESPONSIONVM MEDICINALI-VM LIBER VNVS.

❦

FRANCISCO VALLERIOLA MEDICO AVTORE.

AD MARINI LEPORAEI MEDICI ANNOTATIONES IN COMMENTARIOS DE MORbis & Symptomatis à Francisco Valleriola editos Responsio eodem

FRANCISCO VALLERIOLA AVTORE.

LIBELLVM tuum quem mihi tuo nomine Rodericus pharmacopola, utriusque nostrum amantissimus, obtulit, perlibenter magnaque auiditate legi. Eum ego quum in manus sumpsissem, ut quod illius esset argumentum, quae differendi ratio, quae tractatio perspicerem, in magnam sum adductus spem, fore, ut magnum aliquid, & quod ad frugem faceret, is tuus libellus in se contineret. Nec sanè me mea fefellit opinio. Nam quum Annotatiunculas quasdam tuas, ut tu quidem modestè uocas; ut ego, censuram grauem & animaduersionem in meos Commentarios de Morbis & Symptomatis, quos haud ita pridem in communem studiosorum utilitatem inuulgaueram, esse uiderem, idque magno à te studio ac diligentia effectum: omneis ut tu singillatim Commentarios meos ad Aristophanis lucernam expenderis, ac quae minus à te probarentur ueluti in cumulum congesta, eodem libello tuo nuntio, ad me descripto miseris: magna sum sanè ea ex re uoluptate laetitiaque affectus. Non ob id tantum, quòd mihi de rebus meis, hoc est publicis studijs (eae enim propriè res meae sunt) acrius cogitandi animum adieceris, quàm quòd ea scriptorum meorum censura alacriorem me ad me ipsum tuendum, ueritatemque proferendam effeceris. Quemadmodum enim nauis forti compage subnixa, ubi semel anchoram iecerit, quamuis

Eurus Zephyrusque ruant, creberque procellis
Africus, & uastos tollant ad sydera fluctus:

Contra tamen tot uentorum atque oblatrantium impetus fluctuum stabilis inconcussaque manet: ipseque ductor uim suam tum maximè prudentiamque ostentat, quum tempestatis maior uis ingruit. Sic sanè Marine constitui pro ueritate fortiter stare, ac quanto maior me uis aduersum me scribentium oppugnarit, tanto fidentius unius tantum ueritatis tuendae causa imperterritus consistere. Praeter te enim (si nescis Marine) multa etiam Ludouicus Guarinus, Leonardus Fuchsius, uiri cùm de omni philosophia, tum uerò de re medica quàm optimè meriti, ad me de meis Commentarijs, uel publicis scriptis, uel priuatis literis scripserunt. Qui-

bus ego omnibus una opera eodemq; labore respondendum duxi: ut & tantis uiris obscurorum aliquot locorum explicationem à me postulantibus satisfacere, & me ipsum à calumnia, ueritatis ac dictorum meorum constantia ac fide tueri possim. Itaq; quum ego in mea illa ad studiosos præfatione, quam in initio meorum Commentariorum appinxi, ingenuè profitear, me eruditorum omnium iudicium uelle subire: potestatemq; illis de meis scriptis liberè iudicandi faciam: quanto æquius ea ipsa in meis defendendis ac pro ueritate firmandis uti possim? Quare ut iam eo iure tecum agam, quo tu mecum agis, singula tuarum in meos Commentarios annotationum capita eodem ordine quo à te sunt digesta percurram, ac earum unicuiq; respondebo. Sic enim fiet ut & tibi honesta petenti satisfecisse, & scriptorum meorum constantiam ac ueritatem doctis omnibus ostendisse uideri queam. Sed iam ad rem ipsam propero.

I. QVOD de meatibus primo loco obijcis à me positū cōmento I. cap. quarti, per meatus inquam Galenum non tam externos illos, qui per cutem sternuntur, quàm etiam internos & uasa metipsa, nempe uenas & arterias, & utranq; uesicam intellexisse, excusari facillimè potest. Nam etsi de his meatibus Galenus loquitur, quos prioris sectæ autores ponebant, in quibus ut rectè sentis, uenarum & arteriarum, intestinorum & uesicæ meatus reponi minimè possunt: quum longißimè ab ijs distent quos huius sectæ homines statuerunt: ut Galenus ipsemet testatur cap. VII. huius tractationis: quem locum etiam tu citas. Tamen quoniam non solùm meatibus his, quos philosophi isti ponunt à symmetria declinantibus, ipsisq; plus iusto aut patentibus, aut constipatis, contingit ægrotum euadere animans: sed etiam meatibus alijs, de quibus Galenus cap. VII. huius tractationis, itidem ad hunc modum affectis: quid uetat Galeni sensa ad hos etiam meatus transferre? Quum illud præsertim ex eodem Galeno constet, tum VIII. tum IX. Metho. ad horum meatuum stipationem febres obstructionesq; sæpenumero sequi. Nec obstat quod affers, Intestina & uesicam utranq;, instrumentarias, non simplices esse partes: nam etsi tantum de simplicium partium morbis tractaturum se eo loco Galenus pollicetur, tamen cùm eadem in ijs ipsis harum partium meatibus ægrotatio, quæ in meatibus prioris sectæ cadere possit (nempe uel nimia laxitas, uel immodica stipatio) quid uetat dicere, de ijs etiam Galenum intellexisse? Verum nanq; illud est, patentibus plus iusto ijs meatibus, uel nimium adstrictis morbum sequi. Quamobrē quo ad hoc saltem accommodari rectè ad hos meatus Galeni sensa poterunt. Quanquam eo in loco de meatibus prioris sectæ hominū magis quàm de alijs, ab ijs longè dißimillimis, locutum credam: etsi etiam ad hos (ut probasse me existimo) aptè referri sensa Galeni possint. Hæc de primo.

II. QVOD secundo loco de calore adfers à me positum cōmentario secundo capitis eiusdem, facilem habet explicationem. Nam cùm illud dico, Calorem exuperantem unum morbi genus creare, quem febrim nominant: Galeni more id mihi dixisse uideor, qui millies in mille locis ad eundem modum loquitur; uti huius libri cap. V. Calor (inquit) totum

corpus

corpus infestans febris dicitur. Et huius tractationis libro II. cap. eodem, Calor (inquit) si in totum extendatur corpus, morbus ipse febris nominari debet. Quippe quæ totius animantis calor immodicus est. Et item IX. Metho. & pluries alibi. Vides ijs locis Galenum nullam cordis facere mentionem, febris naturam dum explicat. Quin & in Aphorismis, Febris est (ait) natiuus calor in igneum mutatus. *1. Aphorism. comment. 16.* Nec illud si non explicetur, calorem hunc à corde procedere: non propterea fit quin rectè sic dicatur. Nam illud semper intelligitur, à corde proficisci debere calorem eum, qui febris dici mereatur: uti Galenus I. de Febrium diff. Et Auicenna Fen. prima quarti, abundè explicauerunt. Quam ego rem latius explicatiusq́; enarrans in commentario meo primo ad caput quintum huius prioris libri de morb. diff. sic pronuntio: Qui totum corpus occupat calor, functiones impediens, febris dicitur: si modò & præter naturam sit, & à corde procedat. Qui uerò in partibus labore aliquo fatigatis suscitatur, ab spirituum nimirum & sanguinis confluxu: is sanè febris nomen non meretur. Vides Marine ut rectè hic commentario hoc meo primo ad caput quintum, capitis quarti commentarium meum explicem? Atq; hæc abundè satisfacere secundæ tuæ annotationi puto.

III. MIRARIS in tertia tua annotatione, me Galeni interpretem, difficultatem eam non dissoluisse, An Elephas morbus inter simplices, an inter instrumentarios sit reponendus: præsertim quum ea de re pugnantia dixisse Galenum existimes: qui cap. V. primi huius tractationis libri, inter simplices morbos eum annumerat: cap. uerò VII. secundi, inter eos qui ad deprauatam figuram pertinent, reponendum censuerit. Nulla hic mi Marine difficultas, nullaq́; controuersia in Galeni dictis inueniri uspiam potest: ut qui elephantiasin perpetuò ad similares partes, non instrumentarias pertinere uoluerit. Nam tum hoc ipso de Morb. diff. libro cap. V. tum lib. de Tumo. præter nat. & lib. de Atra bile. & XIIII. Metho. & II. Therapeu. ad Glauc. uoluit morbi genus esse, eius scilicet naturæ quæ cum affluxu uitiosæ substantiæ est, cap. enim V. huius libri sic Galenus (Græca ipsa apponam fides ut maior rei sit)

Ἔστι δὲ τῆς δευτέρας ὑποθέσεως ἡ διαφορὰ τῶν νοσημάτων, διττὴ τυγχάνει. ποτὲ μὲν ταῖς ποιότησι μόναις ἀλλοιουμένων τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων, ἔστιν ὅτε δὲ ῥεύσης εἰς αὐτά τινος οὐσίας, τὰς εἰρημένας ἐχούσης ποιότητας. ὁ μὲν δὴ δεύτερος τρόπος ὄγκον πολὺν τοῖς σώμασιν ἐργαζόμενος, οὐδ' ἕνα ἀγνοεῖται τῶν ἰατρῶν. ἐρυσιπέλατα γάρ, καὶ φλεγμοναί, καὶ οἰδήματα, καὶ φύματα, καὶ φύγεθλα, καὶ χοιράδες, ἐλεφαντιάσεις τε, καὶ ψῶραι, καὶ λέπραι, καὶ ἄλφοι, καὶ σκίρροι τούτου τοῦ γένους εἰσίν.

Quod est; Porrò altera Hypothesis, duas itidem habet morborum differentias: similaria nanq; corpora interdum solis qualitatibus alterantur; interdum uerò substantia quædam iam dictis qualitatibus prædita fluit ad ipsa. Atq; hic secundus modus tumorem in corpore excitat, qui nullum medicorum latere potest. Etenim Erysipelata, phlegmonæ, œdemata, phymata, phygethla, strumæ, Elephantiases, psoræ, lepræ, uitiligines, tumores duri, huius sunt generis.

Vides hic inter similarium partium morbos Elephantiasin iure repo-

ni? Et meritò quidem, cùm ea Galeno teſte I I. ad Glauc. Et lib. de Tumo. præter naturam, ſanguinis craſsi ac turbidi atrabilariȷ́q; ſucci in totum propulſi ſoboles ſit. Quæ etiam Pauli, & Aëtȷ́ eſt ſententia: huius quidem ſermone X I I I. cap. C X X. illius, lib. I I I I. cap. I. Nec obſtat qui à te adducitur in contrarium locus ex I I. de Morb. cauſ. cap. V I I. Nam non aliud ibi uult Galenus, quàm figuram ab elephante morbo deprauari. Morbus (inquit eodem loco Galenus) qui Elephas nominatur, planè formam immutat. Eſt enim in Elephante deprauatio figuræ ſymptoma illius, non eſſentia morbi. Nam Elephantiaſis eſſentia non in euerſione figuræ, naſo ſcilicet ſimo, labris craſsis, acuminatis auribus, & ſatyrico uultu: ſed in intemperie quadam totius cum affluxu ſubſtantiæ eſt, ad quam eiuſmodi figuræ deprauatio ſequitur. Eſt enim, ut Paulus Auicennaq; uolunt, uniuerſi corporis cancer curatu contumax. Nec ex illis Galeni uerbis [Atqui in ȷ́s omnibus figura primaria ratione deprauatur] rectè colligere uideris, (quod tamen facis) huius morbi primariam rationem in figuræ deprauatione conſiſtere. Non enim id ullo pacto ex Galeni uerbis concludi poteſt, qui tantum hoc dicit, figuram in Elephantiaſi primaria ratione, hoc eſt per ſe & primò deprauari, ut deprauatæ huius figuræ cauſa ſit immediata Elephas: ſolumq; id inferri poteſt, figuram illam deprauatam quæ ad Elephantem ſequitur, nullius alterius interuentu, ſed ipſius morbi euenire: quod eſt primaria ratione deprauari, quæ tamen deprauata figura, partium quarum eſt, morbus inſtrumentarius erit: ſed qui tamen alterius morbi (nempe Elephantiaſis) ſit ſymptωma. Non enim repugnat Galeno unum morbum, alterius ſymptωma eſſe. ut cap. V I I. huius primi libri dum inquit: [Nam ſubinde morbus ex morbo naſcitur, quando phlegmones, Eryſipelata, herpetes, carbones, & id genus, febris comitatur] ut etiam I I I. de Sympt. diff. & V I. de Sympto. cauſ. ipſemet Galenus docet. Itaq; non ut tu ſentis, Galenus Elephantiaſis rationem atq; eſſentiam in figuræ deprauatione eſſe uult: Sed ad hunc morbum tanquam ad cauſam propriam & immediatam, figuræ deprauationem ſequi. ut apertiſsimè ex eo loco quem adducis I I. de Morbor. cauſ. cap. V I I. colligi poteſt. Nam cùm nihil ſui ipſius cauſa eſſe poſsit, deprauationis autem figuræ Elephas cauſa ſit, uti uerba illa Galeni declarant: [Nam morbus qui Elephas nominatur figuram immutat] ſequitur Elephantem non deprauatam figuram eſſe, ſed deprauatæ figuræ cauſam. Sed iam de his ſatis.

IIII. VERISSIMVM illud eſt quod commentario I I. cap. V I. dixi, & Galeni quem interpretor ſententiæ omnino congruens, Si quid (inquam) actionis præcipuam partem offendat, atq; ea ſola ratione functionem impediat, non morbum, ſed morbi cauſam eſſe: ſic enim eo capite Galenus [igitur (inquit) qui non per ſeipſos, ſed quatenus primo actionis inſtrumento nocent, actionem impediunt, non morbi, ſed morborum cauſa ſunt] de morbis ſcilicet inſtrumentarȷ́s loquens: de quibus etiam quòd à me in Cõmentario eius partis dicitur, intelligi uolo. Nam cùm morbi ratio id potiſsimùm habeat, ut qui lædit affectus primò & per

ſe

se nulliusq; interuentu actionem uitiet: consequitur, ut qui alicuius interuentu lædunt, iam non morbi sint, sed morborum causæ: uti de pterygio morbo oculi latissimè explico in meo ipso Commentario, quem tu non satis acutè (sit uenia uerbo) conuellere mihi uideris. Nec id sequitur, quod tu sequi ad id putas, unitatis solutionem in neruo, morbum nō esse: quòd ea sola ratione offendat, qua neruum præcipuam motus uoluntarij partem impedit. Nam dicere possum, non simile esse de unitatis solutione morbo communi, atq; de alijs instrumentarijs morbis, de quibus Galenus in ea parte loquitur, quorum eos tantum morborum nomine Galenus dignatur, qui nihil parti præcipuæ incommodantes, functionem tamen impedientes, morbi sunt censendi: ut unguis oculi, qui crystalloiden minimè lædens, functionem autem oculi impediens, morbus censeri debet, uti Galenus cap. VIII. huius affirmat. Sed si ab eo crystallois quadantenus in sui substantia læderetur, eaq; ratione actionem impediret: iam morbifica potius causa, quàm morbus dici deberet: tum enim non per se, & primò, sed quatenus parti præcipuæ noxam infert, actionem impediret: sicq; ei non morbi, sed causæ magis ratio conueniret. unitatis uerò solutio in neruo, non instrumentariæ partis, sed similaris potius morbus est. Itaq; tua non procedit ratio.

V. IN EXEMPLO de uenæ tunica quanquam quæ in Commentario meo ad caput VII. primi libri adducuntur uerissima sint, non tamen satis ad Galeni explicationem facere mihi sunt uisa, ut quod est ingenuè fatear: eumq; ipsum locum totum ipse dudum antea castigaueram: putoq; Galenum eo in loco [Quod si corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat functionem] de ea esse functione locutum, quæ instrumentariæ parti attribuitur, qualem esse uisionem, auditū, tactum, odoratum, gressum dicimus. Constat autem plerasq; nostri corporis partes hac carere, quum nonnullæ usum tantū præstent, actionem ipsæ non efficiant: ut ex libris de Vsu partium, præsertim VIII. est uidere. Itaq; locum eum sic emendaui. Cùm uerò Galenus hic dixit, Si corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat actionem: non de hac scilicet propria intellexisse uidetur, cùm id esse non possit, ut nullam talem habeat, quod actionis cuiuspiam gratia creatum est: Sed de ea locutum puto, quæ instrumentariæ parti tribuitur, qua quidem functione pleraq; ex membris carere dicuntur: sunt enim quædam quæ functionem edunt, quædam quæ usum tantum præstant, ut paulò pòst cap. VIII. fiet manifestum. En appositius tractatam Galeni mentem: non enim ita mihi blandior, ut non magis semper ueritati, quàm meis aut cuiusquam scriptis tribuendū putem: quæ quidem una ratio, uiri boni disciplinarumq; studia sectantis, uel præcipua esse debet.

VI. CV'M Herpetem crassæ & deurentis cutem bilis confluxum uoco, an non de exedente id planè debere intelligi sentire tibi sum uisus minimè sanè ignorans, quæ à Galeno XIIII. Metho. XI. ad Glauc. & plerisq; alijs locis eadem de re dicta sunt: Non enim te de me tam prauè sentire existimo, eos ut tu locos à me ignorari putes. Sed quando mihi de

horum tumorum (Erysipelatis nempè, & herpetis materia) in commentario esset loquendum, uellemq; ab Erysipelate herpetem interstinguere, uolui hac nota (appositissima sanè) discriminare: & si scio Galenũ X I I I I. Metho. humoris tenuitate hæc distinxisse. Sed de eo tum herpete locutus est, qui exedens non est, nec carnem depascitur: de quo præter Galenum, Paulus lib I I I I. cap. X X. sermonem fecit: exedentem quidem herpetem à crassiore, miliarem à tenuiore bili, cui pituita (ut rectè Oribasius censebat) sit admixta, oriri pronuntians. Sed in hac re haud magna difficultas.

VII. EA DICI toto genere præter naturam, quæ nullo pacto homini secundum naturam habenti inesse possunt, rectissimè atq; uerissimè dixisse uideor: ultroq; confiteor, ac tibi dono, id ad mea dicta sequi quod tu infers, Pterygion scilicet, toto genere præter natûram esse. Nec uideo quomodo oppositum uelit Galenus, qui eum perpetuò, in alijs locis omnibus, in quibus de oculorum affectibus tractat, tum præcipuè in hoc ipso capite V I I I. statuat pterygion inter morbos esse adnumerandum. Quòd si pterygion morbus est, ut Galenus & omnes uolunt: an non iure optimo toto genere præter naturam erit? Nec obstat quòd pterygion Galenus atq; polypum, sextumq; exuperantem digitum, ijs quæ naturali sunt habitu connectendum putarit: Nam etsi quatenus eorum spectatur essentia (quam quidem nostri corporis partibus quibusdam persimilem obtinent, pterygion quidem neruosæ substantiæ: polypus carnosæ) uerissimum id sit; tamen quatenus membrorum functiones lædunt, & homini secundum naturam habenti inesse nullo prorsus pacto possunt, eatenus præter naturam toto suo genere dici merentur. Id enim præter naturam propriè dicitur, quod naturali constitutioni suapte natura incommodat, & à naturæ modo recessit. Cuius sunt generis qui in libris de Tumore præter naturam describuntur tumores: morbi deniq; omnes, siue ad similares, siue instrumẽtarias partes pertineant. Morbificæ item causæ omnes, atq; demum symptomata quæ morbos ueluti umbra corpus sequuntur. Hæc enim est eorum quæ præter naturam sunt, à Galeno atq; Auicenna facta dinumeratio. His ego septimæ tuæ annotationi satisfactum abundè arbitror.

Præter naturam quid dicatur.

VIII. QVAE IN commentario quarto capitis octaui à me dicuntur, de ijs partibus quæ functionẽ aliquam toti utilem edunt, uel quæ usum præstant: tanquam à ueritate aliena damnas. Cùm dico, principes in nobis partes cor, cerebrum, iecur, & testes, functiones eas edere quæ ad indiuidui, uel speciei conseruationem faciunt: hæc tu si tanquam falsa repræhendis, calumnia est hæc. Qui enim falsa esse possunt, quæ communi medicorum omnium asseueratione atq; consensu, ueritatis deniq; robore constant? Si uerò tanquam à Galeni sensu (cuius ego mentem sequi debeo) alienissima esse putas: quòd non de ijs, sed de alijs instrumentarijs partibus intellexisse Galenum affirmes: quarum aliquæ actionem ipsæ perficiant, aliæ usum præstent. Hac in parte satisfacere tibi debeo, illud in primis affirmans, cùm de principibus partibus loquor in commentario meo, non eas solas me dixisse functionem edere toti utilem, ita ut alias uelim

ſim excludi partes quæ principes non ſunt. Nam ad finem commentarij ſententiam meam explicans, ac meipſum ueluti interpretans, hæc ſubiungo: Sunt item (inquio) in inſtrumentarijs partibus præcipuæ quædam, quæ actionem ipſæ efficiant, aliæ quæ actioni uſum præſtent: uti in oculo cryſtalloides uidendi actionis præcipua eſt pars: reliquæ in oculo, actioni huic commodum quendam uſum partes præbent. Et paulò pòſt, Quaſdam uerò in nobis partes, non unicum tantum præſtare uſum, alias item multiplicem functionem habere, in confeſſo quidem eſt, uti mox ad finem commentarij de gurgulione, de uenis & arterijs probo. Vides itaq; Marine, mę non ſolùm de principibus partibus, ſed de alijs etiam, quæ functionem unam aliquam toti utilem edunt, eſſe locutum? Quin illud uelim ſcias, non mea culpa factum eſſe, ut hoc commentarium quartum capitis octaui meum, mancum legatur. Nam linea X. eius commentarij poſt dictionem illam [ſubſiſtit] hæc deſunt, quæ in typographia omiſſa ſunt: tum etiam quæ unam quampiam actionem toti utilem edunt, uti uiſionem, auditum, odoratum, greſſum ad hunc ordinem ſunt referendæ. Vides me tecum conuenire, neque à tua, neque à Galeni ſententia auerſum aliena ſentire? Legenda itaq; tibi erat, probéq; inſpicienda uniuerſa commentarij mei ſeries, antequam eam ueluti ream capitis damnares.

IX. DE TVMORE uerò qui phlegmonem comitatur, quæ à me dicuntur commentario X I. capitis X I I. non ſolùm ueriſsima ipſa ſunt, ſed etiam ipſiſsima Galeni uerba, eo in loco, cui commentarium ſcripſi. Ait enim Galenus: Deniq; tumor in ipſis (de partibus phlegmone & ulcere obſeſsis loquens) ſi ad tantam magnitudinem attollatur: ut ob hanc ipſam functio impediatur, morbus cenſeri debet. alioqui uel ſymptωma, uel pathema duntaxat, quemadmodū dolor. Hæc Galenus in litera (Græca autem non appoſui, ne in immenſum excurrat nimia mole liber). Ego uerò in eius partis commentario hæc: Qui uerò in phlegmone ſubeſt tumor (quod mox ſubdit Galenus) ſi actionem per ſe ipſe offendat, morbus certè erit, nempè qui uel ad figuram & conformationem, uel ad conſenſum partium pertinet, cùm ab eo iſthæc uitiari contingat. Si uerò actionem non lædat, phlegmones ſymptωma erit. An non eadem ego tibi cum Galeno dixiſſe uideor? Videbor certè, ſi Galeni ſeriem cum meo commentario contuleris. Sed quæ tu in contrarium adducis, minimè procedunt. Nam non ut tu putas, phlegmone tumor eſt, neq; id uoluit Galenus in ſerie illa quæ proximè commentarium meum ſequitur, quanquam phlegmonem, rubentem renitentemq; tumorem, & qui dolorem inferat nominandum cenſuerit. Non enim ſequitur, phlegmone renitentem cum dolore & rubore tumorem continet, itaq; tumor eſt? phlegmones enim eſſentia non tumor ille eſt, ſed confluxus ſanguinis iuſtò copioſioris, qui ruborem, renixum, tumorem, doloremq; pariat: ſunt enim hæc phlegmonem comitantia ſymptωmata, à quibus tamen in unam quandam eſſentiam coalitis uerè denominari phlegmonem cum Galeno cenſeo: multos nanque ſcis morborum à ſuis ipſorum ſymptωmatis nomenclaturas ſuas ſumere, uti Galenus I I. Meth. medendi exactè docet. Itaq; & ſi phlegmo-

ne, rubens cum renixu & dolore tumor dicatur, non ab eo tumore morbi ratio, sed ab eo quod morbi essentiam constituit erit petenda. Quippe tumor in phlegmone non primò & per se functionem lædit, sed potius confluxus ille sanguinis parti iam impactus. Nam ab hoc ipso confluxu, partis primò læditur functio, non ab ipso tumore qui confluxum hunc continuò sequitur. Nec tua procedit ratio, si tumor phlegmones symptωma est, idem sui ipsius symptωma erit: malè siquidem colligis. Non enim ut antea dixi phlegmones essentia in tumore consistit. Neq; etiam quam tu ex Galeni libro de morborum temporibus adducis ratio, neque quam postea subnectis procedunt. Nam uerissimum illud Galeni est, initiantem phlegmonem, suam ipsius speciem, suamq; essentiam atque cùm increuit habere: ut enim phlegmone fit, sat est confluxum esse copiosi sanguinis, qui in parte ruborem, renixum, dolorem, tumoremq; faciat. Quæ quidem omnia phlegmone ab initio continet: non tamen inde sequitur, phlegmonem ipsum tumorem tantum esse, quod tu uis. Hallucinaris autem ualde tu mi Marine, in ea quam formas ratione, dum inquis, si tumor symptωma phlegmones est, ut ego quidem sentio, oportet phlegmonem morbum esse: uerissimum hoc quidem est. Sed cùm infers: At uerò quomodo morbus erit, si actionem non lædat? Iam hic falleris. Nam quod de tumore dictum oportuit, tu de phlegmone dicis. Tumor enim actionem non lædit si exiguus sit, ut Galenus in litera ait: eoq; symptωma est phlegmones, quæ tamen & ipsa perpetuò actionem lædit. Atq; his ego Marine, annotationibus tuis in primum librum meorum commentariorum factum satis esse puto: nisi tu tibi ipsi placere, quàm ueritati dare manus magis uelis: quod de te probo doctoq; homine existimare minime decet.

AD LIBRI SECVNDI ANNOTATIONES RESPONSIO.

1 PAVCA sunt quæ in secundi libri commentarijs annotasti: illudq; in primis tibi non probatur, quòd calidum morbum dixerim omnium esse perniciosissimum, multoq; maximam inferentem noxam. Mihi uerò dictum, non quod meum sit, sed probatorum in medicina & philosophia autorum omnium ualde probatur. Nam perniciosissimum ego eum morbum unà cum Galeno dici existimo, qui & uehementissimus sit, & ualde ægrum turbet, in mortisq; discrimen celeri suo motu atq; impetu ducat: hos enim perniciosos & graues Hippocrates & Galenus libris de Popularibus morbis uocare cõsueuerunt, qui citò hominem malignitate sua perdant: unde rectè definiunt Pestilentiam esse perniciosam Epidemiam, breui quos inuaserit rapientem: hos etiam Acutos communi appellatione nominandos censuere. Esse autem perniciosissimos calidos morbos, ex ea Hippocratis serie, quæ primo de ratione uictus in morbis acutis scripta est, patere euidentissimè potest. Acutos enim morbos enumerans, non sanè alios, quàm calidos, & qui malignitate sua secundum plurimum perdere homines soleant recenset.

Ἔστι δὲ ταῦτα ὀξέα, ὁκοῖα ὠνόμασαν οἱ ἀρχαῖοι, πλευρῖτιν, καὶ περιπλευμονίην, καὶ φρενῖτιν, καὶ

καὶ λήθαργον, καὶ καῦσον. καὶ τ' ἄλλα νοσήματα, ὁκόσα τουτέων ἐχόμενά ἐστιν. ὧν οἱ πυρετοὶ τὸ ἐπίπαν ξυνεχέες ὄντες, κτείνουσιν.

Sunt autem (inquit) ij morbi acuti quos ueteres uocauerunt, pleuritim, peripneumoniam, insaniam, lethargum, ardentem febrem, & si qui alij illos sequantur: inter quos omnino febres cõtinuæ ægrum perimunt. An non hic conceptis uerbis Hippocrates acutos morbos, qui & perniciosissimi ipsi sunt, enumerans, calidos esse omnes uoluit? Pleuritis enim, peripneumonia, furor, lethargus, ardens febris è calidorum morborum ordine esse censentur. Vt autem indicaret calidum morbum pernitiosissimum esse solere, meritò addidit ardentem febrem, seu continentẽ, ægrum perdere. Quod fortasse animaduertens Isaac summus inter Pœnos medicus, libro qui de Febribus inscribitur, febrim morborum omnium pessimum uocandum censuit: quòd & suapte natura magnus sit morbus, & ad principem partem præcipuè, nempe cor attineat, & impetu suo, si grauis sit febris, citò hominem tollat. Quosnam tu quæso alios, quàm calidos morbos sæua creare symptωmata, delyria, uigilias, animi deliquia, syncopas, cardiogmos, agitationes, inquietudines & mille id genus uideas? Siccitatis morbos tu cum calidis conferes? minimè puto. Nam etsi (ut ais) ad curandum sit sicca & marasmodea intemperies difficillima, (quod VII. X. Metho. uult Galenus) non tamen æquè, ac quæ calore immodico lædit, ad nocendum est efficax, non tam citò perdens, non tam ualida creans symptωmata: quòd lenta sit eius actio, nec impetum, celeremúe motum, uti calor habeat. Quæ enim ab humido & sicco alterationes fiunt, pigræ sunt, tardæ, parumq; efficaces, si ad calidas conferantur: quòd scilicet à qualitatibus fiant ad agendum parum idoneis: uti Galenus libro de Constit. artis medi. & Aristoteles IIII. Metheororum & XI. de Gener. & corr. abundè testantur. Maneat itaq; constans Marine, quod à me dictum est, calidum morbum esse omnium qui à qualitatibus fiunt perniciosissimum, hoc est, grauissimum, & maximam inferentem noxam: ut qui à qualitate fiat omnium maximè efficaci, & ad agendum prompta.

II. ACRIOREM esse in Erysipelate putredinem, mitiorem in phlegmone (si putrescere in utroq; humorem contingat) ex Galeni sententia atq; monumentis dixisse mihi uideor. Galenus nanq; eum explicans Hippocratis aphorismum, qui septimæ sectionis uigesimus est, Ab Erysipelate putredo aut suppuratio (inquit) in malignis Erysipelatis, putredinem suppurationemúe euenire. Id uidelicet subindicans, eam quæ in erysipelate nascitur putredinem, non nisi malignam esse posse, quòd acris sit & mordax qui eam parit humor. Vti enim bilis sanguine acutior est, sic quæ in ea accenditur putredo acrior erit: hoc est, acutior, malignior, ac qualitate uehementior. Ob id nanq; Galenus, tum XIII. tum XIIII. Meth. refrigerationis indicationem uincere eam quæ à uacuatione petitur in erysipelate optima certè ratione uoluit: quòd calidior sit, acutior, acriorq; qui ipsum excitat humor. Erysipelas enim, herpes, atq; carbo, uitiosi & maximè calidi excrementi germina sunt: uti XI. ad

Glauc.

Glauc. & libro de Tumo. præter natur. & XIII. & XIIII. Meth. legi poteſt. Quam etiam rurſus meam ſententiam idem Galenus XI. Therap. ad Glauc. confirmat, cùm Eryſipelas morbum eſſe inflammatione multò calidiorem aſſerit. Quod uerò Galenus eodem libro, Eryſipelas non tantum inferre dolorem atq; phlegmonem aſſeuerat: ſi de tenſiuo id intellexit, uerißimum id eſſe nemo ambigit: quantò enim bili craſsior ſanguis, tantò certè tenſionem maiorem infert. At ſi de ea quæ ab humoris influxu fit acrimonia, maior certè in Eryſipelate, quàm in phlegmone concitatur dolor: acrior enim, moleſtior ac planè feruentior eſt in eo ſenſus, ut uri membrum uideatur. Quin neq; etiam diſtenſionis ſenſu carent, qui Eryſipelate præhenduntur: inquiente Galeno XIIII. Metho. non uehementi tantum inflammatione, ſed etiam quantitate Eryſipelas affligere. Nec procedit tua ratio quam cõtra Galenum adfers, in phlegmone enim plus eſt caloris, ſi abundantiam & molem ſpectes: in Eryſipelate amplius, ſi mordicationem & acrimoniam. Itaq; non perpetuò ſequitur ubi plus caloris, amplius ibi ſubeſſe doloris, ſi qualitatem attendas. plus enim mordentis qualitatis ineſt Eryſipelati, quàm phlegmoni: minus tamen doloris pulſatiui & tenſionis ſenſum inferentis. Atq; hæc ad ea quæ in ſecundo meorum commentariorum libro annotaſti ſufficere arbitror.

AD LIBRI TERTII ANNOTATIONES RESPONSIO.

1 CVM dolorem rei contriſtantis & in contrarium naturæ habitum mutantis repentinam perceptionem eſſe dico, cum Galeno & medicis omnibus, atq; adeò ipſo Platone dixiſſe uideor: ſic enim ille in Timæo, Triſtis (inquit) ſenſus affatim uiolenterq; incidens dolor eſt. Atq; id quum dico, eam minimè excludo, qua in naturalem habitum de repente mutatio fit: dolorifica enim & hæc eſt, ut rectè tu ex Galeno XI. Metho. medendi colligis: qui ſanè locus meo commentario nullatenus aduerſatur. Nam eo quem tu citas loco, id tantum uult Galenus, non ſolùm mutationem eam qua in non naturalem habitum corpora deducuntur: ſi confertim id fiat, dolorificam eſſe: ſed eam etiam qua ad naturalem ſuum ſtatum redeunt, ſi id modò affatim ſubitoq; fiat. Quo quidem in loco, etſi uideri cuipiam poſsit ſui oblitum Galenum, quòd pugnantia ijs quæ in quarto de Symptωmatum cauſis ſcripſerat, dixiſſe ſit uiſus (uti ea tota de re longiore oratione; & Galenum ab controuerſia uindicare, & illius aduerſarios locos conciliare libro mearum Enarrationum ſategi) non aliud tamen uoluiſſe eundem XI. Metho. exiſtimo, quàm eam mutationem quæ ſubitò fit, etiam ſi per eam ad naturalem habitum regreſſus fiat: ea tantum ratione qua ſubitò fit, dolorificam eſſe. Non enim dolorem parit quà naturalis per eam ipſam habitus reſtituitur: ſed per id, quòd immodicè, affatim, uiolenter, confertimq; id fit. quod autem eiuſmodi, id & præter naturam eſt omne, & dolorificum: eaq; ratione fieri dixit Galenus, ut quæ perfrigerata eſſent corpora, ſemel calfacta dolorem uehementem ſentirent, quòd uidelicet ſeſe contrario quodam naturæ modo

Loci Galeni explanatio.

modo ad naturalem habitum conuertere uoluerint, hoc eſt, uiolenter, properè, cõfertimq́;cùm naturæ peculiare ſit atq; propriũ, conuerſiones has ſtatas, quietas, ſedatasq́; facere, non præcipites, uiolentas, confertasq́; ut Aphoriſmorum II. & in Epidemijs Hippocrates teſtatur, & Galenus in arte medicinali, eo quem tu citas loco, Quæ ego & obiectionibus tuis, & locorum Galeni, qui ſibi pugnare uidentur, conciliatione ſatisfacere abundè puto.

II. PALPITATIONIS quam tu à me datam definitionem damnas, cõmentario penultimo cap. III. non ita mihi omnifariam damnanda uidetur: nam cùm eam dico immodicam eſſe muſculorum diſtenſionem & dilatationem, non'ne uerum tibi dixiſſe uideor? At non ſolis muſculis palpitatio conuenit, ſed alijs omnibus partibus quæ diſtingui attolliq́; poſſunt, uti utero, ueſicæ, inteſtinis, arterijs, cordi, conuenire Galenus quinto huius tractationis libro dixit. Non itaq; congruè (à te Valleriola) palpitationis definitio tradita eſt. Reſpondeo, non me palpitationem eo loco exactè definire uoluiſſe, (non enim eius ſymptomatis ad ſeuerum unguem examinandi locus tum commodus erat) ſed tantum per id quod notius eſt quodammodo adumbrare eam uoluiſſe. Fit autem magis nobis per muſculorum diſtinctionem, quàm per alterius cuiuſuis membri, palpitationis natura notior: ut quæ frequentius muſculis quàm cæteris partibus obueniat. Tu uerò ſi ſcripta mea quæ ad caput ſecundum quinti libri, eiusq́; commentario ſexto appinxi, attentius perlegiſſes, non ſic criticè nimium explicationem meam reieciſſes. Eo enim loco ingenuè cum Galeno confiteor, palpitationem membris omnibus conuenire quæ diſtingui attolliq́; poſſunt: eiusq́; ſymptomatis rationem omnem, naturamq́; abundè trado: ut me tu non tam inſcientem exiſtimare poſsis, ut credam ſolis muſculis palpitationem conuenire.

III. TVSSIM & ſternutamentum ad animæ functionum genus pertinere cùm dico: etſi cum Galeno id aſtruo, quod & tu minimè negas: uis tamen quæ in contrarium ſunt eiuſdem Galeni ſententiæ, ut à me tibi explicentur, ne ſibijpſi pugnare Galenus uideatur. Itaq; non uereor quin tibi in hoc cumulatè ſatisfaciam. Eſſe autem utraque hæc, tuſsim & ſternutamentum, animæ opera, locus ille Galeni V. huius tractationis libro, cap. IIII. indicat. Qui uerò à te adducitur locus V. eiuſdem cap. VI. non facit, quo minus non ad animam hæc pertineant. Nam etſi facultatis expultricis ſternutamentum & tuſsis ualidi uiolentiq́; ſunt motus: non tamen ob id conſequens eſt, eos à natura motus, non ab anima fieri. Nam cùm muſculorum thoracis & intercoſtalium ope motus ij fiant, (ut bellè Galenus eodem cap. IIII. quinti libri deducit: inquiens, tuſsim ab ijs inſtrumẽtis perfici, quæ uehementes perficiunt reſpirationes, quum in aſperis arterijs moleſtum quippiam conſtiterit: ſternutamentum uerò, ſpiritu à cerebro uiolenter emiſſo, eaq́; in emiſsione utroq; expirationis meatu utente, (nempe thorace & ethmoideis oſsibus) fit neceſſariò, ut ad facultatem animæ, non naturæ motus ij pertineant. Neq; enim hoc ſatis eſt ipſos ab expultrice facultate fieri, ut à natura fieri dicantur: ſed re-

quiritur expultricem facultatem ipsam, in ijs motibus perficiendis nullo uti musculorum ministerio: uti in uomitu fit, quem cùm natura mouet, nullo utitur musculorum præsidio, sed sola uentriculi euersione atq; contra naturam motu. Quamobrem meritò hunc ad naturalem facultatem, non animalem pertinere idem Galenus dixit eodem ipso capite. Qui uerò à te adducitur ex cap. III. eiusdem libri locus, ad diluendum facilis est. Nam cùm uult Galenus talem esse per tusses in pectore & pulmonibus facultatis expultricis actionem, qualis per uomitiones in uentriculo: id tantum uult, similem quidem esse facultatis actionem in utriusque partibus, quod ad expulsionem excrementorum pertinet: utrobiq; enim irritata à nocente natura, ad propellendum quod infestat insurgit, sed non eodem modo: nam quæ uentriculo nocent, nullo membrorum quæ uoluntatis imperio reguntur ministerio, nempè musculorũ, explodit: contrà uerò quæ thoraci & cerebri uentribus inhæserunt, musculorum ministerio obit. Malè itaq; colligis sic dicens, Qualis est per uomitiones facultatis expultricis actio, talis est per tusses: sed in illa est merè naturalis, ergo in hac. Non enim procedit similitudo, ut dixi: id enim perinde est, ac si sic argumenteris, Qualis est intestinorum in pellendis excrementis actio, talis & thoracis: (cùm utrobique à facultate expultrice motus fiat, excernanturq; quæ nocent excrementa) sed intestinorum naturalis est, ergo & thoracis. Quis hoc dixerit? Quod uerò paulò pòst ex eodem Galeno affers, inquiente isthæc naturæ opera esse. Respondeo: Naturæ nomine eo loco Galenum intellexisse eam qua regitur animal facultatem. hanc enim Galenus V. huius tractationis libro, cap. I. naturam uocare solet. Per naturæ uocabulum (inquit) intelligas uelim omnem qua regitur animal facultatem, siue illa à uoluntatis nostræ imperio pendeat, siue secus. Non autem intellexit facultatem eam, quæ peculiari nomine naturalis dicitur: ut eam contra animalem & uitalem distinguamus. Quæ ego adductis à te in contrarium sententijs sufficere abundè arbitror.

Natura Galeno quid.

IIII. QVOD in dubium reuocas de sede in lethargo affecta, cùm medicinam factitantibus omnibus uideatur posterior cerebri esse sedes, posteriusq; uocatum cerebrum: Paulo uerò & Galeno (ut tu putas) media cerebri pars: perfacile est hæc dissoluere. non enim Galenus XIII. Metho. medium cerebri uentrem in lethargo affici dicit: sed id tantum, lethargum capitis esse affectum, in quo princeps animi pars residet: sic enim ait, Gignitur autem in capite (de lethargo loquens) in quo scilicet princeps animi pars residet. Id inquam ex Platonis dogmate mutuatus, qui principem animi partem, quæ rationis est particeps, in capite ceu arce locauit, ut latissimè in Timæo docet. Nec aliud à Galeno Paulus dixisse uidetur cap. IX. tertij, cùm ait, Lethargum noxam quandam esse rationalis potestatis: nam per lethargum non memoriæ solùm, sed & aliarum principum facultatũ functiones malè fiunt: memoratiuæ quidem omnino auferuntur, ratiocinatricis uerò & imaginatiuæ, uel deprauantur, uel certè debiliter fiunt, ut apertè in sic affectis est uidere. Sed cùm non longiori ad hanc rem probandam sermone opus sit, quæ tota experimento constat,

conſtat, finem facio.

V. AD VITIATAM nutritionem atrophiam ſequi nō eſt quod alienum à ueritate exiſtimare poſsis: uериſsimum ſiquidem eſt, læſa quomodolibet ea actione quam nutritionem dicimus, atrophia animans laborare. Quippe ſiue non apponitur, ſiue non unitur, ſiue non aſsimilatur corpori alimentum, nutriri deſinit corpus. Quanquam enim ad hæc ipſa munia, ſi læſa ſint, uaria atq; diuerſa ſequantur ſymptomata: nempe ad aſsimilationis defectum, uitiligo & elephas: ad unitionis uerò, anaſarca: ad appoſitionis inopiam, atrophia. Tamen quæcunq; harum actionum lædatur, (ſi modò perſtet) in atrophiam deducit animans. Perinde enim ali deſinit corpus, (quanquam alio atq; alio modo) ſiue elephante aut uitiligine, ſiue anaſarca laboret. Itaq; ueriſsimum eſt quod à me dicitur, Viciata nutritione, hoc eſt quomodolibet læſa, atrophia laborare animans oportere. Si enim uitiatur ea actio, cuius beneficio corpus ex alimento fructum ſentit: neceſſarium tandem eſt contabeſcere corpus, atq; ſiccitate languere. Siquidem tabes Galeno eſt uiuentis corporis ex ſiccitate con- *Lib. de Tabe.* ſumptio. Sed hæc tibi notiora ſunt, quàm ut multis à me uerbis explicari oporteat. Tempus uerò eſt ut ad ea quæ in quarto mearum commentationum libro, tanquam tibi non probata adnotaſti ueniam, ſcrupoſq; eximam omnes.

AD LIBRI QVARTI ANNOTATIONES RESPONSIO.

A REI diſtantioris ſimulacro fortem & ualidum fieri motum in oculo, uerum eſſe poteſt, niſi ita intelligas, ut in re longinquius poſita diſcernenda ualidiorem fieri in oculo motum, uiſiuamq; facultatem plus laborare, quàm in re propius ſita oporteat. Cùm enim diſtans ſit interuallum inter uiſibile ipſum, & oculum: fit, ut in eo diſcernendo multos & bene temperatos, atq; lucidos ſpiritus confluere in oculum oporteat, quo rem ipſam eminus poſitam intueatur: ſicq; ualidiorem fieri in oculo motum. Quanquam (fateor) non ab ipſo rei diſtantis ſimulacro, ut quod imbecillius in oculum agat, quod tu doctè probas. Illud enim ab Ariſtotele proditum ſcio, Omne agens fortius in propinquum, quàm remotum agere. Sed quod ueritati magnam in hac parte inuſsit notam, eſt typographi erratum, qui ſic ſcripſit: A rei diſtantis ſimulacro fortem & ualidum in oculo fieri oporteat motum: quum in exemplari mea manu ſcripto, ſic eſſet: Quinetiam cùm ad rei diſtantioris perceptionem, fortem & ualidum in oculo motum fieri oporteat, &c. quod ueriſsimum eſt, & nullam calumniæ cauſam præbere poteſt. Atq; hæc de primo. 1

II. IN naribus perfici olfactum omnes aſſerere, rectè à me dictum uidetur, ſiue Peripateticorum dogma, ſeu etiam Galeni ſequi uelimus, ſiue etiam Arabum. Peripateticorum principem Ariſtotelem id ſenſiſſe dubium non eſt: nec tu negas, ſiquidem 1. de Natura animalium cap. XI. ſic ait, de naſo loquens: Aërem (inquit) ea parte reddimus & accipimus. Pauciſq; interpoſitis ſubdit, Olfactus quoq;, id eſt, ſenſus odoris, hac ea-

dem parte subministratur. Huius uerò præceptor diuinus Plato, in eo quem de Vniuerso conscripsit, ad nares odorandi munus refert: cùm id quod spirare uaporẽ aliquem potest, in nares inciderit, animansq; ipsum unà cum spiritu (quem intrò harum partium adminiculo trahit) odorem quoque ipsum inspirando percipit. Themistius Aristotelis discipulus II. de Anima, cap. XIIII. & Alexander Peripateticus libro item de Anima, idem censent. Atq; Auerrous fidus Aristotelis interpres commento C. secundi de Anima libri. Quid uerò Galenus? non'ne VIII. de Vsu partium id apertissimè est testatus? Sic enim ait cap. VI. eius libri ad finem, Foris (inquit, de naribus loquens) intrò sensibilia & obiecta uirtutis odoratiuæ; intus autem foras per narium meatus excrementa efferuntur. Quid his uerbis apertius dici excogitariq; potest? Et paulò antè eodem ipso capite, Obstructis (inquit) ab aliquo naribus, (sicut & alicubi Plato ait) odor quidem nullus pertransit. Et rursus: Ita organum unicum (de naribus loquens) duabus his utilitatibus famulatur, quarum una quidem ad ipsam uitam, altera uerò ad uiuendum melius, est necessaria. Quid Paulus Galeni simia? ho ciuquam, horum meatuum obstructione aut uitio aliquo, odoratum maximè lædi. Id minimè dicturus, ni ad hanc partem pertinere odoratum plenè agnouisset. Aëtius uerò libro VI. cap. XCVII. respirandi & odorandi gratia meatus eos productos esse qui à cerebro ad nares deueniunt exactissimè docuit. Nec obstat quod ab eodem autore eo ipso loco dicitur, uaporum sensorium intra caluam esse: sunt enim nammillares illæ partes, ad summum atque intimum narium positæ, quæ odorandi organum proprium dici merẽtur. & ad nares pertinere anatomici omnes uolunt. Sed quid in re manifestissima moror? Ex classicis autoribus omnes idem quod ego sentiunt, idem practici, idem anatomici omnes. Siquidem Alexander Benedictus lib. III. suæ de partibus corporis humani historiæ, cap. XXXIX. nasum ob id in edita atq; eminentiore faciei parte positum putat, quòd odoris percipiendi ratio eum situm exposcat. Odor (inquit) omnis ad superiora fertur: rectè itaq; in superiori parte nasus constituitur. Georgius Valla in eiusdem argumenti libro, Nares (inquit) quod humore natent à Græcis etiam myxæ nominantur. Vnde muccum dici reor. Et paucis interpositis, inde sensus olfactus &c. Guinterius lib. III. oculos nasus interiacet odoratus instrumentum. siquidem eo restricto, per os inspirantes nullum odorem percipimus: adaperto autem, statim de odore iudicamus. Quid quæso explicatius, apertius, clarius dici, excogitari'ue potest? Eadem Carpus Mundinus, & in summa omnes qui de humani corporis sedibus atque anatome doctè sciteq; scripserunt. Qui uerò à te in contrarium ex Galeno adducuntur loci, tantum id probant in intimum & reconditum locum, summasq; narium partes, qua se cerebro committunt odoratus sensorium esse: quod & uerum est, & ingenuè proiecta hasta fateor. Atq; hæc satis.

Nares unde dictæ.

III. FIERI non posse, ut seruato motu percat in parte sensus: quod à me in commentario ultimo cap. V. dictum est, Galenus in hæc uerba confirmat: Neq; aliter (inquit) unquam accidere deprehendes, ut moueatur

tur quidem nudus muſculus, ſed non ſentiat &c. Quod uerò in contrarium adfers Elephantiaſi laborantium experimentum, qui mouendi functionem integram habent, uitiata ſentiendi functione, Galeni ſententiæ non repugnat. Nam Galenus cùm illud uult, fieri non poſſe, ut ſeruato motu pereat in membro ſenſus, de ijs membris intelligit, ad quæ ſenſus & motus eiuſdem nerui præſidio ueniunt: cùm maior facultas ad motum, quàm ad ſenſum præſtandum requiratur: uerùm in elephanticis, qui ad cutem deducuntur nerui obſtructi ſunt, craſſo & atrabilario ſucco obſtructionem faciente: unde illis ſtupor & ſentiendi noxa aduenit: non ſic uerò qui ad muſculos internè deducuntur. Quamobrem nihil mirum, ſi ſeruato in eis motu pereat ſenſus: ſic enim ea de re Galenus, Fieri (inquit) poteſt, ut neruus per cutem diſperſus offendatur: qui uerò per muſculum ſpargitur, noxa uacet. Sic è contrario fit, ut illæſo cutis neruo, lædatur neruus muſculi, I I I. de Sympt. cau. cap. V. ad finem. Itaq; non amplius in his morandum mihi uidetur.

III. CALOREM & frigiditatem ſi modum ſuperent, ex æquo mordacia fieri, & illatiua doloris: non ſic perinde accipi uelim, ut eas æquatis uiribus id præſtare poſſe intelligamus: cùm caliditas maiorem multò quàm frigiditas, tum dolorem, tum mordicationem inferat. Sed perinde intelligendum id erit, ut per illa duo uerba (ex æquo) non æqualitatem potentiæ & uirium, ſed ſimilitudinem quandam & paritatem in agendo intelligamus. Ex æquo enim apud Grammaticos, pro pariter, ſimiliter, eodem modo poni ſolet: ut cùm dicimus, Tu & ego ex æquo pugnamus, ualemus, aut quippiam facimus: id eſt, pariter idem efficimus, etſi unus altero in eodem effectionis genere præſtet. Tamen Ex æquo ab utroq; id fieri rectè dicimus, ut ſit ſenſus, Quod ille facit, tu quoq; facis. Sic cùm dico, Caliditas & frigiditas ex æquo mordacia ſunt: non intelligo, æqualiter mordacia eſſe, & illatiua doloris: ſed utrunq; ab utroq; fieri, tam à calido, quàm frigido mordicationem & dolorem inferri: etſi non paribus interuallis, neq; potentijs. Miror'q; uehementer te, qui in primis illis diſciplinis uocum & orationis ſtruendæ, non infimas partes teneas, ſignificationem complexi huius (Ex æquo) ad mea ſcripta modeſtius interpretanda accomodare noluiſſe. At de his ſatis.

V. IN PROFVNDO ſomno nihil omnino facultatis animalis ad ſenſuum inſtrumenta mitti, ueriſsimè mihi dixiſſe uideor. Cùm enim ſit ſomnus quies facultatis animalis, quātò altior & profundior erit ſomnus, *Somnus quid.* tantò ceſſationem hanc & quietem maiorem eſſe oportebit. Quomodo enim in altiſsimo ſomno facultas mitti poterit, cùm ita tum ligati ſenſus ſint, ut nec uocati dormiētes, nec ualidè etiam pulſati quicquam ſentiant? Ob id enim altum dormire quenquam dicimus, quòd magna ſit in inſtrumentis ſenſuum obſtructio, magna caloris intrò reuocatio, magna *Altum dormire quid.* functionum omnium animalium (reſpiratione una tantum excepta) ceſſatio. Quamobrem neque pulſati ſentiunt, nec uocati reſpondent, nec ſe plus loco mouent quàm ſi dura ſilex aut ſtet marpeſia cautes. Nec quæ ex Galeni libro de motu muſculorum adfers, huic meæ ſententiæ aduerſantur.

ſantur. Nam etſi muſculorum per ſomnos actio non omnino ocioſa eſt, quum ſeſe dormientes & moueant, & iactent: non tamen qui altum dormiunt, & profundo ſe crediderunt ſomno, muſculorum actione utuntur, aut illa indigent: nec credendū, eos qui muſculorum per ſomnos functione utuntur, profundum dormire. Quemadmodum & illud pro confeſſo habendum, in remiſsiore ſomno, nonnihil eius facultatis ad membra mitti. ut Galenus illo ipſo de muſculorum motu libro adfert: & ego ingenuè id ipſum affirmo in meis ſcriptis cùm hæc dico: Quòd ſi profundus ſit ſomnus, nihil omnino mittitur: ſi remiſſus, nonnihil, &c.

VI. FALLI me ais Marine, quòd excretionis & reddendæ urinæ functionē ad uoluntarium quadātenus motum pertinere dixerim: fieriq; eas ipſas ani & ueſicæ muſculorū adminiculo. Mirari hac parte ſubit, Marine, talia à te docto homine dicta eſſe. Quis enim neſcit, functiones has, mictionē dico & excretionē, uoluntatis ductu atq; imperio quadantenus fieri? cùm pro huius arbitrio ad excrementorum, urinæ'ue expulſionem, incitatis nobis, & urinam reddere, aut detinere, & alui retrimenta poſsimus. Niſi enim hæc pro uoluntatis arbitrio fierent, qui quæſo contingere poſſet, ut ui retentis alui recrementis (cùm ſcilicet in honorato quopiam loco exiſtētibus, coram'ue magiſtratu reddere excrementa ueremur) uoluuli, & tormina, colici'q; dolores fierent? quod fieri tamen Galenus lib. VI. de Sympt. cau. ingenuè eſt profeſſus. Minimè autem hæc euenirent, ſi ut primum ad hæc foras pellenda excitamur, ea mox redderemus. Sic interdum ui retenta urina, iſchuriam fieri ſæpe uidemus: ut reddere urinā cùm uelimus, impleta nimiū ueſica, nec ſeſe conſtringere potente, ægrè urinam dimittamus. An non hæc experimēto maximè cōſtant? quòd ſi conſtant, quid requirendum amplius exiſtimas? Sed age id ex Galeno probemus: is VI. Locorum affectorum ex profeſſo inteſtinorū & ueſicæ munia enarrans, eaq; ab inuicem diſtinguens, eos carpit qui ueſicæ officiū à conſilio & electione pendere arbitrarentur: ob id, quòd lotium retinere quoad uoluerimus, & rurſus id pro uoluntatis arbitrio excernere poſſemus: cùm tantum ueſicæ officiū unicum ſit, nempe urinam cōprehendere, atq; complecti: meiendi uerò, aut deijciendi actio, non ad inteſtina, ueſicam'ue ipſam, ſed ad muſculos uenit referenda: ſic enim ea de re citato nunc loco Galeni. Quod ut manifeſtius fiat, parteſq; ipſe meas ex Galeno tuear, uniuerſam ſeriem ſuppingere non pigebit.

Neq; neruorum (inquit) à ſpinali medulla exortorum, neq; etiam ſpinæ ipſius affectus, ueſicæ tantam imbecillitatem afferre poſſunt, ut urina propterea ſupprimatur: quemadmodū nōnulli putauerunt, credentes ueſicæ officium à conſilio & electione procedere, quòd ſcilicet urinā retineamus quoad uoluerimus, atq; eam pro uoluntatis imperio excernimus. Verùm (ſubdit) ſatius fuiſſet, noſſe non ueſicæ, ſed meiendi officiū, ueluti etiam deijciendi, non inteſtinorū munus ab electione conſilioq; pendere.

Quid apertius ijs uerbis dici, quid in meam ſententiam appoſitius aut congruentius poteſt? cùm dicat Galenus, meiendi atq; deijciendi munus ab electione conſilioq; pendere, non autem ueſicæ inteſtinorum'ue officium?

cium? Ego uerò in commentarijs meis dixi, Egerere, & mingere (sic enim ipse loquor) quadantenus ad uoluntarium motum pertinent. Particula autem quadantenus, non temerè hoc loco à me posita est: quòd reddendi lotij, uel retrimentorum alui ratio, non omnino uoluntaria sit, ut rectè Galenus eodem ipso loco sexti de Locis affectis testatur: eos arguens, qui cibi, excrementorũ, atq; urinarum deiectionem, totam ab electione procedere existimauerunt. Vti etiam eos longißimè à ueritate aberrasse affirmat, qui totum hoc opus naturale esse, & absq; ullo uoluntatis imperio fieri putauerunt. Vides igitur, Marine, uerißima me & Galeni sententiæ maximè congruentia dixisse, cùm mingendi & egerendi munus quadantenus à uoluntate fieri pronuntiaui? Quòd uerò isthæc opera musculorum ani & uesicæ ceruicem ambientis adminiculo fieri dixerim, affirmat idipsum Galenus præcitato à me loco, atq; V. de Vsu partium cap. X V I. quod eius libri ultimum est: item & cap. X V. Quanquam enim musculorum ani & uesicæ peculiare munus sit, adstringere meatum, & ne propere reddantur alui aut uesicæ excrementa præstare: tamen ad excretionem ijdem secundum quosdam in eis contentos uillos cooperantur, remißis nonnullis musculorum ipsorum uillis, alijsq; intentis: ut bellißimè Galenus cap. illo X V I. quinti de Vsu part. mira quadam enarratione demonstrat: dum functionum harum (reddendæ inquam urinæ, & alui excrementorum) rationem omnẽ, modumq; tradit. Sed iam uereor ne in re manifestißima probanda nimiũ operæ me posuisse dicere meritò poßis.

V I I. QVOD DE cibi nocturni ratione à me commentario I I. capitis octaui positũ non probas, tanquam à Galeni doctrina alienum: qui V I I. Metho. Valentiora in cœna cibaria quàm in prandio sumenda iussit, cum ego quàm minimum nocturni cibi sumendum eo loci consulam. Eius mei dicti in eo ipso cõmentario rationem apertißimam affero, quòd gulæ & uentri ceu abdomini nati uiuamus, uaria atq; multa nullo seruato ordine, nulla concoctionis habita ratione, cibaria sumamus, bisq; in die saturi effici conemur: adducoq; etiam quæ Galenus in contrarium V I I. Methodi senserit, & quomodo id intelligendũ sit, quod ab eo ibi dicitur. Quare te ad meum commentarium remitto, si id tantum adiecero, me uniuersam Odi de Odis de prandio & cœna tractationem diligenter perlegisse, annotasseq; exactè omnia, qui & ipse cùm ita statuat iuxta Galeni præscripta, ut cœnam ampliorem esse debere prandio uelit: eos tamen excipit, qui plus prandere quàm cœnare consueuerint: in quorum albo cùm magna hodie hominum pars reponi poßit, excrementisq; abundemus, nec pro seruandæ ualetudinis modo exerceamur: fit, ut hoc uiuendi more nostro, parca cœna uti salutare existimem: cùm tamen ueriorem Galeni mentem putem, si ad illius temporis ritum, sumendi cibi modum seruaremus: in somnoq; meliorem fieri concoctionem, atq; id temporis & ob somni in concoquendo cibo præsidium, & ob temporis interuallum, ualentiora tutò sumi cibaria posse. si modò exiguum in prandio cibũ probè exercitati sumeremus. Sed quando omni ciborũ genere, ut nunc fit, in prandio uiscera distendimus: quis quæso ciborum copiam cœnæ

tempore est consulturus? Sed in ijs non diutius immorandum, quæ nullo negotio cōponi, & extra controuersiam relegari recta methodo possunt. Sic nunc bona hominum pars assueuimus, multum quidem prandere, parcè cœnare. Scis autem non temerè nec de repente assuetudines esse mutandas: quod uetustissimus autor Hippocrates rectè consuluit, & post eum Galenus, qui naturam repentinas mutationes minimè tolerare affirmauit. Itaq; potius in hac persistendum, quàm ad contrariam temerè permutandum. Sed iam satis.

2. Aphorism. textu 51. In arte medicinali.

AD LIBRI QVINTI ANNOTATIONES RESPONSIO.

QVAE de pandiculatione & oscitatione, rigore item & horrore commentario primo libri quinti dicta à me sunt, ea tu si rectè æstimas, ipsissima esse Galeni uerba reperies. Nam cùm dico, Pandiculationem & oscitationē, naturæ, sed ui coactæ opera esse: rigorem, horrorem, & tremorē ex morbi & naturæ coitu nasci: congruentissima Galeni sententiæ dixisse mihi uideor, qui eodem ipso capite deprauatorū horum motuum naturam pertractans, eosq; ab inuicē distinguens, hæc subiunxit, dum de ea facultate, quæ regendo corpori præficitur mentionē facit.

Huius (inquit) facultatis opera sunt, sternutamentum, tussis, oscitatio, pandiculatio, singultus: solius morbi palpitatio, conuulsio amborum simul coeuntium, omnes motus torpidi ac alij quoq; quibus ij qui resoluuntur sed nondum resoluti sunt mouentur, præterea tremor.

Quid ijs uerbis expressius, quid meæ sententiæ congruentius dici excogitariq; potest? Nec obstant quas tu rationes in cōtrarium affers, cùm ais, eodem argumento quo pandiculatio facultatis naturalis motus esse conuincitur, posse & rigorem ab eadem fieri facultate conuinci: quòd sicut in illa ad flatuosorum excrementorum expulsionem in musculis contentorum nititur: sic in rigore ad bilis per musculos delatæ discussionem.

Respondeo, minimè procedere in utroq; rationem. Nam in pandiculatione, oscitatione, sternutamento, quæ excrementa facultatem expultricem ad sui excretionem concitant: non eius generis sunt, ut quanquam uim naturæ & negotium faciant, morbum tamen inferant. Quis enim oscitans, sternutans, membra distendens, hæc dum per secundam ualetudinem facit, ægrotare dicetur? At qui rigorem tremoremq; patiuntur, cùm à causa præter naturam symptomata hæc pariente concitentur, necessum est ex amborum coitu (morbi inquam & naturæ: huius quidem uincere satagentis, illius autem excitantis) isthæc nasci. In tremore enim manifestam inter morbificam causam naturamq; pugnam intueri licet, tremente membro ui morbi atque inuita facultate deorsum lapso, eodemq; rursus facultatis opera atque præsidio erecto: ut bellè Galenus cap. II. huius quinti libri, & lib. de Tremore, atq; Aphorismorum VII. sectione, Commento illius aphorismi, In lethargo tremor malum, deduxisse est uisus. In rigore uerò, bilis præter naturam in musculos delapsa, facultatem excitat ad huius excrementi discussionē, tumq; rigorem maximè fieri uidemus.

uidemus. Fateor autem ingenue, motus hos omnes (conuulsione & palpitatione exceptis) quadantenus à facultate fieri, eoq; potissimùm differre, quòd eorum quidam à natura fiant, morbifica quapiam causa excitata, ut tremor & rigor: nonnulli solius morbi impetu, natura non concurrente, uti conuulsio, & palpitatio: alij à natura concitata quidem, sed non à morbifica causa, ut sternutamentum, pandiculatio, & oscitatio. Atque hæc abundè & rationi tuæ, & interpretationi eorum locorum Galeni, quos tu in contrarium affers, satisfacere posse confido.

II. IN INVOLVNTARIO mictu, urinam deprauatè retineri (quod à me dictum est) damnas: ob id quòd ablata eius partis, cui munus hoc retinendi lotij incumbit, functio non deprauata uideatur: ipso utique resoluto uesicæ ceruicem ambientis musculo. Videris mi Marine, (quid enim astutè agam, ac non potius tecum quæ de te existimo apertè promam?) uideris inquam, nimio calumniandi studio, potius quàm indagandæ ueritatis in scripta mea stylum acuisse, qui malis minutissima quæq; in sinistrum detorquere sensum, quàm ea benignius interpretari: præsertim cùm quæ hoc loco à me adducuntur, tam uera sint, tamq; Galeni sententiæ congruentia, ut nihil congruentius dici excogitariue possit. Nam cùm deprauatã esse in inuoluntario mictu actionem dico, non'ne uerissima tibi dixisse uideor? cùm in tali mictione aliorsum quàm pro naturæ modo urina retineatur? nam non de ea intelligo in qua omnifariam resolutus musculus actione uacat: tunc enim non deprauata, sed ablata fuerit eius actio. Cùm uerò uel ob lotij acrimoniam, aut aliam quampiam causam ab inuito excernitur lotium, tum deprauatam esse musculi huius actionem dicere rectè ualemus: quòd secus, quàm pro naturæ modo urinam contineat, nempe cum quodam quasi conuulsiuo motu: perinde atq; in singultu uentriculus deprauatè cibos & quodam cum saltu continere uidetur. Inuoluntarij enim mictus duæ præcipuæ sunt differentiæ: altera cùm omnino resolutus est musculus: tumq; stranguria fit, id est urinæ stillicidium, ut libro de Sympto. differ. cap. VI. interpretatur Galenus. Altera cùm non resolutus, sed quodammodo malè affectus, uel ab ipsius uesicæ uitio aliquo, uel à contenti lotij acrimonia, indebitè urinam retinet: uti in dysuria, id est urinæ difficultate, euenit. Per huiusmodi autem pathemata, indebitè hoc est deprauatè lotium retineri declarat abundè Galenus cap. VI. libri de Sympto. differ. & libro de Locis affec. VI. cap. IIII. Itaq; non ineptè, aut falsò, sed uerè & appositè dixi, In inuoluntario mictu deprauatam fieri retinendæ urinæ actionem. Expresse enim idipsum Galenus dicit citato à me libro de Sympto. diff. cap. VI. Ita sudores (inquit) uel excernuntur immodicè, uel indebitè retinentur. Et paucis interpositis subdit, Manifestum est sub hoc symptomatum genere contineri & dysuriam, id est urinæ difficultatem: & ischuriam, id est urinæ suppressionem: & stranguriam, id est urinæ stillicidium. Quasi uelit per isthæc omnia symptomata indebitè, hoc est deprauatè, seu non pro naturæ modo urinam retineri. Atque in horum enumeratione etiam ischuriam ponit, in qua omnimoda est urinæ suppressio: & stillicidium, in

quo

quo ablata omnino eſt urinæ retentio. Sed iam nimis multa.

III. FACVLTATEM, uitiatæ actionis non ſemper cauſam eſſe, cōmentario primo ad caput ſecundum libri quinti conſtantiſsimè affirmaui: atque interdum etiam culpandam facultatem ipſam eſſe, quominus functio rectè procedat. Id tu magnis conatibus, magnis uiribus, robuſtiſsimis (ut tibi quidem uidetur rationibus: ut mihi uerò, infirmíſsimis) euertere ſtudes: inductis in id ueluti de compoſito exclamationibus, & etiam admirationibus: ſic enim dicta inchoas tua, Quid illud eſt Valleriola? Facultas non ſemper uitiatæ actionis cauſa eſt? imò uerò nunquam: aliàs euadere non poſſemus, quin facultatem ipſam morbum eſſe concedere cogeremur: quandoquidem non ſemel dictum eſt à Galeno, Morbum nihil aliud eſſe, quàm uitiatæ actionis cauſam. Hic tuam ego Marine egregiam rerum cognitionem atq; præſtantiam, & in æſtimandis cenſendiſq; iudicij & ingenij magnitudinem requiro. Illud tu Marine neſcis, doctus homo, & in Galeni doctrina uerſatus, facultatem uitiatæ interdum actionis cauſam eſſe? At hoc totum Galenicum eſt: uerißimum quoq;, ac omnium ſententijs receptiſsimum. Quæ ut planius monſtrem, quid facultatis nomine in præſens intelligendum ueniat, primum omnium explicandū: & in quo potiſsimùm ſita ipſa ſit, quæ illius opera, actiones & cauſæ: ea inquam omnia, ex Galeni mente declaranda. Quibus cognitis, nullo negotio facultatem interdum uitiatæ actionis cauſam eſſe euincemus. Facultatem igitur Galenus actionis cauſam eſſe I. de Facul. natur. definiuit. Quæ uerò facultatum eſſet eſſentia omnium, I. & II. de præſagitione ex pulſibus, in hæc uerba expreſsit. Facultatis (inquit) eſſentia ſingularum partium, in ſingularum illarum poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæq; munus obit ſtrenuè, ubi ſit temperatiſsima: contrà malè fungitur, ſi intemperata ſit: atque hactenus malè, quatenus ſit intemperata. Secundo uerò eius tractationis libro, de caprizante & dicroto pulſu agens, id ipſum rurſus ijs uerbis confirmauit: Nunc quando eſſentiam facultatum adducti ſumus nihil eſſe præter qualitatem temperamenti, & cætera.

Multò autem explicatius facultatum ſubſtantiam libro de plenitudine tradidiſſe eſt uiſus, cùm inquit, In opere de Elementis ſecundum Hippocratem demonſtraui, ſubſtantiam generationi internicioniq; obnoxiam, per totam ipſam pro quatuor qualitatibus alterari, humiditate & ſiccitate, caliditate & frigiditate: corporiſq; cuiuslibet propriam ſubſtātiam, in tali quadam eſſe temperie. Proinde & ſubſtantiam facultatum quibus ea reguntur, proprietatem eſſe temperamenti. Et V. de Locis affectis, cap. VII. Porrò omnium facultatum eſſentiam (ait) in peculiaribus partium temperātijs conſiſtere didiciſtis. Quæ rurſus eadem tum I. de Simp. facul. cap. I. tum III. de temperamentis, pluribuſq; alijs locis ab eodem autore repetuntur. Ex ijs ſanè à me adductis locis, abundè facultas ipſa quid ſit, & in quo potiſsimùm ſita (eſt enim potentia quædam actionis opifex, in proba elementorum commoderatione poſita) demonſtratum arbitror. Quæ uerò facultatis actiones, opera, cauſæ, mox explicandum.

Facultas quid.

dum. Actionem facultatis Galenus, ipsum eius ipsius actiuum motum appellat, opus uerò: id quod iam factum atque completum per actionem est, ueluti sanguinem, carnem, neruum. Causam porrò facultatum omnium, III. de Temperamentis Galenus corporum substantiam ex calido, frigido, humido, & sicco constantem esse statuit. Illud (inquit) potius definiamus, cuius utique demonstratio cùm de naturalibus potentijs agemus tradetur. Ex hypothesi nunc quoque propositorum causa eo utemur: quatuor nimirum dicentes totius corporis proprias facultates esse, unam idoneorum tractricem, alteram eorum omnium retentricem, tertiam alteratricem, & quartam quæ alieni sit segregatrix. Easdemque facultates effectus esse totius in quouis corpore substantiæ, quam etiam constare ex calido, frigido, humido & sicco inter se mixtis, dicimus. An non hac serie Galenus facultatum nostri corporis omnium causam esse ipsam totius corporis substantiam, ex elementorum commoderatione constantem apertissimè affirmauit? dum facultates effectus quosdam esse, totius in quouis corpore substantiæ astruxit? Si enim facultates, substantiæ corporis (hoc est, probæ elementorum commoderationis, quam corporum substantiam esse perpetuò uult Galenus) effectus sunt: erit igitur commoderatio ipsa seu temperies, facultatum causa: id ut intelligamus, hæc se quatuor mutuo complexu coniungere, nempe temperiem, facultatem, actionem, & opus. Temperies facultatem parit, facultas actionem, actio opus. Vt primum enim probè ex elementorum commoderatione temperata pars est, mox in ea facultas innascitur quædam, qua partis rectè munia obeantur: Ea porrò actiuo suo motu (quæ illius actio est) opus facit: ut in exemplo, Si probè temperatus uentriculus fuerit, mox & in illo alterandi cibi potentia quædam erit, qua rectè cibus conficiatur: quam quidem cibi concoctionem, facultatis illius opus dicemus: effectiuum uerò facultatis eiusdem motum, quo id muneris obit, actionem. Sicque in singulis quoque partibus euenire planè adhibita mente cernemus.

1. de Facult. natur.

Facultatum causa. 3. de Temperamentis.

Nunc uerò ex Galeni sensis (quod tu minimè fieri posse putas) facultatem uitiatæ interdum actionis causam esse posse ostendamus: nec tamen propterea sequi, eam morbum dici debere. In quo unus mihi sit Galenus satis, cuius unius testimonio atque præsidio munitus, & te à sententia auertere, & meam firmare ualidè possim: quod ubi perfectum à me erit, mox rationes tuas diluam. Galenus itaque symptomatum differentias tractans lib. III. cap. eiusdem numeri, posteaquam de symptomatis quæ ad sensuum instrumenta pertinent egisset, de ijs ordine agere cœpit, quæ ad facultatem propriè pertinent. De cogitatiuæ itaque noxa loquens, deprauatæ ratiocinationis causam in cogitatiuam facultatem affectam refert. Sunt (inquit) alij quibus nulla apparent uisa, sed non rectè ratiocinantur, cogitandi facultate in ipsis affecta. Quid hic Galenus? non'ne & cogitandi facultatem malè interdum affici, & ad ipsam sic affectam ratiocinandi noxam referri? Quid ijs apertius dici potest? Sed rursus eodem libro cap. IIII. manifestius hæc explicantem Galenum audiamus, dum de symptomatis ad naturalem facultatem pertinentibus, ex professo tractat: Methodus

Loci Galeni explicatio.

thodus (ait) id est, uia, & ratio qua hoc in loco omnia inueniri possint est, ut naturales facultates agnoscamus. Atq; circa ipsarum singulas (subdit) duplex est symptomatum species: altera cùm malè procedit actio, altera cùm omnino non fit. Hic tu Marine animum attende, si facultates

Loci itē Galeni explicatio.

uitiatæ actionis causa non sunt, quorsum agnoscendas proposuit Galenus, ut illis cognitis actionum noxas agnosceremus? Præterea quid sibi ea uerba uolunt [circa ipsarum facultatum singulas duplicem inueniri symptomatum speciem, nempe uel cùm malè procedit actio, uel cùm omnino non fit?] non aliud certè, quàm deprauatam & ablatam actionem in singulis naturalium facultatum (de quibus eo loco agit) inueniri: ad easq; referendas esse. Quod tu maius testimonium, quam firmiorem ad mea probanda rationem exigis? Verùm rursus, quasi de integro redintegrata pugna, fortiores machinas admoueamus, ducem Galenum secuti. Is initio libri quarti de Symptomatum causis inscripto, symptomatum omnium causas inuestigans, sic exorditur. In sensili actione (ait) triplex symptomatum genus deprehenditur: unum, cùm primum sensus instrumentum quippiam perpessum est: alterum, cùm sentiendi potentia: tertium, cùm ministrantium primo sensus instrumento pars aliqua fuerit affecta. Vides Galenum unum symptomatum genus ad ipsam potentiam referentem? symptomatis hoc loco nomine, uitiatam quandam functiònem intelligens, quæ interdū facultatis uitio uel pereat, uel malè edatur. uti paulo pòst eiusdem libri cap. 11. explicatissimè in oculo docet, indicans, uidendi actionem deprauari, aut omnino non fieri, uel ob crystalloidis uitium, (principis utiq; in oculo partis) uel ob uisiuam potentiam: uel tandem ob partium aliquam, usum aliquem probæ uisioni præstantem. An non hæc Galeni sunt? an potius a me conficta? Plenius uis testimonium? affero. Lege caput primum sexti de Sympto. cau. ea ibi uerba reperies: Duo (inquit) sunt aberrationis prima genera: unum, cùm potentia ipsa affecta est: alterū, ab externo quopiam errore nascitur. Non'ne

Explicatio loci Galeni.

hac serie aberrationis unum genus ad potentiam seu facultatem refert?

Aberratio quid.

Quid uero aliud aberratio censeri debet, quàm functionis mala æditio? tum enim aberratum est, cùm functio malè procedit: ut eodem ipso capite fusissimé Galenus docet, aberrantis facultatis concoctricis noxas enumerans. Quin eodem ipso loco, cùm concoctionis noxas ueluti compendio percurrisset Galenus, harum communem causam alteratricis poten-

6. de Sympt. cau. cap. 1.

tiæ ab scopo aberrationem facit. Sic enim loquitur: Atq; huiusmodi (inquit) sunt concoctionis noxæ, quarum causa communis quidem est, alteratricis potentiæ à scopo aberratio. Quid quæso Marine his uerbis ad mea munienda fortius, congruentius, appositius? Si enim noxarum quæ concoctioni obueniunt causa communis, facultatis concoctricis à scopo aberratio à Galeno ponitur: non'ne facultas deprauatæ actionis causa statuenda à nobis erit? Hoc ipsum uerò enucleatius explicans eo-

Vbi suprà.

dem loco Galenus, quomodo potentia affici possit, planissimè docet. Potentia (inquit) bifariam læditur, aut per suam ipsius essentiam, aut per aliquem instrumentorum morbum, iam in propria essentia noxæ, intem-

peries

periles quędam agentium qualitatum sunt. Ab instrumentis uerò pendent Erysipelata, œdemata, Phlegmones, Scirrhi, abscessus, & alij quidam huiusmodi morbi. Atq; horũ alij simplices alij compositi in uentriculo consistunt: propter quos omnes uentriculus malè concoquit, ipsius potentia qua concoquit noxam sustinẽte, per intemperies quidem, in sua ipsius essentia: per alios uerò morbos, qui instrumẽtales sunt, impedita dũtaxat.

Hactenus Galenus, qui profectò malæ concoctionis potentiam ipsam uel in sua ipsius essentia affectam, uel à morbis instrumentarijs impeditam causam statuit. Neq; enim, Marine, ita à meo sum sensu alienus, ut cùm facultatem dico uitiosæ functionis causam esse, eam dum probè ualet, dum obeundo muneri suo sufficit, ab hac malam edi functionem intelligam: quis enim nisi planè insanus id dicat? Perpetuò enim facultas quæ corpori tutando præest, nisi aut in sua ipsius essentia affecta sit, aut alioqui impedita, probæ ipsa functionis atq; adeò sanitatis causa est. Sed cùm aut ipsa afficitur, aut alioqui impeditur, huic uni (interuentu tamen affectus alicuius) actionis noxa adscribi sæpenumero debet. Poteram ijs esse contentus, ni me finem iam facere meditantem (citando enim locos Marine defatigor) Galenus ueluti classicum canens ad pugnam denuò inuitasset. Lege quæ mox ab initio prioris libri de pulsuũ causis ab eo de pulsuum uariatione scripta sunt: Variant (inquit) pulsus partim usus cuius gratia, partim facultas, partim instrumentum. An non hic immutationis pulsuum, hoc est deprauatæ pulsuum motionis, causam, in facultatem reijcit? quod ex ijs quæ mox sequuntur manifestissimum facit, dum paruitatis, crebritatis, uelocitatis, tarditatis, ac raritatis pulsuum causas prosequitur. Crebritatis quidem & uelocitatis, in potentiæ imbecillitatem cum calore: Tarditatis & raritatis, cum paruitate, ad eandem facultatem ex frigoris excessu deiectam referens. Quid eius tractationis libro secundo? inæqualitatis certè pulsuum, facultatem uarie affectam, causam statuit. In quam herclè sententiã ex Græcis Paulus, ex Pœnis Auicenna atq; Auerrous ultrò pedibus eunt. Sed ad Galeni senta, ea adijciamus, quæ hisce certissimam fidem præbent. In ἀμαυρώσει, quam guttam serenam uocant, atq; in ἀποῤῥήξει, hoc est meatuum à cerebro in oculos descendentium ex ictu uel casu disruptione, cæcitas oritur, nullo in crystalloide, aut reliquarum oculi partium ulla, affectu consistente: sed sola, facultatis culpa, quæ per hos affectus id non mittit, quod secundum naturam ad uisionem obeundam mittere debebat: (uisorios inquam spiritus) aut si mittit, quò minus tamen ad oculos perferantur obstructione meatuum impeditur. In his inquam affectibus, cùm ablata sit prorsus uidendi functio, non'ne ablatæ huius actionis noxam in facultatem meritò reijciemus? præsertim cùm nulla in oculis intemperies, nullum in ipsis aliud malum subesse, cui ea noxa adscribi iure possit, cernatur: sed sola facultatis à suo munere obeundo aberratio, aut certè defectio. Quid? eam tu si noxam spectes, quæ in hac ipsa uidendi actione ualde senibus, ætatis decursu accidit, cùm illos cæcutientes, ac nihil plane prospicientes uideas, non'ne id uitij, in facultatem ipsam iam deficientem, atq; prorsus deiectam, meritò referas? Cur?

Paul. libro 2. cap. 12. Auicē. Fen 2. primi doct. 3. cap. 6. Auerr. 4. collectionum. capite 18.

Actionum uitia quæ senibus accidũt à facultate prouenire plerunq;.

Q Quò

Quòd si firma esset in sene facultas, probè prospiceret oculi: ut rectissimè illud ab Aristotele dictum uideatur, Si senex iuuenis oculum haberet (hoc est, probè temperatum oculum, facultatemque pro iuuenis ratione ualentem) uideret sanè ut iuuenis. In hac itaque, quæ senibus accidit uidendi deprauata actione, ac non rarò etiam ablatione, facultas ipsa accusanda, quæ natiui caloris iam satiscentis ac collabentis inopia (in quo uno facultatum robur positum esse maximè constat) munere suo amplius fungi nequit: ac proinde malè edi quæ ab ipsa prouenit actionem consequens quidem est.

Ad Marini rationes Responsio.

Rationes tuas dissoluere iam ingredior. Dicis, Si facultas uitiatæ actionis causa est, itaque ipsa morbus erit: cùm sit morbus uitiatæ actionis causa. Hic profectò Marine (quod pace tua dictum uelim) hallucinaris: nam non id sequitur, quod consequi putas. Siquidem quanquam sit facultas uitiatæ interdum actionis causa, non id tamen primaria ratione, nec per se, (quod ad morbum requiritur) sed alicuius interuentu, nempe, uel intemperaturæ, uel obstructionis, uel abscessuum, uel solutæ unitatis, ut bellè Galenus citatis à me antea locis docet. Nam cùm concoctrix facultas (ut in exemplo deducam) improbæ concoctionis cibi causa est, id nunquam præstat, ni intemperatus sit uentriculus, aut uno aliquo affectu eorum, qui ad instrumenta pertinent, corripiatur: aut communi morbo, soluta scilicet unitate. Quibus sanè affectibus primò & per se actionis noxa adscribi debet: sed per hos quoque ipsi facultati. ut fusissimè Galenus capite primo sexti libri de Sympto. cau. docet. Ei uerò Galeni autoritati quam ex secundo Methodi medendi affers, inquientis, Propriũ esse morbi, actioni incommodare, itaque si facultas (ut ego uolo) actioni incommodat, ipsa morbus erit. Respondeo, me unà cum Galeno ingenuè confiteri, proprium esse morbi actioni incommodare: sed primò & per se, ac nullius interuentu: ut idem met Galenus millies in mille locis testatur. Facultas uerò cum actioni incommodat, non id per se, sed morbi alicuius occasione incommodat: itaque illi morbi ratio non conueniet. Facultas enim: etsi ipsa regundo corpori tanquam dux præficitur, morbo tamen aliquo irritata, male munia sua obit, officia inuertit, & aliorsum quàm pro naturæ modo operatur. An non & illud scis, excretoriam in nobis facultatem per morborum decretoria sæpenumero aut multo, aut malo & pernicioso humore exagitatam, pessima gignere symptomata? dum immodicè utilia simul & inutilia magno cum laborantis incommodo excernit? Harum igitur functionum malarum, lacessita facultas, causa procul dubio erit: ut dubitandum tibi non amplius sit, ab ea interdum actiones improbe fieri, si irritata ipsa fuerit. Hic iam commentari desino, si modo id a te prius impetrauero, ut attentione maiore atque iudicio mea legas: & quæ tibi maximè non probabuntur, ea modestia commonstres quæ & professioni & uirtuti tuæ congruere uidetur.

Lib. de Sympto. diff. cap. 1. et 2. Meth. & 1. de Sanit. tuen.

IIII. OMNES conuulsiuos motus in duo genera diduci, plenitatis & inanitionis, quod à me ex Galeni & Hippocratis sensis dictum est minimè probas: putans aliam aliquam conuulsionis differentiam inueniri,

niri, quæ ad neutrum prædictorum generum referatur: eam scilicet, quæ per sympathiam fieri dicitur, seu consensum, qualis illa esse solet, quæ ex punctura nerui prouenit. Respondeo, tantum duo illa inueniri præcipua conuulsionum genera, quæ ab Hippocrate enumerata sunt, aphorismo XXXIX. sextæ sectionis, cùm ait, Conuulsio fit ex plenitate, uel inanitione: Sic uerò & singultus, nec credendum est, ullum conuulsionis genus Hippocratem latuisse: eumque eius generis conuulsionem sæpe uidisse, quæ per consensum fit, dubitare non debemus: quam ille si separatum omnino à prædictis genus putasset, minimè silentio præterijsset: quod quando ab eo factum est, existimare nos oportebit id conuulsionis genus Hippocratem sub altero dictorum generum rectè posuisse. Nam quæ ad puncturam nerui conuulsio sequitur, ea cùm ob sensus in ea parte acrimoniam, & eius partis ad principium (nempe cerebrum ipsum) continuationem nascatur, uel Galeni testimonio in arte medicinali, maximum in ea parte tum nasci doloris sensum necessariò concludere oportebit: ut Galenus VI. Meth. med. docet. Dolor autē omnis si uehemens sit, fluxionem excitat, ita tradente Galeno cap. XCV. Artis medicinalis. Existimare omninò oportebit, quæ fit in punctura nerui cōuulsionem, ad fluxionem esse referendam; atque ex consequenti ad plenitudinis illud genus ab Hippocrate positum. Fieri autem maximè conuulsionem illam ex fluxione, illa Galeni uerba apertissimè indicare uidentur, quæ ad caput XCII. artis medicinalis posita sunt. Tum inquit præsertim nerui punctura conuulsionem excitat, cùm nihil extrorsum expirat, obcæcato cutis uulnere. Aperiendum est igitur (subdit) atque exiccandum substantia tenui, quæ usque ad ima nerui offensi possit penetrare. Vides igitur ex hac uerborum Galeni serie, tum præsertim conuulsionem in nerui punctura nasci, cùm nihil foras expirat? hoc est, cùm uitiosus humor nerui substantiam lædens atque implens, uel mordicans, intus constiterit, nec foras transpirarit? alioqui nisi ab hac fluxione conuulsio fiat, quorsum attinet uulnus (quod iubet Galenus) tum aperire, tum exiccare, substantia tenui quæ ad ima usque puncti nerui permeet? Vulneris enim apertio & exiccatio (quæ fieri iubet eo loco Galenus) non aliò certè pertinent, quàm ut effluet contentus intrò humor medicamentique exiccantis ope omnifariam exiccetur ac dissipetur. Quæ rursus omnia bellissimè ab eodem Galeno sexto Medendi metho. recensentur, dum curationē puncti nerui ex professo tractat: affectum quidem ipsum docens & dolorem uehementem ob sensus, qui in parte est, acrimoniam excitare, & phlegmonem accersere, nisi quis rectè medeatur. Illud ut intelligamus, conuulsionem eam quæ ad nerui puncturam consequitur, ad phlegmonem ex dolore nimio excitatum: uel alioqui ad humorem phlegmonem facere properantem, necessariò esse referendam. Vides (opinor) Marine, hanc quam tu diuersam conuulsionis diff. putas, ad eam esse referendam quæ plenitati adscribitur. Vnde meritò dixisse Galenum VIII. de Compositione medicamentorum secundum locos cap. III. existimo, in conuulsione tertiam aliquam causam supra euacuationē & repletionem se nondum reperisse.

Miror autem maximè diuersas ab ijs te existimare conuulsiones, quæ uel ex mordenti & tenui humore, neruosa corpora rodente, uel ex frigore congelante nascantur: (de quibus Galenus extremo cap. XII. Metho. med. loquutus est) nam eæ omnes ad prædicta genera referuntur. Conuulsio enim ex mordente humore facta, ad eam quæ à plenitate fit omnino reducitur, uitioso utiq; humore neruosis partibus negotium facessente: ea uerò quæ à frigore congelante fit, ad eam quæ inanitionis, frigore scilicet uehementi ob immodicam quam facit in parte constrictionem, succos exprimente, neruiq; substantiam hac expresione contrahente, unde conuulsio nascitur. Itaq; species eæ seu differentiæ conuulsionis, quas tu ex Galeno citas, diuersæ non sunt à prædictis, quas Hippocrates in plenitatis & inanitionis diff. diduxit. Constantissimum igitur maneat, duo tantum conuulsionum præcipua esse genera, ad quæ reliqua omnia deducantur, plenitudinis scilicet, & inanitionis: ut ex illo Hippocratis Aphorismo qui XXXIX. est sextæ sectionis, & illo Galeni textu qui octauo de Compositione medicamentorum secundum locos scribitur, probasse me adamantinis rationibus puto.

V. QVAE DE psora & lepra à me dictũtur cap. VI. cõmentario primo, eos inquam qui hæc mala faciunt succos, non in cute tantum, sed & in carne quoque consistere, uerissima planè sunt. Nam qui prurituin faciunt humores, eò ab ijs differunt qui lepram & psoram faciunt, quòd sua tenuitate cuti tantum hæreant: ij uerò non cuti solùm, sed & carni quoq;, ut ipsa experientia docet. Nam & si hæc, cutis uitia esse statuuntur, non ob id tamen negandũ, quin subditæ carnis aliquid uitia hæc contingant. Quod in lepra dubitari minimè potest, cùm se ipsa profundius in cutem agat, nonnihil subditam carnem uitians, ut quæ nimirum squammis tota scatet, pustulis, ac uarij generis excoriationibus. Sed in ijs non diutius immorandum utpote leuioribus, quàm ut pleniorem operam desiderent.

AD LIBRI SEXTI ANNOTATIONES RESPONSIO.

1 LIBRO sexto id in primis tibi non placet, quod à me commentario secundo capitis primi dictum est, Facultatem (inquam) tum per essentiam lædi, cùm illius instrumentum primigenia quapiam affectione laborat: nempe intemperie una quapiam ex ijs, quæ præter naturam dici solent. Ego uerò Marine, Galeni sententiæ adeoq; contextus eius, quem interpretor conuenientissima dixisse me arbitror. Quod ut ostendam, illud tibi mecum conuenire prius uelim, Facultatis uocabulo id intelligi, quod actionum sit effectrix causa, quod nobis illius definitio primo de Natur. facul. posita abundè demonstrat. Quumq; natura ipsa actionum omnium, uel teste Galeno, in nobis sit opifex: consequitur, ut facultatis nomine idem quod naturæ intelligamus. Facultas enim atq; natura & si uocibus diuersa sunt, re tamen, eadem esse Galeno perhibentur: ita utiq; V. de Sympt. cau. scribente. Per naturæ (inquit) uocabulum intelligas uelim omnem qua regitur animal facultatem: siue illa à uoluntatis nostræ

Facultas quid

In Arte medicinali. Natura et Facultas idem.

imperio

imperio pendeat, siue secus. Itaq; facultas omnis in nobis natura dicitur: ex eo autem facultas seu potentia dicta est, quòd agere posit, ut primo de Facult. natur. exactè monstratur. Quin idem ipse Galenus, facultates ipsas naturales, naturæ uocabulo dignatur. lib. de Facult. natur. substantia. Facultatibus (inquit) quas nuper recensuimus, attractrice uidelicet, expulsoria, retentrice, & alteratrice, naturæ uocabulo non animæ indito. Cùm igitur illud constet, naturam & facultatem re quidem ipsa eadem esse: consequens illud certè erit, ut quæcunq; earum uni conueniunt, (quatenus illius essentiam atq; substantiam expendimus) idipsum & alteri conueniat. Quamobrem cùm natura Hippocrati atque Galeno nihil planè sit aliud, quàm elementorum in nobis symmetria atque temperies, qua functiones probè obimus: erit itidem facultas in nobis ea ipsa temperies ac commoderatio, qua functiones rectè edere ualemus. Quod ostendere uolens Galenus, libro de Pulsuum præsagitione primo, facultatis essentiam inuestigans, hæc scripsit:

2. Aphorism. cõmen. 34. & 3. Aphorism. comment. 2

Facultatis (inquit) essentia singularum partium, in singularum illarum posita commodo temperamento est. Nam tum demum suum quæq; munus obit strenuè, ubi sit temperatissima: contrà malè fungitur, si intemperata sit: atq; hactenus malè, quatenus sit intemperata. Hæc eo loco Galenus. Secundo uerò eius tractationis libro, *Essentiam (inquit) facultatum adducti sumus credere, nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscendo, & prædicendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, &c.*

Ex his (puto) satis constat, facultatum essentiam secundum Galenum in temperie ipsa partium consistere: imò potius ipsammet facultatem nihil esse aliud quicquam, præter ipsam temperiem. Quæ cùm ita sint (uti reuera sunt) non'ne uerissimum illud quoq; erit, tum facultatis essentiam lædi, cùm pars cuius est, intemperata fuerit? An non id ipsum apertissimè Galenus dicit in eo contextu libri sexti de Sympt. cau. cuius tu commentarium damnas? sic enim textus habet:

Duo (inquit) sunt prima genera aberrationis: unum, cùm potentia ipsa affecta est: alterum ab externo quopiam errore nascitur. Atq; utrunque rursus diuiditur, nam potentia bifariam læditur: aut per suam ipsius essentiam, aut per aliquem instrumentorum morbum.

Et paulò pòst explicans, quid sit in propria facultatis essentia nocumentum, hæc addit: *Iam in propria essentia noxæ, intemperies quædam agentium qualitatum sunt.*

Vides hic apertissimè pronuntiantem Galenum facultatis noxas in sua ipsius essentia, nihil planè esse aliud, quàm intemperies agentium qualitatum? Idem uerò Galenus, eodem ipso contextu fusius se explicans, indicat à quibus morbis facultas per sui essentiam lædi, & à quibus impediri dicatur, idq; sub hac uerborum serie:

Ab instrumentis (inquit) pendent Erysipelata, œdemata, phlegmones, scirrhi, abscessus, & alij quidam huiusmodi morbi. Atq; horum (subdit) alij simplices, alij compositi in uentriculo cõsistunt: propter quos omnes

uentriculus malè concoquit, ipsius potentia qua concoquit noxam sustinente, per intemperies quidem, in sua ipsius essentia: per alios uerò morbos, qui instrumentales sunt, impedita duntaxat. Hactenus Galenus.

Ex cuius uerbis euidentissimè illud constat, facultatem partis, tum secundum suam ipsius essentiam lædi, cùm per intemperiem noxam sustinet: tum uerò impediri, cùm per instrumentarios morbos pars ipsa à suo munere obeundo deficit: tum enim nulla existente in parte intemperie, sed tantum instrumentario morbo, facultas in sui quidem essentia non læditur: impeditur tamen quominus proprium possit exercere munus. Quas uerò tu in contrarium affers rationes, haud magno negotio dissolui possunt. Siquidem in neruorum opticorum obstructione, facultas non per sui essentiam læditur, nulla existente in parte intemperatura, sed sola obstructione, ut supponitur: impeditur ipsa tamen, quò minus in suum ipsius munus exire ipsa possit. Reliqui uerò ex Galeno loci quos adfers, tum ex hoc ipso textu, tum ex commentarijs eiusdem in Hippocratis prognostica, nihil aliud certè probant, quàm facultatem interdum per sui essentiam, interdum per instrumentorum morbos laborare; quod ego ingenuè cum Galeno confiteor: uti & illud, tum facultatis essentiam per se lædi, cùm intemperies aliqua adfuerit noxam adferens: quæ certissima Galeni est hoc loco sententia. Verùm scrupus ex ijs quæ paulò antè dicta à nobis sunt oriri uidetur: quòd facultatem corporis, re quidem ipsa, idem cùm natura esse de Galeni sententia dixerimus: cùm tamen idem autor ea de re uarius, nec sibi perpetuò cõstans fuisse uideatur, cùm libro de Naturalium facultatum substantia, & V. de Sympto. cau. & I. atq; II. de Præsagitione ex pul. facultatem naturæ uocabulo atq; temperaturæ dignetur, III. uerò de temperamentis, facultatem eam ipsam naturæ effectum quendam esse ijs uerbis affirmet:

Quatuor dicimus totius corporis proprias facultates esse: unam idoneorum tractricem, alteram eorum omnium retentricem, tertiam alteratricem, & quartam quæ alieni sit segregatrix: easdemq; facultates, effectus esse totius in quouis corpore substantiæ: quam etiam constare ex calido, frigido, humido & sicco inter se mixtis dicimus. Si itaq; hoc loco facultates effectus esse totius corporis substantiæ, hoc est, temperaturæ in nobis, ex calido, frigido, humido, & sicco constantis, ipsemet Galenus asserit: quonam pacto idem cum natura erunt? cùm facultates, naturæ effectus esse quosdam astruat: nihil autem & effectus & causa simul dici possit, ad id repugnante natura. Sed ab oscitantiæ crimine uindicari tamen hoc pacto Galenus potest, si dicamus, uariè ipsum facultatis uocabulo tum hoc loco, tum alijs præcitatis usum. Cùm enim facultatem idem cum natura esse affirmat, uti V. de Sympt. cau. & de Natu. facul. substantia, facultatis seu potentiæ nomine propriè usus est, ut est ipsa principium quoddam motus, & transmutationis, quæ prima Aristoteli V. Metaph. cap. XII. potentiæ significatio est. Tale autem principium in nobis natura est, quæ quòd agere ea omnia quæ ad corporis tutelam pertinent possit, facultas meritò seu potentia dicitur. Cùm uerò effectum esse totius substantiæ

Galenus à repugnãtiis uindicatus.

Quomodo natura in nobis facultas dicatur.

substantiæ nostræ dixit, libro de Temperamentis, ad operandi uim & qualitatem, qua naturalem dicimur habere potentiam, seu ad dispositionem ipsam respexisse uidetur: nam & hæc in nobis facultas dicitur: quæ quidem ipsa profectò, & effectus quidam est à natura profluens nostra, & in qualitatis genere reponenda. Naturalis enim potentia aliquid agendi, & dispositio item ipsa, qua unum aliquid possumus præstare, qualitatis species Aristoteli libro Prædicamentorum capite octauo esse iure statuuntur. Itaqꝫ duo sunt quæ facultatis nomine appellari in nobis meritò possunt, Principium inquam illud motionum in nobis omnium, quod quidem uerè & propriè tum Natura tum Facultas, seu Potentia dicitur: de quo appositissimè illud dixisse Galenus uidetur, Per naturæ uocabulum intelligas uelim omnem qua regitur animal facultatem. Et illud item in Arte medicinali, Omnium horum (scilicet operum) natura opifex. & libro de Naturalium facultatum substantia, facultatibus ipsis naturæ nomen congruentissimè indidit: atqꝫ hæc uera est & germana facultatis essentia, quæ & ipsa ceu causa quædam aptitudinem illam ad functiones rectè & ex usu obeundas parit: quam Naturalem potentiam, hoc est, pronitatem ad agendum quandam dicimus. Et hæc sanè facultas seu potentia est, hoc est, qualitas quædam in nobis, qua agendi potentes dicimur: attribui enim facultatis nomen & substantiæ, & qualitati, pro diuersa ipsius ratione potest. Illam, si ut principium est effectiuum spectes, substantia profectò ipsa erit, nempe natura nostra quæ omnium est operatrix, & agendi principium: Sin uerò ut pronitas quædam & naturalis agendi potestas, ab principio illo manans, ad secundam qualitatis speciem erit referenda, quæ & ipsa effectio est alterius quę uerè & propriè facultas dicitur. Vt primùm enim probè temperata pars quæpiam est, mox ea in parte qualitas quædam rectè operandi innascitur, ab ipsa partis temperatura profluens, quæ pronitas seu potestas operandi dicitur. Atque hoc pacto conciliari pugnantes eadem de re hac Galeni loci possunt, ipseqꝫ Galenus à supinitatis & obliuionis dictorum alibi suorum crimine uindicari.

Facultatis nomine quæ ueniant appellanda.

5. de Sympt. caus.

II. FACVLTATEM ipsam minimè lædi, parte functionis principe non læsa, uerissimè dixisse mihi uideor: idqꝫ Galeni sensis congruere testatissimum facere possum. Siquidem cùm facultas ipsa tum maximè lædi dicatur, cùm pars quæ ab ipsa regitur, uno aliquo intemperamenti genere laborat: uti in annotatione præcedente à nobis monstratum est, ex Galeni utique libro de Pulsuum præsagitione primo, atque secundo. Consequens certè est, ut si pars ipsa quæ functionis est opifex, non lædatur, facultas ipsa tum minimè lædi dicetur. Nam & si facultas toti organico adscribatur, uti uisoria oculo, auditoria auri, gustatoria linguæ: inest tamen (uti scis) ijs partibus una quæpiam simplex pars, quæ functionis sit effectrix: nempe in oculo crystallois, in aure neruus auditorius, in lingua nerui ea propago quæ à tertia coniugatione à cerebro ortorum nascitur. Itaqꝫ in oculo si crystallois laboret, uisoria tum facultas lædi dicetur: quòd in ea præcipuè facultas consistere atqꝫ huius munere functionem exercere suam in oculo possit. Vbi uerò reliquarũ partium aliqua,

Facultas quando maximè lædi dicatur.

quæ uisioni usum aliquem præstant læditur, idq; instrumentario quopiam morbo: tum ab ea impediri quidem rectè facultas dicetur, non sic lædi. Quæ docta Galeni I. cap. V I. de Symptomatum causis est sententia. At de ijs iam satis.

III. DE VOMITV rectè sentire mihi uideris, non in omni corruptum esse cibum succum'ue aliquem, sed interdum solam cibi copiam uomitum inferre, ut euidentissimis autorum testimonijs constat, nec ego hac in re à te dissentire possum: quod & ego in margine libri mei ad contextum certè apposueram, sed incuria operarum prætermissum id fuit.

IIII. NON PROBAS lienteriam ad expultricis facultatis symptomata esse referendam: at illud maximè Galenus probat, eo ipso contextu capitis secundi quem interpretor, inquiens:

Atq; in hoc symptomatum genere (de deprauatis expultricis facultatis motibus loquens) haud absurdè numeratur lienteria, id est, intestinorum leuitas, &c.

Quid ijs uerbis apertius? quod si Galenus lienteriam ad facultatis expultricis motus refert, cur mihi ad eosdem ipsos motus non sit referenda? præsertim cùm & Pœni medici omnes, & Paulus atq; Aëtius id ipsum asserant. Nec obstat, quòd uentriculi uitio sæpenumero symptoma hoc accidat: nam etsi uentriculus interdum symptomatis huius causa est, facultas tamen expultrix deprauatè tum munus suum obit, ad eamq; symptoma hoc perpetuò referre oportet, ut eodem ipso quem interpretor loco bellè docet Galenus. Itaq; non est quod aliena me à ueritate dixisse putes, cùm dixi Nauseam, & leuitatem intestinorum ad hoc symptomatum genus esse referenda: nempe facultatis expultricis malè suo munere fungentis. Sic enim de eadem re Galenus statuit, Auicenna, Paulus, deniq; omnes.

V. SOLAM interdum plenitatem, uasorum rupturam facere posse, minimè probas, cùm id etiam dicere uideatur Galenus paulò pòst meam ea de re commentationem. parum utiq; memor eorum quæ in commento illius aphorismi, Habitus exercitatorum, dixit, sic inquiens:

Cùm (inquit) uasa cibis ac potibus fuerint supra modum repleta, periculum est ne dirumpantur. Et paulò pòst eodem loco. Cùm uenæ amplius conceptaculum non habent in quod alimentum distributum recipiatur, tunc periculum imminet aut diruptionis, aut mortis repentinæ.

Vides hic Galenum ex plenitate rupturam uasorum metuere? Quæ etiam libro de Bono corporis habitu, ueluti confirmantur: etsi hæc tu in alienum quendam transfers sensum; ut uelis, non à multitudine, sed feruore disruptionem hanc fieri: cùm Galenus feruorem hunc, quo sanguis instar musti ebullit, non tam uasorum caliditati, quàm impletioni tunicas disrūpenti adscribat. Qui uerò à te locus ex quinto Methodi medendi aduersum me citatur, is certè pro me facit: cùm dicat eo loco Galenus, multa ob id perrumpi quòd quem in se continent sanguinem præ copia cōtinere non possint. Cùm uerò Galenus dicit, sanguinem adeò auctum, ut in uasis contineri non possit, rupturam facere non posse: ita intelligendus

Loci Galeni explicatio.

dus erit, ut uoluerit, ſanguinis copiam apertionem uaſis, potius quàm rupturam facere ſolere: non tamen omnino id efficere non poſſe, ut præadductis locis ex eodem Galeno eſt probatum. Quinimo (ut mihi quidem rem paulò altius contemplanti uidetur) interpres hic Galeni mentem minimè eſt aſſequutus: cùm literam hanc, negandi nota ab ipſo explicatam, alieniorem à Galeni mente faciat. ſiquidem Linacer locum hunc [atque hic ut uas ipſum rumpere non poteſt ita uaſorum ora apeire poteſt] ſic uertit:

Sanguinem quidem uitioſè affici dico: & cùm adeò uitioſi eſt ſucci ut erodat ea quibus continetur. Et cùm ita eſt immodicus, ut intra uas ſuum non contineatur. Quippe id quoque quod ſanguinis uas rumpat, uel recludat eſt ſatis.

Vides hic Marine ſenſa Galeni à Linacro quàm Copo fidelius interpretata: cùm Galenus hic conformia atque conſentanea ijs quæ quinto Methodi medendi, & in commentario illius aphoriſmi, Habitus exercitatorum, dixit, tradiderit? nempe à plenitate uaſorum ipſa non tam aperiri, quàm rumpi poſſe. Non enim Galeno dignum eſſet pugnantia hic dixiſſe ijs, quæ tam multis locis de re eadem dicta ſunt: ni Galenum oſcitantiæ & obliuionis arguere (quod nephas duco) uelimus. Græcus itidem codex, cui uni inſiſtendum, ita habet. Copus notatur.

Ἅπαντα δὲ τὰ τοιαῦτα ἐμπίπτει διὰ τρεῖς αἰτίας, ἤτοι δι' δυνάμεως ἀναστομωσάσης ἀγγεῖον, ὡς γὰρ ταῖς ἐκ ῥινῶν αἱμοῤῥαγίαις, ἢ δι' αὐτὸ τὸ αἷμα μοχθηρῶς διακείμενον, ἢ τῶν ἀγγείων τι. τὸ μὲν οὖν αἷμα μοχθηρῶς διακεῖσθαι λέγω τὸ, τι κακόχυμον εἰς τοσοῦτον γιγνόμενον, ὡς διαβιβρώσκειν τὰ περιέχοντα, τὸ, δ' ὅτω πλέον, ὡς μὴ στέγεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ῥῆξαι ἢ ἀναστομῶσαι ἀγγεῖον, ἱκανὸν ὅλον.

Quod eſt: Omnia uerò hæc tribus ex cauſis eueniunt: aut facultate ipſa uaſorum ora aperiente, ueluti in ſanguinis è naribus profuſione, aut ſanguine ipſo uaſe'ue eius aliquo uitiato. Sanguinem uerò ipſum uitioſè tum affici dico, cùm adeò uitioſi eſt ſucci, ut ea erodat in quibus continetur. Et cùm ita eſt copioſus, ut intra uas ſuum contineri non poſsit: quod quidem tale eſt, tum ruptionem uaſis, tum reclusionem facere poteſt.

Vides Marine apertiſsimè Galenum ſua lingua loquentem, uelle copioſum ſanguinem uas ipſum tum rumpere tum aperire poſſe: ut intelligas plus autori ipſi Galeno, quàm illius interpreti eſſe fidendum. Tu itaq; uerſionem Copi tuam caſtigato.

VI. EXPVLTRICEM facultatem humido, retentricem ſicco magis operari, tam manifeſtum eſſe puto, ut probatione non indigeat. Nam ſi uerum illud eſt, quod omnibus ex æquo medicis in confeſſo eſt, retentricem facultatem ſicco operari; conſequens certè eſt, ut expultrix, quæ illi contraria eſt, contraria itidem operetur qualitate, nempè humido: quod declarant ea quæ facultatem hanc ad ſuum ipſius munus excitant. Cùm enim ſæpenumero accidat, ut facultas hæc parum probè ſuo munere fungatur; tum ut illam ad ſui muneris obitionem excitemus, humectantia omnia, & mollientia, lubricumq; corpus reddentia,

tia, exhibere solemus. Quæ fermè omnia temperamento esse humido, abundè constat. Quorsum enim quæso attinet, tali temperamento prædictis medicamentis, aut cibis iuuari facultatem propultricem, ni ipsa humido operetur? Inde fit, ut olerum pleraque, & fructus ij qui lubricam & fluxilem in se substantiam habent, uentrem moueant, & facultatem propultricem ad suum ipsius munus excitent. Tum etiam qui humido sunt temperamento, felicius munus hoc obeunt: qui sicco, infelicius. Nec obstat quòd facultas hæc motu operetur, qui firmitudinem aliquam requirat. Nam motus hic, quo expultrix facultas ad suum ipsius munus mouetur, humido potius quàm sicco iuuatur, atque perficitur: sicco utique motum hunc impediente, quod maximè uidere est in ijs, qui macilento & sicco corporis habitu cùm sint, uix nisi summa difficultate excernere possunt: siccitate scilicet motum hunc impediente: quem cùm iuuare methodo medica uolumus, omni ratione humectare tum cibis ac potibus, tum medicamentis, & forinsecus admotis contendimus. Auicennæ uerò sententiæ non accedo, qui uoluit, siccitatē expultrici potentiæ necessariam esse. Qui enim fieri potest, ut id quod facultatem à suo ipsius munere impedit ac remoratur, ad illius facultatis munus obeundum necessarium sit? Cumq; siccitas facultatis expultricis munus obtundat, non excitet: (ut suprà probatum) sequitur siccitatem potius illi obesse, quàm prodesse: tantum abest ut illi necessaria sit, ut uoluit Auicennas. Galeni uerò locus ille, in hoc ipso capite à te adductus, non aliud probat, quàm humiditatē non tam reliquis operationibus quàm nutritioni esse necessariam: etsi quadantenus, si superflua ea sit, cæteris cunctis aduersetur.

Auicennæ error.

VII. COMMENTARIO sexto capitis tertij, id quod à me dictum est non probas, Actiones eas practicas dici, quæ in agendo & aliquid efficiendo totæ sunt: cùm ex hoc sequi uideatur, concoctionem practicam esse actionem quandam: ut quæ nimirum tota in agendo sit, hoc est in cibo concoquendo. Malè mi Marine practicæ nomen accipere uideris, siquidem Galeno & Aristoteli in more est, actiones eas practicas uocare, quæ actuosæ sunt, quarumq; finis est, operatio & actio, seu effectio, non contemplatio: ut cùm disciplinas interstinguimus, contemplatrices alias, alias uerò actiuas uocamus. Sic Galenus libro de Facult. natur. substantia, partem philosophiæ practicem, actiuam nominat. Est nanque quædam philosophiæ pars, cuius finis est actio: uti ea quæ de moribus, quæ de ciuili gubernatione, quæ de priuata tractat. Partes enim eæ omnes, non aliud certè docent, quàm quomodo benè moratum hominem uiuere oporteat: quonam pacto rempublicam, aut priuatam regere conueniat: quæ omnia ad congruas actiones referuntur. Itaque cùm Galenus ad functiones practicas durum & calidum instrumentum magis idoneum esse dixit: de ijs intellexisse eum puto, quæ in operando, laborando, & agendo, non in contemplando consistunt. Vt enim quis agat, & agendo operetur, calore indiget, & uario ad efficiendum motu atque conatu. Quapropter instrumento indiget forti & ualido, quale calidum

lidum & durum est, quod laborando minimè fatigatur & dissolutu contumax est. Ac proinde quos calore multo natiuo & uiribus abundare uidemus, hos maximè actuosos esse deprehendimus: qui & ipsi solida habent membra, duram carnem atq; robustam. Contrà uerò, qui ad contemplandum apti sunt, & ingenio ualent, molles carne esse uidemus: ut etiam philosophorum maximus Aristoteles dixit libro de Anima. In quem sensum actionis nomen sumendo, nulla naturalium functionum practica dici poterit, cùm electiuè in opus non ducatur: ni uelimus lato quodam modo Actionis uocem accipere pro omni motu operis alicuius effectiuo. Si uerò propriè & appositè loqui uolumus, id cum Galeno libro de Natu. facult. 1. Opus uocabimus, quod iam factum atq; completum per actionem est: ueluti sanguinem, carnem, neruum: Actionem uerò ipsum actiuum motum: causam uerò à qua hæc procedit, Facultatem. Sic ista distinguit citato loco Galenus. Igitur concoctio, etsi quodammodo practica functio dici possit, quòd chylum operetur: non propterea sequitur falsum esse, calidum & durum instrumentum ad actiones practicas magis idoneum esse. Siquidem uentriculus qui calido multo abundat, & bene compactam habet substantiam, felicius concoquit eo in quo contraria subsunt. At de ijs abundè iam satis.

Opus. Actio. Causa.

VIII. QVOD PRO constanti id habendum ex Galeni doctrina dixerim, partem eam quæ cruditatem ipsa fecerit, noxam sentire: id minimè probas, in id capitis dolorem adducens, qui à uentriculi cruditate ortus sit: cùm pars quæ cruditatem facit uentriculus sit: pars quæ noxam sentit, caput. Hæc tua ratio Marine. At tibi cogitandum illud in primis erat, fieri nullo pacto posse, ut pars aliqua cruditatem faceret, quin eadem ipsa quatenus iam a suo munere rectè obeũdo deflectit) noxam sentiret: siquidẽ primo huius tractationis, mox ab initio. Quisq; se sanum esse arbitratur, cùm partium corporis adminiculo munijs ad uitam necessarijs citra noxam fungi potest. Partem uerò illam ægrotare, quæ suum munus obire nequit. Itaq; cùm pars cruditatem facit, iam non rectè munus suum obit: ut omnibus est in cõfesso. Si uerò munus suum rectè non obeat, iam ægrotare dicetur: atq; ex consequenti noxam sentiet. cùm eadem Galeno sint, Noxã sentire, & Aegrotare. Non'ne igitur quæ pars cruditatẽ facit, noxã ipsa sentiet? Nec obstat quod de dolore capitis adduxisti. Nam etsi caput noxam sentiat, per consensum à uentriculo cruditatẽ faciente: non tamen fit, quin & uentriculus ipse non itidem, & multò equidem magis noxam sentiat: ipso utiq; per proprietatẽ & propriam essentiã, cerebro uerò per consensum laborãte. Maiorem autem esse noxam, quæ per protopathiam fit, ea quæ per sympathiã, apud omnes testatissimum est: uti & illud uerissimum est, partem imbecillam noxam hanc plurimum sentire. Quod & ego conceptis uerbis in eius cõmentarij quem tu damnas initio intrepidè affirmaui hac uerborum serie: Quæ causa est, cur per cruditates nonnullis renũ dolor, quibusdam uentriculi, alijs lienis, iocinoris, thoracis reliquorumq; membrorũ pathemata oriantur: prout in alijs alia pars imbecil

imbecillior aut acutiore ſenſu prædita, aut alioqui naturæ ratione, aut ſitus, noxam ſuſcipere apta. Vides Marine, Valleriolam ingenuè confitentem ac prædicantem, imbecillitatem partium in cauſa eſſe, cur aliæ alijs partibus magis per cruditates afficiantur. Hæc habui quæ ad tuas in meos commentarios annotationes dicerem: non tam mei tuendi, quàm ueritatis aſſerendæ cauſa. Quæ ſi à te probabuntur, erit ut uolumus: ſin minus, meliora afferens tibi aſſentiemur.

*

Reſponſionum medicinalium finis.

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM QVAE TOTO HOC OPERE NOTATV DIGNA HABENTVR.

Cuius prior numerus paginam, posterior eius paginæ uersum indicat.

R Aequin

R 4 Carnes

Cone

Decim

Exolutio

Fine

Habitu

totam

Morbil

in Vſt

INDICIS ENARRATIONVM MEDICINALIVM FINIS.

IN LIBRVM RESPONSIONVM MEDICINALIVM INDEX.

maio

INDICIS LIBRI RESPONSIONVM MEDICINALIVM FINIS.

SEBASTIANVS

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

GRYPHIVS
EXCVDEBAT
LVGDVNI,
ANNO
M. D. LIIII.